(અમદાવાદના શાંતિનાથના મંદિરના ભોંયરામાં રહેલ સં. ૧૭૧૪માં ગચ્છા-
ધિપતિ વિજયદેવસૂરિજીથી પ્રતિષ્ઠિત થયેલ પ્રતિમા ઉપરથી)

વિજયદેવ સુરસંઘ આદ્યપુરુષ યુગપ્રધાન વિજયદેવ-સુરિજી મહારાજ.

જન્મ સં. ૧૬૩૪ દીક્ષા સં. ૧૬૪૩
પંન્યાસપદ સં. ૧૬૫૫ આચાર્યપદ સં. ૧૬૫૬ નિર્વાણ સં. ૧૭૧૨

વિજયદેવસૂરિનું પદ્ય — 'પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ ન થાય' પૂનમ અમાસની ક્ષય વૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ થાય'.

પૂ. ન્યાયવિશારદ મહોપાધ્યાય યશોવિજયજી મહારાજ —

વિજયસેનસૂરિજી મહારાજની પાટે સૂર્ય સમાન વિજયદેવસૂરિજી મહારાજ થયા તેઓના પુન્યના અનુમોદનને માટે આ ગ્રંથ વૃદ્ધિને પામો

[illegible]

સ...મ...ર્પ...ણ

યુગપ્રધાન વિજયદેવસુરસંઘ આદ્ય પુરૂષ પરમ પ્રભાવક

વિજયદેવસૂરિ મહારાજ.

ન્યાયવિશારદ ન્યાયાચાર્ય ઉ૦ યશોવિજયજી જેવા જૈન શાસનના પરમ
પ્રભાવક પુરૂષો પોતાની કૃતિ જેઓને સમર્પણ કરી કૃતાર્થ માનતા,
પરગચ્છીય--ખરતરગચ્છીય ઉ૦ વલ્લભપાઠક જેવા સમર્થ વિદ્વાનો
જેઓના ગુણગાનથી આત્મ ધન્ય માનતા, પૂ૦ પં૦ રૂપવિજયજી
જેવા પરમ વૈરાગ્યવાહી પુરૂષો 'गच्छोऽपि यत्याह्वयो' કહી
જેઓના માહાત્મ્યને વર્ણવતા તે--(વિદ્યમાન તપાગચ્છના
સાધુ સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ
સંઘના આદ્યપુરૂષ) આપને જૈન આગમ,
જૈન શાસ્ત્ર અને પૂર્વાચાર્યોથી આચરિત,
ત્યાગ, વૈરાગ્ય, જ્ઞાન, ધ્યાન અને સંઘ
પ્રધાન પુરૂષપણાને લઇ આપના
નામે પ્રસિદ્ધ પામેલ, દેવસુર
સમાચારીના સમર્થક આ
ગ્રંથરત્ન સમર્પી અમે
કૃતાર્થ થઈએ છીએ.

શ્રી જૈનધર્મ પ્રભાવક સમાજ, ફતાસાપોળ-અમદાવાદ.

વિ ષ યા નુ ક્ર મ ણિ કા.

વિષય	પૃ૦
પ્રકાશકીય નિવેદન	૧
બે બોલ	૮
અમારો અભિપ્રાય	૯–૧૭
નિર્ણય ઉપરથી નવીક્ષા	૧૮–૨૭
પં. તુનાકૃષ્ણ શાસ્ત્રીની સમીક્ષા	૨૭–૩૮
ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યના નિર્ણયપત્રની સંક્ષિપ્ત સમાલોચના	૩૯–૪૩
શાસ્ત્રાનુસારી પંચાંગને અનુસરનાર મુનિ નવરત્નો	૪૬–૪૮
વિદ્યમાન આચાર્યોના અભિપ્રાયો	૪૯–૫
પ્રાક્કથન	૧–૧૧૬
પરિશિષ્ટ ૧ મૌખિક પ્રશ્નો (જુનાની) ..	૧–૧૫
પરિશિષ્ટ ૨ નિર્ણયનો અસ્વીકાર	૧૫–૨૫
પરિશિષ્ટ ૩ પૂ. પં. પ્રીતિમુનિવિજયજીના ગાન્ધાભાન માટે ઉપાડેલ ઝુંબેશ	[illegible]–૩૪
પરિશિષ્ટ ૪ પૂ. આ. આનુવિજય... વિજયજીની પાર્ટી સામેના પ્રશ્નો	૩[illegible]–૪૪
પરિશિષ્ટ ૫ પૂ. આ. આનંદ સૂરીશ્વરજી મહારાજ અને ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યનો પત્રવ્યવહાર	[illegible]–૫૬
પરિશિષ્ટ ન. ૬ નમ્રતમ અને નિર્ણય, પરિશિષ્ટ	૫૦ ૯૯
જૈની કલ્પનાઓના કાર્ય પ ઉત્થ કર્મનો ... (વાદવાદ)	પૃ. [illegible]
પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીના ચતુર્વિંશતિ મુદ્રાઓ	૧–૪
વિષય	
પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીએ ચ્યુતિકેલ નવ મુદ્રાઓનું નિયમ અને શાસ્ત્રીય પુરાવા	૫–૨૯
પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીના નવ મુદ્દાનો સાર	૩૦–૩૨
આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ રચેલ પચ્ચીસ મુદ્દાઓ	૩૨–૩૫
આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ રચેલ પચ્ચીસ મુદ્દાઓનું નિરૂપણ તથા તેમના રચેલ પાઠોની સમીક્ષા રચનાર જ્ઞાનમગ્ન પ્રભાવ	૩૬–૧૨૩
પચ્ચીસ મુદ્દાનો સાર અથવા આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિ સંમત પચ્ચીસ મુદ્દાની માન્યતા	૧૨૪–૧૨૯
આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના પચ્ચીસ મુદ્દાઓનો પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિ સંમત સંક્ષિપ્ત પ્રતિકાર	૧૩૦–૧૩૬
આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના પચ્ચીસ મુદ્દાની પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીએ કરેલ સમાલોચના	૧૩૭–૧૫૨
આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના શાસ્ત્રપાઠોની પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીએ કરેલ સમાલોચના	૧૫૩–૧૮૭
આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના પચ્ચીસ મુદ્દા ઉપરના શાસ્ત્રપાઠોની અશુદ્ધતાના નિવારણ માટે પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીએ રજૂ કરેલ મૌલિક સમાધાન	૧૮૮–[illegible]

(ડભોઈમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ પ્રાચીન હસ્તપ્રતિ ઉપરથી)

ન્યાયવિશારદ મહામહોપાધ્યાય યશોવિજયજી મહારાજ

જન્મ સં. ૧૬૮૦
વિજયદેવસૂરિના સ્વહસ્તે વડી દીક્ષા સં. ૧૬૮૮
વિજયદેવસૂરિના પટ્ટધર વિજયપ્રભસૂરિના હસ્તે વાચકપદ સં. ૧૭૧૮
સ્વર્ગગમન સં. ૧૭૪૩

ન્યાયવિશારદ મહામહોપાધ્યાય યશોવિજયજી મહારાજ પોતાને તે સમયના વિજયદેવસૂરસંઘીય ઓળખાવે છે

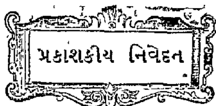
ગચ્છે શ્રી વિજયાદિદેવસુગુરો ....વિનય॥

શ્રી વિજયદેવસૂરિ મહારાજના ગુરુના મુખથી પ્રૌઢ [illegible] નયવિજય મહારાજ થયા, તેમના શિષ્ય યશોવિજયે આ કૃતિ બનાવી તે સજ્જનોની પ્રીતિ માટે થાઓ

શ્રી દેવસુરતપાગચ્છાધિપતિ પરમપૂજ્ય પં. રૂપ-વિજયજી ગણિવર

પૂ. પં. મણિવિજયદાદા, પૂ. પં. ગંભીરવિજયજી, પૂ. બુદ્ધિવિજયજી (બુટેરાયજી), પૂ. મુક્તિવિજયજી (મૂલચંદજી) પૂ. વિજયાનંદસૂરિજી (આત્મારામજી મહારાજ) વિગેરેના અને વર્તમાન પૂ. આચાર્ય વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી, પૂ. આ. સિદ્ધિસૂરીશ્વરજી પૂ. આ. વિજયધર્મસૂરિજી, પૂ. આ. વિજયનીતિસૂરીશ્વરજી, પૂ. આ. વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી પૂ. આ. વિજયદાનસૂરિજી આદિ વર્તમાન સાધુઓના દાદા ગુરૂ વીસ સ્થાનક પીસ્તાલીસ આગમ, પંચજ્ઞાન વિગેરે અદ્ભુત પૂજાઓના રચયિતા પૂ. પં. રૂપવિજયજી ગણિવર શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા પ્રમાણે ટીપણાની પર્વક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ કરતા હતા. સં. ૧૮૯૬ માં તેમણે ભા. શુ. ૧૫ ના ક્ષયે ભા. શુ. ૧૪ નો ક્ષય (ભા. શુ. ૦)) ની વૃદ્ધિએ ભા. શુ. ૧૩ ની વૃદ્ધિ અને પો. શુ. ૧૪ ના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય કર્યો હતો. અને વડોદરાના સંઘ ઉપર સભાના અક્ષરતાક્ષરે એક પત્રમાં જણાવ્યું હતું કે પરંપરાથી આ પ્રમાણે નહિ પણ "ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે પણ છાજતું છે"

ભગવાન શ્રી મહાવીર પરમાત્માના શાસનમાં પૂ૦ સાધુ, સાધ્વી પ્રધાન શ્રી ચતુર્વિધ સંઘમાં પૂ૦ સાધુ મહારાજોનો શાસનની પ્રભાવના–સૌરભ અને ટકાવમાં અપૂર્વ ફાળો છે તે નિર્વિવાદ છે આ પૂ૦ મુનિમહાત્માઓએ પોતાનું સમગ્ર પુણ્ય જીવન શાસનની પરમ વફાદારીપૂર્વક શાસનને ચરણે ધરીને આવા દુષમકાળે પણ શાસન અને મુનિજીવનની પ્રતિષ્ઠાને ટકાવી છે જૈન મુનિજીવન એટલે સ્વદેહેડપિ નિરીહતા કેવું ઉચ્ચ કોટીનું આરાધ્ય જીવન!

એ મુનિજીવનને ત્રિકાલ ત્રિકરણયોગે નમન અને વંદન કરવાની સદ્ભાવનાથી પરિપૂર્ણ હૈયેજ પ્રસ્તુત વિષયમાં કહેવું પડે છે કે–એ પાવન મુનિજીવન પણ કોઇ તેવા પ્રકારના તીવ્ર પાપોદયે ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણાદિથી સદોષ બની ગયું હોય છે ત્યારે તેનાથી થતા અનર્થોનાં મૂલ્યાંકન વચનાતિત હોય છે આ નવા તિથિમતમાં પણ તેમ જ બન્યું છે. નવાતિથિમતે શ્રી સંઘમા પક્ખી, ચોમાસી અને સંવત્સરીપર્વને પણ જુદાં પાડીને શાસનને પારાવાર નુકશાન પહોંચાડયું છે, સ્વામિવાત્સલ્યો, પારણાં–અંતરવાયણાં અને નોકારશી જેવાં અમૂલાં ધર્માનુષ્ઠાનો અટકાવ્યાં છે અથવા ખરાબે ચઢાવ્યાં છે, સંઘમાન્ય પર્વતિથિએ ભદ્રિકોને છૂટે મુખે ખાતા કર્યા છે, આ જોઇને કયા ધર્મીનું હૈયું ન કંપે?

સં. ૧૯૯૨ ના શ્રાવણ માસમાં પૂ. આ. મ શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી મહારાજે બાર પર્વતિથિના પ્રચલિત આરાધન માર્ગમાં મતભેદ ઉભો કર્યો. અને એ તિથિના મતભેદે જૈન સમાજમાં તિથિ સિવાયનાં બીજા પણ અનેક શાસન હિતસ્વી કાર્યોમાં ખલેલ પહોંચાડી અને સમાજમા ક્લેશનાં બીજ રોપ્યાં

આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ એ તિથિનો મતભેદ ઉભોકરી વાવેલા ક્લેશનાં બીજ પ્રત્યે સંગઠનના અભાવ આદિ કારણે સમાજના મોટાભાગનું મૌન જોઇ એ મૌનનો લાભ ઉઠાવી નવા તિથિમતાનુસારી કેટલીક વ્યક્તિઓએ તિથિના બ્હાને શાસનમા અરાજકતા ફેલાવવા માંડી આથી ભયંકર અનર્થ થતો જોઈ તેના રોધ અર્થે આ સંસ્થા સ્થાપવાની રાજનગરના અનેક નામાંકિત સદ્‌ગૃહસ્થોને આવશ્યકતા સમજાણી. અને તેનું સં ૧૯૯૮માં શુભ સ્થાપન કર્યું આ સંસ્થાનો મૂળ ઉદ્દેશ પણ મુખ્યત્વે એ નવા તિથિમત આદિ દ્વારા સમાજમાં વમન કરાતાં ક્લેશનાં બીજોની ભાવિ અકારિતા સમજાવી સમાજને જાગૃત કરવાનો અને અરાજકતા ફેલાવનારી

વ્યક્તિઓની અનર્થકારી પ્રવૃત્તિઓને ખુલ્લી કરીને તેવી વ્યક્તિઓની અશુભ પ્રવૃત્તિઓનો પ્રતિકાર કરવાનો રાખવામાં આવ્યો હતો.

એ ઉદ્દેશને પાર પાડવા સંસ્થાએ પોતાના ત્રણ વર્ષના બાળકાળમાં અવસરે અવસરે યથાયોગ્ય પ્રયત્ન કર્યો છે. અને જે પ્રયત્નના ફળ તરીકે સંસ્થા પૂર્વાચાર્યોએ શાસ્ત્રાનુસારે આચરેલ અવિચ્છિન્ન પરંપરાના દોહન સ્વરૂપ આ '**પર્વતિથિ નિર્ણય**' નામનું અતિ મહત્ત્વનુ પુસ્તકરત્ન બે વર્ષના સતત પ્રયાસને અંતે આજે સમાજના પાવન ખોળે ધરવા ભાગ્યવાન બને છે.

સૈકડો વર્ષથી શાસ્ત્ર અને પરંપરા પ્રમાણે શ્રી જૈનશાસનમાં આરાધનામાં પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ થતી નહોતી, બોલાતી નહોતી અને લખાતી પણ નહોતી. બીજ–પાંચમ–આઠમ–અગિયારશ–ચૌદશ–પૂનમ અને અમાસ મળીને મહિનામાં અખંડ બાર પર્વ તિથિ જ બોલાતી હતી–લખાતી હતી અને ત્યાર બાદ આરાધવામાં આવતી હતી. લૌકિક પંચાંગમાં જ્યારે તેમાંની કોઈપણ એકવટી પર્વતિથિનો ક્ષય કે વૃદ્ધિ આવે ત્યારે ક્ષયેપૂર્વા० અને વૃદ્ધૌ उत्तरा० ના પ્રઘોષ અનુસાર તે ક્ષીણ કે વૃદ્ધતિથિનો 'પૂર્વની અપર્વતિથિને ખસેડીને કે બેવડાવીને' નિર્દેશ કરવામાં આવતો હતો અને ચૌદશ પૂનમ, ચૌદશ અમાસ આદિ જોડીયાં પર્વતિથિમાંની ઉત્તરતિથિના ક્ષયે અને વૃદ્ધિએ પૂર્વતર અપર્વતિથિ તેરશ આદિની ક્ષય અને વૃદ્ધિ કરવામાં આવતી હતી.

સં. ૧૯૯૨ થી શ્રીસંઘથી વિરુદ્ધ જઈને આરાધનામાં પણ લૌકિક પંચાંગ પ્રમાણેજ પર્વતિથનાં ક્ષય અને વૃદ્ધિ ઉભાં રાખવાનો અને માનવાનો સ્વકલ્પિત મત આચાર્યમહારાજ શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ અચાનક ઉભો કર્યો એટલું જ નહિ પણ શાસનમાન્ય પ. પૂ. સૂરિસમ્રાટ્ આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ અને બહુશ્રુતધર આગમોદ્ધારક પ. પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ જેવા સંઘસ્થવિર–બાહ્યમતાપી અને શાસનના સર્વોત્તમ કીર્તિસ્થંભ સમા પૂ. આચાર્યદેવોની પણ સલાહથી ઉપરવટ રહીને એ નવા મતને સમાજમાં વ્યાપકરૂપ આપવા માટે શાસનની અનેક હિતસ્વી સંસ્થાઓનો કબજો લઈ પૂર્વપ્રણાલિકા અને શાસ્ત્રપાઠોને ઉથલાવવાની યથેચ્છ પ્રવૃત્તિ હાથ ધરી આ વિષમ પ્રવૃત્તિને વેગવંત બનાવવા માટે તેમણે પર્વતિથિપ્રકાશ, પર્વતિથિચર્ચા સંગ્રહ, તિથિસાહિત્ય દર્પણ, પ્રશ્નોત્તર સોહાતેરી, હીરપ્રશ્નોત્તરાનુવાદ વિગેરે શાસ્ત્ર અને પરંપરાવિરુદ્ધ ચોપડીઓ પણ પ્રચારવા માંડી. આ રીતે કેવળ મતાગ્રહના કારણે ઉપસ્થિત થયેલી આ પરિસ્થિતિને લાંબો વખત નિભાવી લેવામાં આવે તો શાસનને અસહ્ય ધક્કો પહોંચે, સન્માર્ગનું સ્થાન ઉન્માર્ગ મેળવે અને એથી આરાધક ભદ્રિક પુણ્યાત્માઓ વિરાધક ભાવને પામે એ સહજ સમજાય તેવું છે.

'કેવળ મતાગ્રહ ખાતરજ આરાધનાના શુભ માર્ગને ખસેડી નાખવાની નવા તિથિમતવાદીઓની પ્રવૃત્તિ છે' એમ વર્ષોસર અવિરત પ્રયાસ કરીને સમાજના લક્ષપટ ઉપર લાવનાર શ્રી સિદ્ધચક્ર પાક્ષિક અને શાસનસુધાકર પાક્ષિકનો સમાજ ઉપર અનહદ ઉપકાર છે તે કહ્યા વિના ચાલી શકે તેમ નથી તેમજ જૈનધર્મ વિકાસ નામના માસિકના 'સુમર્શ' સંક્રાંતિ પંડિતવર્ય **શ્રી. મફતલાલ ઝવેરચંદના** તિથિચર્ચા વિષયક આદર્શ લેખોએ પણ તિથિચર્ચા પ્રકરણમાં પાડેલ વેધક પ્રકાશ પણ સમાજને ઓછો ઉપકારી નથી.

શાસન સુધાકર પત્ર અને તેના પ્રધાનલેખક **પૂજ્ય મુનિશ્રી હંસસાગરજી મહારાજે** જૈનશાસનને છિન્નભિન્ન કરનાર આ તિથિમત જતે દીવસે શાસનમાં ઘર ન કરીજાય તેવા શુભ આશયે તેનો પ્રતિકાર કર્યો છે. અને આ પ્રતિકારમાં પોતાના પક્ષ તરફથી કડવા મીઠા ઉપાલંભ સાંભળી ધીરજ પૂર્વક આજે સફળ પામતા તેમને આપણે આજે પ્રત્યક્ષ અનુભવીએ છીએ.

સંવત ૧૯૯૮માં શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ પાલીતાણા વર્ષીતપના પારણા પ્રસંગે ગયેલા તે પ્રસંગે તિથિચર્ચાની વાત ઉપસ્થિત થતાં એ વિખવાદની શાંતિ અર્થે તેઓએ સક્રિય ભાગ લીધો. શરૂઆતમાં સમસ્ત સંઘની શાન્તિ અર્થે દરેક આચાર્યોની સાહમતિ પૂર્વક આ ચર્ચાના નિકાલનો વિચાર 'પૂ. આ મ શ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી અને આ. મ. શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરીશ્વરજી બેની સહી પૂર્વક' 'લિખિત' નક્કી થયો. પરંતુ તે સહીને સામોપક્ષ વફાદાર ન રહેતાં પાછળથી એક લવાદ દ્વારા તે બે આચાર્ય મહારાજો વચ્ચેજ સમાધાન મેળવી નિર્ણય લાવવાનું ઠર્યું.

નિર્ણય અર્થે શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઈએ ઘડેલા અને આ પુસ્તકમાં અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ કરેલા મુદ્દા અનુસાર બંને આચાર્યોએ શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈને મોકલાવેલાં સ્વ સ્વ મતાનુસારી લખાણો વાંચીને મૌખિક પરીક્ષાર્થે ડૉ. પી. એલ વૈદ્ય પાલીતાણે પધાર્યા ત્યાં સુધી તો મધ્યસ્થના નામની પણ જનતાને ખબર પડી નહોતી.

આથી સૌ કોઈને લાગ્યું કે–તિથિચર્ચાનો નિર્ણય થઈને ક્લેશનો અંત આવશે અને સમાજમાં શાંતિ સ્થપાશે પરંતુ તે પહેલાં તો અશાંતિપ્રિય વર્ગે શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈની જાણ બહાર ડૉ પી એલ વૈદ્ય સાથે ઘાટમેલ કરીને નિર્ણયને જોખમાવવા વડે હરહંમેશને માટે અશાંતિ પ્રગટાવી.

શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ સન્મુખ થએલા લખાણ મુજબ જે નિર્ણય આવે તે નિર્ણય પૂ. આ. મ. શ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી અને આ શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરીશ્વરજીનેજ શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈએ મોકલી આપવાનો હતો તેને

બે બોલ.

જગતભરના સર્વ જીવનમાં શ્રેષ્ઠ જીવન તે મુનિજીવન છે. અને આ મુનિ જીવન જીવનાર મુનિ મહાત્માઓની પ્રસન્નતા પરિચય અને આશીર્વાદ કલ્યાણકારી છે તે નિર્વિવાદ છે

આ મુનિ મહાત્માઓની પ્રસન્નતા સૌ કોઈ સદાકાળ ઇચ્છે તેમાં શંકાને સ્થાનજ ન હોય. છતાં કોઈપણનુ દીલ દુભાવવાની વૃત્તિને સ્થાન આપ્યા વિના સાચું સમજ્યા પછી સાચું કહેતાં કે જણાવતાં દીલ દુભાય તેને માટે નિરૂપાય થયા સિવાય શું બને ? સં ૧૯૯૨ અને સં. ૧૯૯૩ માં વર્તમાન તિથિમતભેદ ઉભો થયો ત્યારે હું પેપરોનાં આવતાં લખાણો છૂટાં છવાયાં વાંચતો હતો. પરંતુ તે વખતે સ્વતંત્ર કોઈ જાતનો વિચાર કરવાનો પ્રસંગ કે વિચારણા નહોતી થઈ. તે વખતે તો માત્ર ગોટક્ષાજ નિર્ણય ઉપર હતો કે જ્યાં આપણે રહેતા હોઈએ ત્યાં જે મુનિરાજ હોય તે પ્રમાણે આપણે પ્રતિક્રમણાદિ કરી લેવાં. આ છતાં ઉંડે ઉંડે પ્રાચીન પ્રણાલિકા વગર વિચારે શા માટે છોડવી તે દયા હોવાથી સં. ૧૯૯૨માં મેં મારા સ્વ પિતાશ્રીના નામના પંચાંગો અસલ મુજબ જ છપાવ્યાં હતા.

શરૂઆતમાં મેં સં. ૧૯૯૮ માં આ ચર્ચાની વસ્તુસ્થિતિને સમજવા આ ચર્ચામાં પ્રવેશ કર્યો હતો પણ જતે દીવસે તો તેની ત્યાં સુધી રઢ લાગી કે એકેક સાહિત્ય અને સાધન એકઠું કરવાની અને જાણવાની તમન્ના થઇ અને જેને લઈ આ ગ્રંથ સંપાદનનું કાર્ય મારે શિરે આવ્યું.

આ ગ્રથ સંપાદનમાં મુનિશ્રી દર્શનવિજયજી (ત્રિપુટી) પૂ૦ આ૦ વિજયભક્તિસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય મુનિશ્રી પ્રેમવિજયજી મહારાજ વિગેરેની સલાહ સૂચના અને **શેઠ શ્રી ચીમનભાઇ મંગળદાસની** પ્રત્યેક કાર્યની ઘણજ ખુબજ ઉપયોગી નીવડયાં છે માટે તેનો હું આભાર માનું છુ.

દષ્ટિદોષ, વધુ પડતા કાર્ય અને બહારગામની અવરજવરને કારણે આ ગ્રંથમા કેટલીક ક્ષતિઓ રહી જવા પામી હોય તે-બદલ વાંચકોની ક્ષમા યાચુ છું

આ ગ્રંથના આદ્યંત અધ્યયન બાદ શાસ્ત્રાનુસારી પ્રાચીન પરંપરામા સ્થિર થઈ પર્વારાધનમાં સૌ કોઈ ઉદ્યત બને તે ભાવના સાથે આ ગ્રથમાં કાંઈપણ છદ્મસ્થભાવને લઈ વિપરીત કે વધુ ઓછું લખાયું હોય તેની ક્ષમા યાચુ છુ

૩-૨-૪૫

પંડિત મફતલાલ ઝવેરચંદ.
ખેતરપાળની પોળ-અમદાવાદ

અમારો અભિપ્રાય.

(૧)

(૧) આચાર્યશ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિ અને તેમના વિચારોને અનુસરનાર બીજા કેટલાક આચાર્યોએ ક્ષીણ તથા વૃદ્ધા પર્વતિથિના સંબંધમાં ચાલુ પ્રણાલિકાથી ભિન્ન રીતિ કેટલાક વર્ષથી અંગીકાર કરેલ હોવાથી તેમજ તે વિચારની વિરૂદ્ધમાં અને ચાલુ પ્રણાલિકાની તરફેણમાં બીજા ઘણા આચાર્યોનું મંતવ્ય હોવાથી હાલમાં કેટલાક વર્ષોથી એ સંબંધમા શ્રી દેવસુર તપાગચ્છના સાધુ વર્ગમાં પર્વવ્યપદેશ, પર્વ આરાધન અને પર્વપરિસંખ્યાનમાં ઘણો મતભેદ પડયો છે. અને તેને લીધે તે તે આચાર્યોના અનુયાયી ગૃહસ્થ વર્ગમાં અનેક પ્રકારની અનિચ્છનીય પ્રવૃત્તિ ચાલી રહી છે.

(૨) શ્રી દેવસુર તપાગચ્છમાં આ મતફેરી નીકળી તે પહેલાં જે ઐક્ય અને શાંતિ જોવામાં આવતાં હતાં તે આજે દુર્લભ થઇ ગયેલ છે. જેના પરિણામે શ્રીસંઘના સભ્યોની આધ્યાત્મિક તથા વ્યવહારિક ધાર્મિક ભાવનામાં શિથિલતા આવી છે તે આજે આપણે નજરે જોઇએ છીએ.

(૩) આથી આજે ઉપશમભાવ રાખવો તો દૂર રહ્યો પણ તેના બદલામાં પક્ષાપક્ષીનું સામર્થ્ય વિશેષ ફેલાઇ પોતપોતાના પક્ષનો આડંબર વિશેષ બતાવવા અને સામા પક્ષને ઉતારી પાડવા અનેક પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ થવા લાગી છે. પરિણામે કષાયભાવનો ઉદ્રેક ધાર્મિક બાબતોમાં પરિણમતો હોવાથી અનેક જનોને જે ધાર્મિક બાબત સંવરના કારણરૂપ છે તે કર્મબંધના કારણરૂપ થઇ પડે છે. આ સ્થિતિ ખરેખર અત્યંત દુઃખદાયક છે

(૪) અમને તો ખરેખર જાણીને આશ્ચર્ય થાય છે કે શ્રીમદ્ વિજયરામચંદ્રસૂરિ જેવા માન્યવંત પૂજ્ય આચાર્યને કેટલા વર્ષોથી ચાલી આવતી પ્રણાલિકાની વિરૂદ્ધ આચરણા કરવાનો અને પ્રરૂપવાનો વિચાર કેમ થયો ? અમને તો આ સંબંધમાં સમાજની કમનસીબીજ સમજાય છે જૈન સમાજમાં પર્વક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે વ્યવસ્થા કરવાની ચાલતી આ પ્રણાલિકા આજ કાલની નથી પણ ઘણી જુની છે; કારણકે સં. ૧૬૬૫ માં લખાયેલ ઉત્સૂત્ર ખંડન વિગેરેમાં આ પ્રણાલિકાનું સમર્થન હોવાથી તે અગાઉની છે એટલુ તો સ્પષ્ટ છે પણ તે અગાઉ કયારની છે તે સ્પષ્ટ કહી શકાય તેમ નથી. આ પ્રણાલિકા સમાજના વૃદ્ધમાં વૃદ્ધ પુરૂષો પોતાની સમજણી વયથી જોતા અને સાંભળતા આવ્યા છે, એટલે તેથી તેઓના જન્મ પહેલા ઘણા વર્ષ અગાઉની આ પ્રણાલિકા હોવી જોઇએ

તેમ નક્કી થાય છે. અહિં શાસ્ત્રીય બાબત સંબંધી શું મળે છે તે વસ્તુને હાલ તુર્ત બાજુએ રાખીએ છતાં હાલના હયાત પુરૂષ અને સ્ત્રીઓ પોતાના અનુભવ અને જાત માહિતીથી ચાલુ પ્રણાલિકાને અનુસરે છે તે તો ચોક્કસ જ છે.

(૫) આ ચાલી આવતી પ્રણાલિકામાં વિક્ષેપ નાંખી તપાગચ્છીય સંઘના ઘણા ભાગને અસંમત જુદો ચીલો શોધવો એ અમારા નમ્ર અભિપ્રાય પ્રમાણે વ્યાજબી કે કોઈ પ્રકારે લાભદાયક નથી. પરંતુ તેથી શ્રી સંઘમાં ફાટફુટ અને અનૈક્ય ઉત્પન્ન થાય એ સ્વાભાવિક છે અને તેમ થયેલું આજે આપણે પ્રત્યક્ષ જોઇએ અને અનુભવીએ છીએ. આ વસ્તુ નિહાળી દરેક સમજુ અને શાસનપ્રિય માણસનું દીલ અત્યંત દુભાય તે સ્વાભાવિક છે

(૨)

૧ પૂર્વકાળમાં સિદ્ધાન્ત ટિપ્પણુનો જૈનસંઘમાં પ્રચાર હતો અને પર્વ-તિથિના આરાધન માટે તેના ઉપરજ આધાર રહેતો હતો. તે સિદ્ધાન્ત ટિપ્પણ પ્રમાણે એક યુગમાં-એટલે પાંચ વર્ષના કાળમાં ૧૮૩૦ દીનરાત અને ૧૮૬૦ તિથિઓ આવે છે. એ યુગનો હિસાબ એકસરખો અવિચ્છિન્ન ચાલતો, યુગની આદિ જ્યાંથી થાય છે ત્યાંથીજ વર્ષની આદિ થાય છે. શાસ્ત્રીય શ્રાવણ વદી ૧ થી (એટલે ગુજરાતી અષાડ વદી ૧ થી) યુગની આદિ ગણાય છે યુગની આ આદિથી દર એકસઠમે દિવસે બાસઠમી તિથિનો (દરેક તિથિ $\frac{1}{62}$=$\frac{1}{62}$ અંશ-માન હોવાથી) ક્ષય થાય છે દર યુગે બે માસની વૃદ્ધિ થાય છે. જે વર્ષમાં અધિક માસ હોય તેને અભિવર્દ્ધિત સંવત્સર કહેવામાં આવે છે તે વદ્ધમાસ યુગના મધ્યમાં પોષ અને યુગના અંતમાં અષાઢ હોય છે આ અષાઢ માસની પૂર્ણિમાનો દરેક એકસઠમા દિવસે તિથિનો ક્ષય થાય તે હિસાબે ક્ષય થાય છે. જૈનપંચાંગની ગણત્રીની રીતિ પ્રમાણે ક્ષીણ થતી આ પૂનમને પૂનમ પર્વ તરીકે તે કાળે આ પુસ્તકના પૃ ૧૧મા દર્શાવેલ આચાર્યશ્રીચૂર્ણિ આચારપ્રકલ્પ ચૂર્ણિના આધારે અખંડ રાખી છે. પરંતુ ચૌદશ પુનમ એકઠા કરવા તરીકે કે તે પૂનમનો ક્ષય જણાવ્યો નથી આથી જૈનશાસનના ગણિત મુજબના સિદ્ધાંત ટિપ્પણ પ્રમાણે કોઇ તિથિની વૃદ્ધિ તો ન જ આવે એવી સ્થિતિ સિદ્ધાંત ટિપ્પણની હતી

હવે લૌકિક ટિપ્પણું કેમ છે તે જોઇએ.

૨. લૌકિક પંચાંગમાં તિથિના ક્ષયની પેઠે તિથિની વૃદ્ધિ પણ આવે છે, દરેક વર્ષમાં આશરે દસ તિથિઓ ક્ષીણ થાય છે અને આશરે પાંચ તિથિ-ઓની વૃદ્ધિ થાય છે. સિદ્ધાંતિક ટિપ્પણની પેઠે પોષ અને અષાઢજ નહિ પણ બીજા માસો પણ અધિકમાસ બને છે આ પ્રમાણે લૌકિક ટિપ્પણની ગણત્રીમાં ફેરફારો છે.

૩. જૈન સિદ્ધાંત ટિપ્પણુ પ્રમાણે જે પર્વતિથિ આવતી હોય તેનું જ આરાધન કરવાનું કારણ તે પર્વતિથિથી અવગાહાયેલો કાળ આરાધના માટે ખાસ ફળદાયક ગણાતો હોવો જોઈએ કારણકે કાળ પણ પાંચ કારણમાંનું એક કારણ છે. આથી જ્ઞાનીઓએ પોતાના જ્ઞાનથી સિદ્ધાંત ટીપ્પણમાં આવતી અમુક તિથિઓનો કાળ આરાધનાની સફળતા માટે ખાસ યોગ્યતાવાળો જાણી તે તે પર્વતિથિઓ આરાધવાનું આપણને સુચવ્યું હોવું જોઈએ.

૪ હવે સિદ્ધાંત ટિપ્પણુ અને લૌકિક ટિપ્પણુની ગણત્રીમાં ઉપર પ્રમાણે જે ફેરફાર જોયો તે ધ્યાનમાં રાખી વિચારીએ તો સિદ્ધાંત ટિપ્પણની ગણત્રી પ્રમાણે અષ્ટમી, ચતુર્દશી વિગેરે પર્વતિથિઓ જે કાળે આવે છે તેજ કાળને અવગાહીને લૌકિક ટિપ્પણુની ગણત્રીથી આવતી અષ્ટમી, ચતુર્દશી વિગેરે તિથિઓ પણ આવે છે એમ આપણે કદાપિ કહી ન શકીએ. આ વસ્તુસ્થિતિને લઈ ચાલુ ટિપ્પણાની તિથિઓએ કરાતું આરાધન સિદ્ધાંત ટિપ્પણાના આધારે આવતી પર્વતિથિઓના આરાધનની માફક યોગ્ય કાળે ન આવતુ હોવાથી પર્વતિથિના વાસ્તવિક કાળમાં થતા આરાધન જેટલું કાળરૂપ કારણની ફેરફારીને લીધે પ્રાચીન ગણિત પ્રમાણે કરાતા આરાધનના જેટલું સામર્થ્યવાળું હોઇ શકશે નહિ. આ સંજોગોમાં જૈન ટિપ્પણાના અભાવમાં લૌકિક ટિપ્પણાની પૂર્વાચાર્યોએ કરેલ અને આચરેલ વ્યવસ્થાને તરછોડી લૌકિક પંચાંગમાં આવતા પર્વતિથિઓના કાળ માટે આગ્રહવાળા થવું એ અમને તો જરાપણુ સુનાસીબ લાગતું નથી.

વિશેષે કરીને તેમ આગ્રહવાળા થવાથી પર્વારાધન તરીકેનો જે અપૂર્વ લાભ યોગ્ય કાળના કારણથી મેળવવાનો હતો તેતો આજે મળી શકે તેમ નથી પણ બીજી રીતની નવીન માન્યતા રજુ કરવાથી ઉલટું શ્રી સંઘની ચાલુ પ્રણાલિકામાં રહેલી એકતા છિન્નભિન્ન થઈ અનેક પ્રકારના કષાયોનો ઉદ્ભવ થવાનું કારણુ આપણે હાથે ઉભું થાય છે.

૫. સિદ્ધાંત ટિપ્પણુ વિચ્છેદ જવાથી પૂર્વાચાર્યોએ ઘણીજ દીર્ઘદૃષ્ટિ વાપરી આરાધના સંબંધી કોઇપણ પ્રકારના ટિપ્પણાના અવલંબનની આવશ્યકતા હોવાથી લૌકિક ટિપ્પણ પર આધાર રાખવાનું ફરમાવ્યું અને તે સાથેજ લૌકિક ટિપ્પણમાં આવતી પર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પર્વતિથિને અખંડ રાખવા વ્યવસ્થાસૂચક સંસ્કાર કર્યો ટુંકમાં પ્રાચીન ટિપ્પણ પ્રમાણે પર્વતિથિઓનું પરિસંખ્યાન ચાલુ રાખી આપણી ભાવના પ્રાચીન ટિપ્પણાને અનુસરતુ જ આપણું આરાધન છે તેવી રહે તેટલા માટે લૌકિક પંચાગમાં આવતા પર્વતિથિના ક્ષય અને વૃદ્ધિ માટે નિયમ બાંધ્યા અને તે નિયમનો અમલ આજસુધી અવિચ્છિન્નપણે ચાલુ રહ્યો. **આ નિયમ બંધાયા તે પહેલાં પણ વ્યવહારમાં તે**

પ્રમાણેની પ્રવૃત્તિ ચાલુ હોવી જોઇએ અને તેને અનુસરતાજ નિયમ રચાયા હોવા જોઇએ.

૬ ઉપર જણાવ્યું તેમ હોવા ઉપરાંત પર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગમાં વ્યવસ્થા કરનાર પ્રણાલિકા બાબતમાં ઓછામાં ઓછા છેલ્લા પંચોતેર વર્ષ (હાલ હયાત પુરૂષ કે સ્ત્રીની વય ધ્યાનમાં લેતાં) થયાં તો તે અમલ એકજ રીતે થતો આપણે જોઈ રહેલા છીએ. તો હવે તે મુજબ થતી આરાધનાની એકતામાં બીજો ફેરફાર સુચવી ભંગાણ પાડવાથી કશો પણ અર્થ સરતો નથી એટલુંજ નહિ પણ અનર્થ પરંપરા વધ્યા કરે છે અને શ્રી સંઘમાં એકઠીલીને બદલે બેદીલી થાય છે. જ્યારે બીજો કોઈ પણ વિશેષ લાભ મળે તેમ નથી તો સંઘની એકતાને જોખમમાં નાખવા જેવુ કોઇપણ કૃત્ય કરવું તે વ્યાજબી યોગ્ય કે ડહાપણ ભરેલુ નથી

(૩)

(૧) શુષ્ક સત્યને વળગી રહેનાર કોઈપણ મહાશયનો એવો પણ પ્રમાણિકપણે મત હોય કે પોતે પોતાની દૃષ્ટિએ માનેલ સાચો અર્થ સંઘની એક્તાના જોખમે પણ અમલમાં મુકાવોજ જોઇએ અને ચાલુ પ્રણાલિકામાં તેથી ફેરફાર થવોજ જોઇએ. પરંતુ આ પ્રમાણેનો વિચાર આવે તે વખતેજ તેણે 'પૂર્વ પુરૂષ સિંધુથી લઘુતા ભાવવી' એ પદ યાદ કરી **પૂર્વે થઈ ગયેલા આચાર્યો અને મહાપુરૂષોએ જે આચરણા ચાલવા દીધી છે તે સકારણ હોવી જોઇએ** એ પ્રમાણે વિચારી આચારણાને માન્ય રાખવી જોઈએ. કોઈ પણ કારણે તેવી માન્યતા કદાચ ન થઈ શકે તો પોતે માનેલો અર્થ સો ટકા સાચોજ છે એવો આગ્રહ ન રાખતાં વિદ્વાન્ આચાર્યો અને બીજા બુદ્ધિમાન્ મહાશયોની સાથે પોતાથી કરાતા અર્થમાં કાંઇ દોષ છે કે નહિ તે જાણવા ખાતર ખિવભાવે પુરેપુરી ચર્ચા કરી લેવી જોઇએ, અને તે ચર્ચાને અંતે જે અર્થ યોગ્ય જણાય તેનો તેણે સ્વીકાર કરવો જોઇએ આમ છતાં પણ કોઈ પ્રકારે તેવી માન્યતા કદાચ ન થઈ શકે તો પોતાનું જ્ઞાન છાદ્મસ્થિક હોવાથી પોતે માનેલ અર્થ સો ટકા સાચોજ છે એવો આગ્રહ પોતાના મનમાં ન રાખવો જોઈએ.

(૨) આ ચર્ચા અને વિચારણા કર્યાબાદ પણ ચાલુ પ્રણાલિકાનો અર્થ ખોટોજ લાગે અને પોતાની માન્યતાનો અર્થ નિઃશંક અને પ્રામાણિક પણે ખરો લાગે તો પણ જ્યાં સુધી તે લગભગ સાર્વજનિક માન્યતાવાળો ન થાય ત્યાં સુધી તેને માટે યોગ્ય પ્રચારજ કરવો જોઇએ અને જનતાને ગ્રાહ્ય થાય તે મુજબનાં શ્રી સંઘની એકતામાં ખલેલ ન પડે તે હેતુથી પગલાં લેવાં જોઇએ પણ એકદમ તેને જનતાને અમલમાં મુકવાનું ફરમાન કરી દઈ તેને

પ્રવર્તાવવાની પ્રવૃત્તિ કરવી જોઇએ નહિ ટુંકમાં કોઇપણ સંજોગોમાં શ્રી સંઘમાં ફૂટ ન પેસે અને એકતા કાયમ રહે તેની સાચવણીની ખાસ આવશ્યકતા છે.

(૩) સમાજના કમભાગ્યે સમાજશાંતિની આ પ્રકારની વિચારસરણિ ચાલી નહિ અને ચાલુ પ્રણાલિકા ખોટી અને અયોગ્ય છે એમ એકદમ જનતા સમક્ષ જાહેર કરવામા આવ્યું અને નવી પ્રણાલિકાને પોતાની દૃષ્ટિ અનુસારે પોતાને લાગ્યું હતું તે મુજબ ખરી હોવાનુ જણાવવામાં આવ્યું. આ સર્વવસ્તુ સૌથી પ્રથમ સં. ૧૯૯૨ની સાલના પર્યુષણા લગભગ બન્યું આને પરિણામે સંઘમાં પક્ષાપક્ષી થઈ અને દીવસે દીવસે તે વધુ ગાઢ બની.

(૪)

(૧) આ પ્રમાણેના અનુભવ પછી શ્રીસંઘના આગેવાનો પૈકી કેટલાકને લાગ્યું કે આ પ્રમાણે ચાલુ રહેશે તો શ્રી સંઘની છિન્નભિન્નતા દીનપ્રતિદિન વિશેષ થતાં કુસંપનું સામ્રાજ્ય બળવત્તર થશે અને સમાજની ખુબજ ખરાબ દશા થશે. આને માટે શરૂઆતમાં ભિન્ન ભિન્ન મન્તવ્યવાળા આચાર્યોને ભેગા કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો પણ તેમાં સફળતા મળી નહિ.

(૨) આચાર્યશ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી દક્ષિણદેશ તરફથી ગુજરાતમાં પાલીતાણા તીર્થસ્થળે પધાર્યા અને આચાર્ય મહારાજશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી પણ ત્યાં બીરાજતા હતા તે અવસરનો લાભ લઇ શ્રી સંઘમાં ઉત્પન્ન થયેલા કલેશને શાંત કરવા ફરી શ્રી સંઘના આગેવાનપુરૂષોએ શાંતિ માટે પ્રયત્ન કર્યો કયે રસ્તે શાંતિ થાય તે બાબતમાં વિચાર ચલાવ્યો. આખરે કેટલાક સમય પછી માનનીય શેઠ કસ્તુરભાઇ લાલભાઇએ એ બાબતમાં સં. ૧૯૯૮ માં અગ્રભાગ લીધો.

(૩) શરૂઆતમાં કોઈ જૈન પંડિત મારફત નીકાલ કરાવવાની સૂચના થઈ પણ જૈનો તો તમામ એક યા બીજા પક્ષમાં ભળેલા છે એટલે કે કોઈ નિષ્પક્ષ જૈન પંડિત મળે નહિ એ સબબ આગળ ધરવામાં આવ્યો આથી તે સૂચના નિષ્ફળ ગઈ ત્યાર પછી જૈનેતર પંડિત મારફત નિકાલ કરાવવાની સૂચના થઇ અને તે સૂચના મંજુર રાખવા અને જૈનપંડિતની સુચનાને ન વળગી રહેવા આગ્રહ પૂર્વક વિનંતિ થઈ. આખરે તે વિનંતિનો અસ્વીકાર ન થયો એથી એમ આભાસ થયો કે શ્રી સંઘમાં જણાતી પક્ષાપક્ષીનો અંત આવી જશે.

(૫)

(૧) પર્વક્ષયવૃદ્ધિ બાબતના મંતવ્યમાં મતભેદ ફક્ત આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિ અને આચાર્ય શ્રીરામચંદ્રસૂરિ વચ્ચેનોજ ન હતો. બીજા પૂજ્ય આચાર્યો અને મુનિવરો તેઓના જેટલા જોકે આ મતફેરી સંબંધમાં લેખનદ્વારા વિશેષ પ્રવૃત્તિ કરતા ન હતા છતાં તેઓ પણ પોતે માન્ય રાખેલ માન્યતાને મજબુત

રીતે વળગી રહેલાજ હતા. અને પોતાની આચરણા, તેમજ પોતાના અનુયાયિઓને અપાતા ઉપદેશ અને સલાહથી તેઓ પોતાના વિચારમાં સંપૂર્ણપણે મક્કમ છે એમ દરેક સારી રીતે જાણી શકતું હતું.

(૨) ઉપર પ્રમાણે ભિન્ન મંતવ્યને અનુસરનાર બીજા ઘણા આચાર્યો હોવા છતાં તેઓની સંમતિવગર ફક્ત બેજ આચાર્યો વચ્ચે મધ્યસ્થ મારફત કોઇ નીકાલ આવે તો તેઓ તે નીકાલને અનુસરે એવો જરાપણ ભાસ દેખાતો ન હતો. કારણકે બીજા આચાર્યોમાં કેટલાક તો મહાત્યાગી, વિદ્વાન અને બહોળા પ્રમાણમાં સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘમાં માન પામેલા એવા ધુરંધર આચાર્યો હતા. આ હકીકત ઉપરથી એમ નિશ્ચય કરવામાં આવ્યો કે મુખ્ય આઠ આચાર્યોની આ બાબતમાં સંમતિ લેવી અને તેઓને પણ આ સમાધાન માટે વાદવિવાદ અને ચર્ચા થાય ત્યારે હાજર રહી તેમાં સક્રિય ભાગ લેવા વિજ્ઞપ્તિ કરવી અને તેઓ કોઇપણ કારણસર હાજર નજ રહી શકે તો જે નિર્ણય આવે તે તેઓએ માન્ય રાખવો એવી કબુલાત તેમની પાસેથી લેવી આને માટે આ આઠ આચાર્યોને મળી આ મુજબ ચોક્કસ કરવા પાંચ ગૃહસ્થોની નિમણુંક કરી અને તેઓને કાર્ય સોંપાયું. આ નક્કિ થયા પછી શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈએ મધ્યસ્થ નિમવાને માટે પોતે માથે લીધું હતું અને તે નિમણુંક કરવામાં બીજા કોઇને પુછવાનું રાખવામાં આવ્યું ન હતું.

(૩) શ્રી સંઘમાં પડેલી ફાટફૂટ મટી જાય તે જોવાને બધાંના દીલ તત્પર થઇ રહેલા હતા. પાંચે મહાશયોએ જુદા જુદા આચાર્યશ્રીને મળવાનું શરૂ કર્યું. ત્રણ આચાર્યશ્રીને મળ્યા, પણ તેમાં એમ જણાવ્યું કે કોઇ આચાર્યના અનુસારી શિષ્ય દુર સ્થળે હોવાથી ચાતુર્માસની શરૂઆત પહેલાં સમાધાન માટેની ચર્ચામાં સૌ કોઈ હાજર રહી શકે તેમ ન હતું અને ચર્ચામાં હાજર રહી સક્રિય ભાગ લેવાનો તેઓ પૈકી કેટલાકનો ખાસ આગ્રહ હતો. તેથી આ બાબત ચાતુર્માસ પછી રાખવાનું ઠર્યું.

(૬)

(૧) પરંતુ ચાતુર્માસ બાદ કોણ જાણે શા સંજોગોમાં આઠ આચાર્યો પાસે જવાની અને તેમને સમાધાની માટે ચર્ચામાં હાજર રહેવાની વાત ભોરંભે પડી અને પાંચ ગૃહસ્થોમાંના કેટલાકની જાણ બહાર સમાધાન ફક્ત બે આચાર્યો વચ્ચે કરાવવાનું ઠર્યું અને આ પુસ્તકના બીજા પૃષ્ઠપર આપેલ તા. ૬-૧૨-૪૨ નો મુસદ્દો તૈયાર થયો અને લખાણોની શરૂઆત થઈ.

(૨) આ બધુ થયા બાદ બે આચાર્યોની મધ્યસ્થ સમક્ષ મૌખિક પૃચ્છા થઈ ત્યારે જનતાને બીજા આચાર્યોને આ બાબતમાં કાંઈ પુછવામાં આવ્યું નથી કે સંમતિ લેવામાં આવી નથી તેની જાણ થઇ. આ માહીતિ મળતાંજ

અનેકોનું માનવું હતું કે આમ થવાથી શ્રી સંઘમાં શાંતિ સ્થાપવાનો હેતુ આ રીતે કદી પણ પાર પડશે નહિ અને બે આચાર્યો વચનબદ્ધ હોવાથી જે નિર્ણય આવે તે કબુલ રાખશે પરંતુ બીજા આચાર્યો તેને કોઇ પ્રકારે બંધનકારક ગણશે નહિ. કારણ સ્પષ્ટ હતું કે તેઓને પોતાની હકીકત મધ્યસ્થ રૂબરૂ રજુ કરવા માટે બીલકુલ કહેવામાં આવેલું નહોતું અને એ સઘળા કામકાજમાં તેમનો કોઇ પ્રકારનો અવાજ હતો જ નહિ.

૩. આવી પરિસ્થિતિને અનુસરવાનું, સમાજ અને શાસનની દાઝ દીલમાં ધરાવનાર શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઇને કેમ યોગ્ય લાગ્યું એ બીલકુલ સમજી શકાતું નથી, અને તેને માટે આજે કાંઇપણ અનુમાનો કરવાં તે નિરર્થક છે. શેઠશ્રીની નિષ્ઠા તો એકજ હતી કે બે આચાર્યો પાલીતાણા છોડી બીજે વિહાર કરી જાય તે પહેલાં બધી તજવીજ થાય તો સારૂં. તેથી તેઓએ આ ઉતાવળીઓ રસ્તો લીધો હોય તેમ માનવાનું રહે છે અર્થાત્ ભાવિએ શેઠશ્રીને ભૂલથાપમાં નાખ્યા એમ કહીએ તો ખોટું નથી.

(૭)

(૧) પરંતુ વાત આટલેથીજ અટકતી નથી. બે આચાર્યોની પૃચ્છા કર્યા પછી મધ્યસ્થ મહાશયે નિર્ણય આપવા માટે ચારેક માસનો લાંબો વખત લીધો. તે દરમ્યાનમાં અનેક ઘટનાઓ બનવા પામી અને જે ઉપરથી આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીને લાગ્યું કે મધ્યસ્થ મહાશયે મધ્યસ્થતાનો ત્યાગ કરી એકતરફી વલણ લીધું છે તેથી તેઓએ મધ્યસ્થ પોતાનો નિર્ણય યોગ્ય રીતે પ્રગટ કરે તે અગાઉ શેઠશ્રીને જણાવી દીધુ કે **'મધ્યસ્થની તટસ્થતા તુટી જ છે એટલે તેનું લખાણ મારે માન્ય નથી.'** આ હકીકતમા જેમ એક જજ મારફત નીમાયેલા લવાદની વિરૂદ્ધ આવા પ્રકારનું કથન કરવામા આવે તો તે કથન સંબંધી જજ યોગ્ય તપાસ કરે અને તે કથન ખરૂં સાબીત થાય તો તે લવાદનો અધિકાર રદ કરી બીજો લવાદ નીમે અગર લવાદ મારફતે નિર્ણય કરાવવાનું જ બંધ કરે. તે મુજબ શેઠશ્રીએ નીમેલા મધ્યસ્થની મધ્યસ્થતા તુટવાનું કથન, નિર્ણય રીતસર બહાર પડે તે અગાઉ, શેઠશ્રીને જણાવવામાં આવ્યું ત્યારે અમારા નમ્ર અભિપ્રાય પ્રમાણે એ નિર્ણયની બાબત તુર્ત બંધ રાખી મધ્યસ્થ વિરૂદ્ધ કરવામાં આવેલ કથનની તપાસ કરી તેના ખરા ખોટા-પણાનો પ્રથમ નિશ્ચય કરવો જોઇતો હતો, અને તે કથન જો ખોટું માલુમ પડે તો નિર્ણયનું કાર્ય છેવટ સુધી પુરૂં કરવું હતું. પણ તેમ થયું નહિ અને મધ્યસ્થ વિરૂદ્ધમા કથન ઉભા હતા છતાં મધ્યસ્થે કરેલો નિર્ણય થવા દેવામાં આવ્યો અને પ્રગટ કરાયો. આ પરિસ્થિતિ પણ કેમ ચલાવી લેવામાં આવી તે પણ સમજી શકાય તેમ નથી અમે તો અહિં પણ ભવિતવ્યતાનેજ કારણરૂપે માનીએ છીએ.

(૨) આમ બધુ હોવા છતાં નિર્ણય પ્રગટ થયો અને જનતાના વાંચવામાં આવ્યો એટલે તેની અંદરનું લખાણુ જેમ જેમ બારીકાઇથી તપાસવામાં આવ્યું તેમ તેમ તે નિર્ણય મધ્યસ્થતા સાચવીને અપાયો છે કે બીજી રીતે તે બાબત ઘણો ઉહાપોહ થયો અને જે હજુપણુ શમ્યો નથી. એ નિર્ણયની તરફેણમાં અથવા વિરૂદ્ધમાં આ સ્થળે વિશેષ કાંઈ જણાવવાની જરૂર નથી. છતાં નિર્ણયના સુજ્ઞ વાંચકોનું કહેવું છે તે મુજબ અને વાસ્તવિક રીતે પણ મધ્યસ્થ મહાશયે કલ્પેલા નવ વિવાદ પદો પૈકી ૧–૨–૩ અને ૪ વિવાદ પદોને અવકાશ સુમદ્દાને અનુસરી પક્ષ કે પ્રતિપક્ષમાં કોઈપણુ પ્રકારનો જોવામાં આવતો નથી. (એટલે કે મજકુર વિવાદપદો સંબંધી બન્ને પક્ષોની વચ્ચે કાંઇ મતભેદ નથી) છતાં તે કેમ ઉઠાવવામાં આવ્યાં છે એ સમજાતું નથી. વાચક મુખ્ય ઉમાસ્વાતિજીના પ્રઘોષ તરીકે પ્રસિદ્ધ વચનરૂપ શાસ્ત્ર પક્ષ અને પ્રતિપક્ષ બન્નેએ સ્વીકારેલું છેજ તેથી તે સંબંધમાં પણુ ચોક્કસ વિવાદપદ–મુદ્દો કાઢવાની જરૂર નથી. મધ્યસ્થ મહાશય એક બે સ્થળે જણાવે છે કે–શ્લોકના પ્રથમ ચરણનુ પ્રામાણ્ય આ. શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી સ્વીકારે છે, અને બીજા ચરણુ માટે સંશય દર્શાવે છે. શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી તરફનુ તમામ લખાણુ જોતાં આ પ્રકારનો સંશય તો કોઈપણુ ઠેકાણે જણાતો નથી ઉલટું બન્ને ચરણો પોતાને કબુલ છે એમ સાફ સાફ જણાય છે. કારણકે આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી તરફથી બન્ને ચરણોને આધુનિક ચર્ચા માટે નવમા મુદ્દામાં માન્ય રખાયેલ છે અને તેનું સ્પષ્ટીકરણુ કરેલ છે. આથી તે બાબતમા વિવાદપદ કાઢવાની કોઈ પ્રકારની જરૂર ન હતી

૩ આ ઉપરાંત નિર્ણયમાં હાલમાં.

(અ) ચાલુ પ્રણાલિકા કઇ છે અને તે કેટલા વખતથી ચાલી આવે છે, અને તે પ્રણાલિકાને સંગત થાય તે મુજબ શાસ્ત્રોના અર્થો થઈ શકે તેમ નથી તેવું ખાસ વિવાદપદ ઉભું કરી પુરાવાનો બોજો ચાલુ પ્રણાલિકાથી વિરૂદ્ધ વર્તન કરનાર પર રાખવો જોઇતો હતો (એટલે ચાલુ પ્રણાલિકાથી વિરૂદ્ધ નવી પ્રણાલિકા રજુ કરનાર આ વિજય રામચંદ્રસૂરિજી છે. અને હરહંમેશ નવી પ્રણાલિકા રજુ કરનારે પ્રાચીન પ્રણાલિકા શાસ્ત્રસિદ્ધ નથી તે પુરાવા સાથે બતાવવું જોઇએ અને તેની સાથે નવીન પ્રણાલિકા શાસ્ત્રસિદ્ધ છે તે સાબીત કરવું જોઈએ. તેમ ન કરતાં જુદીજ રીત અંગીકાર કરવામાં આવી છે)

(બ) જીતવ્યવહાર પ્રવર્તક આચાર્ય યુગપ્રધાન હતા તેવું નિર્ણયમાં સ્વીકાર્યો જ્યાં તેમની પરંપરાના અવ્યાજબીપણાના કોઇપણુ આધાર કે પુરાવા આપ્યા વેના તે પરંપરાને ઉડાવી તે વ્યાજબી નથી. જીતવ્યવહારના પ્રવર્તક યુગપ્રધાન હતા પણુ તેના પ્રામાણ્ય માટે જોઈતા બીજા ત્રણુ અંશો સિદ્ધ થતાં નથી તેથી તે વ્યવહારપરંપરા અસિદ્ધ જ રહે છે એટલું મોઘમ જણાવી જીત-

વ્યવહારને ઉડાવી દીધો છે. વાસ્તવિક રીતે જોતાં યુગપ્રધાન જેવા સમર્થ આચાર્યે પ્રવર્તાવેલા વ્યવહારમાં ચારે અંશે સિદ્ધ થયેલા અંગીકાર કરવા જોઈએ પણ અહિં ગંગા ઉલટી વહેતી હોય એવો ભાસ થાય છે. (ક) નિર્ણયમાં આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિ તરફથી રજુ થયેલા આધારો વિષે તો કાંઈ વિશેષ ચર્ચા કે નિર્દેશ જ જણાતો નથી. આ સંજોગોમાં જે હેતુ પાર પાડવા માટે મધ્યસ્થ નીમવાની કોશિષ કરવામાં આવી હતી તે હેતુ પાર પડયો નહિ પણ મધ્યસ્થનો નિર્ણય જ સમાજમાં વિશેષ અશાંતિનું કારણ થઈ પડયો.

(૪) આ તમામ હકીકતમાં હવે 'આ અશાંતિ લાંબો વખત ન ચાલે અને સર્વ કોઈ પોતાને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ વર્તન કરે અને તેથી ઉત્પન્ન થયેલ કષાય પરિણતિ સમી જાય અને નવી ઉત્પન્ન ન થાય તેનો ઉપાય શું? તે શોધવાનો વિચાર કેટલાક સમજદાર ભાઈઓને આવ્યો. તેઓને એમ લાગ્યું કે-તમામ પ્રકરણ બંને પક્ષોનું યથાસ્થિત જનતાથી સમજાય તેવા સ્વરૂપમાં જનતા સમક્ષ મુકવું અને તે અથથી ઇતિ સુધી વાંચનારે વાંચી પોતાનો અભિપ્રાય બાંધવો. અને તે પ્રમાણે તે વર્તે તેમાં વિરૂદ્ધ અભિપ્રાયવાળાઓએ કોઈ પ્રકારનો કટાક્ષ કરવો નહિં અને દરેક સજ્જને પોતાની પ્રામાણિક માન્યતા પ્રમાણે ચાલી હાલના કલેશમય વાતાવરણને દૂર કરી પોતાની ધાર્મિક અને આધ્યાત્મિક પ્રગતિ સાધવી આ હેતુ પાર પાડવા માટે હાલનું પુસ્તક તૈયાર કરી પ્રગટ કરવામાં આવ્યું હોય એમ જણાય છે. આ પ્રયાસ અમને ખુબજ પ્રશંસનીય લાગે છે. અને અમને ઉમેદ છે કે-વાંચક વર્ગ આ પુસ્તક વાંચી પોતાનો સ્વતંત્ર અભિપ્રાય બાંધશે અને વિરૂદ્ધ અભિપ્રાય બાંધનારા ભાઈઓ પ્રત્યે ઉપેક્ષા અને ઉદાર દીલની માન્યતા તેમજ પરમતસહિષ્ણુતા રાખી પોતાના અને પરના આત્માની જેમ વિશેષ ઉન્નતિ થાય તેવે માર્ગે ચઢશે.

શાસનદેવ સર્વને સન્મતિ આપો, અને આત્મોન્નતિ કરવાના કાર્યોમાં સહાયભૂત થાઓ.........ૐ શાંતિ. એજ.

૧૧-૧-૪૫ સુરચંદ પુરૂષોત્તમદાસ બદામી. સુરત

વકીલ છોટાલાલ ત્રીકમલાલ પારેખ. અમદાવાદ

પંચનો નિર્ણય ભૂલ ભરેલો છે તેની નિર્ણય ઉપરથી સમીક્ષા.

(૧) સં. ૧૯૯૨ માં ભાદરવા સુદી બે પાંચમ હતી
સં. ૧૯૯૩ મા પણ ઉપર મુજબ ભાદરવા સુદી બે પાંચમ હતી'

ચંડાશુચંડુ પ્રમાણે.		આ સાગરાનંદસુરિજીમહારાજ	આ. રામસૂરિજી મહારાજ
૧૯૯૨ નાં	ભા. સુ ૩ શુક્ર	ભા સુ ૩ શુક્રવાર	ભા. સુ ૩ શુક્રવાર
	ભા. સુ ૪ શનિ	સુ. ૩ શનિવાર	સુ ૪ શનિવાર
	ભા સુ ૫ રવિ	સુ. ૪ રવીવાર	સુ. ૫ રવીવાર
	ભા. સુ ૫ સોમ	સુ ૫ સોમવાર	સુ. ૫ સોમવાર
	ભા સુ. ૬ મગળ	સુ ૬ મંગળવાર	સુ ૬ મગળવાર
૧૯૯૩ના	ભા. સુ. ૩ મગળ	ભા સુ ૩ મગળવાર	ભા. સુ ૩ મગળવાર
	ભા સુ ૪ બુધ	સુ ૩ બુધવાર	સુ ૪ બુધવાર
	ભા સુ. ૫ ગુરૂવાર	સુ ૪ ગુરૂવાર	સુ ૫ ગુરૂવાર
	ભા સુ. ૫ શુક્રવાર	સુ ૫ શુક્રવાર	સુ ૫ શુક્રવાર
	ભા સુ ૬ શનિવાર	સુ. ૬ શનિવાર	સુ ૬ શનિવાર

(૨) સંસ્કૃત જજમેન્ટમાં 'વિવાદપદ' શબ્દ વાપરેલ છે તે જોતાં વિવાદપદ એટલે મતભેદવાળી બાબતો તેમ થટે છે આ વિવાદપદો નીચેની ચાર વસ્તુમાથી તારવવામાં આવેલ છે.

(૧) નવ અને પચ્ચીસ મુદ્દાઓ
(૨) સ્વપક્ષ સમર્થન
(૩) પ્રતિપક્ષનું ખંડન
(૪) બન્ને આચાર્યોની જુબાનીઓ

(૩) પાને છઠ્ઠે સંસ્કૃતમા અને ગુજરાતીમાં પાને બીજે (પ્રવચન પાના ૧૮ મે) પહેલા પેરાની બે લીટીઓ "તેમજ પચનો નિર્ણય બન્ને આચાર્યોએ નિખાલસપણે સ્વીકારશે એમ પણ તેમણે શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈની સમક્ષજ પોતાની સહીથી કહેલું હતું". આ શબ્દો બીનજરૂરી છે એટલુ જ નહિં પણ બુબજ સૂચક જણાય છે.

(૪) પહેલો, બીજો, ત્રીજો અને ચોથો એ પ્રમાણેના ચારે મુદ્દાઓ ખરી રીતે મુસદ્દાને (પંચાતનામાને) અનુસરી ઉત્પન્ન થતા નથી કારણ કે તે બાબતોમાં બન્ને આચાર્યોની વચમાં મતભેદ નથી અને જે હકીકતના

સોંપવામાં આવેલ છે તે વસ્તુ આ મુદ્દામાં આપવામાં આવેલ નથી. બન્ને પક્ષોએ "क्षये पूर्वा तिथि कार्या वृद्धौ कार्या तथोत्तरा" એ શાસ્ત્રને માન્ય રાખેલ છે. માત્ર મતભેદ આ क्षये पूर्वा० પદના અર્થની વ્યવસ્થા શાસ્ત્ર અને પરંપરાથી કઈ રીતે છે તેના નિર્ણય માટેનો છે.

(૫) ગુજરાતી નિર્ણયપત્ર પાને ૭ મે (પ્રવ૦ પાને ૨૨ મે)

બીજો મુદ્દો ચર્ચાયેલો છે તેની પદ્ધતિ અને ભાષા વાંચકના મગજ ઉપર ખુબજ ખોટી અસર ઉત્પન્ન કરે છે.

આ સાગરાનંદસુરિજી સિદ્ધાંતટીપ્પણામાં કે જૈનેતર ટીપણામાં પર્વતિથિનો ક્ષય હોતો નથી તેવું કહેતાજ નથી પણ ટીપ્પણામાં ક્ષય આવે તો પણ તેનો ક્ષય કરવાને બદલે તેની પહેલાંની અપર્વતિથિનો ક્ષય કરવો એટલુંજ તેમનું કહેવું છે. જ્યારે આ રામચંદ્રસૂરિજીનું કહેવું છે કે-તિથિનો ક્ષય કાયમ રાખવો પણ તિથિની આરાધના ફક્ત આગલી અપર્વતિથિએ કરવી એટલે क्षये पूर्वा० એ પદનો અર્થ કયો બરાબર છે (એટલે કે અપર્વતિથિનો ક્ષય કરી તેને પર્વતિથિ કરવી એ બરાબર છે કે ક્ષયતિથિ તરીકે રાખી ફક્ત આરાધના આગલી અપર્વતિથિએ કરવી એ બરાબર છે) તેટલુંજ માત્ર વિચારવાનુ રહે છે તેના બદલે જે આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ કહેતા નથી તેવું લખી તેનુ ખંડન મંડન કરવું અને જણાવવું કે આ તેમનો અર્થ ખોટો છે તે વ્યાજબી કે પ્રામાણિક નથી.

(૬) ત્રીજા મુદ્દાની ચર્ચામાં પાને આઠમે (પ્રવચન પાના ૨૩મે)

"આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી લોકોત્તર વિષયમાં તેનું પ્રામાણ્ય સ્વીકારતા નથી."

આ લખવું પણ બરાબર નથી કારણકે લોકોત્તર વ્યવહાર માટે પર્વતિથિનો ક્ષય અગર વૃદ્ધિ હોય ત્યારે અમુક સંસ્કાર કરીને તે ટીપ્પણ પ્રામાણ્ય માને છે. અને તેજ મુદ્દામાં આગળ શ્રીપંચ લખે છે કે—

"બન્ને આચાર્યો જોધપુરી ચંડાંશુગંડુ પંચાંગનું લોકવ્યવહારમાં પ્રામાણ્ય માને છે આચાર્ય શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી લોકોત્તર વ્યવહારમા પણ તેનું પ્રામાણ્ય માને છે" તે પણ બરાબર નથી, કારણકે લોકોત્તરમાટે આ રામચંદ્રસૂરિજી પણ અમુક સંસ્કાર તો કરેજ છે. કેમકે તિથિ ક્ષય હોય તો તેની આરાધનાનો ક્ષય કરતા નથી પણ આગલે દીવસે આરાધના કરવા માટે 'क्षये पूर्वा०'નો સંસ્કાર કરે છે. જો સંપૂર્ણરીતે ચંડાંશુચંડુને લોકોત્તરમાં પ્રામાણ્ય માનવામાં આવે તો કોઇપણ સંસ્કાર વગર ચંડાંશુચંડુના ક્ષય પ્રસંગે પર્વતિથિનો ક્ષય કરી આરાધનાનો પણ ક્ષય કરવો જોઇએ અને વૃદ્ધિ પ્રસંગે બેવડી આરાધના કરવી જોઇએ પણ તેમ તેઓ કરતા નથી કે માનતા નથી.

પાના ૮ (પ્ર. પાના ૨૩) ઉપરના ત્રીજા મુદ્દાની ચર્ચાનો જે છેલ્લો પેરેગ્રાફ છે તે આખો પેરેગ્રાફ જે બાબતનો નિર્ણય કરવાનું પંચને સોંપવામાં આવેલ છે તેનાથી તે તદ્દન અસંગત અને બીનજરૂરી છે.

ખરીરીતે ત્રીજો મુદ્દો છે તેના જવાબમાં તો ચંડાંશુચંડુ બન્ને પક્ષ લે છે એટલુંજ લખવું જોઈએ પણ લૌકિક લોકોત્તર વિગેરેનું લખાણ બીનજરૂરી અને વધારે પડતું છે. ચર્ચાનો મુળ મુસદ્દો ધ્યાનમાં રાખતાં આ ત્રીજા મુદ્દાની જરૂરજ નથી.

(૭) ચોથો મુદ્દો આ પ્રમાણે છે—

"તેમજ જૈન સંઘે સ્વીકારેલા ટીપ્પણમાં તિથિઓની વૃદ્ધિ ક્ષય અને અધિક માસ આવે છે ?"

બન્ને પક્ષને આ વાત કબુલ છે કે તિથિઓની વૃદ્ધિ ક્ષય અને અધિક માસ આવે છે. માટે આ મુદ્દો કાઢવાની જરૂરજ નથી. અને જો મુદ્દો કાઢવોજ હોય તો તેના નિર્ણયમાં ફક્ત હકારજ આવે. કારણકે તેમાં મતભેદ નથી. તેમ છતાં પાના નવમા (પ્રવચન પાન ૨૩–૨૪ મા) ઉપર તેની ચર્ચા છે તે જોતાં એમ લાગે છે કે પંચે અધિક માસ આવે છે તે દલીલ આગળ ધરી તિથિઓની વૃદ્ધિ અને ક્ષય પણ ટીપ્પણમાં આવે છે તે એમનેમ (સંસ્કાર વગર) સ્વીકારવું જોઈએ, આવું જે લખાણમાં જણાવ્યું છે તે પ્રમાણ પુરઃસ્સર નથી.

પહેલો, બીજો, ત્રીજો અને ચોથો મુદ્દો એ ચારે મુદ્દા ઉપસ્થિત નહિ થતા હોવા છતાં ઉત્પન્ન કરીને તેની ચર્ચામાં ખોટી રીતે આ સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજના મંતવ્ય સંબંધમાં જે પંચે લખાણ કર્યું છે તે પંચની મનોદશા બરાબર નથી તેમ સ્પષ્ટ જણાવે છે.

(૮) પાંચમા મુદ્દાનો પહેલો ભાગ વાસ્તવિકરીતે ઉભો કરેલો તદ્દન બીનજરૂરી છે અને તેથી તેનો નિર્ણય કરવાનું પણ પંચને માટે જરૂરી નથી.

"આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી 'આગમોદ્ધારક' એવું બિરૂદ યથાર્થ રીતે ધારણ કરે છે બીજાં શાસ્ત્રોમાં પણ તેમની વિદ્વત્તા મહાન્ પંડિતોને પણ આશ્ચર્ય પમાડે છે તેઓ શાસ્ત્ર તેમજ પરંપરામાં પણ પ્રમાણભૂત છે તેમ છતાં અમોએ લીધેલી મૌખિક જુબાનીમાં "ક્ષયમાં પૂર્વતિથિ ગણવી એવા પ્રથમ શ્લોક ચરણનું પ્રામાણ્ય અમે માનીએ છીએ, તો પણ જૈનટિપ્પણમાં તિથિની વૃદ્ધિ જ નથી. તેથી વૃદ્ધિમાં પાછલી તિથિ ગણવી એવા બીજા ચરણના પ્રામાણ્ય વિષે અમને સંશય છે" એમ જે તેમણે કહ્યું તેથી અમને ઘણો વિસ્મય થાય છે."

આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજે વાચકપ્રવર ઉમાસ્વાતિ મહારાજના બન્ને ચરણોને તેમણે રજુ કરેલા ૯ મુદ્દાઓ પૈકીના નવમા મુદ્દામાં આધાર તરીકે જણાવેલાં છે અને પોતાના પક્ષના સમર્થનમાં ૯ મા મુદ્દાના વિવેચનમાં પણ સ્પષ્ટપણે

સ્વીકારી સમર્થન કરેલ છે તેમ છતાં તેમની મુખ જુબાનીમાં 'ઉમાસ્વાતિવાચકના પ્રઘોષના બીજા ચરણના પ્રામાણ્ય માટે સંશય છે' તેવું આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજે કહ્યાનું જે પંચનું લખવું છે તે ખરું કે માનવા લાયક નથી. પંચની તેમાં સ્પષ્ટ ભૂલ થયેલી જણાય છે. આવી સ્વયં ભૂલ કરી જજમેન્ટમાં ઉપર જણાવેલા પેરામાં આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજની વિદ્વત્તાના વખાણ કરી જે ટીકા જેવું લખાણ કરેલ છે તે તદ્દન અવાસ્તવિક છે. આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજનું સમર્થન જોતાં પંચનું આ સાગરાનંદસૂરિજીને બીજા ચરણમાં સંશય છે તેવું કથન પંચની અયોગ્ય મનોદશા સૂચવે છે અને માલમ પડે છે કે પંચે ગમે તે રીતે આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજી વિરૂદ્ધ લખવાનો પ્રથમથી જ નિર્ણય કર્યો હોય એમ લાગે છે. આ ઉપરાંત પચે મુખજુબાની લખી નથી અને જજમેન્ટમાં ઈનવર્ટેડ કોમામાં શબ્દો લખ્યા છે તે કઈરીતે લખ્યા છે તે સમજી શકાતું નથી.

પાને ૨૫ મે ઉમાસ્વાતિના ચરણના અર્થ કરવામાં પચે લખેલ છે "ટીપ્પણમાં કોઇ તિથિ ક્ષય જણાય ત્યારે તેની જગ્યાએ આગલી તિથિ કરવી" આ લખવુ બરાબર છે અને તેનો અર્થ આગલીતિથિનો ક્ષય કરવો પણ ક્ષીણ તિથિએ કરવાનું **આરાધન આગલી તિથિએ કરવું** એવો અર્થ બરાબર નથી. વૃદ્ધિની બાબતમાં 'કરવી' શબ્દના બદલે પાળવી અર્થ કરવો તે બરાબર નથી.

"પાક્ષિક પ્રતિક્રમણના સાથે વિરોધ ન આવતો હોય તો" આ શબ્દો **આરાધના** અર્થ ઘટાવવામાં ઉપરથી લેવા પડે છે. માટે તે પણ વ્યાજબી નથી.

પાંચમા મુદ્દામાં 'कथं च तच्छास्त्रं व्याख्यायते व्यवहारे वा प्रयुज्यते?' 'કઇ રીતે તે શાસ્ત્રનો અર્થ ઠરાવવામાં આવે છે. અને વ્યવહારમાં તેનું પાલન કઇ રીતે કરવામાં આવે છે?' આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે. પરંતુ પાંચમા મુદ્દાના વિવરણમાં મુદ્દાને અનુસર્યા સિવાય અસંગત લખાણ લખવામાં આવ્યું છે તે મુખજ અયોગ્ય છે.

કઇ રીતે તે શાસ્ત્રનો અર્થ ઠરાવવામાં આવે છે તેનો અર્થ આ મતભેદ ઉભો થયો ત્યાર પહેલાં 'क्षये पूर्वा-'નો અર્થ શું ઠરાવાતો હતો તે પ્રથમ જણાવવું જોઇએ. ત્યારબાદ મતભેદ પડયા પછી બન્ને આચાર્યો અને બીજા જૈનઆચાર્યો આનો શું અર્થ કરે છે તે જણાવવા સાથે આ શાસ્ત્રની અર્થ-ઘટના મુજબ વ્યવહારમાં પહેલાં કેવીરીતે અનુસરણ થતું હતું અને થાય છે તે વસ્તુ રજુ કરવી જોઇતી હતી પરંતુ આ સર્વ વસ્તુ મુદ્દાના વિવરણમા દાખલ કરવામાં આવેલ નથી તે વ્યાજબી કે યોગ્ય નથી.

'વ્યવહારમાં તેનું પાલન કઇ રીતે કરવામાં આવે છે? એટલે એ શાસ્ત્રનો

ફોક કરીને સાતમમાં આઠમપણ સ્થાપે છે, એવીરીતે લૌકિક ટીપ્પણુમા આવતી ઉદયની સાતમ આઠમના આરાધન વિષયમાં ઉદયની આઠમ બને છે".

"नियमः पाक्षिके सति' એમ કહેલું છે તેથી અહિં वृद्धौ कार्या तथोत्तरा એવું નિયમવિધિ કરનારૂં શાસ્ત્ર છે તે નિયમ વિધિ કરનાર શાસ્ત્ર વડે તિથિની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે બીજી તિથિનેજ ઉદયની તિથિ ગણવી એમ નક્કી થાય છે આ શાસ્ત્રથી નક્કી થયેલી બીજી તિથિજ આરાધના માટે ઉપયોગમાં લેવી એમ ફલિત થાય છે"

ઉપર પ્રમાણે પં'ચે क्षये पूर्वा०નો જે અર્થ કર્યો છે તેજ પ્રમાણેનો અર્થ આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ કરે છે અને જૈનસંઘ તેજ પ્રમાણેના અર્થને ઘટાવી પર્વતિથિની વ્યવસ્થા કરે છે. છતાં આ. સાગરાનંદસૂરિજીની અર્થ કરવાની પદ્ધતિને ખ્યાલમાં લીધા વિના તેમની રીતિ બરાબર નથી કે સંગત નથી તેવું જે શ્રી પં'ચે જણાવ્યું છે તે પ્રામાણિક નથી. ખરીરીતે નૈયાયિક શૈલી પ્રમાણે શ્રી પં'ચે क्षये पूर्वा०નો કરેલ અર્થ આ. સાગરાનંદસૂરિજી મ. ના કરેલ અર્થને પૂર્ણપણે ટેકો આપે છે. આમ સ્પષ્ટ હોવા છતાં આ સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજનો 'અર્થ' બરાબર નથી નેવું કથન સદંતર અવ્યાજબી અને ખોટું છે.

૨ 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' આ પદમાં આ. સાગરાનંદસૂરિજીને શંકા છે તેવું આ મુદ્દામાં પં'ચે જણાવ્યું છે તે વ્યાજબી નથી કારણકે આ ચરણને આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજે પોતાના સમર્થનમાં ઠેરઠેર રજુ કરેલ છે. આનેમાટે છઠ્ઠા મુદ્દામાં અમે જણાવી ગયા છીએ અને ફરી જણાવીએ છીએ કે આ પચનું લખવું જેમણે જે કહ્યું નથી તેમના નામે તેને રજુ કરવું અને પછી તેનું ખંડન કરવું તે પ્રામાણિક પુરૂષને શોભે તેવું નથી.

૩ આ. સાગરાનંદસૂરિજીએ આ ચર્ચામાં ૪૧ શાસ્ત્રો રજુ કર્યા છે. તેમાં શ્રીપંચે આ આઠમા વિવાદપદમાં ૧ હીરપ્રશ્ન ૨ વિજયદેવસૂ૦ પટ્ટક એ બેનો વિચાર કર્યો છે. તેમાં શ્રીપંચ હીરપ્રશ્નને પ્રમાણિક તરીકે સ્વીકાર કરે છે અને દેવસુરપટ્ટકને અપ્રમાણિક ગણે છે પંચે હીરપ્રશ્નના પાઠના આ સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજના અર્થને અવ્યાજબી ઠરાવ્યો છે તે ભૂલભરેલ છે. ખરી રીતે આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજે કરેલ અર્થને જ તે પાઠમાં રહેલ त्रयोदशीचतुर्दश्योः પદ સમર્થન આપે છે. તેમજ હીરપ્રશ્નના પાઠને રજુ કરતાં સમજપૂર્વક પાઠમાં રહેલ 'विस्मृतौ तु' એ પદ પંચ રજુ કરતા નથી કે તેની અર્થઘટના વખતે ધ્યાનમાં લેતા નથી તે વ્યાજબી નથી. વિજયદેવસુરપટ્ટકને એકદમ અપ્રમાણિક કહેવો તે પણ વ્યાજબી નથી કારણ કે વિજયદેવસુરપટ્ટકને અનુરૂપજ વિજયદેવસુર સમાચારી છે.

૪૧ શાસ્ત્ર ગ્રંથોમાંથી ૩૯ શાસ્ત્ર ગ્રંથોનો (કે જેમાં આગમ ગ્રંથો અને આ. સાગરાનંદસૂરિજીની વસ્તુને સ્પષ્ટ સિદ્ધ કરતા પત્રોનો) મુદ્દલ વિચાર કર્યા વિના તે ગ્રંથોમાં ભગવતીસૂત્ર જેવા ગ્રંથો હોવા છતાં તે સર્વ માટે 'શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીએ જે શાસ્ત્રો રજુ કર્યાં છે તે શાસ્ત્રાભાસજ છે' એ મુજબનું દલીલ વિનાનુ Sweeping Statement કરવું તે તદ્દન અપ્રમાણિક અને અન્યાયી છે.

શ્રી પંચના જણાવેલ આ વચન ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પંચનું માનસ જોઇએ તેવું ઠરેલ ન્યાયી સમજવાળું કે યોગ્ય નથી અને આથી તેમનો નિર્ણય ભૂલભરેલ છે તે સ્પષ્ટ થાય છે અને તેથી **આવા નિર્ણયના અપેક્ષિત કોઈપણ મુદ્દાને મુદ્દલ આધાર રાખવા લાયક નથી.**

આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજીના ૪૧ શાસ્ત્રોના આધારો અને સેંકડો વર્ષની પરંપરા હોવા છતાં તેને નહિ સ્વીકારનાર પંચની પ્રથમ ફરજ છે કે, વિજયરામચંદ્રસૂરિજી ક્ષયે પૂર્વા૦નો જે અર્થ કરે છે તે અને તે અર્થના શા શા શાસ્ત્રાધારો છે તે સર્વ આ નિર્ણયપત્રમાં રજુ કરવા જોઈએ. આ રજુ કર્યા બાદ તેની ચર્ચા કરી નિર્ણય ઉપર આવવું જોઇએ પણ આમાંનું કાંઈપણ પંચે કરેલ નથી તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે **પંચનો નિર્ણય ચોકખો અને ખોટો છે.**

આ રીતે આખા નિર્ણયમાં આઠમો મુદ્દો અતિ મહત્ત્વનો અને ઉપયોગી છે અને તેનો નિર્ણય બે વિભાગો ઉપર આધાર રાખે છે.

(૧) શાસ્ત્રપ્રમાણ.

(૨) વ્યવહાર પરંપરા-જીતાચાર.

શાસ્ત્રપ્રમાણમાં શાસ્ત્રોને શાસ્ત્રાભાસ અને અપ્રમાણ પંચે જણાવ્યાં છે, પણ શાસ્ત્રાભાસ અને અપ્રમાણ ઠરાવવાના પંચે મુદ્દલ કારણો કે આધારો આપેલા નથી. તે પરથી પંચનો તે નિર્ણય કેવલ ભૂલ ભરેલો છે તે દેખીતું છે.

(૪) હવે બીજો વિભાગ વ્યવહાર પરંપરા-જીતાચાર છે આ વ્યવહાર-પરંપરાને વિજય દેવસૂરિથી પ્રસિદ્ધ પામેલ અને ત્રણસો વરસથી વિના મતભેદે આચરેલ છે તેમ બંને પક્ષોએ અને પંચે પણ કબુલ રાખેલ છે, છતાં આટલા લાંબા વખતની વ્યવહાર પરંપરાને જીતાચાર ન હોવાનું પંચ જે જણાવે છે તેમાં પંચની ગંભીર ભૂલ છે તે નીચેના કારણોથી સ્પષ્ટ માલમ પડે છે.

(૧) જીતાચાર માટે ચાર અંશો જોઇએ તેવું પંચે નિર્ણયમાં જણાવી ચાર અંશો પૈકીનો પ્રથમ અંશ "યુગપ્રધાન જેવા આચાર્યનું પ્રવર્તકપણું"

ચાલુ વ્યવહાર પરંપરામાં છે તેવું પંચે ઠરાવેલ છે તે બરાબર છે પણ બાકીના ત્રણ અંશો ચાલુ વ્યવહાર પરંપરામાં નથી તેવું પંચે જણાવ્યું છે તે ખરું નથી, કારણ કે યુગપ્રધાન પુરૂષ, (૧) કારણ વીના પ્રવર્તન (૨) ધર્મશાસ્ત્ર સાથે વિરોધ, કે (૩) સંવિગ્ન ગીતાર્થ પુરૂષો જેનો નિષેધ કરે તે રૂપ વીપરિત ત્રણ અંશોવાળી પ્રવૃત્તિ કદાપિ કરેજ નહીં. અને જો આવી પ્રવૃત્તિ કરે તે યુગ પ્રધાન કહેવાય જ નહિં. માટે વિજયદેવસૂરિજીને યુગપ્રધાન સ્વીકારનાર પંચે તેમનાથી નીકળેલ વ્યવહાર પરંપરામાં બીજા ત્રણ અંશો (૧) ન્યાય અને પુરાવાની રીતિએ સ્વીકારી (*Presume* કરી) ચાલુ વ્યવહાર પરંપરાને જીતાચાર ગણવી જોઇતી હતી.

(૨) આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી આ *ત્રણ અંશો ચાલુ વ્યવહારપરંપરામાં નથી તેવું કહેતા (Allege કરતા) હોય તો ન્યાય અને પુરાવાની રીતિએ તેવું સાબીત કરવાનો બોજો આ. વિજયરામસૂરિજી ઉપર પંચે નાખવો જોઇએ. પણ પંચે તેવું કરેલ નથી. જેમાં તેમણે ભારે ભૂલ કરેલી છે.

(૩) તેમજ વળી ત્રણ અંશો ચાલુ વ્યવહારપરંપરામાં નથી તેવું પંચ જણાવે છે પણ તેનાં કાંઇપણ કારણો પંચ તેમના નિર્ણયમાં જણાવતા નથી તે ઉપરથી પણ નિર્ણય ભૂલવાળો છે તેવું નિકળે છે.

(૪) આવી ત્રણસો વરસોની (Long practice of 300 years) અને વલી તે યુગપ્રધાન પુરૂષથી પ્રવર્તેલ ચાલુ પ્રણાલિકાને ફેરવવા કે તે વ્યાજબી નથી તેમ ઠરાવવા માટે ઘણાજ સબલ કારણો જણાવવા જોઇયે પણ પંચે તેવું કાંઇપણ જણાવેલ નથી.

ઉપરના કારણોથી પંચે જે ચાલુ વ્યવહાર પરંપરાને-જીતાચાર નથી તેવું ઠરાવેલ છે તે દેખીતું ગેરન્યાજબી અને ખોટું છે તેવું સહેજમાં જણાઇ આવે છે.

(૧૨) નવમું વિવાદપદ ખરી રીતે બીનજરૂરી છે કારણકે ક્ષયે પૂર્વા૦ નો અર્થ શ્રી પંચે કરેલો છે તે રીતે કરવામાં આવે તો બારપર્વની અખંડિતતા જળવાઇ રહેતી નથી બારપર્વની અખંડિતતાને ખંડિત કરવી અને તે ખંડિતતામાં શો દોષ છે તે શાસ્રમાંથી બતાવો તેમ પ્રશ્નપૂર્વક પંચનું જણાવવું તે ચોર કોટવાળને દંડે, તેના સમાન છે. તેમજ મેં કેટો વર્ષથી ચાલેલ આચાર

* (Because according to the principle of the logic and of the law ennuncieated even in the Indian Evidence Act Section 114 (three anshas-ત્રણ અંશો) *must be presumed to exist unless* proved otherwise by the party so alleging.)

પ્રણાલિકાને ફેરવવાથી કોઇપણ જાતનો વિશિષ્ટ લાભ કે સમર્થન નિર્ણયમાં આપવામાં આવેલ નથી તેમજ તેનો કોઈપણ આધાર નિર્ણયમાં જણાવવામાં આવ્યો નથી.

શાસ્ત્રની વિચારણા બાદ તિથિચર્ચાનો નિર્ણય કોઇ યોગ્ય પુરૂષ દ્વારા લાવી સંઘમાં શાન્તિ સ્થાપવાનો જે શુભ આશય હતો તે શુભ આશય તો દૂર રહ્યો પણ નિર્ણયની જેમ જેમ વિચારણા કરવામાં આવે તેમ તે નિર્ણય તિથિ ચર્ચાના ઉકેલને તો લાવી શકતો નથી પરંતુ બીજા અનેક ક્લેશો રજુ કરે છે.

અમદાવાદ. — વકીલ છોટાલાલ ત્રીકમલાલ પારેખ.
તા. ૧૫-૧-૪૫ — સગૌતશિખરની પોળ-અમદાવાદ.

*પ્રસિદ્ધ પંડિત તુલાકૃષ્ણઝા શાસ્ત્રીની નિર્ણયઉપર કરેલ સમીક્ષા

ડા. પી. એલ. વૈદ્યના નિર્ણયની પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન તુલાકૃષ્ણઝાએ (શર્મા) (ન્યાય-વ્યાકરણાચાર્ય સાહિત્ય શાસ્ત્રીએ) ખુબજ દલીલ અને તુલના પૂર્વક સંસ્કૃતમાં સુંદર સમીક્ષા કરી છે અને તેનો ગુજરાતી અનુવાદ પ્રસિદ્ધ સંશોધક પં લાલચંદ ભગવાનદાસ ગાંધીએ [અર્ધ માગધીના મુંબઈ યુનિવર્સિટીના પોષ્ટ ગ્રેજ્યુએટ અધ્યાપક] કરેલ છે જે તટસ્થ વાંચકને નિર્ણયની પોકળતા અને શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરાની સત્યતાને સુંદર રીતે સમજાવે છે માટે તેનું સંક્ષિપ્ત અવતરણ નીચે આપવામાં આવે છે.

૧ ડો પી એલ વૈદ્યની ક્ષયે પૂર્વાની કરેલ વ્યાખ્યા **મતાનુજ્ઞાનિગ્રહ ૨ પૂર્વાપર વિરૂદ્ધતા, ૩શબ્દાનનુગણ્ય ૪ આગમાનુસારિ મતપ્રવેશ** સ્વસિદ્ધાંત ભંગ વિગેરે દોષોવાળી છે.

---

* વીરશાસન વર્ષ ૨૨ અંક ૨૯ પૃષ્ઠ ૩૩૦ મા પ્રસિદ્ધ પંડિત તુલાકૃષ્ણ માટે જામનગરમાં શેઠ પોપટલાલ ધારશીભાઈના લક્ષ્મીઆશ્રમમાં નોકરી કરતા એક પંડિત કે જેમનું નામ તુલાકૃષ્ણઝાશર્મા છે તેમની પાસે... .'.

આ લખાણ લખવામાં આવ્યું છે તે વીરશાસન અને આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના માનસને જણાવે છે. માણસની કિંમત પગાર અને દેખાવ કરતા તેની આવડત ઉપર રહેલ છે. આજે ૧૦૦-૧૫૦ ના પગારદાર પંડિતો આગળ માસિક ૧૦૦૦ થી વધુ મેળવનાર ગ્રેજ્યુએટ વિદ્વાનો અમદાવાદમાં બ્રહ્મચારિનીવાડી અને કાશીવિશ્વનાથ વિદ્યાલયમાં અભ્યાસ કરે છે ખરેખર દુઃખ થાય છે કે પંડિતજીથી ૧૦૦મા ભાગની યોગ્યતા પણ ન ધરાવનાર પંડિતજીની યોગ્યાયોગ્યતાનો વિચાર કરવા બેસે છે જે ખુબ શરમ જનક છે.

૨ ક્ષયેપૂર્વા૦ વચન પર્વતિથિનું વિધાન કરનાર છે આરધનાનું વિધાન કરનાર નથી તે વાત પ્રકરણથી સિદ્ધ થાય છે

વાક્ય અર્થના નિર્ણયમાં પ્રકરણ દુર્બળ પ્રમાણ છે એ મધ્યસ્થનું વચન અજ્ઞાનરૂપ છે. 'સૈંધવ લાવ' વિગેરેમાં પ્રકરણથી જ ઘોડા કે મીઠા વિગેરેના તે તે પ્રકારના અર્થનો નિર્ણય કરવામાં આવે છે.

૩ ' પર્વ અપર્વ તરીકે કરાતો પ્રતિભાગ પ્રાયે મૂળનોજ ક્ષય કરનારી અનવસ્થાને ઉત્પન્ન કરે ' આ મધ્યસ્થનું કહેલું કથન સ્થુલવિચાર મૂલક છે અધિક પર્વતિથિઓ અને તેને પ્રતિપાદન કરનારી કલ્પનાઓ મધ્યસ્થે દર્શાવી નથી જેથી કલ્પનાનભિજ્ઞપણું છે. જો કહેવામાં આવે કે કલ્પનાઓ નથી તો અનવસ્થા શી રીતે ઘટે. માટે અનવસ્થા દોષની વાત સમજ વિનાની છે.

૪ ' **क्षये पूर्वा तिथि कार्या वृद्धौ कार्या तथोत्तरा** 'ની આગમાનુસારિ વ્યાખ્યા નિર્દોષ અને શાસ્ત્રસિદ્ધ હોવા છતાં ' મધ્યસ્થે શાસ્ત્રીય અને લૌકિક મર્યાદાનુ ઉલ્લંઘન કરીને સર્વત્ર સ્વેચ્છાચારીપણાથી શાસ્ત્રાધાર દર્શાવ્યા વિનાજ 'અમારો સિદ્ધાંત છે' 'અમારો મત છે' 'અમ્હારો નિર્ણય છે' વિગેરે વાક્યોદ્વારા એ વચનનું વ્યાખ્યાન કર્યું છે જે અપ્રમાણિક છે

ક્ષયે પૂર્વા૦ના વ્યાખ્યાન માટેના આગમાનુસારિ મતને પૂર્ણપણે સમર્થન આપનાર તત્ત્વતરંગિણી, હીરપ્રશ્ન, સેનપ્રશ્ન, ધર્મસંગ્રહ, સંબોધપ્રકરણ વિગેરે ગ્રંથો છે.

૫ ટિપ્પણાની પૂર્ણિમા કે અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ નિશીથ હીરપ્રશ્ન વિગેરે ગ્રંથોથી શુદ્ધ અને સત્ય છે અને પૂર્ણિમાના ક્ષય અંગે મધ્યસ્થે સૂચવેલ વ્યવસ્થા **શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ સ્વસિદ્ધાંતવિરૂદ્ધ, પૂર્વાપરવિરૂદ્ધ** યુક્તિવિરૂદ્ધ અને **પરંપરા** વ્યવહારવિરૂદ્ધ છે જે માટે અનેક દલીલપૂર્વકના આધારો રજુ કરવામાં આવ્યા છે.

૬ વિજયદેવસુરના પત્રક માટે મધ્યસ્થે કરેલો વિરોધ એક પક્ષીય અને અજ્ઞાનમૂલક છે. છતાં તેનો વિચાર નીચે આપીએ છીએ

મતપત્રકના અપ્રામાણ્યનું નિરસન.

"હવે શ્રીવિજયદેવના એ મતપત્રકના પ્રામાણ્ય તરફ મધ્યસ્થ જે સંશય કરે છે, તે અત્યંત સાહસ જ છે, એથી પહેલાં તેના અપ્રામાણ્યને સાધનાર કઈ હેતુઓનો નિર્દેશ કરી, તે હેતુઓને અસિદ્ધ ઠરાવી તેમના ચિત્તમાં રહેલ શંકારૂપી ખીલાઓનું મૂળ સાથે જ ઉન્મૂલન કરીએ છીએ–એ ગ્રંથને અપ્રામાણિક કયા હેતુથી માનવામાં આવે છે? શું ચારપત્રવાળો હોવાથી? ૧, તેના કર્તા જણાવવામાં ન આવેલ હોવાથી? ૨, પરસ્પર વિરુદ્ધ કથનની

બહુલતાવાળો હોવાથી ? ૩, યુક્તિ-રહિત હોવાથી ? ૪, બીજાના અભીષ્ટ પક્ષની અભ્યનુજ્ઞાવાળો હોવાથી ? ૫, શાપને પ્રતિપાદન કરનાર હોવાથી ? ૬, અથવા પોતે સ્વીકારેલ વસ્તુથી વિરુદ્ધ હોવાથી ?, માનવામાં આવે છે.

તેમાંનો પહેલો હેતુ અસિદ્ધ છે, કેમકે-આગમમાં અથવા શાસ્ત્રમાં પ્રત્યેક વાક્યને પ્રામાણિક તરીકે જો નિઃશંકપણે અનુમોદન કરવામાં આવે છે, તો ચારપત્રવાળા ગ્રંથની શી વાત ? અને જો ચારપત્રવાળા ગ્રંથનું પ્રામાણ્ય ન જ હોઈ શકે, તો મધ્યસ્થે અવશ્ય પ્રમાણ સાથે એ કહેવું જોઈએ કે-સો પત્ર-વાળા, હજારપત્રવાળા અથવા તેનાથી ન્યૂન કે અધિક કેટલા પત્રોના પ્રમાણવાળા ગ્રંથનું પ્રામાણ્ય થઈ શકે ? તે પ્રત્યેકમાં પણ વ્યભિચાર (દોષ) મસ્તક પર ધારવો જોઈએ જ-એમ અવશ્ય અનુસંધાન કરવું જોઈએ.

હવે બીજો હેતુ પણ અસિદ્ધ જ છે, કારણકે 'વિજયદેવીયાનામ્' એ પદવડે કર્તા જાણવામાં આવે છે. કદાચ એવી શંકા કરવામાં આવે કે-'ગ્રંથના મધ્યમાં અથવા ગ્રંથના અંતમાં 'વિજયદેવીયાનામ્' એવા નામનો ઉલ્લેખ જોવામાં ન આવતો હોવાથી આદિમાં જોવામાં આવતું 'વિજયદેવીયાનામ્' એ પદ સંપાદકે જ જોડી દીધું છે;' તો એમ કહેવું યુક્ત નથી; એ માત્ર સોગનથી જ નિર્ણય કરી શકાય તેવું છે. કારણકે-શ્રીસેન (વિજયસેન)સૂરિની પરંપરામાંથી શ્રીવિજયદેવસૂરિજી અને વિજયાનંદસૂરિજી પોતપોતાના નામના ગચ્છના પ્રવર્તકો થઈ ગયા છે. એ સમસ્ત તપાગચ્છવાળાઓને જાણીતું હોવાથી, અને આ ગ્રંથમાં વિજયાનંદસૂરિજીના મતનું ખંડન પ્રાપ્ત થતું હોવાથી, વિશેષિપણાથી 'રામાર્જુન' વગેરેની જેમ, અને વ્યવહાર-પરંપરાદ્વારા વિજયદેવ(સૂરિ)નું કર્તૃત્વ સિદ્ધ થાય છે. વિશેષમાં મધ્યસ્થથી એવી પ્રતિજ્ઞા કરી શકાય તેમ છે ? કે સર્વ ગ્રંથોમાં ગ્રંથની આદિમાં, ગ્રંથની મધ્યમાં, અને ગ્રંથના અંતમાં ગ્રંથકારે પોતાનું નામ નિર્દેશ કરેલું જ હોય. જો 'હા' કહી એ સ્વીકારવામાં આવે તો પૂછી શકાય કે-મનુજી વગેરેએ પણ મનુસ્મૃતિ વગેરે તે તે ગ્રંથમાં પોતાનું નામ કેમ દર્શાવ્યું નથી ?, અથવા [મહાકવિ] કાલિદાસ વગેરેએ પોતાનાં રચેલા મહાકાવ્યોમાં પણ ત્યાં ત્યાં પોતાનુ નામ કેમ દર્શાવ્યું નથી ? બહુ કહેવાથી શું ? પ્રાચીન ગ્રંથકારોએ રચેલા કેટલાય ગ્રંથોમાં ગ્રંથકારે નિર્દિષ્ટ કરેલ નામ પણ પ્રાયે જોવામાં આવતું નથી, અને પ્રામાણ્ય સ્વીકારવામાં આવે છે. હવે જો એમ કહેવામાં આવે કે-'બીજાં પ્રમાણોથી, અને પરંપરા-વ્યવહારથી ત્યાં નામ નિશ્ચિત છે.' તો તે અહિં પણ તે જ પરંપરા-વ્યવહાર પ્રમાણ-પદવીને શોભાવશે. એથી પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં તેને ન સ્વીકારવું-એ દુરભિનિવેશ (દુરાગ્રહ) ગણાય વિશેષમાં, આવશ્યકસૂત્ર વગેરેની ચૂર્ણિઓના કર્તા હજુસુધી અનિશ્ચિત હોવા છતાં પણ તેનું પ્રામાણ્ય શ્રીજૈનસંઘે સ્વીકારેલું છે.

એવી રીતે ત્રીજો હેતુ પણ અસિદ્ધ જ છે, કારણકે-એક પણ વિરુદ્ધ ઉક્તિ જોવામાં ન આવતી હોવાથી વિરુદ્ધ ઉક્તિની બહુલતાનો સર્વથા અસંભવ છે. આથી જ કઈ વિરુદ્ધ ઉક્તિનો પરિહાર અમ્હારે કરવો ? એથી તે હેતુ ઉપેક્ષણીય જ છે.

ચોથો હેતુ પણ તેવી જ રીતે અસિદ્ધ છે. કારણ કે-'બરાબર આગમને અનુસારે' 'પૂર્વાચાર્યની પરંપરા પ્રમાણે પ્રવર્તવું જોઈએ' 'ઉત્સૂત્રની પ્રરૂપણાથી અનંત સંસારની વૃદ્ધિ થતી હોવાથી' એ વગેરે દ્વારા યુક્તિ જ દર્શાવી છે.

પાંચમો હેતુ પણ તેવી રીતે અસિદ્ધ છે, કારણ કે,-'દુર્જન તુષ્ટ થાઓ.' એવા ન્યાયવડે બીજાનો પક્ષ સ્વીકારીને પણ બીજું સમાધાન આપવું-એ શાસ્ત્રકારને સંમત છે.

છઠ્ઠો હેતુ પણ તેવી રીતે અસિદ્ધ છે, કારણ કે-શાસ્ત્રને અને પરંપરા-વ્યવહારને ન માનનારા તેવા પ્રકારના કદાગ્રહી શિષ્યને કેદખાનામાં નાખવામાં અશક્ત એવા ગુરુથી શાપ આપવા સિવાય બીજું શું કરી શકાય ? એ મનમાં વિચારવા જેવું હોવાથી, શાપ આપવો પણ દૂષિત ન ગણાય-એ તો મધ્યસ્થના સંતોષ માટે જણાવાય છે. વાસ્તવિક રીતે તો પાપ આચરતા શિષ્યને ઉન્માર્ગથી અટકાવનારા ગુરુઓ જો એમ પ્રતિપાદન કરે કે-'પાપ કરીશ, તો તું નરકમાં પડીશ' તો તે શાપ આપનારા ન કહેવાય, પરંતુ ઉપદેશ આપનારા જ કહેવાય. એથી પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં શાપ દેવાનું કહેવું તે અજ્ઞાન મૂલક છે,

એવી રીતે સાતમો હેતુ પણ અસિદ્ધ જ છે, કારણકે અષ્ટમીની વૃદ્ધિમાં બીજી અષ્ટમીને ગ્રહણ કરવી, અને પૂર્ણિમાની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે બીજી પૂર્ણિમાને ગ્રહણ કરવી-એવું આ ગ્રંથમાં પોતાના અભિમત તરીકે કોઈ પણ સ્થળે સ્વીકાર્યું નથી. આથી જ ત્યાં હીરપ્રશ્નના બીજા પ્રકાશના વચનને ઉદ્ધૃત કરીને 'તેથી ઓદયિકી જ તિથિ સ્વીકારવી; બીજી નહિ, એ પ્રમાણે ઉપસંહાર કર્યો છે જો પૂર્ણિમાની વૃદ્ધિમાં બીજી પૂર્ણિમાને ગ્રહણ કરવી પોતાને અભીષ્ટ હોત તો 'બીજી જ તિથિ સ્વીકારવી' એવી રીતે જ ઉપસંહાર કરત. તથા સેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉલ્લાસનું વચન ત્યાં જ આગળ ઉદ્ધૃત કરીને-આ કથનદ્વારા આ કહ્યું કે-'સૂર્ય ઉગવાની વેળાએ તિથિ હોય, તે જ માનવી, બીજી નહિ.' એ પ્રમાણે ઉપસંહાર કર્યો છે; નહિ તો, અહિં પણ 'બીજી તિથિ માનવી' એવી રીતે જ ઉપસંહાર કરત. એ મધ્યસ્થ આંખો મીંચીને વિચારે.

જો કે કહેલી રીતે મધ્યસ્થને અભીષ્ટ એવા સાતે હેતુઓનું અસિદ્ધપણું દર્શાવ્યું, છતાં નિર્ણયપત્રના ૧૩ મા પૃષ્ઠમાં લેખ-'આચાર્ય શ્રીવિજયસાગરસૂરિજી પણ આના પ્રામાણ્યની શંકા કરે છે.' આ આઠમા હેતુનું અસિદ્ધપણું

મેં દર્શાવ્યું નથી; તો પણ તે (આઠમા હેતુ)નું અસિદ્ધપણું અમારી દર્શાવેલી દિશાએ મધ્યસ્થે પોતાની મેળે જ વિચારી લેવું જોઇએ. લેખના વિસ્તારના ભયથી વિરમવામાં આવે છે.

નિર્ણયપત્રકની અપ્રમાણિકતાના હેતુઓ

અહિં આ પણ નિર્દેશ કરવાનો છે કે, શ્રીવિજયદેવના મતપત્રકને અપ્રામાણિક ઠરાવવા માટે કલ્પેલા મધ્યસ્થના અભીષ્ટ હેતુઓમાંથી બીજા અને છઠ્ઠા હેતુ સિવાયના બાકીના પાંચે હેતુઓ મધ્યસ્થના આ નિર્ણયપત્રમાં વિદ્યમાન હોવાથી તેનું જ અપ્રમાણિકપણું તે જ માર્ગે પ્રાપ્ત થાય છે. તે દર્શાવવામાં આવે છે—

જો ચારપત્રવાળા (ગ્રંથ-લેખ)નું પ્રામાણ્ય ન જ થાય તો અમુક પત્રવાળાનું જ પ્રામાણ્ય મધ્યસ્થે સ્વીકારવું જોઇએ. તેમાં નિર્ણય કરનાર પ્રમાણનો અભાવ હોવાથી સોળ-પત્રવાળાનું પણ પ્રામાણ્ય ઘટી શકે નહિ. 'ચારપત્રવાળો હોવાથી' એવા પહેલા હેતુ જેવો 'સોળપત્રવાળો હોવાથી' એવો પહેલો હેતુ આમાં વિદ્યમાન છે.

તથા નિર્ણયપત્રના ૧૧ મા પૃષ્ઠમાં-"તે તિથિ વૃદ્ધ ગણાય કે જે બેવાર સૂર્યોદયને સ્પર્શે, એમ થતાં ઔદયિકી બે તિથિઓનો સંભવ હોવાથી બે પક્ષોનો સંભવ છે, બે પક્ષોનો સંભવ હોવાથી તેમાંથી કઇ તિથિએ આરાધના કરવી જોઇએ? એવો સંદેહ ચિત્તને આકુલ કરે છે." એવા ઉલ્લેખદ્વારા આરાધન કરવા યોગ્ય તિથિ સંબંધમાં સંદેહ પહેલાં કહ્યો; ત્યારપછી ત્યાં જ ૧૫ મા પૃષ્ઠમાં જ વૃદ્ધિ તિથિ બેવાર ઉદયને સ્પર્શ કરે છે, એથી કઈ તિથિ ઔદયિકી છે? એવો સદેહ થતાં-એ વગેરે ઉલ્લેખવડે ઔદયિકી તિથિ સંબંધમા સદેહ કહ્યો; એથી એવી ઉક્તિ સ્પષ્ટ જ પૂર્વાપર-વિરૂદ્ધ છે. આ સંબંધમાં આ પ્રમાણે વિચારવું જોઇએ. 'વૃદ્ધ તિથિ બે વાર ઉદયને સ્પર્શે કરે છે'-એવા કથન વડે વૃદ્ધ તિથિ બંનેના ઔદયિકીપણાનો નિશ્ચય થતાં તે જ તિથિમાં તેના જ ઔદયિકીપણાનો નિશ્ચય, તે તિથિમાં તેના ઔદયિકીપણાના સંશયનો પ્રતિબંધક હોવાથી તેવા પ્રકારના સંશયની ઉત્પત્તિ ન થઇ શકે, છતાં 'કઈ ઔદયિકી તિથિ છે?' એવી સંદેહવાળી ઉક્તિ, મધ્યસ્થના જ સૂક્ષ્મ સંસ્કૃત અભ્યાસના અભાવને પ્રકાશિત કરે છે. એવી રીતે ક્ષીણ અષ્ટમી પર્વતિથિનાં સ્થળમાં 'શ્રી જૈનસંઘ આરાધન માટે ઔદયિકી તિથિની અપેક્ષા રાખે છે.' એવો સિદ્ધાંત કર્યા પછી, પૂર્વ તિથિ સપ્તમીમાં ઔદયિકીપણું કરીને આરાધન કરવું જોઇએ' એવી રીતે પહેલાં કહ્યા પછી પૂર્ણિમા પર્વતિથિના ક્ષય-પ્રસંગમાં 'યથારુચિ અનુષ્ઠાન કરવું જોઇએ.' એવી ઉક્તિથી સ્પષ્ટ જ

પૂર્વાપર-વિરૂદ્ધ છે. એવી રીતે પરસ્પર-વિરૂદ્ધ ઉક્તિઓની બહુલતા હોવાથી ત્રીજો હેતુ પણ આમાં છે

એવી રીતે પંચમીનું સામાન્ય પર્વતિથિપણું વિનષ્ટ કરવામાં, તથા શ્રી વિજયદેવસૂરિજીમાં જીતવ્યવહારના પ્રવર્તક તરીકેની સિદ્ધિ માટે અપેક્ષિત એવા બાકીના ત્રણ અંશો ન હોવામાં, અને બીજાં પણ અનેક સ્થળોમાં યુક્તિ ન દર્શાવેલી હોવાથી યુક્તિ-રિક્ત નામનો ચોથો હેતુ પણ આમાં છે જ.

એવી રીતે 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या' એ શાસ્ત્રની 'ક્ષય હોય ત્યારે પૂર્વ-તિથિ કરવી-પૂર્વતિથિમાં આરાધન કરવું જોઇએ.' પહેલાં વ્યાખ્યા કર્યા પછી, આ શાસ્ત્રવડે પૂર્વમાં રહેલી સપ્તમી વગેરેમાં અષ્ટમી કરવામાં આવે છે.' એવી રીતે કથન કરવાથી 'આ શાસ્ત્ર પર્વતિથિનું વિધાન કરનાર છે.' એવા પ્રકારના આગમાનુસારિ પક્ષનો સ્વીકાર કર્યો હોવાથી પરાભિમત-પક્ષાભ્યનુજ્ઞ નામનો પાંચમો હેતુ પણ આમાં ઘટે છે.

તથા 'શ્રી જૈનસંઘ આરાધન માટે ઔદયિકી તિથિની અપેક્ષા રાખે છે.' એવી રીતે પોતે સ્વીકાર્યા પછી પૂર્ણિમાના ક્ષય-પ્રસંગમાં 'રુચિ પ્રમાણે અનુ-ષ્ઠાન કરી શકાય' એવું કથન કરવાથી સ્વાભ્યુપગમ-વિરૂદ્ધ નામનો સાતમો હેતુ પણ આમાં ઘટે છે.

એવી જ રીતે 'આચાર્ય શ્રીવિજયરામચંદ્રસૂરિજી પણ આના પ્રામાણ્યની શંકા કરે છે' એવા આઠમા હેતુના સ્થાનમાં પણ **શાસ્ત્ર અને પરંપરા-વ્યવહારને અનુસરનારા સર્વે આચાર્યો આ નિર્ણયપત્રના પ્રામાણ્ય તરફ શંકા કરે છે.** એવા પ્રકારનો જ હેતુ ગ્રહણ કરવો જોઇએ એવી રીતે સર્વ પ્રકારે શોભે છે

એ પ્રમાણે વિજયદેવના મતપત્રકનું અપ્રામાણ્ય દૂર કરીને, તેનું પ્રામાણ્ય વ્યવસ્થાપિત કરી, "પર્વતિથિની વૃદ્ધિ ટીપણા દ્વારા જોવામાં આવતાં વાસ્તવિક રીતે અપર્વતિથિની જ વૃદ્ધિ કરવી જોઇએ" એ વિષયમાં સાક્ષાત્ જ પ્રમાણ દર્શાવવામાં આવેલ છે. તેથી "ટીપણામાં પર્વતિથિનો ક્ષય અથવા વૃદ્ધિ જોવામાં આવતાં વાસ્તવિક રીતે અપર્વતિથિઓનો જ ક્ષય અથવા વૃદ્ધિ કરવી જોઇએ" એવો અર્થ, પૂર્વે કહેલાં અનેક શાસ્ત્રોથી સાક્ષાત્ અથવા અર્થાપત્તિદ્વારા સિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

૭ 'वेदः स्मृतिः सदाचारः स्वस्य च प्रियमात्मनः' એ પ્રમાણે મનુએ સ્થાપેલ સદાચારનું પ્રામાણિકપણું જીતાચારને ઉદ્ધાવવા મથતા મધ્યસ્થે ઉઠાવ્યું છે. વિજયદેવસૂરિની સમાચારી જીતવ્યવહાર સિદ્ધ છે અને તે ધર્મશાસ્ત્ર અને વ્યવહારથી પરિપુષ્ટ છે.

ઉપસંહાર.

અનેક શાસ્ત્રોવડે અને જીતવ્યવહારવડે પર્વતિથિઓની વૃદ્ધિ અને ક્ષયના પ્રસંગે વાસ્તવિક રીતે તેની પહેલાની અપર્વતિથિઓની જ વૃદ્ધિ અને ક્ષય કરવા જોઇએ; પર્વતિથિઓને આરાધન કરવા માટે જેમ હોય તેમજ (વૃદ્ધિ કે ક્ષય કર્યા વિના-અખંડિત) રહેવા દેવી જોઈએ એ **આગમને અનુસરનાર મતની વ્યવસ્થા છે.**

તથા 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या' એ વાચક-મુખ્ય ઉમાસ્વાતિજીના પ્રઘોષ તરીકે પ્રસિદ્ધ વચનની શાસ્ત્ર અને જીતવ્યવહારથી સિદ્ધ વ્યાખ્યા આગમાનુસારિ મતમાં આ પ્રમાણે સિદ્ધ થાય છે-"પર્વતિથિઓનો ક્ષય પ્રાપ્ત થાય ત્યારે પૂર્વા=તિથિ, તિથિઃ=પર્વતિથિ, કાર્યા=કરવી જોઈએ. અર્થાત્ ટીપણા (પંચાંગ)માં જે પૂર્વતિથિ ઔદયિકી હોય, તેના સ્થાનમાં ક્ષયરૂપ પર્વતિથિને ઔદયિકી કરવી જોઇએ."

આ શાસ્ત્રવડે સપ્તમીને અષ્ટમી કરતાં મધ્યસ્થે પણ આ વ્યાખ્યા જ સ્વીકારી છે, એટલું જ કહેવાનુ અહિં નથી, પરંતુ પર્વતિથિના ક્ષયવાળા સ્થળમાં આ શાસ્ત્રવડે ક્ષયરૂપ પર્વતિથિને પૂર્વતિથિમા ઔદયિકી કરીને, પૂર્વતિથિનું અનૌદયિકીપણું જ સાધ્યું છે, એ રીતે 'આરાધન માટે પર્વતિથિનો અક્ષય, અને વાસ્તવિક રીતે પહેલાની અપર્વતિથિનો ક્ષય કરવો જોઇએ.'-એ પ્રમાણે આગમાનુસારિ મતને જ સ્થાપિત કર્યો છે. એથી 'શ્રીવિજયરામચંદ્રસૂરિજીનો મત મધ્યસ્થે સ્થાપિત કર્યો છે' એવો પ્રવાદ વિદ્વાનોની મંડળીઓમાં અયથાર્થ જ છે, એ સાચુ છે—એ પણ [કહેવાનું છે]

એવી જ રીતે 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એ અંશનો પણ અર્થ આવો કરવો જોઇએ-"ટીપણા (પંચાગ)માં કોઇપણ પર્વતિથિની વૃદ્ધિ જોવામાં આવતાં, ઉત્તરા=બીજી તિથિને જ તથા=પર્વતિથિ કરવી જોઇએ."-ટીપણાને અનુસારે બંને સ્થળે પર્વતિથિ પ્રાપ્ત થતાં નિયમન કરનાર આ શાસ્ત્ર છે-એમ સિદ્ધ થાય છે.

ટીપણા(પંચાગ)માં પર્વતિથિ અષ્ટમીનો ક્ષય પ્રાપ્ત થતાં, તેની પહેલાની સપ્તમીમા તે શાસ્ત્રવડે,ક્ષયરૂપ પણ અષ્ટમીના ઔદયિકીપણાનું વિધાન કરવાથી, સપ્તમીનું જ અનૌદયિકીપણું થતાં વાસ્તવિક રીતે એ સપ્તમીનો જ ક્ષય સિદ્ધ થયો, એવી રીતે જ ટીપણા(પંચાંગ)મા અષ્ટમીની વૃદ્ધિ જોવામાં આવતાં બીજી જ પર્વતિથિ હોવાથી, અને પહેલી અપર્વતિથિ હોવાથી, તેમાં અપર્વ સપ્તમી તિથિનું જ ઔદયિકીપણું હોવાથી વાસ્તવિક રીતે સપ્તમીની જ વૃદ્ધિ સિદ્ધ થઈ. એવીરીતે બીજી પર્વતિથિ સંબંધમાં પણ સમજવું જોઇએ

તથા પર્વ પછી તરત જ આવતી પર્વતિથિઓ પૂર્ણિમા વગેરે ક્ષય પામેલી પ્રાપ્ત થાય, ત્યારે તે તિથિઓ પણ પર્વતિથિ હોઈ નિયત આરાધ્ય હોવાથી, ટીપણામાં આવેલી પહેલાં રહેલી ચતુર્દશીએ તે જ શાસ્ત્રવડે પૂર્ણિમાને ઔદયિકી કરી આરાધન કરવું જોઈએ, અને ટીપણામાં આવેલી ત્રયોદશીએ (તેરશે) તે જ શાસ્ત્રવડે ચતુર્દશીને ઔદયિકી કરી તેનું આરાધન કરવું જોઇએ.

એવી રીતે પૂર્ણિમા વગેરેની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પાછળની તિથિએ પૂર્ણિમાનું અને પહેલી તિથિએ ચતુર્દશીનું આરાધન કરવું જોઈએ તેમ કરતાં વાસ્તવિક રીતે ત્રયોદશીનીજ વૃદ્ધિ થઈ. એવી જ રીતે ભાદ્રપદ શુક્લપંચમીને પણ પર્વ પછી તરતજ આવેલી પર્વતિથિરૂપે સ્વીકારવી જોઇએ; એથી તેનો ક્ષય કે વૃદ્ધિ આવે તો વાસ્તવિક રીતે તૃતીયાનો જ ક્ષય કે વૃદ્ધિ કરવી જોઇએ તેથી પર્વ પછી તરતજ આવતી પર્વતિથિની ક્ષય કે વૃદ્ધિ જોવામાં આવે ત્યારે ખરીરીતે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની જ ક્ષય અને વૃદ્ધિ કરવી જોઇએ-આ તો આ શાસ્ત્રનો તાત્પર્યાર્થ છે. કલ્યાણકતિથિઓ પર્વતિથિ હોવા છતાં પણ તેની વૃદ્ધિ કે ક્ષયના પ્રસંગે સર્વત્ર આ શાસ્ત્રનો ઉપયોગ ન જ કરવો જોઇએ, પરંતુ બહુ વ્યવહારમાં આવેલી પર્વતિથિમાં જ ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

શાસ્ત્ર-સિદ્ધ અને આથી જ આજ સુધી અનેક મહાપુરુષોએ આચરેલી શ્રીદેવસૂરિની સમાચારીનું જીતવ્યવહારથી સિદ્ધ પ્રમાણિકપણું અવશ્ય શ્રીસંઘે સ્વીકારવું-માનવું જોઇએ. લોકોત્તર વિષયમાં, ચંડાશુચંડુ પંચાંગનું પ્રમાણ શ્રીસંઘને અનુમત ન હોવાથી, તેનું પ્રામાણિકપણું જીતવ્યવહારથી સિદ્ધ થતું નથી-મત્સરરહિત સુજ્ઞો એ વિચારણાની સમાલોચના કરે.

ડૉ. પી. એલ. વૈદ્ય મધ્યસ્થજ નથી.

બંને પક્ષ અને પ્રતિપક્ષનું સ્વરૂપ જાણી લીધા પછી પર્વતિથિઓના અથવા પર્વ પછી તરત જ આવતી પર્વતિથિના વૃદ્ધિ અને ક્ષય પ્રસંગે શ્રીજૈનાગમને અનુસારે તેની આરાધના માટે કઇ તિથિ સ્વીકારવી જોઇએ? તથા તેને પર્વતિથિ તરીકે સ્વીકારીને કે ન સ્વીકારીને તે આરાધવી જોઇએ? એના નિર્ણય માટે જ મધ્યસ્થનો સ્વીકાર કર્યો હતો.

મધ્યસ્થે પણ નિર્ણયપત્રના પહેલા પત્રમાં જ તે કથન કર્યું છે કે-"જ્યારે જોધપુરના ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાં તિથિયોનો, ખાસ કરીને પર્વતિથિયોનો ક્ષય અથવા વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય, ત્યારે આરાધના માટે કઇ તિથિ સ્વીકારવી જોઇએ?" આ વિષયને ઉદ્દેશી ઉપર જણાવેલા બંને આચાર્યો (શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી અને વિજયરામચંદ્રસૂરિજી)નું જુદા પ્રકારનું જ પ્રસ્થાન પ્રકટ થયું, તેથી આ વિષ-

ધર્માં આગમ વગેરે શાસ્ત્રોના પર્યાલોચન દ્વારા અને ઉજીતવ્યવહારના સમાલોચન દ્વારા એ બંનેમાંનું કયું પ્રસ્થાન (માર્ગ) પ્રામાણિક અને શાસ્ત્ર-સિદ્ધ છે ? એ પ્રશ્નના નિર્ણય માટે અમે પ્રવૃત્ત થયા છીએ."

એ પ્રમાણે પૂર્વોકત વિષયના નિર્ણય માટે પ્રવૃત્ત થયેલા મધ્યસ્થે કલ્પેલાં ૧ થી ૪ વિવાદપદોનો આવકાશ પક્ષ કે પ્રતિપક્ષમાં જોવામાં આવતો નથી કારણકે-'જોધપુરી ચંડાંશુચંડુ પંચાંગમાં' એ પ્રમાણે કથન કરેલા પ્રશ્નવચન દ્વારા જ આગમ-પરંપરાથી પ્રાપ્ત જૈન ટીપણા (પંચાંગ)નો સતત પરંપરાથી સંઘવડે ઉપયોગ કરાતો નથી.-એ સિદ્ધ જ છે; જો તેવા પ્રકારના જૈન પંચાગનો ઉપયોગ કરવામાં આવતો હોત, તો ચંડાશુચંડુ પંચાંગની વાત પણ શા માટે કરત ? એ મધ્યસ્થ સિવાય કોણ નથી જાણતું ? આથી પ્રથમ વિવાદપદને અવકાશ નથી. એવી રીતે હોવાથી 'તેવા પ્રકારનું જૈન પચાંગ છે ? એવો પ્રશ્ન પણ મધ્યસ્થ સિવાય કોઈને પણ સંભવતો નથી. એથી બીજા વિવાદપદને પણ અવકાશ નથી. એ જ પ્રમાણે 'ચંડાંશુચંડુ પંચાંગમા' આવા કથનવડે જ ચંડાંશુચંડુ પંચાંગનો જ કંઈક ઉપયોગ હાલ શ્રીસંઘદ્વારા કરાય છે. એ પણ સિદ્ધ છે-એથી એ પ્રશ્ન પણ તેવા જ પ્રકારનો હોવાથી ત્રીજા વિવાદપદને પણ અવકાશ નથી. તથા 'ચંડાંશુચંડુ પંચાંગમાં તિથિઓના ખાસ કરીને પર્વતિથિઓના વૃદ્ધિ કે ક્ષય પ્રાપ્ત થાય'- એ કથનવડે એ પંચાગમાં તિથિના વૃદ્ધિ અને ક્ષય સિદ્ધ જ છે. એથી ચોથા વિવાદપદને પણ અવકાશ નથી.

તિથિઓની વૃદ્ધિ અને ક્ષયના પ્રસંગે તેના આરાધન વગેરે માટે નિર્ણય કરનાર "क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा।" વાચક-મુખ્ય ઉમાસ્વાતિજીના પ્રઘોષ તરીકે પ્રસિદ્ધ વચનરૂપ એ શાસ્ત્ર સર્વ પક્ષવાળાઓએ અને પ્રતિપક્ષીઓએ સ્વીકાર્યું છે જ. એથી **પાંચમા વિવાદપદમાં** કરેલ પ્રથમ પ્રશ્નને અવકાશ નથી. એવી રીતે આ પાંચમા વિવાદ-પદમા બીજા ત્રીજા પ્રશ્ન વિષયમાં પણ; જો કે તે વચનના પ્રથમ ચરણની વ્યાખ્યા-" ક્ષય હોય ત્યારે પૂર્વતિથિ કરવી-પૂર્વતિથિમાં તેનું આરાધન કરવું જોઈએ "-એવી નિર્ણયાત્મિકા વ્યાખ્યા દર્શાવી છે; તો પણ તે વ્યાખ્યા, 'અપૂર્વ વિધિનું વિધાન કરનાર "क्षये पूर्वा तिथिः कार्या" આ શાસ્ત્રવડે ક્ષીણ અષ્ટમી વગેરે તિથિ પૂર્વ-સપ્તમી વગેરેમાં કરાય છે '-એવા પ્રકારના મધ્યસ્થે આગળ જણાવેલા મંતવ્યને અનુકૂળ થતી નથી. કારણ કે-' જો આ વચન પર્વતિથિનું વિધાન કરનાર છે ' એવું મધ્યસ્થને અભીષ્ટ હોય તો ' પૂર્વતિથિએ તેનું આરાધન કરવું જોઈએ ' એવી રીતે કરાયેલી એ વચનની વ્યાખ્યાદ્વારા આરાધનના જ વિધાનની પ્રાપ્તિ થતી હોવાથી તેનું પર્વતિથિનું વિધાયકપણું ઘટી શકતું નથી. હવે પર્વતિથિનું

તે તો આચાર્ય શ્રીસાગરાનંદસૂરિજીએ ઉપસ્થિત કરી ન હતી જ. એમ મધ્યસ્થે પોતે સ્વીકાર્યું હોવાથી, ઉમાસ્વાતિજીના વચનનો પોતાને અભીષ્ટ અર્થ સિદ્ધ કરવા માટે જે શાસ્ત્રો ઉપસ્થિત કર્યાં" એવી રીતે કથન કરતાં બહુવચન વડે મતપત્રક સિવાય કયાં શાસ્ત્રો વિવક્ષિત છે? એ વિચાર કરતાં ઉમાસ્વાતિજીના વચનના સાક્ષાત્ અને પરંપરાથી પોતાના ઇષ્ટ અર્થને સાધનાર **નિશીથચૂર્ણિ, તત્ત્વતરંગિણી, હીરપ્રશ્ન, સેનપ્રશ્ન, સ્થાનાંગ, જીતકલ્પભાષ્ય** એ વગેરે જ પહેલાં ઉપસ્થિત કરેલાં શાસ્ત્રો ગ્રહણ કરવાં જોઇએ. એથી તે સર્વ શાસ્ત્રોનું શાસ્ત્રાભાસપણું પ્રાપ્ત થયું જ!!

બીજું, જો પહેલાં ઉપસ્થિત કરેલાં શાસ્ત્રોનું શાસ્ત્રાભાસપણું મધ્યસ્થે ન કહ્યું હોય, તો તે તે શાસ્ત્રોના ઉદ્ધૃત કરેલા પાઠોનું સમાધાન અથવા તેનો સ્વીકાર કંઇપણ કરેલું જોઇ શકાત; પરંતુ તે તો પદે પદ અવલોકન કરવા છતાં પણ આ નિર્ણયપત્રમાં જોવામાં આવતું નથી. આ કારણથી પણ તે સર્વ શાસ્ત્રોનું શાસ્ત્રાભાસપણું, અથવા અપ્રમાણિકપણું મધ્યસ્થે અવશ્ય કહ્યું છે.

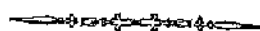
એવીજરીતે નિર્ણયપત્રના ૧૪ મા પૃષ્ઠમાં જણાવ્યું છે કે—

"જે **પ્રમાણો,** આચાર્ય શ્રીસાગરાનંદસૂરિજીએ પોતાના મતની સિદ્ધિ માટે સારી રીતે ઉપસ્થિત કર્યાં છે, **તે પ્રમાણાભાસ જ છે."** એવી રીતે મધ્યસ્થના કથનના બહુવચન વડે તે સર્વ પ્રમાણો(શાસ્ત્રો)નું અપ્રમાણિકપણું પ્રાપ્ત થયું જ. હવે પોતાના દોષનું પ્રમાર્જન કરવામાં અશક્ત, અને ન્યાયાલયને અનુસરતો માર્ગ દર્શાવનાર મધ્યસ્થ 'અપરાધ કરનાર પોતે જ શંકિત થાય છે.' એવી લોકોક્તિને સાર્થક કરે છે

એવી રીતે નિર્ણયમોકલવાના નિયમને ન પાળવો, પક્ષ અને પ્રતિપક્ષનો નિર્દેશ ન કરવો, વિદ્વાનોએ ન આચરેલા અપશબ્દો પ્રયોગનો કરવો–એ વગેરે તટસ્થતાનો ભંગ કરનારા કેટલાય દોષો મધ્યસ્થમાં પ્રાપ્ત થયેલા છે, અને તે અન્યત્ર પ્રકાશિત થયેલા છે જ; એથી અધિક દોષો અનેકવાર દર્શાવવાની અહિં આવશ્યક્તા નથી.

સંસ્કૃત નિબંધ કર્તા :	અનુવાદક :
પંડિત શ્રી તુલાકૃષ્ણઝા શાસ્ત્રી	**લાલચંદ્ર ભગવાન્ ગાંધી.**
(ન્યાય-વ્યાકરણાચાર્ય, સાહિત્યશાસ્ત્રી)	(અર્ધમાગધીના મુંબઇ યુનિવર્સિટીના પોષ્ટ-ગ્રેજ્યુએટ અધ્યાપક, ઓ. પંડિત પ્રાચ્ય વિદ્યા મન્દિર-વડોદરા)

ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યના નિર્ણયપત્રની સંક્ષિપ્ત સમાલોચના -

" ¹तिथिक्षयवृद्धिमुद्दिश्याचार्यश्रीसागरानन्दसूरीणां² ³तथा आचार्यश्री विजयरामचन्द्रसूरीणां ⁴विवादे ⁵मध्यस्थस्यनिर्णयपत्रम् " (સંસ્કૃત ટાઈટલ)

"તિથિ ક્ષય વૃદ્ધિ બાબતમાં આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી તથા આચાર્યશ્રી વિજય રામચન્દ્રસૂરિજીના વિવાદમાં "પંચનો ઠરાવ" (ગુજરાતી ટાઈટલ)

૧ પ્રથમ તો આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી અને આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજી બન્નેએ શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ સાથે મળી તિથિચર્ચાના બીજક તરીકે 'ચંડાશુચંડુપંચાંગમાં..........કહેવી અને માનવી' આ પ્રમાણે મુસદ્દો તૈયાર કર્યો હતો.

જે શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈના હાથનો લખેલો છે. આ મુસદ્દાને અનુસરી ખરી રીતે 'કઈ તિથિને પર્વતિથિ તરીકે કહેવી અને માનવી' એ શબ્દદ્વારા પર્વતિથિ અંગે મતભેદ હતો છતાં નિર્ણયપત્ર પર્વતિથિ ક્ષય વૃદ્ધિના નિરાકરણનું આપવાને બદલે 'તિથિક્ષય વૃદ્ધિ' નું નામ રાખી આપ્યો છે.

વૃદ્ધિ અને ક્ષય શબ્દનો 'એકશેષ' સમાસ ન થાય છતાં અહિં 'એકશેષ' સમાસ કરવામાં આવ્યો છે, તે પણ ગુજરાતી ઉપરથી આ લખાયેલ હોય તેમ જણાવે છે.

૨ 'सूरीणां' પરસ્પર વિવાદમાં સંસ્કૃતભાષામાં એકને ત્રીજી વિભક્તિ અને એકને છઠ્ઠી વિભક્તિ વાપરવી જોઇએ પરંતુ આ નિર્ણયપત્રમાં આ સાગરાનંદસૂરિજી અને આચાર્ય રામચંદ્રસૂરિજી એ બન્ને શબ્દો આગળ છઠ્ઠી વાપરી છે. તે ગુજરાતીભાષાનું અનુકરણ છે અર્થાત્ 'આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજી તથા રામચંદ્રસૂરિજીના વિવાદમાં મધ્યસ્થનો નિર્ણય' આવું ગુજરાતી લખી મોકલેલ તેનો સીધે સીધો આ સંસ્કૃત અનુવાદ છે. તેથી બન્નેના નામ આગળ છઠ્ઠી વાપરી છે

૩ તથા-ગુજરાતી ભાષામાં સમુચ્ચયને જણાવનાર 'તથા' શબ્દ છે પણ સસ્કૃતમાં તે પ્રમાણે 'તથા' શબ્દ નથી છતાં અહિં 'તથા' શબ્દ નિર્ણયપત્રના હેડીંગમાં વપરાયો છે તે સીધું સંસ્કૃત નહિ લખતાં ગુજરાતી લખાણના અનુવાદ કરવાથી થયુ હોય તેમ જણાવે છે 'नीलं च तथा च उत्पलं च' એવો સમુચ્ચયમાં વિગ્રહ થતો નથી.

૪ विवादे આગળ ઉપર નિર્ણયપત્રમાં નિર્ણયકાર લખે છે કે 'બન્ને જિજ્ઞાસુ છે' અને અહિં હેડીંગમાં 'विवाद' પદ વાપર્યું છે તે પણ ગુજરાતી

ઉપરથી આ લખાણ લખાયું છે તેમ જણાવે છે. કારણકે વાદ–વિવાદ વિગેરે પદોનો સંસ્કૃતમાં સ્પષ્ટ ભિન્ન અર્થ છે તે સ્પષ્ટ વાત પ્રથમથી સંસ્કૃત લખ્યું હોય તો હેડીંગમાં 'વિવાદ' શબ્દ ન વપરાત પરંતુ ગુજરાતી બોલીમાં વાદ–વિવાદ કેટલીકવાર એક અર્થમા લેખાય છે તેથી ગુજરાતી લખી આપનારે 'વિવાદ' લખ્યું એટલે તેના અનુવાદકે 'વિવાદ' લખ્યું હોય તે પણ સંભવિત છે જૈનશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ વાદના ત્રણ ભેદમાં વિવાદનુ સ્થાન ઘણુંજ ઉતરતું છે એ વાત હરિભદ્રસૂરિજીના વાદ અષ્ટકમાં સ્પષ્ટ જણાવેલ છે.

૫ મધ્યસ્થસ્ય–પંચનો' આ નિર્ણયપત્ર સ્વય' શ્રી પંચે લખ્યો હોય તો પોતે પોતાની જાતને મધ્યસ્થ કહી લખેજ નહિ. અહીં તો માત્ર 'अस्मन्निर्णय पत्रम्' લખ્યું હોત તો પણ સૌ કોઇ સમજત કે જેમને નીમવામાં આવ્યા હતા તેગનો આ નિર્ણય છે પરંતુ કોઇએ ગુજરાતીમાં લખી આપ્યું કે–'મધ્યસ્થનો નિર્ણય' એટલે સંસ્કૃત અનુવાદકે 'मध्यस्थस्य निर्णयपत्रम्' લખ્યું હોય તેમ જણાય છે. નહિતર કોઈપણ સમજદાર મધ્યસ્થ આ પ્રમાણે હેડીંગ ન બાંધે. આ નિર્ણય પત્રમાં શરૂઆતના પાના સાત સુધી 'મધ્યસ્થ' શબ્દ વાપર્યો છે. પછી સમજ આવી કે આ ખરાબ દેખાશે એટલે આગળ 'अस्मत्' અમારો એવો શબ્દ વાપર્યો છે. જો ખરેખર મધ્યસ્થ પોતેજ નિર્ણય લેખક હોત તો તે 'अस्मत्' શબ્દજ વાપરત પણ 'મધ્યસ્થ' શબ્દ ન વાપરત

ટાઈટલ પેજમાં મધ્યસ્થ પોતાના હાથે પોતાની ઉપાધિ અને મહત્તા પોતે લખે તે વ્યાજબી નથી. આ નિર્ણયપત્ર શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઇ છપાવે કે બીજા છપાવે તો તેમની ઉપાધિ કે મહત્તા લખે તેમાં વાંધો ન ગણાય પરંતુ અહિં શ્રી વૈદ્ય સ્વપ્રશંસા પોતે ગાય છે.

ટાઇટલ પેજ સંબંધી કેટલુંક વિશેષ.

આ નિર્ણયપત્રમાં ટાઇટલ પેજ ઉપર પ્રકાશકનું નામ, પ્રતિની સંખ્યા આપવામાં આવેલ નથી. તેમજ ટાઈટલ પેજ ઉપર પ્રકાશન વખતના સમય માટે સંવત્ કે સને જણાવવામાં આવે છે તે પણ અહિં જણાવવામાં આવેલ નથી.

પૃ૦ ૨ જા ની સમાલોચના.

'તિથિચર્ચા અંગે આગે બન્ને...............કરવામાં આવશે.'

૧. આ ૭–૩–૪૩ નો ઠરાવ ચર્ચાના નિષેધને જણાવે છે. તો અહિ નિર્ણયપત્ર છપાવવાની જ જરૂરિયાત રહેતી નથી છતાં નિર્ણયપત્ર છપાવવામાં આવ્યું તે વ્યાજબી થયું નથી

૨. કોઇપણ કોર્ટ હુકમની સાથે હુકમના ભંગની શિક્ષાનો ઉલ્લેખ કરે તે વ્યાજબી નથી અહિં નિર્ણયપત્ર છપાવનાર ને તૈયાર કરનાર વૈદ્યને નિર્ણય આપતાં

- જે સ્પષ્ટ ખ્યાલ હોવો જોઇએ કે મારો નિર્ણય જૈન સમાજમાં કોઈ માનવાનું નથી માટે તે મનાવવા નિર્ણયપત્રની શરૂઆતમાં 'આ નિર્ણયપત્ર માનવું જોઇએ' તેવા કરારને તેમણે રજુ કરેલો છે. ખરી રીતે તેમણે તેમનો નિર્ણય આપવો જોઈએ અને તે નિર્ણય ન માને ત્યારે આ કરાર તો શેઠશ્રી. કસ્તુરભાઈએ રજુ કરવો જોઇએ. પરંતુ નિર્ણય છાપતાંની સાથે જ આ કરારને શ્રી ડો. પી. એલ. વૈદ્યે રજુ કર્યો છે, તે તેમના નિર્ણય નહિ સ્વીકારાવાની પ્રતીતિના પ્રતીક સમાન છે.

૩ આ કરાર મુજબ શ્રી વૈદ્ય બન્નેએ ઉપસ્થિત કરેલા મુદ્દાઓ ઉપર વિચાર દર્શાવવા બંધાયેલા છે છતાં આખા લખાણમાં પૂર્વપક્ષ કે ઉત્તરપક્ષ તરફના મુદ્દાના ઉલ્લેખ, તેનું નિરૂપણ, પુરાવા, સમાધાન, દોષ કે ખંડન વિગેરેમાંનું કાંઈ પણ નિર્ણયપત્રમાં આપવામાં આવ્યું નથી.

૪ બન્ને પક્ષના આચાર્યોએ પોતાના સમર્થનનું લખાણ મોકલ્યું તેના આધારે લવાદે નિર્ણય આપવાનો હતો. છતાં આ ડો. વૈદ્યના નિર્ણયમાં મુદ્દાના સમર્થનના લખાણને મુદ્દલ સ્થાન આપવામાં આવ્યું નથી.

(પૃ. ૩ની સમાલોચના)

ડો. પી. એલ વૈદ્યે શરૂઆતમાં 'संक्षेपतो निर्णयः' એ હેડીંગ બાંધી ૩-૪ બે પાનામાં સંક્ષેપ નિર્ણય આપ્યો પછી 'मध्यस्थनिर्णयपत्रम्' એ હેડીંગ બાંધી વિસ્તારથી નિર્ણય પાના ૫-૨૨ સુધીમાં આપ્યો અને संक्षेपतो निर्णयश्च એ હેડીંગને બદલે 'निगमन निर्णयश्च' એ હેડીંગ બાંધી 'संक्षेपतो निर्णयः' નું અક્ષરે અક્ષર લખાણ પાના ૨૨-૨૩-૨૪માં આપ્યું છે.

આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ સંક્ષેપ નિર્ણય. નહિ છપાવ્યો તેનું કારણ.

આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ વૈદ્યના નિર્ણયને સ્વીકારી તેના પ્રચારાર્થે હજારોની સંખ્યામાં તેની નકલો છાપી ખુબ પ્રચાર કર્યો. પરંતુ તે નિર્ણય છપાવતાં શરૂઆતનો 'સંક્ષેપ નિર્ણય' કે તેનું ભાષાન્તર ન છપાવ્યું. સૂક્ષ્મદૃષ્ટિથી નહિ જોનારને એમજ લાગે કે આગળ પાછળનું લખાણ એક હોવાથી પાછળનું લખાણ છપાવ્યું અને આગળનું નહિ છપાવ્યું હોય પરંતુ છણવટથી તપાસતાં તે નહિ છપાવવામાં આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીની આ નિર્ણયમાં ધાલમેલ છે તે સ્પષ્ટ જણાવે છે.

૧ શરૂઆતમાં 'સંક્ષેપ નિર્ણય' અને પછી વિસ્તારથી નિર્ણય આપ્યા પછી ફરી સંક્ષેપ નિર્ણય આપ્યો તેનું કારણ આ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીને લાગ્યું કે કલ્યાણક સંબંધીના મતભેદનો ખુલાસો તો કોઇ જગ્યાએ થતો નથી માટે કલ્યાણકની વાત આવવી જોઈએ તેવા આશયથી ડો. પી. એલ વૈદ્યને દબાણ

કરી 'નિગમન નિર્ણય'ના હેડીંગ તળે પાછળ ફરી સંક્ષેપ નાંખ્યો અને તેમાં 'कल्याणकादीन्यपि सिद्धांतप्रोक्तायामेवानुष्ठेयानीति तद्विषयेऽप्ययमेव न्यायः प्रयोक्तव्यः' આ પંક્તિ ઉમેરી આગળના સંક્ષેપનું અક્ષરે અક્ષર લખાણ નાંખ્યું. અમારૂં તો કહેવાનું માનવું છે કે પાના ૨૨ સુધી પ્રથમ નિર્ણય છપાયો હતો, પરંતુ આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ પોતાની ઘાલમેલની અધુરાશ ટાળવા પાનું ૨૨-૨૩-૨૪ નું લખાણ દાખલ કરવા પાના ૨૧-૨૨-૨૩-૨૪ છપાવ્યાં આ વાત સંસ્કૃત નિર્ણયના પાના ૨૦ ના કાગળ ટાઇપ છપાઈ અને પાના ૨૧-૨૨ ના કાગળ અને ટાઇપ છપાઇ વિગેરેના અંતરથી સ્પષ્ટ સમજાય તેમ છે

૨ 'पापाः सर्वत्र शङ्किताः' એ ન્યાયે આ૦ વિજયરામચંદ્રસૂરિએ છપાવેલ પ્રવચનના નિર્ણયપત્રમાં આગળનો 'સંક્ષેપ નિર્ણય' નથી આપ્યો. તેજ પુરવાર કરે છે કે 'સંક્ષેપ નિર્ણય'ની ત્રુટિ ટાળવા 'નિગમન નિર્ણય' ના નામે કલ્યાણકની પંક્તિ ઉમેરાવી સંક્ષેપ નિર્ણય ફરી રજુ કરનાર આ૦ વિજયરામચંદ્રસૂરિજી પોતેજ છે.

૩ વીરશાસન પત્રમાં 'સંક્ષેપ નિર્ણય' રજુ કરતાં કલ્યાણકની વાતને રજુ કરાય છે. તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ ભેદ તેમની સમજપૂર્વકનો છે

૪ ઇંગ્લીશ કોપી જે સંસ્કૃત ઉપરથી ઇંગ્લીશમાં શ્રી વૈદ્યે કરેલ છે. તેમાં અને સંસ્કૃતમાં અનેક ફેરફારો છે એ પણ જણાવે છે કે વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ પાછળથી કરેલ ઘાલમેલ ઇંગ્લીશ ભાષાંતરમાં ઉમેરાવા પામી નથી

સંક્ષેપ કોને કહેવો? ત્રણ વાર સંક્ષેપ રજુ કરવાનાં કારણો.

વૈદ્ય મહાશયે આ સંસ્કૃત નિર્ણયના પૃ. ૭ ઉપર દશ વિવાદપદોનો સંક્ષેપ નિર્ણય આપ્યો છે તેમાં ૧૫ પંક્તિઓ રોકી છે જ્યારે આ સંક્ષેપ નિર્ણયમાં ૭૦ લીટીઓ રોકવામાં આવેલ છે," તો ૧૫ લીટીને સંક્ષેપ કહેવો કે આ ૭૦ લીટીના લખાણને સંક્ષેપ કહેવું?

વિવાદની વિગત અગર સમાલોચના કર્યા વિના શરૂઆતમાં સંક્ષેપ નિર્ણય આપવો તે બદ્ધાગ્રહતા વિના ન બને. અથવા કોઈની પ્રેરણાએ સ્વયંબુદ્ધિ ન ચલાવવાની હોય ત્યારેજ આવું બને. પોતાના પક્ષમાં નિર્ણય લાવવા મથનાર માણસે નિર્ણયકારને પોતાનો કર્યા પછી ગમેતેમ તેવટે દોરે પાકું કરવા આવા ત્રણ ત્રણ સંક્ષેપ નિર્ણય વિસ્તૃત નિર્ણય અને કોઇપણ વસ્તુ કે પુરાવા રજુ કર્યા વિના નિર્ણય આપવાનું સૂચવેલ છે. આ પ્રમાણે કરવાનાં કારણો નીચે પ્રમાણે છે—

૧ પક્ષ પ્રતિપક્ષ રજુ કરવાપૂર્વક અને તેની દલીલો રજુ કરવાપૂર્વક પોતાની માન્યતાનું સમર્થન કરવું તેવું નિર્ણયકારને જણાવવામાં દોરનાર વ્યક્તિને ભય લાગ્યો છે. તેને લાગ્યું છે કે વસ્તુ અસત્ય હોવાથી તેનું જોરદાર નિરસન

નહિ થાય અને તેથી આપોઆપ નિર્ણયનું લખાણુજ પોકળતા બતાવશે માટે પક્ષ પ્રતિપક્ષ આપવાની જરૂર નથી તેમ જણાવી નિર્ણયકાર પાસે પક્ષ પ્રતિપક્ષની દલીલો મુકાવી નથી

૨ ગમે તેવું કરવામાં આવ્યું છતાં લખાણુ ઢેધીલાબવાળુ થયું છે તેથી આમા કયા પક્ષનો જય અને પરાજય તેવું સ્પષ્ટ થાય માટે ટુંકાણમાં પણ જણાવવું કે જેથી કહી શકાય કે આ પ્રમાણે અમારો જય છે.

૩ લાંબી લાંબી ચર્ચા કોણ જુએ છે માટે જનતામાં પ્રચારવા થાય આથી સક્ષેપ નિર્ણય લખાવ્યો છે. આ ઉપરાંત બીજાં પણ ઘણાં કારણો સંભવે છે.

ડૉ. વૈદ્યે રજુ કરેલ દસ મુદ્દા અને તેનો સક્ષેપ જવાબ 'મધ્યસ્થનિર્ણયપત્રમ્' એ હેડીંગતળે બાંધેલા વિસ્તૃત નિર્ણયમાં રજુ કરવામાં આવ્યા છે. જ્યારે સંક્ષેપ નિર્ણયમાં નિર્ણય આઠનો આપવામાં આવ્યો છે. હવે અહિં શ્રી વૈદ્યે ૩૪ મુદ્દા ઉપરથી તારવેલ દસ વિવાદપદો, આ વિવાદપદોનો મધ્યસ્થે આપેલ અતિ સંક્ષિપ્ત જવાબ અને સંક્ષેપ નિર્ણય આ ત્રણે પરસ્પર કેટલા બાધા અસંગત છે તે નીચે દર્શાવીએ છીએ.

૩૪ મુદ્દા ઉપરથી મધ્યસ્થે રજુ કરેલ દશ વિવાદપદ.	મધ્યસ્થેનૈવં નિર્ણીયતે કરી તેમનો આપેલ સક્ષેપ નિર્ણય.	વાસ્તવિક વિવાદપદ છે કે નહિં
૧ અત્યારસુધીની પરંપરાથી ચાલી આવતું જૈન ટિપ્પણુ છે ખરૂં ? અને જેનો અતુટ પરંપરાથી સંઘ ઉપયોગ કરે છે ?	જૈન સંઘમાં સિદ્ધાંત ટિપ્પણનો પ્રચાર નથી. એ ટિપ્પણુ વ્યુચ્છિન્ન છે.	આમા બન્ને આચાર્યોને વિવાદજ નથી. બન્ને માને છે કે જૈન ટિપ્પણું વિચ્છેદ થયું છે.

સંક્ષેપ નિર્ણયમા મધ્યસ્થે રજુ કરેલ વિધાન	વિશેષ
જૈન સંઘે લૌકિક પ્રોક્તમાં ચંડાંશુચંડુનો ઉપયોગ કરવો જૈન ટિપ્પણુ પ્રવર્તાવવાનું શકય ન હોવાથી જૈન સંઘ અત્યારે સ્વીકારી શકે તેમ નથી.	જૈન સંઘે તેમને નિર્ણય કરવાનું સોંપ્યું નથી કે જૈન સંઘે શું કરવું ? નિર્ણય કરવાનું કાર્ય બે આચાર્યે સોંપેલ છે.

આ રીતે ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યના નિર્ણયપત્રમાં અનેક હાથ ફરેલા હોવાથી પરસ્પર અસંગત ત્રણ ત્રણ સંક્ષેપ નિર્ણયો દાખલ થયા છે. તેમજ જે વસ્તુમાં કોઈને મુદ્દલ વિવાદ નથી તેની વસ્તુનું પિષ્ટ પેષણ કરાયું છે.

(તૈયાર થઇ રહેલ ગુજરાતી સંક્ષિપ્ત સમાલોચનામાંથી)

શાસ્ત્રાનુલક્ષી પરંપરાને અનુસરનાર મુનિસમુદાયો.

સાધુ સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધસંઘમાં સાધુ મહારાજ અગ્રગણ્ય છે આ સાધુ મહારાજો ધર્મના પ્રેરક નિયામક અને રક્ષક હોવાથી તેમને અનુસરી બીજા ત્રણવર્ગ ધર્મારાધન કરે છે, વિદ્યમાન મુનિ સસ્થામાં 'વિજય' 'સાગર' અને 'મુનિ' નામથી અંકિત મુનિઓ છે. આ ચારે નામથી અંકિત મુનિઓ તેઓના પૂર્વપુરૂષો ટીપણાની બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિયારસ અને ચૌદસની ક્ષયવૃદ્ધિએ એકમ ચોથ સાતમ દસમ અને તેરસની તેમજ પુનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ જૈન આગમ જૈનશાસ્ત્ર અને પરંપરાથી કરતા હતા તે પ્રમાણે સેંકડો વર્ષથી કરે છે સં. ૧૯૯૨ ની સાલ પછીથી 'વિજય' નામથી અંકિત સાધુઓના ૪૪ સમુદાયોમાંથી પૂ. આ. સિદ્ધિસૂરિજી મહારાજનો સમુદાય, પૂ. આ લબ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજનો સમુદાય અને પૂ. આચાર્ય વિજયદાનસૂરિજી મહારાજનો સમુદાય શાસ્ત્રવિહિત પૂર્વ પુરૂષોના આચરણાથી વિરુદ્ધ આરાધનાના પંચાંગમાં પણ પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરે છે.

આથી હાલના વિદ્યમાન 'સાગર' 'વિમળ' અને 'મુનિ' નામથી અંકિત સર્વ સાધુઓ અને વિજય નામથી અંકિત સાધુઓના ત્રણ સિવાય ૪૧ મુનિ સમુદાયો શાસ્ત્રાનુલક્ષી પરંપરા પ્રમાણે આરાધન કરે છે.

આજના વિજય, વિમળ અને સાગર નામના સર્વ સાધુઓ તપાગચ્છની પદવી પાટે પરમ પૂજ્ય આચાર્યશ્રી આનંદવિમળસૂરીશ્વરજી મહારાજે મળે છે. આ. પૂ. *આ. આનંદવિમળસૂરિજી મહારાજ પર્વક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ કરતા હતા તેના અનેક આધારો શાસ્ત્રોમાં મળે છે. તેમજ આજના સર્વ મુનિ સમુદાયો 'દેવસુર તપાગચ્છ સમાચારી'ને પાળનારા છે. અને દેવસુર સમાચારી પર્વક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની છે તે ખુબજ પ્રસિદ્ધ છે.

શાસ્ત્રાનુલક્ષી પરંપરા પ્રમાણે આરાધનાર પૂર્વ અને વિદ્યમાન મુનિ સમુદાયો.

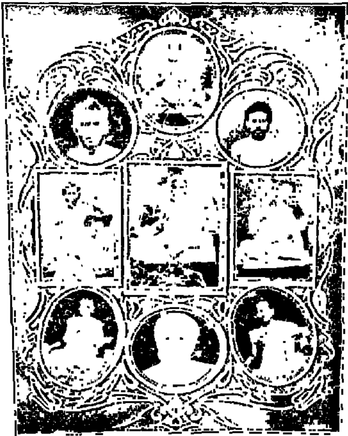
---

* 'સં. ૧૫૭૬ માં આનન્દવિમળસૂરીશ્વરજી મહારાજે શ્રાવણ સુદ ૧૫ ની વૃદ્ધિએ ૧૩ ની વૃદ્ધિ કરી હતી. અને [illegible] [illegible] [illegible] હતી'. (શાસ્ત્રીય પુરાવા પૃષ્ઠ ૪ દેવચંદ્ર [illegible])

પરમપૂજય સુરિસમ્રાટ્ આચાર્યદેવ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ

જેઓની કુનેહભરી દ્રષ્ટિથી સં. ૧૯૯૨ માં પૂ. આચાર્ય વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજ આદિ સહિત સમગ્ર રાજનગરે ભા. સુ. ૪ ને શનીવારે સંવત્સરી કરી શાસ્ત્રશુધ્ધી પરંપરા સાચવી હતી. સં. ૧૯૯૩ માં જેઓએ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ ઉભા કરેલ પર્વક્ષયવૃદ્ધિના ઝઘડાના નિકાલ માટે પૂર્ણ જહેમત ઉઠાવી જામનગરથી વળતી વિહાર કર્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે 'એક પક્ષ તરફથી મુખ્ય સાગરાનંદસૂરિ અને તેમના મદદગાર નંદનસૂરિ તથા લાવણ્યસૂરિ રહેશે' પરંતુ ચર્ચા માટે ધાર્યા મુજબ ઉપર આ વિજયરામચંદ્રસૂરિજી આદિની મહીઓ નહિ આવી શકવાથી તે ચર્ચાની પતાવટ થઈ શકી નહોતી. સમાજશાંતિની પૂર્ણ ઝંખના રાખનાર આ વયોવૃદ્ધ પ્રભાવક સૂરીશ્વરજી મહારાજ શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા મુજબ બીજ પાંચમ વિગેરે પર્વક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વ તિથિની અને પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરે છે અને શાસનની શાંતિમાટે કાળપરિણતિની પ્રતીક્ષા કરી રહ્યા છે. આજની છિન્નભિન્નતાને મિટાવવા ખભાતમાં પણ તેમણે હૃદયભર્યો ફાળો આપ્યો હતો, પરંતુ આ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના આગ્રહે પરિણામ આવી શક્યું નથી.

પરમપૂજ્ય પ્રાતઃસ્મરણીય આચાર્યદેવ વિજય નેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ અને તેઓનો સમુદાય

૧ પ. પૂ. આચાર્યદેવ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ
૨. પૂ. આ. વિજય દર્શનસૂરિજી મહારાજ.
૩ પૂ આ. વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ.
૪. પૂ આ. વિજય નંદનસૂરિજી મહારાજ
૫ પૂ. આ. વિજય વિજ્ઞાનસૂરિજી મહારાજ.
૬. પૂ આ. વિજય પદ્મસૂરિજી મહારાજ.
૭ પૂ. આ. વિજયઅમૃતસૂરિજી મહારાજ
૮. પૂ. આ. વિજય લાવણ્યસૂરિજી મહારાજ
૯. પૂ ઉ. કસ્તુરવિજયજી ગણિવર.

- ૫૬. પૂ = [illegible] સૂરિ
  - ૫૭. વિજયદાનસૂરિ
    - ૫૮. અકબર બાદશાહ પ્રતિબોધક જગદ્ગુરૂ વિજયહીરસૂરિ મહારાજ.
      - ૫૯. વિજયસેનસૂરિ
        - ૬૦. વિજયદેવસૂરિ (વિજયદેવસુરસંઘ) સંસ્થાપક
          - વિજયસિંહસૂરિ
            - પં. સત્યવિજય
              - પં. કપૂરવિજય
                - પં. ક્ષમાવિજય
      - ઉ. કીર્તિવિજય
        - ઉ. વિનયવિજયગણિ
      - ઉ. કલ્યાણવિજય
        - પં. લાભવિજય
          - પં. નયવિજય
            - ઉ. યશોવિજયગણિ
      - ઉ.કનકવિજયગણિ
        - શીલવિજય
          - સિદ્ધિવિજય
            - કૃપાવિજય
              - ઉ. મેઘવિજયજીગણિ
      - ઉ. સહજસાગર
        - ઉ. જયસાગર
          - ઉ. ન્યાયસાગર
            - ૬૮ મયાસાગર
              - ગૌતમસાગર
                - ઝવેરસાગરજી
                  - ૭૧ આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી
                    - આ. માણિક્યસાગરસૂરિજી
                    - આ. મતિસાગરસૂરિજી પં. ચંદ્રસાગરજી વિગેરે
              - નેમસાગરજી
                - તપસ્વીરવિસાગરજી
                  - સુખસાગરજી
                    - ૭૨. પૂ. આ. બુદ્ધિસાગરસૂરિ
      - તિલકવિજય
        - ૭૧. પં હેતવિજયજી મ૦નો સમુદાય.
          - ૭૨. આ. હિમાચલસૂરિજી પં. વિનયવિજયજી વિગેરે
  - ૫૭ ઋદ્ધિવિમલ
    - ૬૫ પં. દયાવિમળજી મહારાજનો સમુદાય
      - ૬૭. પં. હિંમતવિમળજી ગણિવર, ૬૮. પં. રંગવિમળજી ગણિવર, પં. મહેન્દ્રવિમળજી ગણિવર, પં. રવિવિમળજી ગણિવર વિગેરે સમગ્ર વિમલ સંપ્રદાયના સાધુ સાધ્વીઓ

૭૩. આ. વિજયાનંદસૂરિજી (આત્મારામજી) મહારાજ

- ૭૪. લક્ષ્મીવિજય
  - ૭૫. આ. કમલસૂરિ
    - ૭૬. પં. નેમવિજય
      - ૭૭ પં. ઉત્તમવિજય
  - ૭૫. હંસવિજયજી
    - ૭૬. પં. સંપતવિજય
      - ૭૭ કુસુમસૂરિ
  - હર્ષવિજય
    - ૭૬. આ. વિજયવલ્લભસૂરિ
      - આ. લલિતસૂરિ
      - આ. ઉમંગસૂરિ
      - આ. વિદ્યાસૂરિજી
      - નરેન્દ્રવિજય વિગેરે.
  - કુમુદવિજય
    - પં. સુંદરવિજય
      - ૭૮. સૌભાગ્યસૂરિ
      - ઉ. વિવેકવિજય વિગેરે.
- ઉદ્યોતવિજય
  - ૭૫ આ. કસ્તુરસૂરિ
- ઉ. વીરવિજયજી
  - ૭૫. આ. વિજયદાનસૂરિ
  - પદ્મવિજયજી વિગેરે.
- પ્ર. કાન્તિવિજયજી
  - ૭૬. પુણ્યવિજય,
  - દુર્લભવિજય,
  - મેઘવિજય વિગેરે.
- જયવિજયજી
  - ગુણવિજય,
  - કર્પુરવિજય
- અમરવિજય
  - ચતુરવિજય વિગેરે.

પૂજ્ય મુનિરાજ મોહનલાલજી મહારાજ.

- જયસિંહસૂરિ, ક્ષાન્તિસૂરિ, ઉ. સિદ્ધિમુનિ, હીરમુનિ, કીર્તિમુનિ વિગેરે.

નોટ:– ઉપર જણાવેલ પૂર્વ અને આજના વિદ્યમાન સમુદાયો શાસ્ત્ર અને પરંપરાનુસાર ટિપ્પણાના પર્વક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિરૂપ દેવસુર સમાચારી મુજબ પર્વારાધન કરનારા છે.

પ. પૂ. આચાર્યદેવ વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા તેઓનો સમુદાય.

સં. ૧૯૯૨માં મેં પ્રથમ જૈન પત્રમાં જેઓએ શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા મુજબ રવીવારે સંવત્સરી કરવાનું અને જૈનરીતિ મુજબ પર્વક્ષયવૃદ્ધિ ન થાય તે જાહેર કરી પર્વક્ષયવૃદ્ધિ કરનાર વિજયરામચંદ્રસૂરિજીને અલગ પાડ્યા છે

વચ્ચે. પરમપૂજ્ય આ. વિજય વલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ.

૨ પૂજ્ય આ. વિજય ઉમંગસૂરિજી મહારાજ.

૧. પૂ. આ. વિજય લલિતસૂરિજી મહારાજ.

૩ પૂ. આ. વિજય કસ્તુરસૂરિજી મહારાજ.

૪. પૂ. આ. વિજયવિદ્યાસૂરિજી મહારાજ.

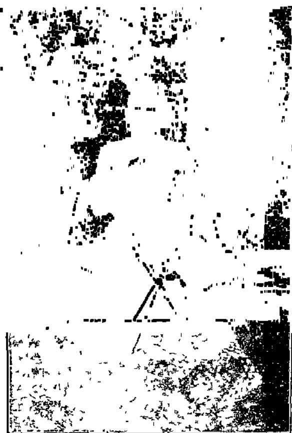
(૪)
પરમપૂજ્ય તીર્થોદ્ધારક આચાર્યદેવ વિજયનીતિસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય વિજયહર્ષસૂરીશ્વરજી મહારાજનો અભિપ્રાય

આચાર્યશ્રી આનંદવિમળસૂરિ મહારાજાએ તેમજ એમની પહેલાંના ગચ્છનાયકોએ પર્વતિથિનો ક્ષય માનેલ નથી. પર્વતિથિ પહેલાંની તિથિ ળે માનેલી છે અને ક્ષય પણ પર્વતિથિ પહેલાંની અપર્વતિથિનો જ માનેલ છે દાખલા તરીકે ચૌદશનો ક્ષય હોય તો તેરસનો ક્ષય સ્વીકારાય છે. _ _ .

પૂણીમાથી બહાર પડેલ અર્જુન પતાકામાં ગચ્છનાયક વિજયપ્રભસૂરિના શિષ્ય મહામહોપાધ્યાય મેઘવિજયગણિએ આઠમના ક્ષયે સાતમનો ક્ષય માની સાતમને જ આઠમ માની આઠમનું કાર્ય કરવાનું બતાવેલું છે. ગચ્છનાયકોનું ફરમાન કોર્ટના ફેંસલા કરતાં વધુ ગણાય એટલે ગચ્છનાયકોના કાર્યથી પ્રામાણિક સિદ્ધાંત પ્રમાણ વિના જુદા પડાયજ નહિ.

મહાક્રિયોદ્ધારક પૂ. પ. સત્યવિજયજીગણિવર આદિ પૂર્વ પુરૂષોની શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા મુજબ ટીપણામાં બીજ પાંચમ આઠમ અગિઆરસ અને ચૌદશની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે એકમ, ચોથ, સાતમ, દસમ અને તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ તેમજ ટીપ્પણામાં પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ હોય તો તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિરૂપ પર્વવ્યવસ્થાની દોરવણી સેંકડો વર્ષથી ડહેલાના ઉપાશ્રયે આપવામાં આવે છે અને તે મુજબ અવિચ્છિન્ન રીતે જૈનસંઘમાં પર્વવ્યવસ્થા થતી હતી. સં ૧૯૯૨ પછી નવીન તિથિમતવાળા જૈનેતર પંચાંગ પ્રમાણે પક્ખીમાં દીવસની સંખ્યા અને ચઉમાસિમાં તથા સંવચ્છરીમાં માસ તથા પક્ષની સંખ્યા મિથ્યાશ્રુતના કારણે બોલના માનતા નથી. તે રીતે પચાંગમાં બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિઆરસ અને ચઉદસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે મિથ્યાશ્રુતને કારણે બીજ પાંચમ આઠમ અગિઆરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવી ન જોઇએ છતાં તેઓ કરે છે. આ રીતે મિથ્યાશ્રુતને અવલંબી પંચાંગ પ્રમાણે પર્વક્ષય વૃદ્ધિ કરનાર નવીન તિથિમતવાળાઓને જૈન આગમ અને જૈનશાસ્ત્રનો આદર શી રીતે કહેલો ગણાય?

જાવાલ.   વિજયહર્ષસૂરિ
સં. ૨૦૦૦ આસો વદ ૧૧

પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ બુદ્ધિસાગરસૂરિજી મહારાજ

અમારા પૂર્વપુરુષ પૂ. શાન્તમૂર્તિ રવિસાગરજી મહારાજ પૂ. બુદ્ધિસાગરસૂરિજી મહારાજ, પૂ. આત્મારામજી મહારાજ, તથા પૂ. મૂલચંદજી મહારાજ વિગેરે પૂરેપૂરા વિદ્વાન અને શાસનદાઝવાળા હતા, તેઓએ પંચાંગની પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વની અપર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી છે તેને આજે બદલવાની કાંઈ પણ જરૂર નથી.

સ્વ. પ. પૂ. યોગનિષ્ઠ આચાર્યદેવ
બુદ્ધિસાગરસૂરિશ્વરજી મહારાજ

સ્વ. પ પૂ. આચાર્યદેવ અજીતસાગર-
સૂરિજી મહારાજ

જેઓ વિદ્વાન વ્યાખ્યાતા અને યોગનિષ્ઠ છતા પોતાના સમગ્ર દીક્ષાકાળમા ટીપણાની પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ અપર તિથિ કરી શાસ્ત્રાનુયાયી પરંપરાને અનુસર્યા

(૫)

જૈનોનો તિથિચર્ચાનો ઝઘડો. શ્રી જયસિંહસૂરી મહારાજ શું કહે છે ?

માસરરોડ

તિથિચર્ચાના અંગે પ્રત્યેક પૂજ્ય આચાર્યોની સંમતિ શ્રીમાન્ શેઠ કસ્તુરભાઈ લાલભાઈએ લીધી હોય તેવું દેખાતું નથી કારણકે અત્રે બીરાજતા જૈનાચાર્ય જૈનશાસ્ત્રકલ્પ, જ્યોતિષવિદ્યા મહોદધિ શાસ્ત્રવિશારદ્ તત્વજ્ઞાની શ્રીમાન જૈનાચાર્યશ્રી ૧૦૦૮ શ્રી જયસિંહસૂરીશ્વરજી મહારાજને રૂબરૂમાં પુછતાં તેઓ પણ કહે છે કે અમારી સંમતિ કોઈએ લીધી નથી જેથી તિથિચર્ચાના અંગે અમે તે વ્યક્તિગત નિવેદન બહાર પાડે પણ પુરાણી પરંપરા ચાલતી આવે છે અને પૂર્વાચાર્યો કરતા આવેલ છે તે જ તિથિ અમો તો માન્ય કરવાના છીએ કારણ જે આ પંચમકાળમાં કોઇ એવા જ્ઞાની પુરૂષ નથી કે ' સત્ય ખુલાસો આપી શકે

' તિથિચર્ચાના અંગે કોઇને પણ રૂબરૂમાં વાદવિવાદ કરવો હોય અથવા કાંઇપણ પુછવું હોય તો અત્રે બિરાજતા જૈનાચાર્ય આચાર્ય મહારાજશ્રી જયસિંહસૂરીશ્વરજી મહારાજ તૈયાર છે. વિશેષમાં આચાર્ય મહારાજશ્રી કહે છે કે જ્યાંસુધી સકલ સંઘ ભેગો થઈ કોઇપણ ખુલાસો કરે નહિ ત્યાં સુધી વ્યક્તિગત કરેલું કંઇ પણ કોઇ માન્ય રાખશો નહિ.

(મુંબઈ સમાચાર તા. ૯ ઓગસ્ટ ૧૯૪૩ પાનુ ૫)

(૬)

મહાન્ તપસ્વી રવિસાગરજી મહારાજની પરંપરામાં થયેલ પૂ. યોગનિષ્ઠ બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય પૂ. આચાર્યદેવ ઋદ્ધિસાગરસૂરિજીનો અભિપ્રાય.

શ્રી જૈન તપાગચ્છ સંઘ સેંકડો વર્ષોથી જૈનશાસ્ત્રો અને તેને અનુસરતી જૈન પરંપરા પ્રમાણે બાર પર્વતિથિની અખંડ આરાધના કરે છે. જ્યારે ટીપ્પણામાં બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિયારશ અને ચૌદશની ક્ષયવૃદ્ધિ આવે ત્યારે એકમ, ચોથ, સાતમ, દશમ અને તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવામા આવે છે, અને પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવામાં આવે છે. આ પ્રમાણેની આરાધનાની રીતિને અનુસરી આપણાં જૈનપંચાંગો તૈયાર કરવામાં આવે છે, તેમાં કોઇ દિવસ પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ હોતી નથી.

પરમપૂજ્ય ક્રિયોદ્ધારક નેમસાગરજી મહારાજ તથા પરમપૂજ્ય મહાન્

તપસ્વી રવિસાગરજી મ૦ તથા પરમપૂજ્ય પરમક્રિયાયોગી સુખસાગરજી મ૦ તથા પરમપૂજ્ય અધ્યાત્મદિવાકર યોગનિષ્ઠ બુદ્ધિસાગરજી મ૦ એ સર્વ અમારા પરમપૂજ્ય ગુરૂઓ તથા પરમપૂજ્ય મણિવિજયજી, પરમ પૂજ્ય પં. પદ્મવિજયજી, પરમપૂજ્ય પં. વીરવિજયજી વિગેરે પૂર્વપુરૂષો જે પરમ સુવિહિત અને જ્ઞાની હતા તે મહાપુરૂષો જૈનશાસ્ત્રો અને તદનુસારી પૂર્વકાલીન પરંપરાના શુદ્ધ આરાધક હતા અને તેઓ જે રીતે પર્વારાધન કરતા હતા તે પ્રમાણેની અખંડ પર્વારાધનની રીતિ આજે પણ ચાલી આવે છે. તેજ પ્રાચીન રીતિમુજબ પર્વારાધન કરવુ તે સકળસંઘોને શ્રેયસ્કર છે. એમ અમારૂ દૃઢ માનવું છે.

માણસા.
તા. ૧૭–૯–૪૩,

લી
ઋદ્ધિસાગર દ પોતે

(૭)

પૂ. બુદ્ધિવિજયજી (વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજ) મહારાજ, પૂ. વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજ, વિગેરે પર્વારાધન શી રીતે કરતા હતા તે જણાવવા પૂર્વકનો વિજય ભક્તિસૂરીશ્વરજી મહારાજનો અભિપ્રાય

દેવગુરૂ ભક્તિકારક, ધર્માનુરાગી, સુશ્રાવક પં. મફતલાલ ઝવેરચંદ જોગ ધર્મલાભ, વાંચશો,

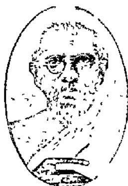
પર્વતિથિ વિષયક અમારો અભિપ્રાય નીચે મુજબ છે. તે જાણશો પૂર્વાચાર્યોની રીતિ પ્રમાણે પરમપૂજ્ય સૌરાષ્ટ્ર દેશોદ્ધારક મહા પ્રતાપી પ્રાત.સ્મરણીય બુદ્ધિવિજયજી (વૃદ્ધિચંદ્રજી) મહારાજ સાહેબ તથા અમારા પૂજ્ય ગુરૂ મહારાજ શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ જૈન આગમ, જૈનશાસ્ત્ર અને પરંપરા મુજબ "બીજ પાંચમ આઠમ અગિઆરસ અને ચૌદશરૂપ એકવડી પર્વતિથિની ટીપણાની ક્ષયવૃદ્ધિના પ્રસંગે આરાધનાના પંચાંગમાં એકમ ચોથ સાતમ દશમ અને તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ તેમજ પૂનમ અમાસ આદિ જોડીયા પર્વતિથિના ટીપણાની ક્ષયવૃદ્ધિના પ્રસંગે આરાધનાના પંચાગમાં તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરતા હતા તેજ પ્રમાણે અમે કરીએ છીએ અને કરવું તેવો અમારો અભિપ્રાય છે. પ્રભુ આજ્ઞાધારી શ્રી ચતુર્વિધ સંઘે જેમ આપણા પૂર્વાચાર્યો બાર પર્વતિથિને અખંડ રાખીને આરાધના કરતા આવ્યા છે તેમ શાસ્ત્ર અને પરંપરા અનુસાર બાર પર્વતિથિઓને અખંડ રાખીને તેનું આરાધન કરવું અને અમે સકળ શ્રી સંઘને પણ જણાવીએ છીએ કે તેજ કરવું સર્વ રીતે શ્રેયસ્કર છે

અમદાવાદ. શાહપુર, મંગળપારેખનો ઉપાશ્રય
વિ. સં ૨૦૦૧ ના પ્રથમ ચૈત્ર સુદ ૧૩

વિજયભક્તિસૂરિના
ધર્મલાભ

પ. પૂ આચાર્યદેવ વિજય-
મોહનસૂરિજી મહારાજ

પ. પૂ. આચાર્યદેવ વિજ
પ્રતાપસૂરિજી મહારાજ

સં ૧૯૯૩માં રાજકોટથી સંવત્સરી પર્વની વ્યવસ્થા માટે હેન્ડબીલ બહાર પા
હતુ જે પ્રાક્કથન પૃષ્ઠ ૮૮–૮૯માં આપવામાં આવ્યું છે. તદુપરાંત અદ્યાપિ પર્યંત ના
તિથિમતનો વિરોધ આચરણા અને ઉપદેશ દ્વારા સતત રીતે કરી રહ્યા છે.

પ. પૂ. હેતવિજયજી મહારાજ.

પ. પૂ. આ. હિમાચળસૂરિજી મહા

જગદ્ગુરુ વિજયહીરસૂરિજીના શિષ્ય તિલકવિજયજીની પટ્ટપરંપરામાં થયેલ પૂ.
હેતવિજયજી મહારાજના શિષ્ય પૂ. આ. હિમાચલસૂરિજી મહારાજ પોતાના ગુરુદેવની
મારવાડમાં શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા મુજબ ટીપણાની પર્વક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ અપર્વ ગણ
કરી કરાવી શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરાનું રક્ષણ કરી રહ્યા છે.

જૈન સમાજને ભ્રમણામાં નાંખી ચાલી આવતી તપાગચ્છની શાસ્ત્રીય અવિચ્છિન્ન પરંપરાનો લોપ કરી રહ્યો છે તેથી જૈનજનતાએ સાવધ રહેવું.

વિજયપ્રતાપસૂરિ

(૧૦)

પૂ. બુદ્ધિવિજયજી [બુટેરાયજી મહારાજ] પરમપૂજ્ય વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ વિગેરે પર્વતિથિની આરાધના શીરીતે કરતા હતા તે જણાવવા સાથેનો પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ વિજયવલ્લભસૂરિજી મહારાજના શિષ્ય વિજયોમંગસૂરિજીનો અભિપ્રાય

મુ. અમદાવાદ શાહપુર મંગલપારેખનો ખાંચો, જૈન ઉપાશ્રય તા. ૧૫-૩-૪૫

અમારા પરમપૂજ્ય યોગીરાજ શ્રી બુદ્ધિવિજયજી મહારાજ (બુટેરાયજી મ૦) તથા શ્રીમદ્ વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના પરિવાર તથા તેમના પટ્ટધર આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ આદિ પર્વતિથિનું આરાધન જૈનઆગમ, જૈનશાસ્ત્ર અને પૂર્વાચાર્યની પરંપરાનુસારે ટિપ્પણામાં બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિઆરસ અને ચઉદશની ક્ષયવૃદ્ધિ હોય તો એકમ, ચોથ, સાતમ, દસમ અને તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ અને પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરતા આવ્યા છે. પર્વતિથિનો ક્ષય તથા વૃદ્ધિ આજ સુધી કોઈપણ આચાર્યે કરી નથી. અમો પણ આ શાસ્ત્રોક્ત શુદ્ધ પરંપરાથી પર્વતિથિનું આરાધન કરીયે છીયે એજ શાસ્ત્રસમ્મત છે, અમો સર્વ સંઘને આ પ્રમાણે પર્વતિથિ આરાધન કરવા માટે ભલામણ કરીયે છીયે. એ અમારો અભિપ્રાય છે

દાઃ વિજયઉમંગસૂરિ

(૧૧)

પરમપૂજ્ય પં. ધર્મવિજયજી મહારાજના (ડહેલાવાળાના) શિષ્ય પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવ વિજયસુરેન્દ્રસૂરિજીનો અભિપ્રાય

જૈન આગમ, શાસ્ત્ર અને પરંપરા મુજબ બીજ પાંચમ આઠમ અગિઆરશ અને ચૌદશની ટીપ્પણામાં ક્ષય વૃદ્ધિ હોય ત્યારે એકમ ચોથ સાતમ દશમ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ અને પૂનમ અમાસની ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે તેરશની ક્ષય વૃદ્ધિ જૈન સંઘમાં સેંકડો વર્ષથી થાય છે

પૂ. પં. સત્યવિજયગણિવર, પં. કર્પૂરવિજયજી ગણિવર, પં. ક્ષમાવિજયજી ગણિવર, પં. જીનવિજયજી ગણિવર, પં. ઉત્તમવિજયજી ગણિવર, પં. પદ્મવિજયજી ગણિવર, પં. રૂપવિજયજી ગણિવર, પ. અમીવિજયજી

પરમપૂજ્ય તીર્થોદ્ધારક આચાર્યદેવવિજય-
નીતિસૂરીશ્વરજી મહારાજ

જેઓએ પ્રાચીન પરંપરાના સમર્થક આધારો રજૂ કરી
પ્રચારી તેમજ નવાતિથિમતને 'માતમન્દિ પર્વતિથિ વિચાર.'

પ. પૂ. આચાર્યદેવ વિજય હર્ષસૂરીશ્વરજી મહારાજ

પરમ પૂજ્ય પ્રાતઃસ્મરણીય સ્વ. આચાર્ય વિજય નીતિસૂરીશ્વરજી મહારાજ અને તેઓનો સમુદાય.

જેઓએ નવાતિથિમતનો અનેક પ્રાચીન પુરાવા રજુ કરી સખત રીતે વિરોધ કર્યો છે અને તેઓના શિષ્યો અદ્યાપિ નવતિથિમતનો વિરોધ પ્રબળ રીતે કરી રહ્યા છે.

વચ્ચે સ્વ. પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ વિજય નીતિસૂરીશ્વરજી મહારાજ. ૧ પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ વિજયહર્ષસૂરીશ્વરજી મહારાજ. ૨. પૂ ઉ. દયાવિજયજી મહારાજ. ૩ પૂ પં. દાનવિજયજી ગણિવર ૪. પૂ પં. મુક્તિવિજયજી ગણિવર. ૫ પૂ. આ. વિજયમહેન્દ્રસૂરિજી મહારાજ. ૬. પૂ આ વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ ૭ પૂ આ વિજયકલ્યાણસૂરિજી મહારાજ ૮. પૂ. પં. મંગળવિજયજી ગણિવર. ૯ પૂ પં. ચન્દનવિજયજી ગણિવર. ૧૦ પૂ પં. સંપતવિજયજી ગણિવર.

ગણિવર, પં. સૌભાગ્યવિજયજી ગણિવર, પં. રત્નવિજયજી ગણિવર, પં. મોહનજી ગણિવર તથા અમારા ગુરુ મહારાજ **પં. ધર્મવિજયજી ગણિવર,** વિગેરે સંઘ માન્ય પૂર્વ પુરૂષો ઉપર પ્રમાણે કરતા આવ્યા છે તે સર્વ મહા પુરૂષો શાસ્ત્રના વિદ્વાન અને પરંપરાના જાણુ હતા. આજે પણ ડહેલાના ઉપાશ્રયે તે પૂર્વ પુરૂષોની રીતિ મુજબ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ કરી પર્વતિથિની જનતાને જાણ કરવામાં આવે છે. આજે જેઓ પૂર્વપુરૂષોની આચરણા, આગમ અને શાસ્ત્રના સેંકડો આધારો છતાં પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ કરી જૈન શાસનમાં જે નવીન તિથિ માન્યતા રજુ કરી પર્વારાધનમાં મતભેદ ઉભો કર્યો છે તે વ્યાજબી યોગ્ય કે હિતકર નથી. માટે જૈન જનતાને અમારી ભલામણ છે કે નવા તિથિમતથી સુદ્દલ ભોળવાવું નહિ કારણકે નવો તિથિમત જુઠ્ઠો અને શાસ્ત્રને ઉત્થાપનાર છે.

આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયસુરેન્દ્રસૂરીશ્વરની આજ્ઞાથી
દ. મુનિ રાજેન્દ્રવિજયજી.

અમદાવાદ, ડહેલાનો ઉપાશ્રય.
મિતિ સં. ૨૦૦૧ ના ફાગણ વદ ૧૩ સોમ

(૧૨)

પરમપૂજ્ય યોગનિષ્ઠ આચાર્ય વિજયકેસરસૂરિજી મહારાજના શિષ્ય વિજયન્યાયસૂરિજીનો અભિપ્રાય

પરમપૂજ્ય પ્રતાપી મુક્તિવિજયજી ગણીવર્ય (મુળચંદજી) મહારાજ પૂજ્ય આચાર્યદેવ કમલસૂરીશ્વરજી મ૦ તથા પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રી કેશરસૂરીશ્વરજી મહારાજ વિગેરે અમારા પૂજ્ય પૂર્વ પુરૂષો હીપ્પણામાં બીજ પાંચમ આઠમી એકાદશી ચતુર્દશીની ક્ષયવૃદ્ધિએ એકમ, ચોથ, સાતમ, દશમ, તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરતા હતા અને પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરતા હતા અને એજ પ્રમાણે શાસ્ત્ર અને પરંપરાથી કરવું વ્યાજબી છે. આજે જેઓ જુદી રીતે કરે છે. તે પરંપરા અને શાસ્ત્રને ઉત્થાપે છે અને તેઓ તદ્દન ખોટા છે

અમદાવાદ, ઝવેરીવાડ. ઉજમફોઈના ઉપાશ્રય
સં. ૨૦૦૧ ફા. વ. ૧૦

લી. આસબ્રહ્મચારી યોગનિષ્ઠ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયકેશરસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય વિજયન્યાયસૂરિ.

(૧૩)

પૂજ્ય મોહનલાલજી મહારાજના શિષ્ય પૂ. હરખમુનિજીમહારાજના શિષ્ય સિદ્ધિમુનિજી મહારાજનો અભિપ્રાય

સં ૨૦૦૧ પ્રથમ ચૈત્ર શુક્લ તૃતીયા

સુશ્રાવક શ્રીયુત પં મફતલાલ યોગ્ય ધર્મલાભ

તમોએ પર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિ સંબંધી મારી શ્રદ્ધા અને પ્રવૃત્તિ કેવી છે તે વિષે જાણવા જે પત્ર લખ્યો તેનો પ્રત્યુત્તર તરીકે જણાવવાનું કે —

મારા સં ૧૯૫૯ થી આજ સુધીના ચારિત્રજીવન દરમિયાન પર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે મહાન્ અને અતીવ શ્રેયસ્કર શ્રી જૈન શાસન જેમાં અપર્વ તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિની સામાચારી કરી રહ્યું હતું, તેવીજ સામાચારીમાં મારી શ્રદ્ધા છે, અને મારી પ્રવૃત્તિ પણ તેવીજ છે

આ વિષેના મારા વિચારો શા છે એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જણાવવાનું કે —

સમગ્ર જૈન શાસન પોતાની સાર્વદિક વ્યવસ્થાપૂર્વક કોઈ અન્ય વિચારણા કરવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત ન કરે અથવા તો સર્વ ગીતાર્થોથી અવિરુદ્ધ કોઈ ગીતાર્થના ભિન્ન સમાચારને આખુય જૈન શાસન વધાવી લઈ આચરણાગત ન કરે ત્યાં સુધી મને મારી સમાચારી શ્રદ્ધામાં પરિવર્તન તો શું, કિન્તુ વિચારણા કરવાનો પણ કોઈ અવસર નથી

લી

શ્રમણ સંઘનો સેવક સિદ્ધિમુનિ

(૧૪)

વયોવૃદ્ધ અતિદીર્ઘ દીક્ષાપર્યાયવાળા પૂ. પં હિમતવિમલજી ગણિવરનો અભિપ્રાય

આપણા તપાગચ્છમાં આગમ અને ગુરૂ પરંપરા મુજબ ટીપણામાં બીજ પાંચમ આઠમ, અગિઆરસ અને ચૌદશની ક્ષયવૃદ્ધિ હોય તો એકમ, ચોથ, સાતમ, દસમ અને તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ થાય છે અને પુનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ હોય તો તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવામાં આવે છે એજ પ્રમાણે અમારી વિમળ શાખામાં ઉપર્યુક્ત શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા પ્રમાણે પૂ આચાર્યદેવ આણંદવિમળ સૂરીશ્વરજીના વખતમાં થતું હતું તેવા ઉલ્લેખો મળે છે અને તે પ્રમાણે અમારા પૂર્વ પુરૂષો આચરતા આવ્યા છે અને આજે અમો પણ તેજ પ્રમાણે આચરીએ છીએ અમારા પંચોતેર વર્ષના દીક્ષાકાળના અનુભવ પ્રમાણે પણ તેમજ છે

ખાનપુર
માગશર શુ ૫

પં હિમતવિમળજી ગણિવરની આજ્ઞાથી
દ. પં શાંતિવિમળના ધર્મલાભ

સ્વ. પૂ. પં. મણીવિજયજી મહારાજ

પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ વિજયકુમુદ
સૂરીશ્વરજી મહારાજ
જેઓએ આજ અગાઉ અનેકવાર નવીન
તિથિમતનો લેખો અને ઉપદેશદ્વારા વિરોધ કર્યો છે

સ્વ. પરમપૂજ્ય પં. ધર્મવિજયજી ગણિવર
(ડહેલાના ઉપાશ્રયવાળા)

પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ વિજયસુરેન્દ્ર-
સૂરીશ્વરજી મહારાજ

જેઓશ્રીએ પોતાના ગુરુમહારાજના ફોટાથી મુદ્રિત સં. ૧૯૯૯ના પંચાગમાં અખં. સર્વતિથિ માનવાની પોતાની માન્યતા સ્પષ્ટ કરી છે, અને વિધનો ફેરમતો બહાર પાડવાના સમાચાર સાંભળતાંજ તેને ન માનવાની ચેતવણી આપી છે

॥ શ્રી પાર્શ્વનાથાય નમઃ ॥

પ્રાક્ કથન

મતભેદ પ્રશંસાપાત્ર અને વિચારશીલતા સુચવે છે.

જગતમાં આદર્શમાં આદર્શજીવન જો કોઈનું હોય તો તે શ્રી વીતરાગ પરમાત્માના માર્ગને વહન કરનારા મુનિઓનું જીવન છે. આ મુનિજીવન જીવનાર મુનિ મહાત્માઓને શિરે પોતાના જીવનને ઉન્નત બનાવવા સાથે પરના જીવનને પણ યથાશક્ય ઉન્નત બનાવવાની જવાબદારી છે. આથી સ્વશ્રેય સાધતા મુનિઓ જ્યારે કોઇપણ આત્મા સ્ખલના પામે કે માર્ગચ્યુત બને ત્યારે તેને કરૂણાબુદ્ધિથી યોગ્ય માર્ગ બતાવે તે ખુબ આવશ્યક છે, ન્યાયવિશારદ ઉ. શ્રી. યશોવિજયજી મહારાજ તેમાં દૃષ્ટાન્ત સ્વરૂપ છે, તેઓ ત્યાગી વૈરાગી અને જ્ઞાની હોવા છતાં માર્ગચ્યુત બનનારાઓને—જૈન સિદ્ધાંતની આડે જૈન સિદ્ધાંતથી વિપરીત કહેનાર અને કરનારાઓને શાસ્ત્રનિર્દેશ દલીલો અને ઉપદેશ આપવામાં તેઓએ જરાપણ કમીના નથી રાખી. ત્યાગી મહાત્માઓનો ત્યાગ જ્ઞાનની ગવેષણા વિચારણા અને મનનદ્વારા શોભે છે આથી તેના ઉંડા અભ્યાસથી કોઇકવાર ત્યાગ પ્રધાન પુરૂષોમાં પણ પ્રમાણિક રીતે મતભેદ પડે એ સહજ છે, આ મતભેદ વખતે પોતાનો વિચાર રજુ કરવામાં લજ્જા કે શંકાને સ્થાન જરાપણ ન હોય. મતભેદ મનભેદનું સ્થાન લઈ કદાગ્રહરૂપ ન બને અને વિચારણાના શુદ્ધ તત્ત્વમાં રહે ત્યાં સુધી તો તે મતભેદ જરૂર પ્રશંસા પાત્ર ગણાય અને આવા મતભેદ જૈનશાસનમાં બનતા હોય તો તે તેની સાચી શ્રદ્ધાસાથે વિચારશીલતા સૂચવે છે.

મતભેદમાંથી મનભેદ ઉભો થાય તો તે દીર્ઘદૃષ્ટિપણાનો અભાવ જણાવે છે. પરંતુ આ મતભેદ મતભેદમાંથી મનભેદ પણ પરિણમે અને તેમાંથી ઇર્ષ્યા અહંભાવ જાગે ત્યારે તે ખૂબજ અનિષ્ટ પરિણામ લાવી મુકે છે વિચારણાથી ઉત્પન્ન થયેલ મતભેદ શરૂઆતમાં તેના સમાધાનદ્વારા શ્રદ્ધા અને ધર્મની દૃઢતા માટે હોય છે તે તેની દિશા ભૂલાવાથી ધર્મમાં દૃઢતા લાવવાને બદલે ધર્મના આરાધક પુરૂષોમાં શિથિલતા શંકા અને છિન્નભિન્નતા લાવી મુકે છે, તે વખતે આવા મતભેદમાંથી થયેલ મનભેદ દીર્ઘદૃષ્ટિપણાનો અભાવ સૂચવે છે.

૧

મતભેદ મનભેદ બને ત્યારે મતભેદને ચર્ચાના ક્ષેત્રમાંથી દૂર કરવો જોઇએ.

હરેક સમાજમાં અને જૈન સમાજમાં પણ મતભેદની સિદ્ધાંતિક ચર્ચા છોડીને વ્યક્તિના ગુણ દોષ તેમજ બીજી આડીઅવળી બાબતોથી તે મતભેદની દીશા પલટાવી મનભેદો કમનસીબે બને છે, જે સમાજના ઓજસ્ અને પ્રતિષ્ઠાને દિનપ્રતિદિન હીનહીનતર બનાવે છે. માટે મનભેદરૂપે મતભેદ ન પરીણમે તેનું સમાજના દીર્ઘદૃષ્ટિવાળા પુરૂષોએ ખુબ ધ્યાન રાખવું જોઈએ અને જ્યારે મતભેદ મનભેદપણે પરિણમે ત્યારે એકપક્ષે–સમજુમાણસોએ પોતાનું દૃષ્ટિબિન્દુ પદ્ધતિસર રજુ કરી તેને ચર્ચાના ક્ષેત્રમાંથી દૂર કરી સમાજમાં શાંતિ સ્થાપવી જોઇએ

તિથિચર્ચાનો મતભેદ ક્યારે દૂર થાય ?

જૈનસમાજમાં દીક્ષા દેવદ્રવ્ય વિગેરે મતભેદો કે ચર્ચાઓ આવાજ પ્રકારે મતભેદમાંથી મનભેદ રૂપે પરિણમેલાં. પણ તે તે ચર્ચાઓ કાળના વ્હેણે શાંતપડી અને તેથી સમાજ ક્ષુબ્ધ થતો અટકયો પરંતુ જૈન સમાજમાં ઉત્પન્ન થયેલ કોઈ પણ ચર્ચા આ તિથિચર્ચા જેટલી લાંબી વ્યાપક અને ગુંચભરી ચર્ચા થવા પામી નથી કારણકે બીજી બીજી ચર્ચાઓ નિયત દિવસોના આચારો સાથે ભેદ વિના વિચારભેદથી થયેલી હોવાથી તે તે પ્રસંગે ઉપસ્થિત થયેલું વિચારભેદનું મોજું કે વેગ ઓસરી જતાં કાળે કરીને તે તે ચર્ચાઓ બંધ થઇ ગઈ, જ્યારે આ તિથિચર્ચા વિચાર ભેદ સાથે આચાર ભેદવાળી અને તે પણ ધર્મનું આચરણ કરનાર સૌની સાથે નિયતપણે એકસરખો સંબંધ રાખનારી હોવાથી કેટલાંક વર્ષો ગયાં અને હજી ઘણા વર્ષો જાય તો પણ એક બીજો વર્ગ પોતાને પૃથક્માની કે પરસ્પર સમજુતિથી સહમત બની સંતોષ ન માને ત્યાં સુધી આ ચર્ચાની શાંતિ સંભવતી નથી. પરસ્પર સમજુતિથી સહમત થઈ આ ચર્ચાનો ઉકેલ લાવવો તે અતિ ઉત્તમ માર્ગ છે પણ આ ચર્ચાના ઉકેલમાં તે માર્ગથી ઉકેલ આવે તેમ આજના સંજોગો જણાતા નથી.

આ મતભેદ પુરતો મતભેદરાખી શાસનના બીજા કાર્યમાં સહમત જોડાવાની દીર્ઘદૃષ્ટિ આવશ્યક હોવા છતાં એ બનવું આજે સંભવિત જણાતું નથી કારણકે જનસ્વભાવપ્રિય સ્વમતરાગ કાલપરિણતિ ન થાય ત્યાં સુધી તેની આડે આવ્યા વિના રહી શકે તેમ નથી. આથી સાચી શાંતિના ઇચ્છક સજ્જનોએ પ્રથમ તકે તો આ ચર્ચાનું સ્વરૂપ સમજવું જોઇએ અને સમજી તેને અનુસરી પોતાનો નિર્ણય બાંધવો જોઇએ અને આની સંપૂર્ણ સમજ ન ધરાવી શકે તે પુરૂષોએ શ્રદ્ધાશીલ પુરૂષનો આશરો કે પોતાની જુની પ્રણાલિકાને વળગી રહેવું જોઇએ.

પરમપૂજ્ય પં. શ્રીમદ્ હર્ષમુનિજી મહારાજ

પરમપૂજ્ય મોહનલાલજી મહારાજ સાહેબ

પરમપૂજ્ય સ્વ. આ. વિજયક્ષાંતિ-સૂરીશ્વરજી મહારાજ

પરમપૂજ્ય મોહનલાલજી મહારાજ અને તેમના વિદ્વાન શિષ્ય હરખમુનિજી આદિ પૂર્વપુરુષોની શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા પ્રમાણે તેમના સંતાનીય પં. કાન્તિમુનિજીએ ચૈત્રનો કેમનો ઢંઢેરો કાઢી અપ્રમાણિક જાહેર કર્યો છે અને જણાવ્યું છે કે પર્વતિથિનો ક્ષય કે વૃદ્ધિ જૈન રીતિ પ્રમાણે થાય નહિ

પૂ. પં. શાંતિવિજયજી ગણિવર

જેઓએ ચાલુ વર્ષમાં (વિ સં ૨૦૦૦) ઝંડેરાના ઉપાશ્રયે ચાતુર્માસ રહી નવા તિથિમતનો પ્રગટરીતે દરદમેશ પૂ. પં. રૂપવિજયજી ગણિવરની આચારાંગનો આધાર આપી વિરોધ કર્યો છે

પૂ. પં. કીર્તિમુનિજી ગણિવર

ડૉ પી. એલ. વૈદ્યના નિર્ણયમાં રહેલ 'શાસ્ત્રાભાસ' પંક્તિને જનતા સમક્ષ રજુ કરી વૈદ્યનો નિર્ણય જૈનશાસ્ત્રોને વગોવનાર છે તે જાહેર કરવા પૂર્વક નવાતિથિમતથી સાવધ રહેવાનું 'જૈન જનતા સાવધ રહે' એ હેન્ડબીલ દ્વારા જણાવ્યું છે.

દેખીતી રીતે સરલ દેખાતી આ ચર્ચા શાસ્ત્રપાઠ તેનાં અર્થ ભેદ અને આચરણાના આધારોથી એટલી બધી ગુંચવાયેલ છે કે જેની યોગ્ય સમજ વગરના પુરૂષો તેની સાચી સમજ પામી શકે તેમ નથી. આ મતભેદ આચરણા સાથે સંબંધ રાખનાર હોવાથી આ મતભેદનો સંબંધ તે મતભેદની સમજવાળા વર્ગ સાથે ન રહેતાં ધાર્મિક ક્રિયાકાંડ કરનાર આખા સંઘની સાથે સંકળાયેલ છે. તેથી જ કહેવામાં આવ્યું છે કે દરેક સમજદાર માણસે તેને સમજવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અને તેને સમજી યોગ્યા-યોગ્યનો નિર્ણય કરી તે પ્રમાણે પર્વતિથિનું આરાધન કરવું જોઈએ.

આ ચર્ચામાં બન્ને પક્ષનો મતભેદ: ૧ શાસ્ત્રાનુલક્ષી પ્રાચીન પ્રણાલિકા:-

ટીપ્પણામાં બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિયારસ, ચૌદસ, પર્વતિથિઓની ટીપ્પણાની રીતે ક્ષય કે વૃદ્ધિ આવે તો તેની પૂર્વ અપર્વ એકમ, ચોથ, સાતમ, દસમ, તેરસ વિગેરેની ક્ષય વૃદ્ધિ કરવી અને ટીપ્પણામાં પૂનમ અમાસ પર્વાન્તર પર્વતિથિઓની ટીપ્પણાની રીતે ક્ષયવૃદ્ધિ આવે તો પૂર્વ અપર્વ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવી. આ કરવાની રીતિ આજે નવિન જણાવવામાં આવતી નથી, પરંતુ સેંકડો વર્ષથી ચાલી આવતી આચરણા મુજબની આ રીતિ છે એટલુંજ નહિ પણ બન્ને પક્ષના પૂર્વજોએ પણ આજ સુધી એ રીતિનું જ અનુસરણ કરેલ છે આ વિજયરામચંદ્રસૂરિજી પણ સંવત-૧૯૯૨ સુધી પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વ તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની રીતિને અનુસર્યા છે. અને આ રીતિને શાસ્ત્રપાઠોનુ પણ સંપૂર્ણ સમર્થન છે. ટુંકમાં પર્વતિથિને આશ્રયીને જ આરાધના કરાતી હોવાથી પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ થાય નહિ.

૨ શાસ્ત્રાધારે પ્રણાલિકા બદલવી જોઇએ તેવા કથનપૂર્વક રજુ થતી રીતિ:—

ટીપ્પણામાં બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિયારસ, ચૌદશ વિગેરે પર્વતિથિઓની ક્ષય કે વૃદ્ધિ હોય તો આરાધનાના પંચાંગમાં પણ બીજનો ક્ષય બે બીજ વિગેરે કરી લખી પર્વતિથિઓની ક્ષયવૃદ્ધિ એમજ ઉભી રાખવી, અને બીજ વિગેરે ક્ષીણ પર્વતિથિની આરાધના પૂર્વના એકમ વિગેરે અપર્વ દીવસે 'એકમ બીજ' એમ બે તિથિ સાથે કહેવા લખવા પૂર્વક કરવી, પર્વવૃદ્ધિ વખતે બે બીજ વિગેરે બે તિથિ બોલવા પૂર્વક બીજી પર્વ તિથિના દિવસે તેની આરાધના કરવી. પર્વાન્તર પર્વ-પૂનમ અમાસના ક્ષય પ્રસંગે તેની આરાધના ચૌદશમાં સમાઈ જાય, પૂનમ અમાસની વૃદ્ધિએ ચૌદશ પછીની પ્રથમ પૂર્ણિમાને ફલ્ગુગણવી અને બીજી પૂનમને પૂનમ કરવી, ટુંકમાં પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ થાય અને તેને શાસ્ત્રપાઠોનું સમર્થન છે તેમ તેમનું માનવું છે.

આ તિથિ ચર્ચાનો સમય.

સં. ૧૯૯૨ માં ચંડાશુચંડુ પંચાગમાં પંચાગની ગણતરી મુજબ ભા. સુ ૪ પછી બે પાંચમ આવી. 'ચૌદશ પર્વ પછી આવનાર પૂનમ પર્વની જેમ ભા. શુ. પાંચમ પણ પર્વાનન્તર પર્વતિથિ છે. આથી પર્વાનન્તર પર્વતિથિએ પૂર્વતર અપર્વતિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ કરવાની પ્રાચિન પ્રણાલિકાને લક્ષમાં રાખીને અને પૂર્ણિમાની વૃદ્ધિએ ટીપ્પણાની પ્રથમ પૂર્ણિમાએ ચૌદશના વ્યપદેશપૂર્વક ચૌદશ કરવાની રીતિનો પણ વિચાર કરી ટીપ્પણાની[1] પ્રથમ પંચમીને ચતુર્થી કરીને ભા. શુ. ૪ ના રવિવારના દિને સંવચ્છરી કરવાનું જાહેર થયું. અને [2]પૂ. આચાર્યદેવ નેમિસૂરીશ્વરજી મ. પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ, પૂ. આ. સિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજ પૂ. આ. વિજયનીતિસૂરીશ્વરજી મ. પૂ. આ. વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ વિગેરે શ્રી વિજયદેવસૂર તપાગચ્છ સંઘના મોટા ભાગે (આ. રામચંદ્રસૂરિ સિવાય) માન્ય રાખી સંવચ્છરી પર્વ કર્યું. અને [3]મુંબઈ

---

૧. "શ્રીવલ્લભસૂરિજીએ જૈન પત્રમાં રવિવારે સંવચ્છરી કરવાનો પ્રોગ્રામ બહાર પાડયો અને તે પછી થોડાજ વખતમાં મુંબઈ ખાતે શ્રી. રામચંદ્રસૂરિજી તરફથી શનિવારે સંવચ્છરી કરવાનું જાહેર થયું." [પર્વ ચર્ચા, પૃ૦ ૭૨.]

આથી સ્પષ્ટ છે કે રવીવારે સંવચ્છરી કરવાનું પ્રથમ જાહેર થયું હતું.

૨. ભાદરવા શુદ પહેલી પાંચમને ચોથમાની રવીવારે શ્રી સંવચ્છરી કરનારાઓના નામઃ—

૧. પૂ. આ. સિદ્ધિસૂરિજી મહારાજ. ૨. પૂ. આ. વિજયનેમિસૂરિજી. ૩ પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ. ૪. પૂ. આ શ્રીવિજયવલ્લભસૂરિજી.

(વીરશાસન વર્ષ ૧૪, અંક ૪૭, પૃ. ૮૨૯)

૩. "મેનેજીંગ ટ્રસ્ટીઓ દ્વારા પુછાવવામાં આવ્યું કે 'તેઓ ક્યા દિવસે સંવચ્છરી કરનાર હતા?' (વીરશાસન, તા. ૬ નવેમ્બર ૧૯૩૬ પૃ૦ ૧૧૪)

આ પ્રશ્ન કોને પુછવામાં આવ્યો?

દેવસુર સંઘના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટીઓએ આ વખતે સ્વીકાર કર્યો હતો તે કમિટી શીયલા નવ મુનિરાજોની હતી (સાધુ સંમેલને સકલ સંઘના પ્રતિનિધિ તરીકે પસંદ કરેલ નવ આચાર્યવર્યોની હતી)

આચાર્ય શ્રીવિજયનેમસૂરિજી. આચાર્ય જયસિંહસૂરિજી આચાર્ય શ્રીવિજયસિદ્ધિસૂરિજી.
" શ્રીસાગરાનંદસૂરિજી. " શ્રીવિજયવલ્લભસૂરિજી " શ્રીવિજયદાનસૂરિજી.
" શ્રીવિજયનિતિસૂરિજી " શ્રીવિજયભૂપેન્દ્રસૂરિજી. મુનિસાગરચંદ્રજી.

(વીરશાસન પુસ્તક ૧૫, અંક ૬-૭ તા. ૬ નવેમ્બર ૧૯૩૬ પૃ૦ ૧૧૪)

"તેમાંના પાંચ આચાર્યો તપાગચ્છના છે અને તેઓ રવીવારે સંવચ્છરી કરનાર છે."

(વીરશાસન તા. ૬ નવેમ્બર ૧૯૩૬ પૃ૦ ૧૧૪)

આ ઉપરથી સ્પષ્ટ છે કે, સાધુ સંમેલને નિયુક્ત કરેલ તપાગચ્છના સૌ આચાર્ય

પ. પૂ. મુક્તિવિજયજી ગણિવર(પૂ. મુલચંદજી મહારાજ)

જેઓ પ્રતાપી વિદ્વાન અને પ્રતિભાસંપન્ન હતા. તેમણે પોતાની જીંદગી પર્યંત વર્ધમાન તપની ઓળી? કરી નથી

પ. પૂ. શાંતમૂર્તિ આ. વિજય-કમલસૂરિજી મહારાજ

જેઓ શાંતમૂર્તિ અને પ્રતિભાસંપન્ન હતા. તેમણે પોતાના જીવન પર્યંત શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા મુજબ વર્ધમાન તપ અંગે પૂર્ણ અપૂર્વ તપવૃદ્ધિ કરી છે

સ્વ. પૂ. આ. વિજયકેસરસૂરીશ્વરજી મહારાજ

પૂ. આચાર્યદેવ વિજયન્યાયસૂરિજી મહારાજ

પૂ આચાર્ય વિજયકેશરસૂરિજીના શિષ્ય પૂ. આચાર્ય લાભસૂરિજી, પૂ આ ન્યાયસૂરિજી, પૂ. પં. ચંદ્રવિજયજી મહારાજ. આ સર્વ શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા મુજબ ટીપણાની પર્વક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ કરે છે, અને હંમેશ નવાતિથિમતનો ટેકાર પ્રબળ રીતે વિરોધ કરી રહ્યા છે.

ગોડીજી પાર્શ્વનાથના મંદિરની વિજયદેવસૂરસંઘની પેઢીને પણ ટીપ્પણાની પ્ર. ભા. શુ. ૫ ને ભા. શુ. ૪ માની રવીવારે સંવચ્છરી કરવાનું (ચાર આચાર્યોએ) જણાવ્યું.

આ રીતે ટીપ્પણાની પ્રથમ પંચમીને ચોથનો વ્યપદેશ આપી ચોથને રવિવારે સંવચ્છરી કરવાનું જાહેર થયા પછી તે વખતે સં. ૧૯૯૨માં મુંબઈમાં ચાતુર્માસ રહેલ. આ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ [૪]શરૂઆતમાં માસખમણ વિગેરેનાં

રવીવારે સંવચ્છરી કરનાર હતા, સાધુ સમેલનની કમિટીમાં નહિ એવા રામચંદ્રસૂરિજી માત્ર શનિવારે સંવચ્છરી કરનાર હતા.

૪. આ. રામસૂરિજીએ પ્રથમ રવીવારની સંવચ્છરીના હીસાબે માસખમણ કરાવ્યાં હતાં.

'મુંબઈ સમાચાર'ના પ્રતિનિધિ. સવાલ—"પરંતુ શ્રી મોતીચંદ મજકુર આચાર્યના મતમાં થયેલા ફેરફારની પુષ્ટિમાં પ્રમાણ આપે છે. એમણે મહીનાના ઉપવાસના પચ્ચક્ખાણ તેનો છેલ્લો દીવસ રવીવાર આવે છે તે હીસાબેજ તેમણે કરાવ્યાં હતાં."

(ક્ષમાભદ્રસૂરિજીનો) જવાબ—એતો તમે પચ્ચક્ખાણ કરવાવાળા છે તેમને જઈને પૂછો તો સત્વર ખુલાસો મળી જશે. આચાર્યશ્રીએ તેમને જણાવી દીધું હતુ કે-૨૯ ઉપવાસ અને ૩૦ ઉપવાસ પણ કરવા પડશે કારણકે અમારે તો અગાઉથી ચોકસી રાખવાની હતી એ શાસ્ત્ર પ્રમાણે રવીવારની સૂચના મળે તો તે સ્વીકારવાની અમને ફરજ પડે. (વીરશાસન વર્ષ ૧૫, અંક, ૩. પુ૦ ૪૦)

આ ઉપરથી સ્પષ્ટ છે કે માસખમણના પચ્ચક્ખાણ આપ્યા ત્યારે શનિવારનો નિર્ણય ન હતો તેમજ તેમને જે સૂચના મળે તે પ્રમાણે કરવાનુ હતુ તેમાં પણ વજુદ નહોતું. કારણકે આચાર્ય સિદ્ધિસૂરિજી પોતે રવીવારે સંવચ્છરી કરે અને સૂચના શનિવારે આપે તે બનવા જોગ નથી તે માટે તેમણે લખેલ પત્ર નીચે પ્રમાણે છે.

સિદ્ધિસૂરિજીના નામે ગપ. તેઓ રવીવારેજ સંવત્સરી માને છે તે બાબતમાં તેમના પત્રથી ખુલાસો—

આ અંગે ખુલાસો માગનારો એક પત્ર તેમના પર જતાં તેઓએ નીચે મુજબ તેનો ખુલાસો લખી મોકલે છે.

—પ્રત્યુત્તર—

અમદાવાદથી લી૦ પૂજ્યપાદ્ પરમોપકારી પરમ આરાધ્ય આચાર્યદેવ શ્રીવિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજ તરફથી,

તત્ર મુંબાઈ મધ્યે દેવગુરૂ ભક્તિકારક પુણ્યપ્રભાવક સુશ્રાવક ઝવેરી હીરાલાલ લલ્લુભાઈ જોગ,—તમારો પત્ર મળ્યો, વાંચી બીના જાણી. તમો લખો છો તે બાબતમાં અમો કંઈ જાણતા નથી, વિશેષ ખુલાસો રૂબરૂ થશે.

અમારી આજ્ઞા કે પત્ર નથી. અને હોય તો તેમની પાસેથી કઢાવીને વાચશો. એજ ધર્મ સાધનમાં ઉદ્યમ રાખશો. મુનિ શ્રીપ્રકાશવિજયજીએ ધર્મલાભ જણાવ્યા છે, એજ,

લી૦ કુમુદવિજયજી.

છેલ્લા સમાચાર મુજબ અમદાવાદમાં રવીવારની સવચ્છરી માનવાનો નિર્ણય થયો છે અને તે મુજબ પાખી વગેરે પધારો. મુંબઈમાં પણ મોટો ભાગ આ પક્ષમાં હોવાથી

પચ્ચક્ખાણો રવિવારની સંવચ્છરીના હિસાબે અપેક્ષ હોવા છતાં પાછળથી પૂ. આ. સિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજના નામે ટીપ્પણાની ભા. સુ. ૪ને શનિવારે સંવચ્છરી કરવાનું જણાવ્યું અને ટીપ્પણા મુજબજ ભાદરવા સુદ બે પાંચમ પણ કરવાનું જણાવીને "આરાધનામાં પર્વ તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ નજ થાય". તેવી શાસ્ત્રાનુ-લક્ષી દેવસુર તપાગચ્છની માન્યતાને તેઓએ સેંકડો વર્ષમાં સૌથી પ્રથમ અવ ગણી આ ઉપરાંત [૧]સં. ૧૯૯૩ પછી કટેલીક ભીંતિયાં પંચાંગો કાઢી તેમાં બે બીજ, બે પાંચમ, બે આઠમ, બે અગીયારસ, બે ચૌદશ વિગેરે તેમજ બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિયારસ આદિ પર્વતિથિના ક્ષયે ૧ ૨-૪-૧૧ લખવાનું શરૂ કરી પર્વતિથિઓની ક્ષયવૃદ્ધિ લખવાનું અને બોલવાનું શરૂ કર્યું. અને શ્રી તત્ત્વતરંગિણી આદિ પરમ પ્રમાણિક ગ્રન્થના આચારણાને જ સાચા તરીકે સિદ્ધ કરનારા અનેક શાસ્ત્ર પાઠોના અર્થો પણ તેઓએ પોતાના એ મતને અનુસરતા કર્યા અને તેને 'પર્વતિથિ પ્રકાશ' 'તિથિસાહિત્ય દર્પણ' વિગેરે નામની ચોપડીઓદ્વારા બહાર પાડીને ખુબ પ્રચાર કર્યો

સં. ૧૯૯૨માં આ. વિજયરામચંદ્રસુરિજી મહારાજને શનિવારે સંવચ્છરી જાહેર કરવાનું કારણ અને બીજા પૂ. આચાર્ય ભગવંતોને તેમ નહિ કરવાનું કારણઃ—

સં. ૧૯૮૯ માં ચંડાંશુચંડુમાં ભા. સુ. ૫ ક્ષય હતો. ત્યારે પાંચમનો ક્ષય કરવાને બદલે બીજા પંચાંગોનો આધાર લઇને છઠ્ઠનો ક્ષય કરી ટીપ્પણાની ભા શુ. ૪ નું પરાવર્તન કર્યું ન હતું તેમ સં ૧૯૯૨માં પણ બનવું જોઈએ તેમ પાછળથી આ. રામચંદ્રસૂરિજીને સુજશું અને ભા. સુ. ૪ને શનિવારે સંવત્સરી કરવાનું જાહેર કર્યું. પરંતુ આ. રામચંદ્રસુરિજીએ એ ન વિચાર્યું કે સં. ૧૯૮૯મા જેઓએ ચંડાંશુચંડુ પચાંગ છોડીને બીજા ટીપ્પણાનો આધાર લઈ

'જમાલની માનો જીરો ચોતરો'ની ભાવનાવાળા મુનિ રામવિજય પાછા પડ્યા છે અર્થાત્ સં ૧૯૯૨ મા શનિવારે સંવચ્છરી કરવાની સિદ્ધિસૂરિજી મહારાજ આ રામચંદ્રસૂરિજીને જણાવ્યું નથી તેમના નામે તેમણે જે પ્રચાર કરેલો તે ખોટો હતો.

(જૈન જ્યોતિ વધારો નં ૧૬. તા. ૧૨-૯-૩૬)

[૧] આ વર્ષે ભીંતીયા પંચાગો તૈયાર કરવામા અમે સુયોગ્ય ફેરફાર કર્યો છે.

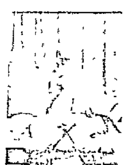
(વીરશાસન પુસ્તક ૧૫. અંક ૯ પૃ॰ ૧૪૬)

અમારા ભીંતીયાં પંચાગમા ૧૨ બોમ એમ લખ્યું છે.

(વીરશાસન પુસ્તક ૧૫ અંક ૯ રવીવાર પૃ॰ ૧૫૮)

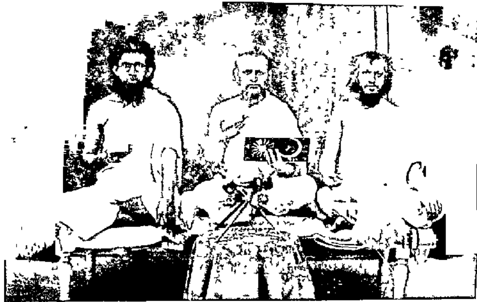
અમારા ભીંતીયા પચાગમા ૨૫૧વિ એમ લખ્યુ છે બીજ સામે ચોકડી મુકીને તે આરાધ્ય તરીકે લેવાની નથી એમ સુચવ્યું છે અને ૨ સોગ બ્લોક કરેલ છે.

(વીર પુસ્તક ૧૫, અંક ૯ પૃ॰ ૧૫૮)

પરમપૂજ્ય પં. લાભવિજયજી મહારાજ

આ. પરમપૂજ્ય ઉ. પન્યાસજી મહારાજે રાધનપુર વિગેરે સ્થળોના ભંડારોમાંથી અનેક શાસ્ત્રપાઠો શોધી અને બતાવી નવીન તિથિમાન્યતાને ખોટી ઠરાવવામાં અપૂર્વ ફાળો આપ્યો છે. તેઓએ રજૂ કરેલા પાઠો પૈકી એક પાઠનો બ્લોક નીચે આપીએ છીએ

પૂ મુનિરાજશ્રી જ્ઞાનવિજયજી મહાનાજ. પૂ મુનિરાજશ્રી દર્શનવિજયજી મહારાજ. પૂ. મુનિરાજશ્રી ન્યાયવિજયજી મહારાજ.

આ ત્રિપુટિ મુનિએ 'પંચાગ પદ્ધતિ' 'વિકાસ' 'જૈન' 'જૈન જ્યોતિ' વિગેરે પત્રોમાં સતત્ લેખો દ્વારા નવીન તિથિમતનો પૂર્ણપણે વિરોધ કર્યો છે એટલુંજ નહિ પણ પાલીતાણામાં જાહેર વ્યાખ્યાનમાં 'મધ ન ગણાય' કહી અદ્યાપિ નવીન તિથિમતનો પૂર્ણપણે વિરોધ કરી રહ્યા છે

ભા. શુ. ૬ નો ક્ષય કરી ચંડાશુચંડુ ટિપ્પણાની ભા. સુ. ૪ ફેરવી ન હતી તેમાં તેમણે ટિપ્પણું બદલ્યું હતું પણ પર્વતિથિનો ક્ષય કર્યો ન હતો. તેમજ સં. ૧૯૮૯ માં ચંડાશુચંડુમાં ભા. શુ. ૫ નો ક્ષય હતો ત્યારે તેમણે ભા. શુ. ૬ના ક્ષય માટે જે બીજા ટિપ્પણાનો આધાર લીધો હતો તેમાં સં. ૧૯૫૨ માં ભા સુ. ૫ ના ક્ષયે તેમના વડીલોએ ઘણા ટીપ્પણામાં ભા. શુ. ૬ નો ક્ષય હોવાથી બીજા ટીપ્પણાનો આધાર લઇ ભા. શુ. ૬ ક્ષય માન્યો હતો તેનો પુરાવો હતો. ભા. શુ. ૫ની વૃદ્ધિએ પહેલાં શું કરવામાં આવ્યું હતું તેવો કોઈ આધાર સ્પષ્ટપણે ન હોવાથી સં. ૧૯૮૯ માં ભા શુ. ૫ ના ક્ષયે ભા. શુ ૬ ક્ષય કરી ભા. શુ ૪ ને નહિ ફેરવનાર વર્ગને સં. ૧૯૯૨ માં પર્વક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ તિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ કરવારૂપ નિયમનું અનુસરણ કરવું વ્યાજબી લાગ્યું, અને તેથી પૂ. આચાર્ય વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ, પૂ. આચાર્ય વિજયનીતિસૂરીશ્વરજી મહારાજ, પૂ. આચાર્ય વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ વિગેરે સર્વેએ ટિપ્પણાની ભા. સુ. પ્રથમ પંચમીને ભા. શુ. ૪ ના વ્યપદેશપૂર્વક ભા. શુ. ૪ના દિને સંવચ્છરી પર્વ કર્યું, પૂ. આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ તો પ્રથમથી સં. ૧૯૫૨ થી જ પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વની ક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની ક્ષય વૃદ્ધિને વળગી રહેલા હતા તેથી તેમને તો આ વખતે પણ બીજું કાંઈ વિચારવાનું હતું નહિ. હવે આ પ્રસંગે ખરીરીતે આચાર્ય રામચંદ્રસૂરિજી મહારાજની પ્રથમ ફરજ તો એજ હતી કે વયોવૃદ્ધ, જ્ઞાની અને પ્રભાવશાળી પૂ. આ. વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ વિગેરેના માર્ગને તેમણે અનુસરવું જોઇતું હતું. કારણકે તેઓએ જે સ ૧૯૯૨માં આ માર્ગ લીધો હતો હતો તે દેવસુર જૈન તપાગચ્છના ધોરી માર્ગના રક્ષણ માટે લીધો હતો. તેમજ સં ૧૯૮૯માં જે ટિપ્પણાની ભા. શુ ૪નું પરાવર્તન નહોતું કર્યું તેમાં પોતાના વડીલોની આચરણાનો આધાર હતો.

શનિવારે સંવચ્છરી કર્યા છતાં આ. રામચંદ્રસૂરિજી મહારાજ તેમના ગુરૂ આદિકને અનુસર્યા હોત તો આ ચર્ચા આગળ ન ચાલત.

પૂ. આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી મહારાજે સ. ૧૯૯૨માં (તેમના ગુરૂ આદિ કે 'સં. ૧૯૮૯માં બીજા પંચાંગનો આસરો લઈ ભા. શુ ૬ નો ક્ષય કર્યો

---

૬ પર્વાધિરાજને અંગે—ક્ષય પાંચમનો કે છઠ્ઠનો? શ્રીકલ્પસૂત્રનું વાચન ક્યારે?

પૂજ્યપાદ પરમ ગીતાર્થ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયદાનસૂરીશ્વરજીનો ખુલાસો.

૧. પ્રશ્ન—સં. ૧૯૮૯ ના ભાદરવા શુદી ૫ નો ક્ષય છે, તો સંવત્સરી કઇ તિથિએ કરવી?

ઉત્તર—ભાદરવા શુદી ૫ નો ક્ષય ચંડુ પંચાંગમાં છે, પણ બીજા ઘણા પંચાંગોમાં

હતો તેવો આ વખતે) બીજા પંચાગનો આશરો લઈ ભા શુ. ૬ની વૃદ્ધિ કરી સંવત્સરી શનિવારે કરી હોતતો સં. ૧૯૯૨ અને સં. ૧૯૯૩ પુરતી આ ચર્ચા ચાલુ રહેત, પણ તેથી આગળ આ ચર્ચા લાંબી ચાલત કે વાતાવરણ ડોળાત નહિ અને નિર્ભયપણે જણાવી શકત કે **સં. ૧૯૮૯ માં અમારા વડીલોએ ભા. સુ. ૫ પાંચમના ક્ષય પ્રસંગે બીજા બીજા પંચાંગનો આશરો લઇ છઠ્ઠનો ક્ષય કર્યો હતો. તે મુજબ આ બે સાલમાં અમે પણ બીજા પંચાંગનો આશરો લઇ ભા સુ. ૬ ની વૃદ્ધિ કરી છે.**

સં. ૧૯૯૨ સં. ૧૯૯૩ની સંવચ્છરી ગયા છતાં તિથિચર્ચા કાયમ રહેવાના હેતુઓ.

પરંતુ એમ ન કરતાં 'સં. ૧૯૫૨, સં. ૧૯૬૧ અને સં. ૧૯૮૯ના પર્વક્ષયવૃદ્ધિ નહિ કરવાના પોતાના વડીલોના આશરાને છોડીને પર્વતિથિની

ભાદરવા સુદી ૬ નો ક્ષય થાય છે તેથી શુદ ૬ નો ક્ષય માનવાથી પર્યુષણમાં તિથિની વધઘટ કરવા જરૂર રહેશે નહિ. સં ૧૯૫૨ ની સાલમાં પણ આ પ્રમાણે હતુ. અને શ્રી તપાગચ્છના મ્હોટા ભાગે ભાદરવા શુદી ૬ નો ક્ષય માની ભાદરવા શુદી ૪ ની સંવત્સરી કરી હતી. સં. ૧૯૬૧ માં પણ ભાદરવા શુદી ૫ નો ક્ષય ચંડુ પંચાંગમાં હતો પણ પ્રાયઃ સર્વે સંઘે છઠ્ઠનોજ ક્ષય માન્યો હતો. માટે અઠ્ઠાઇધર શ્રાવણ વદી ૧૨ શુક્રવાર અને સંવત્સરી ભાદરવા શુદી ૪ શુક્રવારે કરવી એજ શ્રેયકારી લાગે છે.

(વીરશાસન વર્ષ ૧૧ અંક ૪૧ સંવત ૧૯૮૯ અષાઢ વદી ૧૪)

પર્વાધિરાજ શ્રી પર્યુષણા પર્વનો નિર્ણય.

પૂજ્યપાદ સકલાગમ રહસ્યવેદી આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ કરેલું સ્પષ્ટીકરણ.

આગામી શ્રી પર્યુષણા પર્વને અંગે ઘણા અમારો અભિપ્રાય જાણવાની ઉત્કંઠા લખી જણાવે છે. અગાઉ તા. ૨૨ ઓકટોમ્બર ૧૯૩૨ ને રોજ આ વિષેનો એક પ્રશ્નોત્તર અમો જણાવી ચૂકયા હતા. તા. ૨૧ જુલાઈ ૧૯૩૭ ના અંકમાં શ્રી વીરશાસન પત્રે તેનો ઉતારો ફરીથી પ્રગટ કર્યો હતો આ પછી જે કાંઈ ઉહાપોહ થયો છે તેના ઉપર બારીક ધ્યાન આપતાં અમને જણાયું છે કે—

શ્રી સંઘના વિચારશીલ વૃદ્ધો અમારી સાથે એકમત છે. જિજ્ઞાસુઓની જાણ અર્થે અમારો અભિપ્રાય પુનઃ જણાવવાને અમને હરકત નથી. તે આ રહ્યા—

વર્તમાન ૧૯૮૯ ના વર્ષમાં ચંડુ પંચાંગમા ભાદરવા સુદી પાંચમનો ક્ષય લખ્યો છે, અને બીજાં પંજાબી, ગુજરાતી વિગેરે પંચાંગોમાં શુદ છઠ્ઠનો ક્ષય લખ્યો છે આ પ્રમાણે સંવત્ ૧૯૫૨ તથા ૧૯૬૧ મા પણ હતું અને તે સમયે શિષ્ટ જનોએ છઠ્ઠનો ક્ષય અંગીકાર કરીને સુદી ચોથની સંવત્સરી આરાધી હતી તે અનુસારે આ વખતે પણ શ્રાવણ વદી બારસને શુક્રવારે અઠ્ઠાઇધર તથા ભાદરવા શુદ ચોથ ને શુક્રવારે સંવત્સરી એટલે વાર્ષિક પર્વ ઉજવવું જોઇએ.

(વીરશાસન વર્ષ ૧૧ અંક ૪૪ સંવત ૧૯૮૯ શ્રા. વ. ૭ શુક્રવાર પૃ. ૫૮૫)

ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાનું તદ્દન નવીનજ જણાવ્યું, અને જે પોતાના વડીલોએ સ્પષ્ટ રીતે આ શુ. પાંચમરૂપ પર્વતિથિનો ક્ષય ન કરતાં ચંડાશુચંડુ સિવાયના બીજાજ પંચાંગમાંની આ શુ છઠ્ઠનો ક્ષય કર્યો હતો તેમાં પણ શંકાશીલ ભાવ બતાવવા માંડયો. તેમજ પૂનમ-અમાસ જેવી પર્વાનન્તર પર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિપ્રસંગે પૂર્વતર અપર્વતિથિ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કે જૈન સમાજમાં સેંકડો વર્ષથી થતી હતી; અને તે તેમણે તથા તેમના દાદાગુરૂ આદિ સર્વેએ આજપર્યંત માન્ય રાખી હતી તેની પ્રમાણિકતામા પણ સંદેહ બતાવવા માંડયો કારણકે તેને પ્રમાણિક અને વ્યાજબી માનવામાં આવે તો સંવચ્છરી પછી આવનાર પર્વાનન્તર પર્વ પાંચમની ક્ષયવૃદ્ધિએ ત્રીજની ક્ષયવૃદ્ધિને કેમ રોકી શકાય? આથી તે વખતે એમણે પોતાનો આગ્રહ પોષવા જાહેર કર્યું કે **'પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની પ્રથા ખોટી છે શાસ્ત્રનું તેને બળ નથી'**! ટુકમાં સં. ૧૯૯૨ અને સં. ૧૯૯૩માં ચંડાશુચંડુ ટિપ્પણાની પાંચમની વૃદ્ધિને બદલે છઠ્ઠની વૃદ્ધિ કરીને તેઓશ્રીએ સંવચ્છરી પુરતો પ્રશ્ન રાખ્યો હોત તો ૧૯૯૨-૯૩ના આ બે વર્ષ પછી આપો આપ તિથિચર્ચાથી ડોળાયેલ વાતાવરણ શાંત થાત પરંતુ સમાજના કમભાગ્યે તેમ ન બન્યું અને કેવળ શનિવારની સંવચ્છરીના આગ્રહને દૃઢ કરવા જેમાં કોઈ દીવસ આજ સુધી મતભેદ કે વિસંવાદ નહોતો એવી કેટલીએ નવીન વાતો ઉત્તરોત્તર રજુ કરવામાં આવી. જેને લઇ સંવચ્છરી ગયા પછી પણ ડોળાયેલ વાતાવરણ શાંત થયું નહિ. તે નવીન વસ્તુઓ નીચે મુજબ છે—

૧ પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિએ અપર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની પ્રણાલિકા માન્ય રાખવામાં આવે તો શનિવાર કે બુધવાર સંવચ્છરી તરીકે ન આવે

શ્રી પર્યુષણા પર્વને અંગે

"આ વર્ષે શ્રાવણ વદ અમાસને દિવસે ગ્રહણ હોવાથી તેમજ ચંડુ પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ પાંચમનો ક્ષય હોવાથી, સમાજમાં અનેક પ્રકારની ચર્ચાઓ ફેલાઇ છે. પરંતુ આજના અંકમાં અમે પૂ. પા. વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજનો બીજો ખુલાસો પ્રગટ કરીએ છીએ. શાસ્ત્રાનુસારી પૂજ્ય શ્રમણો અને શ્રદ્ધાસંપન્ન શ્રાવક વર્ગે શ્રી આગામી પર્યુષણમાં નીચે મુજબ વર્તવું એમ પૂ૦ સુવિહિત આચાર્યદેવો ફરમાવે છે;—

શ્રાવણ વદ બીજી બારસ, શુક્રવાર, પર્વાધિરાજનો પ્રથમ દિવસ

શ્રાવણ વદ અમાવાસ્યા, સોમવાર, શ્રીકલ્પસૂત્રવાંચન શરૂ

ભાદરવા શુદ એકમ, મંગળવાર, શ્રી મહાવીર જન્મ વાંચન

ભાદરવા શુદ ચતુર્થી શુક્રવાર, શ્રી સંવત્સરી પર્વ

ભાદરવા શુદ છઠ, રવીવાર, ક્ષયતિથિ.

આ સંબધમાં ઘણો ઉહાપોહ થયેલો હોઇને અજાન આત્માઓ ઉન્માર્ગે દોરાઇ જાય નહિ, તે માટે આ ખુલાસો કર્યો છે.

પણ રવિવાર અને શુક્રવાર આવે. આથી **શનિવાર અને બુધવાર કાયમ રાખવા પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કાયમ રાખવી તેવું જણાવ્યું**[૭].

૨ પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કાયમ રાખવામાં આવે તો પાંચમની ક્ષયવૃદ્ધિએ ત્રીજની ક્ષયવૃદ્ધિ આપોઆપ કરવી પડે. આથી **શનિવાર અને બુધવારની સંવત્સરી કાયમ રાખવા**[૮] **પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવી એ અપ્રમાણિક છે એમ જણાવ્યું.**

૩ જૈન સમાજના પંચાંગો પ્રમાણે તિથિની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે તો શનિવાર અને બુધવારની સંવત્સરી ન રહે આથી **શનિવાર બુધવારની સંવત્સરી કાયમ રાખવા** સં. ૧૯૯૩થી પંચાંગો બદલ્યાં.

આ ઉપરાંત કલ્યાણકતિથિઓ અડ્ડપર્વી જેવી ગણાય વિગેરે વિગેરે અનેક નવીન વસ્તુઓ રજુ કરી અને આની સાબિતી માટે શાસ્ત્રાધાર શોધવાનો પ્રયાસ શરૂ કર્યો. અને તે પ્રયાસમાં ખરતરગચ્છની સાથેની ચર્ચા પ્રસંગો અને બીજા પ્રસ્તુત અપ્રસ્તુત પ્રસંગોની કલ્પનાઓ દ્વારા તેની પુષ્ટિના શાસ્ત્રાધારો પોતાના સમર્થન માટે તેમણે મનગમતી રીતે રજુ કર્યા

જૈનસમાજને જૈનશાસ્ત્રો ઉપર અનહદ ભક્તિ અને લાગણી હોવાથી આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી તરફથી સંસ્કૃત અક્ષરોની લીટીઓની લીટીઓ પોતાના સમર્થન

—વધુમાં—

અમદાવાદમાં બીરાજતા પૂ. પા. વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજ, પૂ. પા. વિજય-નીતિસૂરીશ્વરજી મહારાજ. પૂ. પા. વિજયમેઘસૂરીશ્વરજી મહારાજ. પૂ. પા. ઉપાધ્યાય શ્રી મનોહરવિજયજી મ. પૂ પા. ઉ. શ્રી વિજ્ઞાનવિજયજી મ અને પૂ પા ઉ શ્રી પ્રેમવિજયજી મ. ભાવનગરમાં બીરાજતા પૂ પા વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મ, ખંભાતમાં બીરાજતા પૂ. પા. વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મ. પાટણમાં બીરાજતા પૂ પા વિજયલબ્ધિસૂરીશ્વરજી મ. રતલામમાં બીરાજતા પૂ. પા. વિજયદર્શનસૂરીશ્વરજી મ રાધનપુરમાં બીરાજતા પૂ પા વિજયકનકસૂરીશ્વરજી મ. અને પૂ પા વિજયભદ્રસૂરીશ્વરજી મ મુંબઈમાં બીરાજતા પૂ. પા. પં. ભક્તિવિજયજી મ. પાલીતાણામાં બીરાજતા ડહેલાવાળા પૂ. પા. પં. શ્રી ધર્મવિજયજી મ. કપડવંજમાં બીરાજતા પૂ પા પંન્યાસ શ્રી કુમુદવિજયજી મ આદિ ઉપર પ્રમાણેજ ચાલુ વર્ષના પર્વાધિરાજની આરાધના કરવા-કરાવવાના છે.

(વીર. વર્ષ ૧૧ અંક ૪૪ પા ૬૬ ૬)

આ ઉપરથી પૂ. આ. દાનસૂરિજીએ કે જૈન સમાજમાં કોઈએ પણ પાંચમ પર્વ-તિથિનો ક્ષય કર્યો ન હતો આમ સ્પષ્ટ હોવા છતાં આજે તેઓ દ્વારા સં. ૧૯૮૯ માં પાંચમનો ક્ષય થયો હતો તેવું ખુલ્લું જુઠ્ઠું પ્રચારવામાં આવે છે. તે વ્યાજબી નથી

૭ ટિપ્પણી નંબર પાંચ જુઓ.

૮. 'બે પૂનમ હોય ત્યારે બે તેરસ કરવી જોઈએ નહિ કદાચ તેમ કરવું હોય તો તે ખોટું છે.' (વીરશાસન પુસ્તક ૧૫, અંક ૪)

માટે રજુ કરવામાં આવી. આ સંસ્કૃતઅક્ષરો દેખી કેટલાક ભદ્રિક માણસોની કમરોળ સ્થિતિ જોઈ તેઓના કલ્યાણ માટે "સં. ૧૯૯૩માં આનો યોગ્ય

---

૯. સંવત્સરી શાસ્ત્રાર્થ બંધ રહેવા માટે કોણ જોખમદાર?

શેઠ પ્રતાપસિંહ મોહનલાલભાઈનું નિવેદન.

આચાર્ય શ્રીવિજયરામચંદ્રસૂરિજી અને શ્રી જીવતલાલ પ્રતાપસિંહના સંયોગેજ શાસ્ત્રાર્થ પડી ભાંગ્યો છે.

"પૂ. શ્રી નેમિસૂરીશ્વરજીએ તો જણાવ્યું હતુ કે–તેઓ પોતે વિહાર કરવાને તદ્દન અશક્ત હોઈ ચર્ચાના સ્થળે આવશે નહિ પણ શ્રી સાગરાનંદસૂરિની સાથેની ચર્ચાનું જે કાંઈ પરિણામ આવશે તેને સહમત થઈને પ્રમાણે વર્તશે."

"આ બાજુના સાધુઓ રૂબરૂમા થયેલ ચર્ચાનુસાર સંવત્સરીનો નિર્ણય લાવવાની સૂચનાઓનો સ્વીકાર કરે છે. ખંભાત બાજુ વિહાર કરાવવા ગોઠવણ કરો, કાગળ આવે છે"

"શેઠ શ્રી પોપટલાલભાઈને ઉપર પ્રમાણેનો તાર મળતાં અને તેઓએ પૂજ્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીને જણાવતાં તેઓશ્રીએ તરતજ વિહારની તૈયારી કરી અને જો કે પૂ. શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીની ખંભાત પધારવાની જરાપણ ઈચ્છા ન હતી છતાં શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી તથા તેમના પોતાના શિષ્ય સમુદાયનો આગ્રહ અને તેઓશ્રીના પધારવાથી સંઘમા શાંતિ ફેલાશે એવી વિનવણી વ્યાજબી લાગતા તેમજ પોપટભાઈ ઉપરનો તાર તે અને શેઠીયાઓ સાથે થયેલ ચર્ચાનુસાર વર્તવાની ખાત્રી આપતો ઘણો સ્પષ્ટ હોવાથી કાગળની રાહ જોયા સિવાય પોતાની વૃદ્ધ ઉમર–પગમા દર્દ વિગેરે કારણે પોતે લાંબો વિહાર કરવા અશક્ત હોવા છતાં પૂ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી તથા પૂ શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીએ પોતાના બંને સમુદાયના વૃદ્ધ–બાળ ગ્લાન વિગેરે તમામ ૪૭ સાધુઓ સાથે તેજ દીવસે બપોરના ચાર વાગે જામનગર છોડી ખંભાત તરફ પ્રયાણ શરૂ કર્યું."

"પૂ મહારાજશ્રીએ જણાવ્યુ કે–આ બધાના આગ્રહને વશ થઇને ચલાતુ નથી છતાં પણ તમારી શાંતિ માટે આવવું પડયુ છે." (શેઠ પ્ર૦ નિ૦ વીરશાસન વર્ષ ૧૫ અંક ૩૭)

આ ઉપરથી જાણી શકાશે કે પૂ. આ. નેમિસૂરિ મહારાજ સાહેબે વૃદ્ધ ઉમર છતાં વિહાર કરી સિધ્ધિઓમાં નિર્દોષ ઝંઝટો હતો અને તે માટે પૂર્ણ ગંભીરતા વિચારવી હતી.

"આ વખતે પૂજ્ય શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીએ જણાવ્યુ કે–સંઘના ૫ંદર આગેવાનોના નામ જે મેં તમને પ્રથમ કહ્યા હતા તે તે પંદરની સમિતિ તમને બહુ મોટી જણાય તો તેના બદલામાં નીચેના નવ ગૃહસ્થોની સમિતિ બનાવવી.

૧ શેઠ જીવતલાલ પ્રતાપશી. ૨ શેઠ નગીનદાસ કરમચંદ. ૩ શેઠ બકુભાઇ મણીલાલ. ૪ શેઠ ભવાભાઇ સાકળચંદ ૫ શેઠ પોપટલાલ ધારશીભાઈ ૬ શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલ ૭ શેઠ ભગુભાઇ ચુનીલાલ ૮ શેઠ પ્રતાપસિંહ મોહોનલાલભાઈ અને ૯ અમદાવાદના નગરશેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈ મણીભાઇ અને વધુમાં જણાવ્યું કે–આ નવ ગૃહસ્થોની બનેલી સમિતિ ચર્ચા માટેના બે પંડિતો પંચોને નક્કી કરી આપે અને એ બે પંચો એકમત ન થાય તો સરપંચની નિમણુંક પણ એ સમિતિજ કરે ચર્ચા કરવા માટે એક પક્ષ તરફથી મુખ્ય સાગરાનંદસૂરિજી અને તેમના મદદગાર નંદનસૂરિ તથા લાવણ્યસૂરિ રહે અને બીજા પક્ષ તરફથી ચર્ચા કરનાર તરીકે મુખ્ય લબ્ધિસૂરિજી અને તેમના મદદગાર જંબુવિજયજી અને કલ્યાણવિજયજી રહે. (શેઠ પ્ર૦ નિવેદન વીરશાસન વર્ષ ૧૫, અંક ૩૭)

નિર્ણય કરયો. તેવા શુભ આશયે પૂ. આ. વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ વિગેરે આચાર્યો અને સમાજના હિતસ્વી ગૃહસ્થોએ સદ્હ્રદયે પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ તેનુ ધાર્યું પરિણામ તૈયાર થયેલ યોગ્ય [10]મુસદ્દાની ઉપર આ. રામસૂરિજી–શનીવારપક્ષની સહીઓ નહી

"પૂ. આ. નેમિસૂરિજીએ મને કહેલુ કે–'સંવત્સરીની ચર્ચાને મોટું રૂપ આપવાનું કાંઈ પણ કારણ નથી. જેમને ઠીક લાગે તેમ કરીશે. પરંતુ તે છતાં સમાધાનીથી તેનો નિર્ણય કરવો હોય તો આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજી અને આચાર્ય રામચંદ્રસૂરિજી એક સ્થળે ભેગા થાય અને પંડિતોને વચ્ચે રાખી નિર્ણય લાવે અને જે નિર્ણય આવે તે હું કબુલ રાખીશ. મને ઠીક લાગશે તો એ શાસ્ત્રાર્થમાં હું મારા પ્રતિનિધિને મોકલીશ."

(શેઠ નગીનભાઈનું નિવેદન. વીર૦ વર્ષ ૧૫ અંક ૩૭)

આ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાશે કે પૂ. આ. વિજયનેમિસૂરીશ્વર મહારાજે આ. રામચંદ્રસૂરિજીએ સમાજમા ઉભા કરેલ ઝઘડાને શાંત કરવા સં. ૧૯૯૩ મા અનેક પ્રકારે જહેમત ઉઠાવી હતી અને ગુરુવાર પક્ષે પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિજી સાથે પોતાના શિષ્યોને શાસ્ત્રાર્થ માટે મોકલવા તત્પરતા બતાવી હતી.

૧૦ "શનિવારવાળા તરફથી પંડિત અને શિરપંચની ખાનગી કબુલાતથી સહી કરાવી લાવેલ મુસદ્દાની નકલ નહિ આવેલ હોવાથી અહિં નકલ આપી નથી. વળી તેમાં શાસ્ત્રાર્થ કરનારનું નામ નથી તેમ પંડિતો અને શીરપંચને નીમનાર સદ્ગૃહસ્થો જણાવ્યા નથી માટે સુધારીને નીચે પ્રમાણેનો મુસદ્દો બધા વચ્ચે તૈયાર કરાવ્યો એની ઉપર શનિવારવાળાની સહીઓ આવેથી આચાર્યોએ સહી કરવા અને આમળ વિહાર લંબાવવા જણાવ્યું પણ નગીનભાઈ અને જીવાભાઈએ તે લઈ જઈ સહીઓ લાવવા માટે જવાની આનાકાની કરી અને તેથી શાસ્ત્રાર્થ અને આચાર્યોનો આગળ વિહાર અટક્યો. તે મુસદ્દાની નકલ અક્ષરે અક્ષર આ પ્રમાણે છે."

"ચાલુ વર્ષની સંવત્સરીના દિવસ માટે જેમ ગયા વર્ષમાં શનિવાર રવિવારનો મતભેદ પડેલો હતો તેવોજ મતભેદ આ સાલ બુધવાર ગુરૂવારનો હોવાથી તેનો નિર્ણય થવા ખંભાત મુકામે પૂજ્ય સાગરાનંદસૂરિજી એક પક્ષ તરીકે અને પૂ. વિજયસિદ્ધિસૂરિજી પૂજ્ય વિજય પ્રેમસૂરિજી તથા પૂજ્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજી તરફથી પ્રતિનિધિ તરીકે નીમાએલ પૂજ્ય વિજયલબ્ધિસૂરિજી સાથે નિયમિત નામો અપાએલા પૂજ્ય વિજયનંદનસૂરિજી તથા પૂજ્ય વિજયલાવણ્યસૂરિજી તથા પૂ. ઉપા. જંબુવિજયજી તથા પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી કલ્યાણવિજયજી રહેશે."

"ઉપરોક્ત અપાએલ નામોવાળા બન્ને મહાશયો પૈકીના કોઇની પણ તે ક્ષેત્રમાં ગેરહાજરી હશે તો પણ તેને બદલે બીજાને બોલવાનો અધિકાર આપવામાં આવશે નહિ. આ શાસ્ત્રાર્થ કરતાં કદાચ કોઇ પણ એક પક્ષ પોતાની ભૂલ કબુલ કરી લેશે તો વિદ્વાનોને ફેંસલો આપવાનો રહેશે નહિ. એકપક્ષે પોતાની ભૂલ કબુલ કરવાથી બીજા પક્ષનો મતનિર્ણય થયો મનાશે. તે નિર્ણય બન્ને પક્ષના સ્થાપિત થયેલા વાદી પ્રતિવાદી મહાશયોને તથા તેમના મદદગાર બન્ને મહાશયોને તથા પૂ. વિજયસિદ્ધિસૂરિજીને તથા પૂ. વિજયપ્રેમસૂરિજીને તથા પૂજ્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીને માન્ય કરવાનો રહેશે અને તે પ્રમાણે તેઓને વર્તન કરવાનું રહેશે. અને તેમાં કોઇથી કિંચિત પણ આનાકાની નહિં

આવી શકવાથી ન આવ્યું અને જતે દિવસે વધુને વધુ વાતાવરણ ડોળાયું

કરાય અને તેમા જે ફેસલો થાય તે વગર આનાકાનીએ અમારે કબુલ મંજુર છે અને તેજ પ્રમાણે અમારે વર્તવાનું છે તેમ કબુલ કરનાર પૂજ્ય વિજયનેમિસૂરિજીને પણ તેજ પ્રમાણે કબુલ કરવાનું તથા વર્તવાનું રહેશે અને તેમની કબુલાત પ્રમાણે ઉપરોક્ત સર્વેની સહીઓ થયા પછી તેઓશ્રીએ તુરતજ સહી કરવી પડશે કદાચ પોતાની મેળે એક પક્ષ પોતાનો ભૂલ કબુલ ન કરે તો તેનો ફેંસલો નીચે જણાવેલા શ્રી સંઘના સંભાવિત ગૃહસ્થોની કમીટી સર્વાનુમતે યા બહુમતે ચર્ચાની શરૂઆતથી ઠેઠ પરિણામ સુધીને માટે નીમેલા બે વિદ્વાનો એકમતે જે ફેંસલો આપશે તે વગર આનાકાનીએ ઉપરોક્ત સર્વને માન્ય રહેશે તથા તે પ્રમાણે વર્તન કરવાનું રહેશે. બન્ને વિદ્વાનોમાં એકમતિ ન થાય તો તે વખતે નીચે જણાવેલ શ્રી સંઘના સંભાવિત સદ્‌ગૃહસ્થોની કમીટી સર્વાનુમતે અને તેમ ન થાય તો બહુમતેજ એક વિદ્વાનને સરપંચ નીમશે તેઓ જે ફેંસલો કરશે તે ઉપરોક્ત સર્વને માન્ય રહેશે અને તે પ્રમાણે વર્તવું પડશે ઉપરોક્ત ત્રણે પ્રકારના કોઈપણ પ્રકારથી જે ફેંસલો થાય તે ઉપરોક્ત સર્વને માન્ય રહેશે અને વર્તવાનું રહેશે "અને તેજ પ્રમાણે પોતપોતાના આજ્ઞાવર્તી સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકાઓમાં પ્રરૂપણા કરશે અને તેજ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરાવશે.

ઉપરોક્ત નિર્ણય શ્રાવણવદિ એકમ પહેલાં આવે તે પ્રમાણે શાસ્ત્રાર્થ કરી નક્કી કરવાનું છે આ વર્ષમાં બુધવાર ગુરૂવારની સંવત્સરીની ચર્ચામાં જો ગુરૂવારનો નિર્ણય થશે તો કાયમ ચાલે છે તેમજ બારે માસની સર્વ તિથિનો નિર્ણય રહેશે અને બુધવારનો નિર્ણય થશે તો બુધવારવાળા કહે છે તે પ્રમાણે બારે માસની તિથિનો નિર્ણય રહેશે તેજ પ્રમાણે સર્વને માન્ય રહેશે અને વર્તન પણ તેમજ કરવાનું રહેશે.

કમીટિના નામો

૧ નગરશેઠ કસ્તુરભાઈ મણિભાઈ ૨ શેઠ પ્રતાપસીભાઈ મોહોલાલભાઈ ૩ શેઠ ભગુભાઈ ચુનીલાલ ૪ શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલ ૫ શેઠ પોપટલાલ ધારશીભાઈ ૬ શેઠ જીવતલાલ પ્રતાપસી ૭ શેઠ નગીનદાસ કરમચંદ ૮ શેઠ બકુભાઈ મણિલાલ ૯ શેઠ મયાભાઈ સાકળચંદ તથા શેઠ પનાલાલ ઉમાભાઈ આ બેમાંથી એક—

લી પાનાચંદ રૂપચંદ ઝવેરી"

(વીરશાસન વર્ષ–૧૫ અંક ૩૭)

આ મુસદ્દો પૂ. આ નેમિસૂરીશ્વરજી પૂ. આ સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી અને અમદાવાદ મુંબઈ વિગેરેના ગૃહસ્થોની હાજરીમાં સર્વવસ્તુનો વિચાર કરી કરવામાં આવ્યો હતો. આમાં 'સકલસંઘની શાંતિ'નો આશય હતો અને ફરી આ ચર્ચા ઉપસ્થિત ન થાય તેની પૂર્ણ તકેદારી હતી આ મુસદ્દામાં સંવચ્છરીના નિકાલ અંગે સંવચ્છરીના મતભેદમાંથી ઉત્પન્ન કરેલ પર્વક્ષયવૃદ્ધિના મતભેદનો પણ નિકાલ કરવાનો હતો ("આ વર્ષમાં બુધવાર ગુરૂવારની સંવત્સરીની ચર્ચામાં જો ગુરૂવારનો નિર્ણય થશે તો કાયમ ચાલે છે તેમજ બારે માસની સર્વ તિથિનો નિર્ણય રહેશે અને બુધવારનો નિર્ણય થશે તો બુધવારવાળા કહે છે તે પ્રમાણે બારે માસની તિથિનો નિર્ણય રહેશે તેજ પ્રમાણે સર્વને માન્ય રહેશે અને વર્તન પણ તેમજ કરવાનું રહેશે" આ પ્રમાણે મુસદ્દામાં જણાવેલ હોવાથી) પરંતુ કમનસીબે આ યોગ્ય

અને છેવટે કેવળ પ્રામાણિકપણે પ્રયત્ન કરનાર [11]પૂ. આચાર્ય વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ જેવા ક્લેશભીરૂ મહાત્માઓને જુદા જુદા શબ્દો દ્વારા જેમ તેમ કહેવામાં આવ્યુ.

નવીન માન્યતાથી થયેલ અવ્યવસ્થા

[12]સં. ૧૯૫૨ અને તેને અનુસરી સં. ૧૯૮૯માં ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાંના પાંચમના ક્ષય પ્રસંગે કયું પંચાંગ લઇ સંવચ્છરીનો નિર્ણય કરવો તે પુરતો

મુસદ્દા ઉપર આ. રામચંદ્રસૂરિજી વિગેરેની સહીઓ ન થઈ શકી અને સં. ૧૯૯૩માં સંવચ્છરી અને તેને અંગે પર્વક્ષયવૃદ્ધિની તિથિચર્ચાનો નિકાલ ન આવી શક્યો.

આથી સ્પષ્ટ છે કે તપાગચ્છમાં ટિપ્પણાની પર્વક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ અપર્વક્ષયવૃદ્ધિ કરનાર શાસ્ત્રાનુસારી પ્રાચીનપ્રણાલિકા પ્રમાણે એકપક્ષ પૂ આચાર્ય વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી પૂ. આ સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી પૂ. આ. વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી વિગેરે ૪૦ આચાર્યોનો મોટો સમુદાય છે. બીજા પક્ષે પૂ. આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી પૂ. આ. વિજયસિદ્ધિસૂરિજી મહારાજ વિગેરેનો નાનો સમુદાય છે. ચાલુ ચર્ચામાં મોટા સમુદાયમાં બીજા અનેક મતભેદો છે તેવી પ્રચારવામાં આવતી વસ્તુ પાયાવિનાની છે. તે આ સં. ૧૯૯૩માં ઘડાયેલ મુસદ્દો સ્પષ્ટ જણાવે છે અને આજે પણ પર્વક્ષયવૃદ્ધિ વિનાના પંચાંગોને વિના મતભેદ સ્વીકારી ૪૦ આચાર્યો- એકજ સરખી રીતે પ્રવૃત્તિ કરે છે.

૧૧ "શ્રી નેમિસૂરિજીને જણાવવાનું કે આખા સમાજમાં અને ગામેગામ ભેદી રમત રમી ક્લેશનો દાવાનળ સળગાવી..... ....ઘણુંજ શરમજનક છે."

(વીરશાસન વર્ષ ૧૫ અંક ૪૧)

"આ વખતે સાગરજીને મદદગારો મળી ગયા. ખાસ કરીને શ્રીનેમિસૂરિજીએ તેમનો પક્ષ લીધો અને આમતેમ માણસો મોકલીને અન્ય આચાર્યોને પણ રવીવારે સંવત્સરી કરવાની માન્યતા તરફ ખેંચ્યા, તેઓને સમજાવ્યું કે આપણામાં પર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિ કરવાનો રિવાજ નથી."

(તિથિ સાહિત્ય દર્પણ પૃ૦ ૨૭)

આ ઉપરથી સમજાશે કે પૂ આ. વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ પર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિ માનતા નથી અને તે નહિં માનવાથી કેવળ સમાજની હીતબુદ્ધિ હૈડે ધરનાર વૃદ્ધ અને જ્ઞાની આચાર્યદેવ પૂ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજને જેમતેમ કહેવામાં આવ્યું.

૧૨ "મરહુમ જૈન ધર્માચાર્ય શ્રી આત્મારામજી મહારાજે પોતાની હયાતીમાં છઠનો ક્ષય કરવા વિષે અભિપ્રાય જણાવ્યો હતો અને હાલ પણ ઘણા ખરા મુનિમહારાજા તથા ભરૂચના શેઠ અનુપચંદ મલુકચંદ જેવા મહાશયો છઠનો ક્ષય કરવાની સલાહ આપે છે. તે સર્વેને માન્ય કરવા યોગ્ય છે. શ્રી જૈનમત સ્યાદ્વાદથી ભરેલો છે આ લેખની અંદર આપેલા તિથિનિર્ણય સંબંધી ઉત્સર્ગ અપવાદના પાઠજ તેની અનેકાન્તતા દેખાડી આપે છે. માટે જોધપુરી પચાંગ જે સર્વજ્ઞ કથિત નથી અને જે એકાન્તજ માનવું એવો શાસ્ત્રાધાર નથી. તેના ઉપર જૈનબાન્ધવોએ એકાંત હઠ કરવો અને બીજા શોધને અતે ખરાં માલમ પાડનાં પંચાંગોનો અનાદર કરવો ઘટતો નથી." (સયાજીવિજય, જૈનો માટે ખાસ, વડોદરા બુધવાર તા. ૫ ઓગસ્ટ સને ૧૮૯૮ અષાડ વદી ૧૧ સંવત્ ૧૯૫૨)

મતભેદ હતો. સં. ૧૯૯૨માં પણ તેજ પ્રમાણે બીજા પંચાંગનો આધાર લઈ છઠ્ઠની વૃદ્ધિ કરી સંવચ્છરી શનિવારે કરવામાં આવી હોત તો તે પુરતો મતભેદ રહેત પણ સં ૧૯૯૨માં આ. રામચંદ્રસૂરિજીએ પર્વક્ષયવૃદ્ધિ કરવાનું સ્વીકારી પર્વતિથિની નિયતતારૂપ વ્યવસ્થાના સિદ્ધાંતમાં કાયમી મતભેદ જૈન સમાજમાં ઉભો કર્યો અને તેથી પર્વતિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ દેખાડનારા તેમના મતના પંચાંગો અને પ્રાચીન પ્રણાલિકાને અનુસરતાં ઘણા વખતથી બહાર પડતાં હતા તે પર્વ-તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ વિનાનાં પંચાંગો એમ બે પ્રકારના પંચાંગો જૈન પંચાંગ તરીકે પ્રગટવા માંડયાં. પૂનમ આદિની વૃદ્ધિએ જુદા જુદા દિવસે પક્ખી પ્રતિક્રમણાદિ પર્વાનુષ્ઠાનોની આરાધના થવા લાગી, લોકલજ્જા અને વડીલોની આમન્યાએ પર્વદિવસોએ સચિત્તત્યાગ વિગેરે કરનારા યુવકો જુદા જુદા બાનાતળે પર્વ-દિવસોએ સચિત્તાદિ વાપરનારા બન્યા, પૂનમ આદિના ક્ષયે બારપર્વની અખંડ આરાધનાની નેમની શ્રદ્ધાવાળાને સ્ખલના થવા લાગી, અર્થાત્ પર્વદિવસોની સેંકડો વર્ષથી ચાલતી નિયતવ્યવસ્થાને ઠેકાણે આરાધનામાં પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે હરહંમેશ માટે સમાજમાં અવ્યવસ્થા અને ગરબડ આ નવીન વસ્તુ પર્વક્ષયવૃદ્ધિને રજુ કરવાથી થઈ. (૨)

હવે આ પર્વતિથિની નિયતતાની વ્યવસ્થાના સિદ્ધાંતને સમજવા સામાન્ય તિથિ કરતાં પર્વતિથિ આરાધ્યપણાએ કેમ ? તે પ્રથમ સમજવું જોઈએ.

જૈન શાસનમાં દેવ મનુષ્ય નારક અને તિર્યંચરૂપ ચારગતિમાં મનુષ્યભવને ધર્મારાધનની મોસમરૂપ માનવામાં આવ્યો છે આથી જૈન શાસન પામનાર આત્માઓને શ્રાદ્ધવિધિકાર બની શકે તો [૧૩]હરહંમેશ ધર્મારાધન કરવાની ભલામણ કરે છે અને તે ધર્મારાધન હરહંમેશ ન બને તો દીવસ અને રાત્રિની

આ ઉપરથી સ્પષ્ટ છે કે સં. ૧૯૫૨માં સ્વ. પૂ. આત્મારામજી મહારાજે શ્રીઅનુપચંદભાઈએ અને બીજા મોટા ભાગે બીજા પંચાંગનો આશરો લઈ ભા. સુ. છઠ્ઠનો ક્ષય કર્યો હતો. ટુંકમાં સં. ૧૯૫૨ માં ચંડાંશુચંડુને બદલે એકપક્ષે ભા. શુ ૬ના ક્ષયવાળા પંચાંગને આધાર માટે લીધું હતું અને બીજા પક્ષે ચંડાંશુચંડુને આધારરૂપે લઈ ભા. સુ. ૫ ક્ષયે ભા સુ ૩નો ક્ષય કર્યો હતો. અર્થાત્ કયા પંચાંગને સં. ૧૯૫૨ ના વર્ષ પુરતું આધારરૂપે લેવું તેટલો મતભેદ હતો.

૧૩. जइ सव्वेसु दिणेसु पालइ किरियं तओ हवइ लट्ठं ।
जइ पुण तहा न सक्कइ तहवि हु पालिज्ज पव्वदिणं ॥
(શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકાશ ૩)

જો સર્વ દિવસોમાં ધર્મક્રિયા પળાય તો સારૂં, પરંતુ જો તેમ ન કરી શકાય તો પર્વના દિવસે તો અવશ્ય પાળો.

ઘટમાળથી પર્વદીવસો એક છતાં [૧૪]વિશિષ્ટ પ્રકારના કાલયોગને લઈ અપર્વ દીવસો કરતાં પ્રધાન ગણાયેલ પર્વદીવસોએ અવશ્ય ધર્મારાધન કરવું જોઈએ તેવી ખાસ ભલામણ કરે છે, આને લઈનેજ હરહંમેશ ધાર્મિક અનુષ્ઠાન કરનાર પર્વદીવસોમાં ધર્મારાધન માટે વધુ ઉદ્યુક્ત રહે છે અને હરહંમેશ ધાર્મિક અનુષ્ઠાન નહિ કરી શકનાર પર્વ દીવસોએ તો અવશ્ય યથાશક્તિ ધર્મારાધન કરવાની વૃત્તિ રાખે છે આ પર્વદીવસોના વિશિષ્ટ પ્રકારના કાળયોગ અને [૧૫]મહિમાને લઈ કેઇ નિર્ધર્મિ અને નિર્દય આત્માઓ ધર્મ અને દયા પામી જાય છે.

જૈનશાસનમાં ચતુષ્પર્વી પંચપર્વી ષટ્પર્વી અને દ્વાદશપર્વી વિગેરેના ઉલ્લેખો મળે છે, [૧૬]આઠમ ચૌદશ પૂનમ અને અમાસ ચતુષ્પર્વી ગણાય છે [૧૭]આ ચતુષ્પર્વીને તે તે દીવસોએ પૌષધ વિગેરે ધર્મારાધનથી આરાધવામાં ન આવે તો પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે તેવો શાસ્રમાં નિર્દેશ હોવાથી તે ફરજીયાત પર્વ ગણાય છે આજ ચતુષ્પર્વી પ્રકારાંતરે [૧૮] ત્રિપર્વી અને ષટ્પર્વી તરીકે પણ ગણાય છે, આઠમ ચૌદસ પૂનમ કે અમાસ પખવાડીયામાં ત્રણ આવવાથી પખવાડીયાની

---

૧૪. सव्वेसु कालपव्वेसु पसत्थो जिणमए हवइ जोगो।
अट्ठमी चउद्दसीसु अ नियमेण हविज्ज पोसहिओ ॥ (શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકાશ ૭)

જિનેશ્વર ભગવાનના મતમાં સર્વ કાળપર્વમાં પ્રશસ્ત યોગ કહ્યો છે એમાં પણ આઠમ ચાદસે નિયમે કરીને પૌષધ કરવો.

૧૫. पर्वमहिम्ना च प्रायो निधर्मिणामपि धर्मे निर्दयानामपि दयायां
(શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકાશ ૭)

પર્વના મહિમાવડે ઘણું કરીને નિર્ધર્મીઓને ધર્મમાં અને નિર્દયોને દયામાં મતિ થાય છે.

૧૬. अष्टमी-चतुर्दशी-पूर्णिमा-अमावास्या-लक्षणचतुर्णां पर्वाणां समाहारः चतुष्पर्वी.
(યોગશાસ્ત્ર પૃ ૧૭૮)

આઠમ ચૌદસ પૂનમ અમાવાસ્યા સ્વરૂપ ચાર પર્વોનો સમૂહ તે ચતુષ્પર્વી.

૧૭ एतेषु अष्टम्यादिदिवसेषु चैत्यानामन्यवसतिगतसाधून् चाऽवन्दने प्रत्येकं प्रायश्चित्तं
(વ્યવહારવૃત્તિ)

એ અષ્ટમી આદિ પર્વ દિવસોમાં ચૈત્ય અને અન્ય વસતિમાં રહેના સુસાધુઓને વંદન ન કરાય તો પ્રાયશ્ચિત્ત આવે.

अट्ठमीचउद्दसीसु पच्छित्तं जइ य न कुणइ चउत्थ चउमासीए छट्ठं तह अट्ठमं वासपव्वंमि
(તત્ત્વતરંગિણી પત્ર ૨)

આઠમ અને ચૌદશમાં જો ઉપવાસ ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત ચોમાસીએ છટ્ઠ ન કરે તથા સંવત્સરીએ અટ્ઠમ ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત.

૧૮. मासम्मि पव्वछक्कं तिण्णि अ पव्वाइ पक्खम्मि.
(હીરપ્રશ્ન પ્ર૦ પ્ર૦ ૧૬ પૃ૦ ૨)

ત્રિપર્વી અને મહિનામાં ૭ આવવાથી મહિનાની ષટ્પર્વી લેખાય છે, બીજ પાંચમ આઠમ અગિયારસ ચઉદસ આ પાંચ શ્રુતતિથિ રૂપ પંચપર્વ સાથે પૂનમ અમાસ જોડતાં દરેક પખવાડીયામાં ઉત્કૃષ્ટ [19] ૭ પર્વ અને મહિનામાં બાર પર્વતિથિઓ કહેવાય છે. આ નિયત બાર [20] પર્વતિથિ પૌષધ, તપ, બ્રહ્મચર્ય, સચિત્તત્યાગ વિગેરે નિયમોથી આરાધવાની શાસ્ત્રમાં ભલામણ કરેલ છે આ નિયત બાર પર્વતિથિઓ ઉપરાંત જિનેશ્વર ભગવંતના કલ્યાણકો અને અઠ્ઠાઈના દીવસોને પણ પર્વતિથિઓ તરીકે જણાવવામાં આવેલ છે

વિશિષ્ટ પ્રકારના કાળયોગને લઈ પર્વતિથિની આરાધના સવિશેષ કરવી જોઈએ આ પ્રમાણેના શાસ્ત્રકાર મહારાજના ફરમાનથી દીવસ અને રાત્રિની ઘટમાળવાળી સર્વતિથિમાં આજે પર્વતિથિ છે કે અપર્વતિથિ છે તે જાણવા માટે સૌ પ્રથમ ટિપ્પણાના જ્ઞાનની આવશ્યકતા ઉભી થાય છે

જૈન ટીપ્પણું—

પ્રાચીન કાળમાં જૈન સમાજનું સ્વતંત્ર ટિપ્પણું જૈનપંચાંગ હતુ. તેની માહિતી સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ, ચંદ્રપ્રજ્ઞપ્તિ, જ્યોતિષકરંડક વિગેરે ગ્રંથોદ્વારા મળે છે. તેમજ તે પંચાંગનો ઉપયોગ જૈનશાસ્ત્રમાં થતો હતો તેની માહિતી [21] કલ્પ-સૂત્ર વિગેરે ગ્રંથોમાં જૈનશાસ્ત્રવિહિત સંવત્સર, વાર વિગેરેના નામોના ઉપયોગ-

---

મહિનામાં ૭ અને પખવાડીયામાં ૮–૧૪–૧૫ એમ ૩ પર્વ હોય.

૧૯–૧. **बीआ पञ्चमी अट्ठमी इगारसी चउद्दसी पण तिहीओ पयाओ सुअतिहिओ गोयमगणहारिणा भणिआ । बीआ दुविहे धम्मे पञ्चमी नाणेसु अट्ठमी कम्मे एगारसी अंगाणं चउद्दसी चउद्दपुव्वाणं ॥ एवं पञ्चपर्वी पूर्णिमामावास्याभ्यां षट्पर्वी च प्रतिपक्षमुत्कृष्टत स्यादिति श्राद्धविधौ प्रतिक्रमणसूत्रवृत्तौ च.**

(સેનપ્રશ્ન પૃ૦ ૪૩–૪૪)

બીજ, પાંચમ, આઠમ અગિઆરસ ચઉદસ આ પાંચ શ્રુત તિથિઓ ગૌતમ ગણધર ભગવંતે કહી છે બે પ્રકારના ધર્મની આરાધનાને અનુસરી બીજ, પાંચ પ્રકારના જ્ઞાનની આરાધનાને અનુસરી પાંચમ, આઠ કર્મક્ષય નિમિત્તે આઠમ, અગિઆર અંગની આરાધનાને અનુસરી અગિઆરસ અને ચૌદપૂર્વની આરાધનાને અનુસરી ચૌદસ આ પ્રમાણે પાંચપર્વી પૂનમ અમાવાસ્યા સાથે મેળવતાં દરેક પખવાડીએ ષટ્પર્વી થાય છે. આ પ્રમાણે શ્રાદ્ધવિધિ અને પ્રતિક્રમણ સૂત્રવૃત્તિમાં છે

૧૯–૨ "એક મહીનામાં ૨–૫–૮–૧૧–૧૪–૧૫ એમ ૧૨ પર્વતિથિઓ છે."

(સં. ૧૫૮૩ નો સાધુમર્યાદાપટ્ટક બોલ ૯)

૨૦. **पव्वेसु पोसहाइ बंभ अणारंभ तवविसेसाइ.** (શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકાશ ૩)

પર્વમાં પૌષધ વિગેરે કરવાં, બ્રહ્મચર્ય પાળવું, આરંભનો ત્યાગ કરવો અને વિશેષે તપસ્યા વિગેરે કરવાં

૨૧ **चंदे नामं से दोच्चे संवच्छरे** (કલ્પસૂત્ર પૃ૦ ૧૮૯)

ચંદ્ર નામનો બીજો સંવત્સર.

દ્વારા જાણી શકાય છે, આ જૈનટિપ્પણું કેવે પ્રકારે હતું તેનો ટુંક ખ્યાલ નીચે પ્રમાણે આપીએ છીએ.

જૈનગણનાએ શ્રાવણ વદિ (ગુજરાતી અષાડવદિ) એકમથી યુગની શરૂઆત થાય છે. અને આ યુગ ૧ ચાંદ્ર ૨ ચાંદ્ર, ૩ અભિવર્ધિત ૪ ચાંદ્ર અને અભિવર્દ્ધિત નામના પાંચ સંવત્સરોનો બનેલ હોય છે. એક યુગમાં ૧૮૩૦ અહોરાત્ર ૧૮૬૦ તિથિઓ હોય છે. એક સૂર્યોદયથી બીજા સૂર્યોદય સુધીના કાળને અહોરાત્ર કહેવામાં આવે છે અને ચંદ્રચારની અપેક્ષાએ તિથિ ગણાય છે. ત્રીસ અહોરાત્ર પ્રમાણના માસની ગણત્રીવાળા ૬૦ સૂર્યમાસનો અને $\frac{૬૧}{૬૨}$ અહોરાત્ર પ્રમાણ તિથિ તે પ્રમાણેની ૩૦ તિથિના માસની ગણનાવાળા ૬૨ ચંદ્રમાસે યુગ થાય છે, યુગની શરૂઆત વખતે તિથિ અને દીવસ સાથે શરૂ થાય છે પણ પછી દરરોજ તિથિ $\frac{૧}{૬૨}$ પાછળ પડે છે એ રીતે દર ૬૧મા દીવસે એક તિથિનો ક્ષય આવે છે આ રીતે વર્ષમાં ૬ તિથિનો ક્ષય અને યુગમાં કુલ ૩૦ તિથિનો ક્ષય થાય છે.

(અહોરાત્ર ૩૦ મુહૂર્તપ્રમાણ અને તિથિ $\frac{૬૧}{૬૨}$ અહોરાત્ર પ્રમાણ અથવા ૨૯$\frac{૩૨}{૬૨}$ મુહૂર્ત પ્રમાણ યુગના ત્રીજા વર્ષે પોષમાસની અને પાંચમા વર્ષે અષાઢ માસની વૃદ્ધિ થાય છે. માસની વૃદ્ધિવાળા વર્ષને અભિવર્દ્ધિતવર્ષ કહેવામાં આવે છે. આ અભિવર્દ્ધિત વર્ષ ૩૮૩$\frac{૪૪}{૬૨}$ અહોરાત્ર પ્રમાણ અને માસવૃદ્ધિ વિનાનું ચાંદ્ર વર્ષ ૩૫૪$\frac{૧૨}{૬૨}$ અહોરાત્ર પ્રમાણ છે પક્ષ અને મહિનાનો વ્યપદેશ ૧૫ તિથિ અને ૩૦ તિથિથી થતો હોવાથી અને તિથિ $\frac{૬૧}{૬૨}$ અહોરાત્ર પ્રમાણ હોવાથી કોઈ પખવાડીયું ૧૫–૧૪ દીવસનું અને મહિનો ૨૯—૩૦ દીવસનો પ્રાચીનકાળમાં બનતો હતો.)

પ્રાચીન ટિપ્પણા પ્રમાણે યુગમાં ૩૦ તિથિનો ક્ષય કઇ રીતે આવતો?

યુગની આદિમાં તિથિ અને અહોરાત્ર બન્નેનો પ્રારંભ થાય છે પરંતુ તિથિ અહોરાત્રથી $\frac{૧}{૬૨}$ ન્યૂન હોવાથી એકેક અહોરાત્રે $\frac{૧}{૬૨}$ પાછળ હઠતી જાય અને તેથી પછીના દિવસે તિથિની અને અહોરાત્રની આરંભ સમાપ્તિની સમાનતા રહેતી નથી. યુગના આરંભના પ્રથમદિવસે $\frac{૬૧}{૬૨}$ અહોરાત્ર, સૂર્યોદયથી તિથિ હોય, બીજા દિવસે $\frac{૬૦}{૬૨}$ અહોરાત્ર સૂર્યોદયથી તિથિહોય, ત્રીજા દિવસે $\frac{૫૯}{૬૨}$ અહોરાત્ર સૂર્યોદયથી તિથિ હોય, આમ કરતાં ૬૧મા દિવસે $\frac{૧}{૬૨}$ અહોરાત્ર સૂર્યોદયથી ૬૧ગી તિથિ હોય અને ત્યારપછી બાસઠથી તિથિ $\frac{૬૧}{૬૨}$ અહોરાત્ર જેટલી હોય. આ બાસઠમી તિથિ $\frac{૬૧}{૬૨}$ અહોરાત્ર પ્રમાણ હોવા છતાં ક્ષીણ-પતિત ગણાય છે. બાસઠમા સૂર્યોદયના પ્રારંભે ત્રેસઠમી તિથિની શરૂઆત થાય અને તે $\frac{૬૧}{૬૨}$ અહોરાત્ર પ્રમાણ હોય. આમ દર એકસઠમે દિવસે ૬૨મી તિથિ ક્ષય પામે છે. આવી રીતે એક વર્ષમાં છ અને યુગમાં ૩૦ તિથિનો ક્ષય થાય છે. તે નીચે પ્રમાણે–

પ્રથમ વર્ષ	દ્વિતીય વર્ષ	તૃતીય વર્ષ	ચતુર્થ વર્ષ	પંચમ વર્ષ
આસો વદિ ૨	આસો વદિ ૧૪	આસો શુદિ ૧૧	આસો વદિ ૮	આસો શુદિ ૫
માગસરવદિ ૪	માગસર શુદિ ૧	માગસર શુદિ ૧૩	માગસર વદિ ૧૦	માગસર શુદિ ૭
માહ વદિ ૬	માહ શુદિ ૩	બીજો પોષશુ.૧૫ 'યુગાર્દ્ધ'	માહ વદિ ૧૨	માહ શુદિ ૯
ચૈત્ર વદિ ૮	ચૈત્ર શુદિ ૫	ચૈત્ર વદિ ૨	ચૈત્ર વદિ ૧૪	ચૈત્ર શુદિ ૧૧
જેઠ વદિ ૧૦	જેઠ શુદિ ૭	જેઠ વદિ ૪	જેઠ સુદિ ૧	જેઠ સુદિ ૧૩
શ્રાવણ વદિ ૧૨	શ્રાવણ શુદિ ૯	શ્રાવણ વદિ ૬	શ્રાવણ સુદિ ૩	બીજા અષાડશુદિ 'યુગાન્ત' ૧૫

સૂર્યોદય વખતની અલ્પપણ તિથિ તે આખા દિવસની તિથિ તરીકે પ્રમાણ ગણવી.

આ ઉપરથી આપણે જોયું કે યુગના આરંભથી કે ક્ષયતિથિ પછીના દીવસથી તિથિની શરૂઆત થાય છે, પરંતુ તિથિ ૬૧/૬૨ અંશ અહોરાત્ર પ્રમાણ હોવાથી શરૂઆતની ૩૦ તિથિઓ ક્રમે ક્રમે ઘટતાં છેવટની રાત્રિપ્રારંભ સુધી હોય છે અને પછીની ૩૦ તિથિઓ તો પ્રતિક્રમણ કાલ પહેલાં પુરી થાય છે. અને ૬૨મી તિથિ ૬૧મા દિવસે ૬૧/૬૨ હોવા છતા સૂર્યોદય વખતે નહિ હોવાથી ક્ષીણ–પતિત તરીકે શાસ્ત્રકારોએ જણાવેલ છે. તિથિઓ અહોરાત્ર સાથે પૂર્ણપણે નહિ રહેતી હોવાથી અને ક્ષીણ પામનારી તિથિઓમાં પર્વતિથિઓનો પણ ક્ષય આવતો હોવાથી પર્વતિથિઓના આરાધકોની નીચેની બે શંકાઓનો શાસ્ત્રકાર મહારાજાઓએ વ્યવસ્થિત ખુલાસો આપ્યો છે.

૧. બીજ પાચમ વિગેરે પર્વતિથિઓ તિથિના નામ સાથે સંબંધ રાખે છે અને તે તિથિઓ તો એક સૂર્યોદયથી બીજા સૂર્યોદય સુધી હોતી નથી જ્યારે પર્વતિથિઓની આરાધના કરવાનું જણાવતાં શાસ્ત્રમા જણાવ્યું કે પૌષધ તપ પચ્ચક્ખાણ આદિથી આરાધન કરવું તો તેની શી વ્યવસ્થા કરવી?

૨. પર્વતિથિની આરાધના કરવાનુ જણાવ્યું પણ પ્રાચિન ગણિતની રીતિ-પ્રમાણે દર એકસઠમે દિવસે ૬૨મી તિથિ ક્ષીણ–પતિત જણાવી એટલુંજ નહિ પણ ૬૧ મા દીવસને ૬૨મી તિથિ તરીકે સંબોધવાનું પણ ન જણાવ્યું તો ક્ષીણપર્વતિથિમાટે શી વ્યવસ્થા કરવી?

પહેલી શંકાનું સમાધાન આપતાં શાસ્ત્રકાર મહારાજે જણાવ્યું કે—

[22]સૂર્યોદય વખતે ૬૧/૬૨ તિથિ હોયતો પણ ૬૧/૬૨ અંશ પ્રમાણવાળી તિથિના

---

૨૨. एकषष्टितमो अहोरात्रस्तस्मिन्नेकषष्टितमा द्वाषष्टितमा च तिथिर्निधनमुपगतेति द्वाषष्टितमा तिथिर्लोके पतितेति व्यवह्रियते. (सूर्यप्रज्ञप्ति पत्र २१७)

એકસઠમો જે દીવસ તેમા એકસઠમી અને બાસઠમી તિથિઓ પુરી થાય છે તેથી બાસઠમી તિથિ લોકોમાં ક્ષય પામેલી કહેવાય છે.

નામે આખા દીવસનો વ્યપદેશ રાખવો. એટલે પછી બીજી તિથિનો $\frac{૧}{૨}$ જેટલો મોટો ભોગવટો હોય તો પણ બીજી તિથિ ગણાય નહિ. આથી ઉપવાસ પ્રતિક્રમણ વિગેરે સર્વની વ્યવસ્થા થઈ જાય છે.

[૨૩]બીજી શંકાનું સમાધાન પણ પૂર્વશાસ્ત્રોમાં મળે છે તે આ પ્રમાણે- ઉપર જણાવેલા યંત્રમાં બીજા અષાડ સુદિ ૧૫ નો ક્ષય આવે છે. યુગાન્ત દિવસે $\frac{૧}{૬૨}$ ચઉદસ છે અને $\frac{૬૧}{૬૨}$ પૂનમ છે સૂર્યોદયના સિદ્ધાંત મુજબ આખા દિવસને ચૌદશ કરવી જોઇએ. છતાં પ્રાચિન કાળમાં શાસ્ત્રની રીતિએ પૂનમ પર્વતિથિ હોવાથી તેનો ક્ષય ન થઈ શકે તે કારણે ક્ષીણ પૂનમને ક્ષીણ પૂનમ ન ગણતાં ચઉદસને પૂનમની સંજ્ઞા આપવામાં આવી છે અને પૂનમ ક્ષીણ હોવા છતાં પૂનમથી વીસ દીવસ ગયા પછી અમે ચોમાસુ રહ્યા છીએ એમ સ્પષ્ટ શબ્દોદ્વારા શાસ્ત્રોમાં જણાવવામાં આવ્યું છે

આથી જૈનપંચાગમાં પર્વતિથિનો ક્ષય આવતો ત્યારે પણ તેનો ક્ષય કરવામાં ન આવતો પણ પૂર્વ અપર્વ તિથિનો ક્ષય કરવામાં આવતો હતો તેમ ઉપરનો પ્રાચીન શાસ્ત્રપાઠ કહે છે. જૈન પંચાંગના હિસાબે વૃદ્ધિતિથિતો આવતીજ ન હોતી જેથી તે વખતે વૃદ્ધિતિથિ વખતે શું કરવું તેનો પ્રશ્ન જ રહેતો ન હતો.

જૈનેતર ટિપ્પણું—

આ જૈન પંચાંગના વિચ્છેદ પછી સેંકડોવર્ષથી જૈનેતર પંચાગનો સંસ્કારપૂર્વક જૈનસમાજમાં ઉપયોગ થવા લાગ્યો, આ જૈનેતર પંચાંગમાં ક્ષય અને વૃદ્ધિ બન્ને અનિયમિત રીતે આવે છે. કારણકે જૈનેતર પંચાંગની હાલની ગણતરી મુજબ તિથિ વધારેમાં વધારે ૬૫ ઘડી અને ઓછામાં ઓછી ૫૪ ઘડી સુધીની હોય છે. બે સૂર્યોદયને સ્પર્શનારી તિથિ વૃદ્ધાતિથિ કહેવાય છે. અને સુદ્ધા સૂર્યોદયને નહિ સ્પર્શનારી તિથિ ક્ષીણતિથિ કહેવાય છે વૃદ્ધિતિથિમાં તેનો

૨૩. યુગના છેલા વર્ષ અભિવર્દ્ધિત સંવત્સરમાં પ્રાચીન જૈનજ્યોતિષ ગણિત પ્રમાણે અષાડ માસની વૃદ્ધિ આવે છે તેમજ પ્રાચીન જૈન ગણિત પ્રમાણે યુગના અંતમાં બીજા અષાઢની પૂર્ણિમાનો ક્ષય હોય છે चतुर्दश्यां पञ्चदशी एकपष्ठितमे સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ ૨૧૯ જ્યોતિષ્કરંડક ૬૮) વિગેરે પાઠથી સ્પષ્ટ છે કે અષાઢ શુદિ ૧૪ ના દિવસે પૂર્ણિમા પતિત એટલે ક્ષીણ હોય છે છતાં કહે છે કે—

अभिवड्ढितसंवच्छरे जत्थ अहिमासो पडतितो असाढपुण्णिमाओ वीसतिराते गते भण्णति ठ्ठियामोत्ति ।

(आचार प्रकल्पचूर्णि उद्देशो १०)

અભિવર્દ્ધિત સંવત્સર કે જ્યાં અધિક માસ હોય છે ત્યાં અષાઢી પૂર્ણિમાથી વીસ દિવસ ગયા પછી કહે કે અમે રહ્યા છીએ અર્થાત્ પર્વતિથિના ક્ષય પ્રસંગે આગળની તિથિને પર્વતિથિ તરીકે કહેવી અને આરાધવી તેને આ પાઠ સમર્થન આપે છે.

ભોગવટો ત્રણ દીવસ-વારમાં હોય છે ક્ષીણતિથિ વખતે એકવારમાં ત્રણ તિથિનો ભોગવટો હોય છે. જેમકે-સં. ૧૯૯૨ના ચંડાંશુગંડુ પંચાંગમાં આસો વદ ૨ નો ક્ષય અને આસો વદ ૧૪ બે છે એકમને શનિવારે શરૂઆતમાં એકમ પછી બીજ અને તેજ દિવસે ત્રીજની ઘડીઓનો પણ ભોગવટો છે. રવીવારે સૂર્યોદય વખતે ત્રીજ છે આથી સૂર્યોદય વખતે બીજ ન હોવાથી બીજનો ક્ષય ગણાય છે. બુધવારને તેરસે છેલ્લે ચૌદશની ઘડીનો ભોગવટો છે ગુરૂવારે ઉદયથી માંડીને ૬૦ ઘડી સુધી ચૌદશ છે. અને શુક્રવારે સૂર્યોદયવખતે ચૌદશ છે આથી બે દીવસે સૂર્યોદય વખતે ચૌદશ હોવાથી ચૌદશની વૃદ્ધિ કહેવાય છે આ રીતે લૌકિક પંચાંગમાં સામાન્ય રીતે દરવર્ષે ૭-૮ તિથિ વધે છે અને ૧૨-૧૪ તિથિ ઘટે છે.

જૈનેતર ટિપ્પણાનો સંસ્કારપૂર્વક ઉપયોગ.—

જૈનટિપ્પણું વિચ્છેદ પામ્યા પછી પૂર્વાચાર્ય મહારાજાઓએ પર્વતિથિની વ્યવસ્થા માટે જૈનેતર ટિપ્પણુ સ્વીકાર્યું. તે જૈનેતર ટિપ્પણમાં તેની ગણિતની રીતિ મુજબ ક્ષય સાથે તિથિની વૃદ્ધિ પણ આવવા લાગી આથી પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ વખતે નિયત પર્વતિથિઓ ઓછી થાય નહિ માટે તે તિથિઓને નિયત રાખવા માટે કોઈપણ જાતનો વિચાર કરવાની જરૂરિયાત ઉત્પન્ન થઈ. આને લઈને ક્ષય વખતની પ્રાચીન વ્યવસ્થા હતી તે મુજબની વ્યવસ્થા સૂચક અને વૃદ્ધિની પણ વ્યવસ્થાને સંકલિત કરનાર 'ક્ષયે પૂર્વા તિથિઃ કાર્યા વૃદ્ધૌ કાર્યા તથોત્તરા' પદ જૈનેતર ટિપ્પણના સંસ્કાર માટે યોજાયુ. આ શ્લોકાર્ધને શ્રાદ્ધવિધિકાર વિગેરે ઉમાસ્વાતિ મહારાજના પ્રઘોષવચન તરીકે ગણે છે એટલુંજ નહિ પણ તે પછીના સર્વ આચાર્યો જૈનેતર ટિપ્પણમાં પર્વતિથિની વ્યવસ્થા માટે યોજાયેલ આ પદને ઉમાસ્વાતિ મહારાજના વચન તરીકે કબુલ રાખે છે. એટલે તે વચનને તપાગચ્છના આજસુધીના સર્વ આચાર્યોએ જૈનેતર ટિપ્પણના સંસ્કાર માટે વિના મતભેદે સ્વીકાર્યું છે તે સર્વસંમત છે. જૈનેતર ટિપ્પણાના સ્વીકાર સાથે તેના સંસ્કાર માટે યોજાયેલ 'ક્ષયે પૂર્વા તિથિઃ કાર્યા વૃદ્ધૌ કાર્યા તથોત્તરા' ઉપરથી આજસુધી તપાગચ્છમાં આચાર્યો વિના મતભેદે જ્યારે જૈનેતર ટિપ્પણમાં તેના ગણિતની રીત મુજબ બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિઆરસ, ચૌદસ વિગેરે પર્વતિથિનો ક્ષય કે વૃદ્ધિ આવતી ત્યારે પૂર્વની એકમ, ચોથ, સાતમ, દસમ, તેરસ વિગેરે અપર્વ તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરતા આવ્યા છે અને પૂનમ અમાસ વિગેરે જોડીયા પર્વતિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ વખતે પૂર્વતર અપર્વ તિથિ તેરસ વિગેરેની ક્ષયવૃદ્ધિ કરતા આવ્યા છે.

ચંડાંશુચંડુનો ઉપયોગ અને મુદ્રિત જૈનપંચાંગ

આ જૈનેતર ટિપ્પણું શરૂઆતમાં કયુ લેવામાં આવ્યુ તે હાલ આપણે ચોક્કસ કહી શકીએ તેમ નથી પરંતુ ૭૦-૭૫ વર્ષથી વિના મતભેદે જૈન સમા-

થતા હોવાથી શાસ્ત્રકાર મહર્ષિઓને 'ઉદયતિથિ'ની સ્પષ્ટ વ્યાખ્યા કરવી પડી છે અને તે 'ઉદયતિથિ' ન માનનારને મિથ્યાત્વ વિગેરે આકરા ઉપાલભ આપવા પડ્યા છે.

આ ઉદયતિથિના મતભેદ પછી ખરતરગચ્છવાળા, શ્રાવણની વૃદ્ધિમાં બીજા શ્રાવણે અને ભાદરવાની વૃદ્ધિમાં પ્રથમ ભાદરવે પર્યુષણ-સંવચ્છરી કરવા લાગ્યા તેથી 'માસવૃદ્ધિ' અંગે તપાગચ્છ સાથે ખરતર ગચ્છને મતભેદ પડ્યો જેનો વિચાર કલ્પસૂત્રાદિ ગ્રંથોની ટીકામાં ઉપલબ્ધ થાય છે. માસવૃદ્ધિ સાથે પર્વતિથિ વૃદ્ધિમાં પ્રથમ તિથિ વધુ ભોગવટાવાળી હોવાથી તે પ્રથમતિથિ પર્વતિથિ તરીકે કહેવાય તેમ ખરતરગચ્છવાળાઓએ માનવાનું શરૂ કર્યું. આથી 'વૃદ્ધૌ કાર્યા તથોત્તરા' પદને અનુસરી ઉત્તર તિથિને પર્વતિથિ તરીકે માનનાર આપણા તપાગચ્છ સાથે તિથિવિષયક મતભેદ પડ્યો, આ ઉપરાંત આઠમના ક્ષયે સાતમને આઠમ બનાવી ખરતરગચ્છવાળા 'ક્ષયેપૂર્વા' ને ચરિતાર્થ કરતા હતા પરંતુ ચૌદશના ક્ષયે પૂર્ણિમાને દીવસે પાક્ષિક કરવાનું તેઓએ રાખ્યું તેથી. તેરસને ચૌદસ બનાવી ચૌદસ કરનાર તપાગચ્છ સાથે ચૌદસની આરાધના વખતે ખરતરગચ્છવાળાઓને મતભેદ પડ્યો. આવા અનેક મતભેદોની વિચારણા અને નિરસન તે વખતના પ્રસિદ્ધ પૂ. પા. જગદ્‌ગુરૂ હીરસૂરીશ્વરજી મહારાજના ગુરૂ વિજય દાનસૂરિજી મહારાજ વખતે થયેલ પૂ.ઉ. ધર્મસાગરજી મહારાજે પોતાના બનાવેલ તત્ત્વતરંગિણિ તથા પ્રવચનપરીક્ષા વિગેરે ગ્રંથોમાં કર્યું. તથા ખરતરગચ્છની માન્યતા સંબંધી થયેલ મતભેદને અંગે જિજ્ઞાસુ મુનિઓએ પૂ. હીરસૂરિજી મહારાજ સાહેબ તથા પૂ. વિજયસેનસૂરિજી મહારાજ સાહેબને પૂછેલા પ્રશ્નોના જવાબ હીરપ્રશ્ન અને સેનપ્રશ્નમાં પણ આપવામાં આવ્યા છે આથી તેમાંના ચર્ચા પ્રસંગોમાં ખરતરગચ્છની દલીલોનો જવાબ આપતા તપાગચ્છની તે વખતની માન્યતા કેવી હતી તેની સ્પષ્ટતાનો ખ્યાલ જરૂર આવે છે. તથા આ ઉપરાંત ખરતરગચ્છવાળાઓએ પોતાની માન્યતા રજુ કરતાં તપાગચ્છની રિતિ પ્રત્યે જે શંકાઓ ઉઠાવી તે અને તે શંકાઓના તપાગચ્છવાળા તરફથી જે ખુલાસાઓ આપવામાં આવ્યા તે એ ઉપરથી પણ તપાગચ્છની માન્યતા અને આચરણાની સારી સમજ મળે છે

તિથિને માને તો મત તપ વિગેરે સર્વની અવ્યવસ્થા થાય. બુધવારે બે ઘડી પછી ચૌદશ શરૂ થઇ અને ગુરૂવારે એક ઘડી પછી પુનમ બેઠી 'પ્રવિષ્ટ તિથિજ આરાધવી' તેવા આગ્રહવાળો માણસ બુધવારે સૂર્યોદય પછી બે ઘડી સુધી તે ઘડી ૧૩ એમ માની મત નિયમો ન પાળે અને ગુરૂવારે એક ઘડી પછી બીજી તિથિ હોવાથી ચૌદશના નિયમ [illegible] એમ માની ચૌદશ પાળું ૧૪ એમ માનતા પૂર્વક ચૌદશના નિયમથી છૂટા વિગેરે તો અનેક અનર્થ થાય અને એમ કરતાં મતાદિ વિગેરે સર્વમાં ગુરબડી આવી પડે

આ ઉપરાંત આદિવિધિકારે 'આદિલેચનેઅંમાં' વિગેરે પદો આપી ઉદયતિથિ માટે કહેલી તેની સ્પષ્ટ વ્યાખ્યા કરી મત નિયમોને પાળવાની વ્યવસ્થા કરી આપી છે.

મતભેદના નિરાકરણના સાધનો-૧ આચારણા અને ૨ શાસ્ત્ર-

જૈનશાસનમાં કોઈપણ મતભેદ પડે ત્યારે તે મતભેદનો વિચાર આચરણા અને શાસ્ત્ર એ બેથી કરવામાં આવે છે. મતભેદ વખતે ગીતાર્થ પૂર્વપુરૂષોની આચરણા જો મળે તો ભવભીરૂપુરૂષો પોતાની માન્યતા તરતજ છોડી દે છે આ આચરણાને આટલું બધું મહત્ત્વ આપવાનું કારણ પોતાના પુરોગામી પુરૂષો બહુશ્રુત, ભવભીરૂ અને પ્રામાણિક હતા તેમણે જે આ આચરણા ચાલવા દીધી કે પ્રવર્તાવી તે શાસ્ત્ર, શાસનની મર્યાદા અને શાસનની હિતબુદ્ધિને ધ્યાનમાં રાખીનેજ હોવી જોઈએ. ગીતાર્થ પૂર્વપુરૂષોની આચરણાને માન્ય રાખવામાં તેમની પ્રામાણિકતા, તેમનું જ્ઞાન, તેમના ગ્રંથ અને તેમનું શાસનહિતલક્ષીપણું માન્ય થઈ જાય છે. ગીતાર્થપૂર્વપુરૂપોની આચરણાને માન્ય નહિ રાખવાથી તેમનું પ્રામાણિકપણું, તેમના ગ્રંથ અને તેમનું શાસન હિતલક્ષીપણું માન્ય થતું નથી શાસ્ત્રમાં ભા. શુ ૫ ની સંવચ્છરી છતાં પૂ. કાલિકસૂરિ મહારાજે ભા શુ ૫ ની સંવચ્છરીને બદલે ચોથે સંવચ્છરી કરી, તેને માન્ય રાખવામા જૈનસંઘે કાલિકસુરિમહારાજનું ગીતાર્થપણું અને શાસન હિતલક્ષીપણું માન્ય રાખ્યું છે. તેજપ્રમાણે શાસ્ત્રમાં કંદોરો નહિ બાંધવાનું, ગાંઠ નહિ વાળવાનું વિધાન હોવા છતાં પૂર્વ પુરૂષોએ કંદોરાને બાંધવા વિગેરેની પ્રવૃત્તિ કરી તેને જૈનસંઘે પોતાના પૂર્વપુરૂષોની શાસ્ત્ર અને શાસનહિતલક્ષીપણાની પ્રકૃષ્ટતાને માન્ય રાખી સ્વીકારેલ છે આથી ગીતાર્થ પૂર્વપુરૂષોની આચરણા મળે ત્યારે ભવભીરૂ આત્માઓએ મુદ્દલ આગ્રહ રાખવો ન જોઈએ.

જે મતભેદમાં પૂર્વપુરૂષોની આચરણા ન મળે અને શાસ્ત્રપાઠ મળતો હોય તો તે શાસ્ત્રપાઠ જૈનસંઘ આગળ રજુ કરી, જૈનસંઘનું હિત લક્ષ્યમાં રાખી, જૈનસંઘમાં છિન્ન ભિન્નતા ન થાય તેવી રીતે પ્રથમ સર્વસંમત બનાવી તેની પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ.

[૨૬] દેવસુર તપાગચ્છની સર્વસંમત ચાલુ આચારણા-પ્રણાલિકાને સાબીત કરનાર ૩૦૦ વર્ષ સુધીના સ્પષ્ટ ઉલ્લેખો:—

વિજયદેવસુર તપાગચ્છ કે જે ગચ્છમાં ટંકશાળી પ્રખર નૈયાયિક ઉ. યશોવિજયજી મહારાજ, અનેક ગ્રંથકર્તા પૂ ઉ. મેઘવિજયજી મહારાજ, પૂ આ. જ્ઞાનવિમલસૂરિજી, પૂ પં. સત્યવિજયજીગણિ, પૂ પં. પદ્મવિજયજીગણિ અને પૂ. પં. રૂપવિજયજી ગણિવર (જેઓ વિદ્યમાન સર્વ સાધુઓના પ્રપિતામહ છે) તે સર્વ થયેલા છે. અને તે સર્વેએ પર્વ કે પર્વાનન્તરપર્વની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે

૨૬. યુગપ્રધાન વિજયદેવસૂરિની વિશેષ હકીકત માટે જૈન ધર્મ વિકાસ પુસ્તક ૪ અંક ૨-૩ નો 'તિથિચર્ચા પર્વવ્યપદેશ'નો મારો લેખ જુઓ.

૨ [૨૮]તેમજ વિજયદેવસુર પટ્ટકમાં 'પૂર્ણિમાવૃદ્ધૌ. ત્રયોદશીવર્દ્ધન' વિગેરે પદો પણ પર્વતિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે અપર્વક્ષયવૃદ્ધિને સૂચવે છે.

૩ પૂજ્યપાદ પ્રશમમૂર્તિ પ્રવર્તક કાંતિવિજયજી મહારાજના પ્રશિષ્ય સાહિત્યપ્રેમી મુનિશ્રી પૂણ્યવિજયજી મહારાજ દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલ પં. રૂપવિજયજી ગણિવરનો સં. ૧૮૯૬માં વડોદરાના સંઘ ઉપર લખાયેલ કાગળ મળ્યો છે. કે જેમાં તેમણે સં. ૧૮૯૬માં કારતક શુદ ૧૫ ના ક્ષય પ્રસંગે ટિપ્પણાની કા. સુ. તેરસે કારતક સુદ ૧૪ અને ટીપ્પણાની કા. શુ. ૧૪ ના દીવસે કા. શુ. ૧૫ નું પટદર્શન કરવાનું જણાવી પર્વાનન્તર પર્વના ક્ષય પ્રસંગે પૂર્વતર અપર્વનો ક્ષય કર્યો છે તેમજ સં. ૧૮૯૬ ના ટિપ્પણામાં કા. વદ ૦)) બે હતી ત્યારે બે તેરસ કરી ટીપ્પણાની પ્રથમ અમાવસ્યાએ ચઉદસ અને બીજી અમાવાસ્યાએ અમાવાસ્યા કરી પર્વાનન્તરપર્વની વૃદ્ધિ વખતે પૂર્વતર અપર્વની વૃદ્ધિ કરવી તે રૂપ દેવસુરગચ્છના નિયમને યથાર્થ માન્યો છે. તેમજ તેજ સાલના પોષ મહિનામાં ટિપ્પણામાં પોષ શુદ ૧૪ નો ક્ષય છે ત્યાં ૧૩નો ક્ષય કરી ત્યાર પછી કરી પર્વના ક્ષય પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વનો ક્ષય કરવો તે દેવસૂરગચ્છનો નિયમ ચોકશ સાચવ્યો છે. આ વસ્તુની વધુ સમજ માટે તે રૂપવિજયજી મહારાજનો કાગળ તથા તેનું સુધારા વધારા સાથે વિવેચન વિકાસ પત્રમાંથી નીચે પ્રમાણે આપીએ છીએ.

સંઘપ્રધાન પૂ. પં. રૂપવિજયજી ગણિવરનો પત્ર.

॥૬૦॥ स्वस्तिश्रीपार्श्वेशं नत्वा श्रीमदहम्मदावादनगरतः संविग्नमार्गी पं रुपविजयगणि लिखितं श्री नरपति हयपति गजपति धरापति शतसंसेव्यमान पदपंकज श्रीसिहाजीराजाधिराजसंथिते श्री वटोदरमहानगरे सुश्रावक पुन्यप्रभावक देवगुरु भक्तिकारक संघमुख्य संघनायक संघलायक संघतिलकोपम झवेरी वीरचंद रुपचंद तथा झवेरी करमचंद कपुरचंद तथा झवेरी मूलचंद मंगलदास तथा झवेरी सोमचंद धरमचंद तथा झवेरी जयचंद लालचंद तथा सा ताराचंद आदयजी तथा सा अमरचंद पानाचंद तथा सा भगवानदास झवेर तथा सा वीरचंद फुलचंद प्रमुखसमस्तसंघसमवाय ज्योग्य धर्मलाभ जाणवा अपरं यात्र श्रीदेवगुरुप्रसादे सुसाता छे तुमारी धर्मकरणी करवा पूर्वकनो पत्र आव्यो ते वांचीने समाचार सर्व जाण्या छे. अपरं तुमे लायक नायक ज्योग्य धर्मधुरंधर ज्योग्य गृहस्थ अमारे घणीज वात छे तुमारी धर्मकरणी अनुमोदउं छीए ते जाणयुजी. अपर अत्र कार्तिक सुदि १४ चउदश मंगलवारी करी छे चोमासीउं गच्छमाहें श्रावकें ते जाणज्यो तथा बुधवारी पूनम करी छे बुधवारी पूनिमदिने चतुरविध श्री संघ श्री गिरनार (ध) लजीना पटना दर्शन चतुरविध संघे करया छे ते जाणज्योजी. पकलो विमयानंदसूरनो श्री पूज्य कार्तिक वदि पकम गुरुवारे मोंजीकनो पट वांचीने पकलो गयो हतो

૨૮. આને માટે જુઓ પર્વતિથિ ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રદીપ આપેલો દેવસુર પટ્ટક વિગેરે.

तेहनी हांसी घणीज थइ छे ते जाणज्योजी ॥ अपरं कार्तिक वदि अमावास्या २ हती ते मध्ये शुक्रवारी अमावास्या मानवा ज्योग्य छे. पहेली अप्रमाण छे ते जाणवुंजी तथा पोस सुदि १४ चउदशि शुक्रवारी थास्यें. बारस तेरस भेला थास्यें. शनीवारी पूनिम थास्ये ते जाणवुंजी. अपरं सरवत्र ठेकाणे पाटण पालनपुर सिद्धपुर खेरालु वडनगर वीसलनगर वीजापुर मेसाणा राधनपुर समी सातलपुर अमदावाद साणंद खेडा लींबडी वढवाण भावनगर घोघा प्रमुख सरवत्र मंगलवारी चउदश थइ छे.

बुधवारु चोमासु उतर्युं छे ते जाणज्योजी. धर्मशास्त्र प्रमाणे पण इमज छे ते जाणज्योजी अत्र तो विजयानंदसूरजी गच्छना सिरीपूजे चरचा पण करी नहि तिमसंघे पण पहलुं वचन प्रमाण कर्युं नथी. गहेलो करीने उवे (खी) मूक्यो छे कोइ मानतुं पण नथी ते जाणज्योजी. अत्रथी प अमीविजय प्रमुख ठाणु सातनो धर्मलाभ जाणवोजी. तत्र संघ समवायने धर्मलाभ कहेवाजी मिति संवत् १८९६ ना मागसर सुदि ६ गुरुवासरे पाछो पत्र संभारीने लखवाजी इति संघमुख्य झवेरी वीरचंद रुपचंद प्रमुख समवाय योग्यश्री वडोदरा नगरे।

કાગળ તારવણી.

આ કાગળની વસ્તુ સમજવા પ્રથમ સ ૧૮૯૬ ની સાલનું "લૌકિક પંચાંગ કારતક સુદ ૧ થી ૦)) સુધીનું, મા. સુદ ૧ થી ૧૫ સુધીનુ અને પોષ સુદિ ૧ થી ૧૫ સુધીનું આપવુ વધુ જરૂરી છે. કારણકે—આ કાગળમા સ. ૧૮૯૬ ની સાલમાં કા. સુદ ૧૪ મંગળવારી કરી છે શુક્રવારી કા. વદ અમાવાસ્યા માનવા જ્યોગ્ય છે અને પોષ શુદિ ૧૪ શુક્રવારી થશે તેવુ જણાવેલ છે. તેમજ કાગળ માગશર શુદ ૬ ને ગુરૂવારે અમદાવાદથી લખવામાં આવ્યો છે. તેથી પ્રથમ સ. ૧૮૯૬ નું કારતક, માગશર અને પોષનુ કાગળની વસ્તુ સ્પષ્ટ સમજાવવા તે વખતનું ટીપણુ આપીએ છીએ. જે ટીપણુ અમને અમદાવાદ ડહેલાના ઉપાશ્રય કે જ્યાંથી પૂ. પં. રૂપવિજયજી ગણિવરે કાગળ લખ્યો છે ત્યાથી ઉપલબ્ધ થયુ છે. તે આ પ્રમાણે--

સંવત ૧૮૯૬		અને ૧૮૩૯	રવી	૧૧	૧૭
વાર	કારતક સુદ	તા નવેમ્બર	સોમ	૧૨	૧૮
ગુરૂ	૧	૭	મંગળ	૧૩	૧૯
શુક્ર	૨	૮	બુધ	૧૪	૨૦
શની	૩	૯	બુધ	૧૫ ક્ષય	
રવી	૪	૧૦	વાર	કારતક વદ	તા. નવેમ્બર
સોમ	૫	૧૧	ગુરૂ	૧	૨૧
મંગળ	૬	૧૨	શુક્ર	૨	૨૨
બુધ	૭	૧૩	શની	૩	૨૩
ગુરૂ	૮	૧૪	રવી	૪	૨૪
શુક્ર	૯	૧૫	સોમ	૫	૨૫
શની	૧૦	૧૬	મંગળ	૬	૨૧

બુધ	૭	૨૭	સોમ	૧૧	૧૬
ગુરૂ	૮	૨૮	મંગળ	૧૨	૧૭
શુક્ર	૯	૨૯	બુધ	૧૩	૧૮
શની	૧૦	૩૦	ગુરૂ	૧૪	૧૯
રવી	૧૧	ડીસેમ્બર ૧	શુક્ર	૧૫	૨૦
સોમ	૧૨	૨	વાર	શુદ પોષ	તા. જાન્યુ.
મંગળ	૧૩	૩	રવી	૧	૫
બુધ	૧૪	૪	સોમ	૨	૬
ગુરૂ	૦))	૫	મંગળ	૩	૭
શુક્ર	૦))	૬	બુધ	૪	૮
વાર	માગશર શુદ	તા. ડીસેમ્બર	ગુરૂ	૫	૯
શની	૧	૭	શુક્ર	૬	૧૦
રવી	૨	૮	શની	૭	૧૧
સોમ	૩	૯	રવી	૮	૧૨
મંગળ	૪	૧૦	સોમ	૯	૧૩
બુધ	૫	૧૧	મંગળ	૧૦	૧૪
ગુરૂ	૬	૧૨	બુધ	૧૧	૧૫
શુક્ર	૭	૧૩	ગુરૂ	૧૨	૧૬
શની	૮	૧૪	શુક્ર	૧૩	૧૭
	નોમનો ક્ષય			ચૌદશનો ક્ષય	
રવી	૧૦	૧૫	શની	૧૫	૧૮

(૧)

સં. ૧૯૯૬ માં ટીપ્પણામાં કા. શુદ ૧૩ મંગળ, કા. શુ. ૧૪ બુધ, કા. શુ. ૧૫ ક્ષય. કા. વ. ૧ ગુરૂવાર છે.

જૈનશાસ્ત્રમાં અને તપાગચ્છની સમાચારીમાં ટીપ્પણાની પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વની અપર્વતિથિની 'क्षये पूर्वा०'નો પ્રઘોષ લગાડી ક્ષયવૃદ્ધિ કરવામાં આવે છે અને પૂનમ, અમાસ પર્વાનંતર પર્વની ક્ષયવૃદ્ધિએ ('क्षये पूर्वा०'નો પ્રઘોષ લગાડતાં ચૌદશરૂપ પર્વનો ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય તે પર્વ હોવાથી તેની ક્ષયવૃદ્ધિ કોઈ રીતે ઇષ્ટ નહિ હોવાથી 'यावत्समयस्तावद्विधि' એ ન્યાયે 'क्षये पूर्वा०'ના પ્રઘોષને તે સ્થળે બીજી વખત પ્રવર્તાવવો પડે) પૂર્વતર તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવી પડે તે તદ્દન ન્યાયયુક્તજ છે. આ પ્રમાણેની શાસ્ત્રની રીતિ અને પૂ. પં. રૂપવિજયજીગણિવરના પૂર્વ પુરૂષો પણ પર્વાનંતર પર્વની ક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વતર અપર્વની ક્ષયવૃદ્ધિ કરતા હોવાથી તેમણે ૧૮૯૬ કા. શુ. ૧૫ નો ટીપ્પણામાં ક્ષય હતો ત્યારે જૈન સંસ્કાર લગાડી તેરસનો ક્ષય કરી કા. શુદ ૧૨ સોમ, કા. શુદ ૧૩ બુધ, કા. શુદ ૧૪ મંગળ, કા. શુદ ૧૫ બુધ કરી અને તેમ કરી પૂ. પં. રૂપવિજયજીગણિવર અને સકલ સંઘે ૧૮૯૬ ના કા. શુદ ૧૪ મંગળવારે કરી. ચોમાસી પ્રતિક્રમણ કર્યું અને કા. શુદ ૧૫ બુધવારે કરી સકલ સંઘ સાથે શત્રુંજય પટદર્શન કર્યું.

પૂ. પં. રૂપવિજયજીગણિ અને સકલ સંઘે પૂનમના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય કરી - ટીપ્પણાની ઉદયવાળી મંગળવારી તેરશને (ટીપ્પણાની બુધવારી ઉદયવાળી ચૌદશ હોવા છતાં) મંગળવારી ચૌદશ બનાવી અને ટીપ્પણાની ઉદયવાળી બુધવારી ચૌદશે પૂનમ કરી છે અને તેમ કરી ચૌદશ પૂનમનાં બે જોડીયાં પર્વ અને બારે પર્વને અખંડ રાખ્યાં છે. અને એજ પ્રમાણે આપણે સં. ૧૯૯૯ ના ટીપ્પણામાં કા. વ. ૧૩ રવિ, કા. વ ૧૪ સોમ, કા. વ. ૧૫ ક્ષય હતો ત્યારે કા. વ. ૧૩ નો ક્ષય કરી ટીપ્પણાની ઉદયવાળી રવીવારી તેરસે તેરસનો ક્ષય કરી રવીવારે કા. વ ૧૪ કરી અને ટીપ્પણાની ઉદયવાળી ચૌદશે સોમવારી કા. વ ૦)) કરી તે પૂ. પં. રૂપવિજયજી મહારાજના વખતે જે પ્રમાણે થયું હતું તે પ્રમાણેજ કરેલ છે.

આજે જેઓ ટીપ્પણાની ચૌદશે એક દિવસે બે પર્વનું આરાધન અને એક દિવસે બે પર્વનો વ્યપદેશ કહે છે અને સં. ૧૯૯૨ પછી તેમ કરી બાર પર્વને બદલે અગીઆર પર્વ કરી કરાવી પર્વલોપ કરે છે. તેમણે આ વસ્તુ વિચારવા યોગ્ય છે.

પૂ. પં. રૂપવિજયજી ગણિવરને આ કાગળ લખવાનું શું પ્રયોજન હતું ?

પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ બધા બે તેરશજ કરતા હોત તો આ કાગળ લખવાની જરૂર નજ પડત એ વાત બરાબર છે પણ તે વખતે અણસુર ગચ્છના શ્રીપૂજ્યાદિ પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ એકમની ક્ષયવૃદ્ધિ કરતા હોવાથી તે વખતના જૈનો બીજા વ્યામોહમાં ન પડે તે માટે તે વખતે દેવસુર તપાગચ્છના મુખ્ય પં. રૂપવિજયજીગણિવરને પોતે શું કર્યું અને પાટણ, ભાવનગર, લીંબડી, રાધનપુર, વઢવાણ વિગેરે ઠેકાણે શું થયું તે જણાવવું પડયું છે. અને જણાવ્યું કે–આપણે બધા પરંપરાથી કરીએ છીએ માટે આમ છે એમ નહિ પરંતુ તે સંબંધી પોતાનો અભિપ્રાય જણાવતાં કહ્યું છે કે—

"ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે પણ ઇમજ છે."

અણસુર ગચ્છવાળા પૂનમ અમાસાદિની ક્ષયવૃદ્ધિએ એકમની ક્ષયવૃદ્ધિ કરતા હતા. તેથી સં. ૧૮૯૬ મા કા. શુદ ૧૫ ના ક્ષયે આણસુર ગચ્છવાળાએ કા. શુદ ૧૩ મંગળવાર, કા. શુદ ૧૪ બુધ, કા. શુદ ૧૫ ગુરૂ, કા. વ. ૧ નો ક્ષય. આ પ્રમાણે કર્યું. અને ટીપ્પણાની ઉદયવાળી ચૌદશને બુધવારે ચૌદશ કરી અને ઉદયવાળી એકમે પૂનમ કરી પૂનમનું પર્વારાધન કર્યું.

અણસુર ગચ્છવાળાએ "ક્ષયે પૂર્વા૦"ને શુદ્ધ રીતે નહિ પ્રવર્તાવ્યો એથી જુદા પડ્યા પણ "એક દિવસે બે પર્વનું આરાધન થાય" "એક દિવસે મુખ્ય ગૌણ ભેદે બે પર્વનો વ્યપદેશ થાય" એ રીતે બાર પર્વને ખંડિત કરી અગીઆર પર્વની માન્યતા ધરાવી કે ચૌદશ પૂનમ જોડીયા પર્વ નથી તેમ જણાવ્યું નથી. માત્ર "ક્ષયે પૂર્વા૦"ને તપાગચ્છની રીતિ મુજબ શુદ્ધ રીતે ન લગાડવાથી પર્વોની આરાધનાના દીવસમાં ફેર પડયો. પણ બાર પર્વ અને ચૌદશ પૂનમને જોડીયાં પર્વ બનાવવા તેમણે એકમની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાનો પ્રયત્ન સેવ્યો છે.

(આ રામચંદ્રસૂરિજી સિવાય તપાગચ્છ યા સકલ જૈનસંઘમાં કોઇ મત, ગચ્છ કે આજ સુધી એવો કોઇ પણ ફિરકો નથી નીકળ્યો કે જે એક

દિવસે બે પર્વના વ્યપદેશ કે એક દિવસે બે પર્વનું આરાધન કરી અગીઆર પર્વને માનતો હોય.)

અણસુર ગચ્છવાળાએ કા. શુદ ૧૪ બુધવારી અને કા. શુ. ૧૫ ગુરૂવારી કરી છે. અને દેવસુર ગચ્છવાળાઓએ "ક્ષયે પૂર્વા૦"ના નિયમને યથાર્થ રીતે સાચવી કા. શુ. ૧૪ મંગળવારી, કા. શુ. ૧૫ બુધવારી કરી છે.

(૨)

સં. ૧૮૯૬ માં કા. વ. ૧૩ મગળ, કા. વ. ૧૪ બુધ, કા. વ. ०)) ગુરૂ, કા. વ ०)) શુક્ર આ રીતે ટીપ્પણામાં અમાસની વૃદ્ધિ આવી. પરંતુ પર્વતિથિની વૃદ્ધિએ જૈન શાસ્ત્રાનુલક્ષી પરંપરા પ્રમાણે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની વૃદ્ધિ કરવાની રીતિ મુજબ પૂ. પં. રૂપવિજયજી ગણિવરે કા. વદ ૧૩ મંગળ, કા. વ. ૧૩ બુધ કા. વદ ૧૪ ગુરૂ, કા. વ. ०)) શુક્ર એ પ્રમાણે તિથિઓની વ્યવસ્થા કરી.

અણસુર ગચ્છવાળા પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ એકમની ક્ષયવૃદ્ધિ કરતા હોવાથી તેમણે કા. વદ ૧૩ મંગળ, કા. વદ ૧૪ બુધ, કા વદ ०)) ગુરૂ, મા. શુદ ૧ શુક્ર, માગશર શુ. ૧ શનિ આ પ્રમાણે તિથિઓની વ્યવસ્થા કરી.

અણસુર ગચ્છવાળાની રીતિ મુજબ કા વદ ०)) ગુરૂવારે આવતી હતી અને દેવસુર ગચ્છની રીતિ મુજબ કા. વદ ०)) શુક્રવારે આવતી હતી આથી કોઈ દેવસુરગચ્છવાળા ભ્રમમાં પડી કા વ. ०)) ગુરૂવારે ન કરે તેટલા માટે દેવસુર ગચ્છના સંવેગીપ્રધાન પૂ. પં. રૂપવિજયજી ગણિવરે દેવસુર ગચ્છના વડોદરાના શ્રાવકોને જણાવ્યું કેઃ—"કારતક વદી અમાવાસ્યા બે હતી તે મધ્યે શુક્રવારી માનવા જોગ્ય છે."

દેવસુર કે અણસુર બન્ને ગચ્છ પૂનમ અમાસને જોડીયા પર્વ તરીકે આરાધનાર છે. આણસુરે ચૌદશ બુધવારી અને અમાવાસ્યા ગુરૂવારી માની છે. દેવસુર ગચ્છે ચૌદશ ગુરૂવારી અને અમાવાસ્યા શુક્રવારી માની છે. અમાવાસ્યા શુક્રવારી માનવા યોગ્ય લખી એટલે તેના પૂર્વની ચૌદશ આપો આપ ગુરૂવારે માનવાની થઈ જાય છે.

અહિં પ્રશ્ન કરવામાં આવે કે—જો બે જોડીયાં પર્વજ આરાધવાનાં હોય તો ચૌદશ ગુરૂવારી આરાધવા યોગ્ય છે એમ લખ્યું હોત તો પણ આપોઆપ સમજાત કે—ગુરૂવારે ચૌદશ અને શુક્રવારે અમાવાસ્યા જોડીયા પર્વ આરાધનાર દેવસુર ગચ્છવાળા આરાધત 'પણ અમાવાસ્યા શુક્રવારી માનવા યોગ્ય છે' એમ કેમ લખ્યું? આ પ્રશ્ન બરાબર નથી કારણ કે—અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિ ટીપ્પણામાં છે અને તે વૃદ્ધિ વખતે આણસુરવાળા અમાસની વૃદ્ધિએ એકમની વૃદ્ધિ કરે છે. અને દેવસુરવાળા અમાસની વૃદ્ધિએ તેરશની વૃદ્ધિ કરે છે. એટલે મતભેદ અમાસની વૃદ્ધિ અંગે છે. અમાસ કયા વારે માનવી આથી તેમણે જણાવ્યું કે શુક્રવારી અમાવાસ્યા માનવી.

આ રીતે પૂ. પ્રવર રૂપવિજયજીગણિવર પૂનમ ०)) ની વૃદ્ધિ વખતે તેરશની વૃદ્ધિ કરતા હતા અને આજે આપણે પણ તે રીતે પૂનમ અમાસની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ અસ્ખલિત રીતે કરીએ છીએ.

(૩)

૧૮૯૧ માં ટીપ્પણામાં પોષ શુ ૧૨ ગુરૂ, શુ. ૧૩ શુક્ર, શુ ૧૪ ક્ષય, શુ. ૧૫ શની છે. આ રીતે પોષ શુ. ૧૪ નો ટીપ્પણામાં ક્ષય હતો ત્યારે પૂ. પં. રૂપવિજયજી ગણિવરે કાગળમાં જણાવ્યું કે—

"पोस सुदि चउदस शुक्रवारी थास्यें वारस तेरस भेला थास्यें शनिवारि पूनम थास्यें ते जाणवुंजी"

પૂ. પં. રૂપવિજયજી ગણિવરે પર્વતિથિના ક્ષયે પૂર્વ અપર્વતિથિના ક્ષય કરવાની દેવસુર સંઘની શાસ્ત્રાનુસારી પ્રણાલિકાને અનુસરીને ચૌદશ પર્વના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય કરવાનું જણાવ્યું અને તેથી ટીપ્પણાની વ્યવસ્થા પોષ શુદ ૧૨ ગુરૂ, શુ ૧૪ શુક્ર, પોષ શુ ૧૫ શનિ આ રીતે થઇ. અને એજરીતે આપણે સર્વસંમત સંવત્ ૧૯૯૨ સુધી કરતા હતા. માત્ર સં. ૧૯૯૨ પછી વિજયરામચંદ્રસૂરિએ તેમાં વિક્ષેપ ઉભો કર્યો છે.

આ. પૂ પં. રૂપવિજયજીગણિવરના પત્રમાં પર્વક્ષય પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વતિથિનો ક્ષય કરવો તેના માટે ટીપ્પણાના પોષ શુદિ ૧૪ ના ક્ષયનો પ્રસંગ છે, પર્વાનંતર પર્વક્ષય પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વંતર તિથિનો ક્ષય કરવો. તેને માટે ટીપ્પણાનો કા. શુ. ૧૫ ના ક્ષયનો પ્રસંગ છે અને પર્વાનંતરપર્વની વૃદ્ધિ વખતે પૂર્વતર અપર્વતિથિની વૃદ્ધિ કરવી તેને માટે કા. વ ૦)) ની વૃદ્ધિનો પ્રસગ છે આ ત્રણેમા પર્વક્ષયવૃદ્ધિ ન કરતાં પૂર્વ કે પૂર્વંતર અપર્વની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી છે. જે આજની આપણી પ્રણાલિકાને સંપૂર્ણપણે સમર્થન આપે છે.

પૂ. પં. રૂપવિજયજીગણિવર વિદ્વાન્, પ્રતિભા સંપન્ન, સંવેગી મુનિઓના આગેવાન અને આજના વિદ્યમાન પૂ આ નેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ, પૂ આ. સિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજ પૂ. આ. વિજયનીતિસૂરીશ્વરજી મહારાજનો સમુદાય પૂ આ વલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ, લબ્ધિસૂરિજી મહારાજ, દાનસૂરિજી મહારાજ, આ પ્રેમસૂરિજી તથા રામસૂરિજી વિગેરે તમામ આજના વિજયશાખાઓના મુનિઓના પ્રપિતામહ છે. તે પૂ. પં. રૂપવિજયજીગણિવર ટીપ્પણાની કા. શુ ૧૫ ના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય કરી ચૌદશ પૂનમ જુદા જુદા જોડીયા પર્વ રાખે છે તેની વિરૂદ્ધમાં આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી જણાવે છે કે–

"કાર્તિક પૂર્ણિમાના ક્ષયે કાર્તિક પૂર્ણિમાની યાત્રા ચતુર્દશીના ઉદયવાળા દિવસે થાય કે અન્ય કોઈ દિવસે થાય ?"

"આ મુદ્દાના સબંધી અમારૂં મતવ્ય એવુ છે કે–પૂર્ણિમાના ક્ષયે ચતુર્દશીએજ ચતુર્દશી અને પૂર્ણિમા વિદ્યમાન હોય છે એટલે તે એકજ દિવસે બન્નેના આરાધક બનાય. પૂર્ણિમાની યાત્રા તે દિવસે કરવી એ વ્યાજબી મનાય." (આ રા. સમર્થન મુદ્દો. ૨૫)

પૂ. પં. રૂપવિજયજી ગણિવરની સામે તેમના વડીલોની આચરણાનો આધાર છે અને પોતે પણ શાસ્ત્ર જાણે છે તેમની પછી તેમના શિષ્ય કીર્તિવિજયજી મ કસ્તુરવિજયજી મ. મણિવિજય દાદા, બુટેરાયજી મ. આત્મારામજી મ. ઉપાધ્યાય વીરવિજયજી અને દાનસૂરિજી મ૦ વિગેરે એ દીક્ષાથી લઈ જીંદગી સુધી પૂનમ અમાસના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય કરી ૧૪–૧૫ પૃથક્ અને બે જોડીયા પર્વ તરીકે આરાધ્યાં. આ. રામવિજયજી મહારાજે પણ સં. ૧૯૯૨ સુધી જુદા જુદા પર્વ તરીકે આરાધ્યાં. હવે આ મહાત્મા ચૌદસના દિવસે પૂર્ણિમાની યાત્રા થાય તેમ જણાવે છે તેમણે જે આજસુધી પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ અપર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી તેને આજે શા માટે બદલવાનું સુઝે છે તે સમજાતું નથી.

આ નવી વાતના સમર્થનમાં નથી આપતા શાસ્ત્ર આધાર કે નથી ,૦આપતા કોઇ

પૂર્વ પુરૂષની આચરણાનો આધાર અને એ પણ નથી વિચારતા કે—ચૌદશની સવારે પૂનમની યાત્રા કરનાર ૧ ચોમાસામાં યાત્રા કરશે ? ૨ ચોમાસા પડિક્કમણા પહેલાં પૂનમની યાત્રા કરશે ? ૩ મેવા ભાજી પાલા વિગેરેની છુટી ચોમાસા પ્રતિક્રમણ પહેલાં કરશે ? આ બધાની શી વ્યવસ્થા થશે. ખરેખર શાસનનું દુર્ભાગ્ય છે કે—શાસ્ત્ર અને આચરણા-વિહીન આવી મતિ કલ્પનાઓ સુઝે છે. શાસનદેવ સન્મતિ આપો.

૪ શાસન પ્રભાવક પૂ. આચાર્ય વિજય નેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય પૂ. આ૦ વિજયોદયસૂરિજી તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ કવિશ્રી ૨૯દીપવિજયજીનો પત્ર પણ દેવસુરતપાગચ્છમાં પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવી તેને સમર્થન આપે છે

૫ આચાર્ય વિજય રામચંદ્રસૂરિજી મહારાજની યોજનાબદ્ધ સંકલનાથી દોરવાઇ ગયેલા પૂ. આચાર્ય વિજયસિદ્ધિસૂરિજી મહારાજ ભદ્રિકપણાએ સ્મૃતિના બાનાતળે

'પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિની રીતિ વિગેરે વિજય ધરણેન્દ્રસૂરિજીના વખતથી નવીન થઈ છે' તેવું જે જણાવે છે તે ધરણેન્દ્રસૂરિનું હેન્ડબીલ જોતાં બરાબર નથી પૂ. આ. જંબુસૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા પૂ પં. કલ્યાણવિજયજી મહારાજ તેમની પુસ્તિકામાં જણાવે છે કે—શ્રી પૂજ્યોના આપખુદી વર્તને આ તિથિ વિષયક માન્યતામાં ચુચવાડો ઉભો કર્યો છે, અને તેના સમર્થનમાં સં. ૧૯૨૮–૧૯૨૯ની સાલમાં ભા. શુ ૧ની વૃદ્ધિનો પ્રસંગ અને તે વખતનાં શ્રી પૂજ્યોનાં હેડબીલો રજુ કરે છે આ શ્રી પૂજ્યના આપ ખુદીની સત્તાના કિલ્લા તોડવાનું પ્રથમ કાર્ય કરનાર (સં. ૧૯૨૮ અને સં ૧૯૨૯માં ભા શુ. ૧ની વૃદ્ધિએ શ્રાવણ વદી ૧૩ની વૃદ્ધિ કરી જૈન સંઘમાં શ્રી પૂજ્ય ધરણેન્દ્રસૂરીએ આપખુદી ભરેલ આજ્ઞાપત્ર કરેલ અને જે આજ્ઞાપત્રને પૂ મણિવિજયજી દાદા વિગેરે અનુસરેલ છતાં તેનો વિરોધ

૨૯ स्वस्त श्री भरुअच सुरत कहांनम परगणे श्रीविजयानन्दसूरिगच्छीया समस्त संप्रदायमति श्री वडोदरेथी ली. पं दीपविजयजीनी वंदना। वीजुं तिथि बाबतः तुमारा खेपीयो आव्यो हतो ते साथे पत्र मोकल्यु ते पहोतु हस्यै। वी। अमांन। पुंन्यम तुटती होइ ते उपर देवसूरिजीवाला तेरस घटाडे छे तमो पडयो घटाडों छो ए तमारो कजीओ। पण बेहुं एक गुरुना शिष्यवाला छे॥ बेहु जण हीरप्रश्न सेनप्रश्न उपर लडो छो अने मांहि विचार करीने बोलता नथी ने प्रत्यक्ष गच्छ ममत्व जणाइ छे माटें विचारखुं. सां १८७१ आसो सुदि १ विना स्वारथें लखानें विमद्द जोइइ। पाधरो न्याय छइ ते करजोज।

આ કવિશ્રી દીપવિજયજીનો સં. ૧૮૭૧ માં લખાયેલ પત્ર પણ જણાવે છે કે દેવસુરતપાગચ્છમાં પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ થાય છે. વિદ્યમાન સર્વ મુનિપુંગવો પૂ. રામચંદ્રસૂરિજીસહિત દેવસુરતપાગચ્છના છે.

કરનાર) તરીકે શ્રી પૂ. શાંતિસાગર તથા પૂ. મૂળચંદજી મહારાજ વિગેરે છે એમ તેઓ જણાવે છે.

તે હેન્ડબીલોમાં શ્રીપૂજ્ય ધરણેન્દ્રસૂરિનું એક હેન્ડબીલ ભા. સુદ ૧ની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ કરવાનું જણાવે છે. અને તેનો વિરોધ કરનારૂં બીજું હેન્ડબીલ જેમાં મુળચંદજી મહારાજ સમ્મત છે. તેમ પૂ. પં. કલ્યાણવિજયજી મહારાજ જણાવે છે તે હેન્ડબીલ ભા. શુદ ૧ ની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ ન થઇ શકે તેમ જણાવે છે

આ બન્ને હેન્ડબીલ તે પુસ્તકોના લેખકોને ઉપલબ્ધ છે છતાં તેમણે તે હેન્ડબીલનો અમુક ભાગ છાપ્યો છે. અને બીજો ભાગ છાપ્યો નથી. તે ન છાપવાનું ગમે તે કારણ હોય તોપણ તે બન્ને હેન્ડબીલોને સંપૂર્ણપણે છાપવામાં આવે તો તે વખતની ભા. શુ. ૧ ની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ કરવાના મંડન અને ખંડનની ચર્ચા સાથે સકળ દેવસુર તપાગચ્છ સમંત 'પર્વ કે પર્વાન્તર પર્વના ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ કરવાની' આચરણા સમર્થક વિગત બન્ને હેન્ડબીલોમાંથી સારીરીતે ઉપલબ્ધ થઇ શકે તેમ છે. આ ઉપરાંત આ બે હેન્ડબીલો સંપૂર્ણપણે રજુ કરવામાં આવે તો સ્પષ્ટ જણાશે કે તે વખતે પર્વતિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ નહોતી થતી અને પર્વતિથિ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે અપર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ થતી હતી તે બીના સાથે આચાર્ય મહારાજ સિદ્ધિસૂરીમહારાજની 'શ્રી ધરણેન્દ્રસૂરિથી પૂનમ અમાસના ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ થાય છે' આ સ્મૃતિ બરાબર નહોતી તેનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ આવે તેમ છે. પૂ. આ. જંબુસૂરિજી મહારાજે તથા પૂ. પં. કલ્યાણવિજયજીએ પોતાની પુસ્તિકામાં આ બન્ને હેન્ડબીલોમાં પોતાને ઉપલબ્ધ હોવા છતાં એ વૃદ્ધ આચાર્ય મહારાજની સમજફેરની સ્મૃતિને અને જનતામાં તેમણે ઈરાદાપૂર્વક ફેલાવેલા મોટા ભ્રમને ટકાવવા અપૂર્ણ છાપ્યા છે તે હેન્ડબીલોને અક્ષરશઃ પૂર્ણ અમે નીચે પ્રમાણે આપીએ છીએ.

શ્રીપૂજ્ય વિજયધરણેન્દ્રસૂરિનું હેન્ડબીલ.—

શ્લોક–जीयात् जी(जि)नेस(श) सिद्धांतो मुक्तिकामप्रदीपनः ।
कुकुत्यातपतपता(शा)नां, सार्द्रोमले(ल)यमारुत ॥१॥

૭ स्वस्ति श्री पारस्व जीनं प्रणाम्य श्री भट्टारक श्री श्री विजयधरणेंद्र सूरीश्वरजी आदेसात लीं० पं. मोहनविजय. गा……………………

* પૂ. આ. જંબુસૂરિજી અને પં. કલ્યાણવિજયજીએ તેમના પુસ્તકમાં આ બે કુલની અંદરનું હેન્ડબીલ આપ્યું છે.

તથા લીધાવા કારણ એ છે જે પર્યૂષણપર્વમાં પંચાંગ દેખતાં પડવા બે દેખાય છે તે ઉપરથી કેટલાક લોકોને સંદેહ પડે છે જે પર્યૂષણમાં શી રીતે કરવું તેની ખબર નીચે લખ્યા પ્રમાણે જાણવી:-સંવત ૧૯૨૯ ના વર્ષમાં પર્યુષણમાં પંચાંગમાં બે પડવા દીઠા. તે ઉપર શ્રી શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી વિજયધરણેન્દ્રસૂરીશ્વરજીએ વિચાર્યું જે આપણે શ્રી દેવસુરગચ્છની સમાચારી શી રીતે છે એમ વિચારીને ઠામઠામ દેશાંતરના ગીતારથાઉને કાગળ લખ્યા. તે જાણીને ઉદેપુરના આદેશીએ લખ્યું કે આપણી પરંપરામાં પર્યુષણમાં બે પડવા હોય ત્યારે બે તેરશ કરવી. તેહેનો પ્રમાણ. જ્યારે શ્રી ૧૦૮ શ્રી વિજયજીનેંદ્રસૂરીશ્વરજી વીરમગામ ચોમાસું રહ્યા તે વર્ષમાં બે પડવે હતી. ત્યારે શ્રી રાજનગરથી પં. રૂપવિજયજીએ કાગળ લખી ખેપીઓ મોકલ્યો. તે કાગળ વાંચી શ્રીજીએ લખ્યુ જે તમો બે તેરશ કરજો અને બે પડવે કરીએ તે તો અન્ય ગચ્છની સમાચારી છે. ઇત્યાદિક ઘણા સમાચાર લખ્યા તે ઇહાં લખતા નથી. તે કાગળની નક્કલ જોઇને તથા મુંબઇના ચોમાશી પાં. રૂપસાગરજીનો સમત લેઇને તથા ચરિતાનુવાદ ગ્રંથ જોઇને બે તેરશ કરી તથા આ વર્ષમાં પણ પડવે બે હતી તેની બે તેરશ કરી. વળી શ્રી રાજનગરમાં ડેલાને ઉપાશરે પંન્યાસ રત્નવિજય ગા. તથા વિમળને ઉપાશ્રયમાં પન્યાસ દયાવિમળ ગા તથા વિરવિજયજીના ઉપાશ્રયનો મુક્ષ સંઘ તથા લુહારની પોળમાં ×પાં મણીવિજયજી તથા સર્વસંઘ એકઠો થઇને શ્રીજી સાહિબની આજ્ઞાથી તેમજ ઠેરાવ કર્યો છે. તે જોઇને કેટલાક પોતાની મત કલ્પનાના ચાલણહાર તથા ખંડખંડ પંડિત થઇને તથા જે વર્તમાનકાળે જે ગચ્છ વર્તે છે, તેહની પરંપરાની કશી પણ માલમ નહીં એવા લોકોના કહ્યાથી તથા પ્રમાદના વશ થકી શાસ્ત્રનો શ્રમ અણ લીધાથી સાગરગચ્છના શ્રીજીએ તથા તે સંબંધી કેટલોક સંઘ મળીને બે પડવે કરી છે. પણ એ સમાચારી લુકાગચ્છ તથા વિજામતિ ગચ્છ તથા પાયચંદ ગચ્છ તથા કવળા ગચ્છ તથા કોરંટ ગચ્છની છે. પણ શ્રી તપાગચ્છની સમાચારીતો બે તેરશ કરવી જુક્ત છે તે ઉપરથી હીરપ્રશ્નની શાખ છે *તથા શ્રી હીરવિજયસુરિ મહારાજને પંડિત નગરીષીએ છઠ્ઠતપ આસરી પ્રશ્ન કર્યું છે તે પાઠ લખીએ છીએ.

॥ तथा चतुर्दश्या (दया)म् कल्पो वाच्यते अमावाद्यादि विधौ (वृद्धौ) अमावास्यायाम्(म्) प्रतिपदौ(दि) वा कल्पो वाच्यते तदा षष्ठ (षष्ठ) तपः क्व विधेयम् ॥

એનો અર્થ કહે છે જે નગરીષીએ એમ પુછ્યું જે જ્યારે ચૌદશને દિવસે કલ્પવાંચીએ ત્યારે છઠ્ઠ તપ ક્યારે થાય, અને અમાવાસ્યાદિ નિધી (વૃદ્ધિ)

× અંદર આ પ્રમાણે પૂ. પં મણિવિજયજીદાદાનુ નામ હોવા છતાં પૂ. આ. જંબુસૂરિજી અને પૂ. પં. કલ્યાણવિજયજીએ તે નામ હેન્ડબીલ છાપતા ઉડાડી દીધુ છે.

થાય ત્યારે અમાવાશ્યા તથા પ્રતિપદાય કલ્પવાંચીએ ત્યારે છઠ્ઠ તપ ક્યારે થાય એવું પ્રશ્ન છે. તેનો કેટલાક એમ અર્થ કરે છે. મનકલ્પનાથી જે અમાવાશ્યા વ્રિધી(વૃદ્ધિ) થાય ત્યારે અમાવાશ્યાએ કલ્પ વાંચવું અને બે પડવા થાય ત્યારે પડવાને દિવસે કલ્પવાચવો એવો અર્થ કરે છે. તે પરંપરા શુન્ય અર્થ છે. ઇહાં પ્રશ્ન કર્તાનો આશય એ છે જે પર્યુષણામાં તિથિક્ષય થાય ત્યારે ચોદશને કલ્પ વંચાય એમ સુચવ્યું, **જ્યારે અમાવાશ્યા વ્રિધિ (વૃદ્ધિ) થાય ત્યારે તો બે તેરશ થાયજ છે. એ તો ધોક રસ્તો છે. તેહેની આશંકા હોયજ નહીં.** વાસ્તે પ્રતિપદા બે થાય ત્યારે અમાવસે વાંચવું યુક્ત છે અને બીજ, ત્રીજ, ચોથ, વ્રિધિ (વૃદ્ધિ) થાય ત્યારે પ્રતિપદાય કલ્પ વાંચવું ઈહાં કોઇ એમ આશંકા કરે છે જે પડવા બે થઈ તેહેની બે તેરશ કેમ થાય, પક્ષાંતર થાય છે ઇહાં કેટલાક અજાણ લોક એમ કહે છે જે માસ ફરી જાય છે તેતો અસત્ય છે. શાસ્ત્રની રીતે ભાદ્રવમાસજ છે. પણ પક્ષાંતર થાય છે તેથી બે તેરશ યુક્ત છે કેમ જે ઉમાસ્વાતિ વાચકે કહ્યું છે

શ્લોક—

क्षय (ये) पूर्वा तिथि ग्राह्या (र्ग्राह्या) वृधौ (वृद्धौ) ज्ञेयास्त (स) थोत्तरा।
श्री वि (वी)र ज्ञान निर्वाण कार्यम (र्य) लोकानु (नु) गैरी (रि)ह ॥१॥

એહનો અર્થ એમ છે જે તિથિક્ષય થાય ત્યારે પ્રથમ તિથિ ગ્રહણ કરવી. અને તિથિની વ્રધી (વૃદ્ધિ) થાય ત્યારે બીજી તિથિ ગ્રહણ કરવી, ઇહાં બે પડવે છે. માટે બીજી પડવાને પડવાપણું ગ્રહણ કરી છે. પહેલી પડવા લુણ તિથિ છે. કાળચુળા છે માટે તે દિવસે પડવાનો કૃત્ય ન થાય. અમાવશ્યાનો કૃત્ય થાય ઈહાં કોઈ પુછે જે અમાવશ બે કરવી જોઈએ તેહને એમ કહેવું જે **અમાવશ બે થાયજ નહીં જ્યાં બે અમાવશ થાય ત્યારે બે તેરશ કરીએ છીએ** માટે ઈહાં પણ એમ જ કરવું જુક્ત છે. ઈહાં કોઇ શકા કરે છે જે પડવા બીજા પક્ષની છે એહમાં કેમ લેવી ઘટે છે. તેહનો ઉત્તર સદેહ ટાળવાને એહજ હીરપ્રશ્નમાં ચોથા ઉલ્લાસમાં પ્રશ્ન કરેલુ છે જે પૂનમ તુટી હોય ત્યારે તે તપ ક્યારે કરવું તેહેનો ઉત્તર એ છે **જે પુનમ તુટે તો તેરશને દિવસે ચૌદશ કરવી** અને તેરશને દિવશે વિસ્મૃત થઈ હોય તો પૂનમનો કૃત્ય પડવાને દિવસે કરવો. એમ આળોયણને અધિકારે પડવા એ પક્ષને અનુબંધ છે. વાસ્તે બે તેરશ કરવી એહેજ યુક્ત છે. તથા બે તેરશ કરવાથી કોઇક એમ કહેશે કે તિથિની વિરાધના થાય ઉદ્યાત્ તિથિની વીરાધના ન કરવી કરે તેહેને મિથ્યાત્વ લાગે, ઈત્યાદિક સેનપ્રશ્નમાં વિશેષથી અધિકાર—કહેલું છે. પણ **તે ચાલતા દિવસનો પાઠ છે** કેમકે એજ **સેનપ્રશ્નમાં તથા હીર-પ્રશ્નમાં તથા તત્ત્વતરંગિણીમાં કહ્યું છે જે બે અમાવાસ્યા તથા**

બે પૂનમ થાય ત્યારે બે તેરશ કરવી] એમ ન કરીએ તો આગળ પાછળ એજ ગ્રંથોમાં વિરોધ આવે તથા શ્રાદ્ધવિધિમાં કહ્યું છે જે નિત્યની સમાચારી કરતાં પર્વની સમાચારી અધિક છે માટે પર્વની સમાચારી કરતાં નિત્યની સમાચારીમાં ફેરફાર ઉપયોગથી પૂર્વાચાર્ય કરતા આવ્યા છે.

શ્રાદ્ધવિધિની ગાથા

जै (जइ) सव्वेसु दे(दि)णेसु पालह किरोयम (किरिअं) तओ हवइ लट्ठ जै (जइ) पुण तहा न सक्कइ तहवि हु पालिज्ज पव्वदिणं ॥१॥

જે માટે પર્વ દિવસનું પ્રધાનપણે ગ્રહણ કર્યું છે તથા વળી કોઇ કહેશે જે આવશ્યક બ્રિહદવૃત્તિજી બાવીશ હજારી ૨૨૦૦૦] શ્રી હરિભદ્રસુરિજી મહારાજની કરેલી તથા શ્રી ઠાણાંગજીની ટીકા શ્રી અભયદેવસુરિજીની કરેલી તેમાં એમ કહ્યું છે તેમાં પચ્ચક્ખાણના ભેદને અધિકારે અતીત અનાગત પચ્ચક્ખાણ કહ્યું છે. માટે ચૌદશનો ઉપવાસ આઘો પાછો કરે તેનો દોષ નથી. તેનો ઉત્તર એ છે જે આ ગ્રંથમાં કહ્યું તેતો પર્યુષણ પર્વદિને કોઇક સાધુ આચાર્ય તથા ઉપાધ્યાય તથા ગણી તથા ગણાવચ્છેદક તથા પ્રવર્તક તથા ગ્લાનસાધુની વૈયાવચ્ચ કરતાં પર્યુષણપર્વમે અઠ્ઠમ તપ કરતાં અંતરાય થાય તો તે અઠ્ઠમનો તપ પહેલાં કરવો તથા પર્યુષણ પછે કરવો એ આશ્રીને પાઠ છે. તથા શ્રી ભગવતિજીની ટીકા શ્રી અભયદેવસુરિજી મહારાજની કરેલી તેનો પણ અભિપ્રાય પૂર્વ પશ્ચાત્ કરવાનો છે. તથા પ્રવચન સારોદ્ધારમાં પણ પચ્ચક્ખાણ પજુસણ આશ્રીને કહ્યું છે. જે એમ ન હોય તો શ્રી ઉમાસ્વાતી વાચકના વચનને વિરોધ આવે તેહેના વચનને વિરોધ કરતાં આણાભંગ મિથ્યાત્વ લાગે તથા પ્રવચન પરક્ષા ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજીનો કરેલો ગ્રંથ તેને અંતે પણ બીજી પડવાને પડવાપણું લેવી કહી છે તે ઉપર કહી છે. તથા શ્રી વિચારામૃતસંગ્રહ શ્રીકુલમંડન સૂરિજીનો કરેલો તેમાં પણ એજ મત છે. તથા શ્રી પ્રદ્યુમ્નસૂરિજીએ કરેલો ચતુર્દશીવિચારગ્રંથ તેનો પણ એજ મત છે તથા સમાચારીમા પણ એજ મત છે. ઈત્યાદિક કેટલાક લખીએ તે માટે બે પડવાની બે તેરશ અમે ઘણોજ બાર મહિના સુધી શ્રમ લેઇને તથા ઉપર કહેલા ગ્રંથોનો અભિપ્રાય જોઇને વળી તપાગચ્છના આચાર્ય તેઓની સમાચારી એજ છે તેથી કરી છે. જે હવણાંના લોકો કેટલાક પોતાના શુદ્ધ પ્રરુપકપણાનો અભિમાન રાખે છે ને વળી એમ જાણે જે અમો સિદ્ધાંત પ્રમાણે ચાલીએ છિએ એવું મનમાં ધારે છે અને વળી પોતાનો પક્ષ રાખવાને તથા એક એકના દ્વેષ ધરી એક એકનો વચન ઉથાપવાને અનેક ખોટી જુક્તિઓ કરીને તથા કુતરકો કરીને ઉથાપે છે. પણ તેહો ઉપર કાંઇ જરાક પણ અમને દ્વેષ આવતો નથી. શાથી

જે શ્રીમુનિસુંદરસુરિ આચાર્ય શ્રીદશતરંગીના ગ્રંથને અંતે કહ્યું છે. જે આવતા દુષમ કાળને વિશે એટલે પાંચમા આરાયે ઘણાક જીવો એહેવા થશે કે તેહિના મનના સંદેહ મટશેજ નહીં. ને સમાચારી સુવિહિતની કરેલી તેને દોષણ લગાડશે એહેવું કહ્યું છે માટે એ કારણ હવણાં દેખાઇ આવે છે માટે અમો દ્વેશ કરતા નથી. એવા જીવોની અમને અનુકંપા ઉપજે છે. માટે પરંપરાગમ સમાચારી પ્રકાશ કરી આ પત્ર છપાવ્યુ છે તે બે તેરશ કરવી તે માટે ભવ્યજીવ શુદ્ધમાર્ગના ખપના કરનાર પુરૂષોને એ સમાચારી ન સંદેહ ધારવી એ પ્રમાણે અઠ્ઠાઇ તથા અઠ્ઠાઇનાં પારણાં તથા ચૌદશ તથા કલ્પધર સર્વ મર્યાદા પ્રમાણે થાય છે

માટે સંઘને આ મર્જાદા પ્રમાણ કરવી એજ શ્રેય છે.

અમદાવાદ સમશેર બાહાદુર છાપાખાનામાં સવાઇભાઈ રાયચંદે છાપ્યું.
સંવત ૧૯૩૦ના વર્ષે તા. ૧૩મી અગષ્ટ સને ૧૮૭૩

શ્રી પૂજ્ય શાંતિસાગરજીનું હેન્ડબીલ—

"પજુસણ વિષે ભાદ્રવા સુદ ૧ બે કરવાનો શાસ્ત્ર પ્રમાણે નિર્ણયપત્ર છે તે આપ વાંચી પર્યુંષણપર્વ યથાર્થ રીતિએ કરવાં.

* "સ્વસ્ત શ્રી પાર્શ્વજીન પ્રણમ્ય, શ્રીમત્ ભટારક શ્રી શાંતિસાગર સુરીશ્વરજી આદેસાત લી. પં. વિમલસાગરજી. તત્ર શ્રી

...............જોગ લખાવા કારણ એ છે જે આ વરસમાં ભાધરવા શુદ ૧ બે છે ને ગઈસાલમાં પણ એકમો બે હતી તે ઉપરથી ગઇ સાલમાં દેવસુર ગચ્છના શ્રીજી વિજયધરણેંદ્રસુરી પાટણમાં ચોમાસું હતા તે વખતે તેમણે શ્રી અમદાવાદ કાગળ લખ્યો તેમાં લખ્યું હતું કે- ભાદરવા શુદિ ૧ બે છે. પણ તમારે શ્રાવણ વદ ૧૩ બે કરવી. તે કાગળ પજુસણની લગભગ વખતમાં આવેલો કે કોઈ જગો ઉપર કાગળ લખી ન શકાય તે કાગળ ઉપર અતરેના માણસોએ કાંઈ લક્ષ્ય ન રાખતાં એમના ભરૂસા ઉપર કેટલાક માણસોએ શ્રાવણ વદ ૧૩ બે કરી. ને કેટલાક માણસોએ પંચાંગ જોતાં એ શ્રીજીના કાગળ ઉપર ભરૂસો ન પડવાથી ભાદરવા શુદ ૧ બે કરી હતી

આ સાલમાં પણ એ દેવસુરના શ્રીજીએ અમદાવાદના નગરશેઠ પ્રેમાભાઈ હીમાભાઈ તથા તે શીવાય સંઘના માણસોને બોલાવ્યા વીના પોતાના અપાશરામાં રોજના માણસો આવતા જતા હશે. તેમની વીદમાંહે એકદમ શ્રાવણ વદ ૧૩ બે મુકરર કરી. એ વાત ઘણા લોકોના સાંભળવામાં આવી તેથી વિસ્મય પામ્યા કે આ અણુકર્તું ન કરવાનું કામ શું કર્યું કે ઉદીયાત ચઉદશ લોપી તેથી સંઘના ઘણાક માણસો સાગરગચ્છના શ્રીજી સાહેબ શાંતીસાગરજી.

સાહેબને ઘણી વીનંતી કરીકે-ગઇ સાલમાં ઉપર પ્રમાણે બે તેરશોની ગરબડ ચાલી હતી ને હાલ પણ તે વાતની ગરબડ ચાલે છે માટે તે વિશે આપે શાસ્ત્ર પ્રમાણે નક્કિ કરી આપવું જોઇએ, વળી આપ ઘણા વૃદ્ધ છે ને ઘણા શાસ્ત્ર જોયામા આવ્યાં હશે માટે એ બાબત આપ સંઘની વીદમાંથુ શાસ્ત્રથી નક્કી કરી આપો, એવી રીતે સંઘના ઘણા આગ્રહથી શ્રીજીસાહેબે પોતાના ઉપાશ્રયમાં શેઠ પ્રેમાભાઈ હીમાભાઇ વિગેરે તથા તપગચ્છના તથા ખરતરગચ્છ તથા પાયચંદગચ્છ વિગેરેના સંઘના માણસો તથા તે ગચ્છોના ચોમાસીઓ તે સર્વેને વીદમાંથુ સાગરગચ્છના શ્રીજી સાહેબે શાસ્ત્રમુજબ ભાદરવા શુદ ૧ બે હતી તે શાસ્ત્ર પ્રમાણે કાયમ રાખી છે. તે મુજબ સંઘ તથા સંઘના અધિપતિ વિગેરે કબુલ રાખી છે

ઉપરની ભાદરવા શુદ ૧ બે મુકરર થયાની વાત દેવસુર ગચ્છના શ્રીજીએ સાંભળી બે ચાર દિવસ સુધી વિચાર કરીને બીજીવાર પોતાના ઉપાસરામાં પોતાના પક્ષના માણસો જુજની વિદમાણ શ્રાવણ વદ ૧૩ બે મુકરર કરીને પોતાના પક્ષને મલતા જે ઉપાશરાઓ છે તે ચાર ઉપાશરાઓએ પોતાનું બોલ્યું કબૂલ રહે એવી જુક્તીઓ લખી કાગળ મોકલ્યા છે પણ તે કાગળોમાં હીરપ્રશ્ન વીગેરેના જે અર્થો લખ્યા છે તે અર્થ ગીતારથની રીતી પ્રમાણે નથી. ફેક્ત પોતાનુ બોલ્યું મંજુર રહે એવો અર્થ કર્યો છે તે કારણ અમો નીચે બતાવીએ છીએ.

૧. દેવસુર-ગચ્છના વરતમાનના શ્રીજી પોતાના કાગળમાં લખે છે કે શ્રી વિજેજીનેન્દ્રસૂરિજી જે વરસમાં વીરમગામ ચોમાસુ હતા તે સાલમા રાજનગરના પં. રૂપવિજેજીને કાગળ લખ્યો કે આ વરસના પજુસણમાં ભાદરવા શુદ ૧ બે છે તેની નમો સાવણ વદ ૧૩ બે કરજો એવી રીતના કાગળ ઉપરથી દેવસુરના શ્રીજીએ બે તેરસ કરી પણ તે વાત અજુક્ત છે તેનું કારણ નીચે બતાવીએ છીએ.

તે વરસમાં ભાદરવા શુદ ૧ બે હતી એવી ખાતરી ભરેલી વાત સંભવતી નથી કારણ કે વીજેજીનેન્દ્રસુરિજી સંવત ૧૮૪૧ ની સાલમાં શ્રીજીપદને પામ્યા ને આશરે સં. ૧૮૮૪ની સાલમાં કાલ કર્યો છે ને સંવત ૧૮૯૨ ની સાલમાં પં. પદમવિજેજીએ કાલ કર્યો છે માટે તેમને માટે પં. રૂપવિજયજી તેજ સાલમાં થયા હશે ને સંવત ૧૮૯૨થી સવત ૧૮૮૪ની સાલ સુધીના પંચાંગ જોયાં તો બે એકમો કોઈ સાલમાં નીકળતી નથી તો વિજેજીનેન્દ્રસૂરીનો કાગળ બતાવે છે. તે ઉપર ભરૂસો શી રીતે રાખવો વળી તે કાગળમાં સંવત પણ બતાવના નથી. ને વળી પં. રૂપવિજેજીએ વિજયજીનેંદ્રસુરીજીના કાગળથી ભાદરવા શુદ ૧ બેની શ્રાવણ વદ ૧૩ બે કરી હોય તો સંવત ૧૯૦૨ ની સાલમાં ભાદરવા શુદ ૧ બે કરી છે એવી ખાતરી અમને છે વળી તેઉના સંઘાડાના પં. ઉમેદવિજયજી તથા શ્રાવક વરજલાલ પાનાચંદ તથા પં. શ્રી વીરવિજેજીના

ઉપાશ્રયના જનાર શ્રાવક શુલાબચંદ કુલચંદ વીગેરે ઘણા માણસો ભાદરવા શુદ ૧ બે કરી કહે છે. ને વળી જે કાગળ બતાવતા નથી તેની નકલ બતાવે છે. વળી પં. રૂપવિજયજીએ તેરસો બે કબુલ કરી એવો કાગળ પણ દેવસૂરના શ્રીજી તેમના લખેલા કાગળને વિષે બતાવતા નથી માટે પં. રૂપવિજયજીએ બે પડવેઓ કરી એ વાત સત્ય છે તેથી વીરમગામના કાગળ ઉપર શ્રી સંઘને ભરૂસો રાખી બે તેરસો કરવી જુક્ત નથી. બે પડવેઓ કરવી તો હીરપ્રશ્ન વીગેરે ગ્રન્થની શાખ બતાવીએ છીએ માટે શ્રી સંઘે બે પડવેઓ કરવામાં શંકા રાખવી નહિ".

શ્રી હીરસુરીજીને ગણી નગ રીખીજીએ પ્રશ્ન ૧૯ પુછ્યા છે તે મધેનું પ્રશ્ન ૭ મું આ છે કે—

यदा चतुर्दश्यां कल्पो वाच्यते अमावास्यादि वृद्धौ वा अमावास्यायां प्रतिपदि वा कल्पो वाच्यते तदा षष्ट तप क्व विधेय । तदुत्तरम् यदा चतुर्दश्यां कल्पो वाच्यते इत्याद्यत्र षष्ट (ष्ठ) तपो विधाने दिननैयत्यं नास्तीति यथारुचि तद्विधीयतां इति कोऽत्राग्रहः —

એ પ્રશ્નના અર્થ દેવસૂર ગચ્છના શ્રીજી એવી રીતે કહે છે કે ભાદરવા શુદ ૧ બે થાય ત્યારે પેહેલી એકમની અમાસ કરીને સાવણ વદ. ૧૩ બે કરવી એ વીગેરે અર્થ કરે છે તે પ્રમાણે અર્થ થાય નહી ને ખરો અર્થ નીચે લખ્યા પ્રમાણે છે.

નગરીશી. પ્રશ્નના કરના એ હીરવીજેસુરીને પૂછયું જે ચઊદસને વીશે કલ્પસુત્ર વાચીએ અથવા અમાવાસી આદિ તિથિની વૃદ્ધિ થયે અમાવાસીઆને વીશે વાંચીએ અથવા પડવેને દીવશે વાચીએ તે વારે છઠનો તપ કીએ દીવશે કરવો તેનો ઉત્તર હીરશુરીજીએ આપ્યો કે ચઉદસને દીવશે અમાસને દીવસે પડવાને દીવસે એ ત્રણ દીવશે કલપ શુતર વંચાય પણ છઠ તપ કરવાના દીવસનું નીશ્ચેપણું નહીં જ્યારૂચીએ કરવું આ અર્થ ઉપરથી બુધીવાળા પુરૂસોને હઠ-કદાગ્ર મુકીને વીચાર કરવો કે વદી ૧૪ તથા વદ ૦)) તથા શુદ ૧ પેહેલી એ ત્રણે દીવશે કલપ શુતર વચાય એવો અર્થ થશે ત્યારે ઉદીઆત ચૌદસ ભાગીને બે તેરસો કરવાનું કારણ રહ્યું નહી.

દેવસુરગચ્છના શ્રીજી પેહેલી શુદ ૧ ને અમાસ ઠરાવી ને પડવાને કાળ ચુલા તથા લુણ તિથિ ઠરાવી તે શનીવારનો દીવસ છે. જે પડવે સાબિત રાખી છે તે પણ શનીવારનો દીવસ છે. આ ઠેકાણે મધ્યસ્થપણું ધારીને વિચાર કરવો કે શનીવારનો દીવસ ક્યોં કે એજ રહ્યો જ્યારે એનો એ રહ્યો ત્યારે તો તે શ્રીજીને તે દીવસે કલ્પસુતર વાંચવું જોઈએ નહી ને કદાપી વાંચે તો કેવું થયું કોઈ પુરૂષ રાત્રીનો દીવસ માંની ખાય તો તેને રાત્રી ભોજનનું પાપ ના લાગે

અર્થાત્ લાગેજ અથવા કોઈ સારો માણુસ ખરને અશ્વ માની તે ઉપર સ્વારી કરે તો લોક તેની હાંસી ન કરે અરથાત કરેજ. તેમ દેવસુર ગચ્છના શ્રીજીએ એકમને કલંક આપી અમાસ નામ પાડી પોતાનો મત રાખવા બે તેરશો કરી તે બે તેરશો વ્યાજબી નથી કરી. હીરપ્રશ્નનો અર્થ મરડીને કર્યો છે તે વાત ઉપર જણાવી છે.

દેવસુરના શ્રીજી હીરપ્રશ્નના ચોથા પ્રકાશમાં એક પ્રશ્ન છે તેનો પરમારથ સમજ્યાવિના તે ઉપરથી એકમને લગતા પક્ષમાં ગણીને એકમને ફેરવી અમાસ કરી વદ ૧૩ બે કરે છે. પણ તે શાસ્ત્ર વિરૂધ છે તેનું કારણ નિચે બતાવીએ છીએ.

ચોથા પ્રકાશનું પ્રશ્ન.

પ્રશ્ન-तथा (यदा) पचमि(मी) तिथिस्त्रु(त्रु)टिता भवति तथा (दा) तत्तपः कस्यां तिथौ क्रियते, पूर्णिमायां च त्रुटितायां कुत्रेति उत्तर-अत्र पंचमि (मी) तिथिस्त्रु (स्त्रु) टिता भवति तदा तत्तपः पूर्वस्यां तिथौ क्रियते पूर्णिमायां त्रुटितायां त्रयोदशी चतुर्दश्यां (श्योः) क्रियते त्रयोदश्यां (श्या) विस्मृतौ तु प्रतिपद्यपीति इति उक्त એ પ્રશ્નના કરતાએ પૂછ્યું છે કે પાંચમનો તપ કરવા વાળાને પાંચમ ટુટી હોય તો તે તપ ક્યારે કરવો તથા પુનમ ટુટી હોય તો તે તપ ક્યારે કરવો તેનો ઉત્તર આપો કે પાંચમ ટુટી હોય તો પેહેલે દીવસે કરવો ને પુનમ ટુટી હોય તો **તેરશને ચઉદસ કરવી ને તેરશને દીવસે ચઉદશ કરવી ભુલી ગયા હોય તો એકમને દીવસે પુનમનો કૃત કરવો એ પરમારથ છે.**

આ ઉપરથી તે શ્રીજી આલવણુની વાત કશાની પટવા લગતા પક્ષમાં ગણી ભાદરવા શુદ ૧ ની શ્રાવણ વદ ૧૩ બે કરે છે. એ કરવું ખોટું છે. શાથી જે એ પ્રશ્નમા સાર એવો છે કે જે પુરૂષને તે તીથીનો હરેકવાતનુ વરત હોય તેને તીથી ટુટે તથા ભુલીગએ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે તપ કરવાની વાત છે કાંઈ આલવણુની વાત નથી આ ઉપરથી દેવસુરગછના શ્રીજી ઉદીઆત ચઉદશ લોપી તેરશ કરી પણ ઉદીઆત તીથી લોપનારને ગ્રંથકાર ચાર પ્રકારના દુષણ લાગે એમ લખે છે ને આ રીતે છે.

॥ श्राद्धविधौ ॥ यत-॥ जइ सव्वेसु दिणेसु पालहकिरिअं नओ हवइ लट्ठं ।
जइ पुण तहा न सक्कइ तहवि हु पालिज्ज पव्वदिणं ॥१॥
पर्वाणि चैवमूचुः-अट्ठमी चाउद्दसो पूण्णिमाय तहमावसा हवइ पव्व ।
मासम्मि पव्वछक्कं तिन्नि अ पव्वाइं पक्खंमि ॥२॥
तथा । बीआ पंचमि अट्ठमि एगारसि चउद्दसी पण तिहीओ।
पयाओ सुअतिहीओ गोअमगणहारिणा भणिआ ॥२॥

तिथिश्चप्रातः प्रत्याख्यान वेलायां यः स्यात् स प्रमाणं सूर्योदयानुसारेणैवं लोकेऽपि दिवसादि व्यवहारात् ।

आहुरपि—चाउम्मासिअ वरिसे पक्खिअ पंचट्ठमीसु नायव्वा ॥१॥

ताओ तिहीओ जासिं उदेइ सूरो न अण्णाओ ।
पूआ पच्चक्खाणं, पडिक्कमणं तहय नियमगहणं च ॥
जीए उदेइ सूरो तीए तोही(ही)ए उ कायव्वं ॥२॥

इति श्राद्धविधौ अथ दशाश्रुतस्कंध भाष्ये—

पज्जुसणे चउमासे पक्खिए पंचट्ठमीसु नायव्वा ।
ताओ तिहीओ जासिं उदेइ सूरो न अन्नाओ ॥

इति उदयंमि जा तिही सा पमाणमिअरीइ कीरमाणीए आणाभंगणवत्था मिच्छत्तविराहणं पावे ॥१॥

अस्यार्थः-जे तिथि सूर्य उदय समये होय ते तिथि प्रमाण छे एटले ते तिथि संपूर्ण मानवी ने उदियात विना बीजी तिथि तिथिमां गणे तो तेने चार दूषण लागे जिनआज्ञानो भंग पणी १ विपरीत भावपामे २ मिथ्यात्वने पामे ३ विराधकपणुं पामे ४

એવી રીતે ચારે પ્રકારના દુષણ લાગે છે માટે ઉદીઆત તીથી લોપવી ન જોઇએ ને તે તીથી લોપીને તે વાતની ઘટતા (ઘટના) કરવાને તેમના કાગળમાં લખે છે કે બે પૂનમો હોય ત્યારે ઉદીઆત ચઉદશ કયાં રહી એ વાત શાસ્ત્ર જોઇને તેમણે લખી નથી શાસ્ત્રનો અભિપ્રાય એવો છે કે પરવતીથી વૃદ્ધી થયે વૃદ્ધી તીથી સાબેત રાખવી ને ઉપરથી એમ સમજાય છે કે પાછલી ઉદીઆત તીથીને ફેરવતાં કાંઈ શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ થતું નથી.

પણ ભાદરવા સુદ ૧ પરવતીથી નથી ને વળી બીજા પખવાડીઆની છે તેને ફેરવીને અંધારી પખવાડીઆની અમાસરૂપ ગણવી ને અમાસને ચઉદસ ગણવી તે છતી ઉદીઆત ચઉદશની તેરશ કરવી એ રીતે કરતાં ત્રણે તિથિને ફેરવવા પણું થાય છે એ ઘણું શાસ્ત્ર વીરૂદ્ધ છે આ રીતે તેમને પોતાનું બોલ્યુ કબુલ રાખવાને શાસ્ત્રને કલંક લગાડવું ને લોકને ભરમમાં પાડવા એ વાત ઘણી વીરૂધ કરી છે

દેવસુર ગચ્છના શ્રીજી તેમના કાગળમાં લખે છે કે સાગરગચ્છના શ્રીજી એતો ખંડખંડના પંડીતની વાતો સાભળીને તથા પરમાદના વશથી તથા શાસ્ત્રની મેહેનત ન લીધાથી તથા તે સબંધી કેટલોક સંઘ મળીને એ પડનેઓ કરી છે ને વળી લખે છે કે—એ સમાચારી લુંકાગચ્છ તથા બીજામની તથા પાસ્ચંદ ગચ્છ તથા કવલા ગચ્છ તથા કોરંટ ગચ્છની છે પણ તપગચ્છની

ટુંકમાં 'ધરણેન્દ્રસૂરિજીથી પૂનમ અમાશની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ વિગેરે શરૂ થયું અને પર્વતિથિમાં ગરબડ ચાલી' તેવું કથન કરનાર પૂ. આ. સિદ્ધિસૂરિજી મહારાજે આ હેન્ડબીલ પૂર્ણ જોયું નથી અને તેમના શિષ્ય પૂ. પં. કલ્યાણવિજયજી મહારાજે અને આ જંબુસૂરીજી મહારાજે આ હેન્ડબીલ પોતાની પાસે પૂર્ણ હોવા છતાં તે વૃદ્ધ સરલ પરિણામી પુરૂષને પોતાના આગ્રહમાં સ્થિર રાખવા બતાવ્યું નથી તેમજ જનતાને સત્ય વસ્તુથી વંચિત રાખવા આ હેન્ડબીલને અપૂર્ણ છાપ્યું છે. આથી આ હેંડબીલ વાંચકને સત્ય વસ્તુનો ખ્યાલ આવે તેટલા માટે અત્ર અક્ષરશઃ પૂર્ણ ઉપર પ્રગટ કરવામા આવ્યું છે.

શાંતિસાગરજીના હેન્ડબીલની ટુંક સમજ.

આ, શ્રી પૂજ્ય શાંતિસાગરજીનું હેન્ડબીલ ભા. શુ. ૧ ની વૃદ્ધિએ તેરશની વૃદ્ધિ કરવાના શ્રી પૂજ્ય ધરણેન્દ્રસૂરિજીના ફરમાનને વિરોધ કરનારૂં છે છતાં તેમાં પણ તપાગચ્છની પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની રીતિનું સમર્થન છે. તેઓ તે હેન્ડબીલમાં બીજ પાંચમ આઠમ અગિયારસ ચૌદસ પર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વ એકમ ચોથ સાતમ દસમ અને તેરશની ક્ષય વૃદ્ધિ અને પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વતર અપર્વ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કબુલ કરે છે. માત્ર એકમની વૃદ્ધિ વખતે તેરસની વૃદ્ધિ કરવાની શ્રી પૂજ્ય ધરણેન્દ્રસૂરિજીના ફરમાનને વ્યાજબી ગણતા નથી. અને તે અવ્યાજબી ફરમાન જતે દીવસે દઢ ન બની જાય તે માટે તે વૃદ્ધ શ્રીપૂજ્યે પોતાનો વાંધો ઉઠાવ્યો છે પૂ. પં. કલ્યાણવિજયજી તથા આ. વિજયજંબુસૂરિજીના પુસ્તકમાં આ હેંડબીલનો ઉપયોગ જે ઉંધી રીતે કરવામાં આવ્યો છે તે કોઇ પ્રકારે તેને પુરૂં જોયા પછી વ્યાજબી ઠરતો નથી.

આ હેન્ડબીલમાં ટીપ્પણાની પર્વ કે પર્વાનન્તરપર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિપ્રસંગે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની વસ્તુનું સારૂં સમર્થન મળે છે તે તેમના નીચેના લખાણથી સમજાય છે.

૧. "પૂનમ ટુટી હોય તો તેરસને ચઉદશ કરવી ને તેરસને દીવસે ચઉદસ કરવી ભુલી જવા હોવતો એકમને દીવસે પૂનમનો કૃત્ય કરવો એ પરમાન્ય છે"

૨. "તેમના કાગળમાં લખે છે કે બે પૂનમો હોય ત્યારે ઉદીયાત ચઉદશ કર્યાં રહી એ વાત શાસ્ત્ર જોઇને તેમણે લખી નથી. શાસ્ત્રનો અભિપ્રાય એવો છે કે પરવતિથિ વૃદ્ધિ થયે વૃદ્ધિતિથિ ગણિત ગણતરી તે ઉપરથી એમ સમજાય છે કે પાછલી ઉદીયાત તિથિને ફેરવતાં કંઇ શાસ્ત્ર વિરૂધ થતું નથી".

સં. ૧૯૨૯ની સાલમાં શ્રી પૂજ્ય શાંતિસાગરજીની ઉંમર ૬૨ વર્ષની છે

તે ૯૨ વર્ષના અનુભવી શ્રીપૂજ્ય પૂનમના ક્ષયે તેરસે ચૌદશ અને ચૌદશે પૂનમ કરવાનું જણાવે છે. ૨. શ્રી પૂજ્ય ધરણેન્દ્રસૂરિજીએ ભા. શુ. ૧ ની વૃદ્ધિએ બે તેરસો કરવાનું જણાવ્યું ત્યારે ૧ ઉદયવાળી ચઉદસ તેરસ થઈ. ૨. ઉદયવાળી પૂનમે ચઉદસ થઈ અને અને પ્રથમ ભા સુ. ૧ અમાસ બની આ પ્રમાણે ત્રણ તિથિઓ પલટાણી. આથી ધરણેન્દ્રસૂરિજી સામે 'उदयंमि जा तिहि' ગાથા રજુ કરવા પૂર્વક જણાવવામાં આવ્યુ કે ઉદયવાળી તિથિ પલટનારને મિથ્યાત્વ વિગેરે દોષો શાસ્ત્રકારોએ જણાવ્યા છે અને એકમની વૃદ્ધિએ તેરશની વૃદ્ધિ કરવાથી આ દોષો લાગશે તેનું શું? ત્યારે તેમણે જણાવ્યું કે પૂનમ અમાવાસ્યાની ક્ષયવૃદ્ધિએ જ્યારે આપણે બે તેરશ કે તેરશનો ક્ષય કરીએ છીએ ત્યારે 'ઉદય તિથિ' કયાં ઘટે છે? (કારણ કે પૂનમના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય કરવાથી ઉદયવાળી તેરશે ચૌદશ અને ઉદયવાળી ચૌદશે પૂનમ થાય છે તેમજ વૃદ્ધિ વખતે ઉદયવાળી ચૌદશ બીજી તેરશ બને છે અને ટિપ્પણાની પ્રથમ પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યાએ ચૌદશ અને ટિપ્પણાની બીજી પૂનમ કે અમાવસ્યાએ પૂનમ કે અમાવાસ્યા બને છે ત્યાં 'ઉદયતિથિ' ઘટતી નથી છતાં તમે ને અમે બન્ને તેમ કરીએ છીએ તેમ એકમની વૃદ્ધિએ ઉદયતિથિ ન ઘટે તો પણ કરવામાં વાંધો નહિ કારણકે પર્વ સમાચારી વખતે તિથિ સમાચારીમાં ફેરફાર પૂર્વાચાર્ય કરતા આવ્યા છે)

આનો જવાબ શ્રી પૂજ્ય શાંતિસાગરસૂરિ તરફથી આપતાં જણાવ્યું કે. ૧૪-૧૫ એ બે પર્વતિથિ છે, એકમ પર્વતિથિ નથી. પર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વની અપર્વ ઉદયતિથિ ફેરવતાં શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ થતું નથી અર્થાત્ પૂનમની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે ચઉદસ અને પૂનમ વખતે 'उदयंमि'નો સિદ્ધાંત નથી સચવાતો તે શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ નથી પણ શાસ્ત્રથીજ તે સિદ્ધ છે) કારણ કે પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે તેની વ્યવસ્થા માટે 'ક્ષયે પૂર્વા'નો પ્રઘોષ અપવાદ વચન છે. માટે તેમણે લખ્યું કે—

'પાછળ ઉદીયાત તિથિને ફેરવતાં કાંઈ શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ થતું નથી'

પૂનમની *ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવામાં ઉદયનો સિદ્ધાંત ન

---

* સં. ૧૯૯૭ માં કા. શુ. પહેલી પુનમે ચોમાસુ બદલ્યુ ત્યારે પૂ. આ. વિજયસિદ્ધિસૂરિ મહારાજને યોજના પૂર્વક પૂછાયેલ પ્રશ્નો

પ્રશ્ન-૫ આપે પરંપરા ખોળી કહેવાય?

ઉત્તર—પરંપરા શાની ખોળી? આ પરંપરા કહેવાતી હશે? શાસ્ત્રની આજ્ઞાની વિરાધના થાય એવી પરંપરા હોયજ નહિ જુઓ તમને કોઈને કદાચ યાદ નહિ હોય પણ મારા અનુભવની વાત છે આ વાત, ૧૯૨૬ થી ૧૯૨૮ સુધીમાં બની છે. દેવસુરના ઉપાશ્રયે નાગોરીશાળામાં ધરણેન્દ્ર શ્રીપૂજ્ય હતા તે વખતે પર્વતિથિઓનો આવો ફેરફાર કરવાનું તેમણે કરેલ તે વખતે સુબાજી તેમની પાસે જતા પણ ત્યારથી તેમણે ત્યાં જવાનું બંધ

સચવાય તેમાં શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ નથી તે જણાવી પૂનમની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિને તેમણે માન્ય રાખેલ છે.

ધરણેન્દ્રસૂરિજીના હેન્ડબીલમાં આગળ જણાવેલ પાંચ વસ્તુને શ્રીપૂજ્ય શાંતિસાગરજીએ સંપૂર્ણપણે સ્વીકારી છે. માત્ર એકમની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ કરવી તે અયોગ્ય છે તેમ જણાવેલ છે.

આ હેન્ડબીલબાજીમાં શ્રીપૂજ્ય શાંતિસાગરજીનું હેન્ડબીલ શ્રીપૂજ્યોની સત્તાના કિલ્લાને તોડવારૂપે સં. ૧૮૭૦ પછી પ્રથમજ હતું અને જેને મૂળચંદજી મહારાજની અનુમતિ હતી તેવું આ જંબુસૂરિજી મહારાજ આદિ જણાવે છે. પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ તે હેન્ડબીલમાંજ પ્રાપ્ત થાય છે. આમ સ્પષ્ટ છતાં તેમણે તેમના પુસ્તકોમાં શ્રીપૂજ્યોના નામે શાસ્ત્રાનુલક્ષી દેવસુર સંઘની શાસ્ત્રસિદ્ધ પર્વક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ કરનારી સમાચારીને અશાસ્ત્રીય બનાવવા નિષ્ફળ પ્રયત્ન કર્યા છે.

ટુંકમાં સં. ૧૯૨૮ અને સં ૧૯૨૯ માં પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની તથા પર્વક્ષયવૃદ્ધિ વખતે પૂર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની માન્યતા દેવસુર સંઘમાં સર્વ સંમત હતી. માત્ર એકમની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ કરવાના શ્રીપૂજ્ય ધરણેન્દ્રસૂરિના ફરમાનનો તે વખતે વિરોધ હતો.

કહ્યું એ ચાર વાર શ્રી. પૂજ્યના કોટવાળો તેડવા આવ્યા પણ તેમણે કહી દીધું કે અસત્ય પ્રરૂપણા થઈ માટે હું નહિ આવું તે વખતે શ્રી. મુલચંદજી મહારાજ વિગેરેને પણ ઘણું દુઃખ થયુ કે આ બહુ ખોટું થાય છે. પણ તે વખતે સાધુઓ થોડા અને શ્રીપૂજ્યોનું બળ ઘણું, તે વખતે ઉહાપોહ પણ થયેલો પણ ચાલી પડયું વિગેરે.

(તા. ૧૫-૯-૪૦ વીરશાસન)

ઉપર પ્રમાણેના ઉદ્‌ગારોથી પૂ. આ. સિદ્ધિસૂરિજી મહારાજ પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ વખતે પુર્વ અપર્વ તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની રીતિ સં ૧૯૨૬ થી સં. ૧૯૨૯ સુધીમાં ધરણેન્દ્રસૂરિના વખતમાં શરૂ હતી તેનું સ્મરણ રજુ કરે છે. અમારૂં માનવું છે કે આ ભદ્રિક પરિણામી મહાત્માને એકમની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિના શ્રી. પુજ્ય ધરણેન્દ્રસૂરિના આદેશને "પુનમની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ ત્યારથી થઇ" તેથી ઉલટી વાતવડે ધરણેન્દ્રસૂરિના નામથી ઠસાવવામાં આવેલો. અને તે બેસાડેલ ગેડ વિસરાય નહિ માટેજ પૂ. ધરણેન્દ્રસૂરિનું તથા પૂ. શાંતિસાગરનું હેન્ડબીલ પુરૂં તેમને વંચાવવામાં કે બતાવવામાં આવ્યું નથી. ધરણેન્દ્રસૂરિ અને શાંતિસાગરનાં હેન્ડબીલ જોવાથી એકની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ કરવાનો મતભેદ હતો પરંતુ તે બન્ને હેન્ડબીલો સ્પષ્ટ જણાય છે કે તે વખતે જે. સં ૧૯૨૯-૧૯૩૦ માં છપાયેલાં છે તેમાં પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિએ પૂર્વ અપર્વ તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાનું તથા પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાનું સંપૂર્ણ સમર્થન છે.

શ્રીપૂજ્યોના ગમે તેવા જોરવખતે પણ જૈનશાસનમાં ગીતાર્થ પુરૂષોનો તદ્દન અભાવ નથી જ થયો અને એને લઇનેજ જગદ્ગુરૂ વિજયહીરસૂરિ મહારાજ પછીથી આજ સુધી કોઇપણ અપ્રમાણિક વસ્તુ વિના મતભેદે જૈનસંઘે માન્ય તરીકે સ્વીકારી નથી. સં. ૧૮૭૦થી વીસમી સદીના પ્રથમ ચરણ સુધી શ્રીપૂજ્યોની સત્તાને લઇ પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિની પ્રથા ચાલી તેવું પ્રચારી તે ગાળામાં થયેલ પૂ પં. પદ્મવિજયજી ગણિ પૂ પં. રૂપવિજયજી ગણિ તથા પૂ. પં. વીરવિજયજી ગણિવર જેવા મહાત્માઓને ગીતાર્થ તરીકે ઓળવી જૈનશાસનને ગીતાર્થ વિનાનું ગણાવવું તે તદ્દન ગેરવ્યાજબી છે.

આ વીસમી સદીના પ્રથમ ચરણની હેન્ડબીલબાજી પણ ખરી રીતે પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ વખતે તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિને સાબિત કરે છે.

આથી સ્પષ્ટ છે કે સં. ૧૯૨૮–૧૯૨૯માં પર્વતિથિ ક્ષયવૃદ્ધિ નહોતી થતી- પરંતુ પર્વક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વ તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ થતી હતી. અને સં. ૧૯૨૮માં ૯૨ વર્ષના શ્રી પૂજ્ય શાંતિસાગરજીનો અનુભવ પણ તે પ્રમાણે હતો. પૂ વયોવૃદ્ધ આચાર્ય સિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજના ધરણેન્દ્રસૂરિના વખત પહેલાં પર્વક્ષયવૃદ્ધિ થતી હતી તેવા અવ્યાજબી સ્મરણને આ રીતે અધુરા હેન્ડબીલોને છપાવી જાણીબુજી ટકાવી રાખવામાં આવ્યું હતું.

સં. ૧૯૫૨ માં ભા. સુદ ૫ પર્વનો ક્ષય કરવામાં આવ્યો હતો તેવો આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીનો પ્રચાર ખોટો છે. પરંતુ સં. ૧૯૫૨ માં પંચાંગ બદલવા ન બદલવાનો મતભેદ હતો.

૬. સં. ૧૯૫૨ માં ચંડાંશુચંડુમાં ભા. સુ. ૫ નો ક્ષય હતો ત્યારે ઘણા મોટા ભાગે ચંડાંશુચંડુને આધાર રૂપે ન લેતાં બીજાં પંચાંગ પંજાબ વડોદરા વિગેરેમાં છઠ્ઠનો ક્ષય લખેલો હતો તેનો આધાર લઇ છઠ્ઠનો ક્ષય કર્યો હતો અને પૂર્વે ચંડાંશુગંડુ પંચાંગને ગ્રહણ કર્યું છે માટે વિના કારણે ન છોડવું તે આશયે આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજીએ (તે વખતે મુનિશ્રી આનંદસાગરજીએ) તે ચંડાંશુચંડુ પંચાગને આધાર રૂપે લઇ ક્ષયે પૂર્વાનો સંસ્કાર લગાડી ત્રીજનો ક્ષય કર્યો હતો અર્થાત્ તે વખતે જૈન સંઘમાં કોઇએ પણ પર્વતિથિ સુદ પાંચમનો ક્ષય કર્યો નહોતો.

સં ૧૯૫૨ ના ચંડાંશુચંડુ પંચાગમા ભા. સુદ ૪ શુક્રવારે ૫ ઘડી ૧૭ પળ અને ત્યાર પછી ૫૪ ઘડી ૧૯ પળ પાંચમ છે શનિવારે સૂર્યોદયથી ૫૪ ઘડી ૨૧ પળ ભા શુ. ૬ છે આથી ચંડાશુચંડુમા ભા શુ. ૫ નો ક્ષય છે

વડોદરા વિગેરેના પંચાંગમાં ભા. શુ. ૪ શુક્રવારે સૂર્યોદયથી ૮-૧૯ પળ છે શનિવારે ભા. શુ. ૫ ૨-૩૨ પળ છે અને ત્યાર પછી ભા. સુ. ૬ ૫૪-૩૦ પળ છે. રવીવારે સૂર્યોદયથી ભા. શુ ૭ છે. આથી વડોદરાના પંચાંગમાં ભા. સુ. ૬ નો ક્ષય છે.

સં. ૧૯૫૨ માં અને તે પહેલાં કેટલાંક વર્ષ અગાઉ જૈનસમાજ ચંડાંશુ-ચંડુને પચાંગ તરીકે ઉપયોગ કરતો હોવાથી ચંડાંશુચંડુના ભા શુ. ૫ ના ક્ષય પ્રસંગે શું કરવું ? તે પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો. પ્રથમ ભા શુ. ૫ ના ક્ષય પ્રસંગે કાંઈ કરવામાં આવ્યું હતું કે કેમ તેનો વિચાર કર્યો પણ તે વખતના વિદ્યમાન વૃદ્ધમાં વૃદ્ધ પુરૂષોના કાળમાં ભા. શુ ૫ ના ક્ષયનો પ્રસંગ આવ્યો ન હતો. પૂનમના ક્ષય પ્રસંગે તેરશના ક્ષયની આચરણા અને સીધા પાઠ દેખાતા હતા તેમ પાંચમના ક્ષય પ્રસંગે ત્રીજના ક્ષય કરવાની આચરણાનો અનુભવ ન હોવાથી તે વસ્તુનો ઉકેલ લાવવા પાંચમને બદલે છઠ્ઠના ક્ષયવાળા પંચાગને આધારરૂપે લઈ પર્યુષણ અને સંવચ્છરીની વધઘટ વિનાની વ્યવસ્થાના નિર્ણય તરફ જવું એમ એક મોટા ભાગને યોગ્ય લાગ્યું. અને એ કારણેજ તે મોટા ભાગે પોતાના સમર્થનમાં બીજું પંચાંગ બદલવાથી શાસ્ત્રથી કાંઈ વિપરીત થતું નથી તે જણાવ્યું. પણ તેમના સર્વ લખાણમાં કોઈપણ જગ્યાએ પાંચમ તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ થાય તેવું જણાવ્યું નથી એટલુજ નહિ પણ પર્વ-તિથિની ક્ષય ન થાય તથા પૂનમ અમાસના ક્ષયે તેરસે ચૌદસ અને ચૌદસે પૂનમ કરવાનું જણાવ્યું છે.

આ બધી વસ્તુને સ્પષ્ટ સમજવા સં. ૧૯૫૨ માં છપાયેલ સયાજીવિજય અને જૈનધર્મ પ્રકાશના લેખને અહિં આપીએ છીએ.

૧ "જોધપુરી પંચાંગમાં ભાદરવા સુદી ૪ શુક્રવાર ઉપર પાંચમનો ક્ષય માનેલો છે પાંચમ એ પર્વતિથિ છે અને શ્રી ઉમાસ્વાતિ વાચક મુખ્યના વચનનો પ્રઘોષ એવો સંભળાય છે કે "क्षये पूर्वा तिथि कार्या वृद्धौ कार्या तथोत्तरा."

"(પર્વતિથિનો) ક્ષય હોય તો પહેલી (તિથિ પર્વ) તિથિ કરવી અને વૃદ્ધિ હોય તો પછીની કરવી." મતલબ કે પાંચમનો ક્ષય હોવાથી ચોથનો ક્ષય કરવાનો પ્રસંગ આવે છે"

૨. "पूर्णिमायां च त्रुटितायां त्रयोदशीचतुर्दश्योः क्रियते यत्रोदश्यां विस्मृतौ तु प्रतिपद्यपि પૂનમ તુટી હોય તો તેરશ ચોદશને કહાડે (ચોદશ પૂનમનો) છઠ્ઠ એટલે બે ઉપવાસનો તપ કરવો" (સયાજીવિજય જૈનો માટે ખાસ. વડોદરા બુધવાર તા ૫ ઓગસ્ટ સને ૧૮૯૬ અષાડ વદિ ૧૧ સ. ૧૯૫૨)

ઉપરના લેખમાં પર્વતિથિનો ક્ષય હોય તો પૂર્વ અપર્વ તિથિનો ક્ષય

કરવાનું અને પૂનમનો ક્ષય હોય તો તેરશનો ક્ષય કરવાનું તેમજ પર્વતિથિનું અખંડપણું માન્ય રાખવાનું જણાવવામાં આવ્યું છે

સં. ૧૯૫૨ માં મુખ્ય ચર્ચા ટીપ્પણાને બદલવા ન બદલવાની હતી તે વાત સિયાજીવિજયના નીચેના લખાણથી સ્પષ્ટ જણાશે માટે તે આપીએ છીએ.

"ગ્રહલાઘવનો સિદ્ધાંત પૂર્વ પશ્ચિમના સર્વ વિદ્વાનોને માન્ય છે. હોરા મકરંદના કર્ત્તા કાશીના મરહુમ મહામહોપાધ્યાય બાપુદેવ શાસ્ત્રી પણ સૌરપક્ષના સૂર્યચંદ્રથી પંચાંગ નીપજાવતા હતા અને તે યુરોપાદિ દેશોમાં વજનદાર ગણાતું હતું. મારવાડ સિવાય હિંદુસ્તાનના બીજા ભાગોમાં સૌરપક્ષનું પચાંગ ચાલે છે તેમાં આપેલો તિથિઓનો ભોગ્યકાળ જોતાં ભાદરવા સુ. ૪ ને શુક્રવાર ઉપર લા શુ. ૫ નો ક્ષય થતો નથી પણ શનિવારે સુદિ ૫ પહોચી તેના ઉપર શુદિ ૬ નો ક્ષય થાય છે તે વાસ્તવિક મતને આ વખતે સ્વીકારવામાં આવે તો પજુસણના આઠે દહાડા ચોખા આવી સૂર્યોદય વખતે શુક્રવારે ચોથ છે તેજ વારે બધે સંવચ્છરી થઈ શનિવારે પાંચમ કાયમ રહીને પારણાદિ થાય તેમ છે.

મરહૂમ જૈન ધર્માચાર્ય શ્રી આત્મારામજી મહારાજ અને બીજા મહાશયોનો અભિપ્રાય તથા છેવટનો નિર્ણય.

મુંબઇથી અશાડ સુદિ ૬ નો શ્રી ચડુ પચાંગના કર્ત્તા પંડિતજી શ્રીધર શિવલાલનો પત્ર આવ્યો છે તેમાં તે પંડિતજી લખે છે કે—

आपने लिखा के भाद्रपद शुक्ल पक्ष पंचमीका क्षय है की ६ का क्षय है? सो हमारा पंचांग जो है सो ब्रह्मपक्षकी गणितसे है। और अन्य पंचांग जो है सो सौरपक्षके गणितसे है सो १ दीनका फरक रहेता है हमारे पंचांगका मान्य मारवाड देशमें है, आपके यहां वडोदामे गुजराती पंचांग सौरपक्षका चलन है सो आपकु छठीका क्षय मानना चाये।

ઉપર પ્રમાણે બ્રહ્મપક્ષના ચંડુપચાંગના કર્ત્તા પોતે ગુજરાતમાં ભાદરવા સુદિ ૬નો ક્ષય કરવા મત આપે છે. મરહુમ જૈન ધર્માચાર્ય શ્રી આત્મારામજી મહારાજે પોતાની હયાતીમાં છઠનો ક્ષય કરવા વિષે અભિપ્રાય જણાવ્યો હતો અને હાલ પણ ઘણાખરા મુનિમહારાજ તથા ભરૂચના શેઠ અનોપચંદ મલુકચંદ જેવા મહાશયો છઠનો ક્ષય કરવાની સલાહ આપે છે તે સર્વેને માન્ય કરવા યોગ્ય છે શ્રી જૈનમત સ્યાદાદથી ભરેલો છે, આ લેખની અંદર ઉપર આપેલા તિથિનિર્ણય સબંધી ઉત્સર્ગ અપવાદના પાઠજ તેની અનેકાંતતા દેખાડી

ખર ન કરાય એમ હોય નહિ. વળી આવા વાંધાનું કારણ કાંઈ વારંવાર હોતું નથી. બહુ વર્ષે આ વર્ષે ભાદ્રપદ શુદિ ૫ નો ક્ષય આવ્યો છે. બીજી તિથિઓ માટે તો નિર્ણયકારક લેખ શાસ્ત્રમાં હોવાથી વાંધો પડવાનો કિંચિત્ પણ સંભવ નથી. પરંતુ અત્યારે આવા સાંવત્સરિક પર્વમાં ફેરફાર થવાના પ્રબળ કારણથી તેમજ તેજ પક્ષના વર્તારાના બીજા સર્વ પંચાંગો છઠના ક્ષયમાં સંમત હોવાથી છઠનો ક્ષય કરવો એમા કાંઈ પણ વિરોધ હોય એમ અમને લાગતું નથી. તેથી પંન્યાસશ્રી ગંભીરવિજયજીની સંમતિથી અમે ઉપર જણાવેલો નિર્ણય પ્રદર્શિત કર્યો છે આશા છે કે–સર્વ જૈન બન્ધુઓ આ લેખ ઉપર મધ્યસ્થ પણે વિચાર કરશે અને સર્વ સ્થાનકે કોઈપણ પ્રકારના આગ્રહ કે મતભેદ સિવાય શુક્રવારીજ સંવચ્છરી થશે.

(સં. ૧૯૫૨ શ્રા શુ ૧૫ નું શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ પુસ્તક. ૧૨ અંક. ૫)

ઉપરનો સં. ૧૯૫૨ ના શ્રાવણ માસનો લેખ ભા. સુ. ૫ નો ક્ષય કરવાનું જણાવતો નથી પરંતુ બીજા પંચાંગોમાં ભા. સુ. ૬ નો ક્ષય હોવાથી છઠનો ક્ષય કરીએ તો પર્યુષણમાં ફેરફાર ન થાય અને સં. ૧૯૫૨ પુરતું બીજા પંચાંગનો આસરો લેવાનું જણાવે છે. તેમજ તે લેખમાં 'સુદ ૧૫ ના ક્ષયે સુદ. ૧૩ નો ક્ષય કરવો' તેમ સ્પષ્ટ જણાવે છે.

સં. ૧૯૫૨ માં ભા. શુદ. ૫ નો ક્ષય કોઈએ નહોતો કર્યો પણ છઠ્ઠનો ક્ષય કર્યો હતો તે સંબંધી પૂ. પાદ આત્મારામજી મહારાજના પરમ શુરૂભક્ત પૂ. પાદ વિજયવલ્લભસૂરિજી મહારાજનો ખુલાસો આત્માનંદપ્રકાશ. પુસ્તક. ૩૪ અંક ૧૨ માં પ્રગટ થયો છે. તે પણ અક્ષરશઃ અમે નીચે આપીએ છીએ

"જૈન સમાજમાં માનનીય ન્યાયાંભોનિધિ જૈનાચાર્ય ૧૦૮ શ્રીમદ્ વિજયાનંદ સૂરીશ્વરજી પ્રસિદ્ધનામ આત્મારામજી મહારાજના સંઘાડાના સુપ્રસિદ્ધ આચાર્યશ્રી વિજયકમળસૂરિજી મહારાજ, ઉપાધ્યાય શ્રીવીરવિજયજી મહારાજ, પ્રવર્તક શ્રીકાંતિવિજયજી મહારાજ, શાંતમૂર્તિ શ્રીહંસવિજયજી મહારાજ આદિ સર્વ સાધુઓએ સ્વર્ગવાસી ગુરૂદેવની આજ્ઞા મુજબ સંવત ૧૯૫૨ માં ભાદરવા સુદિ છઠનોજ ક્ષય માન્યો હતો, પાંચમનો ક્ષય કોઈએ પણ માન્યો નહોતો. તે સમયે અમોએ પોતે પણ એજ રીતે ભાદરવા સુદિ છઠનોજ ક્ષય માન્યો હતો. પાંચમનો . નહિ, જૈનચર્ચાના લેખકે લખેલા આચાર્યશ્રી વિજયનીતિસૂરિજી, આચાર્યશ્રી વિજયનેમિસૂરિજી, આચાર્યશ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજી, આચાર્યશ્રી વિજયદાનસૂરિજી આચાર્યશ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજી, આચાર્યશ્રી વિજયપ્રેમસૂરિજી, આચાર્યશ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી વિગેરે તમામ સાધુઓએ સંવત ૧૯૮૯ માં પણ સંવત ૧૯૫૨ ની માફક ભાદરવા શુદિ છઠનોજ ક્ષય માન્યો હતો. પાંચમનો તો નહીંજ

મતલબ કે આજ સુધીમાં તપગચ્છના કોઈપણ આચાર્ય ઉપાધ્યાય પન્યાસ પ્રવર્તક ગણી કે સામાન્ય સાધુએ ભાદરવા શુદિ પાચમનો ક્ષય કોઇ વખતે પણ માન્યો નથી એ નિર્વિવાદ વાત છે જો કે સં. ૧૯૫૨ માં જોધપુરી ચંડુ પંચાંગમાં ભાદરવા શુદિ પાંચમનો ક્ષય હતો પણ તપગચ્છની પરંપરા મુજબ તિથિનો ક્ષય નજ થઈ શકે આ કારણને લઈ કેટલીક ચર્ચા ઉપસ્થિત થઈ હતી અંતે ઘણા બીજા અન્ય પંચાંગોમાં છઠનો ક્ષય હોવાથી એકલા ચંડુ પંચાંગને માન ન આપી સકળ શ્રી તપગચ્છના અનુયાયીઓએ અન્ય બીજા પંચાંગોના આધારે ભાદરવા શુદિ છઠનોજ ક્ષય માન્યો હતો અને એજ પ્રમાણે સંવત ૧૯૮૯ માં પણ ચંડાંશુચંડુનેજ માન ન આપતા બીજા અન્ય પચાંગોને માન આપી ભાદરવા શુદિ છઠનોજ ક્ષય માનવામાં આવ્યો હતો પાંચમનો નહિ"

તા. ૧૮-૫-૩૭
ખંભાત અંબાલાલ પાનાચંદ
જૈન ધર્મશાળા

વિજય વલ્લભસૂરિ"

આ બધા ઉપરથી સ્પષ્ટ છે કે સં. ૧૯૫૨ મા કે સં. ૧૯૮૯ માં કોઈએ પણ ભા. સુ. ૫ નો ક્ષય કર્યો નહોતો, કારણકે પૂ આ. વિજયવલ્લભસૂરિ મહારાજ પૂ. આ. વિજયદાનસૂરિજી મહારાજ વિગેરે સર્વેએ સં. ૧૯૫૨ માં દીક્ષિતપણે બીજા પંચાંગનો આસરો લઇ છઠ્ઠનો ક્ષય કર્યો હતો તેમ તેઓ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે. આમ છતાં પૂ આત્મારામજી મહારાજે ભા સુ. ૫ નો ક્ષય જાણ્યો હતો તેવું તદ્દન જુઠુંજ પ્રતિપાદન કરવામાં આવે છે.

ઉપર મુજબ સ્પષ્ટ સ. ૧૯૫૨ માં પર્વતિથિ ભા. સુ ૫ નો ક્ષય ન કરવાનુ જણાવ્યું હોવા છતાં આ૦ રામસૂરિજી તરફથી તેઓના વીરશાસનપત્ર વિગેરેમાં

"આવોજ પ્રસંગ સં. ૧૯૫૨ માં પણ બન્યો હતો જે વખતે પં ગંભીરવિજયજી મહારાજ આદિએ ચોથને કાયમ રાખવાની સલાહ આપવાથી સંઘે ભાદરવા સુદ ચોથે સંવચ્છરી કરી હતી અને ભા. સુ. ૫ નો ક્ષય માન્યો હતો"

(વીરશાસન. પૃ. ૨૦૫ તા ૧૫ ડીસેમ્બર ૧૯૩૬)

"તે સાલ (સં ૧૯૫૨) સમસ્ત સંઘે ભાદરવા સુદ ૫ નો ક્ષય માન્ય રાખી ભાદરવા સુદ ૪ ની સવચ્છરી કરી હતી પેટલાદ મુકામે શ્રી આનંદસાગરજીએ સંઘથી જુદા પડી ભા. સુ ૩ ની સવચ્છરી કરી હતી." (આ. જંબુસૂરિકૃત તિથિ સાહિત્ય દર્પણ પૃ. ૧૬-૧૭)

ઉપર પ્રમાણે તદ્દન જુઠું સં. ૧૯૫૨ નામે પ્રચારવામાં આવે છે. તે જુઠી વાતને સં. ૧૯૫૨ ના સચાઈવિજય અને જૈનધર્મ પ્રકાશના લેખ વિગેરે વાંચનાર સર્વ કોઈ આપોઆપ સમજી શકશે.

સં. ૧૯૪૧

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચંડાંશુચંડુ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચ. પર્વક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે જૈન પંચાંગમાં અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ
ચૈત્ર સુદ ૯ ક્ષય	૧ ચૈત્ર વદ ૮ બે	ચૈત્ર વદ ૭ બે
વૈશાખ સુદ ૩ ક્ષય	૨ જેઠ વદ ૧૪ ક્ષય	જેઠ વદ ૧૩ ક્ષય
અધિક જેઠ સુદ ૬ ક્ષય	૩ અશાડ સુદ ૨ ક્ષય	અશાડ સુદ ૧ ક્ષય
,, જેઠ વદિ ૩ બે	૧-૪ અશાડ સુદ ૧૫ બે	૧-અશાડ સુદ ૧૩ બે
અશાડ વદ ૧૦ ક્ષય	૫ ભાદરવા સુદ ૧૧ બે	ભાદરવા સુદ ૧૦ બે
શ્રાવણ વદ ૧૩ ક્ષય		
ભાદરવા વદ ૬ ક્ષય		
આસો વદ ૧૦ ક્ષય		

સં. ૧૯૪૨

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચંડાંશુચંડુ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે જૈન પંચાંગમાં અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ
કારતક વદ ૪ ક્ષય	૬ કારતક સુદ ૫ બે	કારતક સુદ ૪ બે
માગસર સુદ ૧૨ ક્ષય	૭ માગશર સુદ ૮ બે	માગશર સુદ ૭ બે
પોષ વદ ૩ ક્ષય	૨-૮ પોષ વદ ૦)) બે	૨-પોષ વદ ૧૩ બે
મહા સુદ ૧૨ ક્ષય	૯ ફાગણ વદ ૨ ક્ષય	ફાગણ વદ ૧ ક્ષય
ચૈત્ર સુદ ૧૦ ક્ષય	૧૦ ફાગણ વદ ૮ બે	ફાગણ વદ ૭ બે
,, વદ ૧૨ બે	૧૧ જેઠ વદ ૮ બે	જેઠ વદ ૭ બે
વૈશાખ સુદ ૩ ક્ષય	૧૨ જેઠ વદ ૧૪ ક્ષય	જેઠ વદ ૧૩ ક્ષય
જેઠ સુદ ૬ ક્ષય	૧૩ અશાડ સુદ ૧૧ ક્ષય	અસાડ સુદ ૧૦ ક્ષય
શ્રાવણ વદ ૯ ક્ષય	૧૪ અશાડ સુદ ૧૪ બે	અસાડ સુદ ૧૩ બે
ભાદરવા સુદ ૬ ક્ષય	૧૫ શ્રાવણ સુદ ૨ ક્ષય	શ્રાવણ સુદ ૧ ક્ષય
ભાદરવા સુદ ૧૦ બે	૧૬ શ્રાવણ વદ ૫ બે	શ્રાવણ વદ ૪ બે
ભાદરવા વદ ૧૩ ક્ષય	૩-૧૭ આસો સુદ ૧૫ બે	૩-આસો સુદ ૧૩ બે
આસો વદ ૭ ક્ષય		

સં. ૧૯૪૩

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચંડાંશુચંડુ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે જૈન પંચાંગમાં અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ
	ચંડુ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	
પોષ વદ ૧૦ ક્ષય	૧૮ કારતક વદ ૧૧ ક્ષય	કારતક વદ ૧૦ ક્ષય
માહ વદ ૪ ક્ષય	૧૯ માગસર સુદ ૮ બે	માગશર સુદ ૭ બે
ફાગણ સુદ ૩ બે	૨૦ માગસર વદ ૫ ક્ષય	માગસર વદ ૪ ક્ષય
ફાગણ સુદ ૧૩ ક્ષય	૪-૨૧ પોષ વદ ૦)) બે	૪-પોષ વદ ૧૩ બે
ચૈત્ર વદ ૧૨ બે	૨૨ ચૈત્ર વદ ૨ ક્ષય	
વૈશાખ સુદ ૧૦ ક્ષય		

જેઠ વદ ૭ બે	૨૩ જેઠ સુદ ૧૪ ક્ષય	ચૈત્ર વદ ૧ ક્ષય
અશાડ સુદ ૬ ક્ષય	૨૪ ભાદરવા સુદ ૨ ક્ષય	જેઠ સુદ ૧૩ ક્ષય
શ્રાવણ સુદ ૯ ક્ષય	૫–૨૫ આસો સુદ ૧૫ બે	ભાદરવા સુદ ૧ ક્ષય
શ્રાવણ વદ ૪ બે	૨૬ આસો વદ ૧૪ ક્ષય	૫–આસો સુદ ૧૩ બે
આસો સુદ ૬ ક્ષય		આસો વદ ૧૩ ક્ષય

સં. ૧૯૪૪

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચંડાંશુચંડુ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે જૈન પંચાંગમાં અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ
કારતક વદ ૪ બે	૨૭ માગસર સુદ ૮ બે	માગસર સુદ ૭ બે
કારતક વદ ૧ ક્ષય	૨૮ પોષ સુદ ૧૧ બે	પોષ સુદ ૧૦ બે
માગસર સુદ ૪ ક્ષય	૨૯ મહા વદ ૧૧ ક્ષય	મહા વદ ૧૦ ક્ષય
માગસર વદ ૧૨ ક્ષય	૩૦ ફાગણ વદ ૫ ક્ષય	ફાગણ વદ ૪ ક્ષય
પોષ વદ ૬ ક્ષય	૩૧ બીજા ચૈત્ર વદ ૨ ક્ષય	બીજા ચૈત્ર વદ ૧ ક્ષય
ફાગણ સુદ ૩ બે	૬–૩૨ ,, ,, વદ ૦)) બે	૬–,, ,, વદ ૧૩ બે
અધિક ચૈત્ર સુદ ૬ બે	૩૩ વૈશાખ સુદ ૧૧ ક્ષય	વૈશાખ સુદ ૧૦ ક્ષય
,, ,, સુદ ૧૩ ક્ષય	૩૪ જેઠ સુદ ૧૪ ક્ષય	જેઠ સુદ ૧૩ ક્ષય
જેઠ વદ ૧૨ બે	૩૫ શ્રાવણ વદ ૮ બે	શ્રાવણ વદ ૭ બે
અસાડ સુદ ૬ ક્ષય	૩૬ ભાદરવા સુદ ૨ ક્ષય	ભાદરવા સુદ ૧ ક્ષય
શ્રાવણ સુદ ૯ ક્ષય	૭–૩૭ આસો વદ ૦)) ક્ષય	૭–આસો વદ ૧૩ ક્ષય
આસો સુદ ૬ ક્ષય		
આસો વદ ૩ બે		

સં ૧૯૪૫

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં–પર્વક્ષય વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
માગસર સુ. ૪ ક્ષય	૩૮ માગસર સુદ. ૧૧ બે	માગસર સુદ. ૧૦ બે
માગસર વદ. ૧૩ ક્ષય	૮–૩૯ ચૈત્ર વદ ૦))	૮–ચૈત્ર વદ. ૧૩ બે
પોષ સુદ. ૧૩ બે	૪૦ જેઠ સુદ. ૫ બે	જેઠ સુદ. ૪ બે
પોષ વદ ૭ ક્ષય	૪૧ જેઠ વદ. ૧૧ બે	જેઠ વદ. ૧૦ બે
મહા વદ. ૧૨ ક્ષય	૪૨ અસાડ સુ. ૧૪ ક્ષય	અસાડ સુદ. ૧૩ ક્ષય
ફાગણ સુ. ૬ બે	૪૩ શ્રાવણ સુદ. ૨ બે	શ્રાવણ સુદ. ૧ બે
ફાગણ વદ. ૬ ક્ષય	૪૪ શ્રાવણ સુદ. ૫ ક્ષય	શ્રાવણ સુદ. ૪ ક્ષય
ચૈત્ર સુ. ૧૦ બે	૪૫ શ્રાવણ વદ. ૨ ક્ષય	શ્રાવણ વદ. ૧ ક્ષય
ચૈત્ર સુ ૧૩ ક્ષય	૪૬ શ્રાવણ વદ. ૮ બે	શ્રાવણ વદ. ૭ બે
ચૈત્ર વદ. ૧૦ ક્ષય	૪૭ આસો સુદ ૨ ક્ષય	આસો સુદ. ૧ ક્ષય
વૈશાક વદ. ૩ ક્ષય	૪૮ આસો સુદ. ૧૪ ક્ષય	આસો સુદ. ૧૩ ક્ષય
જેઠ સુદ. ૧૦ ક્ષય		

જેઠ વદ ૭ ક્ષય
ભાદરવા સુદ. ૧૦ ક્ષય
ભાદરવા વદ ૧૩ બે
આસો વદ. ૩ બે

સં ૧૯૪૬

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં-પર્વક્ષય વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુદ. ૭ ક્ષય	૯—૪૯ કારતક વદ. ૦)) ક્ષય	૯—કારતક વદ ૧૩ ક્ષય
કારતક વદ. ૬ બે	૫૦ પોષ સુદ. ૫ ક્ષય	પોષ સુદ. ૪ ક્ષય
માઘ વદ. ૧ બે	૫૧ પોષ સુદ. ૧૪ બે	પોષ સુદ. ૧૩ બે
ફાગણ વદ. ૧૩ ક્ષય	૫૨ પોષ વદ. ૧૪ ક્ષય	પોષ વદ ૧૩ ક્ષય
ચૈત્ર સુદ. ૯ બે	૫૩ માઘ વદ. ૮ ક્ષય	માહ વદ. ૭ ક્ષય
ચૈત્ર વદ ૬ ક્ષય	૫૪ શ્રાવણ સુ. ૧૪ ક્ષય	શ્રાવણ સુદ ૧૩ ક્ષય
વૈશાખ વદ. ૧૦ ક્ષય	૫૫ અધિક ભાદરવા વદ. ૨ ક્ષય	અધિક ભાદરવા વદ. ૧ ક્ષય
જેઠ સુદ ૪ બે	૫૬ આસો સુ. ૧૪ ક્ષય	આસો સુ. ૧૩ ક્ષય
જેઠ વદ. ૩ ક્ષય		
અશાડ વદ. ૬ ક્ષય		
શ્રાવણ સુ. ૧ બે		
અધિક ભાદરવા વદ. ૧૨ બે		
બીજા ભાદરવા સુ. ૧૦ ક્ષય		
આસો વદ. ૭ બે		

સં. ૧૯૪૭

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુ. ૭ ક્ષય	૫૭ પોષ વદ ૨ બે	પોષ વદ ૧ બે
કારતક વદ. ૯ બે	૧૦—૫૮ પોષ વદ ૦)) ક્ષય	૧૦—પોષ વદ ૧૩ ક્ષય
માગસર સુદ ૧ ક્ષય	૫૯ મહા વદ ૫ બે	મહા વદ ૪ બે
પોષ સુદ ૬ ક્ષય	૬૦ મહા વદ ૮ ક્ષય	મહા વદ ૭ ક્ષય
ફાગણ સુદ ૬ ક્ષય	૬૧ શ્રાવણ સુદ ૫ બે	શ્રાવણ સુદ ૪ બે
ફાગણ સુદ ૯ બે	૬૨ ભાદરવા વદ ૨ ક્ષય	ભાદરવા વદ ૧ ક્ષય
ફાગણ વદ ૧૩ ક્ષય		
ચૈત્ર સુદ ૧૩ બે		
ચૈત્ર વદ ૭ ક્ષય		
વૈશાખ વદ ૧૦ ક્ષય		
જેઠ સુદ ૯ બે		
જેઠ વદ ૩ ક્ષય		
અશાડ વદ ૬ ક્ષય		
શ્રાવણ સુ. ૧૩ ક્ષય		
આસો સુ. ૧ બે		
આસો સુ. ૧૦ ક્ષય		

સં. ૧૯૪૮

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક વદ. ૧૦ બે	૬૨-૬૩ કારતક સુ ૧૫ ક્ષય	૬૧-કારતક સુ. ૧૩ ક્ષય
માગસર વદ. ૧૨ બે	૬૪ માગસર સુ. ૮ ક્ષય	માગસર સુ. ૭ ક્ષય
પોષ સુદ ૨ ક્ષય	૬૫ મહા વ. ૫ બે	મહા વ. ૪ બે
મહા સુદ. ૭ ક્ષય	૬૬ ચૈત્ર વ, ૧૪ ક્ષય	ચૈત્ર વ. ૧૩ ક્ષય
ફાગણ સુદ. ૧ ક્ષય	૬૭ વૈશાક વ. ૨ બે	વૈશાક વ. ૧ બે
ચૈત્ર સુદ. ૬ ક્ષય	૬૮ જેઠ સુ. ૮ બે	જેઠ સુ. ૭ બે
ચૈત્ર સુદ. ૧૩ બે	૬૯ અસાડ સુ. ૧૪ બે	અસાડ સુ. ૧૩ બે
વૈશાક વદ. ૬ ક્ષય	૭૦ શ્રાવણ સુ. ૫ બે	શ્રાવણ સુદ ૪ બે
જેઠ સુદ. ૩ ક્ષય	૭૧ આસો વ. ૨ ક્ષય	આસો વ. ૧ ક્ષય
જેઠ વદ. ૧૦ ક્ષય		
અસાડ વદ. ૧ ક્ષય		
અસાડ વદ. ૧૩ ક્ષય		
શ્રાવણ વદ. ૬ ક્ષય		
ભાદરવા વ. ૧૦ ક્ષય		
આસો સુ. ૧ બે		

સં. ૧૯૪૯

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	પર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુદ ૪ બે	૭૨ કારતક સુ. ૧૧ ક્ષય	કારતક સુદ ૧૦ ક્ષય
માગસર વદ ૧૨ બે	૧૨-૭૩ માગસર સુ ૧૫ ક્ષય	૧૨-માગસર સુ. ૧૩ ક્ષય
પોષ સુદ ૯ ક્ષય	૧૩-૭૪ માહ સુ. ૧૫ ક્ષય	૧૩-માહ સુ. ૧૩ ક્ષય
મહા વદ ૫ બે	૭૫ ફાગણ સુ. ૮ ક્ષય	ફાગણ સુ. ૭ ક્ષય
ફાગણ વદ ૭ બે	૭૬ ચૈત્ર સુ. ૩ ક્ષય	ચૈત્ર સુ ૨ ક્ષય
વૈશાખ સુદ ૬ ક્ષય	૭૭ વૈશાખ વદ ૨ બે	વૈશાખ વ. ૧ બે
પ્ર. અસાડ સુદ ૧૩ બે	૭૮ વૈશાખ વદ ૧૪ ક્ષય	વૈશાખ વદ ૧૩ ક્ષય
પ્ર. અસાડ વદ ૧૦ ક્ષય	૭૯ પ્ર. અસાડ સુ ૨ ક્ષય	પ્ર. અસાડ સુદ ૧ ક્ષય
બી. અસાડ વદ ૧૩ ક્ષય	૮૦ આસો સુ. ૫ બે	આસો સુદ ૪ બે
શ્રાવણ સુ. ૯ બે		
શ્રાવણ વ. ૬ ક્ષય		
ભા. વ. ૧૦ ક્ષય		
આસો વદ ૩ ક્ષય		

સં. ૧૯૫૦

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક વદ ૧૨ બે	૮૧ કારતક વદ ૮ ક્ષય	કારતક વદ ૭ ક્ષય
માગસર વદ ૧ ક્ષય	૧૪–૮૨ માગસર વદ ०)) બે	૧૪–માગસર વદ ૧૩ બે
પોષ સુદ ૧૦ ,,	૧૫–૮૩ મહા સુદ ૧૫ ક્ષય	૧૫–મહા સુદ ૧૩ ક્ષય
ફાગણ સુદ ૯ ,,	૮૪ મહા વદ ૮ બે	મહા વદ ૭ બે
વૈશાખ સુદ ૬ ,,	૮૫ ફાગણ વદ ૧૧ બે	ફાગણ વદ ૧૦ બે
,, વદ ૬ બે	૮૬ ચૈત્ર સુદ ૨ ક્ષય	ચૈત્ર સુદ ૧ ક્ષય
અષાઢ વદ ૧૦ ક્ષય	૮૭ વૈશાખ વદ ૧૪ ક્ષય	વૈશાખ વદ ૧૩ ક્ષય
શ્રાવણ વદ ૧૩ ,,	૮૮ અષાડ સુદ ૨ ,,	અષાડ સુદ ૧ ,,
ભાદરવા સુદ ૧૩ બે	૮૯ અષાડ વદ ૨ બે	અષાડ વદ ૧ બે
ભાદરવા વદ ૬ ક્ષય		
આસો વદ ૧૦ ,,		

સં. ૧૯૫૧

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક વદ ૪ ક્ષય	૯૦ કારતક સુ ૮ બે	કારતક સુ ૭ બે
માગસર વદ ૯ ,,	૯૧ પોષ વદ ૨ ક્ષય	પોષ વદ ૧ ક્ષય
પોષ સુદ ૧ બે	૯૨ મહા સુ ૧૧ ,,	માહ સુ. ૧૦ ,,
માહ સુદ ૩ બે	૯૩ ફાગણ વદ ૧૧ બે	ફાગણ વ ૧૦ બે
ફાગણ વદ ૧ ક્ષય	૯૪ વૈશાખ સુ ૧૪ ક્ષય	વૈશાખ સુદ ૧૩ ક્ષય
ચૈત્ર સુદ ૧૦ ક્ષય	૯૫ ,, વ ૫ બે	,, વદ ૪ બે
જેઠ સુદ ૬ ,,	૯૬ અશાડ વદ ૨ બે	અશાડ વદ ૧ બે
અશાડ સુદ ૧૦ ક્ષય	૯૭ શ્રાવણ સુ ૨ ક્ષય	શ્રાવણ સુ ૧ ક્ષય
ભાદરવા સુદ ૬ ક્ષય		
ભાદરવા સુ ૧૩ બે		
ભાદરવા વ ૧૩ ક્ષય		

સં. ૧૯૫૨

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુદ ૩ ક્ષય	૯૮ કારતક સુદ ૮ બે	કારતક સુદ ૭ બે
પોષ વ. ૯ ક્ષય	૯૯ કારતક વ. ૧૧ ક્ષય	કારતક વદ ૧૦ ક્ષય
માહ સુદ ૪ બે	૧૦૦ માગસર સુ ૧૧ બે	માગસર સુદ ૧૦ બે
માહ વદ ૩ ક્ષય	૧૦૧ માગસર વ. ૫ ક્ષય	માગસર વદ ૪ ક્ષય
ફાગણ સુદ ૬ બે	૧૦૨ ચૈત્ર વદ ૨ ,,	ચૈત્ર વદ ૧ ક્ષય
ફાગણ સુદ ૧૨ ક્ષય	૧૦૩ ,, વદ ૧૪ બે	,, વદ ૧૩ બે

વૈશાખ સુદ ૧૦ ,,	૧૦૪ પ્રથમ જેઠ સુ. ૧૪ક્ષય	પ્ર. જેઠ સુદ ૧૩ ક્ષય
પ્ર. જેઠ વદ ૧૦ બે	૧૦૫ શ્રાવણ સુદ ૨ ક્ષય	શ્રાવણ સુદ ૧ ક્ષય
બીજા જેઠ સુદ ૭ ક્ષય	૧૦૬ ભાદરવા સુદ ૫ ,,	*ભાદરવા સુદ ૩ બે અથવા ભાદરવા સુદ ૬ ક્ષય
અશાડ સુદ ૯ ,,	૧૦૭ ભાદરવા વદ ૨ બે	ભાદરવા વદ ૧ બે
અશાડ વદ ૬ બે	૧૦૮ ભાદરવા વદ ૧૪ ક્ષય	ભાદરવા વદ ૧૩ ક્ષય
શ્રાવણ સુદ ૨ ક્ષય		

સં. ૧૯૫૫૩

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુદ ૩ ક્ષય	૧૦૯ કારતક સુદ ૧૧ બે	કારતક સુદ ૧૦ બે
કારતક વદ ૧૨ ,,	૧૧૦ માગસર સુ. ૧૪ બે	માગસર સુદ ૧૩ બે
પોષ વદ ૧૦ ક્ષય	૧૧૧ માગસર વદ ૫ ક્ષય	માગસર વદ ૪ ક્ષય
માહ સુદ ૬ બે	૧૧૨ ફાગણ સુદ ૧૧ ,,	ફાગણ સુદ ૧૦ ,,
માહ વદ ૪ ક્ષય	૧૧૩ ફાગણ વદ ૧૪ બે	ફાગણ વદ ૧૩ બે
ફાગણ સુદ ૧૦ બે	૧૧૪ ચૈત્ર વદ ૨ ક્ષય	ચૈત્ર વદ ૧ ક્ષય
ફાગણ વદ ૧૦ ક્ષય	૧૧૫ જેઠ સુદ ૧૪ ,,	જેઠ સુદ ૧૩ ક્ષય
વૈશાખ સુદ ૩ બે	૧૧૬ જેઠ વદ ૧૪ બે	જેઠ વદ ૧૩ બે
,, સુદ ૧૦ ક્ષય	૧૧૭ શ્રાવણ વદ ૧૧ બે	શ્રાવણ વદ ૧૦ બે
અશાડ સુદ ૬ ,,	૧૧૮ ભાદરવા સુદ ૨ ક્ષય	ભાદરવા સુદ ૧ ક્ષય
શ્રાવણ સુદ ૯ ક્ષય	૧૧૯ ભાદરવા સુદ ૧૪ ,,	ભાદરવા સુદ ૧૩ ,,
ભાદરવા વદ ૧ બે	૧૨૦ આસો વદ ૧૪ ,,	આસો વદ ૧૩ ,,
આસો સુદ ૬ ક્ષય		
આસો વદ ૬ બે		

સં. ૧૯૫૪

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ.	ચં. પર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
માગસર સુદ ૪ ક્ષય	૧૨૧ માગસર સુ ૧૪ બે	માગસર સુદ ૧૩ બે
માગસર વદ ૧૩ ક્ષય	૧૨૨ પોષ વદ ૨ બે	પોષ વદ ૧ બે
ફાગણ સુદ ૯ બે	૧૨૩ પોષ વદ ૫ ક્ષય	પોષ વદ ૪ ક્ષય
ચૈત્ર વદ ૧૦ ક્ષય	૧૨૪ માહ વદ ૧૧ ક્ષય	માહ વદ ૧૦ ક્ષય
વૈશાખ સુદ ૩ બે	૧૨૫ ફાગણ વદ ૫ ક્ષય	ફાગણ વદ ૪ ક્ષય
વૈશાખ વદ ૩ ક્ષય	૧૨૬ જેઠ વદ ૧૪ બે	જેઠ વદ ૧૩ બે
જેઠ વદ ૬ ક્ષય	૧૨૭ અશાડ સુ. ૧૪ ક્ષય	અશાડ સુદ ૧૩ ક્ષય
ભાદરવા સુ ૧૦ ક્ષય	૧૨૮ શ્રાવણ વદ ૨ ક્ષય	શ્રાવણ વદ ૧ ક્ષય
પ્ર. આસો સુ. ૧૩ ક્ષય	૧૨૯ શ્રાવણ વદ ૧૧ બે	શ્રાવણ વદ ૧૦ બે
પ્ર. આસો વદ ૬ બે	૧૩૦ આસો વદ ૧૪ ક્ષય	આસો વદ ૧૩ ક્ષય
બીજા આસો સુદ ૬ ક્ષય		
આસો વદ ૯ બે		

* સ. ૧૯૫૨ માં ચંડાંશુચંડુ પંચાંગના ભા. સુ. ૫ ના ક્ષયે. ભા. સુ. ૩ અને ભા. સુ. ૬ ના ક્ષય માટે જુઓ આ પુસ્તક પ્રસ્તાવના પૃ. ૪૯

સં. ૧૯૫૫

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
માહ સુદ ૪ ક્ષય	૧૩૧ માગસર સુદ ૫ ક્ષય	માગસર સુદ ૪ ક્ષય
માહ સુદ ૯ બે	૧૩૨ માગસર વદ ૨ બે	માગસર વદ ૧ બે
માહ વદ ૧૨ ક્ષય	૧૩૩ માગસર વદ ૧૪ ક્ષય	માગસર વદ ૧૩ ક્ષય
ફાગણ સુ. ૧૨ બે	૧૩૪ અશાડ સુદ ૧૪ ક્ષય	અશાડ સુદ ૧૩ ક્ષય
ફાગણ વદ ૬ ક્ષય	૧૩૫ શ્રાવણ વદ ૨ ક્ષય	શ્રાવણ વદ ૧ ક્ષય
ચૈત્ર વદ ૧૦ ક્ષય	૧૩૬ શ્રાવણ વદ ૦)) બે	શ્રાવણ વદ ૧૩ બે
વૈશાખ સુદ ૭ બે		
વૈશાખ વદ ૩ ક્ષય		
જેઠ વદ ૬ ક્ષય		
અશાડ સુદ ૩ બે		
ભાદરવા સુ. ૧૦ ક્ષય		
આસો સુદ ૧૩ ક્ષય		
આસો વદ ૯ બે		

સં. ૧૯૫૬

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષય.વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુ. ૭ ક્ષય	૧૩૭ માગસર વદ ૨ બે	માગસર વદ ૧ બે
માગસર સુ. ૧૨ ક્ષય	૧૩૮ પોષ વદ ૫ બે	પોષ વદ ૪ બે
પોષ સુદ ૬ નો ક્ષય	૧૬–૧૩૯ પોષ વદ ૦)) ક્ષય	૧૬–પોષ વદ ૧૩ ક્ષય
ફાગણ સુ. ૪ ક્ષય	૧૪૦ જેઠ સુદ ૧૧ બે	જેઠ સુદ ૧૦ બે
ફાગણ વદ ૧૨ બે	૧૭–૧૪૧ જેઠ વદ ૦)) ક્ષય	૧૭–જેઠ વદ ૧૩ ક્ષય
ફાગણ વદ ૧૩ ક્ષય	૧૪૨ અસાડ સુ. ૨ બે	અશાડ સુદ ૧ બે
ચૈત્ર વદ ૧ બે	૧૪૩ શ્રાવણ સુ ૮ બે	શ્રાવણ સુદ ૭ બે
ચૈત્ર વદ ૬ ક્ષય	૧૪૪ શ્રાવણ વદ ૧૪ બે	શ્રાવણ વદ ૧૩ બે
વૈશાખ સુ. ૪ ક્ષય	૧૪૫ ભાદરવા વદ ૨ ક્ષય	ભાદરવા વદ ૧ ક્ષય
વૈશાખ સુ. ૬ બે		
વૈશાખ વદ ૧૦ ક્ષય		
જેઠ વદ ૩ ,,		
અશાડ વદ ૬ ,,		
વણ સુદ ૧૩ ,,		
વદ ૧૦ ,,		
રો સુદ ૪ બે		
આસો સુદ ૧૦ ક્ષય		

સં. ૧૯૫૭

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણામાં
કારતક વદ ૧૨ બે	૧૪૬ કારતક સુદ ૧૪ ક્ષય	કારતક સુ ૧૩ ક્ષય
પોષ સુદ ૧૩ ક્ષય	૧૪૭ માગસર સુદ ૮ ,,	માગસર સુ ૭ ,,
મહા સુદ ૭ ક્ષય	૧૪૮ પોષ વદ ૫ બે	પોષ વદ ૪ બે
મહા વદ ૭ બે	૧૮-૧૪૯ માહ વદ ૦)) ક્ષય	૧૮-માહ વદ ૧૩ ક્ષય
ચૈત્ર વદ ૧ બે	૧૫૦ ચૈત્ર સુદ ૫ ક્ષય	ચૈત્ર સુદ ૪ ક્ષય
જેઠ વદ ૧૦ ક્ષય	૧૫૧ ચૈત્ર વદ ૧૪ ક્ષય	ચૈત્ર વદ ૧૩ ,,
અશાડ વદ ૧૩ ,,	૧૫૨ જેઠ સુદ ૨ ક્ષય	જેઠ સુ. ૧ ,,
પ્ર. શ્રાવણ સુદ ૭ બે	૧૫૩ જેઠ સુદ ૧૧ બે	જેઠ સુ ૧૦ બે
પ્ર. શ્રાવણ વદ ૬ ક્ષય	૧૫૪ ભાદરવા વદ ૨ ક્ષય	ભાદરવા વદ ૧ ક્ષય
બી શ્રાવણ વદ ૯ ક્ષય		
ભાદરવા સુદ ૪ બે		
આસો વદ ૭ ક્ષય		
આસો વદ ૧૩ બે		

સં. ૧૯૫૮

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણામાં
માગસર સુદ ૯ ક્ષય	૧૯-૧૫૫ કારતક સુ ૧૫ક્ષય	૧૯-કારતક સુદ ૧૩ ક્ષય
મહા વદ ૧૦ બે	૨૦-૧૫૬ કા. વદ ૦)) બે	૨૦-કારતક વદ ૧૩ બે
ફાગણ સુદ ૧ ક્ષય	૧૫૭ પોષ સુદ ૧૪ ક્ષય	પોષ સુદ ૧૩ ક્ષય
ચૈત્ર સુદ ૬ ,,	૧૫૮ પોષ વદ ૮ બે	પોષ વદ ૭ બે
,, વદ ૪ બે	૧૫૯ મહા સુદ ૮ બે	મહા સુદ ૭ બે
જેઠ વદ ૧૦ ક્ષય	૧૬૦ ચૈત્ર વદ ૧૪ ક્ષય	ચૈત્ર વદ ૧૩ ક્ષય
અસાડ વદ ૧૩ ,,	૧૬૧ જેઠ સુદ ૨ ક્ષય	જેઠ સુદ ૧ ક્ષય
શ્રાવણ સુદ ૧૨ બે	૨૧-૧૬૨ જેઠ સુદ ૧૫ બે	૨૧-જેઠ સુદ ૧૩ બે
શ્રાવણ વદ ૬ ક્ષય		
ભાદરવા વદ ૯ ,,		
આસો સુદ ૭ બે		
આસો વદ ૩ ક્ષય		

સં. ૧૯૫૯

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણામાં -
કારતક વદ ૭ ક્ષય	૨૨-૧૬૩ મહા સુ. ૧૫ ક્ષય	૨૨-મહા સુદ ૧૩ ક્ષય
માગસર સુદ ૧ બે	૧૬૪ મહા વદ ૧૧ બે	મહા વદ ૧૦ બે
માગસર વદ ૧ ક્ષય	૧૬૫ વશાખ વદ ૮ બે	વૈશાખ વદ ૭ બે
પોષ સુદ ૩ બે	૧૬૬ ,, વ ૧૪ ક્ષય	,, વદ ૧૩ ક્ષય
પોષ સુદ ૯ ક્ષય	૧૬૭ જેઠ સુદ ૧૧ ,,	જેઠ સુદ ૧૦ ક્ષય
ફાગણ સુદ ૯ ,,	૧૬૮ જેઠ સુદ ૧૪ બે	જેઠ સુદ ૧૩ બે
ચૈત્ર સુદ ૧૩ ,,	૧૬૯ અષાડ સુ. ૨ ક્ષય	અશાડ સુદ ૧ ક્ષય
,, વદ ૪ બે		

વૈશાખ સુદ ૬ ક્ષય	૧૭૦ અષાડ વદ ૫ બે	અષાડ વદ ૪ બે
અષાડ વદ ૯ ક્ષય	૧૭૧ શ્રાવણ સુદ ૧૧ બે	શ્રાવણ સુદ ૧૦ બે
શ્રાવણ સુદ ૬ ,,	૧૭૨ ભાદરવા વદ ૫ ક્ષય	ભાદરવા વદ ૪ ક્ષય
શ્રાવણ વદ ૧૩ ,,	૧૭૩ આસો સુદ ૨ ,,	આસો સુદ ૧ ક્ષય
ભાદરવા વદ ૧ બે		
આસો સુદ ૭ બે		
આસો વદ ૧૦ ક્ષય		

સં. ૧૯૬૦

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચ. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુદ ૧૦ બે	૧૭૪ માગસર વદ ૮ ક્ષય	માગસર વદ ૭ ક્ષય
કારતક વદ ૩ ક્ષય	૧૭૫ પોષ વદ ૨ ,,	પોષ વદ ૧ ,,
પોષ સુદ ૪ બે	૧૭૬ ફાગણ વદ ૧૪ બે	ફાગણ વદ ૧૩ બે
મહા સુદ ૭ બે	૧૭૭ અસાડ સુદ ૨ ક્ષય	અસાડ સુદ ૧ ક્ષય
મહા સુદ ૧૦ ક્ષય	૧૭૮ શ્રાવણ સુ. ૫ ,,	શ્રાવણ સુદ ૪ ,,
ફાગણ વદ ૧ ક્ષય	૧૭૯ આસો સુદ ૨ ,,	આસો સુદ ૧ ,,
ચૈત્ર સુદ ૯ ક્ષય	૧૮૦ આસો સુદ ૧૧ બે	આસો સુદ ૧૦ બે
વૈશાખ સુદ ૧૩ ક્ષય	૧૮૧ આસો વદ ૧૧ ક્ષય	આસો વદ ૧૦ ક્ષય
પ્ર. જેઠ સુદ ૭ ,,		
બી. જેઠ સુ. ૧૦ ,,		
બી. જેઠ વદ ૧ બે		
શ્રાવણ વદ ૧ ,,		
શ્રાવણ વદ ૧૨ ક્ષય		

સં. ૧૯૬૧

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક વદ ૪ ક્ષય	૧૮૨ કારતક સુ. ૧૪ બે	કારતક સુદ ૧૩ બે
માગસર વદ ૯ ક્ષય	૧૮૩ મહા વદ ૮ ક્ષય	મહા વદ ૭ ક્ષય
પોષ સુદ ૧ બે	૧૮૪ મહા વદ ૧૪ બે	મહા વદ ૧૩ બે
પોષ વદ ૩ ક્ષય	૧૮૫ ચૈત્ર સુદ ૨ બે	ચૈત્ર સુદ ૧ બે
ફાગણ વદ ૧ ,,	૧૮૬ વૈશાખ સુ ૧૪ ક્ષય	વૈશાખ સુદ ૧૩ ક્ષય
ચૈત્ર સુદ ૧૦ ,,	૧૮૭ શ્રાવણ સુ. ૨ ,,	શ્રાવણ સુદ ૧ ,,
વૈશાખ વદ ૧૨ બે	૧૮૮ ભાદરવા સુદ ૫ ,,	*ભાદરવા સુ. ૩ [illegible]
જેઠ સુદ ૭ ક્ષય	૧૮૯ ,, વદ ૫ બે	ભાદરવા વદ ૪ બે
અષાઢ સુદ ૧૦ ,,	૧૯૦ ,, વદ ૧૪ ક્ષય	ભાદરવા વદ ૧૩ ક્ષય
અષાઢ વદ ૬ બે		

સં. ૧૯૬૨

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણુમાં
કારતક સુદ ૩ ક્ષય	૧૯૧ કારતક સુદ ૧૪ બે	કારતક સુદ ૧૩ બે
પોષ સુદ ૬ બે	૧૯૨ કારતક વદ ૧૧ ક્ષય	કારતક વદ ૧૦ ક્ષય
પોષ વદ ૧૦ ક્ષય	૧૯૩ પોષ સુદ ૨ ક્ષય	પોષ સુદ ૧ ક્ષય
માહ સુદ ૯ બે	૧૯૪ ચૈત્ર સુદ ૨ બે	ચૈત્ર સુદ ૧ બે
માહ વદ ૪ ક્ષય	૧૯૫ ચૈત્ર વદ ૨ ક્ષય	ચૈત્ર વદ ૧ બે
ફાગણુ વદ ૯ ક્ષય	૧૯૬ જેઠ સુદ ૧૪ ક્ષય	જેઠ સુદ ૧૩ ક્ષય
વૈશાખ સુદ ૬ બે	૧૯૭ અશાડ સુદ ૨ બે	અશાડ સુદ ૧ બે
,, સુદ ૯ ક્ષય	૧૯૮ અશાડ સુદ ૫ ક્ષય	અશાડ સુદ ૪ ક્ષય
,, વદ ૭ ,,	૧૯૯ અશાડ વદ ૨ ક્ષય	અશાડ વદ ૧ ક્ષય
,, વદ ૧૨ બે	૨૦૦ અશાડ વદ ૮ બે	અશાડ વદ ૭ બે
શ્રાવણુ સુદ ૧૦ ક્ષય	૨૦૧ ભાદરવા વદ ૫ બે	ભાદરવા વદ ૪ બે
ભાદરવા સુ ૧૩ ,,		
આસો સુદ ૬ ,,		
આસો વદ ૯ બે		
આસો વદ ૧૩ ક્ષય		

સં ૧૯૬૩

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણુમાં
માગસર સુદ ૩ ક્ષય	૨૦૨ માગસર વદ ૨ બે	માગસર વદ ૧ બે
માગસર વદ ૧૨ ક્ષય	૨૦૩ માહ સુદ ૨ ક્ષય	માહ સુદ ૧ ક્ષય
માહા સુદ ૯ બે	૨૦૪ માહ વદ ૧૧ ,,	માહ વદ ૧૦ ,,
ફાગણુ સુદ ૧૨ બે	૨૦૫ ફાગણુ વદ ૫ ,,	ફાગણુ વદ ૪ ,,
પ્ર. ચૈત્ર વદ ૯ ક્ષય	૨૦૬ જેઠ સુ. ૧૪ ,,	જેઠ સુદ ૧૩ ,,
બી. ચૈત્ર સુદ ૬ બે	૨૦૭ અશાડ વદ ૨ ,,	અશાડ વદ ૧ ,,
બી. ચૈત્ર વદ ૩ ક્ષય	—	—
વૈશાક વદ ૬ ક્ષય		
જેઠ સુદ ૧ બે	શ્રાવણુ સુ. ૧૦ ક્ષય	ભાદરવા વદ ૯ બે
અશાડ વદ ૧૩ બે	ભાદરવા સુ. ૧૩ ક્ષય	આસો સુદ ૬ ક્ષય

સં. ૧૯૬૪

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણુમાં
માગસર સુદ ૪ ક્ષય	૨૦૮ કારતક સુ. ૧૧ ક્ષય	કારતક સુદ ૧૦ ક્ષય
માગસર વદ ૧૩ ,,	૨૦૯ કારતક વદ ૨ બે	કારતક વદ ૧ બે
માહા સુદ ૩ ક્ષય	૨૧૦ માગસર વદ ૫ બે	માગસર વદ ૪ બે
માહા સુદ ૧૨ બે	૨૩-૨૧૧ ફાગણુ સુદ ૧૫ બે	૨૩-ફાગણુ સુદ ૧૩ બે

માહા વદ ૧૨ ક્ષય	૨૧૨ ફાગણ વદ ૫ ક્ષય	ફાગણ વદ ૪ ક્ષય
ચૈત્ર વદ ૧૦ ક્ષય	૨૧૩ અશાડ સુદ ૧૪ ક્ષય	અશાડ સુદ ૧૩ ,,
વૈશાખ સુદ ૯ બે	૨૧૪ શ્રાવણ વદ ૨ ક્ષય	શ્રાવણ વદ ૧ ક્ષય
વૈશાખ વદ ૩ ક્ષય	૨૧૫ ભાદરવા સુદ ૨ બે	ભાદરવા સુદ ૧ બે
જેઠ વદ ૬ ક્ષય		
અશાડ સુદ ૬ બે		
ભાદરવા સુદ ૯ ક્ષય		
આસો સુદ ૧૩ ક્ષય		
આસો વદ ૧૨ બે		

સં. ૧૯૬૫

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	પર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુદ ૭ ક્ષય	૨૧૬ માગ સુ. ૧૧ ક્ષય	માગસર સુ. ૧૦ ક્ષય
ફાગણ સુદ ૪ ,,	૨૧૭ ,, વદ ૫ બે	માગસર વદ ૪ બે
ફાગણ વદ ૧૩ ,,	૨૧૮ પોષ સુદ ૫ ક્ષય	પોષ સુદ ૪ ક્ષય
વૈશાખ સુદ ૯ બે	૨૧૯ પોષ વદ ૮ બે	પોષ વદ ૭ બે
વૈશાખ વદ ૧૦ ક્ષય	૨૨૦ પોષ વદ ૧૪ ક્ષય	પોષ વદ ૧૩ ક્ષય
જેઠ વદ ૧ ,,	૨૪–૨૨૧ ફાગણ સુ. ૧૫ બે	૨૪–ફાગણ સુદ ૧૩ બે
અશાડ વદ ૬ ,,	૨૨૨ વૈશાખ સુદ ૨ ક્ષય	વૈશાખ સુદ ૧ ક્ષય
પ્ર. શ્રાવણ વદ ૯ ,,	૨૫–૨૨૩ જેઠ સુદ ૧૫ બે	૨૫–જેઠ સુદ ૧૩ બે
ભાદરવા વદ ૬ ,,	૨૨૪ જેઠ વદ ૧૪ ક્ષય	જેઠ વદ ૧૩ ક્ષય
ભાદરવા વદ ૧૨ બે	૨૨૫ અશાડ સુદ ૫ બે	અશાડ સુદ ૪ બે
	૨૨૬ બી. શ્રાવણ સુ. ૨ બે	બી. શ્રાવણ સુદ ૧ બે
	૨૨૭ બી શ્રાવ. વ. ૨ ક્ષય	,, શ્રાવણ વદ ૧ ક્ષય
	૨૨૮ આસો સુ ૧૪ ક્ષય	આસો સુદ ૧૩ ક્ષય
	૨૬–૨૨૯ આસો વ. ०)) બે	૨૬–આસો વદ ૧૩ બે

સં. ૧૯૬૬

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	સં. પર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુ ૭ ક્ષય,	૨૩૦ માગસર વદ ૮ બે	માગસર વદ ૭ બે
માગસર સુ. ૧૨ ક્ષય	૨૩૧ પોષ વદ ૧૧ બે	પોષ વદ ૧૦ બે
પોષ સુદ ૬ ક્ષય	૨૩૨ પોષ વદ ૧૪ ક્ષય	પોષ વદ ૧૩ ક્ષય
મહા સુદ ૧૩ ક્ષય	૨૩૩ મહા સુદ ૧૪ બે	મહા સુદ ૧૩ બે
ફાગણ વદ ૩ બે	૨૩૪ ફાગણ સુદ ૫ ક્ષય	ફાગણ સુદ ૪ ક્ષય
વૈશાખ સુ ૧૩ બે	૨૩૫ ફાગણ વદ ૧૪ ક્ષય	ફાગણ વદ ૧૩ ,,
વૈશાખ વદ ૧૦ ક્ષય	૨૩૬ વૈશાખ સુ ૨ ક્ષય	વૈશાખ સુદ ૧ ક્ષય
જેઠ વદ ૧૨ ,,	૨૩૭ ભાદરવા વદ ૨ ક્ષય	ભાદરવા વદ ૧ ક્ષય
અશાડ સુદ ૧૦ બે		
અશાડ વદ ૬ ક્ષય		
વદ ૯ ,,		
ભાદરવા સુદ ૬ બે		
આસો વદ ૬ ક્ષય		

સં. ૧૯૬૭

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક, સુદ ૬ બે	૨૬-૨૩૮ કારતક સુદ ૧૫ ક્ષય	૨૬-કારતક સુદ ૧૩ ક્ષય
માગસર સુદ ૪ બે	૨૩૯ પોષ વદ ૧૧ બે	પોષ વદ ૧૦ બે
માગસર સુદ ૭ ક્ષય	૨૪૦ ચૈત્ર વદ ૧૪ ક્ષય	ચૈત્ર વદ ૧૩ ક્ષય
પોષ સુદ ૧૩ ક્ષય	૨૪૧ જેઠ સુ. ૨ ક્ષય	જેઠ સુદ ૧ ક્ષય
માહ સુદ ૭ ક્ષય	૨૪૨ જેઠ વદ ૨ બે	જેઠ વદ ૧ બે
ફાગણ સુ ૧૨ ક્ષય	૨૪૩ શ્રાવણ સુદ ૧૪ બે	શ્રાવણ સુદ ૧૩ બે
ફાગણ વદ ૪ બે	૨૪૪ શ્રાવણ વદ ૫ ક્ષય	શ્રાવણ વદ ૪ ક્ષય
ચૈત્ર સુદ ૬ ક્ષય	૨૪૫ આસો વદ ૨ ક્ષય	આસો વદ ૧ ક્ષય
ચૈત્ર વદ ૭ બે	—	—
જેઠ વદ ૧૦ ક્ષય	ભાદરવા સુ ૩ ક્ષય	ભાદરવા વદ ૯ ક્ષય
અશાડ વદ ૧૩ ક્ષય	ભાદરવા સુદ ૪ બે	આસો સુદ ૧૦ બે

સં. ૧૯૬૮

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં-પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક વદ. ૭ ક્ષય	૨૪૬ પોષ વદ ૧૧ બે	પોષ વદ ૧૦ બે
માગસર સુદ. ૪ બે	૨૪૭ મહા સુદ ૧૪ ક્ષય	મહા સુદ ૧૩ ક્ષય
માગસર વદ ૧ ક્ષય	૨૪૮ મહા વદ. ૧૪ બે	મહા વદ ૧૩ બે
પોષ વદ ૬ ક્ષય	૨૪૯ ફાગણ સુદ. ૮ ક્ષય	ફાગણ સુ. ૭ ક્ષય
ચૈત્ર સુદ. ૧૩ ક્ષય	૨૫૦ જેઠ વદ. ૨ બે	જેઠ વદ ૧ બે
ચૈત્ર વદ ૭ બે	૨૫૧ બી.અસાડ સુ. ૧૪ બે	બી. અસાડ સુ. ૧૩ બે
વૈશાખ સુદ. ૬ ક્ષય	૨૫૨ ભાદરવા સુ. ૨ ક્ષય	ભાદરવા સુદ ૧ ક્ષય
જેઠ સુદ. ૧૦ ક્ષય	૨૫૩ આસો સુ. ૧૪ બે	આસો સુદ ૧૩ બે
પ્ર અસાડ સુદ. ૩ ક્ષય	૨૫૪ આસો વ ૨ ક્ષય	આસો વદ ૧ ક્ષય
બી અસાડ સુદ. ૬ ક્ષય	૨૭-૨૫૫ આસો વ. ૦))ક્ષય	૨૭-આસો વદ ૧૩ ક્ષય
બી અસાડ વદ ૧૩ ક્ષય		
ભાદરવા સુદ ૧૦ બે		
ભાદરવા વદ ૧૦ ક્ષય		

સં. ૧૯૬૯

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુદ ૩ બે	૨૫૬ કારતક વદ ૮ ક્ષય	કારતક વદ ૭ ક્ષય
માગસર સુદ ૬ બે	૨૫૭ માગસર વ. ૨ ક્ષય	માગસર વદ ૧ ક્ષય
પોષ વદ ૬ ક્ષય		
ફાગણ સુદ ૧ બે	૨૫૮ પોષ વ ૧૪ બે	પોષ વદ ૧૩ બે
ફાગણ સુદ ૯ ક્ષય	૨૮-૨૫૯ માહ સુ. ૧૫ ક્ષય	૨૮-માહ સુદ ૧૩ ક્ષય

ચૈત્ર સુદ ૧૩ ક્ષય	૨૬૦ ચૈત્ર વદ ૧૧ બે	ચૈત્ર વદ ૧૦ બે
વૈશાખ સુદ ૭ ક્ષય	૨૬૧ અસાડ સુ. ૨ ક્ષય	અશાડ સુદ ૧ ક્ષય
જેઠ સુ. ૧૦ ક્ષય	૨૬૨ શ્રાવણ સુ. ૫ ક્ષય	શ્રાવણ સુદ ૪ ક્ષય
જેઠ વદ ૭ બે	૨૬૩ આસો સુ ૨ ક્ષય	આસો સુદ ૧ ક્ષય
શ્રાવણ વદ ૩ બે		
શ્રાવણ વ. ૧૩ ક્ષય		
આસો સુદ ૧૩ બે		
આસો વદ ૧૦ ક્ષય		

સં. ૧૯૭૦

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચંડાંશુચંડુ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે જૈન પંચાંગમાં અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ
માગસર સુદ ૭ બે	૨૯–૨૬૪ કારતક વદ૦)) ક્ષય	૨૯–કારતક વદ ૧૩ ક્ષય
માગસર વદ ૯ ક્ષય	૨૬૫ પોષ વદ ૨ ક્ષય	પોષ વદ ૧ ક્ષય
પોષ સુદ ૯ બે	૨૬૬ ફાગણ સુદ ૨ બે	ફાગણ સુદ ૧ બે
મહા વદ ૭ ક્ષય	૨૬૭ ચૈત્ર સુદ ૫ બે	ચૈત્ર સુદ ૪ બે
ફાગણ વદ ૧ ક્ષય	૨૬૮ વૈશાખ સુદ ૧૪ ક્ષય	વૈશાખ સુદ ૧૩ ક્ષય
ચૈત્ર સુદ ૧૦ ક્ષય	૩૦–૨૬૯ વૈશાખ વદ ૦)) બે	૩૦–વૈશાખ વદ ૧૩ બે
,, વદ ૭ ક્ષય	૨૭૦ અશાડ વદ ૧૧ બે	અશાડ વદ ૧૦ બે
,, વદ ૧૦ બે	૨૭૧ શ્રાવણ સુદ ૨ ક્ષય	શ્રાવણ સુદ ૧ ક્ષય
જેઠ સુદ ૬ ક્ષય	૨૭૨ આસો સુદ ૧૧ ક્ષય	આસો સુદ ૧૦ ક્ષય
અશાડ સુદ ૧૦ ક્ષય		
ભાદરવા સુદ ૬ ક્ષય		
ભાદરવા વદ ૭ બે		
ભાદરવા વદ ૧૩ ક્ષય		
આસો સુદ ૧૨ બે		

સં. ૧૯૭૧

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચંડાંશુચંડુ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે જૈન પંચાંગમાં અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ
પોષ સુદ ૨ ક્ષય	૨૭૩ કારતક સુદ ૨ ક્ષય	કારતક સુદ ૧ ક્ષય
પોષ સુદ ૧૦ બે	૨૭૪ કારતક વદ ૨ બે	કારતક વદ ૧ બે
પોષ વદ ૧૦ ક્ષય	૨૭૫ કારતક વદ ૧૧ ક્ષય	કારતક વદ ૧૦ ક્ષય
મહા સુદ ૧૨ બે	૨૭૬ ફાગણ વદ ૮ ક્ષય	ફાગણ વદ ૭ ક્ષય
મહા વદ ૩ ક્ષય	૨૭૭ ચૈત્ર સુદ ૫ બે	ચૈત્ર સુદ ૪ બે
વૈશાખ વદ ૬ ક્ષય	૨૭૮ ચૈત્ર વદ ૨ ક્ષય	ચૈત્ર વદ ૧ ક્ષય
અશાડ સુદ ૧૦ ક્ષય	૨૭૯ વૈશાખ વદ ૧૪ બે	વૈશાખ વદ ૧૩ બે
શ્રાવણ સુ. ૧૩ ક્ષય	૨૮૦ વૈશાખ સુદ ૧૪ ક્ષય	બી. વૈશાખ સુ. ૧૩ ક્ષય
શ્રાવણ વદ ૭ બે	૨૮૧ જેઠ વદ ૨ ક્ષય	જેઠ વદ ૧ ક્ષય
ભાદરવા સુ ૧ ક્ષય	૨૮૨ જેઠ વદ ૧૧ બે	જેઠ વદ ૧૦ બે
આસો સુદ ૧૦ ક્ષય	૨૮૩ આસો વદ ૨ બે	આસો વદ ૧ બે

સં. ૧૯૭૨

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચંડાંશુચંડુ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે જૈન પંચાંગમાં અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ
કારતક સુ. ૩ ક્ષય	૨૮૪ કારતક વદ ૫ બે	કારતક વદ ૪ બે
કારતક વદ ૧૨ ક્ષય	૨૮૫ પોષ વદ ૧૧ ક્ષય	પોષ વદ ૧૦ ક્ષય
પોષ સુદ ૧ ક્ષય	૨૮૬ ફાગણ સુદ ૨ ક્ષય	ફાગણ સુદ ૧ ક્ષય
પોષ સુદ ૧૩ બે	૨૮૭ ચૈત્ર સુદ ૮ બે	ચૈત્ર સુદ ૭ બે
માહ વદ ૧ બે	૨૮૮ ચૈત્ર વદ ૨ ક્ષય	ચૈત્ર વદ ૧ ક્ષય
માહ વદ ૩ ક્ષય	૨૮૯ જેઠ સુદ ૧૪ ક્ષય	જેઠ સુદ ૧૩ ક્ષય
ફાગણ સુદ ૪ બે	૨૯૦ અશાડ વદ ૨ ક્ષય	અશાડ વદ ૧ ક્ષય
ફાગણ વદ ૯ ક્ષય	૩૧-૨૯૧ અશાડ વદ ૦)) બે	૩૧-અશાડ વદ ૧૩ બે
વૈશાખ વદ ૬ ક્ષય	૨૯૨ ભાદરવા વદ ૧૧ બે	ભાદરવા વદ ૧૦ બે
જેઠ સુદ ૩ બે		
શ્રાવણ સુદ ૧૦ ક્ષય		
ભાદરવા સુદ ૧૩ ક્ષય		
આસો સુદ ૬ ક્ષય		

સં. ૧૯૭૩

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચંડાંશુચંડુ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે જૈન પંચાંગમાં અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ
કારતક સુદ ૧૦ ક્ષય	૨૯૩ કારતક વદ ૫ બે	કારતક વદ ૪ બે
માગસર સુદ ૪ ક્ષય	૨૯૪ માગસર વદ ૮ બે	માગસર વદ ૭ બે
માગસર વદ ૧૨ ક્ષય	૨૯૫ માહ સુદ ૨ ક્ષય	માહ સુદ ૧ ક્ષય
મહા વદ ૧૨	૩૨-૨૯૬ માહ સુદ ૧૫ બે	૩૨-માહ સુદ ૧૩ બે
ચૈત્ર સુદ ૧ ક્ષય	૨૯૭ ચૈત્ર સુદ ૮ બે	ચૈત્ર સુદ ૭ બે
ચૈત્ર વદ ૧૦ ક્ષય	૨૯૮ વૈશાખ વદ ૨ ક્ષય	વૈશાખ વદ ૧ ક્ષય
વૈશાખ સુદ ૧૨ બે	૨૯૯ વૈશાખ વદ ૧૪ ક્ષય	વૈશાખ વદ ૧૩ ક્ષય
જેઠ સુદ ૩ બે	૩૦૦ અશાડ સુદ ૮ બે	૩૩-અશાડ સુદ ૭ બે
જેઠ વદ ૬ ક્ષય	૩૩-૩૦૧ અશાડ વદ ૦)) બે	અશાડ વદ ૧૩ બે
અશાડ સુદ ૧૩ ક્ષય	૩૦૨ શ્રાવણ વદ ૨ ક્ષય	શ્રાવણ વદ ૧ ક્ષય
અશાડ વદ ૧૦ ક્ષય	૩૦૩ પ્ર. ભાદરવા સુદ ૫ બે	પ્ર ભાદરવા સ ૪ બે
પ્ર. ભાદરવા વદ ૬ ક્ષય	૩૦૪ ,, ,, સુદ ૮ ક્ષય	,, ભાદરવા સુદ ૭ ક્ષય
બી ભાદરવા સુદ ૧૩ ક્ષય	૩૦૫ ,, ,, વદ ૧૧ બે	,, ભાદરવા વદ ૧૦ બે
આસો સુદ ૬ ક્ષય	૩૪-૩૦૬ બી. ભા. વદ ૦)) બે	૩૪-બી. ભાદરવા વદ ૧૩ બે

સં. ૧૯૭૯

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
માગસર સુદ ૧૦ બે	૩૪૮ કારતક વદ ૧૪ ક્ષય	કારતક વદ ૧૩ ક્ષય
પોષ સુદ ૧૩ બે	૩૪૯ માગસર વ ૮ ક્ષય	માગસર વદ ૭ ,,
પોષ વદ ૧ ક્ષય	૪૧-૩૫૦ પોષ વદ ૦)) ક્ષય	૪૧-પોષ વદ ૧૩ ,,
માહ સુદ ૧ બે	૩૫૧ ફાગણ સુદ ૫ બે	ફાગણ સુદ ૪ બે
માહ વદ ૭ ક્ષય	૩૫૨ ચૈત્ર વદ ૫ ક્ષય	ચૈત્ર વદ ૪ ક્ષય
ફાગણ વદ ૧ ક્ષય	૩૫૩ વૈશાખ સુ. ૧૪ ક્ષય	વૈશાખ સુદ ૧૩ ,,
ચૈત્ર વદ ૧૩ બે	૩૫૪ પ્ર. જેઠ સુદ ૫ ક્ષય	પ્ર. જેઠ સુ. ૪ ,,
પ્ર. જેઠ સુદ ૩ બે	૩૫૫ પ્ર. જેઠ વદ ૨ ,,	પ્ર. જેઠ વદ ૧ ,,
પ્ર. જેઠ વદ ૯ બે	૩૫૬ અશાડ વદ ૫ બે	અશાડ વદ ૪ બે
બી. જેઠ સુદ ૧૦ ક્ષય	૩૫૭ શ્રાવણ સુદ ૫ ક્ષય	શ્રાવણ સુદ ૪ ક્ષય
અશાડ સુદ ૧૩ ક્ષય	૩૫૮ આસો સુદ ૨ ,,	આસો સુ. ૧ ક્ષય
ભાદરવા સુદ ૯ ક્ષય	૩૫૯ આસો વદ ૫ બે	આસો વદ ૪ બે
ભાદરવા વદ ૧ બે		
આસો વદ ૧૦ ક્ષય		

સં. ૧૯૮૦

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં-પર્વક્ષય વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
	૪૨-૩૬૦ કારતક વદ ૦)) ક્ષય	૪૨-કારતક વદ ૧૩ ક્ષય
માગસર સુદ. ૧૩ બે	૩૬૧ પોષ વદ. ૧૪ ,,	પોષ વદ ૧૩ ક્ષય
માગસર વદ ૯ ક્ષય	૩૬૨ માહ સુદ ૫ બે	માહ સુદ ૪ બે
ચૈત્ર વદ. ૬ ક્ષય	૩૬૩ માહ વદ ૮ ક્ષય	માહ વદ ૭ ક્ષય
જેઠ વદ ૧૩ બે	૩૬૪ ફાગણ સુદ ૮ બે	ફાગણ સુદ ૭ બે
અશાડ સુદ ૧૦ ક્ષય	૩૬૫ ફાગણ વદ ૨ ક્ષય	ફાગણ વદ ૧ ક્ષય
શ્રાવણ સુ. ૧૩ ,,	૩૬૬ વૈશાખ સુદ ૨ બે	વૈશાખ સુદ ૧ બે
શ્રાવણ વદ ૧૦ બે	૩૬૭ વૈશાખ સુદ ૧૪ ક્ષય	વૈશાખ સુ ૧૩ ક્ષય
ભાદરવા સુદ ૬ ક્ષય	૩૬૮ જેઠ વદ ૨ ક્ષય	જેઠ વદ ૧ ક્ષય
આસો સુદ ૯ ,,	૩૬૯ આસો વદ ૫ બે	આસો વદ ૪ બે

સં ૧૯૮૧

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુ. ૩ ક્ષય	૩૭૦ માગસર સુદ ૮ ક્ષય	માગસર સુદ ૭ ક્ષય
...ર સુદ ૧૩ બે	૪૩-૩૭૧ પોષ સુ. ૧૫ બે	૪૩-પોષ સુદ ૧૩ બે
પોષ સુદ ૧ ક્ષય	૪૪-૩૭૨ માહ વદ ૦)) ક્ષય	૪૪-માહ વદ ૧૩ ક્ષય
પોષ વદ ૧૦ ક્ષય	૩૭૩ ફાગણ સુદ ૮ બે	ફાગણ સુદ ૭ બે

ફાગણ વદ ૯ ક્ષય	૩૭૪ ચૈત્ર સુદ ૧૧ બે	ચૈત્ર સુદ ૧૦ બે
વૈશાખ વદ ૬ ક્ષય	૩૭૫ ચૈત્ર વદ ૨ ક્ષય	ચૈત્ર વદ ૧ ક્ષય
જેઠ સુદ ૬ બે	૩૭૬ જેઠ સુદ ૧૪ ક્ષય	જેઠ સુદ ૧૩ ક્ષય
શ્રાવણ સુ. ૩ બે	૩૭૭ અશાડ વદ ૨ ક્ષય	અશાડ વદ ૧ ,,
શ્રાવણ સુદ. ૯ ક્ષય	૩૭૮ શ્રાવણ વદ ૮ બે	શ્રાવણ વદ ૭ બે
શ્રાવણ વદ ૭ ક્ષય	૩૭૯ ભાદરવા વદ ૧૪ બે	ભાદરવા વદ ૧૩ બે
ભાદરવા સુદ ૧૩ ક્ષય		
આસો સુ. ૬ ક્ષય		

સં. ૧૯૮૨

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	પર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુદ ૧૦ ક્ષય	૩૮૦ કારતક વદ ૮ બે	કારતક વદ ૭ બે
માગસર સુ. ૪ ,,	૩૮૧ પોષ સુદ ૮ ક્ષય	પોષ સુદ ૭ ક્ષય
પોષ વદ ૧ બે	૩૮૨ માહ સુ. ૨ ક્ષય	માહ સુ. ૧ ક્ષય
મહા વદ ૩ બે	૩૮૩ માહ વદ ૧૧ ,,	માહ વદ ૧૦ ક્ષય
પ્ર. ચૈત્ર સુદ ૧ ક્ષય	૩૮૪ પ્ર ચૈત્ર સુ. ૧૧ બે	પ્ર. ચૈત્ર સુદ ૧૦ બે.
પ્ર. ,, વદ ૯ ,,	૩૮૫ અશાડ સુ. ૨ બે	અશાડ સુદ ૧ બે
બી. ,, વદ ૧૩ ,,	૩૮૬ અશાડ વદ ૨ ક્ષય	અશાડ વદ ૧ ક્ષય
વૈશાખ સુદ ૬ બે	૩૮૭ શ્રાવણ વદ ૫ ,,	શ્રાવણ વદ ૪ ક્ષય
વૈશાખ વદ ૬ ક્ષય	૩૮૮ શ્રાવણ વદ ૧૪ બે	શ્રાવણ વદ ૧૩ બે
જેઠ વદ ૯ ક્ષય	૩૮૯ આસો વદ ૮ બે	આસો વદ ૭ બે
ભાદરવા સુદ ૧૩ ક્ષય		
આસો વદ ૩ ક્ષય		

સં. ૧૯૮૩

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	ચંડાંશુચંડુ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
માગસર સુદ ૪ ક્ષય	૩૯૦ કારતક સુદ ૧૧ ક્ષય	કારતક સુદ ૧૦ ક્ષય
પોષ સુદ ૯ ક્ષય	૩૯૧ કારતર વદ ૧૧ બે	કારતર વદ ૧૦ બે
પોષ વદ ૪ બે	૩૯૨ માહ વદ ૧૧ ક્ષય	માહ વદ ૧૦ ક્ષય
માહ સુદ ૩ ક્ષય	૩૯૩ ચૈત્ર સુદ ૨ ક્ષય	ચૈત્ર સુદ ૧ ,,
માહ વદ ૬ બે	૩૯૪ ચૈત્ર સુદ ૧૪ બે	ચૈત્ર સુદ ૧૩ બે
ચૈત્ર વદ ૧૦ ક્ષય	૩૯૫ શ્રાવણ વદ ૨ ક્ષય	શ્રાવણ વદ ૧ ક્ષય
વૈશાખ વદ ૧૩ ક્ષય	૩૯૬ ભાદરવા વદ ૫ ક્ષય	ભાદરવા વદ ૪ ,,
જેઠ સુદ ૧૦ બે	૩૯૭ આસો સુદ ૨ બે	આસો સુ ૧ બે
જેઠ વદ ૬ ક્ષય		
અશાડ વદ ૯ ક્ષય		
શ્રાવણ સુદ ૭ બે		
આસો સુદ ૧૩ ક્ષય		

સં. ૧૯૮૯

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુદ ૬ ક્ષય	૪૭-૪૪૦ કારતક વદ ०))ક્ષય	૪૭-કારતક વદ ૧૩ ક્ષય
કારતક સુદ ૧૩ બે	૪૮-૪૪૧ માગસર સુદ ૧૫ બે	૪૮-માગસર સુદ ૧૩ બે
માગસર વદ ૯ ક્ષય	૪૪૨ મહા સુદ ૮ બે	માહ સુદ ૭ બે
પોષ વદ ૧૩ ,,	૪૪૩ ફાગણ સુદ ૧૧ બે	ફાગણ સુદ ૧૦ બે
માહ વદ ૭ બે	૪૪૪ ચૈત્ર વદ ૫ ક્ષય	ચૈત્ર વદ ૪ ક્ષય
ફાગણ વદ ૧ ક્ષય	૪૪૫ વૈશાખ સુદ ૧૪ ,,	વૈશાખ સુદ ૧૩ ક્ષય
વૈશાખ સુદ ૪ બે	૪૪૬ જેઠ વદ ૨ ,,	જેઠ વદ ૧ ,,
અષાડ સુદ ૧૦ ક્ષય	૪૯-૪૪૭ જેઠ વદ ०)) બે	૪૯-જેઠ વદ ૧૩ બે
શ્રાવણ સુદ ૩ ,,	૪૪૮ ભાદરવા સુદ ૫ ક્ષય	ભાદરવા સુદ ૬ ક્ષય
શ્રાવણ વદ ૧૨ બે		અથવા
આસો સુદ ૯ ક્ષય		*ભાદરવા સુદ ૩ ક્ષય
આસો વદ ૭ બે		

સં. ૧૯૯૦

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	ચં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુદ ૩ ક્ષય	૪૪૯ માહ વદ ૧૪ ક્ષય	માહ વદ ૧૩ ક્ષય
માગસર સુદ ૭ ,,	૪૫૦ ફાગણ સુદ ૧૧ બે	ફાગણ સુદ ૧૦ બે
માગસર વદ ૧ બે	૪૫૧ ફાગણ વદ ૮ ક્ષય	ફાગણ વદ ૭ ક્ષય
પોષ સુદ ૧ ક્ષય	૪૫૨ જેઠ વદ ૨ ,,	જેઠ વદ ૧ ક્ષય
પોષ વદ ૩ બે	૪૫૩ અષાડ સુદ ૮ ,,	અષાડ સુદ ૭ ક્ષય
પોષ વદ ૯ ક્ષય	૪૫૪ અષાડ વદ ૫ ,,	અષાડ વદ ૪ ક્ષય
ચૈત્ર વદ ૧૩ ,,	૪૫૫ ભાદરવા વદ ૨ ,,	ભાદરવા વદ ૧ ક્ષય
પ્ર. વૈશાખ સુદ ૪ બે	૫૫૬ આસો વદ ૧૧ બે	આસો વદ ૧૦ બે
પ્ર. ,, વદ ૬ ક્ષય	—	—
બી. ,, સુદ ૧૩ ક્ષય	અષાડ વદ ૧૨ બે	ભાદરવા વદ ૭ બે
બી. ,, વદ ૧૦ ,,	શ્રાવણ સુ. ૧૩ ક્ષય	આસો સુદ ૧૦ ક્ષય
અષાડ સુદ ૬ બે		

* સં. ૧૯૮૯માં પ્રસારક સભા, વીરશાસન, જૈન વિગેરે મોટા ભાગના પંચાંગોમાં ભા. સ. ૬ ક્ષય કરવામાં આવ્યો છે અને જૈનશુકફન વિગેરેના પંચાંગોમાં પૂનમના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય થાય છે તે રીતે ભા સુ. ૩ નો ક્ષય કરવામાં આવ્યો છે. સં. ૧૯૮૯ માં પંડાંશુચંડુના ભા. સુ. ૫ ના ક્ષયે જૈન પંચાંગમાં ભા. સુ. ૬ ક્ષય કરવો જોઇએ તે માટે સં. ૧૯૫૨ નો આધાર રજુ કરી છઠના ક્ષય માટે સં. ૧૯૮૯ ના વીરશાસન, જૈનધર્મ પ્રકાશ વિગેરેમાં સમર્થન કરવામાં આવ્યું છે સિદ્ધચક્ર વિગેરેમાં ભા. સુ. ૩ ના ક્ષયનું સમર્થન કર્યું છે. ભા. સુ ૫ પર્વતિથિનો ક્ષય કોઇપણ જગ્યાએ કરવામાં આવ્યો નથી.

સં. ૧૯૯૧

અપર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ	સં. પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુદ ૩ ક્ષય	૪૫૭ માગસર સુદ ૮ ક્ષય	માગસર સુદ ૭ ક્ષય
માગસર વદ ૪ બે	૪૫૮ પોષ સુદ ૨ ક્ષય	પોષ સુદ ૧ ,,
પોષ વદ ૭ બે	૪૫૯ માહ સુદ ૮ ક્ષય	માહ સુદ ૭ ,,
પોષ વદ ૯ ક્ષય	૫૦-૪૬૦ ,, વદ ०)) ક્ષય	૫૦-માહ વદ ૧૩ ,,
માહ સુદ ૧૦ બે	૪૬૧ ફાગણ સુદ ૧૪ બે	ફાગણ સુદ ૧૩ બે
ફાગણ વદ ૯ ક્ષય	૪૬૨ વૈશાખ સુદ ૮ બે	વૈશાખ સુદ ૭ બે
ચૈત્ર વદ ૧૩ ક્ષય	૪૬૩ અષાડ સુદ ૫ બે	અષાડ સુદ ૪ બે
વૈશાખ વદ ૬ ક્ષય	૪૬૪ અષાડ વદ ૨ ક્ષય	અષાડ વદ ૧ ક્ષય
જેઠ વદ ૯ ક્ષય	૪૬૫ શ્રાવણ વદ ૫ ક્ષય	શ્રાવણ વદ ૪ ,,
ભાદરવા સુદ ૧ બે	૪૬૬ આસો વદ ૨ ,,	આસો વદ ૧ ક્ષય
ભાદરવા સુદ ૧૩ ક્ષય	૪૬૭ આસો વદ ૧૧ બે	આસો વદ ૧૦ બે

સં. ૧૯૯૨*

અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન ટિપ્પણમાં
કારતક સુ ૧૦ ક્ષય	૪૬૮ કારતક વ. ૧૪ બે	કારતક વદ ૧૩ બે
માગસર સુ ૩ ક્ષય	૪૬૯ ફાગણ સુ. ૮ ક્ષય	ફાગણ સુદ ૭ ક્ષય
પોષ સુ ૯ ક્ષય	૪૭૦ ફાગણ સુ. ૧૪ બે	ફાગણ સુદ ૧૩ બે
પોષ વ. ૬ બે	૪૭૧ ચૈત્ર વ ૨ બે	ચૈત્ર વદ ૧ બે
માહ સુ. ૩ ક્ષય	૪૭૨ શ્રાવણ વ ૨ ક્ષય	શ્રાવણ વદ ૧ ક્ષય
ચૈત્ર સુ. ૧ ક્ષય	૪૭૩ પ્ર. ભાદરવા વ. ૫ ક્ષય	પ્ર. ભાદરવા વદ ૪ ,,
ચૈત્ર વ. ૧૦ ક્ષય	૪૭૪ બી ભાદરવા સુ. ૫ બે	બી. ભાદરવા સુદ ૪ બે
વૈશાખ વ. ૧૩ ક્ષય	૪૭૫ આસો વ ૨ ક્ષય	અથવા બી ભા. સુદ ૩ બે
જેઠ સુ ૧૨ બે	૪૭૬ આસો વ ૧૪ બે	આસો વદ ૧ ક્ષય
જેઠ વ ૬ ક્ષય		આસો વદ ૧૩ બે
અષાડ વ ૯ ક્ષય		
શ્રાવણ સુ. ૯ બે		
બી ભાદરવા સુ ૧૩ ક્ષય		

સં. ૧૯૯૨ માં ચંડાંશુચંડુમાં તિથિઓનો કાળ આ પ્રમાણે છે.

ભાદરવા સુ. ૪ શનિવારે ઘડી ૫૮. ભાદરવા સુ. ૫ રવીવારે ઘડી ૬૦

ભાદરવા સુ ૫ સોમવાર ઘડી ૨–૩૦

આરીતે પંચાગની ગણત્રીથી ચડાંશુચંડુમાં રવી અને સોમ એ બે

---

* આ સં. ૧૯૯૨ સુધીના ચડાંચંડુની પર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિની નોંધ મુનિશ્રી વિકાસવિજયજી મહારાજ તરફથી મળી છે તે પ્રમાણે છાપી છે.

મુંબઈ, પુના આકોલા, નાગપુર; કલકત્તા, આગ્રા, ગુજરાનવાલા, અંબાલા, દિલ્હી, અજમેર, રાજકોટ, જુનાગઢ વઢવાણ, લીંબડી, ભાવનગર, પાલીતાણા, લીંચ તથા હજારો ગામોમાં ચોથને રવિવારે સંવત્સરીપર્વ મનાયું હતું

શનિવારે સંવત્સરી કરનાર મુનિ સમુદાયો:—

આ શ્રી વિજયકમલસૂરિ મ નો સમુદાય, પૂ આ. શ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરિ મ. નો બહારગામનો સંઘાડો અને કશ્છી સમુદાય—આ. શ્રી વિજયલબ્ધિસૂરિ મ., આ. શ્રી વિજયપ્રેમસૂરિ મ, આ શ્રી વિજયભદ્રસૂરિ મ, આ. શ્રી વિજયકનકસૂરિ મ, આ શ્રી વિજયરામસૂરિ મ મુ. શ્રી ધીરવિજયજી મ. અને તેમના શિષ્ય મંડળે ચોથને શનિવારે સંવત્સરી પર્વ કરેલ હતું.

(વીર. પુ ૧૨ પૃ. ૨૦૫ ના આધારે).

આ રીતે સં. ૧૯૯૨ માં વિજયરામચંદ્રસૂરિજી ન્વીવારે સંવત્સરી કરનારથી શનિવારે સંવચ્છરી કરી સંવચ્છરી પુરતા જુદા પડ્યા પણ "પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ થાય" તેના તેમના આજના સિદ્ધાંતનો અમલ સં. ૧૯૯૨ ના આખર સુધી કર્યો નથી. પરંતુ પ્રાચીન શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા મુજબ સવચ્છરી પર્વ ગયાં પછી પણ પર્વક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ કરવા પૂર્વકનાં પાક્ષિક પંચાંગો તેમણે તેમના વીરશાસન પત્રમાં સં. ૧૯૯૨ ની આખર સુધી આપ્યાં છે. જેમકે, વર્ષ ૧૫ અંક ૫ પૃ. ૯૦ સં. ૧૯૯૨ આસો સુદ ૧૫ તા. ૩૦ ઓક્ટોબર ૧૯૩૬ ના વીરશાસનના અંકમાં પાક્ષિક પંચાંગ આપવામાં આવ્યું છે. તેનો કોઠો તેમના લખ્યા મુજબ નીચે પ્રમાણે છે

પાક્ષિક જૈન પંચાંગ
સં. ૧૯૯૨ ના આસો સુદ ૧૫ થી
આસો વદ ૧૩ સુધી

વાર	તિથિ	તા	તિથિ	તા.
શુક્ર	૧૫	૩૦	૮	૬
શનિ	વ.૨	૩૧	૯	૭
રવિ	૩	ન.૧	૧૦	૮
સોમ	૪	૨	૧૧	૯
મંગળ	૫	૩	૧૨	૧૦
બુધ	૬	૪	૧૩	૧૧
ગુરુ	૭	૫	૧૩	૧૨

આ વીરશાસનના પાક્ષિક પંચાંગમા વદ ૧ નો ક્ષય અને વદી ૧૩ બે બતાવવામાં આવી છે. જ્યારે ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાં તે વખતે વદ ૨ નો ક્ષય અને વદી ૧૪ બે હતી. વીરશાસન પત્રે પોતાના પંચાંગમાં બીજના ક્ષયને બદલે એકમનો ક્ષય અને ટીપ્પણાની પ્રથમ આસો વદ ચૌદશ ગુરૂવારે હતી. તેને બદલે તે પ્રથમ ચૌદશને બીજી તેરશ બનાવી તેમના પંચાંગના કોઠામાં ગુરૂવારે બીજી તેરશ જણાવી છે.

આજ પ્રમાણે તે વીરશાસન પત્રે વર્ષ ૧૫ આસો વદ ૮ તા. ૬ નવેમ્બર અંક ૬–૭ ના પાક્ષિક પંચાંગમાં પણ ટીપ્પણામાં આસો વદી ૧૪ બે હતી છતાં આસો વદી બે તેરશો બતાવી છે જે નીચે પ્રમાણે છે.

પાક્ષિક જૈન પંચાંગ

સં. ૧૯૯૨ આ. વદ ૮ થી કા. શુદ ૫ સુધી

વાર	તિથિ	તા.	તિથિ	તા.
શુક્ર	૮	૬	૧૪	૧૩
શનિ	૯	૭	०))	૧૪
રવિ	૧૦	૮	શુ. ૧	૧૫
સોમ	૧૧	૯	૨	૧૬
મંગળ	૧૨	૧૦	૩	૧૭
બુધ	૧૩	૧૧	૪	૧૮
ગુરૂ	૧૩	૧૨	૫	૧૯

વીરશાસન વર્ષ ૧૫ અંક ૬–૭ માં સં. ૧૯૯૩ના કા. શુદ ૫ સુધીનુ પંચાંગ આપ્યું છે. અહિં સુધી વીરશાસને પ્રાચીન પદ્ધતિ મુજબ જૈન પંચાંગમાં પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી નથી.

વીરશાસનના અંક ૭ થી ૨૨ સુધીના અંકોના પાક્ષિક પંચાંગમાં પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગ આવ્યો નથી

સૌ પ્રથમ વર્ષ ૧૫ અંક ૨૩ સંવત ૧૯૯૩ ના મહા વદી ०)) ના અંકમાં નીચેનો કોઠો આપી પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ અને એક વારે બે તિથિનો વ્યપદેશ દેખાડયો છે.

પાક્ષિક જૈન પંચાંગ

સ. ૧૯૯૩ ના મહા વદી ०)) થી

ફાગણ શુદ ૧૪ સુધી

વાર	તિથિ	તા.	તિથિ	તા.
શુક્ર	०))	૧૨	૭/૮	૧૯
શનિ	શુ. ૧	૧૩	૯	૨૦
રવિ	૨	૧૪	૧૦	૨૧
સોમ	૩	૧૫	૧૧	૨૨
મંગળ	૪	૧૬	૧૨	૨૩
બુધ	૫	૧૭	૧૩	૨૪
ગુરૂ	૬	૧૮	૧૪	૨૫

અર્થાત્ ચંડાંશુચંડુ પંચાંગમાં ફા. શુદ ૮ નો ક્ષય હતો ત્યારે શુક્રવારે ૭/૮ બતાવી ૮ નો ક્ષય વીરશાસન પત્રના જન્મ પછી સૌ પ્રથમ વર્ષ ૧૫ અંક ૨૩ માં તેમણે પર્વક્ષયવૃદ્ધિવાળું પાક્ષિક પંચાંગ આપ્યું છે.

આ રીતે સં. ૧૯૯૨ સુધીનાં જૈન, પ્રસારક સભા, આત્માનંદ પ્રકાશ, વીરશાસન વિગેરે તરફથી નીકળતાં તમામ જૈન પંચાંગો પર્વક્ષયવૃદ્ધિ વિનાનાં એકસરખાં હતાં સં. ૧૯૯૩ માં પર્વ તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિવાળું વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ સૌ પ્રથમ જૈન પંચાંગ તરીકે પંચાંગ કાઢયું અને તેનું સમર્થન વીરશાસન વર્ષ ૧૫ અંક ૯ સં. ૧૯૯૩ ના કા. વદી ૬ ના અંકમાં કર્યું.

સંવત્ ૧૯૯૩ માં વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ [1]પ્રથમ એક પંચાંગ કાઢયું હતું પરંતુ તે તેમને વ્યાજબી ન લાગવાથી અપ્રમાણિક ગણી તુર્તજ બીજું પંચાંગ

---

૧ શ્રી વીરશાસન કાર્યાલય તરફથી આ વર્ષનું એક પંચાંગ છાપવામાં આવ્યું હતું અને તે પત્રના ગ્રાહકોને ભેટ આપવામાં આવ્યું હતું મજકુર પંચાંગમાં હાનિવૃદ્ધિ પ્રસંગવાળી કલ્યાણક પર્વતિથિઓને અંગે બીજી પર્વતિથિઓમાં કર્યું છે, તેમ કરવાનું રહી ગયું હતું. (વીરશાસન વર્ષ ૧૫ અંક ૯)

કાઢયું હતું. આ સં. ૧૯૯૩ ના પંચાંગમાં પ્રાચીન પદ્ધતિથી તેમણે શો ફેરફાર કરી કાઢયું તે જાણવા માટે નીચે સં. ૧૯૯૩ની ૧. ચંડાંશુચંડુની પર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ ૨ જૈન પંચાંગમાં પ્રાચીન પદ્ધતિ મુજબ થતી પર્વક્ષય પ્રસંગે અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ ૩ અને રામચંદ્રસૂરિ પ્રતિપાદિત નવી પદ્ધતિ આપીએ છીએ.

સં. ૧૯૯૩

ચં. પર્વઅપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ	જૈન પંચાંગમાં અસલ મુજબ પર્વક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે થતી અપર્વક્ષય વૃદ્ધિ	આ. રામચંદ્રસૂ. પ્રતિપાદિત નવી રીતિ
કા. શુ. ૧૧ નો ક્ષય	કા. શુ ૧૦ ક્ષય	કા શુ. ૧૦/૧૧
મા. વ. ૧ નો ક્ષય		
મા. વ. ૭ બે		
પો. શુ. ૧૦ ક્ષય		
પો શુ ૯ બે		
મહા શુ. ૪ નો ક્ષય	મહા શુ. ૪ નો ક્ષય	²મહા શુ ૩/૪
ફાગણ શુ. ૮ નો ક્ષય	ફા શુ. ૭ નો ક્ષય	ફા. શુ. ૭/૮
ફા. વ. ૨ બે	ફા વ. ૧ બે	ફા. વ. ૧/૧×
ચૈ. શુ. ૨ નો ક્ષય	ચૈ શુ. ૧ નો ક્ષય	ચૈ. શુ. ૧/૨
વૈ. શુ. ૯ નો ક્ષય		
વૈ. શુ ૧૨ બે	વૈ. શુ. ૧૨ બે	વૈ. શુ ૧૨/૧૨×

૧. આ રીતે સં. ૧૯૯૨ મા પર્વક્ષયવૃદ્ધિ દેખાડનારું પંચાંગ સૌ પ્રથમ રામચંદ્રસૂરિજીએ ઉપર પ્રમાણે બહાર પાડયાં. સં. ૧૯૯૩ પછીના પંચાંગોમાં તેમણે વળી ખાસ્સો ફેરફાર કર્યો. સ. ૧૯૯૩ ના પર્વક્ષય પ્રસંગે ૯/૮ ૩/૪ ૧૦/૧૧ ૧૨/૧૨ લખતા હતા તેને બદલે પછીના વર્ષમાં ક્ષય પ્રસંગે ૯+૧૦ ૧૧+૧૨ ૮+૯ ૧+૨ લખવું શરૂ કર્યું. અને વૃદ્ધિ પ્રસંગે ૧/૧× લખતા હતા તેને ×૧/૧ લખવું શરૂ કર્યું. સં. ૨૦૦૦ ની સાલથી પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે ૧૨×૧૪ ૧×૨ લખવાનું રાખ્યું અને અપર્વ ક્ષય પ્રસંગે જે પ્રથમ તેનો ક્ષય દેખાડતા હતા તેને બદલે ૯/૧૦/૧૦,૧૧/૧૦/૧૦,૧૨/૧૦/૧૦ આ પ્રમાણે લખવાનું શરૂ કર્યું અને પર્વવૃદ્ધિ પ્રસંગે જે ૧/૧ લખતા હતા. તેમ અપર્વનિધિવૃદ્ધિ પ્રસંગે લખવું શરૂ કર્યું અને જનતાને જણાવ્યું કે—વૈદ્યના નિર્ણય મુજબ અમે ફેરફાર કર્યો છે, વૈદ્યના નિર્ણય મુજબ કેમ પંચાંગ ૨૦૦૦ નું જોઈએ તે અને વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ વૈદ્યના નિર્ણયને નામે કેવું પંચાંગ કાઢયું છે તે જેના જૈન શાસન સુધાકર અંક ૮-૧૧-૪૩ માં આપવામાં આવ્યા છે ત્યાંથી વાચકોને જોઈ લેવા વિનંતિ છે.

૨. આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ તેમના પંચાંગમાં ચંડાંશુચંડુ પંચાંગના જેવા ક્ષયને મહા શુદ ૩ રાખ્યું જેવા આ શાસ્ત્રમને વર્ષ ૧૫ અંક ૧૮-૧૯ મે જે જોઈએ મહા શુદ ૩ રાખી જણાવ્યું છે. ૩ લખ્યું નથી

વૈ. વ. ૧૩ નો ક્ષય	વૈ. વ. ૧૩ નો ક્ષય	વૈ. વ. ૧૨/૧૩
અશાડ શુ. ૨ ક્ષય	અશાડ શુ. ૧ નો ક્ષય	અશાડ શુ. ૧/૨
અ. શુ. ૯ બે		
અ. વ. ૯ નો ક્ષય	અ. વ ૯ નો ક્ષય	અ. વ. ૮/૯
શ્રાવણ વદ ૧૩ ક્ષય		
ભાદરવા શુ. ૫ બે	ભાદરવા શુ. ૪ બે અથવા શુ. ૩ બે	ભાદરવા શુ. ૪/૫ ×
ભાદરવા વ. ૬ નો ક્ષય.		
આસો શુ. ૯ બે		
આસો શુ ૧૩ નો ક્ષય		
આસો વ. ૧૧ નો ક્ષય	આસો વ ૧૦ નો ક્ષય	આસો વ ૧૦/૧૧
આસો વ ૧૪ બે	આસો વ. ૧૩ બે	આસો વ ૧૩/૧૪ ×

સં. ૧૯૯૩ માં ચંડાંશુચંડુમાં પર્યુષણ પહેલાં કા. શુ ૧૧ ક્ષય, ફા. શુ. ૮ ક્ષય, ચૈત્ર શુ ૨ ક્ષય, અશાડ શુ ૨ ક્ષય અને ફા. વ ૨ બે આ પ્રમાણે ચાર પર્વ ક્ષય અને એક પર્વવૃદ્ધિ પ્રસંગ આવ્યો હતો. આ પર્વક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના વર્ગે પર્વક્ષય વૃદ્ધિ કબુલ રાખી તે તે પર્વનું આરાધન ક્ષય પ્રસંગે, આગલી તિથિએ અને વૃદ્ધિપ્રસંગે બીજી તિથિએ કર્યું હતું. પ્રાચીન રીતિને અનુસરનાર વર્ગે તે પર્વક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વની અપર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી પર્વારાધન કર્યું હતું. આથી માન્યતામાં ભેદ રહ્યો પરંતુ દીવસનો ફેરફાર ન રહેવાથી પ્રગટપણે સામાન્ય માણસોમાં તે મતભેદ જણાયો નહિ.

સં ૧૯૯૨ ની માફક સં. ૧૯૯૩ માં પણ ચંડાંશુચંડુમાં પાંચમ પર્વની વૃદ્ધિ આવી. પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ ન થાય તે શાસ્ત્રાનુલક્ષી પરંપરાને અનુસરનાર વર્ગે શુક્રવારે સંવત્સરી પર્વ અને આ વિજયરામચંદ્રસૂરિજી અને તેમને અનુસરનાર વર્ગે બુધવારે સંવત્સરી કરી. આ બુધવારી સંવત્સરી પર્વમાટે વધુ પડતો પ્રચાર થતો હોવાથી પ્રાચીનવર્ગને તે પ્રચારથી જનતાને બચાવવાની ફરજ પડી હતી અને તેને અનુસરી ૧પૂ. આ. વિજયનીતિસૂરીશ્વરજી મહારાજ,

૧ સાંવત્સરિક શાસ્ત્રીય વિચાર.

"આજે એઓ ક્ષયવૃદ્ધિવિચાર વિગેરેમાં કર્તાનો ઉલ્લેખ ન હોવાથી પુનમ અમાસની ક્ષય વૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિને અપ્રમાણિક છે તેમ કહે છે. પણ તે કહેવું બરાબર નથી કારણકે એવી કેટલીએ વસ્તુઓના કર્તા સંબંધિ પત્તો ન હોય તો તેને ખોટુ ન કહેવાય, જેમકે પ્રતિક્રમણના સૂત્રો પાક્ષિક અતિચાર વિગેરે."

"સાથે સાથે જણાવી દઈએ કે પુનમના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ ન કરવામાં આવે અને કેવળ ઉદયતિથિનેજ આગળ કરવામાં આવશે તો ચૌદશ ઉદય

વખતે ભોગવટાવાળી પુનમે પ્રતિક્રમણ કરવું કે યાત્રા ? ચૌદશના ઉદય વખતે ભોગવટાવાળી પુનમે ચૌમાસી પ્રતિક્રમણ કરવુ કે રાણુઓઠાણું કરવા ? ચૌદશના ઉદય વખતે ભોગવટાવાળી પુનમે પ્રતિક્રમણાદિ કરવું કે પટદર્શન કરવું વિગેરે ક્ષય પ્રસંગે નવી માન્યના મુજબ વાંધાઓ આવશે. તેમજ કાર્તિકી ચૌદશે ચૌમાસી પ્રતિક્રમણ કર્યા પછી એક દિવસ ખાલી રહીને વિહાર કરવો ? એક દિવસ ખાલી મુકીને યાત્રા કરવી? અને છટ્ઠ પૂર્વક યાત્રાકરનારે પોતાનો નિયમ છોડી દેવો ?

આવા અનેક દોષો નવી માન્યતામાં છે. જ્યારે જુની પ્રણાલિકાને શાસ્ત્રોનો ટેકો પરંપરાનો ટેકો અને આપત્તિ દોષ નથી. તો પછી તે વસ્તુને આજે શા માટે ફગાવવા માટે તૈયાર થવાય છે તે નથી સમજાતું"

"આ રીતે અત્યાર સુધીના શનિવાર પક્ષના ગુરૂઓની આચારણા મુજબ અને વીરશાસનની આજ સુધીની માન્યતા મુજબ ઉમાસ્વાતિ વાચકશ્રીના પ્રઘોષ મુજબ તથા ૧૯૫૨ની સાલના સંઘ નિર્ણીત લેખ મુજબ અને તત્ત્વતરંગણીના મત મુજબ સાતમ યા તેરસ આઠમ અને ચૌદસ બને છે પણ આઠમ ચૌદશનો ક્ષયકરી ૭/૮ ૧૩/૧૪ નથી બનતી."

૧૯૮૯ ની પુસ્તિકાનો દુરૂપયોગ—

"એ પુસ્તિકામાં પાંચમનો ક્ષય થાય તે (આગતનું) મતલબનું અમારૂં લખાણ નથી, અને તો તેમા પૃષ્ઠ ૪ માં જણાવ્યું છે કે આ વખતે ભાદરવા સુદિ પાંચમનો ક્ષય છે, પણ પાંચમ પર્વ તિથિરૂપ હોવાથી તેનો ક્ષય ન થાય, પુસ્તિકાનો ઉપયોગ કરનાર પૂર્વાપર સબંધને વિચારે અને જો તેમ કરે તો દષ્ટિ સંમોહ દૂર થતાં જૈન સમાજનું કલેશ (પાપ) ક્ષય થવા સાથે અમે પાંચમનો ક્ષય માનીએ છીએ અને પાંચમની વૃદ્ધિ માનતા નથી તે ઉપાલંભ આપવાનું કારણ નહિ રહે."

"વીરશાસન પત્રે પૃષ્ઠ ૨૫૮ પુ. ૧૫ અંક ૧૬ માં લખી નાખ્યું કે—'શ્રી વિજય-નીતિસૂરિજીએ સાંભળવા મુજબ શનિવાર સાચો છે એમ એક ગ્રહસ્થને કહ્યું હતું, એટલે તેમજ તેમના તરફથી કોઈ પણ બીના જાહેરમાં છપાવાઈ નથી એથી તેમના નામનો જે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે તે પણ ખોટુ છે ! આ વીરશાસન પત્રનું લખાણ તપાસ વિનાનું અને ભોળા લોકોને ભમાવવાની માયા રૂપજ કહેવાય. પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ ન જ થાય તે ગીતાર્થ પુરૂષની અને ડહેલાના ઉપાશ્રયની પરંપરા મુજબ છે. જેથી સંઘ મર્યાદાએ જીવનારને આપમતિ ન જ રૂચાય

પરંપરા અને શાસ્ત્રીય આચરણા બન્નેથી ગઈ સાલ રવિવાર બ્યાજબી લાગેલ અને આ સાલ ગુરૂવાર બ્યાજબી લાગેલ છે. જેના કારણો આમાં દર્શાવવામાં આવ્યાં છે. એટલે અમારે નામે આવી રીતે જનતાને ભ્રમમાં નાંખવી તે બરાબર નથી."

"શ્રીમાન્ દેવસૂચક તપાગચ્છીય શ્રી. આણંદવિમળસૂરિજીના સમયમાં થયેલા છે અને શ્રી દેવસૂચકજીના શિષ્ય મુનિશ્રી યશોવિજયજી છે ને તેઓએ ૧૫૭૭ ના વૈશાખ વદ ૧૩ પં. દાનવિજયજીના હસ્તક સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, ચતુર્વિધ સંઘ સમક્ષ તિથિનિર્ણય સમજાવેલ છે. ને તે વખતે બે પુનમની બે તેરશ નિર્ણયે થયેલ છે, ને તે સંબંધીનું નિર્ણિતિખંપત્રાનું પાનું અમારી પાસે મોજુદ છે."

૨પૂ. આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ તરફથી પુસ્તિકા અને ૩પૂ. આ. વિજયમોહનસૂરિજી મહારાજ અને ૪પૂ. મુનિરાજ દર્શનવિજયજી ત્રિપુટી વિગેરે તરફથી હેન્ડબીલ પુસ્તક આદિ બહાર પાડવામાં આવ્યાં હતાં.

"**पूर्णिमाभिवृद्धौ त्रयोदशीवर्द्धनं**, વિગેરે પદોથી બે તેરશ માનવી ઉચિત છે. આથી એટલું સ્પષ્ટ છે કે ચાલુ પરંપરા શાસ્ત્ર અને પરંપરા બન્નેથી સિદ્ધ છે. તેને સાચા મુમુક્ષુએ જીનાજ્ઞાવત્ આરાધવી એજ સર્વેને શોભાસ્પદ છે. પણ ફેરવવી તે ઉચિત નથી, તેમજ પૂનમની તેરશ કરવા સંબંધીના ઉલ્લેખો અને પાના આજે નાના મોટા ઉપાશ્રયે ઠેર ઠેર મળે છે. આ પણ શું સૂચવે છે કે આ માન્યતા સૌ કોઈને માન્ય હોઈ તેનો ઠેર ઠેર સંગ્રહ થયો છે. તેમજ જે માન્યતા આજે કેટલાયે વર્ષોથી આચરણામાં મુકાઈ. પં. વીરવિજયજી વિગેરે પૂર્વ પુરૂષો દ્વારા આજ સુધી તેને આચરવામાં આવી. ઠેર ઠેર તેનાં વિધાનો કરવામાં આવ્યાં. કોઈએ તેમાં શંકા ન ઉઠાવી, આજે જે વસ્તુ સ્વયસિદ્ધ છે તેને ઉડાવવી તે શાસ્ત્ર અને પરંપરા માનનારને ન શોભે. આજ સુધી કોઈપણ બળવત્તર પુરાવો પૂનમ પ્રસંગે તેરશ નહોતી થતી તે માટે નથી. ખુદ હીરસૂરિજી મહારાજ સુધીમાં પણ પૂનમે તેરશ થવાના એક નહિં તો બીજી રીતે અનેક પુરાવાઓ મળે છે તો તે સિદ્ધ વસ્તુને તરછોડવામાં કલ્યાણ નથી."

શુક્રવારે ચોથ જૈન મર્યાદાએ છતાં પાયમ કહેવી કે કલ્યાણનું મનમાન્યું ટીપ્પણું બનાવવું તે કુતર્કવાદને વધારે સચોટ કરે છે, અને એજ કુતર્ક ક્ષયવૃદ્ધિના અપવાદમાં ઉત્સર્ગ આગળ ધરવો તે ઉન્માર્ગ હોવાથી અનર્થની પરંપરા કરનાર છે જે કુતર્કવાદ પાંચીના બળદ જેવો છે આવી રીતે સાક્ષાત્ કુતર્ક વાદને પોષવો તે સાચા ધર્મીને ન છાજે

આ લખાણ પૂજ્યપાદ શાસનમાન્ય શાન્તમૂર્તિ આચાર્યદેવેશ વિજયનીતિસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીની આજ્ઞા મેળવી તથા શાસ્ત્રો વિગેરેના ભાવો સમજી યથાશક્તિએ લખાયુ છે. જેમાં મતિમંદાદિ કારણે જીનાજ્ઞા વિરૂદ્ધ જે કંઈ લખાયેલ હોય તેને માટે તીર્થરૂપ શ્રી સંઘ પાસે ત્રિવિધે મિથ્યાદુષ્કૃત યાચું છું.

૨ શ્રી તિથિ ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રદીપ

૩ ॥ ॐ नमोऽर्हत्परमेश्वराय ॥

॥ अनन्तलब्धिनिधानाय श्रीमते गौतमगणधराय नमो नमः ॥

સેકડો વર્ષોથી અવિચ્છિન્નપણે ચાલી આવતી, શાસન સુવિહિત મહાપુરૂષોએ આજસુધી આચરેલી શ્રી તપાગચ્છની પરંપરા તેમજ શાસ્ત્રીય મર્યાદા પ્રમાણે ચાલુ (વિ સં ૧૯૯૩)ના વર્ષમાં આગામી પર્વાધિરાજશ્રી **પર્યુષણા પર્વની આરાધનાનો ક્રમ**–

શ્રાવણ વદિ ૧૨ ગુરૂવાર, તા. ૨–૯–૩૭ અઠ્ઠાઇધર પર્યુષણ પર્વની શરૂઆત [૧૩ નો ક્ષય છે]

શ્રાવણ વદિ ૧૪ શુક્રવાર, તા. ૩–૯–૩૭ પાક્ષિકપ્રતિક્રમણનો દિવસ

શ્રાવણ વદિ ०)) શનિવાર, તા. ૪–૯–૩૭ પર્યુષણ પર્વનો ત્રીજો દિવસ, છઠ્ઠ કર્યો હોય તો પારણું.

ભાદરવા સુદિ ૧ રવિવાર, તા. ૫–૯–૩૭ કલ્પધર–કલ્પસૂત્ર વાંચનનો પ્રારંભ.

ભાદરવા સુદિ ૨ સોમવાર, તા ૬-૯-૩૭ શ્રી મહાવીર જન્મમહોત્સવ

ભાદરવા સુદિ પહેલી ૩ મંગળવાર, તા ૭-૯-૩૭ તેલાધર

ભાદરવા સુદિ બીજી ૩ બુધવાર, તા ૮-૯-૩૭ શ્રી પાર્શ્વચરિત્રાદિ તથા સ્થવિરાવલી વાચન

ભાદરવા સુદિ ૪ ગુરુવાર, તા ૯-૯-૩૭ **શ્રી સંવત્સરી મહા પર્વ**

[છઠ્ઠની તપસ્યા પર્વાધિરાજના પ્રથમના બન્ને દિવસોમા અથવા યથારુચિ કરવી]

પુનમ તથા અમાસના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય તેમજ પુનમ અને અમાસની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ તેમજ ભાદરવા સુદિ પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિમા ભાદરવા સુદિ ત્રીજની ક્ષય-વૃદ્ધિ માટે સેંકડો વર્ષો પહેલાના નીચે મુજબ પ્રામાણિક પાઠો છે —

"पर्व भाद्रपदशुक्लपंचम्या अपि क्षयसद्भावे तृतीयाया क्षय क्रियते कार्यते च ॥" [વિ સ ૧૭૯૨ માં વરાદ નગરમા લખાયેલી પ્રતમાનો પાઠ

"भाद्रपद शुक्लपचम्या क्षये तृतीयाया क्षय सम्द्भावेऽपि तृतीयाया एव वृद्धि कार्या" [મહોપા॰ શ્રીદેવવિજયગણિશિષ્ય શ્રી જસુવિજયજીએ સુરતમા લખેલી પ્રતમાનો પાઠ]

"तथैव च भाद्रपदस्य शुक्लपचम्या क्षये वृद्धौ च शुक्लतृतीयाया क्षयो वृद्धिश्च युक्ता परपरागता च सा रीति. नार्वाचीनेति ॥" [સં. ૧૭૯૨ જેઠ સુ ૭ બુધ શ્રી વિનયવિ॰ શિ રૂપવિ એ લખેલ તે ઉપરથી મેં રામવિ ,ની પ્રતનો પાઠ]

"अत्र च पचमीक्षये तृतीयाक्षय,, वृद्धौ सैवाद्यपचमी अपर्वरूपेण गणिता तृतीयायां प्रस्थापिता, तदनन्तर चतुर्थी, पश्चात् पञ्चमी चाराध्या इत्यर्थ ॥ [વિ સ ૧૫૬૩ ની સાલનો મહોપાધ્યાય શ્રી દેવવાચકજીએ કરેલો પર્વતિથિ નિર્ણય]

"जम्हा पुण्णिमाखए तेरसिखओ होई पुण्णिमावुड्ढिपवि तेरसीवुड्ढी इय वयणं,पुव्वसूरिहिं भणियं" [વિ સ ૧૫૭૭ મા તપાગચ્છીય દેવવાચના શિષ્ય યશોવિજયજીએ લખેલો પર્વતિથિ નિર્ણય].

[આ સિવાય આવાજ ભાવાર્થવાળા સખ્યાબધ પાઠો મોજુદ છે સ્થળ સંકોચને અંગે અહિં થોડા પાઠો જ આપ્યા છે]

આવા પ્રમાણભૂત પાઠોને અંગેજ પૂ શ્રીમાન મણિવિજયજી દાદા, પૂ. શ્રીમાન બુટેરાયજી મહારાજ, પૂ. શ્રી મુક્તિચંદ્રજી મ , પૂ શ્રી. વૃદ્ધિચંદ્રજી મ , પૂ શ્રી આત્મારામજી મ., વિગેરે તેમજ તે અગાઉ થઇ ગયેલા સ્વ મહાપુરુષોએ ચાલુ પ્રણાલિકા પ્રમાણેજ પર્વતિથિઓનુ આરાધન કરેલુ છે અને પૂ શ્રી નેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ, પૂ શ્રી સાગરાનન્દસૂરીશ્વરજી મહારાજ પૂ. આ શ્રી નીતિસૂરીશ્વરજી મ પૂ. આ શ્રી મોહન સૂરીશ્વરજી મ તથા પૂ આ શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મ વિગેરે લગભગ ૪૦ આચાર્યો પ્રમુખ વર્તમાન સાધુ સમુદાયમા પણ આ પ્રમાણેજ સર્વત્ર આરાધન થવાનુ છે જૈન શ્વે મૂર્તિપૂજક કોમની ચાર લાખની સખ્યામાંથી લગભગ ત્રણ સખ્યા સિવાય બધા ગુરુવારેજ સવત્સરી કરનાર છે.

આ પ્રમાણે સેંકડો વર્ષોથી ચાલી આવતી શાસ્ત્રીય પ્રણાલિકા હોવા છતાં, ઉપર જણાવેલા સ્પષ્ટ દિવા જેવા પાઠો જાણવા છતાં, પોતાના પરમ ગુરુદેવોની બુધો

આ રીતે સં. ૧૯૯૩માં સં. ૧૯૯૨ કરતા બુબજ તિથિચર્ચાએ વધુ ઉગ્ર સ્વરૂપ લીધું અને ૧સં. ૧૯૯૩ માં સૌ પ્રથમ પર્વક્ષયવૃદ્ધિવાળા પંચાગોને વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ જૈનપંચાંગો તરીકે પ્રચારી સંવત્સરીને બદલે કાયમી પર્વક્ષયવૃદ્ધિનો મતભેદ ઉભો કર્યો જે હજી શમ્યો નથી.

સં. ૧૯૯૩ની સાંવત્સરી પછી ચંડાંશુચંડુમાં બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગીઆરસ અને ચૌદશની ક્ષયવૃદ્ધિ આવે છે ત્યારે આ. રામચંદ્રસૂરિજી અને તેમનો અનુયાયી વર્ગ તે પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કાયમ રાખીને ક્ષય પ્રસંગે આગલી તિથિએ અને વૃદ્ધિપ્રસંગે બીજી તિથિએ પર્વારાધન અદ્યાપિ કરે છે અને શાસ્ત્રાનુલક્ષી પ્રાચીન પરંપરાને અનુસરનાર વર્ગ પૂર્વરીતિમુજબ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વની અપર્વ તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી પર્વના વ્યપદેશ પૂર્વક પર્વારાધન કરે છે આથી બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગીઆરસ અને ચૌદશના પંચાંગના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે બન્ને વર્ગમાં માન્યતાભેદ રહે છે પણ દીવસનો ફેરફાર રહેતો નથી. તેથી સામાન્ય માણસોને તે પ્રસંગે ફેરફારીનો ખ્યાલ આવતો નથી ૨સં. ૧૯૯૪થી સં ૨૦૦૦ની સાલ સુધીમાં ફેરફારીનો ખ્યાલ

બતાવનાર તરીકે પોતાને ઓળખાવનાર, બારસો વર્ષ પહેલાંના પ્રામાણિક પાઠોને પણ પોતાનો મત સ્થાપવા માટે બનાવટી પાઠો કહેવા તૈયાર થયેલ, અને તપાગચ્છની એક સરખી પ્રણાલિકામાં વિક્ષેપ પાડનાર એક એવો નજીવો વર્ગ આજે ઉભો થયો છે કે જે ઉદય તિથિના નામે જૈન સમાજને ભ્રમણામાં નાખી ચાલી આવતી તપાગચ્છની શાસ્ત્રીય અવિચ્છિન્ન પરંપરાનો લોપ થાય તેમ બુધવારે સંવત્સરી કરવાની જાહેરાતો કરે છે, પરંતુ તેવી પાયા વિનાની અશાસ્ત્રીય જાહેરાતોથી કોઇ પણ શાસન રસિક બંધુ ન ભોળવાતાં શાસ્ત્ર તેમજ પરંપરાથી સાચી **ગુરૂવારનીજ સંવત્સરી** સર્વ કોઇ ઉજવશો એવું અમારૂં નમ્ર નિવેદન છે

લેખક—આચાર્ય શ્રી વિજયપ્રતાપસૂરિજી મહારાજ—રાજકોટ.

પ્રકાશક.—ગીતાર્થશ્રમણોપાસક સમાજ

૧ તિથિઓની ક્ષયવૃદ્ધિ લખવાની પદ્ધતિ સંવત ૧૯૯૨ સુધી કોઇ પંચાંગમા નહોતી. (જૈન ધર્મ પ્રકાશ પુ. ૫૨ અંક ૮ પૃ ૩૧૪)

૨	સંવત ૧૯૯૪		સંવત ૧૯૯૫		સંવત ૧૯૯૬
૧	માગશર સુ. ૨ બે	૬	માગશર સુ ૨ બે	૧૧	ફાગણ વદ ૧૧ ક્ષય
૨	પોષ વદ ૨ ક્ષય	૭	પોષ સુદ ૫ બે	૧૨	માગશર સુદ ૫ બે
૩	આસો સુદ ૧૧ ક્ષય	૮	ચૈત્ર વદ ૫ બે	૧૩	માગશર વદ ૫ ક્ષય
૪	વૈશાખ સુદ ૨ ક્ષય	૯	જેઠ સુદ ૨ ક્ષય	૧૪	પોષ સુદ ૮ બે
૫	જેઠ વદ ૧૪ ક્ષય	૧૦	બી શ્રાવણ વદ ૨ બે	૧૫	ચૈત્ર વદ ૨ ક્ષય
				૧૬	શ્રાવણ વદ ૨ બે
				૧૭	ભાદરવા સુદ ૨ ક્ષય
				૧૮	આસો સુદ ૫ ક્ષય
				૧૯	આસો વદ ૧૪ ક્ષય

ન આવે તેવા પર્વક્ષય વૃદ્ધિના ૪૫ પ્રસંગો આવ્યા હતા.

સંવત ૧૯૯૭	સંવત ૧૯૯૮	સંવત ૧૯૯૯
૨૦ પોષ સુદ ૮ બે	૨૪ કારતક વદ ૧૪ ક્ષય	૩૨ પોષ સુદ ૧૧ બે
૨૧ ફાગણ વદ ૫ ક્ષય	૨૫ મહા સુદ ૧૧ બે	૩૩ ,, વદ ૧૪ ક્ષય
૨૨ વૈશાખ વદ ૨ ક્ષય	૨૬ ચૈત્ર વદ ૫ ક્ષય	૩૪ મહા સુદ ૧૪ બે
૨૩ આસો સુદ ૨ ક્ષય	૨૭ પ્ર. જેઠ વદ ૨ ક્ષય	૩૫ મહા વદ ૮ ક્ષય
	૨૮ બી. ,, ,, ૮ બે	૩૬ જેઠ ,, ૨ ,,
	૨૯ શ્રા. શુ. ૫ ક્ષય	૩૭ અશાડ ,, ૫ ,,
	૩૦ ,, વ. ૨ ક્ષય	૩૮ અશાડ વદ ૧૪ બે
	૩૧ આસો સુદ ૨ ક્ષય	

સંવત ૨૦૦૦

૩૯ કારતક સુ. ૧૪ ક્ષય	૪૨ વૈસાખ સુ ૧૧ બે	૪૪ શ્રાવણ વદ ૫ ક્ષય
૪૦ મહા ,, ૧૪ બે	૪૩ અશાડ વ. ૨ ક્ષય	૪૫ આસો ,, ૧૪ બે
૪૧ ફાગણ વદ ૨ બે		

ચંડાંશુચંડુમાં સં. ૧૯૯૮ માં મહા શુ ૧૦ સોમ, મહા સુ ૧૧ મંગળ, મહા શુ. ૧૧ બુધ હતો. જૈન સંઘે તેની શાસ્ત્રાનુલક્ષી પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વક્ષયવૃદ્ધિની વિહિત પરંપરા પ્રમાણે મહા શુ. ૧૦ સોમ, મહા સુ ૧૦ મંગળ, મહા શુ. ૧૧ બુધ કરી હતી

સં. ૧૯૯૩થી આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી અને તેમનો અનુયાયિવર્ગ જે પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કબુલ રાખે છે તેણે ચંડાંશુચંડુ પ્રમાણે જ મહા શુ. ૧૦ સોમ, ૧૧ મંગળ, બીજી ૧૧ ને બુધ એ પ્રમાણે તિથિની વ્યવસ્થા કરી.

મહા શુ. ૧૦ ની તિથિના દીવસે લોયણીજીની વર્ષગાંઠ આવે છે હવે તે મહા શુ. ૧૦ જૈનસંઘની શાસ્ત્રાનુસારી પ્રણાલિકા (પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ એ પૂર્વ અપર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવી તે) પ્રમાણે મંગળવારે આવે અને એ પ્રમાણે અગાઉ પણ લોયણીજી તીર્થના કારખાના તરફથી કરવામાં આવ્યું હતું. છતાં આ. રામચંદ્રસૂરિજીના પક્ષની લોયણીજી તીર્થના વહીવટમાં લાગવગ અને સત્તા હોવાથી આ. રામચંદ્રસૂરિની માન્યતા મુજબ મહા શુ ૧૦ ને સોમવારે લોયણીજી તીર્થની વર્ષગાંઠ ઉજવવાનું તે પેઢીના મુનીમ દ્વારા જાહેર કરવામાં આવ્યું. આને અંગે બીજી લાંબી તકરારમાં તીર્થની વ્યવસ્થાને ધક્કો લાગે તેટલા માટે ન ઉતરતાં તે વખતે અમદાવાદના ઉપાશ્રયોએ પોતાની શી માન્યતા છે તે એક પત્રિકાદ્વારા જણાવી હતી જે પત્રિકાને અક્ષરશઃ નીચે આપીએ છીએ—

ચંડાંશુચંડુ પંચાંગમાં પૂનમ કે અમાસ વિગેરે પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ આવે ત્યારે તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ મેંકડો વર્ષથી વિનામતભેદે થતી હતી. તે પ્રમાણે શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરાને અનુસરનાર વર્ગ કરે છે.

જૈન જનતાને સુચના

શ્રી ભોયણીજી તીર્થમાં માહા સુદ ૧૦ (બીજી) ને વાર મંગળવારે વર્ષગાંઠ ઉજવવી અમદાવાદના લગભગ વીશ ઉપાશ્રયના વહીવટદારો તથા અગ્રગણ્ય સદગૃહસ્થોની સહીઓ છે.

આથી જૈન સમાજને જાહેર કરવામાં આવે છે કે શ્રી ભોયણીજીમાં મહા સુદ ૧૦ ને સોમવારે જે વર્ષગાંઠ ઉજવવાની મુનીમે જાહેર કરી છે તે બરાબર નથી પરંતુ સર્વસંમાન્ય તિથિ મહા સુદ ૧૦ (બીજી) ને મંગળવારે છે તેથી તે દીવસે શ્રી સંઘે વર્ષગાંઠ ઉજવવી.

ઝવેરી ચંદુલાલ તારાચંદ

ઝવેરી ડાહ્યાભાઇ શવચંદ
શ્રી ડહેલાના ઉપાશ્રયના વહીવટદાર

શા. મણીલાલ ગોકળદાસ
શ્રી વિરવિજયજી મહારાજના ઉપાશ્રયના વહીવટદાર (ભઠ્ઠીની બારી)

શેઠ મોહનલાલ સાંકળચંદ

શેઠ સુરજમલ ભગુભાઇ ચુનીલાલ
શ્રી લવારની પોળના ઉપાશ્રયના વહીવટદાર

શા. પોપટલાલ મોહનલાલ
શ્રી દેવસાના પાડાના ઉપાશ્રયના વહીવટદાર

શા ભાલાભાઇ જેચંદભાઇ

ઝવેરી માણેકલાલ ચુનીલાલ
શ્રી આંબલીપોળના ઉપાશ્રયના વહીવટદાર

શેઠ કેશવલાલ ઘેલાભાઇ દા નેમચંદભાઇ

શેઠ જેસીંગભાઇ લીલચંદ
શ્રી ઉજમફઇની ધર્મશાળાના વહીવટદાર

શેઠ સુરેન્દ્રભાઇ સારાભાઇ
શ્રી પાંજરાપોળના ઉપાશ્રયના વહીવટદાર

શેઠ મોહનલાલ છોટાલાલ પાલખીવાળા

શેઠ છગનલાલ લક્ષ્મીચંદ
શ્રી જૈન મરચન્ટ સોસાયટીના ઉપાશ્રયના વહીવટદાર

શા પોળીદાસ ડુંગરશી

શા. ડાહ્યાભાઈ મોતીલાલ શેરદલાલ
શ્રી નાગજીભુધરની પોળના વહીવટદાર

શા. હીરાલાલ લાલચંદ
લાલભાઇની પોળના ઉપાશ્રયના વહીવટદાર

શા. ગીરધરલાલ છોટાલાલ

શા. મોહનલાલ છોટાલાલ

શા સકરાભાઇ મગનલાલ
શ્રી ઝાંપડાની પોળના ઉપાશ્રયના વહીવટદાર

શા. વાડીલાલ મુલચંદ

શા. પૂંજાભાઈ દીપચંદ
શ્રી ઝવેરીવાડના ફાકાભટની પોળના ઉપાશ્રયના વહીવટદાર

સુતરીઆ સાંકલચંદ ભાલાભાઈ

શા. ફકીરચંદ ઇશ્વરદાસ

શા. ત્રીકમલાલ ફુલચંદ
કુશુસાવાડા જૈન ઉપાશ્રયના વહીવટદાર

શા. કચરાભાઇ હઠીસીંગ
શ્રી શામળાની પોળના (તપાગચ્છ ઉપાશ્રયના) વહીવટદાર

શા. નાનાલાલ કેશવલાલ
શ્રી સરસપુર ઉપાશ્રયના વહીવટદાર

કોઠારી ચંદુલાલ મોહનલાલ
શ્રી ખરતરગચ્છના જૈનઉપાશ્રયના વહીવટદાર

અને પ્રથમ શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા પ્રમાણે કરનાર આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી અને તેમને અનુસરનાર વર્ગ સં ૧૯૯૩ ની સાલ પછીથી પૂનમ અમાસના ક્ષયે ચૌદશે ચૌદશ પૂનમ બન્નેની આરાધના વિગેરે કરે છે આથી પર્વાનન્તર

શા. વાડીલાલ સાંકલચંદ	મણીલાલ રતનચંદ વકીલ
શા. હીરાલાલ લાલચંદ	શા. ચંદુલાલ છગનલાલ
શા હરીલાલ છોટાલાલ	શ્રી કાળુશીની પોળ તરફથી
શ્રી જુના મહાજનવાડા ઉપાશ્રયના વહીવટદાર	શા. પુંજાભાઇ ભુલાભાઈ શાહપુરવાલા

તા. ક. આ સિવાય અગ્રગણ્ય સદ્‌ગૃહસ્થોની સહીઓ છે તે અવસરે જાહેર કરવામાં આવશે અમદાવાદના લગભગ ૨૨ ઉપાશ્રયોમાંથી ઉપરના લગભગ ૨૦ ઉપાશ્રયો આ પ્રમાણે કરનાર છે.

આ પત્રિકામાં મહા શુ ૧૦ ને સોમવારે ભોયણીજી તીર્થના મુનીમે જે આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિપક્ષના કહ્યાણે વર્ષગાંઠ ઉજવવાનું જાહેર કર્યું તે બરાબર નથી અર્થાત્ મહા શુ ૧૦ ને સોમવારે ભોયણીજી તીર્થની વર્ષગાંઠ નથી એમ અમે નીચે સહી કરનાર ઉપાશ્રયની વતી ઉપાશ્રયના વહીવટદારો જણાવીએ છીએ.

મહા શુ. ૧૦ ને મંગળવારે ભોયણીજીતીર્થની વર્ષગાંઠ છે એમ અમે નીચે સહી કરનાર વહીવટદારો પંચાંગની પર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા મુજબ અમારા વહીવટવાળા ઉપાશ્રયો કરતા હોવાથી ઉપાશ્રયની વતી જણાવીએ છીએ.

૧ વીર શાસન પત્ર કે જે નવા પક્ષનું જ સાપ્તાહિક છે તેમાં પણ આજસુધી પાક્ષિક જૈન પંચાગના કોઠામાં પુનમથી વધઘટ જાહેર થઇ છે જે નીચે પ્રમાણે છે.

સંવત ૧૯૮૧ માં તા. ૨-૧૨-૧૯૩૨ ના દિને અમાસના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય કર્યો છે. શનિવારે ચૌદસ રવિવારે અમાસ કરી છે. (અંક ૯)

સં. ૧૯૮૭ માં જેઠની બે અમાસ સ્થાને બે તેરશ કરી છે. (તા. ૫-૬-૩૧, અંક ૩૯)

સં. ૧૯૮૮ માં મહાની પૂનમના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય કર્યો છે. રવિવારે પુનમ તથા શનિવારે ચૌદશ કરી છે.

સં. ૧૯૮૯ માં માગશરની પૂનમ બે છે. તેને બદલે શનિ અને રવિવારે બે તેરશ કરી છે. (તા ૧૯-૨-૩૨, અંક ૨૧)

સં. ૧૯૯૦ માં વૈશાખ ૦)) બે છે. છતાં શનિ રવિવારે બે ૧૩ લખી છે. (તા. ૧-૬-૩૪, અંક-૩૪)

આ પ્રમાણે લખ્યું છે એમજ નહિં કિન્તુ દરેક આચાર્ય તથા અનુવિંધમાંથી તે પ્રમાણેજ પૂનમ તથા અમાસને બદલે તેરશની વધઘટ કરીને આરાધિત ઉદયવાળી ચૌદશ

પર્વના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ કરનાર પ્રાચીન શાસ્ત્રાનુલક્ષી પર પરાવર્ગની ચૌદશ વિગેરેની આરાધનામાં આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીને દીવ. વિગેરેનું સામ્ય રહેતું નથી.

સં. ૧૯૯૪ થી સં ૨૦૦૦ ની સાલ સુધીમાં બન્ને પક્ષમાં ભિન્ન ભિન્ન દિવસે પાક્ષિક વિગેરે થાય તેવા પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિના ૬ પ્રસંગો આવ્યા છે જે નીચે પ્રમાણે છે.

શાસ્ત્રાનુલક્ષી પ્રાચીન પરંપરા મુજબ ચંડાંશુચંડુની પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી ચૌદશાદિની કરેલ આરાધના.	ચંડાશુંચંડુની પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે આ વિજયરામચંદ્રસૂરિએ પર્વક્ષયવૃદ્ધિને કબુલ રાખી ચૌદશાદિની કરે આરાધના.
સં. ૧૯૯૬ મહા વદી ૧૩ બે	સં. ૧૯૯૬ મહા વદી ૦)) બે
મહા વદી ૧૪ શુક્ર તા ૮-૩-૪૦	,, ૧૪ ગુરૂ તા. ૭-૩-૪
,, ૦)) શનિ તા. ૯-૩-૪૦	,, ૦)) શનિ તા. ૯-૩-૪
સં ૧૯૯૭ કારતક શુદ ૧૩ બે	સ. ૧૯૯૭ કારતક શુદ ૧૫ બે
,, ,, ૧૪ ગુરૂ ચૌમાસી ચૌદશ તા ૧૪-૧૧-૪૦	,, શુદ ૧૪ બુધ ચૌમાસી ચૌદશ તા. ૧૩-૧૧-૪
કારતક શુદ ૧૫ શુક્ર ચાતુર્માસ પરિવર્તન, પટદર્શન, વિહાર ઈત્યાદિ તા. ૧૫-૧૧-૪૦	કારતક સુદ ૧૫ ગુરૂ ચાતુર્માસ પરિવર્તન તા ૧૪-૧૧-૪
	કારતક સુદ ૧૫ શુક્ર પટદર્શન, ઈત્યાદિ તા. ૧૫-૧૧-૪
સં. ૧૯૯૭ મહા વદ ૧૩ બે	સં. ૧૯૯૭ મહા વદ ૦)) બે
,, ,, ૧૪ મગળ તા. ૨૫-૨-૪૧	,, ,, ૧૪ સોમ તા. ૨૪-૨-૪
,, ,, ૦)) બુધ તા ૨૬-૨-૪૧	,, ,, ૦)) બુધ તા. ૨૬-૨-૪
સં. ૧૯૯૮ અપાડ વદ ૧૩ બે	સં. ૧૯૯૮ અપાડ વદ ૦)) બે
,, ,, ૧૪ મંગળ તા. ૧૧-૬-૪૨	,, ,, ૧૪ સોમ તા. ૧૦-૬-૪
,, ,, ૦)) બુધ તા ૧૨-૬-૪૨	,, ,, ૦)) બુધ તા. ૧૨-૬-૪

પૂનમે પૂર્ણાગધન કર્યું છે. આ સિવાય બીજી દરેક પર્વતિથિની વધઘટમાં પણ પૂર્વતિથિની જ વધઘટ જાહેર કરી છે

(સમયધર્મ, તા. ૨૯-૧૧-૩૬, વ. ૫, અ. ૧૧ પૃ. ૮૪ ના આધારે)

સં. ૧૯૯૯ કાર્તિક વદી ૧૩ ક્ષય	સં. ૧૯૯૯ કાર્તિક વદી ૦)) ક્ષય
" " ૧૪ રવિ	" " ૧૪ ૦)) સોમ
તા. ૬-૧૨-૪૨	તા. ૭-૧૨-૪૨
" " ૦)) સોમ	સં. ૨૦૦૦ મહા વદી ૦)) ક્ષય
તા. ૭-૧૨-૪૨	" " ૧૪ ૦)) બુધ
સં. ૨૦૦૦ મહા વદી ૧૩ ક્ષય	તા. ૨૩-૩-૪૪
" " ૧૪ મંગલ	
તા, ૨૨-૩-૪૪	
" " ૦)) બુધ	
તા. ૨૩-૩-૪૪	

ઉપરોક્ત છ પ્રસંગે પ્રાચીન પ્રણાલિકાથી વિપરીત વસ્તુના પ્રચારે ભોળા માણસો ન ભરમાય તે આશયે [1]પ્રાચીન પ્રણાલિકાના રક્ષકવર્ગે પ્રણાલિકા મુજબ ચૌદશ પૂનમ પર્વો કયા વારે કરવાં. અને કયા કયા આચાર્યો ક્યારે કરવાના છે તે જણાવનારાં હસ્તપત્રો (હેન્ડબીલો) વિગેરે કાઢી પ્રણાલિકાના રક્ષણ માટે સુયોગ્ય પ્રયત્ન કર્યો છે અને પ્રાચીન પ્રણાલિકાથી વિરૂદ્ધ નવીન વસ્તુ રજુ કરનાર આ૦ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ વીરશાસન, જૈનપ્રવચન, વિગેરે પત્રોદ્વારા અને યંગમેન્સ જૈન સોસાયટી વિગેરે દ્વારા પ્રણાલિકાથી વિરૂદ્ધ પ્રચાર કર્યો છે

આ રીતે સં. ૧૯૯૩ની સંવત્સરી ગઇ છતાં **'પર્વક્ષયવૃદ્ધિ થાય'** તેવી આ. રામચંદ્રસૂરિજીની નવી માન્યતાથી જૈન સમાજમાં જ્યારે ટીપણામાં પૂનમ અમાસની ક્ષય વૃદ્ધિ આવે ત્યારે ભિન્ન ભિન્ન દિવસે પાક્ષિક વિગેરે કૃત્યો થાય છે. અને એકના ઉપવાસને દિવસે બીજા સચિત્તાહાર કરે કરાવે છે. જે ખુણજ અનર્થકારક અને અયોગ્ય છે.

સં. ૧૬૬૫થી ટીપ્પણાની પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તેરશની ક્ષય વૃદ્ધિના તેમજ બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિઆરસ વિગેરે પર્વક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વ ક્ષયવૃદ્ધિની આચરણાની પરિપાટીના અનેક આધારો આપણી સગશ મોજુદ છે, જ્યારે તે પરિપાટીથી વિરૂદ્ધ આ. રામચંદ્રસૂરિજી પ્રતિપાદિત વસ્તુની આચરણાનો સેંકડો વર્ષમાં એકપણ પ્રસંગ બન્યાનો આધાર નથી તેમજ આ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના ગુરૂ દાદાગુરૂ આદિ અનેક વડીલોએ અને તેમણે સં. ૧૯૯૨ સુધી અનેકવાર પ્રણાલિકા પ્રમાણે આરાધ્યાની સ્પષ્ટતા મોજુદ છે.

હવે આ પ્રસંગે ઉપાધ્યાય યશોવિજયજી મહારાજ, પં. રૂપવિજયજી ગણિવર જેવા સમર્થ વિદ્વાનોએ આચરેલ અને સ. ૧૬૬૫ પહેલાં પણ ક્યારથી

[1] શાસન સુધાકર, જૈન ધર્મ વિકાસ, જૈન ધર્મ પ્રભાવક સમાજ વિગેરે

આ પ્રણાલિકા ચાલે છે જેનો નિર્ણય નથી તેવી અતિ જુની આચાર પ્રણાલિકાને બદલી કોઇ પણ લાભ વિના જૈનસંઘમાં તિથિમતભેદ આ. વિજયરામચંદ્ર-સૂરિજીએ જે ઉભો કર્યો છે તે ખુબજ અનિષ્ટકારક અને અયોગ્ય છે.

ઉપાધ્યાય શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ગણિવર જેવા આપણા પૂર્વ મહાપુરૂષોએ આ [1]આચાર પ્રણાલિકા–જીતઆચારને ખુબજ મહત્વ આપ્યું છે. અને તેથી વિરૂદ્ધ વર્તનારને અનેક દૂષણો જણાવ્યાં છે માટે તે શાસ્ત્રસમાન આચાર પ્રણાલિકાને બદલી નવો માર્ગ અખત્યાર કરવો કોઇપણ રીતે વ્યાજબી કે લાભદાયક નથી

---

૧ ઉ. યશોવિજયજી મહારાજ માર્ગ દ્વાત્રિંશિકામાં ફરમાવે છે કે—

द्वितीयानादरे हन्त प्रथमस्यापि अनादर ॥

બીજી શિષ્ટ પરંપરાનો અનાદર કરનાર પ્રથમ આગમ માર્ગનો અનાદર કરનાર છે.

વર્તમાન દુષમકાળમાં ઘણા શ્રુતનો વિચ્છેદ જતાં બહુ અલ્પ આગમો અને બહુ શ્રુત જ્ઞાનીયો ક્વચિત રહેવાથી જીતવ્યવહાર એટલે શિષ્ટ આચારણાજ મોક્ષમાર્ગનો પરમ આધાર છે માટે મુમુક્ષુને શ્રી સંઘમાન્ય થનો આવેશો માર્ગજ શરણરૂપ છે, અને તેમા શંકા કરવામા નાસ્તિકાદિ ઘણા અનર્થો દ્વાત્રિંશિકામાં ઉપાધ્યાય યશોવિજયજી પ્રગટ કરે છે "तथा च जीतप्राधान्यानादरे तत्प्रतिपादकशास्त्रानादराद् व्यक्तमेव नास्तिकत्वमिति भाव वળી જીત પ્રાધાન્યના (શિષ્ટ આચરણાના) અનાદરમાં તેને પ્રતિપાદન કરનારાં શાસ્ત્રોનો અનાદર થવાથી પ્રગટ જ નાસ્તિકપણું છે.

કદાચ કોઈ પરંપરામાટે શાસ્ત્રવચનો વિરોધવાળાં મળે તો પણ શિષ્ટ આચરણાજ વધારે પ્રમાણ છે. तथा च

मन्नहा भणियंपि हुय किंची कालाइकारणावेक्खं ।
आइन्नमन्नह च्चिय दीसइ संविग्गगीएहिं ॥२॥

અર્થ:- સિદ્ધાંતમાં જુદી રીતે કોઈ પણ કાળાદિની અપેક્ષાએ કહ્યુ હોય છતાં પણ સંવિગ્ન ગીતાર્થોએ આચાર્યું હોય તે પ્રમાણ

शिष्टसंमतत्वसंदेहेऽपि तद्दूषणमन्याय्यं किं पुनस्तन्निश्चय इति भाव.

અર્થ: જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મોદયે અગર ઉપયોગ શૂન્યતાદિ કારણે કદાપિ શિષ્ટમાન્ય માર્ગમાં સંદેહ પડવા છતા પણ તેને દૂષિત કરવુ તે અન્યાય છે. ત્યારે તેમના નિર્ણીત માર્ગને માન્ય કરવો તેમાં વિરોધ હોયજ નહિ 'શિષ્ટ કહે તે પ્રમાણ'

अनुमाय सतामुक्ताचारेणागममूलतां पथि प्रवर्तमानानां शक्यानान्धपरंपरा ॥१॥

અર્થ. બહુશ્રુતો આગમભાવને વધારે જાણનારા હોવાથી પૂર્વાચાર્યોની ચાલતી પરંપરાજ મોક્ષનો પરમ આધાર હોવાથી અંધપરંપરાની શંકા પણ નજ કરવી.

સુવિહિત, પૂર્વ પુરૂષોની પરંપરાને લોપનાર માટે વાચકજી દ્વાત્રિંશદ્દ્વાત્રિંશિકામાં નીચેનો શ્લોક જણાવે છે.

शमारामानलज्वाला हिमानी ज्ञानपंकजे
श्रद्धाशल्यं स्मयोल्लासं कुनर्कसुनयार्गला ॥१॥

અર્થ:-શમભાવના બગીચામાં અગ્નિજ્વાલા જ્ઞાનકમળને વિષે હિમ પાત શ્રદ્ધામાં શલ્ય હાંસીથી ધર્મહીણના સરખા કુતર્ક શુદ્ધ નયોમાં સાંકળ જેવો છે અર્થાત્ આગ્રહીજન કુતર્કથી આપ મતિએ અર્થ કરી પ્રમાણિક ભાવને તોડે છે. *(સાંવત્સરિક પર્વવિચાર)*

(૨)

શા સ્ત્રા ધા ર

૧ આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજી પ્રતિપાદન કરેલ નવીન માન્યતા શાસ્ત્રાધાર વિનાની છે

૨ ચાલુ પ્રણાલિકા સેંકડો વર્ષની વિના મતભેદના આચરણ સાથે અનેક શાસ્ત્રાધારવાળી છે

ખરી રીતે આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીની નવીન માન્યતા માટે કોઈપણ આધાર નથી.

સેંકડો વર્ષથી વિના મતભેદે જૈનસંઘમાં આચરણ પામેલ હોવા છતા પણ જે આચારણા શાસ્ત્રાધારના સમર્થન વિનાની કે. તેથી ભિન્ન રીતિના સમર્થક શાસ્ત્રાધારો હોય તો ને આચારણા બદલવી જોઈએ આવી દલીલ કરી આચાર્યશ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી ચાલુ પ્રણાલિકાને શાસ્ત્રાધાર વિનાની અને તેઓ જે નવીનરીતિ રજુ કરે છે તેને શાસ્ત્રાધારવાળી કહે છે. પરંતુ વાસ્તવિક રીતે વિચાર કરતાં તેમનુ તે કથન વ્યાજબી, યોગ્ય કે સત્ય નથી.

આજ અગાઉ વીરશાસનપત્ર અને તેમના તરફથી નીકળેલ પુસ્તિકાઓમાં આ નવીન રીતિ મુજબ ૨૦૦-૫૦૦ વર્ષમાં કે તે અગાઉ કોઈ પણ વખતે જૈનસંઘમાં આચરણા થઇ હોય તેનો આધાર રજુ કરવામા આવ્યો નથી માત્ર તે પુસ્તિકા વિગેરેમા તત્ત્વતરંગિણી વિગેરેના ખરતરગચ્છની ચર્ચા પ્રસંગના કેટલાક ફકરાઓ રજુકરી નવીનરીતિ માટે શાસ્ત્રાધારો છે તેવો પ્રયત્ન સેવવામાં આવ્યો હતો આ સર્વ પ્રયત્ન અને પ્રચારથી શ્રદ્ધાળુ શ્રાવકવર્ગમાં દ્વૈધીભાવ અને શંકાએ પ્રવેશ કર્યો. આથી સમાજની વિવેકી પુરૂષોને શાસનની છિન્નભિન્નતા દેખી ખુબજ દુઃખ થતું હતું પરંતુ સૌ કોઇ કાલપરિણતિની રાહ જોઇ રહ્યા હતા.

છેવટે સં. ૧૯૯૮માં વર્ષીતપના પારણા વખતે આવેલ શેઠશ્રી કસ્તુરભાઇ પ્રમુખે આ મતભેદના નિકાલ માટે સક્રિય ભાગ લીધો. તેમનો પ્રયત્ન સકળસંઘની શાંતિ માટે સર્વ આચાર્યોથી સહમત નિર્ણય કરવાનો હતો પણ તે બન્યું નહિ એટલે પૂ. આ સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ અને પૂ. આ વિજયરામચંદ્રસૂરિજી મહારાજ બન્નેવચ્ચેના નિર્ણય માટે બન્નેને સદ્દગત

*લવાદનામું-પંચાયતનામું ઘડયું અને તેને અનુસરી બન્ને આચાર્યોએ પોતાનું સમર્થન વિગેરે કર્યું

ચાલુ પ્રણાલિકા વિના મતભેદે સેંકડો વર્ષથી ગીતાર્થપુરુષ આચરિત જીતાચાર હોવા સાથે અનેક શાસ્ત્રાધારથી પુષ્ટ છે તેની સિદ્ધિ કરતો પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિજીએ સ્વ પક્ષ રજુ કર્યો અને પૂ. આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ નવીન માન્યતાના સમર્થન રૂપ પોતાનો પક્ષ રજુ કર્યો.

---

* **પર્વતિથિની આરાધનાને અંગે ચંડાંશુચંડુ પંચાંગમાં જ્યારે પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વની તિથિનો ક્ષય હોય કે વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પર્વની તિથિના કે પર્વાનંતર પર્વની તિથિના ક્ષય કે વૃદ્ધિ બાબતમાં જૈન શાસ્ત્રના આધારે કઈ તિથિને પર્વતિથિ તરીકે કહેવી અને માનવી.**

આ મુસદ્દાને તા. ૬-૧૨-૪૨ ના રોજ ઘડી પૂજ્ય બન્ને આચાર્યો અને શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ ત્રણેજણે સહમત થઇને ખુબ સમજુતી પૂર્વક ચર્ચાના બીજક તરીકે સ્વીકાર્યો હતો.

આ નક્કી થયેલ મુસદ્દાને અનુસરી ચર્ચાકાર બન્ને આચાર્યોને પોતાના મુદ્દા સૂચવતા પ્રશ્નો રજુ કરવાના હતા અને આ મુસદ્દાને અનુલક્ષી જજમેન્ટ આપનારે આપવાનું અને લેનારે લેવાનું હતું. આ મુસદ્દાથી બન્નેને સહમત નીચેની વસ્તુઓ હતી.

બન્ને આચાર્યોનાં સમ્મત સ્થાનો

૧ પર્વતિથિની વ્યવસ્થા અંગે મતભેદ છે પણ તે સિવાયની બીજી તિથિમા ક્ષયવૃદ્ધિ આવતી હોય તેમાં અમારે મતભેદ નથી. (પર્વતિથિની આરાધનાને અંગે એ અક્ષરો હોવાથી)

૨ 'ચંડાંશુચંડુ પંચાગ' હાલ શ્રી જૈન તપાગચ્છમા પંચાગ તરીકે ઉપયોગ લેવામાં અમે બન્ને સમ્મત છીએ ('ચંડાંશુચંડુ પંચાંગમાં જ્યારે પર્વ કે પર્વાનંતર પર્વતિથિનો ક્ષય હોય કે વૃદ્ધિ હોય ત્યારે' એ શબ્દો મુસદ્દામાં જણાવ્યા હોવાથી.)

૩ 'ચંડાંશુચંડુ પંચાંગમા પર્વ (બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગીયારસ, ચૌદશ) અને પર્વાનન્તર પર્વનો (પુનમ અમાસ વિગેરેનો) પંચાંગની ગણતરીની રીતિ મુજબ ક્ષય અને વૃદ્ધિ આવે તેમા અમે બન્ને સમ્મત છીએ. (પર્વ કે પર્વાનન્તરપર્વ તિથિનો ક્ષય કે વૃદ્ધિ હોય ત્યારે એવા શબ્દો મુસદ્દામાં મુકેલ હોવાથી)

૪ પર્વતિથિઓની પંચાંગમાં પંચાંગની રીતિએ ક્ષય કે વૃદ્ધિ ભલે થતી હોય તો પણ નિયત પર્વતિથિઓને ઓછાવત્તા પ્રમાણે કહેવાનું કે માનવાનું અમે સ્વીકારતા નથી. ('પર્વની તિથિનો કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિનો ક્ષય કે વૃદ્ધિ બાબતમાં જૈનશાસ્ત્રના આધારે કઈ તિથિને પર્વતિથિ તરીકે કહેવી ને માનવી' એ શબ્દો મુસદ્દામાં જણાવેલ હોવાથી.)

૫ એક દિવસે બે તિથિ કે પર્વતિથિ ન હોઈ શકે તેમાં અમે બન્ને સહમત છીએ કારણકે ('કઈ તિથિને પર્વતિથિ કહેવી' તેમ મુસદ્દામાં એકવચનનાન્ત પદ હોવાથી)

૬ પર્વતિથિની સંજ્ઞા રાખવામાં અને માનવામાં અમો બન્નેને જૈનશાસ્ત્રાધાર સમ્મત છે. નહિ કે ચંડાંશુચંડુ પંચાંગમાં આવતો પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વ તિથિનો ક્ષય કે વૃદ્ધિ પ્રસંગ કે કોઈ પણ પંચાંગ યા જ્યોતિષની રીતિ ('જૈનશાસ્ત્રાધારે કઈ તિથિને પર્વતિથિતરીકે કહેવી અને માનવી' એ શબ્દો મુસદ્દામાં જણાવેલા હોવાથી)

આ આચાર્યવિજયરામચંદ્રસૂરિ પ્રતિપાદિત નવી માન્યતા આચરણાના બળ રહિત હોવા સાથે શાસ્ત્રાધારથી પણ રહિત છે તે વસ્તુની સમજ આ પુસ્તકમાં આપેલ તેમના લખાણ અને ખંડનને બરાબર અવલોકવાથી સહેજે સમજાય તેમ છે છતાં ટુંકમાં અહિં જણાવીએ છીએ.

આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી મહારાજે પોતાના પક્ષના સ્થાપન માટે ૨૫ મુદ્દા રજુ કર્યા છે. અને તે ૨૫ મુદ્દાના સમર્થન માટે તેમણે કુલ એકના એક ફરી ફરી આવવા છતાં જુદા નામ તરીકે ઉલ્લેખીએ ¹તો ૩૧ આધારો રજુ કર્યા છે.

તેમજ તેમણે રજુ કરેલ ૨૫ મુદ્દામાં ૧૫–૨૪–૨૫ આ ત્રણ મુદ્દામાં મુદ્દલ શાસ્ત્રાધાર આપવામાં આવ્યો નથી. ૧૨ મા મુદ્દાને ૭–૮–૯ મા મુદ્દાના શાસ્ત્રાધારથી સમજી લેવાનું ૧૩ મા મુદ્દાને ચોથા મુદ્દાના આધારથી સમજી લેવાનું અને ૧૪–૧૬મા મુદ્દાને ૨ મુદ્દાના શાસ્ત્રાધારથી સમજી લેવાનું જણાવવામાં આવેલ છે. અર્થાત્ સાત મુદ્દાતો વિના શાસ્ત્રાધારે રજુ કરવામાં આવ્યા છે.

વાસ્તવિક રીતે આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ રજુ કરેલ ૨૫ મુદ્દામાંથી બીજો, ચોથો અને પાંચમો મુદ્દો જ આ પર્વતિથિ નિર્ણયની વિવાદાસ્પદ વસ્તુમાં મહત્વનું સ્થાન ધરાવે છે. ²બીજો મુદ્દો પ્રાચીન પ્રણાલિકા પ્રમાણે ૧૫ ૦))ની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી ૧૪–૧૫ ને જોડીયા પર્વ રાખી આરાધનાગણોને પર્વલોપ, મૃષાવાદ લાગે તે જણાવવા સાથે પોતાની માન્યતાના સમર્થન માટે રજુ કરવામાં આવ્યો છે ³ચોથો મુદ્દો પર્વતિથિના ક્ષયે 'ક્ષયે પૂર્વા॰'નો અર્થ

---

૧ ક્ષયે પૂર્વા॰ના પ્રઘોષને ૭–૮–૧૫–૧૬–૧૯–૨૩–૨૪ આ શાસ્ત્રાધાર તરીકે ઉલ્લેખ કરેલ છે. અને ૨–૩–૪–૬–૯–૧૦–૧૧–૧૨–૧૩–૧૪–૧૭–૧૮–૨૫–૨૭ આ ચૌદ પાઠ તત્ત્વતરંગિણીમાંથી લીધા છે. ૧–૫–૨૮–૨૯ આ ચાર પાઠ શ્રાદ્ધવિધિમાંથી લીધા છે. લૌકિક ટીપ્પણાનો જૈન સંઘમાં ઉપયોગ કરાય છે તે જણાવવા માટે વિચારામૃત સંગ્રહનો ૩૦ મો પાઠ અને ત્રણ ચોમાસા વિગેરે પર્વ ગણાય તે જણાવવા ધર્મસંગ્રહનો ૨૬ મો પાઠ આપેલ છે તેમજ ૨૦–૨૧–૨૨–૩૧ મો પાઠ પ્રવચન પરીક્ષામાંથી આપવામાં આવેલ છે.

૨ મુદ્દો ૧–૩–૯–૧૪–૧૫–૧૬–૨૪–૨૫ આ આઠ મુદ્દા બીજા મુદ્દાના સમર્થન માટે છે. આ રીતે નવ મુદ્દા પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગની ચર્ચા કરનાર છે.

૩ મુદ્દા ૪–૫ના સંયુક્ત સમર્થન માટે મુદ્દો ૬ અને ૧૭ મો છે. ૧૩મો મુદ્દો ચોથા મુદ્દાના સમર્થન માટે છે. અને પાંચમા મુદ્દાના સમર્થન માટે સાતમો, આઠમો અને બારમો મુદ્દો છે. આ રીતે "क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा" આ પદની વ્યાખ્યા પોતાની રીતે નહિ કરી બીજાના ક્ષયે એકમનો ક્ષય વિગેરે કરનાર મૃષાવાદિ

પોતે કરે છે તે બરાબર છે અને બીજા તે અર્થ કરે છે તે સંગત નથી. તે જણાવવા માટે છે અને પાંચમો મુદ્દો પર્વતિથિની વૃદ્ધિ પ્રસંગે '**वृद्धौ कार्या तथोत्तरा**' એ પદનો અર્થ સંગત કરી બે સાતમ વિગેરે કરે છે તે ખોટું છે પણ અમે જે અર્થ કરીએ છીએ તે બરાબર છે તે જણાવવા માટે રજુ કરવામાં આવ્યો છે.

પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની પ્રાચીન શાસ્ત્રાનુલક્ષી પરંપરાનો વિરોધ આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી કરે છે તે વિરોધ અને' પોતાની માન્યતા કઈ રીતે છે તે વાત તેમણે બીજા મુદ્દામાં દર્શાવેલ છે

મુદ્દો બીજો

"(૨) જે દિવસે જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિરૂપે પ્રાપ્ત થતી હોય, તે દિવસે તે પર્વતિથિ ન મનાય તેમજ તે પર્વતિથિ એવા દિવસે મનાય કે જે દિવસે તે પર્વતિથિના ભોગવટાનો અંશજ ન હોય અગર ભોગવટાનો ભાગ હોય તો પણ તે સૂર્યોદય સ્પર્શ પૂર્વેનો ભોગવટો હોય, તો તેમ કરવાથી આરોપ, પર્વલોપ, મૃષાવાદ અને આજ્ઞાભંગાદિ દોષોના પાત્ર બનાય કે નહિ? (રા૦ પક્ષ પૃષ્ઠ ૪૪)

શાસ્ત્રાનુલક્ષી પ્રાચીન પ્રણાલિકાને અનુસરી પંન્યાસ રૂપવિજયજી ગણિવરે અને તેમના ઘણા વડવાઓએ પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી છે તે નિર્વિવાદ છે. છતાં આ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાથી વિજયરામચંદ્રસૂરિ કહે છે તે મુજબ નહિ થતું હોવાથી આ મુદ્દામાં પ્રાચીન પ્રણાલિકાને અનુસરનાર વર્ગને **પર્વલોપી મૃષાવાદી અને આજ્ઞાભંગાદિ દોષોના પાત્ર** ઠરાવવાનો નિષ્ફળ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. આ વસ્તુનું સ્પષ્ટીકરણ બીજા મુદ્દામાં વિજયરામચંદ્રસૂરિ પોતાના શબ્દોમાં આ પ્રમાણે જણાવે છે.

"જે દિવસે જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિરૂપે પ્રાપ્ત થતી હોય, તે દિવસે તે પર્વતિથિ ન મનાય તો અન્યતિથિને દીવસે તે પર્વતિથિને માનીને તે પર્વતિથિનું અનુષ્ઠાન આચરાય તો પણ પર્વલોપના દોષને પાત્ર બનાય કારણકે-જે પર્વ જે તિથિમાં નિયત હોય તે તિથિમાં જ તે પર્વને માનવું જોઈએ." (રા૦ પક્ષ પૃષ્ઠ ૪૧)

દોષોનો પાત્ર બને છે તે જણાવવા અને પોતાની રીતના અર્થની સિદ્ધિ કરવા આ. વિ. રામચંદ્રસૂરિજીએ ૬-૭-૮-૧૨-૧૩-૧૭ રૂપ છ મુદ્દા ચોથા, પાચમા મુદ્દાની પૂર્તિમાં રજુ કર્યા છે એમ "क्षये पूर्वा०" ની વ્યાખ્યા માટે આઠ મુદ્દા છે.

મુદ્દો ૧૦-૧૧ વાર અને તિથિની સમજ માટે છે જેમા બન્ને આચાર્યોને મતભેદ નથી મુદ્દો ૨૨-૨૩ ચંડાશુચંડુપંચાંગ માનવુ જોઇએ તેને માટે છે. અને મુદ્દો ૧૮-૧૯-૨૦-૨૧ કલ્યાણક તિથિઓને પર્વતિથિ કહેવી કે નહિ? અને તે પર્વતિથિ મનાય તો તેમાં "क्षये पूर्वा०"નો પ્રયોગ લાગે કે નહિ? તે જણાવવા માટે છે. આ રીતે આઠ મુદ્દા આ ત્રણ વિષયના છે. આ પ્રમાણે ૨૫ મુદ્દા ઉપસ્થિત કરવામાં આવ્યા છે.

૧ અહિં વિજયરામચંદ્રસૂરિ કહે છે કે- પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી ચૌદશ પૂનમ કરનાર પર્વલોપી છે ૨ બીજી વાત એ રજુ કરે છે- જે પર્વ જે તિથિમાં નિયત હોય તે તિથિમાંજ તે પર્વને માનવું પછી આગળ વિજયરામચંદ્રસૂરિજી આ પ્રમાણે જણાવે છે.

"અહિં જો એમ કહેવાય કે-અમે અન્યતિથિની દિવસે પણ તે પર્વતિથિને માનીનેજ તેના પર્વનુ આરાધન કરીએ છીએ. તો એની સામે એમજ કહેવું પડે કે-તમે પર્વાનુષ્ઠાન કરવા છતાં પણ પર્વલોપના દોષને પાત્ર બનવા સાથે મૃષાવાદી પણ બન્યા."

(રા૦ પૃ૦ ૪૭)

૩ અહિં વિજયરામચંદ્રસૂરિ પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી ટીપ્પણાની તેરશને કે પ્રથમ પૂનમને ચૌદશના વ્યપદેશ પૂર્વક ચૌદશ કરનારને પર્વલોપી સાથે મૃષાવાદી કહે છે.

પર્વલોપી, મૃષાવાદી અને આજ્ઞાભંગ કરનાર આ પ્રમાણેના ત્રણ વિશેષણ સેંકડો વર્ષથી આચરનાર વર્ગને બીજા મુદ્દામાં જણાવ્યા મુજબ તેમણે તેમના વિવરણમાં પણ આપ્યાં છે. **એટલે આ મુદ્દામાં આચીન પરંપરા કે જેને સં. ૧૯૯૨ સુધી તેઓ અને તેમના વડીલો અનુસર્યા છે તે આ ત્રણ વિશેષણોને કઈ રીતે યોગ્ય છે તેને માટે શાસ્ત્રઆધાર આપવો જોઈએ.**

હવે આ મુદ્દા સંબંધમાં પોતાની માન્યતા શી છે. તે વાત તેમણે નીચેના શબ્દોમાં જણાવી છે.

આ. રામચંદ્રસૂરિજીની તિથિ માન્યતા

"આ મુદ્દાના સંબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે— જૈનશાસ્ત્રાધારો મુજબ ૧ જે દિવસે જે તિથિનો ભોગવટો સૂર્યોદયને સ્પર્શીને સમાપ્તિ પામતો હોય ૨ અગર સમાપ્તિને ન પામતો હોય તો પણ તે દિવસે તે તિથિ હોવાનું માનવું જ જોઇએ. ૩ આ ઉપરાંત જે દિવસે જે તિથિનો ભોગવટો સૂર્યોદયને સ્પર્શતો ન હોય અને તેમ છતાં પણ સમાપ્તિને પામતો હોય તો પણ તે દિવસે તે તિથિ હોવાનું માનવું જોઇએ" [રા.પક્ષ પૃ૪૫]

ઉપરના પેરેગ્રાફમાં વિજયરામચંદ્રસૂરિજી તિથિની માન્યતા ત્રણ પ્રકારે દર્શાવે છે. ૧ વૃદ્ધિક્ષય પ્રસંગ ન હોય ત્યારે બને છે તે-જે દિવસે જે તિથિનો ભોગવટો સૂર્યોદયને સ્પર્શીને સમાપ્તિ પામતો હોય તેને તિથિ કહે છે. ૨ વૃદ્ધિ પ્રસંગ હોય ત્યારે બને છે તે-જે દિવસે જે તિથિનો ભોગવટો સૂર્યોદયને સ્પર્શતો હોય પણ સમાપ્તિ તે દિવસે ન પામે તો પણ તેને તે તિથિ માનવી ૩ ક્ષય પ્રસંગ હોય ત્યારે બને છે તે-જે દીવસે જે તિથિનો ભોગવટો સૂર્યોદયને સ્પર્શતો ન હોય પણ સમાપ્તિને પામતો હોય તો પણ તે દિવસે તે તિથિ માનવી.

આ પ્રકારની તિથિની માન્યતા તેમણે જે રજુ કરી છે તે માન્યતા જૈનશાસ્ત્ર મુજબ, જૈનેતર શાસ્ત્રમુજબ કે પંચાંગની રીતિમુજબ પણ સંગત નથી.

કારણકે પૂ.આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી પોતાના પ્રથમ મુદ્દામાં શ્રાદ્ધવિધિનો તિથિ કોને કહેવાય તે પાઠ આપે છે તે આ પ્રમાણે છે

'तिथिश्च प्रात प्रत्याख्यानवेलायां यः स्यात् स प्रमाणं सूर्योदयानुसारेणैव लोकेऽपि दिवसादिव्यवहारात्" (અર્થ:) સવારે પચ્ચક્ખાણ વખતે જે તિથિ હોય તે દિવસે તે તિથિને પ્રમાણ કરવી. લોકમાં પણ સૂર્યોદયને અનુસરીનેજ દિવસાદિનો વ્યવહાર થાય છે.

આ શ્રાદ્ધવિધિનો પાઠ સૂર્યોદય વખતે જે તિથિ હોય તે તિથિના નામે આખા દિવસનો વ્યવહાર કરવો અને લોકમાં પણ આ પ્રમાણે થાય છે. અહિ શાસ્ત્રકારે તિથિનું લક્ષણ સૂર્યોદયને અનુસરી આપ્યું. આ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ આ ત્રણ માન્યતા કયા શાસ્ત્રના આધારે રજુ કરી છે તે આધાર મુકવો જોઈએ. પરંતુ આ બીજા મુદ્દાના વિવરણમાં તેમણે જે પાઠ આપ્યા છે તેમાં આમાંની કોઈપણ વાતની ગંધ કે ઇસારો નથી જે વસ્તુ શાસ્ત્રમાં નથી અને શાસ્ત્રથી વિપરીત છે તેને તેમણે સ્વયંસિદ્ધ જેવી રજુ કરી છે તે વ્યાજબી નથી.

"ધ્યાન એજ રાખવું કે–પર્વારાધનને અંગે ૧ જે પર્વતિથિનો ભોગવટો જે દિવસે સમાપ્તિને પામતો હોય તેજ દીવસને તે પર્વતિથિના અગર પર્વતિથિઓના આરાધનને માટે ગ્રહણ કરી શકાય. ૨ જે દીવસે જે તિથિના ભોગવટાની સમાપ્તિ થતી હોય છે, તે દીવસના સૂર્યોદયની પૂર્વે તે તિથિનો ભોગ ગમે તેટલો હોય તો પણ તે પર્વારાધનમાં પ્રમાણિક ગણાતો નથી. અને તેથી જ તિથિ વૃદ્ધિના પ્રસંગમાં વૃદ્ધિ તિથિના પ્રથમ અવયવસ્વરૂપ પ્રથમા તિથિને તે તિથિ તરીકે માનવા છતાં પણ પર્વારાધનમા ગ્રહણ કરાતી નથી".

[રા. પત્ર પૃષ્ઠ ૪૬]

ઉપરના પેરેગ્રાફમાં તિથિની માન્યતા રજુ કર્યા બાદ પર્વારાધનની પોતાની મનઘડંત બે પ્રકારની વ્યવસ્થા જણાવી છે ૧ સૂર્યોદય કરતાં સમાપ્તિને મહત્વ આપી "જે પર્વતિથિનો ભોગવટો જે દિવસે સમાપ્તિ પામતો હોય તેજ દિવસને તે પર્વતિથિના અગર પર્વતિથિઓના આરાધના માટે ગ્રહણ કરી શકાય". જણાવી એક દીવસે એક કરતાં વધુ તિથિનું આરાધન ભોગ સમાપ્તિને લઈને થાય તે માન્યતા રજુ કરી છે. આ માન્યતાનું સાફલ્ય પૂનમ અમાસના ક્ષય પ્રસંગે ટિપ્પણાની ચૌદશે એકજ દિવસે ચૌદશ પૂનમનું આરાધન થાય તેને માટે છે. ૨ બીજા પ્રકારની વ્યવસ્થા તેમણે પૂનમ અમાસની વૃદ્ધિએ ઉત્તર તિથિમાં આરાધના કરાય તેને માટે ઘટાવી છે. આ બે માન્યતા પર્વારાધનને અંગે રજુ કરી છે.

હવે આ બીજો મુદ્દો અને તેમણે રજુ કરેલ તેની વિગતમાં જણાવેલ ૧ તિથિસંજ્ઞા ૨ પર્વારાધન વ્યવસ્થા અને ૩ પ્રાચીન

પ્રણાલિકાને અનુસરનાર વર્ગને આપેલ પર્વલોપી વિગેરે વિશેષણો તેના આધાર રજુ કરી સિદ્ધ કરવું જોઈએ.

તેમણે આ મુદ્દામાં "ક્ષીણમપિ૦" "ચતુર્દશી૦" "નનુ૦" "ઉદયંમિ૦" આ ચાર શાસ્ત્રાધારો રજુ કર્યા છે. જે તેમણે બીજા મુદ્દામાં જણાવેલ વસ્તુને સિદ્ધ કરતા નથી.

क्षीणमपि पाक्षिकं चतुर्दशीलक्षणं पूर्णिमायां प्रमाणं न कार्यं तत्र तद्भोगगन्धस्याप्यसंभवात् (तत्त्वतरंगिणी पृ० ३)

ક્ષય પામેલી પણ પાક્ષિક (ચતુર્દશી) પૂનમને દિવસે પ્રમાણ ન કરવી ત્યાં પૂનમના દિવસે તે ચૌદશના ભોગની ગન્ધનો પણ અસંભવ હોવાથી

આ વચન તત્ત્વતરંગિણીકારે જે ખરતર ગચ્છવાળા આઠમના ક્ષયે સાતમે આઠમનો ભોગ હોવાથી આઠમ માની આઠમ કરે છે. અને ચૌદશના ક્ષયે તેરશે ચૌદશનો ભોગ હોવા છતાં તેરશે ચૌદશ ન કરતાં પૂનમે ભોગગંધ નથી ત્યાં ચૌદશ કરે છે. તે વ્યાજબી નથી એ માટે જણાવેલ છે. ખરીરીતે અહિં ગ્રન્થકાર ભોગને લઈને તિથિ નથી માનતા પણ ભોગને લઈને એક જગ્યાએ ખરતરગચ્છ માને છે અને બીજી જગ્યાએ ખમે છે તે અપ્રમાણિક છે તે બતાવ્યું છે.

આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી આ પાઠ રજુ કરી પોતાના સમર્થનમાં જણાવે છે કે—

" ચતુર્દશી ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થતી હોય તે છતાં પણ તેને છોડીને પહેલી પૂનમ કે પહેલી અમાસે ચતુર્દશીને પ્રમાણ કરવાનું હોયજ શાનું? પહેલી પૂનમ કે પહેલી અમાસે પણ ચતુર્દશીના ભોગવટાની ગંધનો અસંભવ છે". [રા. પક્ષ પૃ૦ ૫૦]

આ લખાણ પાઠ સાથે સંગત નથી. કારણ કે—તે પાઠમાં "तद्भोगगन्धस्याप्यसंभवात्" હેતુ ચૌદશના ક્ષયે પૂનમે પાક્ષિક કરનાર ખરતરગચ્છની અવ્યાજબી પદ્ધતિ માટે મુકાયેલ છે. તે હેતુને અહિં આ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ પૂનમ અમાસની વૃદ્ધિએ તેરશની વૃદ્ધિ કરી પ્રથમ પૂર્ણિમાએ ચૌદશ કરી પાક્ષિક કરનાર તપાગચ્છની સેંકડો વર્ષની વ્યાજબી આચરણાને અપ્રમાણિક ઠરાવવા મુકે છે તે તદ્દન અવ્યાજબી છે 'तद्भोग०' એ પદને હેતુ તરીકે ત્યારે મુકી શકાય કે—ગ્રંથકારે પોતાને માન્ય તરીકે 'ભોગગન્ધનો સંભવ ન હોય ત્યાં કોઈ પણ સંજોગોમાં તે તિથિનું કાર્ય ન થાય' તેમ જણાવ્યું હોય પણ ગ્રન્થકારને તેવી રીતની માન્યતા ઇષ્ટ નથી

આ રીતે અન્યગચ્છની ચર્ચા પ્રસંગની વાતને સંગત કર્યા વિના શાસ્ત્ર અને પરંપરા સિદ્ધ આચરણ પામતી તપાગચ્છની પદ્ધતિને દોષિત કરવી તે વ્યાજબી નથી. આ શાસ્ત્રાધારથી વિજય-

રામચંદ્રસૂરિજીએ બીજા મુદ્દામાં ઉપસ્થિત કરેલ તિથિની વ્યવસ્થા, આરાધનાની વ્યવસ્થા કે પ્રાચીન પ્રણાલિકાના દોષનું ઉદ્‌ભાવન એ ત્રણેમાંથી એકે સિદ્ધ થતું નથી.

- चतुर्दशी पौर्णमासी चेत्युभे अप्याराध्यत्वेन सम्मतेस्तस्तद्यदि भवदुक्तरीतिराश्रीयते तर्हि पौर्णमास्येवाराधिता चतुर्दश्याश्चाराधनं दत्तांजलीव भवेत् (तत्त्वतरंगिणी पृ. ५) જો ચૌદશ અને પૂનમ બન્નેય (ફરજીઆત પર્વતિથિરૂપ) આરાધ્યપણે સમ્મત છે તો પછી જો તમે કહેલી (ખરતરો ચૌદશના ક્ષયની વખતે પૂનમને દીવસે ચૌદશ કરે છે તે) રીતિ લેવામાં આવે તો (તે દિવસની તિથિ પૂનમ તરીકે માનીને આરાધી છે માટે) પૂનમની તિથિનુંજ આરાધન થયું. પરંતુ ચૌદશની આરાધનાને તો અંજલી દીધા જેવુંજ થાય.

ચૌદશના ક્ષયે તેરશે ચૌદશ કરવાને બદલે પૂનમે ચૌદશ ખરતરગચ્છવાળા કરતા હતા. તેને માટે ત્યાં ગ્રંથકારે જણાવ્યું કે ચૌદશ પૂનમ બન્ને આરાધવાની છે. હવે જો તમે કહો તેમ પૂનમને દિવસે પૂનમ બોલી ચૌદશનું આરાધન કરવામાં આવે તો તેના (ચૌદશના) આરાધનને અંજલી દીધી કહેવાય. કારણ કે પર્વતિથિના વ્યપદેશ વિના તેનુ આરાધન ન થાય.

આ પાઠનો આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિ આ રીતે ઉપયોગ કરે છે—"એથી પણ સિદ્ધ થાય છે કે ચતુર્દશી ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થયેલી હોય તે છતાં તે દીવસે તેને ન મનાય તો અન્ય દીવસે તેનું આરોપણ કરીને માનવા છતાં પણ ચતુર્દશીના આરાધનને અંજલી દીધા જેવુજ થાય એમ નહિ પણ દત્તાંજલિ તુલ્યજ કહેવાય"

(આ. ગ. પત્ર પૃષ્ઠ ૫૩)

આ લખી પૂ. આ. રામચંદ્રસૂરિજી જણાવે છે કે-પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી ચૌદશની થતી આરાધના દત્તાંજલીરૂપ છે. (જે પ્રમાણેની આરાધના સ. ૧૯૯૨ સુધી તેમણે અને તેમના ગુરૂ દાદા ગુરૂ આદિ વડીલોએ કરી છે.) આ તેમનું લખવું પણ બરાબર નથી. કારણકે આ પાઠ ખરતરગચ્છવાળા ચૌદશના ક્ષયે પૂનમના દિવસે પૂનમના વ્યપદેશપૂર્વક પાક્ષિક કરતા હતા તેમને ઠપકા માટે મુકાયેલ છે.

ખરી રીતે આ પાઠ ચૌદશ પૂનમ બન્ને પર્વો ભિન્નાભિન્ન આરાધ્યપણે રાખવાં તે જણાવે છે. અને રામચંદ્રસૂરિજી પૂનમના ક્ષયે એક દિવસે બે પર્વની આરાધના કરે છે તેનો ઘાત કરનાર છે. તેમજ આ પાઠ ખરતરગચ્છની આઠમના ક્ષય પ્રસંગની અને ચૌદશના ક્ષયપ્રસંગની ભિન્નતાના વિરાધ માટે છે. અહિં ચાલુ પ્રણાલિકાની અસંગતતા દેખાડવા માટે સ્પષ્ટ પાઠ હોય તો તેમણે રજુ કરવો જોઈએ પણ તેવા પાઠના અભાવે અપ્રાસંગિક વસ્તુને રજુ કરી ભદ્રિક પુરૂષોને વ્યામોહમાં નાખવા તે શાસન હિતકર નથી. આ

રીતે બીજો પાઠ પણ તેમના બીજા મુદ્દામાં જણાવેલ વિગતને મુદ્દલ સમર્થન આપતો નથી.

नन्वेवं पौर्णमासीक्षये भवनामपि का गतिरिति चेत् अहो विचारचातुरी यतस्तत्र चतुर्दश्यां द्वयोरपि विद्यमानत्वेन तस्या अप्याराधन जातमेवेति (तत्त्व-तरंगिणी पृ. ૬)

આ પંક્તિઓ રજુ કરી જેઓ તેમને પૂનમના ક્ષયે ચૌદશના દીવસે ચૌદશપૂનમની ભેગી આરાધના કરી બાર પર્વતિથિઓને બદલે અગીઆર પર્વતિથિ કરી બાર પર્વતિથિનું ખંડન કરનાર કહે છે તેમને જણાવે છે કે-જુઓ ચૌદશપૂનમની બન્નેની આરાધના ચૌદશને દિવસે થાય તેમ શાસ્ત્રકાર મહારાજા કહે છે પણ આ વાસ્તવિક રીતે સત્યવસ્તુની પુરી સમજણ વિનાના લોકોને ભ્રમમાં નાખવાનું છે.

ખરતરગચ્છવાળા આઠમના ક્ષયે સાતમે ભોગબહુલતાને આધારે સાતમને દૂર કરી આઠમ માને છે. પરંતુ ચૌદશના ક્ષયે પૂનમે પૂનમની સંજ્ઞારાખી ચૌદશના સર્વકાર્યની આરાધના કરે છે તેથી ગ્રંથકાર તત્ત્વતરંગિણીકારે જણાવ્યું કે-ચૌદશની આરાધના કર્યાં છતાં ચૌદશ નહિ માની હોવાથી તેનું આરાધન દત્તાંજલિ બનશે. આથી પકૂખી. એટલે ચૌદશના વ્યપદેશવિના પૂર્ણિમાએ આરાધન કરવાથી પકૂખી અનુષ્ઠાન રહેતું નથી આના પ્રત્યુત્તરમાં ખરતરગચ્છવાળાઓએ જવાબ આપ્યો કે-ભલે અમારે નામ ન રહેતું પરંતુ પૂનમના ક્ષય વખતે તમારે ચૌદશના દિવસે પકૂખીનું નામ ક્યાં રહે છે. તપાગચ્છ પ્રત્યેનો આ પ્રશ્ન એ જણાવે છે કે-તે કાળે ચૌદશે તપાગચ્છવાળા ચૌદશ નહોતા કરતા. પણ પૂનમ કરતા હતા. જેથી ખરતરગચ્છવાળાને પૂનમના ક્ષયે તમારે ચૌદશનું નામ ક્યાં રહે છે? એ પ્રશ્ન પુછવો પડયો આથી સ્પષ્ટ છે કે તે કાળે **પૂનમના ક્ષયે તેરશે ચૌદશ, અને ચૌદશે પૂનમ તપાગચ્છ કરતો હતો.**

આ વસ્તુનો વિચાર કર્યા વિના "द्वयोरपि विद्यमानत्वेन तस्याप्याराधनं जातमेवेति" એ પંક્તિઓ રજુ કરવામાં આવે છે તે બરાબર નથી. કારણકે જો તત્ત્વતરંગિણીકારને એક દીવસે બે તિથિનું આરાધન ઇષ્ટ હોત તો "उभयोरप्याराधनं जातमेवेति" એમ લખત. પરંતુ એમ નહિ લખતાં "तस्याप्याराधनं जातमेव" એ જે ગ્રંથકારે લખ્યું છે તે ટીપ્પણાની ચૌદશે પૂનમનું પણ વિદ્યમાનપણું છે તેથી ટીપ્પણાની ચૌદશે પૂનમના વ્યપદેશ પૂર્વક પૂનમનું આરાધન થાય જ છે, આથી તમારો ઠપકો અમને લાગતો નથી.

તેમજ આ વિજયરામચંદ્રસૂરિજી જણાવે છે તે મુજબ પૂનમના ક્ષયે ચૌદશના દિવસે ચૌદશ પૂનમ બન્નેનો વ્યપદેશ થતો હોત તો "તમારે ચૌદશના

નાગાનો પણ સંભવજ નહિં રહે" એ પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત ન થાત. 'પરંતુ તે કાલે જૈન કે જૈનેતર કોઇપણ એક દિવસે બે નાગાનો વ્યપદેશ માનતું નહોતું જેથી જ આ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કર્યો. અને તપાગચ્છીય જૈન સમાજને અનુસરી ગ્રન્થકારે જવાબ આપ્યો કે–'અમારે તો પૂનમના ક્ષયે તેરશે ચૌદશની અને ચૌદશે પૂનમની વિદ્યમાનતા હોવાથી તેરશે ચૌદશ અને ચૌદશે પૂનમનો વ્યપદેશ અને આરાધના થાય છે.' .

'उदयमि' આ પાઠ બીજા મુદ્દામાં આપ્યો છે તે પણ અવળી રીતે રજુ કરાયેલ છે, કારણકે 'उदयमि' ગાથા એ ઉત્સર્ગ છે 'उदयंमि'નો અર્થ તો ત્યારે ઘટે કે પર્વક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગ ન હોય અને ઉદયતિથિ ન માનવામાં આવે. પણ પર્વક્ષયવૃદ્ધિરૂપ અપવાદ માર્ગમાં આ વસ્તુ મુકવી તે વ્યાજબી નથી.

આ રીતે ચાર પાઠમાંથી એકેય પાઠ આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ બીજા મુદ્દામાં ઉપસ્થિત કરેલ ૧ તેમની તિથિની માન્યતા ૨ આરાધનાની તેમણે રજુ કરેલ પદ્ધતિ કે ૩ શાસ્ત્રાનુલક્ષી પ્રાચીન પ્રણાલિકાને તેમણે આપેલા દુષણો. એ ત્રણેમાંથી એકપણ વસ્તુનું સમર્થન કરતો નથી પરંતુ અહિં તેમણે સ્પષ્ટ પૂનમના ક્ષયે ચૌદશે ચૌદશ પૂનમનું આરાધન થાય એક દીવસે બે તિથિનો વ્યપદેશ થાય અને પૂનમના ક્ષય પ્રસંગે તેરશનો ક્ષય થાય છે તે બરાબર નથી, તેવો પાઠ રજુ કરવો જોઇએ. પણ તેમાંથી કાંઇ પણ રજુ કરવામાં આવ્યું નથી. ઉલટું પાઠના નામે પાઠમાં જે ન હોય તેવું લખવામાં આવ્યું છે.

આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ એ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરી જોડીયાપર્વ રાખવાની રીતિનો વિરોધ અને પોતાની માન્યતાના સમર્થન માટે બીજો મુદ્દો રજુ કર્યો છે અને તે બીજા મુદ્દાના પૂર્તિ માટે બીજા ૧-૩-૯-૪-૧૫-૧૯-૨૪-૨૫ મુદ્દા રજુ કર્યા છે તે મુદ્દામાં પણ શાસ્ત્રપાઠો કઇ રીતે છે તે તપાસીશું તો આપણને સ્પષ્ટ જણાશે કે–એકેય શાસ્ત્રપાઠ ચાલુ પ્રણાલિકાનો વિરોધ કરતો નથી કે તેમણે રજુ કરેલ માન્યતાનું સમર્થન કરતો નથી પરી રીતે એમણે રજુ કરેલ પાઠ સંબંધ વિનાના અને અપ્રાસંગિક છે. તે વસ્તુ તેનું સ્થલ તપાસવાથી આપો આપ સમજાય તેમ છે.

પહેલા મુદ્દામા પર્વતિથિઓની આરાધના માટે જ્યાં ત્યાં ઉદય-તિથિનેજ ગ્રહણ કરવાની જૈનશાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓની આજ્ઞા છે' આ પ્રમાણે લખી આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી એ જણાવવા માંગે છે કે–પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ પ્રાચીનપ્રણાલિકામાં ઉદયતિથિનું ગ્રહણ નહિં થતું હોવાથી તે બરાબર નથી. અને

તેને માટે 'तिथिश्च प्राय प्रत्याख्यानवेलायां..... प्राप्यते" સુધીનો પાઠ તેમના સમર્થનમાં રજુ કરવામાં આવ્યો છે પરંતુ રીતે આ પાઠનું સાફલ્ય તો ત્યારે ગણાય કે ટીપ્પણામાં પૂનમ અમાસાદિ કોઈપણ પર્વની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગ ન હોય અને ઉદયતિથિને ન માનવામાં આવતી હોય તો આ પાઠમાં જણાવેલ આજ્ઞાભંગ, અનવસ્થા, મિથ્યાત્વ, વિરાધના વિગેરે દોષ લાગે અર્થાત્ તેમણે મુકેલ પાઠ પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ ન હોય તેવા ઉત્સર્ગ પ્રસંગ માટેનો છે. પર્વક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે કેમ કરવું તે રૂપ અપવાદ પ્રસંગ માટે તેજ ગ્રંથમાં તે પાઠની આગળ "क्षये पूर्वा तिथिः कार्या वृद्धौ कार्या तथोत्तरा"નો પાઠ છે. અને જે પાઠને અનુસરી શાસ્ત્રાનુસારી પ્રાચીન પ્રણાલિકા પ્રમાણે પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ થાય છે. પર્વક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગરૂપ અપવાદ પ્રસંગે ઉત્સર્ગ રૂપ વચન રજુ કરવું અને તેજ ગ્રંથમાં રહેલ અપવાદની વ્યવસ્થાના શાસ્ત્રવચનને જતું કરી શાસ્ત્રપાઠ આગળ ધરવો તે સામાન્ય માણસને ભ્રમમાં નાંખવાના કારસ્થાનરૂપ છે. એટલે **પ્રથમમુદ્દામાં તેમણે પર્વક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે પણ ઉદયતિથિનેજ ગ્રહણ કરવી તેવો પાઠ રજુ કરવો જોઈતો હતો પણ તેવો પાઠ તેમાં નથી. તેથી પ્રથમ મુદ્દો નિરર્થક બને છે.**

ત્રીજા મુદ્દામાં 'આ પાઠથી પણ એજ સૂચિત થાય છે કે-પહેલી પૂનમ અગર પહેલી અમાસે ચૌદશ માનવી. ઔદયિક ચૌદશે કલ્પિતપણે બીજી તેરશ માનવી એ વિનષ્ટ કાર્યનું ભાવિકારણ માનવાના દોષને પાત્ર બનવાનું જ કાર્ય છે.' [રા૦ પૃષ્ઠ ૫૭] આ પ્રમાણે જણાવી આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ जयविहु जिणसम-यंमि...जगद्व्यवस्थाविप्लवः प्रसज्येतेति गाथार्थ. પાઠ રજુ કર્યો છે.

આ પાઠ તત્ત્વતરંગિણીમાં પૂ. ઉપાધ્યાય શ્રીમદ્ ધર્મસાગરજી મહારાજે ખરતરગચ્છવાળાઓ ચૌદશના ક્ષયે તેરશે ચૌદશ કરવી જોઈએ છતાં પૂનમે ચૌદશ કરતા હતા તેની અસંગતતા દેખાડવા માટે રજુ કર્યો છે. આ પાઠ શાસ્ત્રાનુસારી પ્રાચીન પ્રણાલિકાને અનુસરનાર વર્ગ પ્રથમ પૂર્ણિમાએ કે પ્રથમ અમાવાસ્યાએ પૂનમ કે અમાસ માની ચતુર્દશી કરતો હોતતો કાર્ય કારણનું અસંગતપણું થવાથી સફલ થાત, પણ તેઓ તો સૂર્યોદય વખતે-અમુકઘડી આઠમ પછી નોમની ઘડીઓની શરૂઆત હોવા છતાં પૂર્વાચાર્યોની વ્યવસ્થાને અનુસરી આખો દિવસ આઠમ માની આઠમ પર્વ આરાધે છે તેવી રીતે પર્વના પરિસંખ્યાનને જાળવવા પૂર્વાચાર્યોની જણાવેલી પદ્ધતિમુજબ પ્રથમ પૂર્ણિમા કે અમાસને ફોક કરી તે દીવસને ચૌદશ બનાવી ચૌદશ કરે છે,

એટલે ત્રીજા મુદ્દામાં રજુકરેલ તત્ત્વતરંગિણીકારનો ખરતરગચ્છને ઠપકા માટે અપાયેલ પાઠ શાસ્ત્રાનુસારી પ્રણાલિકાને અનુસરનાર વર્ગની સામે ન ધરી શકાય. કારણકે અહિં તેનું સામ્યજ નથી ખરતરગચ્છવાળા પૂનમને પૂનમ

માનીને ચૌદશનું આરાધન કરે છે અને અહિં પૂનમ કે અમાવાસ્યાની સંજ્ઞાનો અભાવ કરીને ચૌદશ બને છે. હવે જો પ્રસંગ વિના આ પાઠને જ્યાં ત્યાં ઘટાવવામાં આવે તો આઠમ પછી નોમની ઘડીમાં પણ આઠમ માનવાની રીતિમાં ઘટાવવો પડશે અને તેમ થતાં સર્વ અવ્યવસ્થા થશે

આથી આ ત્રીજા મુદ્દામાં વિનષ્ટ કાર્યના ભાવિકારણની વાત વસ્તુને સમજ્યા વિના લખવામાં આવી છે કારણકે એક દીવસે બે પર્વ કરનાર તેઓને કાર્યકારણભાવ બતાવવાનો રહેતો નથી.

નવમા મુદ્દામાં "આથી પૂનમ અમાસની વૃદ્ધિએ નપુંસક એવી પ્રથમ પૂનમ અમાસે પાક્ષિક પર્વ અને ભા શુ પની વૃદ્ધિએ નપુંસક એવી ભા શુ પ્રથમ પંચમીએ સાંવત્સરિક પર્વ માનવા આરાધવાનું આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીનું મંતવ્ય શાસ્ત્રથી સર્વથા વિરૂદ્ધજ પુરવાર થાય છે"

(રા. પક્ષ પૃ. ૧૦૩)

આ પ્રમાણે જણાવી આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી "वुड्ढे पढमोऽवयवों" પાઠ રજુ કરે છે. તે પાઠમાં 'વૃદ્ધિતિથિમાં પહેલી તિથિ તે તિથિથી અંકિત કાર્ય કરવા માટે નપુંસક ગણવામાં આવી છે.' હવે જો શાસ્ત્રાનુસારી પ્રાચીન પ્રણાલિકાને અનુસરનાર વર્ગ પ્રથમ પૂનમે કે અમાવાસ્યાએ પૂનમ કે અમાવાસ્યાનું કાર્ય કરે તો આ પાઠનું સાફલ્ય છે. પરંતુ શાસ્ત્રાનુસારી પ્રણાલિકાને અનુસરનાર વર્ગ પ્રથમ પૂર્ણિમા કે અમાવસ્યાએ પૂનમ અમાસનું કાર્ય કરતો નથી પણ તે પ્રથમ પૂનમ કે અમાવાસ્યાને શાસ્ત્રની રીતિએ ચૌદશ બનાવી ચૌદશનું કાર્ય કરે છે એટલે અહિં વિજયરામચંદ્રસૂરિએ નપુંસક તિથિમાં કોઇ પર્વતિથિનું કાર્ય ન થાય તેનો આધાર રજુ કરવું જોઇએ. કારણ કે તે પાઠમાં-જણાવ્યું છે કે—

"तत्तन्नामाङ्कितकृत्येष्वेव प्रथमा तिथि प्रथमो मासो वा न समर्थः न पुनः सर्वेष्वपि कार्येषु" 'તે તે તિથિના નામથી અંકિત કાર્યોમાં પ્રથમતિથિ અને પ્રથમ માસ સમર્થ નથી. પરંતુ સર્વ કાર્યમાં અસમર્થ નથી.'

આથી જે પાઠ-તેમણે રજુ કર્યો છે તે પાઠ પ્રથમાતિથિ ને તિથિથી અંકિત કાર્યના નિષેધ માટે છે પણ બીજા કાર્યના નિષેધ માટે નથી. નપુંસક અપત્યજનમાં નિરર્થક છે છતાં મુદ્રાદિકકાર્યમાં નિરર્થક નથી હોતા તે વાત સર્વ પ્રસિદ્ધ છે આ ઉદાહરણને બદલે તેમણે 'જે નપુંસક પોતાની સ્ત્રીને....' વિગેરે લખ્યું છે તે ખુબજ હાસ્યાસ્પદ અને બુદ્ધિહીન છે.)

આ રીતે નવમા મુદ્દામાં રજુ કરેલ શાસ્ત્રપાઠ શાસ્ત્રાનુસારી પ્રાચીન પ્રણાલિકાનો મુદ્દલ વિરોધ કે રામચંદ્રસૂરિજીની માન્યતાનું સમર્થન નથી કરતો.

આ રીતે પૂર્ણિમાની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિની પ્રાચીન પ્રણાલિકા વિરૂદ્ધ નવ મુદ્દા વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ રજુ કર્યા છે. પરંતુ એકે મુદ્દામાં પ્રાચીન પ્રણાલિકાની અસંગતતા, દોષ કે શાસ્ત્રથી વિરોધ બતાવી શક્યા નથી. તેમજ તેમણે રજુકરેલ નવીન માન્યતાના સમર્થનમાં સ્પષ્ટ એક પણ આધાર કે પરંપરાનો દાખલો આપી શક્યા નથી એટલુંજ નહિ પણ તેને સંગત કે વ્યવસ્થિત પણ કરી શક્યા નથી.

શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા મુજબ ટીપણામાં બીજ પાંચમ આઠમ અગિયારસ અને ચૌદશની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા પ્રમાણે એકમ ચોથ સાતમ દસમ અને તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ થાય છે કે જેને સં. ૧૯૯૨ સુધી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ અને તેમના વડીલોએ આચરી છે. તેના વિરોધ માટે આ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ મુદ્દા ૪-૫ અને તેની પૂર્તિરૂપે મુદ્દા ૬-૭-૮-૧૨-૧૩-૧૭ કુલ આઠ મુદ્દા અને ૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪-૧૫-૧૬-૧૯-૨૦-૨૩-૨૪-૨૫ શાસ્ત્રપાઠ રજુ કર્યા છે.

મુદ્દા ચોથામાં આચાર્યવિજય રામચંદ્રસૂરિજીએ ક્ષયે પૂર્વા તિથિઃ કાર્યા અગર 'ક્ષયે પૂર્વા તિથિર્ગ્રાહ્યા' શાસ્ત્ર વચનનો પોતાને સંમત અર્થ છે નીચેના શબ્દોમાં જણાવ્યો છે.

" આ મુદ્દાના સંબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે ક્ષયે પૂર્વા તિથિ કાર્યા અગર ક્ષયે પૂર્વા તિથિર્ગ્રાહ્યા એ આજ્ઞા જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિરૂપે પ્રાપ્ત થતીજ ન હોય તેવી પર્વતિથિની માન્યતા અને આરાધનાનો દીવસ નક્કી કરવાને માટે છે. પણ ક્ષીણ પર્વતિથિના ક્ષયના બદલામાં તે ક્ષીણ પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઈ પણ પહેલી અપર્વ તિથિ આવતી હોય તેનો ક્ષય કરવાને માટે નથી જ. " [આ ર૮ પક્ષ પૃ. ૭૯]

આમાં પરસ્પર અસંગતિ છે કારણકે આરાધનાનો દીવસ અને પર્વતિથિની માન્યતા નક્કી કરવી એ પર્વક્ષય પ્રસંગે અપર્વ ક્ષય કરવો જોઈએ તોજ તે બની શકે. આથી પર્વતિથિની માન્યતા નક્કી કરવું કહેનારે પ્રાચીન પ્રણાલિકા પ્રમાણે પર્વક્ષય પ્રસંગે પૂર્વ અપર્વ ક્ષય કરવો જોઇએ

પાચમા મુદ્દામાં આચાર્ય વિજય રામચંદ્રસૂરિજીએ વૃદ્ધૌ કાર્યા તથોત્તરા અગર વૃદ્ધૌ ગ્રાહ્યા તથોત્તરા એ શાસ્ત્ર વચનનો પોતાને સંમત અર્થ આ પ્રમાણે જણાવ્યો છે.

" આ મુદ્દા સંબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે વૃદ્ધૌ કાર્યા તથોત્તરા અગર 'વૃદ્ધૌ ગ્રાહ્યા તથોત્તરા' એ આજ્ઞા જે પર્વતિથિ બે સૂર્યોદયોને સ્પર્શ-

નારી બનીને બીજા સૂર્યોદયવાળા દીવસે સમાપ્તિને પામેલી હોય તે પર્વતિથિની આરાધના તે પર્વતિથિના બીજા સૂર્યોદયવાળા દીવસે નક્કી કરવાને માટેજ છે પણ વૃદ્ધા પર્વતિથિના બદલામાં તે વૃદ્ધા પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઈપણ પહેલી અપર્વતિથિ આવતી હોય તેની વૃદ્ધિ કરવાને માટે નથી જ."

(ગ પક્ષ પૃષ્ઠ ૮૯)

ચોથા પાંચમા મુદ્દામાં 'क्षये पूर्वा तिथि कार्या (तिथि ग्राह्या) वृद्धौ कार्या (ग्राह्या) तथोत्तरा' આ બે પદનો શાસ્ત્રાનુલક્ષી પરંપરાનુજબ જે અર્થ થાય છે તે બરાબર નથી તે જણાવવા સાથે પોતાને સંમત આ૦ વિજયરામચંદ્રસૂરિએ બતાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે

क्षये पूर्वा तिथि० कार्या० આ પદનો અર્થ જૈનસંઘ ટીપ્પણાની બીજ, પાંચમ, આઠમ વિગેરે પર્વક્ષયવૃદ્ધિપ્રસંગે પૂર્વ અપર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવા પૂર્વકનો વિના મતભેદે સેંકડો વર્ષથી કરે છે.

સં. ૧૯૯૨ માં વિજયરામચંદ્રસૂરિએ क्षये पूर्वा० ના અર્થમાં ભિન્નતા દર્શાવી પરંતુ તે પહેલાં તેનો અર્થ કેવી રીતે થતો હતો?

"ઉમાસ્વાતિ વાચકનો પ્રઘોષ એવો સંભળાય છે કે क्षये पूर्वा तिथिः कार्या वृद्धौ कार्या तथोत्तरा

(પર્વતિથિનો) ક્ષય હોય તો પહેલી (તિથિ પર્વ) તિથિ કરવી, અને વૃદ્ધિ હોય તો પછીની કરવી' મતલબ કે પાંચમનો ક્ષય હોવાથી ચોથનો ક્ષય કરવાનો પ્રસંગ આવે છે" (સં ૧૯૫૨ અષાડ વદી ૧૧ બુધવાર સત્યવિજય)

આમાં (પર્વતિથિનો) (તિથિપર્વ) આ શબ્દ જ અધ્યાહાર લીધા છે. અને તેજ પ્રમાણે પંડિતવર્ય તુલાકૃષ્ણજી વિગેરે બ્રાહ્મણ પંડિતો ન્યાયની કોટિએ અધ્યાહાર લે છે

"क्षये पूर्वा० वृद्धौ उत्तरा० જ્યારે બાર પર્વતિથિ માંહેની કોઈપણ તિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે તેની પૂર્વતિથિનો ક્ષય લખીએ છીએ અને વૃદ્ધિ હોય છે ત્યારે ઉત્તરતિથિને એટલે બીજા દીવસને તિથિ તરીકે માન્ય રાખીને પ્રથમનો દીવસ ત્યાર અગાઉની તિથિમાં ભેળવીને આગલી તિથિનું દ્વિત્વ-બેપણું કરીએ "છીએ" (સં ૧૯૫૨ જૈન ધર્મ પ્રકાશ)

"क्षये पूर्वा तिथि कार्या" ક્ષયમાં પૂર્વતિથિનું ગ્રહણ કરવું અર્થાત્ એકમનો ક્ષય માનવો " [વિક્રમ સં ૧૯૮૦ વીરશાસન દીપોત્સવી અંક]

"પર્વતિથિના ક્ષય વખતે પર્વની આનારાધ્ય તિથિનો જ ક્ષય કરાય અને તેની જગ્યાએ પર્વતિથિનેજ કાયમ કરાય છે."

[પ્રવચન વર્ષ ૬ અંક ૧૨-૧૩-૧૪ પૃ ૧૦૭]

છે. વિશેષમાં પ્રતિવાદનો પ્રતિવાદ મોકલવા સંબંધી મેં કબુલેલું હોય એવું મને સ્મરણ નથી. (પૂજ્યશ્રીની સામે જોતાં કસ્તુરભાઈની વાતમાં પૂજ્યશ્રી સમ્મત છે એવું ઈંગિતાકારથી જાણવામાં આવ્યું હતું). વિશેષમાં અત્ર બીરાજમાન સરપંચને પ્રતિવાદનો પ્રતિવાદ મોકલવા સંબંધી પૂછેલ તે અવસરે તેઓએ પણ નહિં મોકલવા સુચવેલ તેથી પણ મેં મોકલેલ નથી, આમ છતાં તે વાતની ફરીથી દબાણ પુર્વકની માગણી ચાલુ રહી ત્યારે ફરીથી મી. વૈદ્યને પૂછવામાં આવ્યું તો તેઓએ જણાવ્યું કે પ્રતિવાદના પ્રતિવાદમા મુખ્યતયા શાસ્ત્રના આધારો છે અને તે સર્વમાન્ય છે. છતાં જોવા હોય તો મારી ના નથી. મી. વૈદ્યે પૂજ્યશ્રીને પૂછ્યું તો તેઓશ્રીએ જણાવ્યું કે મને વાંધો નથી પરંતુ પ્રતિવાદનો પ્રતિવાદ માંગી શકાય નહિં અને આપી શકાય નહિં

વૈદ્ય—પ્રતિવાદનો પ્રતિવાદ તેઓ માંગે જ છે તો પછી તમે પણ લઈ જઇ શકો છો.

પૂજ્ય—મારે જરૂર નથી.

કસ્તુરભાઈ—(પૂ. પ્રત્યે) આપશ્રીને જરૂર ન હોય તો પછી બધા સાધનોથી ભરપુર પેટી એમને લઇ જવા દો. શું થાય ?

પૂજ્યશ્રીએ અનુચિત થતું જોઈ મૌન પકડ્યુ છતાં તે દિવસે ચર્ચા બંધ થતી વખતે રામવિ૦ પેટી ઉપડાવી સાથે લઈ ગયા.

વૈદ્ય—આપ બંને આચાર્યો તપાગચ્છની માન્યતાવાળા છો ?

પૂજ્ય—હા. રામવિ૦—હા.

વૈદ્ય—વર્તમાનમાં તપગચ્છની શાખાઓ કેટલી ?

પૂજ્ય—મૂખ્યતાએ બે શાખાઓ છે. એક આણસુર તપાગચ્છ અને બીજી દેવસુર તપાગચ્છ. વર્તમાનકાળમાં તપાગચ્છનો સકળ સમુદાય દેવસુર ગચ્છની માન્યતાવાળો છે આણસૂર ગચ્છની પરંપરાને અનુસરનારા સંતાનીયા નથી.

રામવિ૦—તપગચ્છની ત્રણ શાખા છે. આણસૂર, દેવસૂર અને સાગર.

વૈદ્ય—એ ત્રણમાં તમે કઈ શાખામાં ?

રામવિ૦—અમે પોતે તો દેવસુરગચ્છની માન્યતાને અનુસરનારા છીએ.

પૂજ્ય—રામવિ૦એ ત્રણ શાખા જણાવી તે ઉચિત નથી, પરંતુ દેવસુર તપગચ્છની શાખાને અનુસરનારી સાગરશાખા છે. અર્થાત આણસુર શાખામાં કોઇ સંવેગી વર્ગ નથી અને સાગરની શાખા થી. દેવસુરિજીની સમાચારીવાળી છે. એટલે વર્તમાનમાં આખા તપગચ્છમાં માત્ર દેવસુરિની સમાચારી છે. મુખ્યતાએ તો એજ શાખા છે

વૈદ્ય—'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એ પદની શરૂઆત કરનાર કોણ ?

પૂજ્ય—પૂર્વધર ભગવાન્ શ્રીઉમાસ્વાતિ વાચકવર્યજી.

વૈદ્ય—ઉપરના બે પદનો આધાર મુખ્યત્વે કયા શાસ્ત્રમાં પ્રથમ શરૂ થયો ?

પૂજ્ય—રત્નશેખરસૂરિ વિરચિત શ્રાદ્ધવિધિમાં

વૈદ્ય—શ્રાદ્ધવિધિના કયા પ્રકરણમાં કયા પ્રસંગે શરૂ થયો ?

પૂજ્ય—આરાધનાના પ્રસંગમાં પર્વતિથિનિર્ણય અવસરે 'क्षये पूर्वा०' ઇત્યાદિ બે પદનું અવલંબન લીધેલું છે.

વૈદ્ય—(રામવિ૦ પ્રત્યે) ઉપરની વાત જણાવી તેમાં કંઇ કહેવાનું છે ?

રામવિ૦—ના.

વૈદ્ય—જૈન ટિપ્પન વ્યુચ્છિન્ન થયું છે, એમ માનો છો ? અને માનતા હો તો વ્યુચ્છિન્નકાળ કઈ શતાબ્દિમાં ?

પૂજ્ય—જૈ૦ ટિ૦ વ્યુચ્છિન્ન થયું છે અને વ્યુચ્છિન્નકાળ અગિઆરમી શતાબ્દિનો છે અને તે સંબંધના સ્પષ્ટ અક્ષરો મળી આવે છે.

વૈદ્ય—જૈન ટિપ્પનક વ્યુચ્છિન્ન થયું છે. માટે પૂર્વે હશે કે કેમ ?

રામવિ૦—હા. હયાતિ વગર વ્યુચ્છિન્ન કેમ કહેવાય ?

પૂજ્ય—જૈન ટિપ્પનકનો વ્યુચ્છેદ થયો એટલે જૈનગણિતનો અભાવ નહિ પણ પ્રવૃત્તિનો અભાવ

વૈદ્ય—પ્રવૃત્તિનો અભાવ એટલે શું ?

પૂજ્ય—પ્રવૃત્તિના અભાવના કારણમાં ગ્રહચારના લેખોનો અભાવ છે અને તેથી નવીન પંચાંગ બની શકે નહિ

વૈદ્ય—આ કથન કરેલી બીના કયા શાસ્ત્રના આધારે જણાવો છો ?

પૂજ્ય—સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ અને ચંદ્રપ્રજ્ઞપ્તિ શાસ્ત્રના આધારે જણાવાય છે. આ બંને શાસ્ત્રોમાં સૂર્યચંદ્રના ચાર અને નક્ષત્ર સબંધી નિરૂપણ છે, પરંતુ ગ્રહચારાદિનું નિરૂપણ નથી માટે નવીન પંચાગ બની શકે નહિ.

વૈદ્ય—શાસ્ત્રમાં વૃદ્ધિ નથી તો લૌકિક ટિપ્પણાની વૃદ્ધિ કેમ સ્વીકારાય છે ? અને લૌકિક ટિપ્પણામાં વૃદ્ધિ કેમ થઈ ?

પૂજ્ય—જેમ જૈન દર્શનને અનુસરનાવાળા શાસ્ત્રોમાં પોષ, અષાઢનીજ વૃદ્ધિ હતી પરંતુ બીજા માસોની વૃદ્ધિ નહોતી, છતાં લૌકિક ટિપ્પનકને અનુસરવાથી તે બે (પોષ અને અષાઢ) સિવાયના માસોની વૃદ્ધિ સ્વીકારવામાં આવી છે, તેવી રીતે જૈનશાસ્ત્રોમાં તિથિવૃદ્ધિ નહી કહેલી હોવા છતાં પણ લૌકિક ટિપ્પનકને અનુસરવાથી તિથિવૃદ્ધિ સ્વીકારવામાં આવી છે

વૈદ્ય—તિથિના વધઘટનો નિર્ણય શા હિસાબે છે ?

પૂજ્ય—શ્રી ચંદ્રપ્રજ્ઞપ્તિ શાસ્ત્રના આધારે ચંદ્રચારાનુસારિણી તિથિ એવું લક્ષણ હોવાથી તિથિનું માન ઓગણસાઠ ઘડીનુજ હોય, તેથી વધી શકે નહિં.

અને લોકોમાં ચંદ્ર, સૂર્યના આંતરાના આધારે તિથિ હોવાથી તે લોકો તિથિ-વૃદ્ધિ ગણે છે પરંતુ એક વર્ષમાં બાર તિથિ ઘટાડીને છ તિથિ વધારે છે એટલે પરમાર્થથી તો છ તિથિનો ઘટાડો રહ્યો.

વૈદ્ય—'क्षये पूर्वा०' ઇત્યાદિ બે પદના અર્થનો નિર્ણય કઇ રીતે થઇ શકે ?

પૂજ્ય—મીમાંસકના નિયમ પ્રમાણે પ્રથમ પદને વિધિરૂપ અને બીજા પદને નિયમરૂપ, કારણકે અપ્રાપ્તમાં અપૂર્વવિધિ અને પાક્ષિકમાં (બે પર્વતિથિ વખતે એક દિવસે એક પર્વતિથિપણું નક્કી કરવામાં આવે ત્યારે) નિયમ ગણાય અપૂર્વ–અપ્રાપ્તિ–સૂર્યોદય સ્પર્શનકાલે પ્રાપ્ત કરાવાય છે અને 'सिद्धे सत्यारम्भो नियमाय कल्प्यते' એ ન્યાયથી વૃદ્ધિ પ્રસંગે અમુક તિથિને જ તે તિથિ કહેવી એવો નિયમ કરાય છે

વૈદ્ય—ચતુર્દશીનો અભાવ છે તો વ્યપદેશ કેમ કરવો ?

પૂજ્ય—મહોપાધ્યાય ધર્મસાગરજીકૃત તત્ત્વતરંગિણીમાં 'ननु औदयिक०' ઇત્યાદિ પાઠ તિથિનો સંકલ્પ કરવા માટે છે અને શ્રાદ્ધદિન કૃત્યમાં छण्ह तिहीणं मज्झंमि આ બંને પાઠથી તેરસના વ્યપદેશને ઉડાડીને ચૌદશનો વ્યપદેશ કરીને (ચૌદશ તિથિ કરીને) પછી આરાધના–તપ–જપ વિગેરે કરાય છે અને યથાશક્તિ અબ્રહ્મત્યાગ, સચિત્તપરિહાર વિગેરે કરાય છે. તિથિનો નિર્ણય ન હોય તો ખંડનનું પ્રાયશ્ચિત્ત આવે.

બીજો દિવસ.

સં. ૧૯૯૯ ના ફાગણ સુદિ ૧

૧ પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવેશ શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી, ૨ ચંદ્રસા૦ ૩ રામવિ૦ ૪ ચારિત્રવિ૦ ૫ વૈદ્ય તથા ૬ કસ્તુરભાઈ એ છની હાજરી હતી.

સ્થળ—મોદીનો બંગલો, પાલીતાણા ટાઇમ-નવા બારવાગે શરૂ.

વૈદ્ય—ચંડાંશુચંડુ લૌકિક વ્યવહારમાટે લોકો સ્વીકારે છે તેવી રીતે આપ સ્વીકારો છો ?

રામવિ૦—અમે તો સ્વીકારીએ છીએ.

પૂજ્ય—ચંડાંશુચંડુને ધાર્મિક વિષયમાં સંસ્કારપૂર્વક સ્વીકારીએ છીએ.

વૈદ્ય—ચંડાંશુચંડુની ક્ષય-વૃદ્ધિ સ્વીકારો છો ?

પૂજ્ય—અમે સંસ્કારપૂર્વક સ્વીકારીએ છીએ.

વૈદ્ય—આરાધનામાં ભેદ છે કે તિથિના નિર્ણયમાં ભેદ છે ?

પૂજ્ય—આરાધનામાં હાલ ભેદ નથી પરંતુ હાલનો વિરોધ પર્વતિથિ-નિર્ણય કરવા પૂરતો છે.

વૈદ્ય—સંસ્કાર વિના આરાધના કરોછો કે કેમ ?

પૂજ્ય—ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે સંસ્કારપૂર્વક પર્વતિથિ બનાવી પર્વતિથિએ આરાધન કરાય છે

વૈદ્ય—પરિસખ્યાત તિથિ છે કે ?

પૂજ્ય—પર્વતિથિનું પરિસંખ્યાનત્વ છે રામવિ૦ હા. એમજ છે.

વૈદ્ય—ચતુર્દશીનિમિત્તે જે કહ્યું હોય તે ન કરવામાં આવે તો વાંધો શું ?

પૂજ્ય—પ્રાયશ્ચિત્ત આવે.

વૈદ્ય—પૂર્વકાળના સાધુઓ શુદ્ધ હતા, તેથી અતિચાર આવે તો તે અવસરે પ્રતિક્રમણ કરતા હતા, અને વર્તમાનકાલીન સાધુઓ તો ઉભય ટંક પ્રતિક્રમણ કરે છે પછી ચતુર્દશીએ પ્રાયશ્ચિતાદિ જણાવોછો તે કઇ રીતિએ ?

પૂજ્ય—ઉભય ટંક પ્રતિક્રમણની બીના તે દરેક દિવસ-રાત્રિ સંબંધીની છે, અને વિશેષતો પર્વઅનુષ્ઠાનમાં છે.

વૈદ્ય—ચંડાંશુચંડુના આધારે લોકો બધી પ્રવૃત્તિ કરે છે તો શું લોકોની પ્રવૃત્તિમાં અને તમારી પ્રવૃત્તિમાં ફરક છે ?

પૂજ્ય—હા, પ્રવૃત્તિ બે પ્રકારની એક લૌકિક અને બીજી લોકોત્તર છે; અને હાલનો વિરોધ લોકોત્તર પ્રવૃત્તિ નહિ સમજવાથી છે

વૈદ્ય—લૌકિક પ્રવૃત્તિને અનુસરતું લૌકિક સાધન ચંડાંશુચંડુ છે તો તમે તમારી લોકોત્તર પ્રવૃત્તિ માટે શું કરશો ?

પૂજ્ય—પ્રથમ જવાબ અપાઇ ગયેલ છે, છતા કહું છુ કે તેમાં આવતા પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ વખતે ક્ષયે૦ પ્રઘોષને આશ્રયિને સંસ્કાર કરીને એક પર્વતિથિ નક્કી કરાય છે અને પછી તેનું આરાધન કરાય છે.

વૈદ્ય—હાં, હાં, ચંડાશુચંડુને સંસ્કાર પૂર્વક સ્વીકારવાનું જણાવી ગયા છો એજને ?

પૂજ્ય—હા

વૈદ્ય—હવે ફક્ત વિવાદતો પર્વતિથિ ક્ષય-વૃદ્ધિમાં છે ને ? અને તેનો નિર્ણય તો ચંડાંશુચંડુદ્વારાએજ કરવાનો છે ને ?

રામવિ૦—હા તેને સાધન માનવામાં અમારે બંન્નેને વિપ્રતિપત્તિ નથી.

વૈદ્ય—"क्षये पूर्वा०" ઇત્યાદિ પદોમાં 'क्षये पूर्वा तिथि कार्या' એ પ્રથમ પદનું સમર્થન કયા શાસ્ત્રમાં છે ?

પૂજ્ય—શ્રાદ્ધવિધિગ્રંથ, અને તે ગ્રંથમાં પર્વ આરાધન પ્રસંગે પ્રથમ પદનું સમર્થન કરેલ છે. શ્રા૦ વિ૦ પૃ. ૫૨.

વૈદ્ય—ધારોકે આઠમીનો ક્ષય છે તો 'क्षये पूर्वा०' એ પદનું અવલંબન લઇને પ્રત્યાખ્યાન કરવાનો કાળ કયો ?

પૂજ્ય—પ્રત્યાખ્યાનની ધારણા સૂર્યોદયપૂર્વે અને પછી પણ કરાય છે.

પ્રત્યાખ્યાનનો અવસર સૂર્યોદયાનુસારે છે અને તેથીજ सूरे उग्गए, उग्गए सूरे એ બે પદ (પ્રત્યાખ્યાનના આલાવાના) સમજવાથી વધુ સ્પષ્ટ થાય તેમ છે, પરંતુ અષ્ટમીના ક્ષયે અષ્ટમીનો નિર્ણય કર્યા પછીજ પ્રત્યાખ્યાનની ધારણા અને ગ્રહણના પ્રશ્નને અવકાશ રહે છે.

વૈદ્ય—ઉભય ટંક ષડાવશ્યક કરો છો તેમાં પ્રત્યાખ્યાનની વ્યવસ્થા શી રીતે કરો છો?

પૂજ્ય—સૂર્યોદયપૂર્વે અને સૂર્યોદય પછી પણ પ્રત્યાખ્યાનની ધારણા ગ્રહણ કરાય છે. રાત્રિ સમાપ્ત થવાની તૈયારીમાં જે પ્રતિક્રમણ કરે છે તે પ્રાયઃ સૂર્યોદય પહેલાં પ્રત્યાખ્યાન(પચ્ચખાણ) ધાર્યું હોય તો ધાર્યું છે એમ કહે છે અને કર્યું હોય તો કર્યું છે એમ કહે છે.

વૈદ્ય—પ્રતિક્રમણ અવસરે પછી તે દિવસ સંબંધી કે રાત્રિ સંબંધીનું હોય તોપણ પ્રત્યાખ્યાન અવસરે તો તિથિનો નિર્દેશ કરવોજ જોઇએને! કારણકે તિથિ નિર્દેશ વગર પ્રત્યાખ્યાન શી રીતે કરે?

પૂજ્ય—પ્રતિક્રમણ અવસરે પ્રત્યાખ્યાન ધારનારા અને કરનારાઓ તિથિ નિર્દેશના નિર્ણયપૂર્વકજ પ્રત્યાખ્યાન ધારે છે અને ગ્રહણ કરે છે

વૈદ્ય—ત્યારે તો પ્રત્યાખ્યાનારએ તિથિનિશ્ચય થઇ ગયેલો હોય છે ને?

પૂજ્ય—હા

વૈદ્ય—આ પ્રસંગે એટલું સમજવું જરૂરી છે કે પ્રત્યાખ્યાન પ્રાતદિન કરાય છે. તો સર્વ તિથિ માટે પણ તિથિનિર્દેશ જરૂરીનો છે કે નહિ?

રામવિ૦—વૃદ્ધિક્ષયપ્રસંગ બધી તિથિઓ માટે જરૂરીનો છે

પૂજ્ય—નહિં, પર્વમાટેજ તિથિના નિર્ણયની જરૂર છે.

વૈદ્ય—તિથિનો નિર્ણય બધાને જરૂરનો ખરો કે નહિ?

રામવિ—સાધુઓને અતિથિ કહેલા છે, અને શ્રાદ્ધવિધિગ્રંથ પ્રથમ તેઓશ્રી જણાવી ગયા તે પણ શ્રાવકને ઉદ્દેશીનેજ છે.

પૂજ્ય—શ્રાદ્ધવિધિમાં પ્રથમ દિનકૃત્ય પછી રાત્રિકૃત્ય જણાવી પછી પર્વકૃત્યમાં પર્વારાધન અને પર્વારાધનની તિથિઓના નિર્ણય જણાવ્યા હવે જો પર્વારાધન તિથિસાથે સાધુઓને સંબંધ હોય તો વિરોધને અવકાશ નથી. વિ જે રીતિએ રામવિં૦ સાધુઓને અતિથિ કહે છે તે સમજ વિનાનુ છે. પર્વારાધન તો સાધુ-ઓને પણ કરવાનું છે

વૈદ્ય—પ્રઘોષ બધા સ્વીકારે છે?

પૂજ્ય—હા, પરંતુ અર્થ જે રીતિએ કરવો જોઇએ તે રીતિએ કરતા નથી.

વૈદ્ય—પ્રતિષ્ઠાનો દિવસ હોય અને પ્રતિમા પધરાવવી હોય, દરેક વર્ષે પ્રતિમાજીની વર્ષગાંઠ આવતી હોય, સંઘયાત્રાદિનુ પ્રયાણ કરવું હોય, વિહાર

કરવો હોય, અને માલારોપણના દિવસે ઉપવાસાદિક કરવો હોય તો તે દિવસના નિર્ણય માટે 'ક્ષયે પૂર્વા૦' ઈત્યાદિ પદ લગાડવું કે નહિ ?

પૂજ્ય—લગાડો કિંવા ન લગાડો પરન્તુ આરાધનાના વિષયમાં પર્વતિથિના નિર્ણયમાટે તો 'ક્ષયે પૂર્વા૦' ઇત્યાદિ પદ લગાડવુંજ પડે.

વૈદ્ય—પર્વદિવસમાટે તે પ્રઘોષનાં પદો લગાડવાં આવશ્યક છે અને તે સિવાયના દિવસ માટે અનાવશ્યક છે ?

પૂજ્ય—હા, કારણકે પર્વદિનની આરાધના અતિઆવશ્યક છે.

વૈદ્ય—અમાવાસ્યા અને પૂર્ણિમા એ બે પર્વ છે અને પર્વદિવસે ઉપવાસાદિ અકરણે પ્રાયશ્ચિત્તાદિ ખરૂં ?

પૂજ્ય—શ્રાવકને અંગે પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા નિયમિત પૌષધની પર્વ તિથિઓ છે, અને તેમાં પૌષધ ન કરેતો દૂષણ લાગે.

વૈદ્ય—પર્વાનુષ્ઠાન માટે તિથિનિર્દેશ કરવાનું કહો છો પરંતુ જે તિથિએ પર્વ હોય તેની પહેલાં પણ આરાધના થાય છે ?

રામવિ૦—હા.

પૂજ્ય—નહિ, ગ્લાનાદિ કારણ હોયતોજ પર્વતિથિ પહેલાં વૈયાવચ્ચ કરનાર તપાદિ આરાધન કરે. અન્યથા નહિ, અર્થાત્ મુખ્યવૃત્યા પર્વતિથિએજ કરાય છે.

વૈદ્ય—આવશ્યક પર્વતિથિઓ કઈ ?

પૂજ્ય—અષ્ટમી, ચતુર્દશી, પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા.

વૈદ્ય—ચતુષ્પર્વી ચાર તિથિજ છે ?

પૂજ્ય—જાતિવાચક અષ્ટમીથી સુદ-અને વદ લેવાય તેવી રીતે ચતુર્દશી પણ સુદ અને વદની લેવાય એટલે ચારતિથિ અને પૂર્ણિમા તથા અમાવાસ્યા એમ છ તિથિ છે

વૈદ્ય—આવશ્યક અને અનાવશ્યક પર્વ આવે ત્યારે અનાવાસ્યક પર્વને બાધા કરીને આવશ્યક પર્વનું રક્ષણ કરાય છે એ વાત ખરી ?

પૂજ્ય—શાસ્ત્ર અને પરંપરાને ધ્યાનમાં લઇ સંસ્કાર કરવામાં વાધો નથી.

વૈદ્ય—ચતુષ્પર્વીની બીના ક્યા ગ્રંથમાં છે ?

પૂજ્ય—કલિકાલ સર્વજ્ઞ વિરચિતશ્રીયોગશાસ્ત્રમાં છે

વૈદ્ય—આવશ્યકપર્વ અવસરે પ્રતિમાધારી શું કરતા હશે ?

પૂજ્ય—પ્રવચન સારો૦ ગ્રંથમાં પ્રતિમાધારીને તેરશ પછી ૧૪-૧૫ નો છઠ્ઠ કરવાનો આવે તો બે દિવસે તપસ્યા કરીને છઠ્ઠ કરે પરંતુ ચતુર્દશી પૂર્ણિમાનું કાર્ય એક દિવસે કરાતું નથી.

રામવિ૦—આવશ્યક પર્વ અકરણે પ્રાયશ્ચિત્ત, અને અનાવશ્યકે તેમ નથી.

પૂજ્ય—આવશ્યક અને અનાવશ્યકનો વિભાગ સમજ્યા વગર બોલવામાં ઉતાવળ કરવી નહિ

વૈદ્ય—સેનપ્રશ્ન અને હીરપ્રશ્ન સંબંધીના પ્રશ્નો બન્નેને સમ્મત છે?

પૂજ્ય— } હા-સર્વને સમ્મત છે.
રામવિ. }

વૈદ્ય—કવિ દીપવિજયનો મૂળ પત્ર છે.? રામવિ૦-હા મારી પાસે છે.

(રામવિ૦ પાસેથી લઇ વૈદ્યે તપાસ્યો.)

વૈદ્ય—હીરસૂરિજીનું સ્વર્ગગમન એકાદશીએ છે અને પ્રશ્ન બે એકાદશી પૂર્વકનો છે તો બે એકાદશીની માન્યતા તે વખતની ખરી કે નહિ?

પૂજ્ય—ચંડાંશુચંડુ ટીપનમાં બે એકાદશી છે તે તો સ્વર્ગગમન કઇ એકાદશીએ કરવું અર્થાત્ લૌકિક ચંડાંશુચંડુ ટીપ્પનમાં બે એકાદશી છે તો સ્વર્ગગમન ગુરૂવર્યનુ થયું તે એકાદશી પર્વ કઇ એકાદશીએ કરવું. અને તેથીજ બીજી औदयिक्यामेव એ સમાધાન સત્કાર પૂર્વકનું સંગત છે.

વૈદ્ય—દેવસૂરગચ્છને અનુસરવાવાળો હાલ છે?

પૂજ્ય—હાલતો તપગચ્છ સમુદાય બધો તેને અનુસરવાવાળો છે.

*ત્રીજો દિવસ,

ફાગણ સુદ. ૩. મોદીનો બંગલો. નવો ટાઇમ ૩ થી શરૂ

પૂજ્યપાદગુરૂદેવ, ચંદ્રસા૦, રામવિ૦, ચારિત્રવિ૦, શેઠ કસ્તુરભાઇ; વૈદ્ય.

વૈદ્ય—મુસદ્દાપર સમર્થન લખેલ છે તે વિષે કંઇ કહેવું છે?

પૂજ્ય—ના. રામવિ.—ના

વૈદ્યે રામવિ૦ને જણાવ્યું કે તેમને આપેલા પાઠોનો વિમર્શ થઇ ગયો છે. હવે તેઓને બોલવાનું નથી પરંતુ તમારા આપેલા પાઠોનો હું વિમર્શ કરૂં છું માટે તમારે ઉત્તરો દેવા.

રામવિ૦—બધું મેં નિવેદનમાં લખેલું છે એટલે મારે વિમર્શમાં કંઇ ઉત્તર આપવાના રહેતા નથી.

---

* તા. ક ફાગણ સુદ ૨ ના બાર વાગે ટાઇમસર પૂજ્યપાદ ગુરૂદેવ આવેલ પરંતુ વૈદ્ય શ્રીગીરિરાજ ઉપર જોવા ગયેલ અને વિરૂધ્ધ પક્ષના શ્રાવકોદ્વારા બીજાઓ સાથે વિચાર વિનિમય થયો એમ સાંભળવામાં આવેલું. તેમજ ટાઇમસર સ્થાને વૈદ્ય હાજર નહિ હોવાથી પૂજ્યશ્રી પાછા ફરતા હતા તેવામાં વૈદ્ય રસ્તામાં શાહની ગાડીમાં સામે આવતા હતા તેમણે રસ્તામાં ઉતરી અને ઉચિત વિનયપૂર્વક પૃચ્છા કરી પાછા વળવા જણાવ્યું. જવાબમાં પૂજ્યપાદશ્રીજીએ કહ્યું ... કાલે જોઇશું વિશેષ તેથી તે દિવસ મુલત્વી રહ્યો.

વૈદ્ય—સમર્થન અને ખંડન વિષયક શાસ્ત્રાધાર વિષે પ્રશ્ન પૂછું છું કે (આ ઉપરના શબ્દો ઉચ્ચાર્યા બાદ રામવિ૦ મૌન ધારણ કર્યું.) પૂર્વે આજ્ઞાદિવ્યવહાર હતા હાલ કયો વ્યવહાર છે ?

પૂજ્ય—જીતવ્યવહાર

વૈદ્ય—જીત વ્યવહારમાં વિરોધ આવે તો શું કરો ?

પૂજ્ય—કારણ તપાસાય છે.

વૈદ્ય—પાંચવ્યવહારમાં આજ્ઞા વ્યવહાર માટે ઉલ્લેખ સીધા મળે છે ?

પૂજ્ય—આજ્ઞા વ્યવહારનું જ્ઞાપન છે પરંતુ ઉલ્લેખ બહુ અલ્પ છે.

વૈદ્ય—ધારણા વ્યવહાર કોને કહેવાય ?

પૂજ્ય—એક આચાર્યે પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિષયક કથન કરેલ સંકેત બીજા આચાર્ય ઉપર મોકલવામાં આવે છે તે ધારણા (સંકેત વિષયક)

વૈદ્ય—આગમ વ્યવહારનો અધિકાર કોને ?

પૂજ્ય—આગમ વ્યવહારમાં દશપૂર્વધારીઓ સમજવા. સમગ્રશ્રુત-આગમ વ્યવહારમાં દશપૂર્વથી ન્યૂનવાળાનો અધિકારજ નથી

વૈદ્ય—શ્રુત એટલે શું ?

પૂજ્ય—નવપૂર્વાન્ત તે બધું શ્રુત.

વૈદ્ય—ત્રીજીપાટે પ્રવર્તન થાય તે જીતાચાર એટલે શું ?

પૂજ્ય—પ્રથમ શરૂ કરેલું તે વૃત્ત, અને તે પછી તેની શિષ્યપરંપરાના અનુયાયીઓએ શરૂ કરેલને આચર્યું તે અનુવૃત્ત (બીજીપાટે), અને ત્રીજી પાટે પ્રવર્ત્તન થાય તે જીતાચાર કહેવાય.

વૈદ્ય—વૃત્ત, અનુવૃત્ત અને જીતાચાર માટે કયા ગ્રંથમા કથન છે ?

પૂજ્ય—ધર્મરત્નપ્રકરણ ગ્રંથમાં अन्नं मणाइ० ત્રણ ગાથા.

વૈદ્ય—જીતકલ્પ ઈત્યાદિ એટલે શું ?

પૂજ્ય—શાસ્ત્રમાં કથન કરેલ હોવાછતાં કાલાદિ કારણ અપેક્ષાએ બહુ-ગુણકારક જાણીને સંવિજ્ઞગીતાર્થે કરેલ તે આચીર્ણ (આચરણા) કહેવાય છે, અને તેને જીતકલ્પ (વ્યવહાર) કહેવાય છે कप्पाणं पाउरणं इत्यादि।

વૈદ્ય—આદિપદથી શું લેવું ?

પૂજ્ય—આદિ શબ્દથી વિકલ્પ चातुर्मासि केचित् અને केचित् चतुर्दश्यां पाक्षिकं सर्वेषां सम्मतम् ॥

વૈદ્ય—ચતુર્થી શરૂ કોણે કરી ?

પૂજ્ય—રાજાએ કાલિકાચાર્ય ભગવાનને કહ્યું કે પંચમીના રોજે ઇન્દ્ર મહોત્સવ છે માટે સાંવત્સરિકપર્વ છઠ્ઠીના દિવસે કરો. કાલિકસૂરિમહારાજે

છઠ્ઠના રોજ કરવાથી રાત્રિનું ઉલ્લંઘન થાય છે પરંતુ રાત્રિનું ઉલ્લંઘન ન થવું જોઈએ એ વાત લક્ષ્યમાં લઇ ચતુર્થી કરી.

વૈદ્ય—આષાઢ પૂર્ણિમાનો ક્ષય દરેક યુગાન્તે આવે છે ?

રામવિ૦—હમણાં એમ માને છે.

પૂજ્ય—હા, તે માટે શાસ્ત્રકથન છે, ક્ષય આવે તો પૂર્ણિમા રાખતા હતા. અર્થાત્ પૂર્ણિમાનો ક્ષય હોય તોપણ પૂર્ણિમાને સ્થિર રાખી પૂર્ણિમાનું આરાધન કરતા હતા.

વૈદ્ય—પૂર્ણિમાના ક્ષયે પણ પૂર્ણિમા રાખવી શામાટે ?

પૂજ્ય—પૂર્ણિમાનો ક્ષય હોય તો પણ પૂર્ણિમા સંજ્ઞાવાળી તિથિ ઉભી રાખીને આરાધન કરવું એ શાસ્ત્રીય અભિપ્રાય છે

વૈદ્ય—સમવાયાંગ સૂત્રાનુસારે તેમજ ૭૦ દિવસ અભિપ્રાયે ચતુર્દશીએ પાક્ષિક આવે એ વાત સાચી છે, છતાં પંચમીને બદલે ચતુર્થી કરી એ બીના કાલિકાચાર્યચરિત્રમાં છે; પણ ચતુર્દશી સંબંધી ઉલ્લેખ નથી ?

પૂજ્ય—૭૦ સીતેર આદિ દિવસે ચાતુર્માસી સંબંધી વાત નથી એ વાત માની શકાય છે.

વૈદ્ય—અતિક્રમણવિષયક ગ્રંથ કયો છે ?

પૂજ્ય—હારિભદ્રીયવૃત્તિ-આવશ્યક સૂત્ર.

વૈદ્ય—સામાયિકાદિ ષડ્અધ્યયન એ વિધિક્રમ ક્યાં છે ?

પૂજ્ય—વૃત્તિ અને ચૂર્ણિમાં છે.

ત્યારબાદ વૈદ્યે પંડિત રૂપવિજયજીનો પત્ર તપાસ્યો અને પછી પ્રશ્ન કર્યો.

વૈદ્ય—આ પત્રમાં વિજયાનંદસૂરિ તે તપાગચ્છીય છે ?

પૂજ્ય—હા, પરંતુ શાખાન્તરીય છે.

વૈદ્ય—ચતુષ્પર્વીમાં ચારનો નિર્દેશ કયા સૂત્રમાં છે ?

પૂજ્ય—સૂત્રકૃતાંગમાં છે.

વૈદ્ય—બાકીના પર્વ માટે પ્રાયશ્ચિત્ત નથી એ વાત સાચી છે ?

રામવિ૦—ના

પૂજ્ય—પ્રતિમાધારીએ માટે પ્રાયશ્ચિતનો નિયમ છે બીજા માટે તે નિયમ નથી.

વૈદ્ય—'કાર્યા' શબ્દનો અર્થ આરાધના કરવી એમ માનો છો ?

રામવિ૦—હા, મારા મતે તો આરાધના કરવી એ અર્થ છે.

પૂજ્ય—એ અર્થ નથી.

વૈદ્ય—ગ્રાહ્યા અને કાર્યામાં અર્થ ભેદ છે ?

પૂજ્ય—અર્થભેદ નથી પરંતુ એકજ અર્થ છે.

રામવિ૦—अष्टमी क्षये सप्तमी आराध्या-आज्ञा।

પૂજ્ય—વિવાદમાં બીજાના આધારે નિર્ણય તે કાલિક નિર્ણય પરંતુ સર્વજગ્યા ઉપર કાલિક નિર્ણય નથી.

વૈદ્ય—कार्या અને आज्ञानो અર્થ તમે શો કરો છો?

પૂજ્ય—પર્વતિથિના વિવાદના નિર્ણય માટે તે શબ્દો છે અને તિથિ નિર્ણય થયા પછી આરાધના તો બન્ને પક્ષને સંમત છે.

વૈદ્ય—ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે अज्ज का तिहि એ બોલાય છે તે શા માટે?

પૂજ્ય—પર્વારાધન કરનાર પૂછે કે આજ કઈ તિથિ છે અને તિથિનો નિર્ણય થાય તો પર્વ નિમિત્ત લીધેલ વ્રત નિયમનો અમલ કરી શકાય તે સારૂ.

વૈદ્ય—અષ્ટમીક્ષયે નવમીના દિને અષ્ટમીનુ કૃત્ય કરી શકતા નથી માટે સપ્તમીસ્પર્શતી અષ્ટમી કરો અને સપ્તમીયુક્ત અષ્ટમી બોલો તો વાધો શો?

પૂજ્ય—વ્યપદેશનોજ અભાવ છે, પછી સાથે તિથિ ઉચ્ચારવાની રહેતી નથી.

વૈદ્ય—મિશ્રા સપ્તમી-અષ્ટમી, મિશ્રા ત્રયોદશીચતુર્દશીનો વ્યવહાર કરવામાં દોષ છે?

પૂજ્ય—હા, સપ્તમીના વ્યવહારનો અભાવ કરીને અષ્ટમી સંજ્ઞા આપ્યા બાદ અષ્ટમી તિથિ કરીનેજ અષ્ટમી સંબધી આરાધના કરવી.

વૈદ્ય—પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાના ક્ષયે પૂર્વ પૂર્વતરનો ક્ષય કરો છો તે કેવી રીતે?

રામવિ૦—પૂર્ણિમાક્ષયે ચતુર્દશીમાં પૂર્ણિમા કરવી અને ત્રયોદશીનો ક્ષય કરી ત્રયોદશીમાં ચતુર્દશી કરવી એમાં અમારે મોટો વિરોધ છે.

પૂજ્ય—પૂર્વે ચાતુર્માસિક પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાએ થતું હતું અને હવે ચતુર્દશીએ ચાતુર્માસિક કરાય છે પરંતુ બન્નેનું પર્વપણું જતું નથી.

રામવિ—પૂર્વે પૂર્ણિમાદિએ થતું હતું અને હવે ચતુર્દશીએ થાય છે માટે ચતુર્દશીનું મુખ્ય પણું અને પૂર્ણિમાનું ગૌણપણું છે.

પૂજ્ય—નહિ, ચતુષ્પર્વીમાં પૂર્ણિમા ગૌણત્વ અને ચતુર્દશી અગૌણત્વ નથી.

વૈદ્ય—આરાધ્યત્વેન બે તિથિ છે એમાં વાંધો શો છે?

પૂજ્ય—બે તિથિને સંજ્ઞા અલગ અલગ આપીને આરાધના કરવી. કારણકે બે તિથિ આરાધ્ય છે, અને તેથીજ પૂર્ણિમાએ શ્રીસિદ્ધગિરિજીની યાત્રાનું પ્રાધાન્ય છે, અને ચતુર્દશીએ ચાતુર્માસિક પ્રતિક્રમણાદિનું પ્રાધાન્યપણું છે.

વૈદ્ય—દરેક માસમાં ચતુર્દશી અને પૂર્ણિમાદિને અલગ અલગ-સંજ્ઞા આપવાનું પ્રયોજન શું?

પૂજ્ય—બ્રહ્મચર્ય-તપ જપ-વ્રત નિયમની આરાધના તે તે પર્વની નિયમિત અલગ અલગ થવી જોઈએ.

વૈદ્ય—'ક્ષયે પૂર્વા૦' એ પદથી પૂર્ણિમા ક્ષયે પૂર્ણિમા ચૌદશે કરાય છે. પરંતુ 'ક્ષયે પૂર્વા૦' એ પદથી તેરશનો ક્ષય કરવાનું સાધન નથી એ વાત ખરી છે ?

પૂજ્ય—પૂર્ણિમાના ક્ષયે પૂર્ણિમાનો ચતુર્દશીમાં અને તેવી રીતે ચતુર્દશીનો તેરશમાં વ્યપદેશકરીને વ્યવસ્થા કરવી પર્વરક્ષણ માટે 'ક્ષયે પૂર્વા૦' એ પદને યાવત્સંભવસ્તાવત્ વિધિઃ એ ન્યાયને અનુસરીને ઉપયોગ કરવો.

રામવિ—પૂર્ણિમા ક્ષયે પૂર્ણિમા અને ચતુર્દશીની વ્યવસ્થા સાગરજી મહારાજ પોતાના મતે તો કહી ગયા, પરંતુ અમારે મતે તો પૂર્ણિમાના ક્ષયે ચતુર્દશીમાં પૂર્ણિમાની આરાધના અંતર્ભૂત કરાય છે.

વૈદ્ય—આ ચર્ચાના નિર્ણયમા વાદી–પ્રતિવાદી સમ્મત થયો હોવાથી. વિશેષમાં મુદ્રિત તત્ત્વતરંગિણી હસ્તલિખિત તત્ત્વતરંગિણી સાથે મેળવી છે ? અને તે પ્રત કયાં છે ?

પૂજ્ય—હા, અને તે પ્રત સુરત–જૈનાનંદ પુસ્તકાલયમાં છે.

રામવિ૦—પંડિત રૂપવિજયજીનો પત્ર, કઇ શાસ્રીય પુરાવાની પ્રતો અમને મળી નથી. પ્રતિવાદમાં તત્ત્વતરંગીણિનો પાઠ અવરાવિ૦ ઇત્યાદિ હસ્ત લિખિત પ્રત સાથે મળતો નથી. હમારી પાસેની પ્રત સાથે મળતું નથી. અર્થાત્ હમારી હસ્ત લિખિત તત્ત્વતરંગીણિમાં પાઠ છે તે પાઠ આપની તત્ત્વતરંગિણીમાં નથી.

પૂજ્ય—છપાવેલ તત્ત્વતરંગિણિ જે પરથી (હસ્તલિખિત ગ્રંથપરથી) છપાવી તે બરોબર છે, બીજી પ્રતમાં જે પાઠ કહે છે તે અસંગત છે કઇ શાસ્રીય પુરવાની પ્રત જેઓની હતી તેઓને તે સુપ્રત કરવામાં આવી છે.

વૈદ્ય—અષ્ટમી ક્ષયે સપ્તમીનો ક્ષય કરી વ્યવસ્થા કરો છો પરંતુ પૂર્ણિમા ક્ષયે તેરસ સુધી પહોંચો છો તે વિચારણીય છે કે નહિ ?

પૂજ્ય—શાસ્ત્ર અને પરંપરાના હિસાબે વિચારવા જેવું કંઇ પણ રહેતું નથી.

વૈદ્ય—યુગાન્તે આષાઢ પૂર્ણિમાનો ક્ષય થાય છે ત્યા પૂર્ણિમા અખંડ રાખ્યાછતાં લોકપ્રકાશ અને સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ ગ્રંથમાં પૂર્ણિમાના ક્ષય બદલે તેરસનો ક્ષય કરવો એમ સ્પષ્ટ શબ્દમાં જણાવાયું નથી

પૂજ્ય—લોકપ્રકાશ વિગેરેમાં જ્યોતિષના ચારના હિસાબે કથન કરેલું છે. આરાધનાની અપેક્ષાએ તો યુગના અંતની આષાઢિ પૂર્ણિમાનો ક્ષય, છતાં પણ શ્રી નિશીથ ચૂર્ણિ તથા દશાશ્રુત સ્કંધનીચૂર્ણિમાં પૂર્ણિમાને અખંડ રાખીને તે દિવસને પૂર્ણિમા તરીકે જણાવેલો છે. પૂર્ણિમા પર્વ હોવાથી તેનો જેમ ક્ષય ન ગણાય તેમ ચતુર્દશી પર્વ હોવાથી તેનો પણ ક્ષય ન ગણાય માટે તેરશનો ક્ષય ગણવો પડે અને તેજ પ્રમાણે શાસ્રના લેખો અને પરંપરા છે.

વૈદ્ય—ચતુર્દશીમાં પૂર્ણિમા કરો છો પણ ચતુર્દશીનું કર્ત્તવ્ય કયાં કરશો ? કારણકે ચતુર્દશી ત્રુટિત નથી તો તેને માટે શી વ્યવસ્થા કરવી અને કયા શાસ્રઆધારે ?

પૂજ્ય—જેમ ટીપણાંમાં ક્ષય પામેલી. ચૌદશનું કાર્ય તેરશે થાય છે તેવી રીતે પૂનમ ક્ષયે ચૌદશને દિવસે ચૌદશનું નામ ઉડી જવાથી તેજ ચૌદશનું કાર્ય પાક્ષિક ટીપણાની તેરશે થાય છે અને તે એ ફેરફાર જણાવવા માટેજ શ્રી હીર પ્રશ્નોત્તરમાં પૂનમના ક્ષયને અંગે त्रयोदशीचतुर्दश्योः એમ કહીને તેરશે ચૌદશ અને ચૌદશે પૂનમ કરવાનું કહ્યું છે. અને એજ કારણથી તેરશ ભૂલી જવાય અર્થાત્ તેરશે ચૌદશ ન કરી હોય એટલે ચૌદશ કરવાનું ભૂલીગયા હોય તો ચૌદશે ચૌદશ કરીને પૂનમનું તપ એકમે કરવાનું જણાવેલુ છે.

વૈદ્ય—વિસ્મૃતિમાં પ્રાયશ્ચિત્ત છે કે ?

પૂજ્ય—સ્મરણ હોય અને ન કરેતો પ્રાયશ્ચિત્ત છે પરંતુ વિસ્મૃતિમાં તો અન્નત્થણાભોગેણં ઈત્યાદિ આગારો છે

વૈદ્ય—वर्तमाने पाक्षिकं चतुर्दश्यामिति समीचीनम् न वा ?

પૂજ્ય—પૂર્ણિમાએ પાક્ષિક કરવાવાળા પૂનમીયા ગચ્છવાસીઓ હજુપણ પાક્ષિક પૂર્ણિમાએ કરે છે અને વર્તમાનમાં તપગચ્છની સમાચારીવાળા ચતુર્દશીએ કરે છે.

વૈદ્ય—ચંડૂપંચાંગમાં જણાવેલ વૃદ્ધિ ગ્રહણ કરો છો ?

પૂજ્ય—હા, પરંતુ સંસ્કાર પૂર્વક ગ્રહણ કરીએ છીએ એટલે ઉદયને સ્પર્શતી બે તિથિ હોય તો पर्वतिथित्वेन ઉત્તરા તિથિને પર્વ તિથિ કહેવી અને માનવી

વૈદ્ય—સમાપ્તિ ભોગની વાતો ખરતરો લે છે ?

શામવિ—મત પ્રતિપાદન અર્થે અમે લઇએ છીએ, અન્યથા નહિ.

વૈદ્ય—બીજી તિથિને પર્વ તિથિ કહેવી અને માનવી તેના કરતાં આરાધના કરવી એમ કહેવામાં વાંધો શો ?

પૂજ્ય—પર્વતિથિત્વેન તિથિ નક્કી થાય પછી આરાધનામાં તો ઉભય પક્ષને વાંધો છેજ નહિ, એટલુ જ નહિ પણ 'क्षये पूर्वा०' ઇત્યાદિ એ પદો તિથિ નિયમન માટે છે.

વૈદ્ય—તમારા બંન્ને તરફથી મુદ્દાઓ તે પરતું વિવેચન વિગેરે મહત્વું તે બધું વિચારતાં ટાઇમ જોઇએ માટે નિર્ણય ચાર મહિના પછી આપવામાં આવશે કદાચ છ મહિના પણ થાય.

પૂજ્ય—નિર્ણય તો જેમ બને તેમ જલદી થાય તો સારૂં, કારણકે લંબાણ થવામાં અનેકવિધ શંકાને સ્થાન છે.

કસ્તુરભાઇ—મુદ્દા, સમર્થન અને ખંડન વિગેરે તથા રૂબરૂમાં થયેલ વાટાઘાટ થયા બાદ ટુંક નિર્ણય બ્હાર પાડવામાં આવે અને તે મુદ્રિત થઇ પ્રસિદ્ધ

થાય તે સારૂ, પરંતુ તે સિવાયનું કંઈ પણ મુદ્રિત ન થાય તો સારૂં એમ ઇચ્છું છું.

પૂજ્ય—હું કે નિર્ણયને હું ઇચ્છતો નથી, મુળ મુસદ્દાપર ઉત્પન્ન કરે મુદ્દાઓ અને સમર્થન તપાસીને ઉચિતતા અને અનુચિતતા શાસ્ત્રહિસાબે કેટલી સંગત-અસંગત છે તે વિગત વાર જણાવવામાં આવે તોજ સંતોષકારક અને લાભદાયી છે.

રામચં—નિર્ણય બાદ બધું સાહિત્ય બહાર ન પાડવામાં બંધાઇ જઈએ અને ન પાળી શકીએ તેના કરતાં વ્યવસ્થિત બહાર પાડવું સારૂં છે.

કસ્તુરભાઇ—બહાર પાડવામાં નિર્ણય વિગેરે ઉપર લાંબા ટીકા ટીપ્પન થાય તે શોભાસ્પદ નથી.

રામચં—આ ત્રણ બોના પર ધ્યાન અપાય તો તમારો મુદ્દો સચવાય. ૧ નિર્ણય બહાર પડયા પછી અમે બંન્ને આચાર્ય તથા શિષ્ય વર્ગ ટીકા ટીપ્પન ન કરે. ૨ ટીકા ટીપ્પન કરે તો આજ્ઞા બહાર કરવા. ૩ જ્યાંસુધી નિર્ણય ન આવે ત્યાં સુધી આ વિષયમાં બન્ને પક્ષે લખવું નહિ.

પૂજ્ય—ત્રીજા નંબર સિવાયની બે સૂચનાઓમાં સહમત છું પણ નિર્ણય ન આવે ત્યાંસુધી તે વિષયમાં મૌન ન સેવાય.

કસ્તુરભાઇ—આપશ્રી બન્નેની સૂચનાઓ લક્ષ્યમાં રાખી મુસદ્દો કરૂં છું તે ઉપર આપ બંન્ને સહી આપો

મુસદ્દો–

તિથિચર્ચાના અંગે અમે બન્ને આચાર્યોએ (શ્રીમદ્સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી તથા વિજયરામચંદ્રસુરિજી) જે મુદ્દા ઉપસ્થિત કર્યા છે અને તેના અંગેનું સમર્થન-ખંડન વિગેરે લખેલું છે તે બધું શેઠ કસ્તુરભાઈ દ્વારા પી એલ. વૈદ્યને મોકલાવ્યુ છે. વૈદ્યની રૂબરૂમાં તે મુદ્દાઓ પ્રત્યે અમારા બંન્નેના વિચારની લેવડ દેવડ થયા બાદ જે નિર્ણય વૈદ્ય આપે તે કસ્તુરભાઈ દ્વારા આવે અને તે મુજબ અમે બંન્ને આચાર્યો અને અમારા બંનેનો શિષ્ય સમુદાય તે ઉપર ટીકાટીપ્પન નહિ કરે અને કરેતો આજ્ઞા બહાર કરશું

લિ૦ આનંદસાગર (પોતાના હસ્તાક્ષરમાં)
વિજયરામચંદ્રસૂરિ (,,)

ઉઠવાની તૈયારીમાં કસ્તુરભાઈએ જણાવ્યું કે પી. એલ. વૈદ્ય પ્રોફેસરની સમક્ષ ચર્ચા ચાલી તે દરમિયાન કે તે પછી પણ બંન્ને આચાર્યો પરસ્પર સમજુતિ પર આવી જાઓતો તે સર્વ પ્રકારે શ્રેષ્ઠ છે, અને આ મારી નમ્ર વિનંતિ છે. કદાચ આ સંબંધમાં મને બોલાવશો તો તુરતમાં હું હાજર થઇશ

સાંકેતિક નામોની સમજ નીચે મુજબ

પૂજ્ય—આગમોદ્ધારક આચાર્ય દેવેશ શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી

રામવિ—વિજયરામચન્દ્રસૂરિ.

હું—ચંદ્રસાગર, ચારિત્રવિ૦–ચારિત્રવિજય.–કસ્તુરભાઈ–શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ આ. ક. ની પેઢીના પ્રમુખ ડૉ. વૈદ્ય–વાડીયા કૉલેજના પી. એલ વૈદ્ય.

તા. ક. વૈદ્યનું લખાણ મળવા પહેલાં પેપર, તાર અને બીજા પક્ષના મનુષ્યોના કથન ઉપરથી વૈદ્યની તટસ્થતા તૂટીગઈ છે એમ માલમ પડવાથી નિર્ણય બન્ને આચાર્યોને મોકલવામાં આવે તે અગાઉ તા. ૫. મી જુલાઈએ (તા. ૫–૭–૧૯૪૩) વૈદ્યના લખાણની અમાન્યતા શાસનપક્ષ તરફથી અનેક દૈનિકાદિ પત્રોથી જાહેર કરવામાં આવી હતી. આ પછીના તટસ્થ તુટયાના અનેક પુરાવાઓ બહાર પડયા છે.

સંપાદકીય નોંધ—મૌખિકપૃચ્છા અહિં એટલા માટે રજુ કરવામાં આવી છે કે વૈદ્ય મૌખિક પૃચ્છા કરવા આવ્યા તે અગાઉ તેમનું માનસ એકપક્ષીય હતું તે વાત તેમના સવાલ પુછવાની પદ્ધતિ જ જણાવે છે.

પરિશિષ્ટ ન. ૨

નિર્ણયનો અસ્વીકાર.

Date 14-6-43

Sheth Kasturbhai Lalbhai

Pankornaka–AHMEDABAD.

By newspapers writings and othersides Saying could not maintain Tatasthapanu I do not therefore Except his writings.

Anandsagar.

તા. ૧૪–૬–૪૩

શેઠ કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ.

પાનકોર નાકા–અમદાવાદ.

વર્તમાનપત્રોનું લખાણ અને સામાપક્ષનું કથન તટસ્થપણું તુટયાનું જણાવે છે માટે તેમનું લખાણ મને માન્ય નથી. આનંદસાગર.

શાસનપ્રેમી ભાઈઓને સવેળાની ચેતવણી. નં. ૧

શાસનપ્રેમી વર્ગ એ વાત તો ચોક્કસ જાણે છે કે શ્રી તપાગચ્છમાં સમાચારી કેઈ સદીઓથી ચાલી આવે છે કે "લૌકિક પંચાંગમાં જ્યારે જ્ય પર્વતિથિની હાનિ કે વૃદ્ધિ હોય ત્યારે ત્યારે તેનાથી પૂર્વ કે પૂર્વતર અપ તિથિની હાનિવૃદ્ધિ કરવામાં આવે છે, જેમકે અષ્ટમી વિગેરેની ક્ષય કે વૃ હોય ત્યારે સપ્તમી વિગેરેની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરવામાં આવે છે, ને પૂર્ણિમા અમાવાસ્યા જેવાની ક્ષયવૃદ્ધિ હોય ત્યારે તેરસ જેવાની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવામાં આવે છે.

આ સમાચારી શાસ્ત્ર અને પરંપરા બંનેથી શુદ્ધ છે અને તેને માટેન અનેક પુરાવાઓ શાસ્ત્રોમાં છે ને જે આજ સુધીમાં ઘણી વાર જાહેર થયા ? તેમજ જૈનસમાજ આ આચાર સેકડો વર્ષોથી આચરે છે છતા નવો વર્ગ તે શાસ્ત્ર અને પરંપરા બંનેને ઉઠાવનાર થઇ પર્વતિથિઓની હાનિ અને વૃદ્ધિ કહેવા-માનવા લાગ્યો છે

આ બાબતના નિર્ણયને માટે શેઠ કસ્તુરભાઈ લાલભાઈએ પુનાના વૈદ્યને તટસ્થ તરીકે ગોઠવ્યા હતા. પરંતુ તાર ટપાલ, પેપર અને તે પક્ષના નેતાઓના કથનથી વૈદ્યનું તટસ્થપણું સર્વથા તુટી ગયું છે, એમ નક્કી જણાયાથી શેઠ કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ ઉપર તે ચુકાદાને ખુલાસા અને ટીકા વગર નહિ માનવાને માટે પહેલેથી જણાવી દેવામાં આવ્યું છે છતાં કદાચ કોઈપણ તરફથી તે વૈદ્યનું લખાણ બહાર પડે તો તે શાસનપ્રેમીઓને કોઇપણ પ્રકારે માનવા લાયક નથી એમ તમોને અનુસરનારા ગણીને જણાવવું જરૂરી ગણ્યું છુ

આમ છતાં તે વિષયના મુદ્દા સમર્થન અને ઉત્તરો કોઇપણ સારા બીજા ચાર વિદ્વાનો પાસે મુકી શેઠ કસ્તુરભાઇ લાલભાઇ અમારા લખાણ ઉપરથી કે જરૂર જણાય તો અન્ય મૌખિક ચર્ચા પછી ઓછી મોઢે નિર્ણય લાવી આપે તો તે કબુલ કરવા લાયક ગણાય.

તા. ક—પર્વારાધનનો વિષય આખા શાસન સાથે સંબંધવાળો હોવાથી તેનો નિર્ણય અયોગ્ય રીતે આવે તે શાસનમર્યાદાની અપેક્ષાએ ભયંકર હોવાથી આ જાહેર કરવાની જરૂર જણાયેલ છે

કપડવંજ,
અસાડ સુદ ૩ તા ૫-૭ ૪૩ } આનંદસાગરના ધર્મલાભ વાંચવા.

શાસનપ્રેમી ભાઇઓને સવેળાની ચેતવણી નં. ૨

ચેતવણી નં. ૧ આપ્યા પછી શેઠ કસ્તુરભાઈએ જે નિવેદન બહાર પાડયું છે તે અવળે રસ્તે દોરનાર ન થાય માટે આ બીજી ચેતવણી આપી છે.

૧. તેઓએ જણાવેલા મુસદ્દાથી જ સ્પષ્ટ છે કે પુનાના ડાક્ટર વૈદ્યે નિર્ણય સંબંધી નિર્ણય લખી શેઠ કસ્તુરભાઈ દ્વારાએ બન્નેને મોકલી આપવો જો તેમ થયું હોત તો બોલવાનું રહેતજ નહિ. પરંતુ વૈદ્યનુ લખાણ તા. ૯ મી જુલાઇએ રજીષ્ટરથી આવે છે જે અયોગ્ય નિર્ણયવાળું હોવાથી પાછું મોકલાયું છે, જ્યારે પુનાના રહીશ શા. મોહનલાલ જે નવા પંથના છે, તેને તે પહેલાં મળે છે અને તે મોહનલાલ પેપર અને તારોદ્વારાએ પોતાના ફેંસલના ચુકાદાના સમાચાર ફેલાવે છે. એ ઉપરથી સ્પષ્ટપણે વૈદ્યની તટસ્થતા નથી રહી એમ નક્કી થાય છે. અને તેથીજ વૈદ્યનું લખાણ શેઠને તા. ૧૪ મીએ તારથી અમાન્ય જણાવી તા. ૨૦ મીએ ખુલાસા અને ચર્ચા સિવાય ન લેવા જણાવ્યું હતું, છતાં તે સિધી વાત શેઠ કસ્તુરભાઈએ માની નહિ.

૨. જ્યારે પેપરમાં મોકલ્યાના તરફેણદારીના સમાચારો આવ્યા ત્યારે શેઠ કસ્તુરભાઈને તે બાબત જણાવતાં અખબાર પર ભરોસો ન રાખવો એમ જણાવીને વસ્તુની ઉપેક્ષા કરી પણ તેનો વૈદ્ય પાસેથી ખુલાસો લીધો નહિ અને તેનું સમાધાન જણાવ્યું નહિં.

૩. તારથી વૈદ્યને તે મોહનલાલના પ્રચાર બાબત પુછાવ્યું કે શેઠની જાણ બહાર પુનાના શેઠ મોહનલાલથી આ પ્રચાર કેમ થયો ? ત્યારે તેના જવાબમાં વૈદ્યે શેઠને પૂછવાનું જણાવ્યું, અને તે બન્ને તારો શેઠને મોકલ્યા ત્યારે તેમાં અણુજુગતું નથી એમ શેઠે જણાવ્યું અર્થાત્ તેનું પણ સમાધાન કર્યું નહિં. આ વસ્તુઓ વિચારવાથી દરેક સુજ્ઞને માલમ પડશે કે વિધિમાં વૈદ્યની તટસ્થતા રહી નથી અને તેથી તેઓના લખાણને પણ કોઈ ન્યાયપ્રિય મનુષ્ય ખુલાસા અને ચર્ચા સિવાય એમને એમ મંજુર કરી શકે નહિ.

વૈદ્યની તટસ્થતાના ભંગને માત્ર વિધિની વિપરીતતા ગણીને શેઠ તરફથી સ્હામા પક્ષના જુન માસના પ્રચાર પછી લગભગ એક મહિને આવેલું લખાણનું રજીસ્ટર પાછું મોકલ્યું છે.

હવે એ નિવેદનમાં જણાવ્યા મુજબ લખાણ બહાર પડયું છે છતાં છપાઇ બહાર પડશે ત્યારે તેમાં વિષયની જે વિપરીતતા છે તે આગળ જાહેર કરવામાં આવશે અર્થાત તે લખાણ બહાર પડ્યા માત્રથી કોઇએ પણ ભ્રમમાં પડવું નહિં.

પરંતુ તેમાં આવેલ વિષયોની વિપરીતતા જાહેર થાય ત્યાં સુધી અભિપ્રાય બાંધતાં જરૂર થોભવું.

તા ૬—૧ વૈદ્યના બહાર આવેલા લખાણમા તા ૩ જુન છે, સેવ પત્રમાં પાલીતાણાથી તા ૧લી જુને, મુંબઇ સમાચારમા અમદાવાદથી તા ' જુને, વંદેમાતરમ્‌માં તા. ૬ જુને અને વીરશાસનમાં તા. ૧૧ મી જુને લખાણ શેઠને મોકલ્યાના સમાચારો પ્રગટ થાય છે. અને તા. ૧૪ મી જુ તટસ્થતા તુટ્યાનો તાર અત્રેથી શેઠ ઉપર મુકવામાં આવે છે અને શેઠ વૈદ્યનું લખાણ વૈદ્યની સહી થયા પછી એક મહિના કરતાં પણ વધારે મુદત એટલે તા ૫ મી જુલાઇએ અમદાવાદથી બન્નેને રજીસ્ટરથી મોકલે છે આ બધું વિચારનારો સુજ્ઞ વર્ગ તટસ્થની કાર્યવાહી પ્રશંસા લાયક નથી રહી, એમ ચોક્કસ સમજી શકશે.

૨ શેઠ ઉપર જે લખાણ મુદત પ્રમાણે પાલીતાણાથી તા ૫–૧–૪૩ ના રજીસ્ટરથી ગયું હતુ તેને માટે તે લખાણમા જણાવેલ ' પ્રેષિત ' શબ્દ અને લખાણની મુદત ઓળગીને તા ' ૬–૧–૪૩ ના દિવસે પાલીતાણાથી માણસ મોકલી તા ૭–૧–૪૩ ના દિવસે કસ્તુરભાઇને હાથોહાથ મોકલાવ્યુ તેને માટે વપરાયેલા ' પ્રદત્ત ' શબ્દ શું લેખમાં એક પક્ષનો હાથ સ્પષ્ટ નથી કરતો ? અને જો એમ હોય તો તે લખાણ સ્વતત્ર વૈદ્યનું નહિ, પરતુ નવીન પંથના હસ્તક્ષેપવાળું જ ગણાય અને તેથી તે લખાણની વિપરીતતા શામવૈદ્ય કે નવા પંથના નામે જાહેર થાય તો પણ અયોગ્ય નહિં ગણાય

કપડવંજ
તા ૧૧–૮–૪૩ } આનંદસાગરના ધર્મલાભ વાંચવા.

શેઠશ્રી કસ્તુરભાઇ લાલભાઇદ્વારા આવનાર તિથિચર્ચાનો નિર્ણય પૂ. આચાર્ય શ્રી સાગરાનદસૂરીશ્વરજી મ અને આ શ્રી વિજયરામચદ્રસૂરિજી એ બે વચ્ચે હતો. તેમા પૂ.આચાર્યશ્રી સાગરાનદસૂરીશ્વરજીએ શેઠશ્રી કસ્તુરભાઇદ્વારા નિર્ણય બહાર ન પડે તે અગાઉ જૈન જનતાને નિર્ણય ન માનવા માટે ચેતવણી નં ૧ કાઢી ચેતાવી હતી અને તે ચેતવણી બાદ શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઇના નામે આ વિજયરામચદ્રસૂરિદ્વારા પ્રચાર પામેલ ૨૭–૩–૪૩ ના નિવેદનમાં " ત્યારબાદ આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીએ તા. ૫–૧–૪૩ ના રોજ એક પત્રિકા બહાર પાડી અને તેમાં ડૉ. વૈદ્ય તટસ્થ રહ્યા નથી એવો આક્ષેપ મૂક્યો, અને જણાવ્યું કે તેથી ડૉ. વૈદ્યનો ચુકાદો તેમને માન્ય તેમજ બધનકારક નથી." આ શબ્દો લખી પૂ આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીનું નિર્ણયમાંથી છુટા થવાપણાની જાહેરાત અને કબુલાત

શેઠશ્રીએ કરી છે. અને તે નિવેદનને પોતાના જૈન પ્રવચનના ૩-૧૦-૪૩ ના અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરી આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ ડૉ. પી એલ વૈદ્યનો નિર્ણય પોતાને માન્ય છે અને આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીને અમાન્ય છે. તેમ કબુલ કરેલ છે.

એટલે પૂ. આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી ડૉ. વૈદ્યના નિર્ણયની કબુલાતથી મુક્ત થયા છે તેની જાહેરાત અને કબુલાત તેમની ચેતવણી નં. ૧ થી, શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈના નિવેદન દ્વારા શેઠશ્રીથી અને પ્રવચન વીરશાસન દ્વારા આ. રામચંદ્રસૂરિજીથી આજ અગાઉ થઈ ચૂકેલ છે તે પ્રસિદ્ધ જ છે.

આમ છતાં સામાન્ય જનતા નિર્ણયના પ્રચારને નામે ખોટે રસ્તે ન દોરવાય તેટલા માટે પૂ આચાર્ય શ્રીમત્ સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી સિવાય બીજા પૂ. આચાર્યોએ આ નિર્ણય સ્વીકાર્યો નથી તેની જાહેરાત થઈ હતી જે નીચે મુજબ છે.

"સમગ્ર જૈન સંઘને વિજ્ઞપ્તિ.

જૈન સંઘના વિદ્યમાન પૂ. આચાર્યો, પૂ. પંન્યાસો અને જૈન સંઘના આગેવાનોએ તિથિચર્ચાના ગણાતા ચૂકાદાને સ્વીકાર્યો નથી.

ચુકાદામાં જૈન શાસ્ત્રોને ખોટાં જણાવવામાં આવ્યાં છે અને તેઓને વગોવવામાં આવ્યાં છે.

ચુકાદો જૈન સંઘોને માન્ય નથી.

સેંકડો વર્ષોથી શ્રી જૈનશાસ્ત્રો અને પરંપરાપ્રમાણે શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર તપાગચ્છ સંઘ જે પ્રમાણે પર્વારાધન કરતો હતો તેજ પ્રમાણે હાલ પણ કરે છે ને કરવાનો છે.

હાલ જે પ્રમાણે પર્વારાધન થાય છે તે પર્વારાધન સેંકડોવર્ષોથી જૈનશાસ્ત્રો અને તદનુસારી પરંપરા પ્રમાણે જ થાય છે. જૈન તપાગચ્છ સંઘની પ્રાચીન રીતિ અને શાસ્ત્રો મુજબ ટિપ્પણાની બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિઆરસ અને ચૌદશની ક્ષયવૃદ્ધિએ એકમ, ચોથ, સાતમ દસમ અને તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ તથા પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરે છે અને તેજ પ્રમાણે નીચેના જૈન-સંઘના ૪૪ સમુદાયોમાંથી ૪૧ સમુદાયો આરાધના કરે છે અને કરવાનાં છે.

જૈન સમાજના વિદ્યમાન ૪૪ સમુદાયોમાંથી ૪૧ સમુદાયો પરાપૂર્વની રીતિ મુજબ પર્વારાધન કરવાના છે. તેમને આ ચુકાદો માન્ય નથી.

૧ પૂજ્યપાદ આચાર્ય શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી–

પૂ. આ. વિજયદર્શનસૂરિજી, પૂ. આ. વિજયોદયસૂરિજી, પૂ. આ. વિજયનંદનસૂરિજી, પૂ. આ. વિજયવિજ્ઞાનસૂરિજી, પૂ. આ. વિજયપદ્મસૂરિજી, પૂ. આ. વિજયામૃતસૂરિજી, પૂ. આ. વિજયલાવણ્યસૂરિજી, પૂ. ઉ. કસ્તુરવિજયજી આદિ ઠાણા.

૨ પૂજ્ય. આ. શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી–

પૂ. આ. માણિક્યસાગરસૂરિજી, પૂ. પં. ચંદ્રસાગરજી આદિ ઠાણા.

૩ પૂ. આ. શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજી–

પૂ. આ. લલિતસૂરિજી, પૂ. આ ઉમંગસૂરિજી, પૂ આ. કસ્તુરસૂરિજી, પૂ. આ. વિજયવિદ્યાસૂરિજી આદિ ઠાણા

૪ પૂ. આ. શ્રી વિજયહર્ષસૂરિજી–

પૂ. આ. વિજયમહેન્દ્રસૂરિજી, પૂ. આ. વિજયોદયસૂરિજી, પૂ આ. કલ્યાણસૂરિજી તથા પૂ. પં. મંગળવિજયજી આદિ.

૫ પૂ. આ. શ્રી વિજયમોહનસૂરિજી–

પૂ આ. વિજયપ્રતાપસૂરિજી, પૂ. પ. ધર્મવિજયજી, પૂ પં. પ્રીતિવિજયજી તથા પૂ. પં. માણિક્યવિજયજી આદિ ઠાણા.

૬ પૂ. આ. શ્રી. ઋદ્ધિસાગરસૂરિજી–પૂ. આ. કીર્તિસાગરજી. ૭ પૂ. આ શ્રી. વિજયેન્દ્રસૂરિજી–પૂ. પં. ભાવવિજયજી આદિ ઠાણા. ૮ પૂ. આ. શ્રી. વિજયભક્તિસૂરિજી–પૂ. પં. કંચનવિજયજી આદિ ઠાણા. ૯ પૂ. આ શ્રી. વિજયકુમુદસૂરિજી–૧૦ પૂ આ શ્રી. વિજયદેવસૂરિજી–૧૧ પૂ. આ. શ્રી વિજયન્યાયસૂરિજી ૧૨ પૂ. આ શ્રી. વિજયલાભસૂરિજી–૧૩ પૂ આ શ્રી સૌભાગ્યસૂરિજી–ઉ. વિવેકવિજયજી આદિ ઠાણા ૧૪ પૂ. આ શ્રી જયસિંહસૂરિજી ૧૫ પૂ આ. શ્રી માણિક્યસિંહસૂરિજી ૧૬ પૂ. આ. શ્રી વિજયસુરેન્દ્રસૂરિજી–પૂ પ. રવિવિજયજી આદિ ઠાણા ૧૭ પૂ. આ. શ્રી. કનકચંદ્રસૂરિજી. ૧૮ સ્વ પૂ પ્રવર્તક કાંતિવિજયજી મહારાજનો સમુદાય ૧૯ પૂ ઉ. દયાવિજયજી મહારાજ આદિ ૨૦ પૂ ઉ સિદ્ધિમુનિજી. ૨૧ પૂ પ. શાંતિવિજયજી આદિ. ૨૨ પૂ પં. ચંદ્રવિજયજી. આદિ ઠાણા ૨૩ પૂ. પં. રંગવિમળજી આદિ, ૨૪ પૂ. પં. રવિવિમળજી. ૨૫ પૂ પ હિંમતવિમળજી ૨૬ પૂ પં. મહેન્દ્રવિમળજી ૨૭ પૂ. પં. શ્રી હીરમુનિજી આદિ. ૨૮ પૂ પં. શ્રી. કીર્તિમુનિજી આદિ ૨૯ પૂ. પં. શ્રી અવદાતવિજયજી ૩૦ પૂ પ. શ્રી નયવિજયજી ૩૧ પૂ. પં. શ્રી દુર્લભવિજયજી. ૩૨ પૂ. પં શ્રી લલિતવિજયજી ૩૩ પૂ પ. શ્રી કલ્યાણવિમળજી.

પૂ. પં. શ્રી મંગળવિજયજી ૩૫ પૂ. પં. શ્રી હિંમતવિજયજી દિ. ૩૬ પૂ પં શ્રી મોહનવિજયજી કાશીવાળા. ૩૭ પૂ. પં. શ્રી. પુણ્યવિમળજી. ૩૮ પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી મહારાજ. પૂ. મુનિરાજ જયંત

વિજયજી આદિ ૩૯ પૂજ્ય મુનિરાજ જ્ઞાનસુંદરજી મહારાજ ૪૦ પૂજ્ય મુનિવર્યશ્રી ગુલાબવિજયજી દાદાનો સમુદાય, ૪૧ પૂજ્ય મુનિરાજ દર્શનવિજયજી ત્રિપુટી વિગેરે વિગેરે.

જૈનસમાજમાં કોઈ દીવસ પર્વતિથિની ક્ષય કે વૃદ્ધિ થતી નથી. સં. ૧૯૯૨ પછીથી શરૂ થયેલ નવામતે બાર પર્વતિથિને બદલે તેર અને અગિઆર પર્વ કરી પર્વારાધનના લોપનું મહાન પાપ સમાજમાં પ્રવર્તાવવું શરૂ કર્યું છે.

પૂજ્ય આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ સિવાય ઉપરોક્ત પૂજ્ય આચાર્યવર્યો અને પૂજ્ય સાધુ સમૂહોએને જૈનેતરના આપેલા જજમેન્ટ સાથે મુદ્દલ સંબંધ નહોતો અને નથી. પૂ. આ. શ્રીસાગરાનંદસૂરિજીનું માનવું હતું કે યોગ્ય અને તટસ્થ વિદ્વાન કદાચ જૈનેતર હશે તો પણ જો તે જૈનશાસ્ત્રોના આધારે આ ચર્ચાનો નિર્ણય આપશે તો તે ઉકેલ સત્ય આવશે પણ જજમેન્ટ બહાર પડયા પહેલાં ચેતવણી નં, ૧-૨ બહાર પાડી તટસ્થની તટસ્થતા તુટી હોવાના કારણો રજુ કરી પોતાનું તે જજમેન્ટથી છૂટાપણું જાહેર કરી જૈન જનતાને તેથી વાકેફ કરેલ છે પછીથી તો સૌ કોઇ જાણી શકયું છે કે તેનાથી સત્ય ઉકેલ તો દૂર રહ્યો પણ કોઈ પણ જૈનને મહાન દુઃખ ઉત્પન્ન કરે તેવું તટસ્થને હાથે ભયંકર દુઃખદ કાર્ય થયું છે.

પૂજ્ય આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજીએ આ ચર્ચામાં રજુ કરેલ ૧ સ્થાનાંગ સૂત્ર ૨ શ્રી ભગવતી સૂત્ર ૩ શ્રી વ્યવહાર સૂત્ર ૪ જીતકલ્પ ભાષ્ય વિગેરે આગમ ગ્રંથોને.

१ यानि शास्त्राणि समुपन्यस्तानि तानि शास्त्राभासान्येवेति पृ. २०

જે શાસ્ત્રો આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજીએ રજુ કર્યાં છે તે શાસ્ત્રાભાસજ છે (અર્થાત્ ખોટા કહ્યા છે)

આ શબ્દો દ્વારા કહેવાતા તટસ્થ વૈદ્યે જૈન આગમોને ખોટા કહી વગોવ્યા છે.

આથી પ્રત્યેક જૈન જૈનશાસ્ત્રોને ખોટા કહેનાર આ જજમેન્ટ આપનાર કહેવાતા તટસ્થની અને પોતાના જય ખાતર જૈન શાસ્ત્રોને પણ પાસે રહી ઉત્થાપવરાવનાર નવા મતની પાસે જવાબ માગવો જોઇએ. અને આપણા પૂજ્ય સિદ્ધાંતો અને શાસ્ત્રોની પૂર્ણ રક્ષા કરવી જોઇએ.

જૈન સમાજના ખૂણે ખૂણે સૌ કોઇ જાણી ગયું છે કે આ ચુકાદો તટસ્થની તટસ્થતા વિનાનો, જૈનશાસ્ત્રોને વગોવનારો, અને ચર્ચાની રજુ થયેલ ભૂમિકારૂપ મુસદ્દાને જાણી બુઝીને અવગણીને તટસ્થની પાસે પોતાની મનગમતી રીતે સામાપક્ષે મેળવેલો છે.

આ ઉપરથી પ્રત્યેક જૈનને વિજ્ઞપ્તિ કરવાની કે તિથિચર્ચાનો બહાર પડતો

કે પડનારો ચૂકાદો સત્યથી રહિત આક્ષેપ પૂર્ણ અને સમાજને લાંછનરૂપ છે, ને તે ચૂકાદાને ઉપર જણાવેલ પૂજ્ય આચાર્યો, પૂજ્ય સાધુ સમુદાયો અને પૂજ્ય અનેક સંઘ સમૂહોએ સ્વીકાર્યો નહિ હોવાથી કોઇ તેવા ખોટા ચૂકાદાથી ભરમાશો નહિ

અમદાવાદ.
તા. ૫-૧૦-૪૩

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રભાવક સમાજ.
અમદાવાદ "

આ હેન્ડબીલથી સ્પષ્ટ છે કે—ડૉ. વૈદ્યના નિર્ણયને પૂ. આ. શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીએ નાકબુલ કરેલ છે. અને બીજા પૂ. આચાર્યોએ નિર્ણયના નામે જનતાને કોઈપણરીતે ન ભરમાવાની જાહેરાત કરી છે. આ ઉપરાંત પૂ. આચાર્યદેવ વિજયસુરેન્દ્રસૂરીશ્વરજી. પૂ. પં. કીર્તિમુનિજી, પૂ. આ. જયસિંહસૂરિજી વિગેરે અનેકોએ આ નિર્ણયને નહિં માનવાનું પૃથક્ પૃથક્ રીતે પણ જાહેર કરેલ છે.

ડૉ. વૈદ્યના તિથિ નિર્ણય પછી પણ આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિ આદિ ત્રણ સમુદાય સિવાય ૪૧ પૂ. મુનિ સમુદાયોએ પ્રાચીન પ્રણાલિકા મુજબ જ પર્વારાધન કરેલ છે.

વિ સં. ૨૦૦૦ માં ટીપ્પણામાં મહા વદી ०)) નો ક્ષય હતો ત્યારે શાસ્ત્રાનુસારીપરંપરા મુજબ મહા વદી ૧૩ નો ક્ષય કરી મહા વદ ૧૪ તા. ૨૨-૨-૪૪ અને મહા વદી ०)) તા. ૨૩-૨-૪૪ ના દિવસે પૂ. ૪૧ સાધુ સમુદાયોએ અને જૈન સંઘે આરાધી હતી. આ પ્રમાણે આરાધન કરી વૈદ્યના નિર્ણયને સકલ સંઘે આચરણ અને માન્યતાથી અમાન્ય ગણ્યો હતો.

આ ઉપરાંત તિથિ નિર્ણય પછી પણ પૂ. આચાર્ય વિજયનીતિસૂરીશ્વરજી મહારાજના ફોટાવાળાં પૂ. આ. વિજયવલ્લભસૂરિજીના ફોટાવાળાં, ગુરૂકુલ, પ્રસારક સભા, આત્માનંદ સભા, બાલાશ્રમ, ઊંઝા ફાર્મસી, એમ વાડીલાલ વિગેરે અનેકોએ પૂર્વપ્રમાણેનાજ પર્વક્ષયવૃદ્ધિ વિનાનાં પંચાંગો કાઢ્યાં હતાં અને તે પંચાંગો મુજબ પર્વતિથિનું આરાધન કરી વૈદ્યના નિર્ણયને અવગણ્યો હતો.

ડૉ. વૈદ્યના તિથિ નિર્ણય પછી અમદાવાદના ઉપાશ્રયોએ પ્રાચિન પ્રણાલિકા મુજબ આરાધન કરવાની કરેલ જાહેરાત—

પર્વાનુષ્ઠાન વિષયક પ્રતિક્રમણ પૌષધ વિગેરેની આરાધનાના સાર્વજનિક ઉપાશ્રયો છે. તે ઉપાશ્રયોમાં ડૉ. વૈદ્યના નિર્ણય પ્રમાણે આરાધન નહિ પરંતુ પ્રાચીન પ્રણાલિકા મુજબ થશે તે જણાવનારો નિર્ણય તેમના વહીવટદારોએ જે બહાર પાડ્યો છે. તે નીચે મુજબ છે.

ઉપર જણાવેલ ઉપાશ્રયોએ પોતાનો નિર્ણય પ્રાચીન પ્રણાલિકાને અનુસરવાનો જાહેર કરી ડૉ. વૈદ્યના નિર્ણયને નહિં માનવાનો પોતાનો નિર્ધાર જાહેર કર્યો છે.

સક્ષેપમાં ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યનોનિર્ણય આ. વિજયરામચંદ્ર સૂરિએ પોતાના જૈનપ્રવચનપત્રમાં પ્રગટ કરી અને વીરશાસન પત્રમા તેનું વારે ઘડીએ સમર્થન કરી નિર્ણય સ્વીકાર્યાનું જણાવ્યું છે પણ નિર્ણય પ્રગટ થયાબાદ તેમણે કાઢેલ સં. ૨૦૦૦ નું પંચાંગ નિર્ણયને અનુસરતું ન હોવાથી વાસ્તવિક રીતે નિર્ણય ફેરવ્યાનું જણાવ્યાં છતાં પોતાના મતને પકડી રાખી નિર્ણયનો અસ્વીકાર કર્યો છેઃ—

ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યના નિર્ણયને અનુસરી આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી મહારાજે બનાવવું જોઈતું સં. ૨૦૦૦ ની સાલનું પંચાંગ

કાર્તિક			માર્ગશીર્ષ			પોષ			મહા			ફાગણ			ચૈત્ર		
શુદ ૧૪ ક્ષય વદ ૪ બે			શુદ ૭ ક્ષય વદ ૬ બે			શુદ ૧ ક્ષય			શુદ ૬ ક્ષય શુદ ૧૪ બે વદ ૦)) ક્ષય			વદ ૨ બે વદ ૯ ક્ષય			વદ ૧૩ ક્ષય		
તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.
[illegible]	સોમ	૯	૫	ગુરૂ	૨	૧	સોમ	૨૭	૪	શનિ	૨૯						
[illegible]	[illegible]	૧૦	૭	શુક્ર	૩	૨	સોમ	૨૮	૬	રવિ	૩૦	૨	શનિ	૧૧			
૫	ગુરૂ	૧૧	૫	ગુરૂ	૧૬				૧૪	સોમ	૭	૩	રવિ	૧૨			
૩	રવિ	૧૪	૬	શુક્ર	૧૭				૧૪	સોમ	૮	૭	શુક્ર	૧૭	૧૨	બુધ	૧૯
૪	સોમ	૧૫	૬	શનિ	૧૮				૧૪	બુધ	૨૩	૯	શનિ	૧૮	૧૩	ગુરૂ	૨૦
૪	સોમ	૧૬	૦))	૦	૦				૦))	૦	૦	૧૦	રવિ	૧૯	૧૪	શુક્ર	૨૧

વૈશાખ			જેઠ			અષાડ			શ્રાવણ			ભાદરવો			આસો		
શુદ ૧૧ બે વદ ૬ ક્ષય			વદ ૯ ક્ષય			શુદ ૭ બે વદ ૨ ક્ષય			વદ ૫ ક્ષય			શુદ ૩ બે શુદ ૧૩ ક્ષય			વદ ૧ ક્ષય વદ ૧૪ બે		
તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.
						૭	સોમ	૨૭				૩	સોમ	૨૧			
૧૧	બુધ	૩				૭	બુધ	૨૮				૩	સોમ	૨૨			
૧૧	ગુરૂ	૪				૮	ગુરૂ	૨૯				૪	બુધ	૨૩	૧૫	૦	૦

નિર્ણય માન્યો છે એમ કહ્યા છતાં આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ કાઢેલ પંચાંગ

કાર્તિક			માર્ગશીર્ષ			પોષ			મહા			ફાગણ			ચૈત્ર		
શુદ ૧૬ ક્ષય વદ ૪ બે			શુદ ૭ ક્ષય વદ ૬ બે			શુદ ૧ ક્ષય			શુદ ૬ ક્ષય શુદ ૧૪ બે વદ ૦)) ક્ષય			વદ ૨ બે વદ ૯ ક્ષય			વદ ૧૩ ક્ષય		
તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.
૧૨	સોમ	૯	૫	ગુરૂ	૨	૧	૦	૦	૪	શનિ	૨૯						
૧૩+૧૪	બુધ	૧૦	૬	શુક્ર	૩	૨	સોમ	૨૮	૫	રવિ	૩૦	+૨	શનિ	૧૧			
૧૫	ગુરૂ	૧૧	૭	૦	૦				૬	૦	૦	૦	રવિ	૧૨			
૩	રવિ	૧૪	૫	ગુરૂ	૨૬				+૧૪	સોમ	૭	૭	શુક્ર	૧૭	૧૧	બુધ	૧૯
+૯	સોમ	૧૫	×૬	શુક્ર	૨૭				૧૪	સોમ	૮	૮	શનિ	૧૮	૧૨×૧૩	ગુરૂ	૨૦
૪	ભોમ	૧૬	૬	શનિ	૧૮				૧૮+૦))	બુધ	૨૩	૯	૦	૦	૧૪	શુક્ર	૨૨
			૦))	સોમ	૨૯												

વૈશાખ			જેઠ			અષાડ			શ્રાવણ			ભાદરવો			આસો		
શુદ ૧૧ બે વદ ૬ ક્ષય			વદ ૯ ક્ષય			શુદ ૭ બે વદ ૨ ક્ષય			વદ ૫ ક્ષય			શુદ ૩ બે શુદ ૧૩ ક્ષય			વદ ૧ ક્ષય વદ ૧૪ બે		
તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.	તિથિ	વાર	તા.
						+૭	ભોમ	૨૭				૩	સોમ	૨૧			
+૧૧	બુધ	૩				૭	બુધ	૨૮				૩	ભોમ	૨૨			
૧૧	ગુરૂ	૪				૮	ગુરૂ	૨૯				૪	બુધ	૨૩	૧૫	સોમ	૨
૪	શુક્ર	૧૨	૭	ભોમ	૧૩	૧૫	ગુરૂ	૬	૩	સોમ	૭	૧૧	બુધ	૩૦	૧	૦	૦
૫+૬	શનિ	૧૩	૮+૯	બુધ	૧૪	૧+૨	શુક્ર	૭	૪+૫	ભોમ	૮	૧૨	ગુરૂ	૩૧	+૧૪	રવિ	૧૫
૭	રવિ	૧૪	૧૦	ગુરૂ	૧૫	૩	શનિ	૮	૬	બુધ	૯	૧૩	૦	૦	૧૪	ભોમ	૧૬

[શાસન સુધાકર પત્ર તા ૮-૧૧-૪૩]

પરિશિષ્ટ નં. ૩

પૂ. પં॰ કીર્તિમુનિજી ગણિવરે વૈદ્યના શાસ્ત્રાભાસ માટે ઉપાડેલ જુંબેશ.

પૂ પં. કીર્તિમુનિજી મહારાજે 'જૈન જનતા સાવધ રહે' એ મથાળાવાળું હેન્ડબીલ તા. ૨૪–૮–૪૩ ના રોજ છપાવ્યું હતું જેમાં—

१ "यानि तैः शास्त्राण्युपन्यस्तानि तेषां प्रामाण्यमपि वयं न सहामहे"

२ "यानि शास्त्राणि समुपन्यस्तानि तानि शास्त्राभासान्येवेति"

આ પંક્તિઓ હતી. ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યે આ હેન્ડબીલ ગમે ત્યાંથી મેળવી વાંચ્યું અને તે વાંચ્યા બાદ પૂ॰ પં॰ કીર્તિમુનિજી ઉપર નીચે પ્રમાણેનો પત્ર લખ્યો—

राजनगरवास्तव्येषु पंन्यासकीर्तिमुनिषु

१ भवद्भिः प्रकटीकृतं (जैन जनता सावध रहे) इति शीर्षकं किमपि पत्रकमस्माभिर्दृष्टम्। तत्र पञ्चमपरिच्छेदमध्ये यद् भवद्भिरुक्तम् यदस्माभिः "सूर्यप्रज्ञप्ति-निशीथ-दशाश्रुतस्कन्ध-लोकप्रकाशादिशास्त्राणां प्रामाण्यमेव (न) सह्यते" तथा "यानि शास्त्राणि" इत्यनेन सर्वाण्यपि जैनशास्त्राणि अस्माभिः शास्त्राभासानि प्रतिपाद्यन्ते तदस्मन्निर्णयपत्रे भवद्भिः क्व लभ्यते तत्कृपया पृष्ठपंक्तिनिर्देशपुरस्सरं प्रदर्श्यतामिति मे विज्ञप्तिः

२ अस्माकं त्वेतन्मतं यद् भवतां गीर्वाणवाणीपरिचयः अतीव स्वल्पतरः, न च भवतां शास्त्रीयसंस्कृतभाषया सह स्थूलोऽपि परिचयः, येन भवन्त पत्रिकायामेवंविधमसत्यं प्रकाशयन्ति, एवं स्थिते प्रकाश्यमानस्य गुर्जरभाषामयस्यानुवादस्य परिशीलनमेव भवतां श्रेय इति नो मतिः ।

३ तस्यानुवादस्य परिशीलनानन्तरं ज्ञायेत भवद्भिर्यथा नास्माभिः सूर्यप्रज्ञप्त्यादि ग्रन्थानां प्रामाण्यं क्वापि अधिक्षिप्तं, न च तेषां शास्त्राभासं प्रतिपादितम्। सर्वविरतिव्रत स्वेच्छया स्तोकुर्वाणैर्भवादृशैर्यदि द्वितीयमहाव्रतस्य एव संचिन्त्य आशातना क्रियते तदा का कथा श्रावकाणामन्येषां वेत्यपि मनसि विचार्यताम्। स्वीय च सर्वविरतिव्रतभङ्गं सत्यार्थप्रकाशनेन सर्वजनसमक्षं पत्रिकारूपेण प्रतिक्रमणेन प्रकटीक्रियतामित्याशास्यते

7-9-43 वैद्योपाह्वेन परशुराम शर्मणा

From, P. L. Vaidya.
Vadia College, POONA.

ડૉ. પી એલ વૈદ્યના પત્રનો અનુવાદ

જૈનજનતા સાપ્તાહિકે એ મથાળા પૂર્વકનુ તમે પ્રગટ કરેલ હેન્ડબીલ અમે જોયું છે તેમા પાચમા પેરેગ્રાફમા તમે જે કહ્યુ કે અમારા વડે " सूर्यप्रज्ञप्ति-निशीथ-दशाश्रुत-स्कन्ध લોકપ્રકાશ વિગેરે શાસ્ત્રોના પ્રામાણ્યને સહન કરાતુ (નથી)" તથા 'यानि शास्त्राणि' એ પ્રમાણેના શબ્દવડે સર્વ જૈનશાસ્ત્રો અમારાવડે શાસ્ત્રાભાસ કહેવાય છે તે અમારા નિર્ણયપત્રમાં આપે કયા જોયુ તે કૃપાવડે પૃષ્ઠ પંક્તિ નિર્દેશપૂર્વક દેખાડશો એ પ્રમાણે મારી વિજ્ઞપ્તિ છે

અમારો નિશ્ચયપૂર્વક અભિપ્રાય છે કે તમોને સંસ્કૃતભાષાનો ઘણો જ સ્વલ્પતર પરિચય છે, તમારો શાસ્ત્રીય સંસ્કૃતભાષા સાથે સ્થૂલપણ પરિચય નથી જેને લઈને પત્રિકામાં આ પ્રમાણે તમે અસત્ય જણાવો છો આમ હોવાથી તમારે થોડા વખતમા પ્રસિદ્ધ થતા ગુજરાતી અનુવાદનું પરિશીલન કરવુ એજ કલ્યાણકારી છે એમ અમારૂ માનવુ છે.

તે અનુવાદના પરિશીલન પછી આપને જણાશે, કે અમારાવડે સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ આદિ ગ્રંથોના પ્રામાણ્યનો કોઈ પણ ઠેકાણે તિરસ્કાર કર્યો નથી અને તેઓને શાસ્ત્રાભાસ કહ્યાં નથી, સ્વેચ્છાએ સર્વવિરતિ ગ્રહને સ્વીકારનાર તમારા સરખા જો બીજા મહાવ્રતની આ પ્રમાણે મમત્વ પૂર્વક આશાતના કરે તો બીજા શ્રાવકોની શી વાત કરવી એ પણ મનમાં વિચારવુ જોઇએ. તમારા સર્વવિરતિવ્રતભંગને સર્વજનસમક્ષ સત્ય અર્થને જણાવતી પત્રિકારૂપ પ્રતિક્રમણવડે પ્રગટ કરશો એમ હું વૈદ્ય પરશુરામ શર્મા આશા રાખુ છુ.

મોકલનાર. ડોકટર પી. એલ. વૈદ્ય
વાડીયા કૉલેજ પૂના

નોંધ–આ પત્રમાં પહેલો પેરેગ્રાફ લખી ડૉ. પી એલ વૈદ્ય પૂ પં. કીર્તિમુનિજીના હેન્ડબીલના પાચમા પેરેગ્રાફમાં

" यानि तेः शास्त्राण्युपन्यस्तानि तेषां प्रामाण्यमेव वय न सहामहे " લખેલ પંક્તિ જે 'સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ નિશીથ દશાશ્રુતસ્કન્ધ લોકપ્રકાશ વિગેરે શાસ્ત્રોના પ્રામાણ્યને સહન કરતા નથી' તેમ જણાવે છે તે પંક્તિ મારા નિર્ણયપત્રમાં કયા પાને અને કઇ પંક્તિમા છે તે જાણવા માગે છે

૨ તેમજ પૂ પં. કીર્તિમુનિજીના પાંચમા પેરેગ્રાફમા લખાયેલ " यानि शास्त्राणि समुपन्यस्तानि तानि शास्त्राभासान्येवेति " 'એ પ્રમાણેના શબ્દોવડે સર્વ જૈનશાસ્ત્રો અમારાવડે શાસ્ત્રાભાસ કહેવાય છે' તે અમારા નિર્ણય પત્રમાં કયા પાને અને કઈ પંક્તિમા છે તે જાણવા માગે છે.

આ ઉપરથી ડૉ. પી. એલ વૈદ્ય કહે છે કે—यानि तैः शास्त्राण्यु-पन्यस्तानि' પદ સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ વિગેરેનું અપ્રામાણ્ય ઠરાવે છે અને 'यानि शास्त्राणि समुपन्यस्तानि' પદ સર્વ જૈનશાસ્ત્રોને શાસ્ત્રાભાસ કહે છે પણ તે અમારા નિર્ણયપત્રમાં હોય તો જરા પૃષ્ઠ પંક્તિ પૂર્વક બતાવો. અર્થાત્ આ પહેલો પેરેગ્રાફ લખનાં વૈદ્ય મહાશયને

સંપૂર્ણપણે ખાત્રી છે કે મારા નિર્ણયપત્રમાં મેં કોઈ ઠેકાણે આવું કાંઈ પણ લખ્યું જ નથી એથી આમ લખવા પ્રેરાયા છે.

આ ઉપરથી સ્પષ્ટ ફલિત થાય છે કે આ નિર્ણયપત્રમાં નિર્ણયપત્રના લેખકને પણ ખ્યાલ ન રહે તેટલો ફેરફાર તેમની સંમતિ કે વગર સંમતિએ થયો છે તે ચોક્કસ છે તે વાત ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યના પત્રનો પહેલો પેરેગ્રાફ જણાવે છે.

ડૉ. પી એલ વૈદ્યે પૂ. પં. કીર્તિમુનિજી મહારાજને પોતાના બીજા-ત્રીજા પેરેગ્રાફમાં સજ્જનને કે મધ્યસ્થને ન છાજે તેવા આક્ષેપ કર્યા છે કે જે વાંચ્યા પછી દરેક સમજુ માણસને મધ્યસ્થની તટસ્થતા વિષે શંકા આવ્યા વિના રહી શકે તેમ નથી.

આ ડૉ. પી એલ વૈદ્યના પત્રનો પૂજ્ય પંન્યાસજી કીર્તિમુનિજી મહારાજે જે જવાબ આપ્યો તે જવાબ નીચે આપીએ છીએ.—

પૂનાવાસ્તવ્ય ડૉ. પી. એલ વૈદ્ય. અમદાવાદ. તા. ૧૦-૯-૪૩
પુના

ધર્મલાભ પૂર્વક જણાવવાનું કે તમારો પત્ર મળ્યો. "જૈન જનતા સાવધ રહે" એ હેન્ડબીલ અમે પ્રગટ કર્યું છે તે સત્ય છે. પ્રગટ કરેલા હેન્ડબીલના પાંચમા પેરેગ્રાફમા અમે નીચે પ્રમાણેની પંક્તિઓ લખી છે.

૧ "यानि तैःशास्त्राण्युपन्यस्तानि तेषां प्रामाण्यमेव वयं न सहामहे"
[નિર્ણયપત્ર પૃ ૧૬ પં. ૨૩]

૨ "यानि शास्त्राणि समुपन्यस्तानि तानि शास्त्राभासान्येवेति"
[નિર્ણયપત્ર પૃ ૨૦ પં. ૬-૭]

તે આપે તૈયાર કરેલા મધ્યસ્થ નિર્ણયપત્રના પૃ. ૧૬ ની ૨૩ મી પંક્તિ અને બીજી પૃ. ૨૦ ની ૬-૭ પંક્તિ છે તે તમે સૂક્ષ્મદૃષ્ટિથી જોશો.

આશ્ચર્ય છે કે—આપના લખેલા નિર્ણયપત્રમાં આ પંક્તિ ક્યાં છે તેનો આપને ખ્યાલ નથી એટલું જ નહિં પણ આ પંક્તિ છે કે કેમ? તેની તપાસનો પણ તમે પરિશ્રમ લીધો નથી, અતિ ઉતાવળ અને મગજના ઉશ્કેરાટથી તમારે લખવું છે.

"सूर्य प्रज्ञप्ति-निशीथ-दशाश्रुतस्कंध-लोकप्रकाशादिशास्त्राणां प्रामाण्यमेव न सहाते" તેને બદલે તેમાં ન લખેલ ભુલી ગયા છો.

તમારું પેરેગ્રાફ ૨-૩ નું લખાણ મધ્યસ્થ અને સજ્જનને શોભે તેવું નથી વર્તમાનપત્રો જે 'તટસ્થ તટસ્થતા જાળવી શક્યા નથી' એમ જે કહે છે તેને તમારા પત્રનું લખાણ સમર્થન આપે છે.

તમારો મત "यद्भवतां गीर्वाणवाणीपरिचय अतीव स्वल्पतर." તે ગુરુતર છે. અમે જરૂર તમારી માફક પંડિતાભિમાની નથી. 'न च भवतां...

परिचयः'' આ તમારૂં લખવું તેતો આપના મધ્યસ્થ નિર્ણયપત્રની અમે અમારા હેન્ડબીલમાં જણાવેલી પંક્તિઓના સ્થળનું અવલોકન જ આપને જણાવશે કે અમોને સંસ્કૃત ભાષા સાથે થોડો પણ પરિચય છે કે નહિં, "येन भवन्तः.... प्रकाशयन्ति" તેના માટે જણાવવાનું કે આપે આપનું મધ્યસ્થ નિર્ણયપત્ર જોવું અને તેમાં જણાવેલ પંક્તિઓનું અવગાહન કરવું અને તે કર્યા પછી આપને જરૂર જણાશે કે અમે લખેલું અસત્ય નથી પણ સત્ય છે. આ ખાત્રી કરી કદાગ્રહનો ત્યાગ કરી આપેજ જાહેર કરવું કે–'તમારા હેન્ડબીલનું લખાણ સત્ય છે ને મેં કરેલા આપ ઉપરના આક્ષેપ અસત્ય છે', एवं स्थिते...नो मन्ति गुजराती ભાષાનો અનુવાદ વાચી પરિચય મેળવવાનો તમારો ઉપદેશ પણ માગ્યો છે.

અમારે અને તમારે પરિચય મુદ્દલ નથી છતા આપનું અમારી પ્રત્યે લખાયેલ તમારા બીજા પેરાનું લખાણ જ સૂચવે છે કે–તમે કોઇપણ પક્ષથી વાસિત બન્યા છો.

"तस्यानुवादस्य...प्रतिपादिनम्" "અનુવાદ બહાર પડયા પછી અને તેના પરિશીલન પછી જણાશે કે અમે સૂર્યપ્રજ્ઞપ્ત્યાદિ શાસ્ત્રોનું અપ્રમાણ્ય કે શાસ્ત્રાભાસ પણ કહ્યુ નથી' તો ઉપરની તમારી પંક્તિઓ જે શાસ્ત્રોના પ્રામાણ્યને તિરસ્કાર કરવાનું અને શાસ્ત્રાભાસપણુ જણાવે છે તેના સબંધી તમારો શો ખુલાસો છે? પૂજ્ય સાગરાનંદસૂરિ મહારાજે ૪૦ શાસ્ત્રપાઠો રજુ કર્યા છે તે તો પ્રસિદ્ધ છે

"सर्वविरतिव्रतं...मनसि विधार्यताम्" આ લખીને અમોને જ નહિં પણ સમગ્ર શ્રાવક જનતા ઉપર આક્ષેપ કર્યો છે. તમને ઉંડા વિચાર વિના શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઇએ તટસ્થ નીમ્યા અને તેનો લાભ લઇ જજમેન્ટમાં ચર્ચાના મૂળ વિષયોને છોડી જૈન આગમ ગ્રન્થો અને પૂ સાગરાનંદસૂરિ ઉપર અયોગ્ય આક્ષેપો કર્યા છે

"स्त्रीयं...प्रकटीक्रियतामित्याशास्यते" અમે મુનિઓ થયેલા અપરાધને પ્રતિદિન ખમાવીએ છીએ. અને એવી કોઇ મોટી ભૂલ થઈ હોય તો જાહેર કરવામાં પણ વાંધો નથી. પરંતુ પ્રમાદ અને ભૂલથી તપાસ કર્યા વગર આવા આક્ષેપ કરવાનું સર્વ સજ્જનની નીતિને ઉલ્લઘવાથી બને.

અંતે જૈનસમાજના મહાન્ દુર્ભાગ્યે ઉંડી તપાસ વિના આપ જેવાને શેઠશ્રી તટસ્થ શોધી લાવ્યા કે જે ચાલુ વિષયને છોડી ખુલાસો માગ્યા વગર સર્વવિરતિ વ્રત ભંગના આક્ષેપો કરે છે અમારો આપના પત્રથી દઢ નિર્ણય છે કે–"તટસ્થનો ચુકાદો સત્યથી વેગળો સમતોલ વિનાનો અને આક્ષેપ પૂર્ણ છે" તેવું જે આજે જૈન જનતામાં પ્રસિદ્ધ છે તેને તમારૂ આ પત્રનું લખાણ પુરેપુરું સમર્થન આપે છે.

શાસ્ત્રાભાસ એટલે ખોટાં શાસ્ત્ર તે વાત પ્રસિદ્ધ બને. તો આ રીતે ચર્ચામાં રજુ થયેલ શાસ્ત્રોને શાસ્ત્રાભાસ કહેવાં તે વગોવવાં નહિ તો બીજું શું ગણાય?

ડૅ. પી. એલ. વૈદ્યે પોતાના સંસ્કૃત જજમેન્ટમાં જૈન શાસ્ત્રોને શાસ્ત્રાભાસ કહી વગોવ્યાં છે. પત્રનો જુવાબ લખશો.

તા. કઃ—આમ છતાં આપ સ્વતંત્ર પણ તે પંક્તિઓના અર્થની તપાસ કરાવશો.

પૂ. પં. કીર્તિમુનિ મહારાજને પંડિતોએ 'શાસ્ત્રાભાસ' શબ્દ માટે આપેલ અભિપ્રાયની શેઠશ્રીને મોકલી આપેલ મુસદ્દાની નકલ.

ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યના નિર્ણયમાં "શાસ્ત્રાભાસ" શબ્દ જૈનશાસ્ત્રોને ખોટાં કહે છે

મધ્યસ્થ નિર્ણય પત્રમાં ડૉ પી. એલ વૈદ્ય શરૂઆતમાં લખે છે કે–

૧ "उमास्वातिवचः प्रघोषत्वेन प्रसिद्धं 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' इति श्लोकार्धमुद्दिश्य आचार्यश्री सागरानंदसूरीणां तथा आचार्य श्रीरामचन्द्रसूरीणां महान् मतभेदः प्रादुरभूत्" । पृ. ५ (પ્રવચન અંક પૃષ્ઠ ૧)

૨ "ઉમાસ્વાતિના વચન તરીકે પ્રસિદ્ધ 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એ શ્લોકાર્ધ સબંધી તિથિના ક્ષય અને વૃદ્ધિની બાબતમાં આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી અને આચાર્યશ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીની વચ્ચે મહાન્ મતભેદ પડયો."

આથી ડૉ. વૈદ્ય જણાવે છે કે તે બે આચાર્યો વચ્ચે 'क्षये पूर्वा०' ના શ્લોકાર્ધને લઈ મતભેદ હતો હવે તેજ ડૉ. વૈદ્ય પોતાના છાપેલા પાના ૨૦ ની ૬–૭ લીટીમાં લખે છે કે—

तदेवमाचार्यश्रीसागरानंदसूरिभिरुमास्वातिवचनस्य स्वाभिमतार्थसिद्धये यानि शास्त्राणि समुपन्यस्तानि तानि शास्त्राभासान्येवेति । पृ० २० (પ્રવચન અંક પૃષ્ઠ ૧૨ પં. ૨૫-૨૬)

ઉમાસ્વાતિના વચનનો પોતાનો અભિમત અર્થ સિદ્ધ કરવા આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીએ જે શાસ્ત્રો રજુ કર્યાં છે તે શાસ્ત્રાભાસજ છે (અર્થાત્ ખોટાં છે)

આ ઉપરથી સ્પષ્ટ છે કે વૈદ્યના મતે આખી ચર્ચા 'क्षये पूर्वा०' ને લઈને છે ને તે આખી ચર્ચામાં રજુ થયેલ તમામ શાસ્ત્રો શાસ્ત્રાભાસ છે તેમ ડૉ પી. એલ. વૈદ્ય પોતાના શબ્દોમાં કહેવા માગે છે.

તેમજ આગળ ડૉ પી. એલ વૈદ્ય લખે છે કે—

एतादृशार्थसमर्थने यानि तै शास्त्राण्युपन्यस्तानि तेषां प्रामाण्यमेव वयं न सहामहे, यश्च तेषां प्रतिपादितोऽर्थः सोऽप्ययुक्तः । पृ० १६ (પ્રવચન પૃષ્ઠ ૧૦ પંક્તિ ૩૨-૩૩)

આવા અર્થના સમર્થનમાં તેમણે જે શાસ્ત્રો રજુ કર્યા છે તેનું પ્રામાણ્ય અમે સ્વીકારતા નથી અને તેમણે જે અર્થ પ્રતિપાદિત કર્યો છે તે પણ અયુક્ત છે.

ઉપરની પંક્તિઓનો અર્થ શાસ્ત્રોને શાસ્ત્રાભાસ અર્થાત્ ખોટાં અને શાસ્ત્રોના પ્રામાણ્યને નહિ સ્વીકારવાનું કહે છે તેમ મને લાગે છે

વિદ્વાનોની સહીઓ:

આ. પછી પંન્યાસશ્રી કીર્તિમુનિજી મહારાજે પત્રવ્યવહાર છાપવા માટે ડૉ. વૈદ્ય ઉપર ૨૩–૧૦–૪૩ ના રોજ પત્ર લખી મંજુરી મંગાવી હતી અને તા. ૩૦–૧૦–૪૩ ના રોજ તેમની મંજુરી આવી હતી

૩૦–૧૦–૪૩ 19, Bund Round-POONA. I.

पंन्यास श्रीकीर्तिमुनिषु परःशताः प्रणतयो विज्ञप्तिश्च

श्रीमतां २३-१०-४३ तमे दिने लिखित पत्रमेकं मयाद्यैवाऽधिगतम। आवयोः पत्रोत्तरप्रसिद्धिविषयकं भवतामभिप्रायं विदित्वा परां प्रीतिमुपगतोऽस्मि। निर्णयपत्रे मदीया काचिन् त्रुटिरद्यावधि मया नैवाऽधिगतेति विदांकुर्वन्तु भवन्तः। अस्य पत्रव्यवहारस्य प्रकाशनं भवतां वैतण्डिकत्वमेव प्रख्यापयेदिति मे मतिः। अहं हि प्रसिद्धिविमुखः। भवन्तस्तु येन केन प्रकारेण प्रसिद्धिकाङ्क्षिणः तदवश्यमयं पत्रव्यवहारो भवद्भिर्यथारुचि प्रकाशनं नेतव्यः किंतु यद्यस्मदीयः पत्रव्यवहारप्रसिद्धिं नेतव्या तदा मदीयं पत्रमधिकृत्य भवद्भिः श्रेष्ठी श्री कस्तुरभाइ महोदयेभ्यो यदेकं पत्रं लिखितं यच्च तैस्तस्योत्तरं प्रदत्तं तदपि प्रसिद्धिमर्हतीति कृपया तदपि प्रकाशतां नेयमिति मे विज्ञप्तिः

भवदीयः

वैद्योपाह्वः परशुराम शर्मा

પત્રનો ભાવાર્થ.

ખુશીથી પત્રવ્યવહાર પ્રસિદ્ધ કરજો પરંતુ કસ્તુરભાઈ શેઠને તમે એક પત્ર લખ્યો હતો અને તેનો ઉત્તર જે શેઠે આપ્યો હતો તે પણ મહેરબાની કરીને પ્રસિદ્ધ કરજો

આ. સવ પત્ર વ્યવહારનું પરિણામ એ આવ્યું કે શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈએ પ્રથમ છાપવા આપેલ હોવાથી નિર્ણય પત્રનું ગુજરાતી ભાષાન્તર છપાવા દીધું પરંતુ તે નિર્ણયપત્રની અંદર તેમણે જૈન સમાજને કોઇપણ જાતની ભલામણ કરી પોતાનું નિવેદન કે અભિપ્રાય જણાવ્યો નહિ. કારણકે આ પત્રવ્યવહારને અને પંડિતોના અભિપ્રાયથી શેઠશ્રીને પૂર્ણપણે ખાત્રી થઇ ગઈ હતી કે નિર્ણયકારે નિર્ણય આપવામાં ઉતાવળ કરી જૈનજનતાને આન્ય

થાય તેવો નિર્ણય આપ્યો નથી. આ વાત ગુજરાતી અનુવાદવાળો નિર્ણય પત્ર સ્પષ્ટ ખ્યાલ આપે છે કે જેમાં શેઠશ્રીનો નથી તો અભિપ્રાય કે નથી તેમાં કોઈ પણ જાતની પ્રસ્તાવના. આ વસ્તુમાં તે વખતે વીરશાસન અંકમાં 'કેટલીક બાબતોમાં શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઈના વિચારો અને અમારા વિચારો વચ્ચે મોટું અંતર છે' તેવી મતલબનું આવેલ લખાણ સારૂ અજવાળું પાડે છે.

પૂ. પં. કીર્તિમુનિજી મહારાજે -'શાસ્ત્રાભાસ'ની પંક્તિઓને રજુ કરી જૈન જનતાને તિથિનિર્ણય પરત્વે વિમુખ બનાવી જૈન શાસન ઉપર ખુબજ ઉપકાર કર્યો છે તે નિશંક છે.

પરિશિષ્ટ નં. ૪

પૂ. પંન્યાસ ભાનુવિજયજી ગણિવરે નિર્ણયપત્રને અનુસરીને ડૉ. પી. એલ. વૈદ્ય પાસે સાત શંકાના માગેલ ખુલાસા.

राजनगरे डहेलाख्योपाश्रये चातुर्मासस्थितयता पंन्यासभानुविजयेन सादरं धर्मलाभपूर्वकं पुण्यपत्तनस्थेषु पी. एल. वैद्यमहोदयेषु किंचिन्निवेद्यते। भवन्निर्णयपत्रं मयाऽवलोकितं। तस्य भाषासौष्ठवं वस्तुप्रतिपादनपद्धतिश्च प्रमोदयति विदूषामपि चेतांसि

"पूर्वाश्रमे ब्राह्मणोऽहमधुना स्वीकृतजैनदीक्षः, जिज्ञासुभावेन निर्णयपत्रोत्थानि शङ्कास्थानानि भवतां पुरतः प्रदर्शयामि तेषां सम्यगुत्तरार्पणेन निर्णयपत्रनिशङ्कत्वं भवद्भिः स्पष्टीकरिष्यत इति

१ उभयेषामप्याचार्याणां पर्वतिथिवृद्धिक्षयनिमित्तक एव मतभेदस्तथापि भवद्भिर्निर्णयपत्रं तिथिवृद्धिक्षयमुद्दिश्य कथं प्रदत्तम्।

२ श्रेष्ठिवर्य कस्तुरभाइ महोदयेन द्वाभ्यामपि सूरिवर्याभ्यां मिलित्वा बहुकाल विचार्य घटित एतन्मध्यी मुद्रपीठरूपो लेखो निर्णयपत्रे भवद्भिर्नोद्धृत तस्य किमपि प्रयोजनं न वा?

३ सागरानन्दसूरीणां विजयरामचन्द्रसूरीणां च पक्षः प्रतिपक्षश्च कीदृशः स निर्णयपत्रे संक्षेपतो नहि प्रदर्शितस्य विजयरामचन्द्रसूरीणां शब्दैः सागरानन्दसूरीणां खण्डनमकृत्वैव स्वकीयशब्दैः खण्डनकरणे च भवता क आशयः?

४ भवत्प्रदर्शितेषु अष्टवादस्थानस्य दशसु विवादपदेषु प्रथमे विवादपदे "व्याख्यानस्य प्रामाण्यसिद्धये यानि शास्त्रवचनान्याचार्यश्रीसागरानन्दसूरिभिरुपन्यस्तानि तानि परीक्ष्यन्ते" इति लिखित्वा दीर्घप्रश्नस्य विजयधर्मसूरेश्च पत्रद्वयस्यो ल्लेखः कृतः, किन्तु सागरानन्दसूरिभिः प्रदर्शितानां 'तत्त्वतरंगिणी' 'आचार

क्षेत्रचूर्णि' 'प. रूपविजयपत्रम्' 'पं. दीपविजयपत्रम्' इत्येतेषां यत्किञ्चिदपि खण्डनं जनताविश्वासाय कथं न कृतं ?

५ भवद्भिर्जैनाचार्यत्वेन कथिते चण्डांशुचण्डूपञ्चाङ्गे क्षये पूर्वा० इत्यादिवाक्ये च स्वप्रदर्शिताश्चत्वार अंशा घटन्ते एतत्स्पष्टीकरणे कथं दूरीकृतम् ?

६ देवसूरसमाचार्यां द्वयोऽंशा न घटन्ते अत्र प्रथमांऽश घटते अन्येऽपि घटन्त एव इति मन्तव्ये खण्डनस्यावश्यकता प्रतिभाति न वा ?

७ एकस्मिन् दिने द्वयोस्तिथ्योः पर्वणो वा व्यपदेशो भवितुमर्हति इत्येतत् प्रतिपादयितुं निर्णयग्रन्थेऽधिकप्रयासः आवश्यकः इति चेत् सन्ति कानिचित तादृशि येषु तादृशो व्यपदेशः ?

इत्येवमपर्युल्लेखितशंकास्थलस्पष्टीकरणमाशास्यते

वि. सं. २००० ज्ञानपञ्चमी — भानुविजयेन

રાજનગર ડહેલાનાં ઉપાશ્રયે ચોમાસુ રહેલ પં. ભાનુવિજયજીવડે આદર સહિત ધર્મલાભપૂર્વક ચૂનાના પી. એલ. વૈદ્ય મહોદયને કાંઇક જણાવવામાં આવે છે. તમારૂં નિર્ણયપત્ર મેં વાચ્યું છે તેની ભાષાની મનોહરતા અને વસ્તુપ્રતિપાદન પદ્ધતિ વિદ્વાનોના પણ મનને આનંદ ઉપજાવે તેમ છે.

પૂર્વાશ્રમમાં હું બ્રાહ્મણ હતો અને મેં જૈનદીક્ષા અંગીકાર કરેલ છે જિજ્ઞાસુભાવે નિર્ણયપત્ર વાંચવાથી મને ઉત્પન્ન થયેલ શંકાસ્થલો તમોને જણાવું છું તો તેનો સારી રીતે ઉત્તર આપવાવડે તે નિર્ણયપત્ર મને શંકારહિત સરળ બને તેમ કરશો.

૧ બન્ને આચાર્યોને પર્વવૃદ્ધિ ક્ષય સંબંધી મતભેદ હતો છતાં તમે નિર્ણયપત્ર તિથિવૃદ્ધિક્ષયનું કેમ આપ્યું?

૨ શ્રીયુત્ શેઠ કસ્તુરભાઇ અને બન્ને આચાર્યોએ મળી ઘણા વખત સુધી વિચાર કરી આ ચર્ચાના મૂળ બીજરૂપ લેખ (સવાદનામુ) ઘડ્યું હતું તે નિર્ણયપત્રમા આપે કેમ ન લીધુ? અને આનુ કાંઈ પણ કારણ છે કે કેમ?

૩ સાગરાનંદસૂરિજી અને વિજયરામચંદ્રસૂરિજીનો પક્ષ પ્રતિપક્ષ કેવા પ્રકારનો છે તે નિર્ણયપત્રમાં નહિ દેખાડવાનું, અને વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના શબ્દોવડે સાગરાનંદસૂરિજીનુ ખંડન કર્યા વિના પોતાના શબ્દો વડે ખંડન કરવામા આપનો શો આશય છે?

૪ આપે દેખાડેલ દશ વિવાદપદો પૈકી આઠમા વિવાદપદમા 'હવે તે પ્રકારના વ્યાખ્યાનની પ્રમાણ સિદ્ધિમાટે જે શાસ્ત્રવચનોને આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજીએ રજુ કર્યા છે તેની પરીક્ષા કરીએ' આ પ્રમાણે લખીને હીરપ્રશ્ન અને વિજયદેવસૂરિજીના બે પાનાનો ઉલ્લેખ કર્યો પરંતુ સાગરાનંદસૂરિજીએ દેખાડેલ 'તત્વ-

તરંગીણિ, આચારપ્રકલ્પ ચૂર્ણિ, પં. રૂપવિજયજીનો કાગળ, પં. દીપવિજયજીનો કાગળ એ સર્વનું કાંઇપણ ખંડન જનતાના વિશ્વાસમાટે કેમ ન કર્યું ?

૫ જીતાચારપણે કહેલ ચંડાશુચંડુ પચાંગ અને ક્ષયેપૂર્વા ઇત્યાદિ વાક્યમાં તમારા દેખાડેલ ચાર અંશ ઘટે છે એનું સ્પષ્ટીકરણ કેમ (નિર્ણયપત્રમાં) કરવામાં નથી આવ્યું ?

૬ દેવસુર સમાચારીનાં ત્રણ અંશ ઘટતા નથી (તેમ જણાવ્યું પરંતુ) તે દેવસુરસમાચારીમા પહેલા અંશની ઘટનામાં બીજા અંશો ઘટે જ છે એ માન્યતામાં ખંડનની આવશ્યકતા તમને લાગે છે કે નહિ ?

૭ એક દીવસે બે તિથિનો કે બે પર્વનો વ્યપદેશ થાય તે પ્રતિપાદન કરવા માટે નિર્ણયપત્રમાં અધિક પ્રયાસની આવશ્યકતા હતી એક દીવસે બે તિથિ કે બે પર્વનો વ્યપદેશ થાય તેવાં કોઇ સ્થળો છે ખરાં ?

આ પ્રમાણે ઉપર ઉલ્લેખ કરેલ શંકાસ્થળના સ્પષ્ટીકરણની હું–ભાનુવિજય આશા રાખું છું જ્ઞાનપંચમી. વિક્રમ સં. ૨૦૦૦

Bund Round, Poona
11-11-43

पंन्यास श्रीभानुविजयेषु पराःशताः प्रणतयो विज्ञप्तिश्च

भवतां पत्रमधिगतम्। मदीयं निर्णयपत्रमुद्दिश्य ये भवद्भिरिदं प्रथमतया साधुवादाः कृतास्तैः प्रमुदितोऽहम् ।

यद्यपि सिद्धप्रामाणान्येव मदन्तिके भवदीयानामाशङ्कानामुत्तराणि भवदाशङ्कापनोदक्षमाणि, तथापि मदीयं निर्णयपत्रमधिकृत्य सांप्रतिकमसांप्रतमान्दोलनं प्रेक्ष्य मन्यामहे यदनवसर एव सांप्रतं भवतामाशङ्कापनोदनस्य कियन्तमपि कालमिति क्षम्यतां मे मौनमित्याशास्ते—

भवदीय
वैद्योपाह्व श्री परशुराम शर्मा.

તા. ૧૧-૧૧-૪૩

૧૯ બંડ રાઉન્ડ પૂના ૧

પંન્યાસ ભાનુવિજયજીને સેંકડો નમસ્કાર અને વિજ્ઞપ્તિ. તમારો કાગળ મળ્યો મારા નિર્ણયપત્રને ઉદ્દેશીને જે આપે પ્રથમપણે પ્રશંસા કરી તેથી હું આનંદ પામ્યો છું

જો કે આપની શંકાને દૂર કરે તેવા આપની શંકાના સિદ્ધ પ્રમાણવાળા મારી પાસે ઉત્તરો છે તોપણ મારા નિર્ણયપત્રને અનુસારીને હાલનું અયોગ્ય વાતાવરણ દેખીને હું માનું છું કે આપની શંકાને દૂર કરવાનો હાલ કેટલોક સમય અવસર નથી. માટે મારા મૌનની ક્ષમા આપજો એમ આપનો વૈદ્ય પરશુરામ શર્મા આશા રાખે છે.

નોંધ—પંન્યાસ ભાનુવિજયજી ગણિવરે નિર્ણયપત્ર વાંચ્યા પછી તેમને પુછવાયોગ્ય સાત શંકાસ્થળો સ. ૨૦૦૦ના જ્ઞાનપંચમીના દીવસે ડાં પી. એલ. વૈદ્યને પુછ્યાં અને તેનો ડૉ પી એલ વૈદ્ય તરફથી ઉત્તર આવ્યો કે હાલ તેનો ઉત્તર આપી શકાય તેવી સ્થિતિ નથી. કારણકે મારા નિર્ણયપત્રથી હાલ વાતાવરણ ડોળાયેલ છે આ પછી મહારાજશ્રીએ ડૉ પી, એલ વૈદ્યને બીજો પત્ર લખ્યો હતો જે આ પ્રમાણે છે

अहमदावाद नगरस्थ — ता. २४-११-४३

पंन्यास भानुविजयस्य सादरं धर्मलाभाशीर्वादः

आचार्य परशुराम शर्मणां प्रति.

सम्प्राप्तभवत्पत्रेणालाभि महानानन्दस्तथैव संतोषजनकोत्तरेण पुनरपि जननीयः ।

यादृशो शंकाशल्यमस्माकं हृदि तथैवान्येषां मुनिपुङ्गवादीनामपि, तस्योद्धारो यदि न भविष्यति तर्हि निर्णयस्योपरि नानाशंकासमुद्भवेन भवतामन्यायो जनिष्यते ।

मम तु नम्रमेतन्मन्तव्य यत् "निर्णयपत्रमनुसृत्येदानीं यदान्दोलनं तद्भवतां समाधानमन्तरोग्रपरिणामम् "

जैनसमाजे प्रतिकीर्णं निर्णयविषये सर्वेषां चित्ते दृढशंकाप्रादुर्भावानन्तरं यदि भवतां मौनमोक्षस्तर्हि न प्रकाशयन्तु नाम वर्तमानपत्रेषु समाधानं तथापि विद्वद्भिर्जिज्ञासून् प्रति प्रकटनीयं तत् इति योग्यं प्रतिभाति। तथापि सबलकारणतया यद्युत्तरदानमनुचितं तर्हि नाग्रहो ममाऽस्मिन् विषये इति शम् ॥

कृपया दलं प्रेषयिष्यते

તા ૨૪-૧૧-૪૩

આચાર્ય પરશુરામ શર્માને અમદાવાદમાં રહેલ પંન્યાસ ભાનુવિજયજીના સાદર ધર્મલાભરૂપ આશીર્વાદ.

તમારો પત્ર મળવાથી ઘણો આનંદ થયો. તેવીજ રીતે ફરી પણ સંતોષ જનક ઉત્તરવડે આપશો

જેવા પ્રકારે શંકા અમારા હૃદયમાં છે તેજ પ્રકારે બીજા ઉત્તમ મુનિઓના હૃદયમા પણ છે તેનો ઉદ્ધાર નહિ થાય તો નિર્ણયના અંગે જુદી જુદી શંકાઓ થવાથી આપને અન્યાય થશે

મારૂં તો નમ્ર માનવું છે કે નિર્ણયપત્રને અનુસરીને હાલનુ જે આંદોલન છે તે તમારા સમાધાન વિના ઉગ્ર પરિણામને પામ્યુ છે

જૈનસમાજના ખુણે ખુણે સજ્જનોના હૃદયમાં નિર્ણય વિષે દૃઢ શંકા પ્રગટ થયા પછી જો આપ મૌન છોડશો (તો તે ફળદાયક નહિ બને) આપ વર્તમાન-

પત્રોમાં ભલે સમાધાન પ્રગટ ન કરો તોપણ આપે જિજ્ઞાસુ પ્રત્યે પ્રગટ કરવું જોઈએ તેમ મને યોગ્ય લાગે છે. આમ છતાં પણ સબળ કારણને લઈ ઉત્તર આપવો આપને ઉચિત ન લાગતો હોય તો એ વિષયમાં મારો આગ્રહ નથી ઇતિ શમ્ કૃપા કરીને પત્ર લખશો.

નોંધ—આ પત્રમાં પન્યાસ ભાનુવિજયજીએ જણાવ્યું કે જિજ્ઞાસુ પ્રત્યે શંકાનો ઉત્તર આપવાથી તેનો વિસ્તાર અટકશે અને સાચું સમાધાન થશે તો આપને ન્યાય મળશે. છતાં યોગ્ય લાગે તેમ કરશો અમારો આગ્રહ નથી.

Vadia College, Poona.
27-11-43

पंन्यासश्रीभानुविजयगणिषु वैद्योपाध्यस्य श्री परशुरामशर्मणः पदः शताः प्रणतयो विलसिष्ये। भवता २४-११-४३ दिने लिखितं पत्रं यथासमयमेव मयाऽधिगतम्। यद्यपि भवतां सौजन्ये तथा भवदीयानामाशङ्कानां सद्भावे नास्ति मे कोऽपि संशयावकाशस्तथापि अप्राप्तकालमेवाधुनाऽपि भवदाशंकापनोदस्येति मन्ये।

मदीयं निर्णयपत्रमधिकृत्य यदान्दोलनमद्यापि प्रचलति तस्य मूलं त्वन्यदेव।

प्रतिकूलं निर्णयं ज्ञात्वा प्रकुपितैराचार्यैश्रीसागरानन्दसूरिभिः पूर्वप्रदत्तां स्वानुमतिं विस्मृत्य मदुपरि ताटस्थ्यभङ्गारोप कृतः सार्वजनीन एव। तदनुसारिभिश्च मुनिश्री हंससागरैः पंन्यास श्री कीर्तिमुनिभिश्च 'धनलुब्धेन मया आचार्यश्री विजयरामचन्द्रसूरिप्रकाशाद्दुत्कोचं गृहीत्वैतादृशो निर्णयो लिखितः" इति निर्ग्रन्थसाधूनां सर्वथैवाऽनुचितया वाण्या बहुशो दोषा आरोपिताः। "जैनागमेष्वन्यतमानां श्रीभगवती—श्रीस्थानाङ्गादिसूत्राणां शास्त्राभासत्वमेव" मया प्रतिपाद्यते इति सर्वथैवाऽसत्यं तैर्बहुधा लिख्यते। यदा च स्वधीतस्वागमा मुनय एव महाव्रतं विस्मृत्य मूलसूत्र-दशवैकालिकप्रतिपादित भाषाविवेकं चानादृत्यैवं लिखन्ति तदा का कथा श्रावकाणां कपासीप्रभृतीनाम्। पर्यवस्थिते प्रस्तुतमसांप्रतमान्दोलनं न निर्णयस्थविषयमूलकं किन्तु स्वमतविरुद्धनिर्णयमूलकमिति स्पष्टमेव।

जानामि खलु सन्त्येव केचन स्वधीतागमा निर्ग्रन्थगच्छेषु। यद्यपि मदीयो निर्णयस्तेषामनभिमतो भवेत् तथापि "मध्यस्थोपरि तादृग्दोषारोपणं तादृशाश्च वाक्प्रयोगा निर्ग्रन्थसाधूनामनुचिताः इति नाद्यावधि कैनापि प्रतिपादितं प्रतिपन्नं वा।

सज्जोऽस्मि खलु स्वीयेनापि धनव्ययेन भवादृशानां पुरतः स्थातुं स्वनिर्णयसमर्थनाय तेषां च समुचिताशङ्कापनोदाय च।

यावत्तु मदुपरि आचार्य श्री सागरानन्दादिभिः कृतामिथ्यारोपास्तदवस्था एव यावच्च निर्ग्रन्थसाधव हंससागरादीनां लेखनं सर्वथाऽस्माकमसंमतम् इति प्रकाशं न कथयन्ति यावच्च श्रेष्ठिश्री कस्तुरभाइ महोदयेरस्मिन् कर्मणि अतन्द्रतः तावन्मौनमेव मे प्राप्तकालमिति पुनः श्रन्तव्योऽहम्।

भवदीय
वैद्योपाध्वः श्री परशुराम शर्मा

यदि भवतां पत्रस्यास्य प्रकाशनेऽभिलाषस्तदा मदीयमनुमोदनं विद्यत एव अहं तु प्रसिद्धिविमुखः ।

વાડીયા કૉલેજ પુના ૨૭-૧૧-૪૩

પંન્યાસશ્રી ભાનુવિજયજી ગણિવરને વૈદ્ય પરશુરામ શર્માના સેંકડો નમસ્કાર અને વિજ્ઞપ્તિ.

આપનો ૨૪-૧૧-૪૩ નો લખેલો પત્ર યોગ્ય સમયે મને મળ્યો. જો કે મને આપની સૌજન્યતામાં કે આપની શંકાના સદ્ભાવમાં કોઈપણ જાતની શંકાનો અવકાશ નથી તોપણ આપની શંકાને દૂર કરવા માટે ખાસ કાળ નથી એમ હું માનું છુ.

મારા નિર્ણયપત્રને અનુસરીને જે આંદોલન આજે ચાલે છે તેનું મૂળ બીજુંજ છે

પ્રતિકુળ નિર્ણય જાહેરીને કોપાયમાન થયેલ શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીએ પૂર્વે આપેલ પોતાની અનુમતિ વિસરીને મારા ઉપર તટસ્થ ભંગનો આરોપ કર્યો તે સર્વ પ્રસિદ્ધ જ છે અને તેને અનુસરીને મુનિ હંસસાગર, અને પન્યાસ કીર્તિમુનિજીએ **"ધન લોલુપી મેં આચાર્યશ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી પાસે લાંચ લઈને આવા પ્રકારનો નિર્ણય લખ્યો છે"** એ પ્રમાણે નિર્ગ્રન્થ સાધુઓને સર્વથા અનુચિત વચનથી ઘણા દોષો આરોપ્યા, તેમજ જૈનાગમો પૈકી શ્રી ભગવતી શ્રી ઠાણાંગાદિ સૂત્રોનું શાસ્રાભાસપણું મારાથી પ્રતિપાદન કરાય છે તેમ સર્વથા અસત્ય તેઓવડે બહુ લખાય છે જો આગમ ગ્રંથોને ભણેલા મુનિઓ પોતાનુ મહાવ્રત વિસરીને અને મૂળસૂત્ર દશવૈકાલિકમાં જણાવેલ ભાષા વિવેકનો અનાદર કરી આ પ્રમાણે લખે છે તો શ્રાવક કપાસી વિગેરેની શી વાત કરવી? આમ હોવાથી હાલનું અયોગ્ય વાતાવરણ નિર્ણયના વિષયને અનુસરીને નથી પરંતુ નિર્ણય પોતાના મતથી વિરૂદ્ધ આવ્યો તેને લઈને છે એ સ્પષ્ટ જ છે

હું જાણું છું કે નિર્ગ્રન્થગચ્છમાં કેટલાક આગમ ભણેલાઓ છે જો કે તેઓને મારો નિર્ણય અમાન્ય હોય તોપણ મધ્યસ્થ ઉપર તેવા પ્રકારના દોષનું આરોપણ અને તેવા પ્રકારનો વાક્પ્રયોગ અયોગ્ય છે એ પ્રમાણે હજુ સુધી કોઈએ પણ પ્રતિપાદન કર્યું કે સ્વીકાર્યું નથી

નિશ્ચયે પોતાના ખર્ચે આપ સરખા મુનિઓની સમક્ષ આવીને પોતાના (મારા) નિર્ણયના સમર્થન માટે અને તેઓની (મુનિઓની) યોગ્ય શંકાઓને દૂર કરવાને હું તૈયાર છું. પરંતુ જ્યાંસુધી આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીએ કરેલા મિથ્યારોપો તેમજ રહેલા છે. અને જ્યાંસુધી નિર્ગ્રન્થસાધુઓ હંસસાગરાદીનુ લખવું સર્વથા અમોને અસંગત છે એ પ્રમાણે પ્રગટપણે ન કહે અને જ્યાંસુધી

શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ મહોદય આ કાગમાં રસ ન આપે ત્યાં સુધી મારે મૌન રાખવું તે યોગ્ય છે માટે ફરી પણ મને ક્ષમા આપશો.

એજ આપનો વૈદ્ય પરશુરામ શર્મા.

તા. ક જો આપની આ પત્રને પ્રગટ કરવાની ઈચ્છા હોય તો મારૂં અનુમોદન જ છે હું તો પ્રસિદ્ધિ વિમુખ જ છું

આ પછી પંન્યાસ ભાનુવિજયજી ગણિવરે ડૉ પી. એલ વૈદ્યને આવવાનું અને તેમના ખર્ચ માટે સઘળી વ્યવસ્થા થઈ રહેશે તે જણાવનારો પત્ર લખ્યો હતો

નોંધ—પૂ. પંન્યાસ ભાનુવિજયજી ગણિવરે વખેલ તા. ૨૪-૧૧-૪૩ ના પત્રનો જવાબ આપતા વૈદ્યે પોતાનું હૃદય ઠાલવ્યું છે ડૉ વૈદ્ય શંકાનો જવાબ આપવા માટેનો અવસર નથી એ ફરી જણાવતાં આચાર્ય સાગરાનંદ-સૂરિજી પં કીર્તિમુનિજી ગણિવર અને મુનિશ્રી હંસસાગરજી મહારાજ માટે મધ્યસ્થને ન શોભે તેવું વર્ણમાગ્યું જણાવ્યું છે આ જણાવતાં તા ૧૧-૧૧-૪૩ ના પત્રમાં 'નિર્ણયને અનુસરીને હાલનું અયોગ્ય વાતાવરણ ઉભું થયું છે' તે વિસરી જઈ અહિં અયોગ્ય વાતાવરણનું કારણ બીજું જણાવ્યું છે.

આ પછી ડૉ પી એલ વૈદ્યે જૈનશાસનમાં આગમના અભ્યાસી મુનિઓ-માંથી કોઈપણ આ સાગરાનંદસૂરિજી પં કીર્તિમુનિજી અને હંસસાગરજી મહારાજની તટસ્થ ભંગ માટેની ઘોષણા અયોગ્ય છે એમ કહેતા નથી તેનો બચાવ કર્યો છે ખરી રીતે આગમના અભ્યાસી અને તટસ્થ નિરૂપક મુનિઓ સૌ સારીરીતે તટસ્થભંગ થયો છે તેમ જાણે છે અને માને છે માટે જ તેઓમાંથી કોઇપણ તે અયોગ્ય છે એમ કહેતું નથી એટલું જ નહિ પણ ઘણો મોટો **ભાગ તેમને સમર્થન અને પ્રોત્સાહન આપે છે.**

આગળ વૈદ્ય શંકાના સમાધાન માટેના મૌનના કારણોમાં બીજા મુનિઓ જ્યાંસુધી આ સાગરાનંદસૂરિજી અને મુનિશ્રી હંસસાગરજીના મારા ઉપરના આરોપો અયોગ્ય છે તે ન જાહેર કરે ત્યાં સુધી મારાથી કાંઇ કહી શકાય તેવું નથી તેમ જણાવે છે આ પણ તેમનું કથન વ્યાજબી નથી કારણકે તેમનું સમાધાન યોગ્ય લાગે તોજ બીજાઓ પોતાનો નિર્ણય કરી શકે. આજે તો **આજના દરેકે દરેકને સ્પષ્ટપણે લાગે છે કે વૈદ્ય મહાશય તટસ્થ રહ્યા નથી તેમનો નિર્ણય સત્ય નથી તો પછી કઈ રીતે તેઓ પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિજી કે મુનિશ્રી હંસસાગરજીનું લખાણ વ્યાજબી નથી તેમ કહી શકે ?**

પરિશિષ્ટ નં. ૫

પૂ. આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મ. અને ડૉ. પી. એલ. વૈદ્ય

ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યે પૂ. આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજને આપેલ ધમકી–તમે સંઘ સમક્ષ માફી માગો અને તે સમાચાર વર્તમાનપત્રોમાં પ્રગટ કરો. નહિતર મારે મારી શુદ્ધિ જાહેર કરવા કોર્ટે જવું પડશે. પરંતુ પાછળથી વૈદ્ય કોર્ટે જવાનું આચાર્યમહારાજને જણાવ્યું.

પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજે સેવક, મુંબઈસમાચાર, વંદેમાતરમ્ અને મોહનલાલ સખારામના ઠેર ઠેર થયેલ તાર વિગેરેના સમાચારદ્વારા 'તટસ્થ તટસ્થ રહ્યા નથી' તેવા નિર્ણય ઉપર આવ્યા પછી શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઈને તા. ૧૪–૬–૪૩ ના રોજ "તટસ્થ તટસ્થપણું સાચવી શક્યા નથી. માટે મારે તેમનું લખાણ માન્ય નથી" તેવી મતલબનો તાર કર્યો.

તિથિચર્ચાના નિર્ણયમાં ડૉ. પી. એલ. વૈદ્ય ઉપર સૌ પ્રથમ પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજે તા. ૨૨–૬–૪૩ ના રોજ કપડવંજથી નીચે મુજબનો તાર કર્યો હતો

22-6-43 8 a m   ૨૨–૬–૪૩

*What enabled one Mohanlal to spread from Poona news of Tithicharcha decision in favour of Ramsuriji without hearing from sheth Kasturbhai Reply immendiately.

ANANDSAGAR.

૨૨–૬–૪૩ ૮–૦ સવારના

"તિથિચર્ચાનો નિર્ણય રામસૂરિની તરફેણમાં આવ્યો છે, એવું શેઠ કસ્તુરભાઈ પાસેથી સાંભળ્યા વિના પુનાથી શ્રી મોહનલાલ એ પ્રમાણેનો પ્રચાર શાથી કરી શકે છે ? જલદી જવાબ આપો.

"આનન્દસાગર"

---

* આ તાર અંગે ડા. પી. એલ. વૈદ્યે એક પત્ર આ પુસ્તકના સંપાદક ઉપર નીચે મુજબ લખ્યો હતો—

Dr. P L. Vaidya, 19 Bund Round, POONA.
22nd Nov., 1943.

Dear Sir,

I understand from Advertisement in "Jain Vartaman" Dated 20-11-43 that you propose to bring out *Tithicharcha Sahitya* including correspondance, wires etc. between myself and Sagaranandaji. I do not mind your doing so. But please note that the text of the wire *As I Received* it is as given below.

"What enabled *on Mohamed* to spread From Poona news of Tithicharcha decision in favour of Ramasuriji without hearing from Sheth Kasturbhai. Reply Immediately.

If you have any doubt as to the above you may send any Representative of yours to verify the text and if he so desires I shall allow him to have a photo of the same.

This wire is very important and in the name of truth and fairness I want that text should be correctly reproduced.

Yours faithfully,
P. L. VAIDYA.

ડૉ. પી એલ્. વૈદ્ય ૧૯, બંડ રાઉન્ડ, પૂના.
૨૨ નવેમ્બર ૧૯૪૩.

વહાલા સાહેબ,

તા ૨૦-૧૧-૪૩ ના "જૈન વર્તમાન"માં આવેલી તમારી જાહેરાત પરથી મને માલૂમ પડે છે કે તમે તિથિચર્ચાનું સાહિત્ય-મારી અને સાગરાનંદજી(સૂરિ) વચ્ચેના પત્રવ્યવહાર, તાર, વગેરે સુદ્ધાંનું-બહાર પાડવાનુ ધારો છો. તમને ફાવે તેમ ભલે કરતા હો, પણ મહેરબાની કરીને એટલી નોંધ લેશો કે મને મળેલા તારમાં નીચે મુજબ લખાણુ હતું "તિથિચર્ચાનો નિર્ણય રામસૂરિની તરફેણમાં આવ્યો છે, એવું શેઠ કસ્તુરભાઇ પાસેથી સાંભળ્યા વિના, પુનાથી મહમદ (મોહનલાલ) એ સમાચારનો પ્રચાર શાથી કરી શકે છે? જલ્દી જવાબ આપો."

તમને જો એ વિષે કશોય શક હોય તો તમારા કોઇ પણ પ્રતિનિધિને અહીં મોકલી એ લખાણની ખાતરી કરી શકો છો. અને જો તેની ઇચ્છા થાય તો તેને એનો ફોટો લેવાની પણ હું છૂટ આપીશ.

આ તાર ખૂબ અગત્યનો છે, અને સત્ય તેમજ ન્યાયના નામે હું ઇચ્છું છું કે, તેમાંનું લખાણ યથાર્થ રીતે રજૂ થવું ઘટે.

આપનો વિશ્વાસુ, પી. એલ. વૈદ્ય.

પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિજીના તારનો વૈદ્યે આપેલ જવાબ.

Poona. 22-6-43 15-40 23-6-43

Aanandsagarji,

Kindly refer to Kasturbhai.

Vaidya.

"પૂનાથી ડૉ. વૈદ્ય, ૨૨-૬-૪૩ ૧૫-૪૦

તારથી જણાવે છે કે-મહેરબાની કરીને કસ્તુરભાઇને પૂછો"

પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજનો ડૉ. પી. એલ વૈદ્યને તાર કરવાનો આશય પૂનાથી મોહનલાલ જે તાર વિગેરે કરે છે તે ડૉ. પી. એલ વૈદ્યની જાણ પૂર્વકનુ છે કે બીજી રીતે છે? જ્યારે વૈદ્યનો ઉડાઉ જવાબવાળો તાર આવ્યો ત્યારે પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ વૈદ્યના તટસ્થભંગ પૂર્વકજ આ બધું થયું છે તેવા દૃઢ નિશ્ચય ઉપર આવ્યા અને ત્યાર પછી તેમણે વૈદ્યના તટસ્થભંગને જાહેર કરતી ચેતવણી નં. ૧ અને ન. ૨ બહાર પાડી

મફતલાલ ઝવેરચંદ તા. ૨૭-૧૧-૪૩

ઠે. ખેતરપાળની પોળ-અમદાવાદ

ડૉ. પી એલ. વૈદ્ય પૂના

અમદાવાદથી મફતલાલના પ્રણામ.

આપનો પત્ર મળ્યો પત્ર બદલ આભાર. આપ જે તાર માટે લખો છો અને તેમાં જે on Mohamed આ શબ્દ ઉપર લાલ ચિન્હ કર્યું છે તેને બદલે one Mohanlal શબ્દ પૂ૦ આ સાગરાનંદસૂરિજી તરફથી મળેલ અમને કોપીમાં જણાવવામાં આવેલ છે

આપ લખો છો તેને માટે અવિશ્વાસનુ કારણ નથી પરંતુ તાર મુકનારની લખનારની કે તાર ઓફીસની ભૂલ થઇ હશે.

મારા છપાતા પુસ્તકમાં બીજી પણ વસ્તુ આપને જણાવવાની હોય તો જણાવશો. આપે કોપી જોવા અને તારનો ફોટો લેવાની રજા આપી તે બદલ આભાર જેમ બને તેમ તેની જલદી વ્યવસ્થા કરી આપને જણાવીશ. પત્ર લખશો

એજ મફતલાલના પ્રણામ

નોંધ-આ બાદ અમે પૂર્ણ તપાસ કરી હતી તો કપડવંજની ઓફિસમાં મોહનલાલ શબ્દ જ લખાયો હતો પૂના તાર ઉતારવામાં ભૂલ થઇ હોય એમ લાગે છે.

આ પછી તા. ૨૯-૮-૪૩ ના રોજ ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યે પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ ઉપર કોર્ટે ઘસડવાની ધમકી આપતો પત્ર લખ્યો જે નીચે મુજબ છે:—

19, Bund Round, POONA
29th August 1943

कर्पटवाणिज्यवास्तव्येषु आचार्यश्री सागरानन्दसूरिषु

वैद्योपाह्व श्रीपरशुरामशर्मेण परःसहस्राः प्रणतयो विज्ञप्तिश्च ।

यदत्रभवद्भिस्तिथिचर्चानिर्णयविषये पत्रकद्वयं प्रकटीकृतं यच्च श्रीमतां शिष्येष्वन्यतमैर्मुनिश्रीहंससागरैः शासनसुधाकरादिवृत्तपत्रेषु लिखितं तत्सर्वमस्माभिर्दृष्टचरमेव । मध्यस्थसमक्षं निर्णयस्वीकारे पूर्वप्रदत्तानुमतिं विस्मृत्यैव यदाचार्यवर्यैर्लिख्यते, तत्र प्रायोऽनधिकार एव मध्यस्थस्य । किन्तु मध्यस्थे ताटस्थ्यभङ्गाद्यो ये दोषास्तेषामयथार्थत्वं जानानैरपि भवद्भिरारोपितास्ते त्वज्ञानमूलका एवेति । तथा च भवतां वैदुष्ये संविग्नगीतार्थत्वे च परमादरं भजमानैरेवाऽस्माभिरद्य यावदुपेक्षिताः । न च तेऽनधिकं कालं सोढुं शक्यन्त इति विदांकुर्वन्तु भवन्तः । यदत्र तथ्यं तत्सर्वं श्रेष्ठि श्री कस्तुरभाइमहोदयेभ्यो विदिततरमेव, तेभ्य एव चाधिगन्तव्यम् । एवं स्थिते यदि 'आगामिनि सांवत्सरिकप्रतिक्रमणावसरे प्रकटायां सभायां मध्यस्थोपरि ताटस्थ्यभङ्गादि दोषाणामज्ञानमूलक एव श्रीमद्भिरारोपः कृत इति सर्वजनसमक्षं नाभ्युपगम्येत, श्रीमता शासनसुधाकरादिवृत्तपत्रेषु च न प्रकटीक्रियेत, तदास्मद्यशोनैर्मल्यार्थमधिकरणाश्रयणमेव, अकामानामप्यस्माकं श्रेय इति विनम्रतया संसूचयामः । इति शम् ।

पुण्यपत्तनाद् वैक्रमीय १९९९ सवत्सरस्य श्रावणकृष्णचतुर्दश्यां रविवासरे । } वैद्योपाह्वः श्री परशुराम शर्मा ।

१९. बन्ड राउन्ड पूना. २९मी ऑगष्ट १९४३

કપડવંજમાં રહેતા આચાર્યશ્રી સાગરાનન્દસૂરીજીને વૈદ્ય પરશુરામ શર્માના હજારો નમસ્કાર અને વિજ્ઞપ્તિ.

જે આપે તિથિચર્ચાના નિર્ણય વિષયમાં બે પત્રિકાઓ પ્રગટ કરી અને આપના શિષ્યો પૈકીના એક મુનિશ્રી હંસસાગરે શાસનસુધાકરાદિ વર્તમાનપત્રોમાં જે લખ્યું તે સર્વ અમે જોયું જ છે. મધ્યસ્થસમક્ષ નિર્ણય સ્વીકારમાં પૂર્વે આપેલ અનુમતિને વીસરી ઈને જ જે આપ આચાર્યવર્ય લખો તેમાં મધ્યસ્થનો અધિકાર નથી જ.

પરંતુ મધ્યસ્થમાં તટસ્થભંગ વિગેરે જે દોષો તેઓનું ખોટાપણું જાણતા છતાં પણ આપે આરોપણ કર્યા તે અજ્ઞાનમૂલકજ છે તેમજ આપની વિદ્વત્તામાં અને સંવિગ્નગીતાર્થપણામાં પરમ આદર રાખતા અમો આજસુધી તેની ઉપેક્ષા કરી છે, અને તે ઘણો લાંબો વખત સહન કરી શકાશે નહિ એ આપે (પણ) જાણવું જોઈએ. જે આ બાબતમાં સત્ય છે તે સર્વ શ્રેષ્ઠિ શ્રી કસ્તુરભાઈ મોહદયને વિદિત જ છે. અને તે તેઓ પાસેથી

જાણવું જોઈએ, આમ હોવા છતાં પણ જો આવતા સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ વખતે જાહેરસભામાં મધ્યસ્થ ઉપર તટસ્થભંગ આદિના દોષોનો આરોપ અજ્ઞાન મૂલકજ કરાયો છે એમ જાહેર જનસમક્ષ નહિં સ્વીકારો અને શાસન સુધાકર આદિ પત્રોમાં નહિ પ્રગટ કરાવો. તો અમારા યશને નિર્મળ રાખવા અનિચ્છાએ પણ અમારે કોર્ટનો આશ્રય કરવો પડશે એમ નમ્રપણાએ અમે સુચવીએ છીએ. પ્રતિશમ્:

પુના. વિ. સ. ૧૯૯૯ આ વ ૧૪ રવિવાર. } વૈદ્ય શ્રીપરશુરામ શર્મા

નોંધ–પૂ આ સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજને તો દઢ ખાત્રી હતી કે–વૈદ્ય તટસ્થ રહ્યા નથી, એટલું જ નહિં પણ સજ્જન વિદ્વાન્ કે ન્યાયાસનને માટે અયોગ્ય જ છે. અને તે વાત આચાર્ય મહારાજશ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી કોર્ટ કે જાહેર સભા સમક્ષ પણ પુરવાર કરી આપવા પૂર્ણ તૈયાર હતા અને આજે પણ તૈયાર જ છે આથી તેમણે ડો પી એલ. વૈદ્યને જલદી કોર્ટે જવા માટે ફરી ફરી **"તટસ્થે તટસ્થભંગ કર્યો છે"** તેવાં અનેક જાહેર રીતે કારણો આપ્યાં અને તેમને પણ પત્રથી જણાવી કોર્ટે તુર્તજ જવા માટે ભલામણ કરી

પૂ. આચાર્યશ્રી સાગરનંદસૂરિજી મહારાજે વૈદ્યને કોર્ટે જવા માટેની સ્મૃતિ આપતો પત્ર લખ્યો હતો જે નીચે મુજબ છે.

कर्पटवाणिज्यपुरात् २००० कार्तिकशुक्लाचतुर्दशी

पुण्यपत्तनस्थान् पर्शुरामानध्यापकान् प्रति

धर्मलाभादनुलिख्यते आनन्दसागरेण यदुताद्यावधि भवद्भिः-पत्रप्रेषणविषय-*कतातटस्थ्यभंगकलङ्कोच्चारणाय सूचितपूर्वमधिकरणाश्रयणं किं न कृतं ? चित्रमेतत् !* किं च उद्घुष्यते स्पष्टमधुना परं यत् प्राधान्येन तत्पत्र धर्मबहिष्कृतेन केनचित् नव्यरामगतानुगेन गुर्जरगिराऽलेखि तत् तथाविधेन केनचित् संस्कृतं भवद्भिस्तु तादृशैर्भूत्वा केवलं स्वहस्तो दत्त इति चेदिदमभ्याख्यानं शुद्धमात्मविशुद्धये द्रुतिस्याधिकरणस्थानाश्रयणमिति शम् ।

१ न निर्णयविधिपत्रमवलम्बितम २ न च प्रेषणनियमो रक्षितः
३ न हि निर्णयहेतवोऽवलम्बिताः ४ नैव चोभयपक्षौ चर्चितौ
५ शास्त्राणि प्रमाणानि चोरयापितानि
५ अपशब्दप्रयोगाश्चालोचिता लिखिता इत्यवलोक्य पत्रे तावत्

आनन्दसागर

न साधितं भवद्भिः किञ्चित् तदतीवाश्चर्यपदं, अपंडितानां मौनं, पंडितानां तु तदेव निग्रहायेति न नूतनमिति एतदुभयदलगतं न तावन्निर्णयाश्रितं, किंतु तत्साधनाश्रितं, तदवितथत्वे तदवितथत्वस्याऽक्लेशं सिद्धेः

आनन्दसागर सहीं

વેજલપુર. ફાગણ સુદ ૧૧ તા. ૬-૧-૪૪

પૂનામાં રહેલ શ્રી પરશુરામ શર્મા અધ્યાપકને ધર્મલાભ પૂર્વક જણાવવાનું કે--

મારો કાર્તિક શુદ ૧૪ નો લખેલો પત્ર તમને મળ્યો છે. તોપણ તેનો હજુસુધી જવાબ આપ્યો નથી અને તેને ઉદ્દેશીને માર્ગ સ્વીકાર્યો નથી. હું માનું છું કે બીજાના લખેલા અને બીજાએ સંસ્કૃત કરેલા ઉપર મત્તુ મારવામાં કુશળ તમારા સરખાને તે યોગ્ય જ હશે વળી તેમાં (તે નિર્ણયમાં) શ્રી હીરપ્રશ્નપાઠના अत्र यदि पञ्चमीत्यादि ઉલ્લેખમાં 'विस्मृतौत्विति' એ બે પદ કયાંની પ્રતિના આદર્શમાં છે? કારણકે મુદ્રિત અમુદ્રિત પ્રતિઓના આદર્શોમાં તો 'त्रयोदश्यां तु विस्मृताविति' એમ કરીને ત્રણ પદ છે, પોતાનું મત્તુ મારવાવડે કરીને પાઠ ફેરફારી કે પાઠલોપનું પાપ થયું હોય તો જલદી જણાવશો.

પહેલા પત્રમાં લખેલ ૭ પદાર્થોનું સમાધાન પણ તમે કાંઈ કર્યું નથી તે ઘણુંજ આશ્ચર્ય ગણાય. અપંડિતોને મૌન રહેવું તે સારૂં પણ પંડિતોને તે મૌન નિગ્રહ-પરાભવ માટે થાય છે તે નવીન નથી. આ બન્ને પત્રનાં લખેલ લખાણ તે નિર્ણયને આશ્રિને નથી પરંતુ તેના સાધનને આશ્રયિને છે તેથી નિર્ણયના સાધનોની અસત્યતામાં નિર્ણયની અસત્યતા ક્લેશ રહિત સિદ્ધ થાય છે. આનન્દસાગર

સં. ૨૦૦૦ના ફાગણ માસમાં વૈદ્યઉપર લખેલ પત્ર.

सुरियपुरीओ फग्गुणसुद्धइक्कारसी सं २०००

पुण्णपट्टणठिय परसुरामज्झावय पइ अणुधम्मलाभं लिहिज्जइ आणन्दसायरेण जं पुव्व लिहियस्स दलजुयलस्स न किंचि तुम्हेहिं पच्चुत्तरदाणपडुणंदि पच्चुत्तरियं त न जोग्गं तुम्हाणं, किंच मज्झत्थत्तभंगकलंकुच्चारणट्ठ नायालयपरिधावियाणं तुम्हाणं किं जायं जं वुड्ढक्खीणपव्वतिहिववत्थावयाणं मयसंगीकाऊण तुम्हाणं वयणे मसीकुच्चयंदलेमाणा अन्ने तुम्हकेरेणाभिहाणेण आराहणापंचंगं पयडंति तहवि तुण्हिक्का ठिया तुम्हे दूसहं [1]ससिद्धन्तविवज्जासमहणं किं हेउयं नेयं?

आनन्दसागर सहीं

पासउ ससिद्धन्त--

१ पृष्ठांक २, २२- अष्टम्यां क्षीणायां पूर्ववर्तिनी सप्तम्येव तदाराधनार्थमष्टमी परिकल्प्या, एवं चतुर्दशीक्षये पूर्ववर्तिनी त्रयोदश्येव चतुर्दशीत्वेन स्वीकरणीया०। पृष्ठांक १७. सप्तम्याः सप्तमीत्व केवलमष्टम्याराधनानिमित्तमेव निराकृत्य तस्याष्ट-मीत्वं स्थाप्यते, एवं च लौकिकटिप्पणप्राप्ता औदयिकी सप्तमी अष्टम्याराधना-विषये औदयिक्येव अष्टमी भवति.

पृष्ठांक ३. उत्तरस्यामेवौदयिकीत्वं नियम्यते ।
पृष्ठांक ११. उत्तरस्यामेवौदयिकीत्वं नियम्यते । इत्यादि०

आ० स०

ફાગણ સુ૦ ૧૧ સં. ૨૦૦૦

સુરતથી પૂનામાં રહેલ પરશુરામ અધ્યાપકને આનંદસાગરના ધર્મલાભ.

જે પહેલા લખેલા બે પત્રોનો પ્રત્યુત્તર આપવામાં કુશલ તમે કાંઈપણ ઉત્તર આપ્યો નથી તે તમારે માટે યોગ્ય નથી. વળી મધ્યસ્થપણાના ભંગના કલંકને ઉતારવા માટે કોર્ટે દોડનારા તમારૂં શું થયું ? પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિના વ્યવસ્થાપન મતને સ્વીકારી તમારા વચનમાં કાજળનો કુચડો ફેરવનાર તમારા નામવાળા (રામે-રામચંદ્રસૂરિએ) બીજુજ આરાધનાનું પંચાંગ બહાર પાડ્યું છે તો પણ તમે મુગા રહ્યા છો. નિર્ણયમાં સાધેલથી વિપર્યાસ સહન ક્યા હેતુએ કરીને છે ? આનન્દસાગર

નિર્ણયમાં સિદ્ધ કરેલ છે તે આ પ્રમાણે પૃષ્ઠાંક ૩-૨૨ આઠમ ક્ષીણ હોય તો પૂર્વની સાતમજ તેની આરાધના માટે આઠમ કરવી. એજ પ્રમાણે ચઉદસના ક્ષયે આગળની તેરસજ ચતુર્દશીપણાએ સ્વીકારવી. પૃષ્ઠાંક ૧૧ સાતમનું સાતમપણું કેવળ આઠમની આરાધના નિમિત્તેજ દુર કરીને ત્યાં આઠમપણું સ્થપાય છે. આ પ્રમાણે લૌકિકટિપ્પણુ પ્રાપ્ત ઔદયિકી સાતમ અષ્ટમીના આરાધન વિષયમાં ઔદયિકી આઠમ થાય છે. પૃષ્ઠાંક ૩ ઉત્તરતિથિમા જ ઔદયિકપણાનો નિયમ થાય છે પૃષ્ઠાંક ૧૧ ઉત્તરતિથિમાં જ ઔદયિકપણાનો નિયમ થાય છે. આનંદસાગર

આ રીતે પૂ૦ આચાર્ય શ્રીસાગરાનંદસૂરિજી તરફથી વારે ઘડીએ કોર્ટે જવાનું યાદ કરાવ્યા છતાં શ્રી. વૈદ્ય કોર્ટે ગયા નહિં તેનું કારણ તેમને ખાત્રી હતી કે-કોર્ટે તટસ્થ ભંગ સાબીત થશે અને તેમાં સફળ નહિં થવાય.

આ પછી આચાર્ય શ્રી. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજના હાથમાં આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિ ઉપર પૂનાથી તા. ૩-૧-૪૪ ના રોજ* મોહનલાલ સખારામે લખેલ પત્ર આવ્યો અને તેને લઇ આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીએ ડા. પી. એલ. વૈદ્ય અને મોહનલાલ સખારામને આવેલ પત્ર માટે કાગળ લખી જણાવ્યું જે કાગળ નીચે મુજબ છે—

ડા. પી. એલ વૈદ્ય અને શ્રી મોહનલાલને પૂ. આ૦ સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીએ લખેલ પત્ર

ખુહારી,
સં. ૨૦૦૦ ચૈત્ર વદિ ૮

ડૉ. પી. એલ. વૈદ્ય અને મોહનલાલ સખારામ
મુ. પુના,

ધર્મલાભ પૂર્વક જણાવવાનું કે-છાપ સહી અને ટાઇપ કરેલો શ્રી રામવિજયજીવાળો પત્ર મને મળ્યો છે. તેથી તમે શેઠ કસ્તુરભાઈ લાલભાઈની

* પરિશિષ્ટ નં. ૬ મા બ્લોક સાથે આપ્યો છે.

બુદ્ધિસ્તાનો લાભ લઈ એક ગુન્હાહિત કરતી ટોળીમાં મળેલ છો એમ સ્પષ્ટ થાય છે. તો તે અને તા. ૮-૬-૪૩ ની પહેલાંથી તેની હયાતીની સાબિતિ મ્હોટા શહેરોમાં જૈન જૈનેતર શિક્ષિત અશિક્ષિતોની સભામાં જાહેર કરૂં તેની પહેલાં તમારે તેની માફી માગવી હોય કે ખુલાસો કરવો હોય તો એક અઠવાડીઆમાં નવસારી આવવાની જરૂર છે.

તા. ક.—આની પણ નકલ રાખી છે. આનંદસાગર.

આ કાગળ પછી નવસારીના સંઘે મોહનલાલના કાગળ સંબંધી આચાર્ય શ્રીવિજયરામચંદ્રસૂરિજી, મોહનલાલ, ભુરાલાલ વિગેરેને લખાયેલ હકીકતથી વાકેફગાર થયા બાદ ડો. પી. એલ. વૈદ્યને મોહનલાલ સખારામના કાગળ સંબંધી ખુલાસા માટે તાર કર્યો હતો. જે નીચે મુજબ છે—

Post Office. A. 44

NAVSARI. Navsari 24 Apri. 1944

To,

Dr. P. L. VAIDYA

Wadia College, Poona.

or/ Mohanlal C/o P. L. Vaidya

Vadia College, POONA

Are you comming for apology or explanations Acharya Maharaj is here.

From—

Tapagachha Jain Sang, NAVSARI

તારનો તરજુમો.

પો. નવસારી એ. ૪૪

નવસારી. ૨૪-૪-૪૪

ડો. પી. એલ. વૈદ્ય વાડીયા કોલેજ, પુના.

અને મોહનલાલ C/o પી. એલ. વૈદ્ય વાડીયા કોલેજ પુના. તમો માફી માટે અથવા ખુલાસા માટે આવો છો? આચાર્ય મહારાજ અહિંઆં છે.

મોકલનાર—તપાગચ્છ જૈન સંઘ, નવસારી.

ઉપર મુજબ કાગળ અને તાર ગયા પછી ડો. પી. એલ. વૈદ્ય અકળાયા તેમને મોહનલાલ સખારામના કાગળનો ખુલાસો ન સુઝયો અને છેવટે સત્યને ન છાજે તેવો નવસારી સંઘ ઉપર એક ઇંગ્લીશમાં પત્ર લખ્યો હતો.

નવસારી સંઘને ડો. પી. એલ. વૈદ્યે ઇંગ્લીશમાં પત્ર લખ્યો હતો તે

પત્રમાં પૂ૦ આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજી માટે ખુબજ અયોગ્ય અને અણુઘટતું લખ્યું હતું.

'Your Acharya Maharaj has clearly gone mad'

'તમારા આચાર્ય મહારાજ ગાંડા થઇ ગયા છે' વિગેરે ઘણા હલકા શબ્દો વાપર્યા છે. આ પત્ર અહિં અક્ષરે અક્ષર નહિં આપવાનું કારણ—કોઇએ પૂજ્ય પુરુષ માટે વાપરેલ હલકા શબ્દોનું ફરી પુનરાવર્ત્તન કરવું તે યોગ્ય ગણાય નહિ માટે અહિ આપ્યો નથી.

આ પછી પૂ૦ આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજના હાથમાં પાલીતાણાથી આચાર્ય ક્ષમાભદ્રસૂરિજીએ સં. ૨૦૦૬ ના ફાગણ સુ ૧૧ ના રોજ મુંબઈ લાલ બાગમાં રહેલ મુનિશ્રી મુક્તિવિજયજી ઉપર એક પત્ર લખ્યો હતો તે આવ્યો આ પત્રમાં વૈદ્ય મુક્તિવિજયજીને મળ્યા હતા તેનું સૂચન હતું. આથી પૂ૦ આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજે તે પત્રના ખુલાસા અંગે ડો. પી. એલ. વૈદ્યને એક પત્ર લખ્યો હતો જે નીચે મુજબ છે—

અગાસી, જેઠ સુદિ ૬
આનન્દસાગર.

ડો. પી. એલ. વૈદ્ય યોગ્ય ધર્મલાભ. પૂના.

૧. તટસ્થતા તુટયાનો આક્ષેપ તમારી ઉપર ગયો હતો તેને આજ વર્ષ થવા આવ્યું છે છતાં પણ તમોએ ફરીયાદ કરી નથી.

૨ કાર્તિક, પોષ અને ફાગણના પત્રોના ખુલાસાની તક તમોએ ખોઇ છે.

૩. ગુન્હાહિત કાર્ય કરનારી ટોળીમાંના તમો એક છો એમ જાહેર થવા છતાં તેનો ખુલાસો કે માફી માટે નવસારી આવ્યા નથી

નોટ—આ સર્વેની નોંધ લેશો.

શ્રી. રામવિજયજી પક્ષના એક આચાર્યે તેમના કથનને અનુસરીને પાલીતાણાથી મુંબઇ લખેલ એક કાગળ હાથ આવ્યો છે—તેમાં તમોએ મુંબાઈના શેઠ દ્વારા જે નગદ લાભ મેળવ્યો છે એના બદલામા તમોને નિશ્ચેષ્ટ રહેવા માટે અને શેઠને ઠગાઇ જવા માટે કોલ હો આપેલ છે.

નોટ—આ વસ્તુ પણ જાહેર કરવામા આવશે માટે તેની પણ નોંધ લેવી.

તા ક તમારી લવાદ તરીકેની અયોગ્યતા, જૈનશાસ્ત્ર, જ્યોતિષ, ચડાંશુચંડુ આદિના વિરોધ વિગેરે જાહેરમાં ચર્ચાશે તેની પણ નોંધ લેવી.

રવાના—
ગોડીજી જૈન ઉપાશ્રય,
ઠે. પાયધુની પો નં. ૩
મુંબાઈ

આનન્દસાગર દઃ પોતે

આ બધા ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાય છે કે, મી. વૈદ્ય આ૦ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના પક્ષ સાથે પહેલેથી સંપર્કમાં હતા તે વાત નક્કી જ છે અને તેમણે નિર્ણય આ. રામચંદ્રસૂરિની ઇચ્છા મુજબ આપ્યો છે.

પરિશિષ્ટ નં. ૬

શેઠશ્રી કસ્તુરભાઇને નિર્ણય મળે તે પહેલાં વૈદ્યનો નિર્ણય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ મેળવ્યો હતો તથા વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ વૈદ્યની સાથે સંપર્ક સાધી શુદ્ધ નિર્ણય નથી આવવા દીધો તેના આધારો.

૧ તટસ્થભંગ અને ૨ નિર્ણયમાં ઘાલમેલ

૧ તટસ્થભંગ

શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઇ લાલભાઇ દ્વારા નિયુક્ત થયેલ ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યને "પર્વતિથિ નિર્ણય" શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઇ લાલભાઈ દ્વારા પૂ૰ આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજી અને આચાર્ય રામચંદ્રસૂરિ ઉપર બે હસ્તપ્રતિ મોકલી આપવાની હતી પરંતુ તે નિર્ણય શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઇ લાલભાઈ અને પૂ૰ આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીને મળે તે અગાઉ તે નિર્ણય બીજે પહોંચી ગયેલો જણાવાથી પૂ૰ આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજીએ "મધ્યસ્થ નિર્ણય" મધ્યસ્થતા વિનાનો-તટસ્થભંગતાવાળો ગણી શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈને નિર્ણય નહિ સ્વીકારવાનું જણાવતો તાર કર્યો હતો.

વીરશાસન પત્રના જણાવ્યા મુજબ વૈદ્યનો નિર્ણય શેઠશ્રી કસ્તુરભાઇને ૧૭-૬-૪૩ પહેલાં મળ્યો નથી અને તા. ૨-૭-૪૩ સુધી બહાર પડ્યો નથી

તિથિચર્ચાનો નિર્ણય

"તા ૨૭-૬-૪૩ના "જૈન" પત્રમાં, શેઠશ્રી કસ્તુરભાઇના નામે એવી મતલબની વાત પ્રગટ કરવામાં આવી છે કે- "તિથિચર્ચા અંગેનો ફેંસલો આ માસની (જુનની) આખર સુધીમાં આવવા વકી છે." આ ઉપરથી અમારા કાર્યાલય દ્વારા એક પત્ર શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈને લખીને મજકુર ફેંસલો આવી ગયો હોય અને વર્તમાનપત્રોને પ્રકાશન માટે આપવાનો હોય, તો તેની એક નકલ અમને મોકલી આપવા જણાવેલું, પણ આજ તા. ૨-૭-૪૩ સુધી મજકુર ફેંસલાની નકલ અગર અમારા પત્રનો જવાબ અમને મળેલ નથી. આમ છતાં, "જૈન" પત્રની જાહેરાત જોતા, તે ફેંસલો નજદિકના ભવિષ્યમાં જાહેરને જાણવા મળશે એવું અમારું માનવું છે." તંત્રી, શ્રી વીરશાસન

(વીરશાસન ૨-૭-૪૩)

"તિથિચર્ચાના ફેંસલા અંગે જનતામાં જે અફવાઓ ચાલી રહેલ છે. તેને અંગે તપાસ કરવામાં આવતા અમોને શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ તરફથી સત્તાવાર સમાચાર તા. ૧૭-૬-૪૩ના રોજ નીચે પ્રમાણે મળેલ છે.

"તિથિચર્ચા અંગેનો ફેંસલો આ માસ આખર સુધીમાં આવવા વકી છે તે જાણજો".

(જૈન ૨૭-૬-૪૩ સં. ૧૯૯૯ જેઠ વદી ૧૦)

તા ૨-૭-૪૩ ના વીરશાસનનું આ લખાણ સ્પષ્ટ જણાવે છે કે—તા ૨-૭-૪૩ સુધી નિર્ણય બહાર પડ્યો નથી, અને જૈન પત્રના લખાણને પોતાના પત્રમાં કબુલ કરી ૧૭-૬-૪૩ ના શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈના કાગળને અનુસરી તે નિર્ણય શેઠશ્રીને જુનની આખર તારીખે મળવા વકી છે તે કબુલ કરેલ છે.

પૂ૦ આચાર્ય સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીને શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈએ નિર્ણય ક્યારે મોકલ્યો ?

શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઇ લાલભાઈએ પૂ૦ આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજને વૈદ્યનો નિર્ણય તા. ૫-૭-૪૩ ના રોજ અમદાવાદથી કપડવંજ તરફ રવાના કર્યો. અને તા. ૬-૭-૪૩ ના રોજ તાર કરવા પૂર્વક તે નિર્ણયનું રજીસ્ટર નહિ સ્વીકારી પૂ૦ આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીએ પાછો મોકલ્યો.

નિર્ણય પરત કરતાં પૂ. આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસુરિજીએ કરેલ તાર.

Kapadvanj. 6-7-43.

Kasturbhai Lalbhai Sheth.

Pankore Naka-Ahmedabad.

Registered anvelope refused thinking it contained Vaidya's writing if so you aught not to have sent it is I had protested to you already before so if has forced we to publish correspondence between, regarding the matter is issue.

Anandsagarji.

કપડવંજ, તા. ૬-૭-૪૩

શેઠ કસ્તુરભાઈ લાલભાઇ. પાનકોરનાકા, અમદાવાદ.

"રજીસ્ટર કોથળી સ્વીકારી નથી. એવું વિચારીને કે તેમાં વૈદ્યનું લખાણ હશે. જો એમ હોય તો તમારે તે મોકલવું જોઇતું ન હતું. કારણ કે–મેં પહેલેથીજ તેની સામે વાંધો લીધો હતો. આ કારણથી ચાલુ બાબત સંબંધી આપણી વચ્ચે થયેલો પત્રવ્યવહાર જાહેર કરવાની મને ફરજ પડી છે."

આનન્દસાગર

આ તિથિનિર્ણય પૂ૦ આચાર્ય મ૦ શ્રી સાગરાનંદસરિજી અને આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિ વચ્ચેનો હતો અને તે કસ્તુરભાઇ દ્વારા બને આચાર્યોને

મોકલી આપવાનો હતો. તે મોકલવાનું કાર્ય શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈએ તા. ૫–૭–૪૩ ના રોજ કરેલ છે એટલે તા. ૫–૭–૪૩ ના રોજ આ નિર્ણય પ્રગટ થયો.

પૂ૦ આચાર્ય મ૦ શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજે શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઇ લાલભાઇને તટસ્થભંગના કારણે તિથિનિર્ણય આવ્યા અગાઉ તેને નહિં સ્વીકારવાનું જણાવ્યું હતું અને તેનાં કારણો આપ્યાં હતાં.

પૂ૦ આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજે "પેપરોમાં આવતા સમાચાર" અને આચાર્ય રામચંદ્રસૂરિ પક્ષના "તાર–ટપાલ વ્યવહાર" વિગેરેથી "તટસ્થ તટસ્થપણું સાચવી શક્યા નથી" તેવા નિર્ણય ઉપર આવ્યા અને નિર્ણય નહિં માનવાનો નિર્ધાર કરી શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઇ લાલભાઇને નિર્ણય નહિં માનવાનો તા. ૧૪–૬–૪૩ ના રોજ તાર કર્યો. (આ નિર્ણય ઉપર આવતા અગાઉ સારા સારા શાણા માણસોએ તેને ખોટો પ્રચાર જાણી ઉવેખવાનું જણાવ્યું હતું. પરંતુ નિર્ણય ગમે તે પક્ષનો હોય તો પણ જે નિર્ણયકાર ગંભીર કે તટસ્થ નથી તેનો નિર્ણય માન્ય ન ગણવો જોઇએ તેવો દઢ નિશ્ચય પૂ૦ આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસુરિજીએ કર્યો.)

નિર્ણય નહિ સ્વીકારવા માટે શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈને ૧૪–૬–૪૩ ના રોજ કરેલ તાર.

શેઠ કસ્તુરભાઈ લાલભાઇ પાનકોરનાકા અમદાવાદ.

પેપરોના લખાણો અને તે પક્ષના મનુષ્યોના કથનથી વૈદ્ય તટસ્થપણું રાખી શક્યા નથી, એમ ચોક્કસ થાય છે, માટે તેમનું લખાણ માન્ય નથી"

આ તારના સમર્થનમાં પૂ૦ આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજીએ શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઇને નિર્ણય નહિ માનવાની સ્પષ્ટતા માટે નીચેના પત્રો લખ્યા હતા

(૧)

કપડવંજ, તા. ૨૦–૬–૪૩ રવિવાર.

આનંદસાગર

દેવગુરૂ ભક્તિકારક શ્રુ શ્રાવક કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ યોગ્ય ધર્મલાભ પૂર્વક લખવાનું કે-તમોને ૧૪–૬–૪૩ રો નીચે પ્રમાણે તાર કર્યો હતો "શેઠ કસ્તુરભાઇ લાલભાઈ, પાનકોર નાકા અમદાવાદ, "પેપરોના લખાણો અને તે પક્ષના મનુષ્યોના કથનથી વૈદ્ય તટસ્થપણું રાખી શક્યા નથી એમ ચોક્કસ થાય છે, માટે તેમનું લખાણ માન્ય નથી." આનંદસાગર

તેના ઉત્તરમાં તમારી તરફથી નીચે મુજબ ઉત્તર આવ્યો કે "આપનો તાર મળ્યો હું તાત્પર્ય સમજી શક્યો નથી."

આના ઉત્તરમાં જણાવવાનું કે તમારી રજા, આદેશ કે સંમતિ સિવાય પેપર રેશમીવાડ અને એપમહાર તે પક્ષના તેના ગૃહસ્થ અને ત્યાગી તરફના જે લખાણ વિગેરે

નિર્ણય આવ્યાનું જાહેર કરે તથા પાનાની સંખ્યા જાહેર કરે અને વિષય જાહેર કરે એ બધું વૈદ્યની તટસ્થતા તુટી હોય તો જ બને અને તમારા મોક્ષાને અવમણવાથી જ બને.

અને તેથી જ વૈદ્યનું લખાણ માન્ય ન રાખવા તારથી જણાવ્યું હતું. વૈદ્ય અહિં ખુલાસો કરવા તૈયાર થાય અથવા તેની ઉપર ચર્ચાની છુટ રહે તો વૈદ્યનું લખાણ કાર્યદશાને ફરશે અગર અન્ય તટસ્થ પંડિત કે પંડિતો પાસે એકી બેઠકે ફેર તપાસાવી નિર્ણય કરાવાય.

તમારા માનસિક બોજામાં વધારો થાય છે એમ જાણવા છતાં આ કરવું જરૂરી ગણી લખ્યું છે.

આનન્દસાગર.

ના. ક: ૧ સ્હામા પક્ષવાળાએ આ પક્ષને પંદર દિવસ સુધી પંચાવન પ્રશ્નો પુછીને ઉત્તરો લીધા છતાં ઉત્તરો આપવાની તમારા સમક્ષ ના પાડી છતા તમે સમતોલપણું જાળવ્યું.

૨ સામાપક્ષે પોતાનું 'હોલસોલપણું' જણાવ્યા છતા પોતાના તરફથી ત્રણ આચાર્યોને લાવવાની વાત મૂકી તે પણ તમે કબુલ કરી.

૩ અરસ-પરસ સહી થઈ અને કોલકરાર થયા પછી સ્હામા પક્ષે બીજા આચાર્યોની સંમતિની વાત ઉભી કરી તેનો પણ તમે રસ્તો કાઢયો.

૪ તટસ્થને પાલીતાણા લાવ્યા ત્યાં સુધી તેનું નામ તમારા કુટુમ્બીઓને પણ ન જણાવતાં બરાબર ગુપ્તતા જાળવી.

૫ પાલીતાણા લાવવામાં, ખુલાસાનું સ્થાન ગોઠવવામાં અને ખુલાસો કરાવવામાં ખરેખર દૂરન્દેશીથી કામ લીધુ છે.

આ વિગેરે તમારા બુદ્ધિ અને તટસ્થતાનાં કાર્યો તો અનુમોદના કરવા લાયક છે જ સર્વે કુટુંબને ધર્મલાભ

આનન્દસાગર,

(૨)

કપડવંજ જેઠ વદી ૧૨ તા. ૨૯-૬-૪૪

આનંદસાગર

અમદાવાદ મધ્યે દેવગુરૂભક્તિકારક, સુશ્રાવક કસ્તુરભાઇ લાલભાઇ યોગ્ય ધર્મલાભ-

'ક લખવાનું કે-તમે આ કામ શાન્તિની ઇચ્છાએ હાથ ધર્યું' છે એ ખરૂં છે. હું માત્ર - પાના લખાણથી આ નિર્ણય ઉપર આવ્યો નથી પણ આ નિર્ણય ઉપર આવવાનાં અનેક કારણો છે. આ કામની ગંભીરતા તમો સમજ્યા છો. પણ તટસ્થ મુદ્દલ સમજી શક્યા નથી. જો સમજી શક્યા હોત તો આવા પ્રકારની ગંધ પણ ન હોત.

જો તટસ્થતા ન ચુકાય હોત તો તમને સોંપાય તે પહેલા તમારી આજ્ઞા સંમતિ કે જાહેરાત વિના આટલા પાનાનું, અમુક વ્યક્તિ તરફનું, ને અમુક પ્રકારનું આવી આવી વસ્તુ બહાર આવી જ કેમ?

નિર્ણય આવ્યા પહેલાં પેપરો, તાર, ટપાલ, અને તે પક્ષના ગણાતા મનુષ્યોનાં કથન વગેરે જે ગયાં તે ઉપરથી તટસ્થની તટસ્થતા તુટી જ છે. એ કથન મ્હે વસ્તુરૂપે જણાવેલ છે પણ આક્ષેપ રૂપે જણાવેલ નથી.

નિર્ણય વાંચ્યા પછી તટસ્થની તટસ્થતા રહી નથી વિગેરે કથન થાત તો તે જરૂર અસ્થાને લાગત, એટલું નહિ પણ મ્હારે તે સંબંધી તે વખતે કાંઇ પણ કહેવું તે શોભાસ્પદ ન ગણાય.

પ્રથમ પત્રમાં જણાવેલ ચોક્કસ કારણોથી તટસ્થની તટસ્થતા તુટી છે એ નક્કી જણાવ્યું તો એ જાણ્યા પછી જો મ્હારૂં તેથી છુટાપણું ન જણાવું તો હું મને અને મ્હને અનુસરનારાઓને અફવતનો ભોગ બનાવનાર ગણાઉં.

તટસ્થતાથી નિર્ણય આવે તેને માન્ય કરવામાં વાંધો લઇ શકાય જ નહિ. આમાં તટસ્થતા સચવાઇ નથી, માટે જ ખુલાસા અને ટીકા ચર્ચાને અવકાશ છે.

એકપક્ષીય શાસન સુધાકર જેવા પેપરમાં વિગત જણાવાઇ તેના ઉપર ચુકાદો આપી શકાય તો મુંબાઇ સમાચાર જેવા જાહેર પેપરમાં આવેલા નિર્ણયવાળા વિપરીત કે લાયક લેખોને લક્ષમાં કેમ ન લેવાય?

જ્યારે તટસ્થે મોકલાવેલો નિર્ણય અમો બંનેને તમારે જ મોકલવાનો હતો. ત્યારે આ તાર, પેપર અને મનુષ્યોનાં કથનથી આવો પ્રચાર કેમ થયો?

શું આ પ્રચાર કલ્પના માફક વજુદ વિનાનો છે?

તટસ્થની તટસ્થતા તુટી જ છે એમ માનું છું માટે આ તટસ્થ અને તેનું લખાણ મ્હારે માન્ય નથી એમ કહ્યું છે ને કહું છું. સર્વને ધર્મલાભ જણાવવા. આનંદસાગર

(૩)

જેઠ વદ ૧૨ તા. ૨૯-૬-૪૩

અંગત

દેવગુરૂ ભક્તિકારક સુશ્રાવક કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ યોગ્ય ધર્મલાભપૂર્વક જણાવવાનું કે-પુનાના વૈદ્ય સાથેનો તાર વ્યવહાર અને એક (પત્ર) કાગળ જાણવા માટે મોકલ્યો છે તે વાંચવા યોગ્ય છે, સર્વેને ધર્મલાભ જણાવવા. આનંદસાગર

(૪)

કપડવંજ અષાઢ કૃષ્ણ ૭, તા. ૨૩-૭-૪૩

આનંદસાગર

દેવગુરૂ ભક્તિકારક સુશ્રાવક કસ્તુરભાઈ લાલભાઇ યોગ્ય ધર્મલાભપૂર્વક લખવાનું કે તમારો તા. ૧૮-૭-૪૩ નો પત્ર મળ્યો. તા. ૨૯-૬-૪૩ ના રોજ તમારા ઉપર બે પત્રો લખ્યા અને તા. ૬-૭-૪૩ ના રોજ કરેલ તારની પહોંચ નથી તે લખવાની જરૂર હતી

તટસ્થતા તુટવાથી તે લખાણનું રજીસ્ટર પાછું મોકલ્યું છે અને મ્હને શાસ્ત્ર તથા તરી પરંપરા આધારે અનુસરનારાઓ મ્હારે અંગે માર્ગ ન ભૂલે માટે જાહેર કર્યું ચર્ચા કરાય તો તે લખાણ લેવામાં હજુએ અડચણ નથી. તે પક્ષના પુનાવાસીને લખાણ કેમ મળ્યું અને તા. ૧ લી જુનથી તાર અને પેપરો દ્વારા જાહેરાત કેમ થઈ? એની તમોએ તપાસ કરી હોય કે તેનું પરીણામ કંઈ આવ્યું હોય એનો તમારા પત્રથી પ્રસારો પણ નથી જણાતો.

તમો કૌટુમ્બિક, વ્યવહારિક, અને રાજકીય કાર્યોથી ગુંથાયેલા હોવાથી તમને તે કરવું ન પરવડે એ અસંભવિત નથી.

મેં કરેલ તાર અને તેનો તટસ્થ તરફથી આવેલ ઉડાઉ ઉત્તર તમને જણાવેલજ છે.

તા. ક.—પુના મનુષ્ય ગયો હતો, તેણે 'પુનાના શા. મોહનલાલે તટસ્થ સાથે ધાલમેલ કરી છે તથા લખાણ તટસ્થે તેને જ પહેલા આપ્યું છે' એમ જાણ્યું છે અને ત્યાંના ઉંચા અધિકારીઓએ 'તટસ્થ નીમનાર શેઠજીથી તે બાબત પગલાં ભરી શકાય' એમ જણાવ્યું છે, એટલે મૌન કરી સ્વસ્થાને પાછો આવ્યો છે.

સર્વે કુટુંબને ધર્મલાભ જણાવવા   લી. આનંદસાગર

(૫)

અષાડ કૃષ્ણ દ્વિતીય ત્રયોદશી કપડવંજ તા. ૩૦-૭-૪૩

આનંદસાગર

દેવગુરૂ ભક્તિકારક સુશ્રાવક કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ યોગ્ય ધર્મલાભપૂર્વક લખવાનુ કે તા. ૨૭-૭-૪૩નો તમારો પત્ર મળ્યો. તા. ૬ ઠી ના તારનો ખુલાસો કર્યો પરંતુ **તા. ૨૭-૬-૪૩ ના બે પત્રોનો ખુલાસો મુદ્દલ નથી.**

૧ શરૂઆતમાં તટસ્થની તટસ્થતા તુટવાની શંકાના કારણો જ્યારે તમોને જણાવ્યાં **ત્યારે તમે જણાવેલ કે-આ વિષયમાં તેઓ લાગ્ખોપતિ સાથે પણ વાત નહિ કરે અને લાખોથી પણ લોભાશે નહિ.** આવી તમારી ખાત્રીથી વગર ચર્ચાએ ચુકાદો માનવાનું નક્કી કર્યું હતું પણ પુનાવાળા શા મોહનલાલ વિગેરેની હકીકતથી તમારી વાત છેવટે અમારે ભદ્રિકપણાની માનવી પડી, ગુરૂ ભરોસામાં નિશ્ચિત વિપરીતતા આવેલ જણાતાં ચુકાદામાં ખુલાસા અને ચર્ચાને સ્થાન આપવાનું જે કહેવાય તે ન્યાયની રીતે પણ ખોટું નથી જ.

૨ મુસદ્દા પ્રમાણે તટસ્થે તમારી દ્વારા બન્ને પર પોતાનુ લખાણ મોકલવાનું હતુ તેને બદલે તા. ૧ લી જુને કે પહેલાં ચુકાદાનું લખાણ પુનાવાળા શા મોહનલાલને મળે છે તો તે તટસ્થનુ લખાણ કેવા પ્રકારની તટસ્થતાવાળું હશે? છાપાના લખાણથી આજે દુનિયામાત્ર ઉપર અસર થાય છે તે માને છે તેને વજુદ વિનાનુ કેમ મનાય? તા. ૧ લી જુન વિગેરેના "સેવક" "મુમ્બઈસમાચાર" આદિના પેપરોના લખાણને વજુદ વિના ગણી ઉપેક્ષા કરાય તો પછી તમો અખબારોમાં નિવેદન બહાર પાડો છો તે કેમ શોભે?

૩ પુનામાં થએલ ભડભડનો ખુલાસો પુનાના તટસ્થને પુછાય તે મુક્ત જ છે છતાં તમોને પણ તે વાત તથા પુનાના આવેલ કાગળોની વસ્તુ આપવાડીઆઓ અગાઉ જણાવેલ છે. આની તપાસ કરી તમે યોગ્ય ખુલાસો ન કરો અને તુટેલી તટસ્થાથી થએલ લખાણને સ્વીકારવા માટે તમારા ઉપરના વિશ્વાસના આધારે કરેલ લખાણને વળગી રહેવાનું સુચવો તે શું વ્યાજબી છે?

૪ તટસ્થતા તુટવાના તમને રજુ કરેલા કારણોનો વિચાર અને ખુલાસા વિના તમારૂં રજુ કરેલ નિવેદન સમજપૂર્વકનું નથી આથી લખાણ બહાર પડશે ત્યારે આ

મર્મ નિર્ણયની ભૂમિકા અને નિર્ણયના લખાણ ભગણાના રીપોર્ટ વખતે તેનું પણ સ્પષ્ટીકરણ કરવામાં આવશે.

૫ તમારા નિવેદનમાં અને કાગળોમાં આક્ષેપ અને તે ખોટા હોવાની વાત રજુ કરો છો તે ત્યારે જ શોભે કે અમે જણાવેલા વસ્તુ સ્વરુપનું તમે કાંઈ પણ સમાધાન આપ્યું હોત?

૬ પુનાના ઉચ્ચ અધિકારીના અભિપ્રાય પ્રમાણે તમારાથી પગનાં લઈ શકાય એમ છે એ વાત અમોએ તમોને જણાવેલ છે છતાં તે સબંધીમાં તમે કાંઈપણ કર્યું હોય તેનો ખુલાસો પણ કર્યો નથી

૭ તટસ્થતા તૂટયાના અમોએ જણાવેલાં કારણો નિવેદનમાં તમારે જણાવવા જરૂરી હતાં છતાં મર્યાદાની ખાતર આ ઉત્તર લખવામાં આવ્યો છે

આનંદસાગરના ધર્મલાભ

આ બધી હકીકતથી વાંચકને સ્પષ્ટ માલુમ પડશે કે–નિર્ણય તા ૬ ઠ્ઠી જુલાઈએ આવ્યો છે જ્યારે તેને નહિ માનવાની વાત તો તા. ૧૪ મી જુનથી શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈને કરવામાં આવી છે.

નિર્ણય બહાર પડયા પહેલાં પેપરોમાં નિર્ણય અંગેનાં આવેલ લખાણ તટસ્થભંગને જણાવે છે.

"જૈનોની તિથિચર્ચા અંગેનો જાહેર થનારો નિર્ણય.

શેઠ કસ્તુરભાઈ પર રવાના થયેલો લવાદનો હેવાલ.

[સેવકના ખાસ ખાતમીદાર તરફથી]

પાલીતાણા, મંગળવાર તા. ૧ જુન ૧૯૪૩

જૈનોમા તિથિચર્ચાના પ્રશ્ને જગાવેલી ઉગ્રતા પછી હવે એને લગતો આખરી ફેંસલો આવી જવાની તૈયારીમા છે. એકબાજુ સાગરાનંદસૂરિ અને બીજી બાજુ રામચંદ્રસૂરી વચ્ચે જૈન તીથીઓ અંગે ભારે મતભેદ ઉભો થયો હતો અને એ મતભેદને પરિણામે જૈનોમાં વ્યાપકર કલહ વ્યાપી ગયો હતો. દિવસે દિવસે એ મતભેદ વધતો જ ગયો અને છેવટે જૈન સમાજ બે પક્ષોમા વહેંચાઈ ગયો. આ સ્થિતિનો અંત લાવવા અને જૈન સમાજમાં ફેલાએલો કલહ ઓછો થાય એ માટે બન્ને પક્ષને શાસ્ત્રાર્થદ્વારા આ ચર્ચાનો આખરી નિકાલ લાવવા માટે આગેવાન જૈનોએ વિનંતિ કરતા પાલીતાણા મુકામે પુનાના વાડિયા કોલેજના પ્રોફેસર શ્રી પી. એલ વૈદ્યને લવાદ નીમીને શ્રી સાગરાનંદસૂરી અને રામચંદ્રસૂરી વચ્ચે શાસ્ત્રાર્થ યોજાયો હતો. આ શાસ્ત્રાર્થ પછી લવાદનો હેવાલ શેઠ કસ્તુરભાઇ તરફ રવાના થઈ ગયો છે. કહે છે કે–આ હેવાલ લગભગ ૬૦ પાનાનો છે. આ હેવાલના પોતાનો ચુકાદો જાહેર કરવામાં આવ્યો છે આ ચુકાદો થોડા દિવસમા શેઠ કસ્તુરભાઇ જાહેર કરશે"

(સેવક, તા. ૨૭ જુન ૧૯૪૩ પાનું ૩)

"તિથિચર્ચાનો નિર્ણય ટુંક સમયમાં જાહેર થશે.

(એક ખબરપત્રી તરફથી)

અમદાવાદ, તા. ૧લી જુન.

જૈન સમાજમાં બહુ ગવાયેલ અને વીખવાદના વાદળો જેના ઓઠા નીચે ઉભાં થયાં. તે તિથિચર્ચાના પ્રશ્નનો લવાદનો ચુકાદો શેઠ કસ્તુરભાઇ લાલભાઇ પાસે પુનાથી આવી ગયાના સમાચાર પ્રાપ્ત થયા છે. શેઠશ્રી કસ્તુરભાઇ હવે થોડાજ દિવસોમા એની જાહેરાત જૈન સમાજ સમક્ષ કરશે. જેથી ભવિષ્યમાં ઝઘડાનો અંત આવી જાય"

(મુંબઈ સમાચાર, શુક્ર તા. ૪-૬-૪૩ જેઠ શુદ ૨ પાનુ ૫)

"તિથિચર્ચાના ઝઘડાને લગતો આવી ગયેલો ફેંસલો.

અમદાવાદ, શનિવાર. (અમારા ખબરપત્રી તરફથી.)

જૈનોના તિથિચર્ચાના પ્રશ્ન અંગે જાગેલી ઉગ્રતાનો આખરી ફેંસલો આવી જનાર છે. પાલીતાણા મુકામે શ્રી સાગરાનંદ અને રામચંદ્રસૂરિ વચ્ચે આ વિષયને લગતો એક શાસ્ત્રાર્થ પુનાની વાડિયા કોલેજના અધ્યાપક શ્રી પી. એલ. વૈદ્યની મધ્યસ્થતા હેઠળ ગોઠવાયો હતો. શ્રી વૈદ્યનો લવાદ તરીકેનો ચુકાદો અમદાવાદના આગેવાન મિલમાલેક અને જૈન અગ્રેસર શેઠ કસ્તુરભાઇ ઉપર પહોંચી ગયો છે. એ ચુકાદો શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ તરફથી જાહેર થનાર છે.

(ટપાલની આવૃત્તિ.–વંદેમાતરમ્–જેઠ શુદ ૭ જુન તા. ૬-૬-૧૯૪૩ પા ૭)

"તિથિચર્ચાનો નિર્ણય

આચાર્ય રામચન્દ્રસૂરીશ્વરજીની તરફેણમાં આવેલો ચુકાદો.

જૈન સમાજમાં જેના અંગે બારે કલુષિત વાતાવરણ પ્રસરેલુ છે અને જેથી સમાજ ભાગલા અને વાડામા વહેંચાઈ ગયો છે તે પ્રશ્નના નિકાલની મંગળ ઘડીઓ ગણાઈ રહી છે. જનતા સારી રીતે જાણે છે કે–તિથિ દીન અને પર્વારાધન અંગે જૈન સાધુ સંસ્થામા વિક્ષેપો ઉભા થયા હતા. અને સમાજમાં આંતરવિગ્રહ જેવી પરિસ્થિતિ ઉપસ્થિત થઇ હતી. આ પરીસ્થિતિનો અંત લાવવા તેમજ સમાજને શાસનના પ્રગતી-રથના ગર્તકૂપમાં ખુંચી ગયેલા પૈડાને કોઇ પણ રીતે બહાર કાઢવાની કાળજી સહુ કોઈની હતી એમાં શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના માનનીય પ્રમુખ શેઠ કસ્તુરભાઇ લાલભાઇએ દરમ્યાનગીરી કરી. બન્ને પક્ષોવતી આચાર્ય મહારાજાઓ બન્નેના અરસપરસ ખંડનમંડન અને પુરાવાઓ સંમતિ પૂર્વકના લવાદને સુપ્રત થયા હતા. લવાદ મી. વૈદ્યે વધુ જાણવાની જીજ્ઞાસાથી એક જ સ્થાનમા બન્ને પક્ષના પ્રતિનિધિઓ આચાર્ય સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી અને પૂજ્ય આ. વિજયરામચંદ્રસૂરીશ્વરજીને એકત્ર કરી વધુ ખુલાસાઓ મેળવ્યા હતા અને ત્રણ માસની અંદર નિર્ણય આપવા જણાવી દીધુ હતું. બરાબર સમયસર એ નિર્ણય શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ પર આવી ગયાના અને ટુંક સમયમાં તેની જાહેરાત કરવાના સમાચાર વર્તમાનપત્રોદ્વારા પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. અમારી ખબર મુજબ લવાદનો ચુકાદો પૂ. આ. વિજયરામચંદ્ર-સૂરિની તરફેણમા આવ્યો છે" (મુંબઇ સમાચાર, શુક્રવાર તા. ૧૮ જુન ૧૯૪૩)

'નિરાશ્રી અને સમજુ માણસો ચુકાદો શું આવશે તેની ચિંતામાં ટોચગ નહિ'
(તા ૧૧-૬-૪૩ વીરશાસન)

'આ લેખો આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિ પક્ષ તરફથી જ પેપરોમાં અપાયા છે કારણકે વિજયરામચંદ્રસૂરિ આગળ 'પૂજ્ય' શબ્દ વાપર્યો છે અને આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજના નામ આગળ એ શબ્દ વાપર્યો નથી તેમજ 'તિથિદિન અને પર્વારાધન' એ શબ્દ વિજયરામચંદ્રસૂરિજી તિથિચર્ચામાં મુખ્યત્વે વાપરે છે તે વાપર્યો છે. આ ઉપરાંત બીજાં પણ ઘણાં કારણો છે અને આ લેખ લખવા પાછળ શેઠને ચુકાદો મળે કે-તુર્તજ બહાર પાડી દેવરાવવાનો આશય છે. કારણ કે-રખે! ચુકાદાની વિરૂદ્ધમાં વાતાવરણ ન જાગે

આ લેખોથી જનતાના હૃદયમાં નિર્ણય અને નિર્ણયકાર માટે થયેલ શંકા.

સેવક, મુંબઈ સમાચાર વિગેરેમાં આ પ્રકારના નિર્ણયના સમાચાર પ્રગટ થતા જાણીને જનતાના હૃદયમાં તે વખતે નિર્ણય અને નિર્ણયકાર સંબંધી શંકા જાગૃત થઈ હતી અને તેને લઈ જુદા જુદા ઠેકાણેથી સંદેશ, સેવક, જૈન, જન્મભૂમિ, વન્દેમાતરમ્ વિગેરેમાં "કેમ એક પક્ષે હસ્તક્ષેપ નહિ કર્યો હોય?" તેમ જણાવવામાં આવ્યું હતું

જૈન ધર્મ પ્રભાવક સમાજનું સંદેશમાં પ્રગટ થયેલ નિવેદન. "વાતાવરણને શુદ્ધ રાખો

તિથિચર્ચાના વિષયનું જ્ઞાન હોય કે ન હોય છતાં પણ દરેક જણ શાસનની શાંન્તિ ઈચ્છનાર તેમાં રસ લઇ રહ્યો છે સૌની જ ખના છે કે-શાંન્તિ ભર્યો તિથિચર્ચાનો ઉકેલ આવી જાય

આ વિષય પાંચ પાંચ વર્ષ ડોળાયા પછી તેના ઉકેલનું કામ સમર્થ અને જૈન શાસનમાં અપૂર્વ, લાગવગ ધરાવનાર શેઠ કસ્તુરભાઈ લાલભાઇને બન્ને પક્ષે સોંપ્યું

શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઇએ તે કામ અપૂર્વ શક્તિથી આરભ્યું બંન્ને પક્ષોના પ્રશ્નો અને ઉત્તરોનુ લખાણ અપાયા પછી મહિનાઓ સુધી શિરપંચ કોણ તે પણ જાણી શકાયું નહિ તેવી ગુપ્તતા જાળવવામાં આવી. પાલીતાણા સ્ટેશને શિરપંચ આવ્યા ત્યારે જ જનતાને તેમના નામની ખબર પડી કે શિર પંચનુ નામ અમુક છે

આજસુધીના ચર્ચાના કોઇપણ-પ્રચારકતા તિથિચર્ચાનો ઉકેલ લાવવામાં સમાજે પણ ખુબજ સારો સાથ આપ્યો છે

તિથિચર્ચાનુ પરિણામ હવે બહુજ થોડા દિવસમા આવશે. સમાજમા શાંતિ થશે. તેવી લોકોમાં આશા છે તેવા સમયના શુદ્ધ વાતાવરણને ડોળવાનો પ્રયત્ન કરનાર સમાજની શાન્તિ તેમને ખપતી નથી તે જણાવવા માથી રહ્યાં છે.

આજે લોકોના હૃદયમાં એટલી જ શંકા ઉત્પન્ન થાય છે કે ઉપરપંચનું નામપણ બહાર ન આવે તેટલી શેઠશ્રીએ તકેદારી રાખી તે શેઠશ્રી દ્વારા જરા પણ વાત બહાર આવે તેમ કોઈ માની શકે તેમ નથી. છતા મુખજ છુટથી એક પક્ષના જવાબદાર ગણાતા માણસ સાઠ પાનાનું જજમેન્ટ છે. અમારા રામચન્દ્રસૂરિના લાભનું છે તે કહેવું કે જુદીજુદી રીતે પેપરોમાં તે વાતને પ્રગટ કરવી તે સમાજમાં અશાંતિને શંકા ઉત્પન્ન કરાવનારૂં છે.

સમાજને આજે અનેક તરહની શંકા કરવાનુ કારણ મળે છે કે શેઠશ્રી દ્વારા કોઈપણ જાતની વાત પ્રગટ નથી થઈ છતાં આ મતનો પ્રચાર આ માણસો કયા આધારે કરતા હશે. શેઠશ્રીને આની ઉંડી ગવેષણાની વિનંતિ કરે છે એજ **શ્રી જૈનધર્મ પ્રભાવક સમાજ.**

(તા. ૨૦-૬-૪૩ સંદેશ પાનુ ૨)

આ પછી 'તિથિચર્ચાનું વાવાઝોડું' એ હેડીંગતળે સેવક વિગેરેમાં પણ નિર્ણયકારસાથે એકપક્ષે કેમ હસ્તપ્રક્ષેપ નહિ કર્યો હોય તેવું સૂચવવામા આવ્યુ હતું. તથા રાધનપુરથી એક મુનિમહારાજે શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈને પત્ર લખ્યો હતો તેમજ જૈન, મુબઈ સમાચાર વિગેરેમાં આચાર્ય વિજયરામચદ્રસૂરિ તરફથી નિર્ણયમાં હસ્તપ્રક્ષેપ કેમ નહિ થયો હોય તેમ જણાવવામા આવ્યું હતું.

ब

આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીનો પક્ષ નિર્ણયબહાર પડયા અગાઉ નિર્ણયથી વાકેફગાર હતો તેના આધારો

આ પેપરોના સમાચારો ઉપરાંત બીજા પણ અનેક ચોક્કસ પુરાવાઓ મળે છે કે-વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ અને તેમના ભક્તોએ નિર્ણય શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈને મળે તે અગાઉ નિર્ણયના સમાચાર અને નિર્ણય મેળવ્યો હતો, અને તે મેળવેલ સમાચારથી સ્પષ્ટ થાય છે કે-નિર્ણયકાર વૈદ્ય સાથે પોતાના પક્ષે નિર્ણય લાવવા આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ સંપર્ક સાધ્યો હતો જે સ્પષ્ટ તટસ્થભંગ સૂચવે છે.

(૧)

તા. ૧૦-૬-૪૩ના રોજ મોહનલાલે કરેલો તાર

આ નીચે આપેલ તાર વિજયરામચદ્રસૂરિના ભક્ત મોહનલાલ સખારામે ના ૧૦-૬-૪૩ ના રોજ બાખરીયા પર મુકેલ છે. તે તારમાં નિર્ણય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના લાભમાં છે તેમ જણાવ્યુ છે, જ્યારે શેઠશ્રીને તા. ૧૭-૬-૪૩ સુધી નિર્ણય મળ્યો નથી તેમ જૈન પત્રના કાગળમાં સૂચવાયેલ છે. **આથી સ્પષ્ટ છે કે વૈદ્ય તટસ્થ રહ્યા નથી.**

(૨)

શ્રી ઉમેદભાઈ ભુરાભાઇએ પં. સુમતિવિજયજી ઉપર લખેલ પત્ર.

૨

[illegible]

અમદાવાદ શાહપુરના રહેવાશી શ્રી ઉમેદભાઈ ભુરાભાઈએ તા. ૧૧-૬-૪૩ ના રોજ પં. સુમતિવિજયજી ઉપર રાધનપુર આ પત્ર લખ્યો છે. તેમાં પણ તિથિચર્ચાના વૈદ્યના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ છે. જેનો બ્લોક ઉપર આપવામાં આવ્યો છે.

તા. ૧૧-૬-૪૩ ના રોજ લખેલો આ પત્ર શાહપુરમાં રહેતા શ્રી ઉમેદભાઈ ભુરાભાઈ નો છે. શ્રી ઉમેદભાઇ આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના પરમરાગી ભક્ત છે, તેમજ પૂ૦ આચાર્ય વિજયભક્તિસૂરિજીના ભક્ત છે. તેમણે પૂ૦ આ૦ વિજયભક્તિસૂરિજી શાસ્ત્રાનુલક્ષી પરંપરા પ્રમાણે પર્વારાધન કરે છે તેમને ફેરવવા માટે આજ અગાઉ ઘણો પ્રયાસ કરેલો પણ કારગત નીવડયો નથી. આ કાગળમાં તિથિનિર્ણય જાણ્યા પછી આચાર્ય ભક્તિસૂરિજીના શિષ્ય પં. સુમતિવિજયજીને (કે જેઓ રામસૂરિ તરફ રાગવાળા હતા) તેમને કાગળ લખીને સ૦શ્રીને (ભક્તિસૂરિજીને) લવાદના નિર્ણય પ્રમાણે તિથિ મનાવવા ભલામણ કરી છે. અને પૂ. મહારાજશ્રી ભક્તિસૂરિજી પાસે તે અંગે રમી જવાનું જણાવ્યું છે આ કાગળ પણ સ્પષ્ટ જણાવે છે કે-વૈદ્યના નિર્ણયની જાણ શેઠ કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ પહેલાં શ્રી ઉમેદભાઇ ભુરાભાઈને થઇ હતી. જેથી સ્પષ્ટ છે કે-આ૦ વિજયરામચંદ્રસૂરિ તરફથી વૈદ્યનો તટસ્થતાંગ

કરાયો હોવાથી જ તેમના શ્રાવકોને નિર્ણયની પ્રથમ ખબર પડેલ છે.

(૩)

આ૦ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના પરમભક્ત શ્રી. શેઠ જીવાભાઇએ પણ આ તિથિચર્ચાનો નિર્ણય આ૦ સાગરાનંદસૂરિજી અને આ૦ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીને તા. ૫-૭-૪૩ ના રોજ શેઠ કસ્તુરભાઇએ મોકલ્યો તે અગાઉ આ તિથિનિર્ણયના સમાચાર મેળવ્યા હતા તે નક્કી છે. કારણ કે-શ્રી. શેઠ જીવાભાઇએ તે અંગે પૂ૦ પં૦ સુમતિવિજયજી ઉપર તા. ૨૪-૬-૪૩ અને તા. ૨૬-૬-૪૩ ના રોજ પત્ર લખ્યો હતો તે નીચે મુજબ છે.

તા. ૨૪-૬-૪૩ ના રોજ શેઠ શ્રી જીવાભાઇએ લખેલ પત્ર.

JIVATLAL PURTAPSHI
જીવતલાલ પરતાપસી.

"HOUNSRUSH"
"JEMDALAL"

[illegible]

આ કાગળ તા. ૨૪–૬–૪૩ ના રોજ શેઠ શ્રી જીવાભાઈએ પં૦ સુમતિવિજયજી ઉપર લખેલ છે તેમાં—૧ તિથિચર્ચાનો નિર્ણય આવ્યો છે, ૨. થોડા સમયમાં પ્રગટ થશે. ૩ સમજુઓ (અર્થાત્ પોતાનો પક્ષ) કબુલ કરશે. ૪. સહી આપનાર કબુલ નથી કરતા તેનું દુઃખ છે. આ પત્ર સ્પષ્ટ રીતે જણાવે છે કે નિર્ણયના આધાર પહેલા અગાઉ શેઠશ્રી જીવાભાઈ તિથિનિર્ણય અને તેના ભવિષ્યથી પૂર્ણ વાકેફગાર હતા.

પં. સુમતિવિજયજી ઉપર તા. ૨૬–૬–૪૩ ના રોજ શેઠ શ્રી જીવાભાઈએ લખેલ પત્રનો કવર સાથેનો બ્લોક.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

From
JIVATLAL PURTAPSHI
Bullion Exchange Building
BOMBAY 2

[illegible]

MEMBERS
East India Cotton Association Ltd.
Bombay Cotton Brokers Association Ltd.
[illegible] Cotton Association Ltd.
Bombay Bullion Exchange Ltd.
[illegible] Share & Stock Brokers Assn.

HEAD OFFICE
BULLION EXCHANGE BUILDING
BOMBAY 2

JIVATLAL PURTAPSHI

SHARE STOCK COTTON & BULLION BROKERS

42 MARWARI BAZAR,
BOMBAY 2 [illegible]

TELEGRAMS
Cotton "JEPIDALAL"
General "[illegible]"

CODES USED
[illegible]
& PRIVATE

TELEPHONES
HEAD OFFICE — [illegible]
COTTON [illegible]
BULLION [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

તા. ૨૬-૬-૪૩ના રોજ શેઠ શ્રી જીવાભાઇનો લખેલ આ પત્ર છે—આમાં ૧ તિથિચર્ચાનું પરિણામ આવ્યું છે. ૨ શાસ્ત્ર અનુસાર આવ્યું છે. ૩ હવે સાગરજી મહારાજ ખસી જાય છે, એમ ત્રણ વાત જણાવી છે. અર્થાત્ પરિણામ આવ્યું છે, કેવું અને કઇ રીતે આવ્યું છે તેની ખબર સાથે સાગરાનંદસૂરિજીએ તે નથી સ્વીકાર્યું તેની પણ તેમને ખબર છે. આથી સ્પષ્ટ છે કે—ચર્ચાના મુખ્ય આચાર્યને નિર્ણય મળે તે અગાઉ નિર્ણય સંબંધીની તમામ હકીકતથી શ્રી શેઠ જીવાભાઈ વાકેફગાર છે, નહિતર શાસ્ત્રને અનુસારે આવ્યું છે તેવું લખત નહિ. શેઠશ્રી જીવાભાઇને થયેલ આ **સમાચારની જાણ વૈદ્યના તટસ્થભંગ વિના બની શકે તેમ નથી.**

પૂ૦ પં. સુમતિવિજયજી મહારાજ શાસ્ત્રાનુલક્ષી પરંપરાને કરનાર પૂ૦આ૦ વિજયભક્તિસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય હતા, છતાં આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી પ્રત્યે રાગવાળા છે તેવી ખાત્રી શેઠશ્રી જીવાભાઇને હતી તેને લઇનેજ શ્રી. શેઠ જીવાભાઇએ પં૦ સુમતિવિજય ઉપર આ પત્રો લખ્યા હતા અને તે લખવામાં તેમનો આશય ભદ્રિક પરિણામી આ૦ વિજયભક્તિસૂરીશ્વરજીને ફેરવી શકાય તો ફેરવવાનો હતો.

પં૦ સુમતિવિજયજીને આ૦ વિજયરામચંદ્રસૂરિજી સાથે સંપર્ક હતો તેને જણાવનારો શેઠ શ્રી જીવાભાઈનો પત્ર.

JIVATLAL PURTAPSHI
જીવતલાલ પરતાપસી.

"GUMBRUSH"
"HEPIDALAL"

[illegible]

તામસ ગુણ બતાવે છે ... આ પ્રમાણે
બતાવ્યું છે ... આ પ્રમાણે [illegible] ...માં
પરાક્રમ [illegible] બતાવે છે કે [illegible] ઉકરડા
... મારા [illegible] કામ હોય તે ... આવશે
વળી આપણા માટે ... રાખે છે
... તેઓ ... બતાવ્યું ...
બતાવ્યા ... [illegible]

[illegible] ... કરવાના

શ્રી ... આચાર્ય મહારાજ ... [illegible]
... તે ... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible] ... રાખ્યા
... [illegible]
પછી આચાર્ય મહારાજ ... [illegible] —
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
[illegible]
[illegible]

આ પત્ર શેઠ શ્રી જીવાભાઈએ પં૦ સુમતિવિજયજી મહારાજ ઉપર તા ૧૮-૬-૪૩ ના રોજ લખેલ છે તેમાં જણાવ્યું છે કે 'આપ પાલીતાણાથી વિહાર કરતા દરમિયાન આચાર્ય રામચંદ્રસૂરિજી સાથે થયેલ મિલાપની હકીકત જાણી સંતોષ' આ લખાણ જણાવે છે કે–શેઠ શ્રી જીવાભાઈને પં. સુમતિવિજયજી આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિ સાથે સંપર્કવાળા હતા તેથી તે વિશ્વાસનું ભાજન હતા. આથીજ શેઠ શ્રી જીવાભાઈએ પં૦ સુમતિવિજયજી ઉપર ખુબજ ખાનગી તિથિચર્ચાની વાત લખી હતી

આથી સ્પષ્ટ છે કે–શેઠ શ્રી જીવાભાઇ નિર્ણયની ખબર અને પ્રચાર શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈ બંને આચાર્યોને નિર્ણય મોકલે તે પહેલાં કરતા હતા તે વૈદ્યના તટસ્થભંગના પ્રતાપે છે.

(૪)

આ૦ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના શિષ્ય મુનિ શ્રી કનકવિજયજીના શિષ્ય મહિમાવિજયજીએ શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ બંને આચાર્યોને નિર્ણય મોકલે તે પહેલાં તો નિર્ણયની ચોપડીઓ બંધાવી મંગાવી હતી. એ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે–શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈ વૈદ્યનો નિર્ણય બે આચાર્યોને મોકલે તે પહેલાં તો તે નિર્ણયનાં પુસ્તકો રામચંદ્રસૂરિને ત્યાં હરતાં ફરતાં થઇ ગયાં હતાં. આ બધું તટસ્થભંગ વિના સંભવતું નથી.

મુનિ શ્રી મહિમાવિજયજીએ નિર્ણયની ચોપડીઓ બંધાવી મંગાવવાનો પ્રવચનના માણસ કેશવલાલ ધારશીભાઈ ઉપર લખેલ પત્ર.

Shantilal Manilal Shroff

Amer - Niwas
CAMBAY

[illegible]

[illegible]

[illegible]

આ પત્ર તા ૩૦-૬-૪૩ ના રોજ મહેસાણાથી મુનિ શ્રી મહિમાવિજયજીએ પ્રવચનના માણુસ કેશવલાલ ઉપર લખ્યો છે તેમાં નિર્ણયની ચોપડીઓ બંધાઇને આવી ગઇ હોય તો મોકલી આપવાનું જણાવ્યું છે. અર્થાત્ નિર્ણય શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઇ લાલભાઈ આ૦ સાગરાનંદસૂરિજીને મોકલે તે પહેલાં તો છુટે હાથે તે નિર્ણય આ૦ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના સમુદાયમાં ફરતો થઈ ગયો હતો.

આ પત્ર કોઈક દ્વારા પકડાઈ પૂ૦ મુનિશ્રી હંસસાગરજી મ૦ના હાથમા સં. ૧૯૯૯ માં તળાજા ચાતુર્માસ હતા ત્યારે આવ્યો તેમણે મહિમાવિજયજીએ જેના ઉપર પત્ર લખ્યો હતો તે પ્રવચનના માણુસ કેશવલાલ ઉપર નિ૦ ચોપડીઓ સંબંધી પત્ર લખી પુછાવ્યું કે-આમાં શું છે?

પૂ૦ મુનિશ્રી હંસસાગરજી મહારાજે પ્રવચનના માણસ કેશવલાલ ધારશીભાઈને લખેલ પત્ર

"સ્થલ તલાજા, સં. ૧૯૯૯ ના અશાડ શુદ ૧ શનિવાર

સુશ્રાવક કેશવલાલ ધારશીભાઈ યોગ્ય ધર્મલાભ

તમો જૈન પ્રવચનમાંથી છુટા થયા, બીમાર છો, વિશાલ કુટુંબના નિર્વાહમાં ચિંતાયુક્ત છો વિગેરે કારણોને લઇને કોઈ સ્થાનની તમોને તાબડતોબ આવશ્યકતા હોવાથી કોઇ તેવા સ્થળે તમારી ગોઠવણ કરાવી દેવાની મને ત્યાંના તમારી પ્રતિ લાગણી ધરાવતા એક સજ્જનની અત્રે ખાસ ભલામણ છે, હું પણ તમોને ગૃહસ્થીપણેથીજ પ્રમાણિક તરીકે જાણું છું, મનનું ધ્યાન આપીશ, આપત્તિમાં હિંમત હારવી નહિ, તમોને અન્યાય આપનારનું પણ શુભ ચિંતવશો

વિશેષમાં તમો જાણતાજ હશો કે-દૈનિક પત્રોમાં તાજેતરમાં તિથિચર્ચાનો નિર્ણય શ્રી રામચંદ્રસૂરિજીની ફેવરમાં આવ્યો હોવાનો પ્રચાર થઇ રહ્યો છે પુનાવાળા ડો. પી એલ વૈદ્યને હારતોરા પણ એ ખુશાલીમાં પહેરાવ્યા અને મોહન સખારામે સુરત, જુનાગઢ, અમદાવાદ અને મુંબઇ વિગેરે સ્થળે તારો પણ તા ૧૦-૬-૪૩ ને તા ૧૧-૬-૪૩ ના રોજે કર્યાં છે અને કાગળો પણ લખ્યા છે એ નિર્ણયકારને ફોડયોજ હોવાના કાગળો પણ શ્રી રામસૂરિજીના ભક્તોના લખેલા પકડાયા છે.

એજ રીતે આ સાલ મહેસાણે ચાતુર્માસ કરેલ કનકવિજયજીના શિષ્ય મહિમાવિ૦એ તમારા ઉપર પણ તા ૩૦-૬-૪૩ નો લખેલો પત્ર અમોને કોઇ એક શાસનભક્ત દ્વારા આજે અમદાવાદથી મળ્યો છે તે કાગળમાં તમારા દ્વારા મહિમાવિ૦ - 'નિ૦ ચોપડીઓ' એમ કાગળમા લખીને પી એલ. વૈદ્યના નિર્ણયની જ એ ચોપડીઓ બંધાવીને મંગાવે છે એમ સાર સમજાય છે

આશ્ચર્ય થાય છે કે-'શેઠ કસ્તુરભાઇ તો જાહેર કરે છે કે-તા. ૧૭ જુન સુધી મને નિર્ણય મળ્યો નથી અને જુનની ૩૦ મી એ આવવા સંભવ છે તો પછી તે અગાઉ આ લોકો પાસે એ નિર્ણય ક્યાંથી આવી ચડયો ? કેવા શાસન દ્રોહી ? એ બધું પ્રમાણિકતાથી વિચારશો. મહિમાવિજયજીએ મંગાવેલ છે તે નિર્ણયનીજ ચોપડીઓ છે ને ? શાસનહિત ખાતર સત્ય જણાવશો તો તેવીજ પ્રમાણિકતા લેખીશ. હંસસાગરના ધર્મલાભ"

આ પછી કેશવલાલ ધારશીભાઇનો જવાબ આવ્યો તે નીચે મુજબ છે.

શ્રી કેશવલાલ ધારશીભાઈએ પૂ૦ મુનિશ્રી હંસસાગરજી મ૦ ઉપર લખેલો જવાબ.

અમદાવાદ ... [illegible]

પૂ. મુનિરાજ શ્રી હંસસાગરજી મ.

વંદણા

[illegible]

[illegible]

આ પત્રમાં શ્રી કેશવલાલભાઈ જણાવે છે કે-નિ૦ ચોપડીઓ એટલે નિર્ણયની ચોપડીઓ છે. આ પછી શ્રી કેશવલાલે મહિમાવિજયજીનો પત્ર પાછો મંગાવવા પૂ૦ મુનિશ્રી હંસસાગરજી મહારાજને પત્ર લખ્યો હતો. જે નીચે મુજબ છે.

" અમદાવાદ, તા. ૧૫-૭-૪૨

પૂ. મુનિરાજ શ્રી હંસસાગરજી મ. મુ. તલાજા.

આપશ્રીને લગભગ અઠવાડીયા અગાઉ પત્ર લખીને પૂ. મુનિશ્રી મહિમાવિજયજીનો પત્ર મને પાછો મોકલી આપવા જણાવ્યું હતું પરંતુ આજ સુધી તે પત્ર મને પાછો મળ્યો નથી એટલે પાછો મોકલવાની આપની ફરજ આપ ચૂક્યા છો એવું મને લાગે છે.

આપે તે પત્ર પાછો મોકલ્યો નથી તેથી શંકાને સ્થાન મળે છે કે–આપ તે બાબતમાં કાંઈ પણ પગલાં લ્યો તે પહેલાં હું આપને એટલું લખી જણાવું છું કે–નિર્ણયની એ બન્ને ચોપડીઓ જેવી મારી પાસે બંધાવા તે મુનીરાજે મોકલી હતી તેવીજ બંધાવીને મેં તેમને પાછી મોકલી આપી છે. એ શિવાય ચાલી રહેલી નિર્ણયની ગરબડમાં કોઇપણ જાતનો સીધો કે આડકતરો સંબંધ મારો નથી જ તેની નોંધ લેશો.

વધુમાં આપ મારામાટે નોકરીની પણ તપાસમાં છો જો આ વાત સત્ય હોય તો આપને લખી જણાવું છું કે આપ તે બાબતમાં બીલકુલ તસ્દી લેશો નહિ. હું સ્વતંત્ર રીતે ગમે ત્યાં મારૂં સ્થાન મેળવી લઇશ. હાલ એજ.

લી. સેવક કેશવલાલની વંદના."

શ્રી કેશવલાલ સ્પષ્ટ જણાવે છે કે–નિર્ણયની ચોપડીઓ બંધાવી મોકલી આપી છે પણ નિર્ણયમાં બીજી ઘાલમેલ સંબંધી હું કાંઈ પણ જાણતો નથી. **આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ૦ રામચંદ્રસૂરિજીને ત્યાં નિર્ણયની ચોપડીઓ શેઠશ્રીને મળે તે અગાઉ આવી ગઈ હતી અને તેમાં ઘાલમેલ થઇ હતી.**

પૂ૦ આ૦ શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી ઉપર પુનાના કોઈક શાસનહિતલક્ષી પુરૂષે પુનાથી એક પત્ર પુનાની વિગત દર્શાવતો લખ્યો હતો. જે નીચે મુજબ છે.

પુનાથી આવેલો કાગળ.

કપડવંજ.

તત્ર સાગરાનંદસૂરિ મ૦ યોગ્ય વંદણા. પુનાથી લી૦ આપનો નમ્ર સેવક–અત્રે તિથિચર્ચાને અંગે સોંપાયેલ લવાદ તરફથી એટલે વૈદ્ય તરફથી લગભગ જાહેર જેવુંજ થઇ ચૂકયું છે. આખો ચુકાદો ઘણાને વાંચવા મળ્યો છે, રામચંદ્રસૂરિના મંતવ્ય મુજબનો જ છે, તેમની તરફેણનો જ છે.

- અત્રે રામચંદ્રસૂરિના ભક્તો તરફથી જાહેર પણ થઇ ચૂકયું છે કે અમારા ફેવરમાં છે. અમારો જય છે.

પુનાલશ્કરવાળાઓ" તથા થોડા શહેરવાળા તરફથી વૈદ્યને માન પણ અપાયું, હારતોરા પણ વૈદ્યના મુકામ ઉપર થયા છે.

તેમજ અત્રેથી વેરાવળ, યંગમેન્સ જૈન સોસાયટી, અમદાવાદ, તથા મુંબઇ રામચંદ્રસૂરિજીના અમુક સાધુઓ ઉપર વિજયના તાર પણ થયા છે.

એમ અનેક ધમાલો થઇ રહી છે, આ મધ્યસ્થ કેવા? આપવાદ કેમ માન્ય રખાય? જ્યાં લાગવગ કે બીજી અનેક શંકાઓના કારણો મળે છે તે આપના જાણવામાં હો હશેજ છતાં જાણ માટે લખું છું.

આખો ચૂકાદો અત્રે ઘણાને વાંચવા પણ મળ્યો છે. બધો રામચંદ્રસૂરીના તરફેણનો છે. પ્રસંગે પ્રસંગે આપની ટીકા પણ કરી છે. જેને જેને વાંચવા મળ્યો છે તે કહે છે કે જ્યાં સુધી શેઠ કસ્તુરભાઇ તરફથી બહાર પડે નહિ ત્યાં સુધી વૈદ્યથી બીજાને વાંચવા કેમ અપાય અગર માનપાન પણ કેમ સ્વીકારાય આ બધો આપ વિચાર કરજો. ખરેખર આખી ઘટના કાંઈ જુદી જ લાગે છે.

સાંભળવા પ્રમાણે હવે આખો ચૂકાદો છપાવી થોડા વખતમાં બહાર પડશે. પરંતુ સર્વ માન્ય થવામાં મોટો વાંધો આવશે. હવે આપને આ વિષે યોગ્ય લાગે તે કરવાનું રહે છે.

શેઠ કસ્તુરભાઇ સત્તાવાર જાહેર ન કરે ત્યાંસુધી વૈદ્યથી ખાનગીમાં આમ કેમ થઇ શકે? તેમજ સત્કારનો સ્વીકાર પણ કેમ થાય? રામચંદ્રસૂરિના ભક્તો તાર–હારતોરા પણ કેમ કરી શકે? એ સમજાતું નથી એજ.

લી. આપનો નમ્ર સેવક.

તા. ક. ખાસ બનેલા પ્રસંગો જાણવામાટે આ કાગળ લખ્યો છે.

આ પત્રની નક્કલ શેઠ **શ્રી** કસ્તુરભાઇ લાલભાઈ ને પૂ૦ આ૦ સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજે તા. ૨૯–૬–૪૩ ના રોજ નીચે મુજબનો પત્ર લખી મોકલી આપી હતી.

[અંગત] જેઠ વદી ૧૨, તા. ૨૯–૬–૪૩

દેવગુરૂ ભક્તિકારક સુશ્રાવક કસ્તુરભાઈ લાલભાઇ યોગ્ય ધર્મલાભ પૂર્વક જણાવવાનું કે–પૂનાનો વૈદ્ય સાથેનો તારવ્યવહાર અને એક પત્ર–કાગળ જાણવા માટે મોકલ્યો છે. તે વાંચવા યોગ્ય છે. સર્વને ધર્મલાભ જણાવવા. આનંદસાગર.

આ રીતે શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઇ વૈદ્યનો નિર્ણય પૂ૦ આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિજી અને વિજયરામચંદ્રસુરિને મોકલી આપે તે અગાઉ વર્તમાનપત્રોમાં સમાચાર પ્રગટ થાય. એટલું જ નહિં પણ આ૦ રામચંદ્રસુરિના સમૂદાયમાં નિર્ણયની નક્લો બંધાઇ હેરફેર થાય, તેમના આગેવાન શ્રાવકો, જેવા કે–શ્રી જીવાભાઇ અને શ્રી ઉમેદભાઇ જેવા બીજા આચાર્યોને નિર્ણય મનાવવાની વાસામણ

કરતા કાગળો લખે અને નિર્ણયકાર નિર્ણય બહાર પાડયા અગાઉ એક પક્ષના માનપત્ર અને હાર-તોરાઓ પણ સ્વીકારી લે છે. તે સર્વે તટસ્થતા ન સચવાઈ હોય તો જ બને. કારણકે-કોઈ કોર્ટનો જજ કોઇપણ પક્ષનું માન સન્માન સ્વીકારી શકતો નથી અને જો માન સન્માન સ્વીકારે તો કોર્ટ તરફથી તે બરતરફ થાય છે.

ડૉ. પી. એલ. વૈદ્ય નિર્ણય આપ્યા અગાઉ આ૦ વિજયરામચંદ્રસૂરિ સાથે સંપૂર્ણ સંપર્કમાં હતા અને તેમનો આપેલો નિર્ણય તટસ્થતા વિનાનો હતો તે આ બધા સાધનો ખુબજ ચોક્કસપણે જણાવે છે.

નિર્ણયમાં ઘાલમેલ

(૨)

સં. ૧૯૯૯ના ફાગણ સુ ૧ના રોજ પાલીતાણા ડૉ. પી એલ. વૈદ્ય મૌખિક પૃચ્છા અર્થે આવ્યા ત્યારે જ જૈનજનતાને મધ્યસ્થના નામની જાણ થઇ. મૌખિક પૃચ્છા બાદ ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યે બે ત્રણ મહિનાની નિર્ણય આપવા માટેની મુદતની માગણી કરી ત્યારે પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિજીમહારાજે તેમાં વિલંબ થાય તે સારૂં નથી તેમ જણાવ્યું પણ શેઠશ્રીના વિશ્વાસે વિશ્વાસ રાખ્યો. પરંતુ પાલીતાણાથી ડૉ. પી. એલ વૈદ્ય ગયા પછી તુર્તજ તેમની સાથે આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી તરફથી ગુફ્તેગો, સંપર્ક અને ઘાલમેલની શરૂઆત થઇ છે. તેનાં સાધનો આજે ઘણાં ઉપલબ્ધ થાય છે.

નિર્ણયમાં ઘાલમેલ કરવામાં આવી છે તેના આધારો.

(૧)

મુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજીનો કાગળ અને તેનું શીરનામું

ગીરધરભાઈ પરશોતમદાસ

હળવદ તા ૧૦-૪-૪૩
અમદાવાદ

દેવગુરૂભક્તિકારક સુશ્રાવક ગીરધરલાલ પરશોત્તમદાસ
યોગ્ય ધર્મલાભ સાથે લખવાનું કે
તમારા ત્યાં મુકેલા પુસ્તકોનાં પેટકામાં
કનકવિજયજીના નામનું. તથા પાછળથી
એટલે કે પાલીતાણાથી વિહાર કર્યા
બાદ મોકલાવેલ પુસ્તકના પોટકા
તથા સીવેલી પન્યાસજી કે.મહારાજ.નામની
ની લેબલ વૈદ્યની પેટી વિગેરે વસ્તુ
જલદી બાપાલાલ કે કોઈ આવનાર હળવદ આવે તેવા
માણસની સાથે
ગોઠવણ કરશો એજ. ધર્મધ્યાનમાં
ઉદ્યમ કરશો. કાગળ પાછો મોકલો
લી.
ચારિત્રવિજયના
ધર્મલાભ

હળવદ તા. ૧૦-૪-૪૩. **અમદાવાદ.**

દેવગુરૂ ભક્તિકારક, સુશ્રાવક, ગીરધરલાલ પરશોત્તમદાસ યોગ ધર્મલાભ સાથે લખવાનું કે તમારા ત્યાં મુકેલા પુસ્તકોનાં પેટકામાં કનકવિજયજીના નામનું તથા પાછળથી એટલે કે **પાલીતાણાથી** વિહાર કર્યાબાદ મોકલાવેલ **પુસ્તકના પોટકા** તથા **સીવેલી** પન્યાસજી કે. મહારાજના નામની **લેબલ વૈદ્યની પેટી** વિગેરે વસ્તુ જલદી બાપાલાલ કે કોઇ આવનાર માણસની સાથે હળવદ આવે તેની ગોઠવણ કરશો. એજ ધર્મધ્યાનમાં ઉદ્યમ કરશો. કાગળ પાછો મોકલો.

લી. ચારિત્રવિજયના ધર્મલાભ

આ કાગળ પૂ. આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીની આજ્ઞાથી તેમના અતિ વિશ્વાસુ ગણાતાં શિષ્ય મુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજીએ આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના પ્રસિદ્ધ ભક્ત ગીરધરલાઇ પુરૂષોત્તમદાસ ઉપર હળવદથી લખેલો છે. આ કાગળની વિગત ઉપર વિશેષ વિચાર કરવાનું કાર્ય વાંચકવર્ગ ઉપર છોડી દઇએ છીએ.

આ કાગળ વાંચીને પાછો મોકલી આપવાનું મુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજી જણાવે છે એટલું જ નહિ પણ કવર ઉપર શીરનામાની નીચે 'કાગળ તરતજ પહોંચાડજો' તેમ આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી સ્વહસ્તે લખે છે. તેથી સિદ્ધ થાય છે કે આ કાગળ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ લખાવ્યો છે તેમજ આ કાગળમાં જણાવેલ વિગત મુખજ ગુપ્ત રાખવા જેવી અને આ કાગળ કોઈના હાથમાં ન જાય તેની તકેદારી રાખવાની હોવાથી આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ તે પાછો મંગાવ્યો છે.

જો વૈદ્યને મોકલી આપેલ લખાણની કોપીની પેટી કે બીજી કોઈ જાતની પેટી હોય તો તે પેટી સાચવીને મોકલાય તેની સૂચના ભલે હોય પણ તે પેટી મંગાવવાની વિગતવાળા કાગળને પણ સાચવી રાખી પાછો મંગાવવામાં આવે છે તે સ્પષ્ટ જણાવે છે કે તે પેટી વૈદ્યની સાથે થયેલ પરસ્પરના વ્યવહારની પેટીની છે. અને આથી સિદ્ધ થાય છે કે **આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી વૈદ્યની સાથે નિર્ણય તૈયાર થયા અગાઉ શેઠશ્રી કસ્તુરભાઇની જાણ બહાર પત્રવ્યવહાર અને લખાણોની આપલે કરતા હતા અને આને ઘાલમેલ ન કહેવાય તો બીજું શું કહેવાય ?** આ કાગળ વૈદ્યે નિર્ણય આપ્યો તે અગાઉ લગભગ બે મહીના પહેલાં લખાયો છે.

(૨)

શ્રી લક્ષ્મીચંદ હીરજીનો શ્રીકાંત ઉપર લખાયેલ કાગળ

ભાઇ શ્રીકાંત BOMBAY, ૫-૪-૧૯૪૩

તમારો પત્ર મળ્યો. વીગત જાણી તમો ગુનાનું ઠેકાણું લખવું ભૂલી ગયા છો તો તુર્ત જણાવશો જેથી ત્યાં જઈ મળી આવું અને જે વાંધ બેને તે અને ઘરનું કરી આવું એજ પૂ. આચાર્ય મહારાજસાહેબને ખબર આપશો.

લી. લખમીચંદના પ્રણામ.

Lakhmichand Hirji & Co.

Oil & General Merchant.

224, NARSI NATHA STREET

Tele. Add.
Telephone 34478 Resi.

Bombay, __________ 194 3
No 9

[illegible]

તા. ૫-૪-૪૩ ના રોજ આ પત્ર વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના કુશળ કાર્યકર શ્રી લક્ષ્મીચંદે આ પત્ર- વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના ઘણા વર્ષના વિશ્વાસુ સેવક શ્રીકાંત ઉપર લખ્યો છે. તેમાં પૂનાનું શીરનામું મંગાવ્યું છે અને ત્યાં જઈ પોતે ઘટતું કરી આવશે તેમ જણાવ્યું છે. આ પત્રમાં ગર્ભિત રીતે ડૉ. પી. એલ. વૈદ્ય સાથે શું કરવું વિગેરે બધી બાબતો તમે જણાવી છે પણ પુનાનું ઠેકાણું લખવું જે જરૂરી છે તે ભૂલી ગયા છો તેનો તેમાં નિર્દેશ કર્યો છે.

(અનુસંધાન ૭૬ પૃષ્ઠ પર)

શ્રી લક્ષ્મીચંદે વિજયરામચંદ્રસૂરિજી ઉપર લખેલ પત્ર

Lakhmichand Hirji & Co.

Oil & General Merchant

Gr. All
Telephone 34478 Res.

224, NARSI NATHA STREET

Bombay, No 9 [illegible] 194[illegible]

[illegible]

આ પત્ર તા. ૯–૪–૪૩ના રોજ મુંબઇથી શ્રી લક્ષ્મીચંદે વિજયરામચંદ્રસૂરિજી ઉપર હળવદ લખ્યો છે. તા. ૫–૪–૪૩ના રોજ કાગળ લખી શ્રીકાંત પાસેથી પુનાનું શીરનામું મંગાવ્યું તે શીરનામું આવી ગયા બાદ આ પત્ર લખાયો હોય તેમ લાગે છે.

શ્રી લક્ષ્મીચંદના કાગળમાંથી નીકળતા મુદ્દા:

૧ આપ શ્રી હાલ તુરત વિહારમાં હોવાથી મેં પણ પત્ર લખ્યો નથી.

૨ 'આવતા શનીવારે પુના જવાનો છું' પત્ર તા. ૯–૪–૪૩ ને શુક્રવારે સં. ૧૯૯૯ના ચૈત્ર સુ. ૫ ના રોજ લખ્યો છે તેથી તા. ૧૦–૪–૪૩ ના શનિવારે નહિ પણ આવતા તા. ૧૭–૪–૪૩ના શનિવારે પુના જવાનો છું.

૩ પૂના ગયા બાદ ત્યાં જે વાતચિત થાય તેથી વાકેફ કરીશ માટે હવે આપશ્રીને ક્યાં પત્ર લખવો. કારણકે મને કદાચ વધુ દીવસ લાગે અને આપ હળવદથી વિહાર કરવાના હો તો ક્યાં પત્ર લખું ?

૪ શેઠ સાહેબને પણ વાકેફ કરીશ.

આ પત્ર ઉપરથી સ્પષ્ટ છે કે શ્રી લખમીચંદ સ્વયંભક્તિભાવમાત્રથી પ્રયત્ન નહોતા કરતા પરંતુ મહારાજશ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીની સૂચના મુજબ જ

(૭૭ પૃષ્ઠનું અનુસંધાન)

આ કાગળ ઉપરથી એપણ સ્પષ્ટ છે થાય છે કે ૫–૪–૪૩ તારીખ અગાઉ શ્રીકાંત દ્વારા વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ વૈદ્ય સાથે સંપર્ક સાધેલો હતો પણ ઘટતું કરી આવવામાટે ગૃહસ્થને મોકલવાની અપેક્ષા હતી તે તા. ૫–૪–૪૩ સુધી થઇ શક્યું નહોતું તેથી શ્રી લખમીચંદ વૈદ્ય સાથેની પૂર્વ ઘટનાથી વાકેફગાર બની શ્રીકાંત પાસે પૂનાનું શીરનામું મંગાવે છે. આ શ્રી [1]લક્ષ્મીચંદ અને શ્રીકાંત સંબંધી શંકાની સૂચના તા. ૨૦–૮–૪૩ના જૈન પર્યુષણ અંકમાં થઇ હતી તે શંકા આ પત્રથી નિર્ણય સ્વરૂપ બને છે. આથી સ્પષ્ટ સિદ્ધ થાય છે કે તા. ૫–૪–૪૩ પછી શ્રી લક્ષ્મીચંદ અને તે પહેલાંથી શ્રીકાંત વિજયરામચંદ્રસૂરિની આજ્ઞાનુસાર વૈદ્યના સંપર્કમા અને ઘટતું કરવામાં હતા. જ્યારે નિર્ણય ૫–૭–૪૩ના રોજ બહાર પડે છે અને તે નિર્ણય ઉપર વૈદ્યની સહી ૩–૬–૪૩ના રોજની છે. આ પણ નિર્ણયમાં ઘાલમેલ નહિં તો બીજું શું કહેવાય ?

---

૧ વીરશાસનના મેદી તંત્રી અને પાલીતાણામાં પંકાયેલા પેલા કચ્છી લક્ષ્મીચંદને મુંબઇ, પુના અને અમદાવાદ વચ્ચે દોડધામ કેટલી થઇ હતી ?

(૨૦–૮–૪૩ જૈન પર્યુષણા અંક)

(૧) જુનાગઢના કાગળની વાતનો ખુલાસો આવ્યો તેની પહોંચ છે. પેટી આદિના ખુલાસાની વાત જાણી, પંચાંગની બાબતની વાત પણ જાણી.

(૨) ટાઈપ પાનાં ૩૦ તમે વાંચ્યાં છે.

(૩) ૨-૬-૪૩ ના રોજ તેઓ જેમને સોંપવા જવાના છે, તેમની સાથે જે વાત થશે તે પણ જાણવા મળશે.

આ બધી વસ્તુ સ્પષ્ટ કરે છે કે નિર્ણય શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈને આપવા ગયા પહેલાં આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ પોતાના ભક્ત મોહનલાલ દ્વારા નિર્ણય આપણી તરફ આપવાનું નક્કી થયું છે તે મુજબ અને જે નિર્ણય આપવાનો છે તેજ નિર્ણય છે કે કેમ? તે વંચાવી ખાત્રી કરી છે, રખે છેલ્લી ઘડીએ વૈદ્ય પલટાઈ ન જાય તેની આમાં ચોક્સાઈ છે.

આ બધી વસ્તુઓ સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે નિર્ણયમાં પોતાના ભક્ત દ્વારા વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ સ્વયં ઘાલમેલ કરી કરાવી છે.

(૭-૮)

આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસુરિજીના પોતાના હસ્તે લખાયેલ +ઘણી ચિઠ્ઠીઓ પૈકીની કેટલીક ચિઠ્ઠીઓ અહિં મુકવામાં આવે છે. આ ચિઠ્ઠીઓમાં નિર્ણયમાં ઘાલમેલ કરવાની વિગત સમાયેલ છે પરંતુ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ તેમાં પોતાની સહી, તારીખ કે ગામ જણાવેલ નથી છતાં તે રામચંદ્રસૂરિજીના હસ્તાક્ષરનીજ છે તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ ચિઠ્ઠીઓ ડૉ. પી. એલ. વૈદ્યના નિર્ણયમાં ઘાલમેલ કરવાના કાવત્રારૂપ છે.

નામ-ઠામ તારીખ વિનાની વિજયરામચંદ્રસુરિજીના હાથે લખાયેલી ભેદી ચિઠ્ઠીઓ.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

+ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના સ્વહસ્તે લખેલ ઘણી ચિઠ્ઠીઓ અને બીજા તારીખવાર સાથેનાં પત્રો આપનો પાસે આવેલાં છે પણ સમાજના આગેવાન પુરુષોનો અભિપ્રાય તે માટે પડદું કરવાનો હોય કામ પ્રગટ કરવાની તેમની ઇચ્છા ન હોવાથી પ્રગટ કરેલ નથી આથી અમારી ઇચ્છા બધાજ સાધનોને પ્રગટ કરવાની હોવા છતાં અહિં પ્રગટ કરતા નથી

આ ચિઠ્ઠી મોહનલાલ સખારામ ઉપર રામચંદ્રસૂરિએ લખી છે અને તેમાં જણાવ્યું છે કે–"આ ચિઠ્ઠી સાથે મને મોકલેલ બધી ગોલીઓ મોકલી છે અને મેં તમને કાલે મોકલેલ મેટર મળી ગયું હશે. તમે મેટરથી અનભિજ્ઞ હોવાથી શ્રીકાન્તને આપવાનું હોઇ આપ્યુ હશે અને એની પાસે આપણને ઉપયોગી થાય તે માટે કેમ ગોઠવવું તે સમજી લઇ પછી કંપોઝ કરાવશોઃ શ્રીકાંતને સારા લખેલ પત્રમાંની હકીકત વંચાવી હશે કારણકે તેથી તેને કામમાં સવલત રહે"

આ ચિઠ્ઠી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએજ લખી છે અને તે મોહનલાલ સખારામ ઉપર પૂના લખેલ છે. વૈદ્ય સાથે મોહનલાલનો સીધો સંપર્ક છે તે પ્રેસ લાઈનથી અનુભવી ન હોવાથી શ્રીકાંતને પૂનામાં રોકવામાં આવ્યા છે અને શ્રીકાંત મહારાજ વિજયરામચંદ્રસૂરિજીની સૂચના પ્રમાણે મોહનલાલ દ્વારા નિર્ણયમાં ઘટતી ઘાલમેલ કરવા રોકાયેલાં છે તે સર્વ વાત આ ચિઠ્ઠીથી પુરવાર થાય છે.

"તિથિચર્ચાની [illegible] [illegible]
[illegible]"

આ ચિઠ્ઠી કડીયા ઉપર તાબડતોબ આવવા માટે વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ તિથિચર્ચાના ગુપ્ત કાર્ય માટે લખી છે

આ પણ સિદ્ધ કરે છે કે નિર્ણયની ઘાલમેલમાં શ્રી કડીયા દોડાદોડ કરતા હતા.

ડૉ પી. એલ વૈદ્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના સાધુઓને જાતે મળતા હતા, મંત્રણાઓ કરતા હતા તે જણાવનાર વિજયક્ષમાભદ્રસૂરિજીનો કાગળ—

આ૦ ક્ષમાભદ્રસૂરિજીએ આ કાગળ સં ૨૦૦૦ ના ફા. શુદ ૧૧ ના રોજ પાલીતાણાથી મુંબઇ મુક્તિવિજયજી ઉપર લખેલ છે. આ કાગળમા જણાવ્યું છે કે "નિર્ણયકાર વૈદ્ય તમને મળ્યા હતા તો શી વાતચીત થઇ તથા તે એકદમ નિશ્ચેષ્ટ કેમ બેસી રહ્યા છે, શેઠ કેમ ડગાઈ ગયા છે તે વિગતવાર જણાવશો" આ લખાણમાં—

'નિર્ણયકાર વૈદ્ય તમને મળ્યા હતા' વગેરે લખાણ સ્પષ્ટ કહે છે કે– વૈદ્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના પક્ષને મળતા હતા હરેક જાતની વિચારણા અને મંત્રણા કરતા હતા **આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ડૉ, પી. એલ. વૈદ્યનો નિર્ણય આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીને મનફાવતો તેમની ઇચ્છા અને દોરવણી મુજબ-વૈદ્ય દ્વારા થયો હતો. તેથી વૈદ્યનો નિર્ણય ઘાલમેલવાળો જુઠો અને જૈન સંઘને નહિ માનવા યોગ્ય આજે જૈન સમાસમાજમાં કહેવાય છે તે તદ્દન સત્યજ છે.**

વૈદ્યનો નિર્ણય કેવળ ઘાલમેલવાળો અને અસત્ય છે તેમ આ સર્વ સાધનો સ્પષ્ટ જણાવે છે જેમાં મુદ્દલ શંકાને સ્થાન નથી

વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજીએ મુક્તિવિજયજી ઉપર લખેલ પત્ર.

Kasturbhai Amerchand,

Amernivas Sheri

Cambay.——194

पालीताना
शांति भुवन फा-शु-११

विनयादि गुणयुक्त मुनिराज श्री मुक्तिविजय
जी योग्य
[illegible] अनुवंदनादि.
लीखवि. मारे अहि लक्ष्मण जी [illegible]
भावा आनंद थी चाले छे.
[illegible] ने [illegible] मां [illegible]
वि. राजकोट थी [illegible] जोर आवेल
केटलाक [illegible] वात जाणुं छे जे
[illegible] वैद्य तमने मलया हता. तो
शी वातचीत थई. तथा ते एकदम
[illegible] केम बेसी रहया छे. शेठ केम
उत्तर नथी ते विगतवार
जणावशो.
पं. [illegible] जी आदि ने अनुवंदनादि
जणावशो
विजय प्रेम सूरि.

પૂ. બન્ને આચાર્યવર્યો સમક્ષ શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ
લાલભાઈએ ઘડેલા મુસદ્દાને અનુસરી નિર્ણય માટે તેમને
મોકલી આપેલ સ્વપક્ષ સ્થાપન અને પરપક્ષ નિરસનરૂપ

પર્વવ્યપદેશ મંતવ્યભેદ.

[ટિપ્પણામાં પર્વ કે પર્વાન્તર પર્વના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે
કઈ તિથિને પર્વ તરીકે માનવી અને કહેવી]

※

પૂ. આ. શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ

[વર્તમાન દેવસૂર તપાગચ્છમાં જે રીતે પર્વવ્યપદેશ અને
પર્વારાધન થાય છે તે રીતિ જૈનશાસ્ત્ર અને
સમાચારીથી સિદ્ધ છે]

卐

પૂ. આ. શ્રીવિજયરામચંદ્રસૂરિજી મહારાજ

[વર્તમાન તપાગચ્છમાં જે રીતે પર્વવ્યપદેશ અને પર્વારાધન
થાય છે તે રીતિ જૈનશાસ્ત્રથી સિદ્ધ નથી]

卐 ● 卐

ઉદય ન હોય કે પર્વતિથિ બે દિવસ ઉદયવાળી હોય ત્યારે પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વની વ્યવસ્થા જાળવવા માટે કંઈ વિધાન છે કે કેમ?

૬. પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યા આદિ પર્વાનન્તર પર્વતિથિની ટીપ્પણામાં વૃદ્ધિ હોય ત્યારે બે તેરશો આદિ કરવાનું જૈન શાસ્ત્રકારોનું વિધાન છે કે કેમ?

૭. પર્વતિથિઓ કઈ કઈ ગણાય છે? અને તેમાં કઇ કઇ પર્વતિથિઓની આરાધના કોને કોને માટે અને કઇ રીતિએ ફરજીઆત છે અને કઇ કઈ પર્વતિથિઓની આરાધના મરજીઆત છે?

૮. ભોગવાળી ઉદયવાળી સમાપ્તિવાળી કે કોઇપણ યોગવાળી તિથિને લેવામાં ઉત્સર્ગ અપવાદ અને વ્યવસ્થાવિશેષ છે કે કેમ?

૯. 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' આવો શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચકના નામે તપાગચ્છવાળાએ માનેલો પ્રઘોષ વિધાયક છે કે નિયામક છે? અને તે વિધિ કે નિયમ અગર ઉભય આરાધનાની તિથિના માટે છે કે આરાધનાના માટે છે?

પાલીતાણા.
સં. ૧૯૯૯ માગશર સુદ ૨ બુધવાર
તા. ૯-૧૨-૪૨

આનંદસાગર સહિ દ. પોતે

[આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજે શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઈએ તૈયાર કરેલ સર્વ-સંમત મુસદ્દાને અનુસરીને રજુ કરેલ સ્વપક્ષસ્થાપન ૧ મૂળ મુદ્દા, ૨ મુદ્દાઓનું નિરૂપણ અને ૩ શાસ્ત્રીય પુરાવા.]

श्री गौतमस्वामिने नमः ।

ટીપ્પણામાં પર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિ આવે ત્યારે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિ જે દેવસૂર સંઘ કરે છે તેના

મુદ્દા, મુદ્દાઓનું નિરૂપણ

અને

શાસ્ત્રીય પુરાવા

ટીપ્પણામાં પર્વતિથિની હાની કે વૃદ્ધિ હોય તો પણ આપણામાં (શ્રીદેવસૂરતપાગચ્છમાં) તે હાની-વૃદ્ધિ પ્રસંગે તેનાથી પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિનીજ હાની-વૃદ્ધિ થતી આવે છે તે જીતવ્યવહાર ગણાય કે નહિ? અને જો ગણાય તો તે જૈનાગમના વચનની માફક પાળવા લાયક ખરો કે નહિં ?

૧. અવિચ્છિન્ન પ્રભાવશાલી ભગવાન શ્રી મહાવીર મહારાજના શાસનમાં વર્તમાનમાં શ્રી જૈનમૂર્તિપૂજક શ્વેતામ્બર સંપ્રદાયમાં મોટા એવા શ્રી તપગચ્છમાં વર્તમાન ચારે પ્રકારના શ્રી સંઘનો સમુદાય આ. શ્રીદેવસૂરિજી મહારાજની પરંપરાને આચરનારો હોઇને તે દરેકને શ્રીદેવસૂરગચ્છવાળા કહેવામાં આવે છે.

તે ગચ્છમાં વિ. સં. ૧૯૯૧ સુધી અખંડપણે ટીપ્પણાની પર્વતિથિના ક્ષયે તેનાથી પૂર્વની કે પૂર્વતરની અપર્વતિથિનો ક્ષય કરવામાં આવતો હતો અને પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય તે વખતે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની વૃદ્ધિ કરવામાં આવતી હતી.

ઉપર જણાવવામાં આવેલા શ્રીવિજયદેવસૂરિજી મહારાજ સં. ૧૭૧૩ લગભગમાં કાલધર્મ પામેલા હોવાથી તે સંપ્રદાય લગભગ ત્રણસો વર્ષથી અખંડપણે ચાલ્યો આવે છે. પરંતુ સં. ૧૯૯૨ થી તે સંપ્રદાયથી 'પર્વતિથિની હાનિ અને વૃદ્ધિના પ્રસંગમાં' જુદું કથન અને માન્યતા થવાથી સ્વલ્પ વર્ગ જુદો પડયો છે.

જૈનશાસ્ત્રના વચન પ્રમાણે જૈન આગમના અનુષ્ઠાનો કરવાના બે આધારો હોય છે. પહેલો આધાર આગમો, કે જે શ્રીગણધર આદિ મહારાજાઓએ રચેલાં છે. અને બીજો આધાર આચરણા, કે જેને [1]શ્રીસ્થાનાંગસૂત્ર, [2]શ્રીભગવતીજીસૂત્ર અને [3]શ્રીવ્યવહારસૂત્રમાં જીત આચાર તરીકે જણાવવામાં આવેલ છે.

પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજે રજુ કરેલ શાસ્ત્રીય પુરાવા.

૧ श्रीस्थानांग सूत्र पत्र ३१७, सूत्र ४२१

पंचविहे ववहारे पन्नत्ते—तंजहा, आगमे, सुते, आणा, धारणा, जीए जहा से तत्थ आगमे सिता आगमेणं ववहारं पट्ठवेज्जा णो से, तत्थ आगमे सिया जहा से, तत्थ सुते सिता सुतेणं ववहारं पट्ठवेज्जा णो से तत्थ सुते सिता एवं जाव जहा से, तत्थ जीए सिया जीतेणं ववहारं पट्ठवेज्जा, इच्चेतेहिं पंचहिं ववहारं पट्ठवेज्जा, आगमेणं जाव जीतेणं जहा२ से तत्थ आगमे जाव जीते तहा तहा ववहारं पट्ठवेज्जा, से किमाहु भंते! आगमबलीया समणा निग्गंथा इच्चेतं पंचविधं ववहारं जया जया जहिं जहिं तया तया तहिं तहिं अणिस्सितो वस्सितं सम्मं ववहारमाणे समणे निग्गंथे आणाते आराधते भवति (सू० ४२१)

પાંચ પ્રકારનો વ્યવહાર કહેલો છે. તે આ પ્રમાણે—૧ આગમ ૨, શ્રુત, ૩ આજ્ઞા, ૪ ધારણા અને ૫ જીત. વ્યવહાર કરનારને આગમ હોય તો આગમથી વ્યવહાર કરવો. જો આગમ ન હોય અને જેવી રીતે તેને શ્રુત હોય તો તે શ્રુતે કરીને વ્યવહાર કરવો. જો તેને શ્રુત ન હોય. એવી રીતે યાવત્ ત્યાં જીત હોય તો જીતે કરી વ્યવહાર કરવો, એ પાચેએ કરીને વ્યવહાર કરવો. આગમે કરીને યાવત જીતે કરીને જેમ જેમ ત્યાં આગમ હોય, યાવત્ જીત હોય તેમ તેમ વ્યવહાર કરવો. (શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે)–હે ભગવાન્ એ શું? (તેને ઉત્તર દે છે) કે–શ્રમણ નિર્ગ્રંથો આગમથી બળવાળા હોય છે. એવી રીતે પાંચ પ્રકારના વ્યવહારને જ્યારે જ્યારે જ્યાં જ્યાં (હોય) ત્યારે ત્યારે ત્યાં ત્યાં રાગદ્વેષરહિતપણે સમ્યગ્વ્યવહાર કરતો શ્રમણ નિર્ગ્રંથ આજ્ઞાનો આરાધક થાય છે.

૨ શ્રી ભગવતીજી પાનું ૩૮૩ સૂત્ર ૩૩૯

कइविहे णं भंते! ववहारे पन्नत्ते! गोयमा! पंचविहे ववहारे पन्नत्ते, तंजहा—आगमे, सुत्ते आणा, धारणा, जीए (शेषं स्थानांगवत्)

તે જીતઆચારમાં [૪]શ્રીજીતકલ્પભાષ્ય અને [૫]શ્રીવ્યવહારભાષ્યમાં એમ ખુલાસો કરવામાં આવ્યો છે કે-સંવિજ્ઞબહુશ્રુતોએ પ્રવર્તાવેલો એક પેઢીનો આચાર તેનું નામ વૃત્ત આચાર કહેવાય છે. અને બીજી પેઢીએ તેજ આચારને અણુવૃત્ત તરીકે કહેવાય. અને ત્રીજી પેઢીએ એ આચારને જીતઆચાર તરીકે કહેવાય.

આ જીતઆચારની [૬]શ્રીધર્મરત્ન પ્રકરણમાં એટલી બધી પ્રબળતા જણાવી છે કે-"આગમમાં જેમ ભાદરવા શુદિ પાંચમની સંવત્સરી, અને આષાઢ, કાર્તિક તથા ફાલ્ગુન શુકલા પૂર્ણિમાની ચતુર્માસી છતાં તેનાથી જુદી રીતે-જે દિવસે તે ભા. શુ. પાંચમનો કે આષાઢાદિ પૂર્ણિમાનો સૂર્યોદયસ્પર્શ, તે તે તિથિનો ભોગ કે તે તે તિથિની સમાપ્તિ, એ ત્રણેમાંથી કાંઈ પણ ન હોય તોપણ તે-ભાદરવા શુદિ ચોથના દિવસે અને આષાઢાદિ ચતુર્દશીને અનુક્રમે સંવત્સરી અને ચાતુર્માસી તરીકે આચરેલી છે, તે આગમની માફકજ પ્રામાણિક ગણવી."

હે ભગવાન્ ! વ્યવહાર કેટલા પ્રકારનો કહેલો છે ? હે ગૌતમ ! પાંચ પ્રકારનો વ્યવહાર કહેલો છે, તેઆ પ્રમાણે-(બાકીનું વિવેચન સ્થાનાંગ સૂત્રના ઉપર આપેલા પાઠની જેમ)

૩ श्री व्यवहार सूत्र उद्देश १० सूत्र २ पत्र २२.

पंचविहे ववहारे पन्नत्ते, तंजहा—आगमे, सुते, आणा, धारणा, जीए.

વ્યવહાર પાંચ પ્રકારનો કહેલો છે, તે આ પ્રમાણે—આગમ, શ્રુત, આજ્ઞા, ધારણા, અને જીત.

૪ શ્રીજીતકલ્પ ભાષ્ય ગાથા ૬૭૫ પાનું ૫૯

वत्तणुवत्तपवत्तो, बहुसो आसेविओ महाणेणं ।
एसो उ जीतकप्पो, पंचमओ होति ववहारो ॥ ६७ ॥

વૃત્ત (એક પેઢીએ ચાલેલો) અણુવૃત્ત (બે પેઢીએ ચાલેલો) પ્રવૃત્ત (ત્રણ પેઢીએ ચાલેલો) અને મહાપુરૂષોએ અનેક વખત આચરેલો (જે રિવાજ) તે જીતકલ્પ વ્યવહાર કહેવાય છે.

૫ વ્યવહાર ભાષ્ય ઉદ્દેશો ૧૦ ગાથા ૬૯૩ (ઉપર પ્રમાણે)

[શાસ્ત્રોમાં જુદી રીતે કહ્યું હોય છતાં સુવિહિત પુરૂષોએ કાલાદિ કારણે જુદી રીતે આચર્યું હોય તો તે માનવા લાયક છે તેનો આધાર.]

૬ શ્રી ધર્મરત્ન પ્રકરણ ગાથા ૮૧, ૮૨, ૮૩ પાનું ૫૮

अन्नह भणियंपि सुए किंची कालाइकारणावेक्खं ।
आईन्नमन्नह च्चिय दीसइ संविग्गगीएहिं ॥ ८१ ॥

'અર્થાત્ આગમથી જુદી રીતના પણ આચરણાને માર્ગને અનુસરવાવાળા સુવિહિતોએ પ્રમાણિક ગણવી જોઇએ.

વર્તમાનમાં પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિને અંગે જેઓએ જુદું કથન અને માન્યતા કરી છે તેઓના ચોથી પેઢીના ગુરૂ, કે જેઓ આ. શ્રીઆત્મારામજી (વિજયાનંદસૂરિ)ના નામથી પ્રસિદ્ધ છે, અને જેઓ સ્વરચિત ૭જૈન તત્વાદર્શ નામના પુસ્તકમાં પોતાને આ. શ્રીવિજયદેવસૂરિજી મહારાજની પાટપરંપરાવાળા જણાવે છે—

તેઓએ અને તેઓન ઉત્તરોત્તર ચાર પેઢીવાળાઓએ પણ ટીપ્પણામાંની હાનિ-વૃદ્ધિના પ્રસંગે આરાધના માટે તેનાથી પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની 'સદીઓથી થતી આવતી' હાનિ-વૃદ્ધિજ કરી છે.

અને તેથી એ રીતિ 'વર્તમાનમાં તે આ. શ્રી આત્મારામજી મહારાજની ચોથી પેઢીએ થયેલા' ફેરવનારાઓને એ જુની આચરણા જીતવ્યવહાર તરીકે કબુલ કરવા લાયકજ છે.

कप्पाणं पाउरणं अग्गोयरचाय झोलिया भिक्खा ।
ओवग्गहिय–कडाह–तुंबय–मुहदाण दोराई ॥ ८२ ॥
सिक्कगनिक्खिवणाई पज्जोसवणाइतिहिपरावत्तो ।
भोयणविहिअन्नत्तं इमाइविविहमन्नंपि ॥ ८३ ॥

શાસ્ત્રોમાં કોઇક વસ્તુ બીજી રીતે કહી હોય છતાં કાલાદિક કારણોની અપેક્ષાએ ગીતાર્થોએ બીજી રીતજ આચરેલી દેખાય છે."૮૧"

કપડાનું ઓઢવું, ચોલપટ્ટાનું લપેટવું, ઝોળીને ગાંઠ દેવી, અને ઓપગ્રહિક કડાહ અને તુંબડાનું મોઢું દેવું, તેમજ દોરા વગેરે.

શીકું બાંધવું, પજુસણાદિ તિથિની પરાવૃત્તિ (પજુસણની તિથિ ભાદ્રપદ શુદી ૫ ની હતી. તે પલટીને ચોથની કરી. અને ચોમાસીની તિથિ પુનમની હતી તે પલટીને ચતુર્દશીની કરી અને કેટલાકના મત પ્રમાણે પક્ખી પૂર્ણિમાની હતી તે ચતુર્દશીની કરી.) ભોજન વિધિનું અન્યથાપણું એ વિગેરે અનેક પ્રકારનું બીજું પણ (આચર્યું છે.) (એ આગમો અને આચરણાથી અવિરૂદ્ધ ક્રિયા કરવી તેનું નામજ માર્ગ છે)

૭ जैन तत्वादर्श १९९२ नी आवृत्ति पृष्ठ. १२५

૬૦ થી વિજયસેનસૂરિ પટે શ્રી વિજયદેવસૂરિ હુવે પૃ૯ ૧૪૨ તીનકા શિષ્ય મુનિ બુદ્ધિવિજય ગણિ તીનકા શિષ્ય પંડિત મુક્તિવિજય ગણી તીનોકે હાથકા દીક્ષિત લઘુ ગુરૂ ભ્રાતા ઇસ જૈનતત્વાદર્શ ગ્રંથકે લીખનેવાલા મુનિ આત્મારામ (આનંદવિજય) નામક હૈ.

નોટઃ--આગમ-પંચાંગી અને બીજાં પણ શાસ્ત્રોના અનેક પુરાવાઓથી આરાધનામાં પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ ન થાય, એ વિગેરે હકીકત આગળ સાબીત કરી બતાવવામાં આવશે. છતાં અત્ર જે આ જીતઆચારના આધારે જણાવવામાં આવ્યું છે તે એટલાજ માટે કે-કોઈ અન્યપક્ષ, અન્યમત કે અન્યગચ્છવાળાઓ તરફથી કદાચ કંઇપણ જુદું લખાણ રજુ કરાય તોપણ આ જીત-આચારની રીતિને બાધ આવી શકે નહિં.

જૈનશાસ્ત્રમાં એક દિવસે બે સામાન્ય તિથિ કે બે પર્વતિથિ માનવાનું વિધાન છે કે કેમ ?

૨. [૮]શ્રીસૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિવૃત્તિ, [૯]શ્રીજ્યોતિષ્કરણ્ડકવૃત્તિ અને [૧૦]શ્રીલોકપ્રકાશમાં જે દિવસે સૂર્યોદયની વખતે ૧/૬૨ અંશ જેટલી પણ તિથિ હોય તો તે આખા દિવસને, 'કે જેમાં બીજી તિથિનો ૬૧/૬૨ અંશ જેટલો ભાગ દાખલ થયેલો હોય છે છતાં' તે ઉદયવાળી તિથિના નામેજ ઓળખવામાં આવે છે.

પંચાંગકારો પણ ઉદયને નહિં સ્પર્શવાવાળી તિથિનો ક્ષય ગણીને જે તિથિ ભોગવટામાં ઘણીજ વધારે ઘડીઓવાળી હોય છે છતાં પણ જો તે તિથિ સૂર્યોદયને નથી સ્પર્શતી તોતેનો ક્ષયજ જણાવે છે. અને તેથીજ નક્ષત્ર વિગેરેના કોઠાઓમાં ૦૦૦ મીંડાજ મેલે છે.

જેવી રીતે જૈનશાસ્ત્રકારો અને પંચાંગ કરનારાઓ તિથિનો લાંબો ભોગવટો છતાં પણ તેનો ક્ષય ગણીને આખો અહોરાત્ર સૂર્યોદયને સ્પર્શવાવાળી

૮ सूर्यप्रज्ञप्ति पत्रांक २१७

एकषष्टितमोऽहोरात्रस्तस्मिन्नेकषष्टितमा द्वाषष्टितमा च तिथिर्निधनमुपगतेति द्वाषष्टितमा तिथिर्लोके पतितेति व्यवह्रियते, उक्तंच-७ एक्कंमि अहोरत्ते दोवि तिही जत्थ निहणमेज्जासु सो त्थ तिही परिहायइ,

અર્થ—એકસઠમો જે દિવસ, તેમાં એકસઠમી અને બાસઠમી તિથિઓ પૂરી થાય તેથી બાસઠમી તિથિ લોકમાં ક્ષય પામેલી એમ કહેવાય છે. કહ્યું છે કેઃ-એક જ દિવસમાં બન્ને પણ તિથિઓ પૂરી થાય સો તે (બીજી) તિથિ ક્ષય પામે છે. (એકસઠમી તિથિ (દરેક) અંશ જેટલી જ હોય છે. અને બાસઠમી તિથિ કે જેને ક્ષીણ ગણવામાં આવે છે, તે ૬૧/૬૨ અંશ જેટલી હોય છે.)

૯ ज्योतिषकरण्डक पत्रांक ६५

एवं च सति य एवैकषष्टितमोऽहोरात्रस्तस्मिन्नेकषष्टितमा द्वाषष्टितमा च तिथिर्निधनमुपगतेति द्वाषष्टितमा तिथिर्लोके पतितेति व्यवह्रियते. (અર્થ ઉપર પ્રમાણે)

૧૦ लोकप्रकाश पत्र ३९८ तथा ४००માં પણ ઉપર પ્રમાણે જ પાઠ છે.

તિથિસંબંધીનેજ ગણે છે; તેવીજ રીતે વર્તમાન શ્રીદેવસૂરતપાગચ્છ સંઘ પણ એક દિવસથી બીજા દિવસ સુધીના સૂર્યોદયને પહેલાં સ્પર્શનારી તિથિનેજ આખો દિવસ–અહોરાત્રસંબંધીની તિથિ ગણે છે.

એટલે આરાધનામાં એક દિવસે બે તિથિ કે બે પર્વતિથિ કહેવી કે માનવી તે કોઇપણ પ્રકારે શાસ્ત્ર પંચાંગ અને પરંપરા રીતથી સંગત નથી.

ટીપ્પણામાં પર્વતિથિનો ક્ષય જણાવ્યો હોય ત્યારે તેનાથી પૂર્વની તિથિનું નામ ન લેવું પણ તે પૂર્વ અપર્વતિથિના દિવસે તે ક્ષય પામેલી પર્વતિથિના નામેજ વ્યવહાર કરવો તેવો શાસ્ત્રીય નિયમ છે કે નહિ ?

ઉ. [11]શ્રીઆચારપ્રકલ્પચૂર્ણિ અને [12]શ્રીઆચારદશાચૂર્ણિની અંદર યુગ–પાંચ વર્ષના અંતે આવતા બીજા આષાઢ માસની પૂર્ણિમાનો દિવસ ગણવાનું જણાવવામાં આવેલ છે તે અધિકારમાં પોષ અને આષાઢ નામના બે માસનીજ વૃદ્ધિ, યુગના મધ્યમાં અને અંતમાં થતી હોવાનું જણાવેલ હોવાથી તે પ્રકરણ પ્રાચીન ગણિતને અનુસારે છે એમ સિદ્ધ થાય છે.

---

११ आचारप्रकल्प चूर्णि उद्देशो १०

'अभिवड्ढितसंवच्छरे जत्थ अहिअमासो पडतितो आसाढपुण्णिमाओ वीसतिराते गते भण्णति ठियामोत्ति.

અર્થ—જે વર્ષમા અધિક માસ હોય તે વર્ષને અભિવર્ધિત સંવત્સર કહેવામા આવે છે, અને પ્રાચીન જ્યોતિષ ગણિત પ્રમાણે યુગના મધ્યમા પોષ માસની અને યુગના અંતમા અષાઢ માસની વૃદ્ધિ હોય છે, તેમજ પ્રાચીન ગણિત પ્રમાણે યુગના અંતના બીજા અષાઢ માસની પૂર્ણિમાનો ક્ષય હોય છે સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ પત્ર २२९ चतुर्दश्या पञ्चदशी पक्षपष्टितमे ! ज्योतिष्करण्डके पत्र ६८ चतुर्दश्या पञ्चदशी पक्षपष्टितमे વિગેરે પાઠોથી સ્પષ્ટ છે કે–યુગના ઉત્તરાર્ધના એંસઠ પખવાડીઆ ગયા પછી અર્થાત્ બાસઠમે પખવાડીએ એટલે અષાઢ શુ ૧૪ ચતુર્દશીના દિવસે–પૂર્ણિમા પતિત એટલે ક્ષીણ હોય છે, છતા કહે છે કે–અભિવર્દ્ધિત સંવત્સર કે જ્યા અધિક માસ હોય છે (જો તેમ હોય) તો અષાઢી પૂર્ણિમાથી વીસ દિવસ ગયા પછી કહે કે–અમે રહ્યા છીએ,

(શ્રી જૈન આગમમા તે યુગનો હિસાબ એક સરખોજ અવિચ્છિન્નપણે ચાલેલો છે યુગની આદિ જ્યાથી થાય છે, ત્યાથીજ વર્ષની આદિ થાય છે ચ વર્ષના કાળમાનનું નામ યુગ છે શ્રાવણ વદી ૧ થી યુગની ગણાય છે યુગની આ આદિથી દર એંસઠમે દિવસે, બાસઠમી તિથિનો (૬૨૬ તિથિ ૬૧ અવમાનજ હોવાથી) ક્ષયજ થાય છે, અને તેવી ૬૦ બાર

અને તે ગણિતમાં ૧૮૩૦ દિવસમાં ૧૮૬૦ તિથિનો સમાવેશ થતો હોવાથી દરેક ૬૧ મે દિવસે ૬૨ મી તિથિનો ક્ષય ગણતાં ૧૮૬૦ મી આષાઢ શુદિ પૂર્ણિમા તિથિનો ક્ષયજ આવે છે. છતા તે ક્ષીણુ આષાઢ શુદિ પૂર્ણિમાના દિવસને ચૂર્ણિકારોએ પૂર્ણિમા તરીકે જણાવેલો છે.

અર્થાત્ નથી તો તે દિવસને ચતુર્દશી તરીકે જણાવ્યો, 'કે જે પર્વતિથિ હતી અને ઉદયવાળી હતી' તેમજ નથી તો 'ચતુર્દશી–પૂર્ણિમા' એકઠા કરવા તરીકે જણાવ્યો.

આથી સિદ્ધ છે કે પંચાંગમાંની પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે પણ તે ક્ષીણુ પર્વ તિથિને તો આરાધના માટે અખંડજ રાખવી જોઈએ, એ વાત કોઈ પણ પ્રકારે અસંગત નથી.

[13]શ્રી તત્ત્વતરંગિણી ગ્રન્થ કે જે–અકબર બાદશાહને પ્રતિબોધ કરનાર શ્રીવિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજના ગુરૂ શ્રીવિજયદાનસૂરિજી મહારાજની

માસે, વર્ષે છ તિથિનો અને પાંચ વર્ષના યુગને અંતે જે જે માસની કુલ્લે ત્રીસ તિથિનો ક્ષય થાય છે, તેની સમજ આની નીચે દર્શાવેલા કોઠામાં આપવામાં આવે છે.

(દર યુગે બે માસની વૃદ્ધિ થાય છે તે પણ કોઠા ઉપરથી સમજાશે)

શ્રાવણ વદિ ૧ ના યુગની શરૂઆતના દિવસથી દર એકસઠમે દિવસે આવતી ક્ષય તિથિનો કોઠો.

પ્રથમ વર્ષ	દ્વિતીય વર્ષ	તૃતીય વર્ષ	ચતુર્થ વર્ષ	પંચમ વર્ષ
આસો વદિ ૨	આસો વ. ૧૪	આસો સુ. ૧૧	આસો વ. ૮	આસો સુ. ૫
માગશર વ. ૪	માગશર સુ ૧	માગશર સુ. ૧૩	માગશર વ. ૧૦	માગશર સુ ૭
માહ વ. ૬	માહ સુ. ૩	બીજા પોષ સુ ૧૫ યુગાર્દ્ધ	માહ વ. ૧૨	માહ સુ. ૯
ચૈત્ર વ. ૮	ચૈત્ર સુ. ૫	ચૈત્ર વ. ૨	ચૈત્ર વ. ૧૪	ચૈત્ર સુ. ૧૧
જેઠ વ. ૧૦	જેઠ સુ. ૭	જેઠ વ. ૪	જેઠ સુ. ૧	જેઠ સુ. ૧૩
શ્રાવણ વ. ૧૨	શ્રાવણ સુ. ૯	શ્રાવણ વ. ૬	શ્રાવણ સુ. ૩	બીજા અષાડ સુ. ૧૫ યુગાન્ત

૧૨ श्री आचार दशा चूर्णि अध्ययन ८ ઉપર પ્રમાણે

१३ श्री तत्त्वतरंगिणी पृष्ट २

अ 'नन्वौदयिकतिथिस्वीकारान्यतिथिनिरस्कारभवणयोरावयोः कथं त्रयोदश्या अपि

વખતે અને તેઓશ્રીની આજ્ઞાથી જ લખાએલ છે તે ગ્રન્થમાં સ્પષ્ટ જણાવે છે કે—

"ટીપ્પણામાં પર્વતિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે તેનાથી પહેલાંની અપર્વતિથિનો વ્યપદેશ કરવોજ નહિં, પરંતુ તે દિવસે ક્ષય પામેલી એવી પણ પર્વતિથિનોજ વ્યપદેશ કરવો."

ચતુર્દશી વિગેરે પર્વતિથિઓથી આગળની પૂર્ણિમા વગેરે પર્વતિથિઓ-કે જે પર્વાનન્તર પર્વતિથિઓ ગણાય છે, તેનો ટીપ્પણામાં ક્ષય કે વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પણ તે ચતુર્દશી પૂર્ણિમા આદિ બંને પર્વતિથિઓ કાયમજ ઉભી રાખવી જોઈએ કે કેમ? અને તે બે પર્વતિથિઓનું અનન્તરપણું પણ કાયમજ રાખવું જોઈએ કે કેમ?

૪. ચંદ્રના ચાર-ગતિની અપેક્ષાએ કે સૂર્ય-ચંદ્રના અંતરની અપેક્ષાએ તિથિઓ લેવામાં આવે તે બંનેમાં કોઈપણ તિથિ, પર્વતિથિ કે પર્વાનન્તર રૂપ પર્વતિથિનો ક્ષય આવે નહિં, એમ કહી શકાય નહિં. જો કે-ચંદ્રચારની અપેક્ષાએ તે ક્ષય નિયમિત પક્ષમાં હોય છે. પરંતુ ચંદ્રસૂર્યના અંતરની અપેક્ષાએ તિથિ લેતાં અનિયમિત રીતિએ કોઈપણ પક્ષમાં કોઈપણ તિથિનો ક્ષય આવે.

चतुर्दशीत्वेन स्वीकारो युक्त इति चेत् सत्यं तत्र त्रयोदशीति व्यपदेशस्याप्यसंभवात्, किन्तु प्रायश्चित्तादिविधौ चतुर्दश्येवेति व्यपदिश्यमानत्वात्'

અર્થ—શંકાકાર કહે છે કે-ઉદયવાળી એટલે ઉદયને સ્પર્શવાવાળી તિથિને અંગીકાર કરવામાં અને ઉદયને નહિ સ્પર્શવાવાળી તિથિને નહિ માનવામાં આપણે બંનેય તત્પર છીએ, તો પછી ઉદયને સ્પર્શવાવાળી એવી તેરસનો પણ ઉદયને નહિ સ્પર્શવાવાળી એવી તે દિવસે ચતુર્દશી છતાં તે ચતુર્દશીપણે સ્વીકારાય છે તે કેમ યોગ્ય ગણાય?

વાદિની એવી શંકાના સમાધાનમાં કહે છે કે-વાત સાચી છે. પરંતુ તેવા પ્રસંગે તેરસ ઉદયવાળી છતાં-તે દિવસે તેરસ એવા વ્યપદેશ (સંઘમાં ચાલતા વ્યવહાર) નો પણ અસંભવ હોવાથી (કે દિવસે તેરસજ નથી) પરંતુ પ્રાયશ્ચિત્તાદિ (પ્રકારક) વિધાનોમાં (જો કે ઉદયને સ્પર્શવાવાળી ન હોવાથી ઓદયિકી નથી છતાં પણ તે દિવસે) ચતુર્દશીનો જ વ્યપદેશ (સંઘમાં ચાલતો વ્યવહાર) કરાતો હોવાથી ચતુર્દશી-જ છે'

आ—पृष्ट २ मुख्यतया चतुर्दश्या एव व्यपदेशो युक्त इत्यभिप्रायेणोऽन्यान्य स्वयामांगीकृतमेव, अन्यथा क्षीणाष्टमीकत्वं सप्तम्यां क्रियमाणमष्टमीकृत्यम- ... न लभेत,

જ્યારે એકાકીની એવી પર્વતિથિનો ક્ષય ટીપ્પણામાં હોય ત્યારે શાસ્ત્રકારો તેની પહેલાંની અપર્વતિથિ કે જે ઉદયગત હોય છતાં તેનો વ્યપદેશ કરવાની ના કહે છે, એટલુંજ નહિં પરંતુ તે દિવસે જે ઉદય વિનાની પર્વતિથિ હોય તોપણ તે દિવસે તેનોજ વ્યપદેશ કરવો એમ જણાવે છે. તેમ જણાવીને શાસ્ત્રકારો પંચાંગમાં પર્વતિથિનો ક્ષય હોય તોપણ તે દિવસે તે ક્ષીણ પર્વતિથિના નામેજ કહેવાનું જણાવે છે.

કેમકે શ્રીજૈનધર્મના પૌષધ અને ઉપવાસ આદિ જે અનુષ્ઠાનો પર્વતિથિને અંગે નિયમિત પાળવાના છે તે મુખ્યતાએ અહોરાત્રની અખંડ મર્યાદાવાળાજ હોય છે, અને તેથી આખો અહોરાત્ર પર્વતિથિપણામાંજ લેવા માટે ઉદયવાળી એવી પણ પહેલાંની અપર્વતિથિનો વ્યપદેશ, વ્યવહાર કે સંજ્ઞા શાસ્ત્રકારોએ કાઢી નાંખી છે.

અર્થ—(યવાંકુર વ્યપદેશ ન્યાયે) મુખ્યપણું હોવાથી (ક્ષીણ ચતુર્દશીની વખતે ટીપ્પણાની તેરશને દિવસે) ચતુર્દશીનોજ વ્યપદેશ (વ્યવહાર કરાય છે તે) યોગ્ય છે અને એ વાત એટલે પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે તેનાથી પૂર્વની અપર્વ તિથિના દિવસે પર્વતિથિનોજ વ્યપદેશ કરવો તે તમે પણ માનેલું છે. કેમકે એમ ન હોય તો (ટીપ્પણામાં જણાવેલી) સાતમને દિવસે ક્ષય પામેલી અષ્ટમીનું કાર્ય કરતાં આઠમનું કાર્ય (છે એવો) વ્યપદેશ પામે નહિ.

ह. पृष्ट ४ आवे किं न क्षीणचतुर्दशीयुक्ता त्रयोदश्यपि ?

જે ક્ષીણ એવી અષ્ટમીથી જોડાયેલી ટીપ્પણાની સપ્તમી એ ચતુષ્પર્વીમાં ગણાતી અષ્ટમી રૂપ છે, તો પછી ક્ષીણ એવી ચતુર્દશીથી જોડાયેલી એવી તેરશ પણ ચતુષ્પર્વીમાં ગણાતી ચતુર્દશી રૂપ 'એટલે ચતુર્દશીની સંજ્ઞાવાળી' કેમ નહિં ? અર્થાત્ ક્ષીણ ચતુર્દશી જે દિવસે હોય તે આખા દિવસને ચતુર્દશી રૂપ પર્વતિથિ તરીકે માનવોજ જોઇએ.

ई. पृष्ट ५ यत्नष्टाप्यष्टमी पराष्ट्रत्याभिमन्यते पाक्षिकेण किमपराद्धं ? यत्तस्य नामाऽपि न सह्यते ?

અર્થ—ક્ષીણ પામેલી એવી પણ અષ્ટમી ટીપ્પણાની સપ્તમીને અડેડીને પણ માનવામાં આવે છે, તો પાક્ષિક એટલે ચતુર્દશીએ શો અપરાધ કર્યો કે જેથી (તેરશને દિવસે ચૌદશ) એવું નામ પણ સહન થતું નથી ? અર્થાત્ અષ્ટમીના ક્ષયે સપ્તમીને અષ્ટમી માનો છો તો પછી તેરશને ચૌદશ કેમ માનતા નથી ?

उ पृष्ट ७—कारणविशेषमंतरेण तत्र त्रयोदशीति व्यपदेशशंकाऽपि न विधेयेति ॥

અર્થઃ—તથાવિધ વિશિષ્ટ કારણ સિવાય તેમાં (ટીપ્પણાની તેરસના દિવસમાં) તેરસ છે એવો વ્યપદેશ એટલે વ્યવહારની શંકા પણ કરવી નહિં.

અને તેટલાજ માટે શ્રીઉમાસ્વાતિવાચકજીના 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या०' એ પ્રઘોષ તરીકે ચાલી આવેલા શ્લોકના આદ્યપાદના આધારે શાસ્ત્રકારોએ પૂર્વની અપર્વતિથિની સંજ્ઞાનો અભાવ કરી ક્ષય પામેલી પર્વતિથિની સંજ્ઞા કાયમ કરી છે. જો હવે સ્વાભાવિક રીતિએ પર્વતિથિ ઉભી રાખવાને માટે તો ક્ષય પામેલી પર્વતિથિને પણ શાસ્ત્રકારો વ્યુચ્છિન્ન નહિં માનતાં તે પર્વતિથિને નવીન વિધાનથી પણ કાયમ કરે છે અને સ્થિર રાખે છે, તો પછી સિધી વાત છે કે-જે પર્વતિથિ પર્વતિથિથી પૂર્વની હોય અને તેના અનન્તરની પર્વતિથિના ક્ષયને લીધે એ क्षये पूर्वा०ના પ્રઘોષથી પૂર્વપર્વતિથિનોજ જો ક્ષય-એટલે સંજ્ઞા અભાવ કે વ્યપદેશાભાવ થઈ જતો હોય તો તેવી પર્વતિથિને તો કોઇપણ પ્રકારે તે પર્વતિથિ તરીકે કાયમ સ્થાપ્યા સિવાય ચાલેજ નહિં.

ऊ पृष्ट ७ न पुनर्बलवत्कार्यं विहाय स्वकार्यस्योपयोगिनी ?

અર્થ—તેવા પ્રકારના મુહુર્તાદિ બળવાન કાર્ય સિવાય (તે ટીપ્પણાની તેરશ) તેરશના કાર્યના ઉપયોગમાં આવી શકે નહિ

ऋ पृष्ट १५ ननु भो कालिकसूरिवचनाच्चतुर्दश्यामागमादेशाच्च पंचदश्यामपि चतुर्मासकं युक्तम्, त्रयोदश्यां तद्व्यपदेशाभावेन द्वयोरपि विराधकत्वात् श्रीमत एवैते दोषा प्रत्यवसर्पन्ति, नास्मान् प्रतीतिचेत, अहो प्राक्प्रपंचावसरेऽङ्गुलीपिहितश्रोत्रपथ्यभवद् भवान् ? येनेत्थं निर्घोष्यमाणे अद्यापि त्रयोदशीमेव वदसि ? यद्वा—'अरण्यरुदनं कृतं, शवशरीरमुद्वर्तितं, श्वपुच्छमवनामितं, बधिरकर्णजाप कृत । स्थले कमलरोपणं, सुचिरमुषरे वर्षणं, तदंधमुखमण्डनं यदबुधजने भाषणम् ॥'

'इति काव्यं कविभिर्भवन्तमेवाधिकृत्य विदधे, यदेवमपि निरूपितं न स्मरसि ?

અર્થ—શંકાકાર કહે છે કે-"શ્રી કાલિકાચાર્યના વચનથી ચૌદશની તિથિએ અને આગમના કથનથી પૂર્ણિમાને પણ દિવસે ચતુર્માસી કરવી યોગ્ય છે (પરંતુ) તેરશમાં તે ચોમાસીના વ્યવહારનો અભાવ હોવાથી કાલિકાચાર્યનું કથન અને આગમનું વચન એ બન્નેના પણ તમે વિરાધક બનો છો? અને તેથી તમને કહેલા દોષો લાગે છે, પરંતુ અમને લાગતા નથી." એવી શંકાના ઉત્તરમાં કહે છે કે—

પ્રથમ ઘણા જ વિસ્તારથી જણાવવામાં આવ્યું તે વખતે શું તેં આંગળી વડે કાન બંધ કર્યા હતા? કે જેથી આટલી બધી ઉદ્દઘોષણા કર્યા છતાં હજુ પણ તે તિથિને એટલે ચૌદશના ક્ષયે ટીપ્પણાની તેરશને કરાતી જે ચૌદશ તેને-જ તેરશ બોલે છે? અથવા જંગલમાં રૂદન કર્યું? મડદાને નવરાવ્યું! કુતરાનું પુછડું વાળ્યું? બધિર પાસે જાપ કર્યો? ખાર ભૂમિમાં કમલ વાવ્યું?

અને તેથી 'यावत्सम्भवस्तावद्विधिः' એ ન્યાયે ક્ષયે પૂર્વાના પ્રધાપને તે સ્થળે બીજી વખત પણ પ્રવર્તાવવોજ પડે. જ્યારે એમજ કરવું આવશ્યક, અને ત્યારે તે પૂર્વપર્વતિથિની સંજ્ઞા, તેનાથી પણ પહેલાંની અપર્વતિથિએ રાખવી પડે.

આવીરીતે જોડે આવેલી બે તિથિઓની સંજ્ઞાની અને આરાધનાની અખંડિતતાને માટે અકબર પાદશાહને પ્રતિબોધ કરનાર આ. શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજ પોતાના ૧૪હીરપ્રશ્ન નામના ગ્રંથમાં તપસંબંધીના કરેલા

ઉખર ભૂમિમાં વરસાદ થયો ? અને જે મુર્ખ માણસ પાસે બોલવું તે આંધળાની આગળ સુખને શણગારવા જેવું છે. આ કાવ્ય કવિજનોએ, તમોને આશ્રયિને કરેલું ? કે જેથી આટલું બધું કહી ગયા છતાં તું યાદ કરતો નથી ? (આ વસ્તુ વિચારનાર સુજ્ઞ કોઈ દિવસ પણ ટીપ્પણામાં ચૌદશનો ક્ષય હોય ત્યારે ટીપ્પણાની તેરશના દિવસે ચૌદશ માનવાનું કબુલ કર્યા સિવાય રહે નહિ અને ઉદયના ભરોંસે તે તિથિને ટીપ્પણા પ્રમાણે તેરશ કહેવાનું ભૂલે ચૂકે પણ પસંદ કરે નહિ !

૧૪ श्रीहीरप्रश्नांक ३२

पञ्चमीस्तिथिस्त्रुटिता भवति तदा तत्तपः कस्यां तिथौ क्रियते ? पूर्णिमायां च त्रुटितायां कुत्र इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-पञ्चमी तिथिस्त्रुटिता भवति तदा तत्तप: पूर्वस्यां तिथौ क्रियते पूर्णिमायां च त्रुटितायां त्रयोदशीचतुर्दश्योः क्रियते, त्रयोदश्यां विस्मृतौ तु प्रतिपद्यपीति.

અર્થઃ—(જ્યારે) પંચમીનો ક્ષય હોય ત્યારે તે પંચમી તિથિનું તપ (આરાધના) (ટીપ્પણાની) કઇ તિથિએ કરાય ! અને પૂર્ણિમાનો ક્ષય હોય ત્યારે 'ટીપ્પણાની' કઈ તિથિએ કરાય ?

એનો ઉત્તર આપે છે કેઃ- (જ્યારે) પાંચમની તિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે તે પાંચમની આરાધના પહેલાની તિથિ કે (જેને પંચમી તરીકે માનવામાં આવી છે, તેવી ટીપ્પણાની) ચોથ રૂપ પૂર્વ તિથિમાં કરાય. પરંતુ પૂર્ણિમાનો ટીપ્પણામાં ક્ષય હોય ત્યારે તો (પૂર્ણિમાની આરાધનાવાળાને ચૌદશે પૂનમ કરવી પડે, અને તેરશે ચૌદશ કરવી પડે તે માટે) ટીપ્પણાની તેરશ અને ચૌદશમાં આરાધના કરે. તેરશને દિવસે (ટીપ્પણામાં પૂર્ણિમાનો ક્ષય આવવાનો છે, એવો ખ્યાલ ન આવ્યો, અને તેરશે ચૌદશ ન કરી ત્યારે) ભૂલી જવાય તો, (ભૂલથી ટીપ્પણાની ચૌદશે ચૌદશ થઈ જતી હોવાથી) ક્ષીણ એવી પૂર્ણિમાની આરાધના પડવાને દિવસે પણ કરવી (આ પ્રશ્નોત્તર પૂર્ણિમાના ક્ષયે બે તિથિ ફેરવવી, એ પરંપરા શ્રી વિજય હીરસૂરિજી મહારાજાની વખતે

પ્રશ્નનાં ઉત્તરમાં પાંચમરૂપી પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે તે પાંચમનો તપ (ટીપ્પણાની) ચોથના દિવસે કરવાનું જણાવીને ટીપ્પણામાં આવતા પૂર્ણિમાના ક્ષયની વખતે પૂર્ણિમારૂપી પર્વતિથિના તપની આરાધના માટે (ટીપ્પણાની) 'त्रयोदशीचतुर्दश्योः०' એમ દ્વિવચન વાપરીને ક્ષયે પૂર્વા૦ના વિધાનને તે સ્થળે ફરી પ્રવર્તાવવાનું જણાવીને ટીપ્પણાની તેરશે ચૌદશ અને ચૌદશે પૂર્ણિમાને કાયમ કરવાનું વિધાન જણાવે છે.

વળી આ. શ્રીદેવસૂરિજીનો [15]પટ્ટક શ્રીદેવસૂરસંઘમાં પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા જેવી પર્વાનન્તર પર્વતિથિનો ટીપ્પણામાં જ્યારે ક્ષય આવ્યો હોય ત્યારે તેરશનો ક્ષય-'એટલે તેરશની સંજ્ઞાનો અભાવ' કરાતો હોવાનું જણાવે છે અને તે વાત કવિરાજ શ્રીદીપવિજયજી મહારાજના સં. ૧૮૭૧ ના [16]પત્રના લેખથી પણ

પણ હતી, એ વાતને સ્પષ્ટ કરે છે. અને તેથી ટીપ્પણામાં પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યાનો ક્ષય હોય ત્યારે તેરશનો ક્ષય કરવાનો પ્રચલિત રિવાજ યુક્તિ યુક્ત જ છે.) (જુનું પા. ૬)

१५-१७ श्रीदेवसूरिजी महाराजनो पट्टक पृष्ट २

अ-तस्मात्सिद्धं चैतत् पूर्णिमाभिवृद्धौ त्रयोदशीवर्द्धनं

आ-पृ० ३ तस्मात्यज कदाग्रहं

आ-पृ० ३ कुरु पूर्णिमाऽभिवृद्धौ द्वे त्रयोदश्यौ अन्यथा गुरुलोपी ठको भविष्यसि.

इ-पृ० ४ उत्सूत्रप्ररुपणेनानन्तसंसारवृद्धौ, तस्मात् सिद्धं चैतत् पूर्णिमाभिवृद्धौ त्रयोदशीवर्द्धनम्

અર્થ:—તેથી આ સિદ્ધ થયુ કે- પૂર્ણિમા વધે ત્યારે બે તેરશ વધારવી, માટે (આ) કદાગ્રહને છોડી દે. અને ટીપ્પણાની પૂર્ણિમા (કે અમાવાસ્યા) ની વૃદ્ધિએ બે તેરશ કર? નહિ તો તું ગુરુલોપી અને ઠગ થઈશ, (ઈ) ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણાથી અનન્ત સંસારની વૃદ્ધિ થાય છે

માટે એ સિદ્ધ થયું કે પૂર્ણિમાની વૃદ્ધિએ તેરશ વધારવી

१६ कवि श्रीदीपविजयजीनो पत्र

સંવત ૧૮૭૧ આસો શુદિ એકમે વડોદરાથી શ્રી પં. દીપવિજયજી, ભરૂચ સુરતના કાંહાનમ પ્રગણામાં વિજેયાનંદસૂરિના ગચ્છવાળાને કાગળ લખે છે.

તેમાં શ્રી દેવસુર સંપ્રદાય માટે નીચે પ્રમાણે માન્યતા હોવાનું લખે છે

[અમાસ પુન્યમ તુટતી હોઈ તે ઉપર (દેવ) દેવસૂરિજીવાળા તેરસ ઘટાડે છે.]

સાબીત થાય છે. તેઓ તેમના સ્પષ્ટ શબ્દથી જણાવે છે કે—આમાસ કે પૂર્ણિમા ત્રુટતી હોય ત્યારે શ્રીદેવસૂરતપાગચ્છવાળા તેરશનો ક્ષય કરે છે.

ઉપર જણાવેલ મુદ્દાઓથી વર્તમાનમાં શ્રીદેવસૂરતપાગચ્છસંઘ, ટીપ્પણામાં પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યાનો ક્ષય હોય ત્યારે જે તેરશનો ક્ષય કરીને તેરશને દિવસે ચૌદશની સંજ્ઞા અને ચૌદશના દિવસે પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યાની સંજ્ઞા રાખે છે તે કોઈપણ પ્રકારે ગેરવ્યાજબી કે નિર્મૂળ નથી.

વર્તમાન શ્રીદેવસૂરતપાગચ્છના મૂખ્યનાયક શ્રીવિજયદેવસૂરિજી મહારાજના પોતાના [17]પટ્ટકમાંના સ્પષ્ટ શબ્દોથી જણાય છે કે—પૂર્ણિમા (કે અમાવાસ્યા) ની જ્યારે ટીપ્પણામાં વૃદ્ધિ હોય ત્યારે ગુરૂને માનનારા અને સરળ મનુષ્યોએ બે તેરસોજ કરવી જોઈએ. અર્થાત્ ઉદયગત ચતુર્દશીને ઠેકાણે બીજી તેરશ લાવીને પહેલી પૂર્ણિમા [કે અમાવાસ્યા] ને દિવસે ચતુર્દશી કરવી. આ વસ્તુઓ જણાવનાર શ્રી દેવસૂરિજી મહારાજનો પટ્ટક વિ. સં. '૧૮૯૫માં લખાયેલી પ્રત ઉપરથી' છપાયેલો છે. છતાં તેનાથી જુની પ્રત પણ મળે છે એટલે શ્રીદેવસૂરતપાગચ્છ શ્રીસંઘમાં સકળ સંઘ અખંડપણે પૂર્ણિમા (કે અમાવાસ્યા)ની વૃદ્ધિએ ચૌદશ અને પૂર્ણિમા (કે અમાવાસ્યા)ના જોડીયા પર્વને સાથે ઉભા રાખવા તેરસનીજ વૃદ્ધિ કરે છે.

આ પૂર્ણિમા (કે અમાવાસ્યા) ની હાનિ અને વૃદ્ધિની જગો ઉપર બને પર્વતિથિનું અખંડપણું અને અનન્તરપણું જાળવવાની એ પણ જરૂર છે કે—"શ્રાવકોની 'પૌષધ' નામની પડિમાને અંગે શ્રી [18]પ્રવચનસારોદ્ધાર,

૧૭ જુઓ નં. ૧૫ શ્રીદેવસૂરિજીનો પટ્ટક પૃષ્ઠ ૨ નું લખાણ તથા પૃષ્ઠ ૩ અને ચારનું લખાણ.

૧૮ प्रवचनसारोद्धारपत्रांक २९४

चतुर्थी पौपधप्रतिमा यस्यां चतुर्दश्यष्टम्यादिषु दिवसेषु—चतुर्दश्यष्टम्यमावास्यापूर्णिमासीषु पर्वतिथिषु चतुर्विधमप्याहारशरीरसत्कारब्रह्मचर्यव्यापारपरिवर्जनरूपं पौपधं परिपूर्णं, न पुनरन्यतरेणापि प्रकारेण परिहीणं.

અર્થ:—તે ચોથી પૌષધ પ્રતિમા કહેવાય કે જેમાં ચૌદશ અષ્ટમી વિગેરે દિવસો એટલે કે ચૌદશ, આઠમ, અમાવાસ્યા અને પૂર્ણિમાની પર્વતિથિએ આહાર-શરીર સત્કાર-અબ્રહ્મ અને વ્યાપાર વર્જવારૂપ સંપૂર્ણ પ્રકારનો પૌષધ કરવો જોઈએ. અર્થાત્ કોઈપણ પ્રકારની ન્યૂનતા ન જોઈએ, (ઉપરના પાઠથી પણ સ્પષ્ટ થશે કે—ચોથી પ્રતિમામાં ચૌદશ અને પૂર્ણિમા, અગર ચૌદશ

[21]'ઉત્સૂત્રખંડન' નામનો ગ્રંથ કે જે મુદ્રિત છે, અને જેની મૂળ પ્રતિ પણ સુરતના ખરતરોના શ્રીજિનદત્તજ્ઞાનભંડારમાં ૧૬૬૫ ની એટલે કે મૂળકર્તાની હોવાનું જણાવેલું છે, તે ગ્રંથમાં જણાવે છે કે-"તપાગચ્છવાળાઓવડે વૃદ્ધિમાં એટલે પહેલી પૂનમ [કે અમાવાસ્યાએ] ચતુર્દશીનું પાક્ષિક પ્રતિક્રમણ કરાય છે, આ શું ?"

અર્થાત્ વિ. સં. ૧૬૬૫ ના વર્ષે પણ શ્રીતપાગચ્છવાળાઓ ટીપ્પણાની પૂર્ણિમા (કે અમાવાસ્યા)ની વૃદ્ધિની વખતે વૃદ્ધતિથિ જે પહેલી પૂર્ણિમા (કે અમાવાસ્યા) કહેવાય, તેજ દિવસે ચતુર્દશીનું પક્ખીપર્વ કરતા હતા. એટલે કે ચતુર્દશીરૂપી પર્વની અનન્તર એવી પૂર્ણિમા [કે અમાવાસ્યા] જેવી પર્વાનન્તર પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ થાય ત્યારે જે વર્તમાન શ્રીદેવસૂરતપાગચ્છ સમગ્રપણે તેરશની હાનિ-વૃદ્ધિ કરે છે તે ગેરવ્યાજબી કે નિર્મૂળ નથી.

મુદ્દો-૫ મો-

જૈનશાસ્ત્રમાં તિથિ કે પર્વતિથિની શરૂઆત ક્યારથી ગણવામાં આવે છે? અને સમાપ્તિ ક્યારે ગણવામાં આવે છે? તેમજ પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિનો ઉદય ન હોય કે પર્વતિથિ બે દિવસ ઉદયવાળી હોય ત્યારે પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વની વ્યવસ્થા જાળવવા માટે કંઇ વિધાન છે કે કેમ ?

૫. [22]શ્રીવિચારસારપ્રકરણના કર્તા આ. શ્રી પ્રદ્યુમ્નસૂરિજી કે જે શ્રીવિધિકૌમુદી નામના ગ્રંથના કર્તા આચાર્ય શ્રીરત્નશેખરસૂરિજીથી પણ પહેલાં થયેલા છે, તેમજ જેમના ગ્રંથની શ્રીરત્નશેખરસૂરિજી સાક્ષી આપે છે, તેઓ શ્રીવિચારસારપ્રકરણમાં પચ્ચક્ખાણ-પૂજા વિગેરેને માટે અષ્ટમી વિગેરે પર્વતિથિઓ ઉદયવાળી લેવાનું કહે છે

---

૨૧ उत्सूत्र खंडन पृष्ठ २०

अन्यच्च वृद्धौ (पूर्वतिथौ) पाक्षिकं क्रियते इदं किं !

અર્થ:—(ટીપ્પણામાં પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યા વધી હોય ત્યારે) વૃદ્ધિમાં એટલે પહેલી પૂર્ણિમા કે પહેલી અમાવાસ્યાએ પખ્ખી એટલે ચૌદશ કરાય છે એ કેમ ?

૨૨ श्रीविचारसार प्रकरण पृष्ठ १४१

'तओ पच्चक्खाणं करेइ परमुदयनिहिमुत्ति'

અર્થ:—(તપ ચિન્તામણિના કાઉસ્સગ્ગ પછી વંદના કરીને) પચ્ચક્ખાણ કરે પણ ઉદયવાળી તિથિમાં એટલે ઉદયવાળી તિથિના નિમિત્તે (તિથિના નિમિત્તે આરાધના નક્કી કરવામાં આ વિગેરે પાઠો ઉપયોગી થાય છે.)

તેમજ શ્રીરત્નશેખરસૂરિજી પોતાના વિધિકૌમુદી નામના [૨૩] तिथिश्च० એમ-કહીને પર્વતિથિની આરાધના માટે પર્વતિથિનું પ્રકરણ શરૂ કરતાં प्रातः प्रत्याख्यानवेलायां या स्यात् सा प्रमाणं એમ કહેવાવડે પ્રત્યાખ્યાન [ના આરંભ]ના વખતથી-એટલે સૂર્યોદયથી તિથિની શરૂઆત હોવાનું જણાવે છે.

૨૩-૨૪ श्रीश्राद्धविधि पृष्ठ १५२

तिथिश्च प्रातः प्रत्याख्यानवेलायां या स्यात् सा प्रमाणं ।

सूर्योदयानुसारेणैव लोकेऽपि दिवसादिव्यवहारात् । आहुरपि "चाउम्मासिअवरिसे, पक्खिअपंचट्ठमीसु नायव्वा । ताओ तिहिओ जासिं, उदेइ सूरो न अण्णाओ ॥१॥ पूआपच्चक्खाणं पडिक्कमणं तहय निअमगहणं च, जीए उदेइ सूरो, तीइ तिहीए उ कायव्वं ॥२॥ उदयंमि जा तिही सा पमाणमिअरीइ कीरमाणीए । आणाभंगणवत्था मिच्छत्तविराहणं पावे ॥३॥" पाराशरस्मृत्यादावपि—"आदित्योदयवेलायां, या स्तोकापि तिथिर्भवेत् । सा संपूर्णेति मन्तव्या, प्रभूता नोदयं विना ॥१॥" उमास्वातिवचः-प्रघोषश्चैवं श्रूयते

> "क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा ।
> श्रीवीरज्ञाननिर्वाणं, कार्यं लोकानुगैरिह ॥१॥"

અર્થઃ—(પર્વનાં કૃત્યોને જણાવતાં પર્વતિથિઓ માટે જ જણાવે છે કે) સવારે પચ્ચક્ખાણની વખતે જે તિથિ હોય તેજ તિથિ પ્રમાણ કરવી. જે માટે લોકમાં પણ સૂર્યોદયને અનુસારેજ દિવસાદિનો વ્યવહાર થાય છે કહ્યું છે કે–ચોમાસી, સંવત્સરી, પખ્ખી, પંચમી અને અષ્ટમીમાં તે તિથિઓ જાણવી કે જેમાં સૂર્યોદય હોય, પણ બીજી નહિં. પૂજા પચ્ચક્ખાણ પ્રતિક્રમણ અને નિયમો તે તિથિએ કરવા કે જે તિથિમાં સૂર્યનો ઉદય હોય. ૨ ઉદયમાં જે તિથિ હોય તે પ્રમાણ કરવી. બીજી (પૂર્વાહ્નવ્યાપિની, મધ્યાહ્નવ્યાપિની વિગેરેથી) તિથિ કરવામાં આવે તો આજ્ઞાભંગ, અનવસ્થા મિથ્યાત્વ અને વિરાધના થાય ૩, પારાશરસ્મૃતિ વિગેરેમાં પણ સૂર્ય ઉદય વખતે થોડી પણ તિથિ હોય તે સંપૂર્ણ–આખી છે એમ માનવું. **ઉદય વિનાની ઘણી પણ તે દિવસે તિથિ હોય તો ન માનવી.** (એમ જણાવ્યું છે). (ક્ષય વૃદ્ધિના પ્રસંગ સિવાય તિથિની સંજ્ઞા રાખવાનું જણાવીને ક્ષયવૃદ્ધિના પ્રસંગને માટે તો એમ કહે છે કે) શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચકજીના વચનનો પ્રઘોષ તો એમ સંભળાય છે કેઃ– "પર્વતિથિનો ટીપ્પણામાં ક્ષય હોય ત્યારે (પર્વતિથિપણે એટલે આઠમ, ચૌદશ આદિપણે), પહેલાની તિથિ કરવી. અને ટીપ્પણામાં, પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે, (પર્વતિથિપણે, એટલે આઠમ ચૌદશ આદિપણે.)

વળી [૨૪]શ્રીતત્ત્વતરંગિણીમાં- સાક્ષી તરીકે આપેલી બે ગાથાઓ કે જે તત્ત્વતરંગિણીકારના સમય કરતાં પણ પહેલાંની છે. તે ગાથામાં પણ સૂર્યના ઉદયને પામનારી તિથિને પ્રમાણ જણાવે છે-એટલે એ બધા લેખોથી નક્કી થાય છે કે-[પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિના પ્રસંગ સિવાય] પર્વતિથિની શરૂઆત, સૂર્યના ઉદયથીજ આરંભાય એટલે પર્વતિથિની શરૂઆત જેમ સૂર્યના ઉદયથીજ થાય, તેમ તેની સમાપ્તિ-પણ 'અન્ય સૂર્યોદયથી અન્ય-તિથિની શરૂઆત થાય' ત્યારે જ થાય.

પર્વતિથિની કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિની-ટીપ્પણામાં હાનિ-વૃદ્ધિ હોય તે વખતે સૂર્યોદયનો ઉત્સર્ગ માર્ગ અપોદિત છે. એ વાત ઉપરના ચોથા (ઈશ્યુ ઉપર લખાયેલા ચોથા) મુદ્દાથી સિદ્ધ કરાયેલ છે. એટલે તે ઉપરથી તેની વ્યવસ્થા કરવાનું સમજી શકાય તેમ છે.

મુદ્દો-છઠ્ઠો-

પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યા આદિ પર્વાનન્તર પર્વતિથિની ટીપ્પણામાં વૃદ્ધિ હોય ત્યારે બે તેરશો આદિ કરવાનું જૈનશાસ્ત્ર-કારોનું વિધાન છે કે કેમ ?

ક. આચાર્ય શ્રીવિજયહીરસૂરિજી મહારાજ અને આચાર્ય શ્રીવિજયસેન-સૂરિજી મહારાજ અષ્ટમી, એકાદશી, પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિ વખતે 'જો કે ટીપ્પણામાં પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે બંને દિવસ સૂર્યોદય હોય છે અને તેથી તે બંને પર્વતિથિઓ ઉદયવાળીજ હોઈને ઔદયિકી ગણાય છતાં' અનુક્રમે [૨૫]શ્રીહીરપ્રશ્નમાં અને શ્રી

બીજી તિથિને કરવી. શ્રી મહાવીર મહારાજાનું જ્ઞાન નિર્વાણ-દિવાળી તો લોકોને અનુસારે કરવું.

૨૪ श्री तत्त्वतरंगिणी पृष्ठ ३

संवच्छरचउमासे पक्खे अट्ठाहियासु य तिहीसु ! ताउ पमाणं भणिया जाओ सूरो-उदयमेइ ॥१॥ अह जइ कहवि न लब्भंति ताओ सूरुग्गमेण जुत्ताओ । ता अवर-विद्ध अवरावि हुज्ज न हु पुव्व तव्विद्धा ॥२॥

અર્થઃ—સંવચ્છરી ચોમાસી પખ્ખી અને અઠ્ઠાઈની તિથિઓમાં તે તિથિઓ જ પ્રમાણ ગણવી, કરવી કે જેને સ્પર્શીને સૂર્યોદય હોય, ॥૧॥ જો કદાચ તે તિથિઓ સૂર્યોદયને સ્પર્શેલી ન મળે તો, ક્ષીણ એવી પર્વતિથિથી વિંધાયેલી એવી પણ તિથિઓ પર્વ સંજ્ઞાએ લેવી. ક્ષીણ પર્વતિથિઓથી વિંધાયેલી તિથિઓને અપર્વ તિથિ કહેવાય જ નહિં ॥૨॥

૨૫ श्रीहीरप्रश्न पृष्ठ १४

पूर्णिमाऽमावास्ययोर्वृद्धौ पूर्वमौदयिकी तिथिराराध्यत्वेन व्यवहियमाणाऽस्ति ।

સેનપ્રશ્નમાં તે બન્ને પર્વતિથિઓને ઉદયવાળી-ઔદયિકી ન ગણતાં ટીપ્પણાની બીજા દિવસની પર્વતિથિનેજ તત્સ્વરૂપે ઉદયવાળી-ઔદયિકી ગણે છે.

એટલે સ્પષ્ટ થાય છે કે-અષ્ટમી-એકાદશી કે પૂર્ણિમા-અમાવાસ્યાનો કારણભૂત ઉદય, માત્ર બીજે દિવસેજ માન્યો હોવાથી તે તે પર્વતિથિના બીજા દિવસનેજ અષ્ટમી, એકાદશી કે પૂર્ણિમા, અમાવાસ્યાના કારણભૂત સૂર્યોદયવાળો કહી શકાય.

અર્થાત્ ટીપ્પણાંની પહેલી આઠમ-અગીઆરશ-પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યાએ તેની અપેક્ષાનો સૂર્યોદયજ શ્રીહીરસૂરિજી મહારાજે અને શ્રીસેનસૂરિજી મહારાજે ન માન્યો એટલું જ નહિં પણ તે તે તિથિને તત્સ્વરૂપે ઔદયિકીજ ન ગણી.

વસ્તુસ્થિતિ આમજ છે તો ટીપ્પણાની તેવી પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે તે પહેલી તિથિના દિવસે ઉદયને આશ્રયીને થતો અષ્ટમી આદિ કહેવાતો વ્યવહાર થઈ શકેજ કેમ ? નજ થઈ શકે, અને જ્યારે અષ્ટમી આદિ પર્વ-

केनचिदुक्तं श्रीतातपादाः पूर्वतनीमाराध्यत्वेन प्रसादयन्ति तत्किम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरं —पूर्णिमाऽमावास्ययोर्वृद्धौ औदयिक्येव तिथिराराध्यत्वेन विज्ञेया.

અર્થઃ—(ટીપ્પણામાં) પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પહેલાં ઔદયિકી એટલે ઉદયવાળી ગણાતી બીજી તિથિનો આરાધ્યપણે વ્યવહાર છે, કોઈક કહ્યું કેઃ- આચાર્ય મહારાજ પહેલીને એટલે અનૌદયિકીને આરાધ્ય પણે જણાવે છે, એ પ્રશ્ન.

ઉત્તરઃ—(ટીપ્પણામાં) પૂનમ અને અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે જો કે ટીપ્પણામાં બન્ને દિવસે સૂર્યોદય હોય છે, છતાં બીજા દિવસના ઉદયને તે તિથિ તરીકે પ્રમાણ ગણીને કહે છે કે ઉદયવાળીજ તિથિ એટલે **બીજી તિથિજ પર્વતિથિપણે જાણવી.**

૨૬ सेनप्रश्न उल्लास त्रीजो प्र० २६३—पृष्ठ ८७

एकादशीवृद्धौ श्रीहीरविजयसूरीणां निर्वाणमहिमपौषधोपवासादिकृत्यं पूर्वस्यामपरस्यां वा किं विधेयमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरं—औदयिक्येकादश्यां श्रीहीरविजयसूरिनिर्वाणपौषधादि विधेयमिति

અર્થઃ—(ટીપ્પણામાં) અગીયારશની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મહારાજના નિર્વાણ મહોત્સવ અને ઉપવાસ વિગેરે કાર્ય પહેલી તિથિમાં કરવું કે બીજી તિથિમાં કરવું ? એ પ્રશ્ન, ઉત્તર-ઔદયિકી-ટીપ્પણામાં બન્ને અગિયારસો ઉદયવાળી છતાં તે તિથિ તરીકે ઉદય સહિત પણે ગણવામાં આવેલી બીજી અગિયારસે શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજીના નિર્વાણ પૌષધ વિગેરે કરાય છે.

તિથિની વૃદ્ધિ વખતે બે સપ્તમી કે બે દશમી આદિજ કરી દેવાય તો પછી પર્વાનન્તરપર્વથી પહેલાંની પર્વતિથિ, તે પણ પર્વરૂપજ હોવાથી તેની વૃદ્ધિ વખતે તેના પણ થતા બે ઉદયમાંથી બીજા ઉદયનેજ તે તિથિ માટે પ્રમાણભૂત ગણીને તેનેજ તે પર્વતિથિ તરીકે માની શકાય એ વાત કોઈ વાતે અસંગત નથી.

અને તેથી 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એ શ્રી ઉમાસ્વાતિજીના વચનને વાચસ્તંભવસ્તાવજ્ઞિધિઃ એ ન્યાય તે સ્થળે ફરીથી પણ લગાડવોજ પડે કે જેથી ઉદયની પણ વ્યવસ્થા બરાબર થાય.

પર્વતિથિઓ કઈ કઈ ગણાય છે? અને તેમાં કઈ કઈ પર્વતિથિઓની આરાધના કોને કોને માટે અને કઈ રીતિએ ફરજીઆત છે? અને કઈ કઈ પર્વતિથિઓની આરાધના મરજીઆત છે?

મુદ્દો-સાતમો-

૭. શ્રી [૨૭]આવશ્યકચૂર્ણિ અને [૨૮]શ્રીવ્યવહારવૃત્તિ આદિમાં 'અષ્ટમી-ચતુર્દશી-ચતુર્માસી-સંવત્સરી અને જ્ઞાનપંચમીની પર્વતિથિએ સાધુઓ ઉપવાસ વિગેરે ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત આવે' એમ જણાવે છે.

તેમજ શ્રીતત્ત્વાર્થસૂત્રની [૨૯]શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીની ટીકામાં તથા શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિજીએ કરેલી [૩૦]ટીકામાંના પાઠથી તેમજ શ્રી [૩૧]આવશ્યકચૂર્ણિમાં

૨૭ उत्तरभाग आवश्यकचूर्णि–पृष्ठ २०४
अट्ठमी पन्नरसीसुय नियमेण हविज्ज पोसहिओ
અર્થઃ—આઠમ 'પંદરમો દિવસ' પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યાએ નક્કી પૌષધવાળા થવું જોઇએ.

૨૮ श्रीव्यवहारवृत्ति पृष्ठ ४०
एतेषु चाष्टम्यादिदिवसेषु चैत्यानामन्यवसतिगतसुसाधूनां चावंदने प्रत्येकं प्रायश्चित.
અર્થ—એ અષ્ટમી આદિ પર્વ દિવસોમાં ચૈત્ય અને અન્ય વસતિમાં રહેલા સાધુઓને વંદન ન કરાય તો પ્રાયશ્ચિત્ત આવે.

૨૯ श्रीतत्त्वार्थ हारिभद्रीयटीका पृष्ठ ३२६
प्रतिपदादितिथिषु अनियमं दर्शयति अष्टम्यादिषु नियमं
અર્થ—પડવા વિગેરે તિથિઓમાં પૌષધ લેવાનો અનિયમ જણાવે છે અને ન પર્વના અષ્ટમી પંચદશી (ચતુર્દશી પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા)માં પૌષધ ન્વાનો નિયમ નિશ્ચય જણાવે છે.

૩૦-૪૦ श्री तत्त्वार्थ सिद्धसेनटीका पत्र ९२ भाग २ अध्याय ७ सूत्र १६

[31]नियमेन इविज्ज पोसहिओ એ પાઠથી એ વાત સ્હેજે સમજાય તેવી છે કે-અષ્ટમી-ચતુર્દશી-ચતુર્માસી-સંવત્સરી અને પંચમી વિગેરે પર્વતિથિઓની આરાધના સાધુઓને માટે ફરજીઆત છે અને આઠમ-ચતુર્દશી-પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાની આરાધના શ્રાવકોને માટે ફરજીયાત છે.

અને તેથીજ સંજ્ઞા નિયમિત કરવાની વખતે [32]તત્ત્વતરંગિણીકારે प्रायश्चित्तादिविधौ० એમ કહીને તે ફરજીયાત આરાધનાવાળી નિયમનપર્વતિથિઓની સંજ્ઞાઓ ટીપ્પણાની હાનિ વખતે પણ કાયમ રાખવાનું જણાવ્યું છે.

જેવીરીતે ફરજીઆત તિથિને માટે તેવું વ્યપદેશ વિધાન છે, તેવીરીતે મરજીયાત પર્વતિથિઓ કે જે કલ્યાણક વિગેરેની તિથિઓ છે, તેમાં તેવા વ્યપદેશ ફેરવવાનો પ્રસંગ હોય તોપણ તેનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી.

મુદ્દો-આઠમો-

ભોગવાળી ઉદયવાળી સમાપ્તિવાળી કે કોઇપણ યોગવાળી તિથિને લેવામાં ઉત્સર્ગ અપવાદ અને વ્યવસ્થા વિશેષ છે કે કેમ?

૮. જૈનેતરશાસ્ત્રોમાં પર્વ અને તહેવારોની માન્યતા માટે કેટલીક તિથિઓ ઉદયવાળી, કેટલીક તિથિઓ પૂર્વાહ્ન વ્યાપિવાળી, કેટલીક તિથિઓ

अनेन चान्यासु तिथिषु अनियमं दर्शयति नावश्यंतयाऽन्यासु कर्त्तव्यः अष्टम्यादिषु तु नियमेन कार्यः ।

અર્થ—આ લેખથી બીજી 'પડવા વિગેરે અપર્વની' તિથિઓમાં પૌષધનો નિયમ નથી એમ જણાવે છે અર્થાત્ તેવી તિથિઓમાં પૌષધ અવશ્ય કરવો એવો નિયમ નથી, પરંતુ અષ્ટમી વિગેરે પર્વતિથિઓમાં તો નક્કીજ પૌષધ કરવો જોઇએ.

૩૧ श्रीआवश्यकचूर्णि पृष्ठ २६६

अट्ठमीचउद्दसीसु अरिहंता साहुणो य वंदेअव्वा'

અર્થ—આઠમ ચૌદશ આદિ પર્વતિથિઓમાં અરિહંત એટલે ચૈત્યો અને સાધુઓને જરૂર વંદન કરવુંજ જોઇએ.

નોટ—શ્રીમહાનિશિથ નિશિથ અને વ્યવહારચૂર્ણિમાં તો પખ્ખી આદિમાં તપશ્ચર્યા ન કરે તો તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત કહેલું છે.

૩૨ तत्त्वतरंगिणी पत्रांक २

अट्ठमीचउद्दसीसु पच्छित्तं जइ न कुणइ चउत्थं चउमासीए छट्ठं तह अट्ठमं वासपव्वंमि ॥२॥

અપરાહ્ન વ્યાપ્તિવાળી, કેટલીક તિથિઓ પ્રદોષ વ્યાપ્તિવાળી અને કેટલીક તિથિઓ નિશીથ (મધ્યરાત્રિ)ની વ્યાપ્તિવાળી લેવામાં આવે છે, પરંતુ જૈનદર્શનમાં સર્વતિથિઓ કે પર્વતિથિઓ માત્ર ઉદયની વ્યાપ્તિવાળીજ લેવાય છે,

કારણકે—જૈનદર્શનમાં પર્વતિથિઓની આરાધના ઉપવાસ, આયંબિલ અને પૌષધ વિગેરે વ્રતનિયમોની અપેક્ષાએ હોય છે અને તે દરેક વ્રત નિયમોની શરૂઆત સૂર્યના ઉદયકાળથી થાય છે, અને સમાપ્તિ પરતિથિના ઉદયકાળે થાય છે.

એટલે જૈનશાસનના પર્વો સૂર્યના ઉદયને સ્પર્શનારી તિથિને આધારેજ હોય છે. જૈન ગણિતમાં પણ સૂર્યોદયને નહિં સ્પર્શનારી તિથિ ૬૨ અંશ જેટલી હોય તોપણ તે ક્ષીણ અને પતિત તિથિ ગણાય છે અને માત્ર ૧/૬૨ અંશ તિથિ પણ જો સૂર્યોદયને સ્પર્શનારી હોય તો તે આખો દિવસ તે તિથિજ ગણાય છે.

તેમજ [33]શ્રીવિચારસારપ્રકરણ અને [34]શ્રીવિધિકૌમુદી વિગેરે ગ્રન્થો પણ ઉદયવાળી તિથિમાંજ પર્વને લાયકનાં પચ્ચક્ખાણ વિગેરે કરવાનું જણાવે છે

આરાધનામાં ઉદયવાળી તિથિ લેવી તે વિષે કોઈ પણ જાતનો મતભેદ નથી. પરંતુ ટીપ્પણામાં પર્વતિથિની હાનિ કે વૃદ્ધિ હોય ત્યારે તે ઉદયવાળી તિથિના ઉત્સર્ગમાર્ગને બાધ કરનારાં અપવાદવાક્યો પણ જૈનશાસ્ત્રોમાં સ્થાને સ્થાને કહ્યાં છે.

શાસ્ત્રકારોનો સામાન્ય નિયમ છે કે 'पूर्वं तावदपवादा अभिनिविशन्ते पश्चादुत्सर्गाः' એટલે કે અપવાદિક વિધાનની પ્રવૃત્તિ પહેલી કરી લેવી જોઇએ. અને જ્યાં અપવાદિક પ્રવૃત્તિનો પ્રસંગ ન હોય ત્યાંજ ઉત્સર્ગની પ્રવૃત્તિ કરાય.

એ નિયમથી પર્વતિથિના ક્ષય અને વૃદ્ધિના પ્રસંગે તે ઉદયના ઉત્સર્ગ માર્ગને કોઈપણ પ્રકારે લાગુ કરી શકાય નહિં, પરંતુ શાસ્ત્રકારોએ જણાવેલો અપવાદજ લાગુ કરાય. તે અપવાદ એ છે કે 'अवरविद्ध अवराविं' અર્થાત્ ક્ષીણપર્વતિથિથી વિંધાયેલી પર્વતિથિને પણ લેવી.

વળી [35]શ્રીતત્ત્વતરંગિણીકાર પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે પ્રાયશ્ચિત્તાદિ

અર્થ—આઠમ અને ચૌદશમાં જો ઉપવાસ ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત, ચોમાસીએ છઠ્ઠ ન કરે તથા સંવત્સરીએ અઠ્ઠમ ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત

૩૩-૩૪ શ્રીવિચારસારપ્રકરણ અને શ્રીવિધિકૌમુદી માટે અનુક્રમે, વિચારસાર પાઠ નં. ૨૨ અને શ્રાદ્ધવિધિ પાઠ નં. ૨૩ જુઓ.
૩૫-૩૬ શ્રીતત્ત્વતરંગિણી માટે तत्त्वतरंगिणी પાઠ નં. ૧૩ જુઓ.

વિધિમાં અપર્વતિથિના વ્યપદેશનો પણ અભાવ જણાવીને તે દિવસે ચતુર્દશીઆદિપર્વનોજ વ્યપદેશ કરવાનું જણાવે છે. એટલે ટીપ્પણામાં પર્વતિથિ ઉદય વગરની બનીને ક્ષીણપર્વતિથિનોજ વ્યપદેશ પૂર્વઅપર્વતિથિના દિવસે તે પૂર્વતિથિ ઉદયવાળી હોય તો પણ તેને અસેડીને કરવો.

જેવીરીતે ટીપ્પણામાં આવતી પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે ઉદયનો સિદ્ધાંત બાધિત થાય છે, તેવીજ રીતે પર્વતિથિની ટીપ્પણામાં આવતી વૃદ્ધિની વખતે પણ તે ઉદયનો સિદ્ધાંત બાધિત થાય છે કેમકે-ટીપ્પણામાં જ્યારે પણ પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય છે ત્યારે તે બન્ને તિથિએ સૂર્યોદય હોય છે, છતાં તેની ઉત્તરની પર્વતિથિના સૂર્યોદયનેજ પ્રામાણિક ગણીને [૩૭] શ્રીહીરસૂરિજી અને [૩૮] શ્રીસેનસૂરિજી મહારાજ વિગેરેએ બીજી પર્વતિથિનેજ ઔદયિકી એટલે ઉદયવાળી ગણે છે.

અને તેથીજ ઉદયને આધારે થતો પર્વતિથિનો વ્યપદેશ બીજા દિવસેજ કરાય છે હીરસૂરિજીમહારાજના [૩૯]પ્રશ્નોત્તર ગ્રન્થમાં ટીપ્પણાની અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિ છતાં ટીપ્પણાની બીજી અમાવાસ્યાને દિવસે આવતા કલ્પવાચનને 'દ્વિતીય અમાવાસ્યાનું કલ્પવાચન ન કહેતાં' નિર્વિશેષણપણે માત્ર 'અમાવાસ્યા'નુંજ કલ્પવાચન કહ્યું છે એટલે ઉદયનો સિદ્ધાંત પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે પણ અપોદિત છે; એટલુંજ નહિં પરંતુ બે પૂર્ણિમાં કે બે અમાવાસ્યા ટીપ્પણામાં હોય ત્યારે ટીપ્પણાની તેરસ-ચૌદસે બે તેરસો ગણીને ટીપ્પણાની પહેલી પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યાએજ પક્ખી કરવાનું જણાવે છે. ટીપ્પણાની તેવી વૃદ્ધિ વખતે તેવીરીતે પક્ખી કરવાના અને બે તેરસ કરવાના ચાલુ વ્યવહારથી 'પર્વતિથિ પણ ત્યારેજ ઉદયવાળી વાસ્તવિક ગણાય કે જ્યારે તેની આગળના પર્વને પણ બાધા ન હોય,' એ વાત સ્પષ્ટ થાય છે.

આવીરીતે ટીપ્પણાની પર્વ કે પર્વાન્તર પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિના પ્રસંગે ઉદયનો ઉત્સર્ગ માર્ગ અપોદિત છે. એજ રીતે શાસ્ત્રમાં જણાવાતો ભોગ અને સમાપ્તિનો વિષય પણ 'માત્ર અન્યગચ્છવાળાઓ ટીપ્પણાની પર્વતિથિની વૃદ્ધિમાં પહેલા દિવસની પર્વતિથિને પર્વતિથિ માનવા માગે છે અને ચતુર્દશીના ક્ષયે પૂર્ણિમાએ ચતુર્દશી કરવા માગે છે' તેના પ્રત્યાઘાત તરીકે છે.

સિવાય પર્વતિથિના વ્યવહારને માટે તો ટીપ્પણામાં ક્ષય-

૩૭-૩૮ શ્રી હીરસૂરિજી અને શ્રી સેનસૂરિજી માટે હીરપ્રશ્ન પાઠ નં. ૨૫ અને સેન પ્રશ્ન પાઠ નં. ૨૬ નું લખાણ જુઓ.

૩૯ શ્રીહીરપ્રશ્નપત્ર ૧૮

यदा चतुर्दश्यां कल्पो वाच्यते, अमावास्यादिवृद्धौ वा अमावास्यायाम् प्रतिपदि वा कल्पो वाच्यते.

વૃદ્ધિનો પ્રસંગ ન હોય તો ઉદય ઉત્સર્ગ માર્ગ છે, અને ટીપ્પણાની પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વની હાનિ-વૃદ્ધિ વખતે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવી તે ઉત્સર્ગ કરતાં પહેલા પ્રવર્તવાવાળો એવો અપવાદ માર્ગ છે. એટલે ઉદયના નામે ટીપ્પણાની પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિએ પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ-તિથિની હાનિવૃદ્ધિનો વ્યવહાર અબાધિત છે, અને તેનો ઉદય-ભોગ કે સમાપ્તિનું પણ વિધાન બાધક થઈ શકતું નથી.

મુદ્દો-નવમો-

'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' આવો શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચકના નામે તપગચ્છવાળાએ માનેલો પ્રઘોષ વિધાયક છે. કે નિયામક છે? અને તે વિધિ કે નિયમ અગર ઉભય આરાધનાની તિથિના માટે છે કે આરાધનાના માટે છે?

શ્રીજૈનશાસનમાં સાધુઓને માટે અષ્ટમીઆદિતિથિઓ અને શ્રાવકો માટે ચતુષ્પર્વી (આઠમ, ચૌદશ, પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા)ની તિથિઓ ફરજીઆતપણે ઉપવાસ અને પૌષધાદિકથી આરાધવાની છે. એટલે તેમને તિથિઓ આરાધનાનું નિમિત્ત છે અને તે તે તિથિઓ પણ નિયમિત આરાધનીય છે. તેથીજ શાસ્ત્રકારોને તે પર્વતિથિઓનો ક્ષય તેમજ વૃદ્ધિ એ બન્નેમાંથી એકેય અપ્રાયશ્ચિત્તમાં પ્રાયશ્ચિત્ત કે પ્રાયશ્ચિત્તમાં અપ્રાયશ્ચિત્તની માફક કરવા યોગ્ય જણાયા નહિં.

સામાન્યરીતે નિમિત્તનો અભાવ હોય તો જેમ નૈમિત્તિક-કાર્યોનો અભાવ થઇ જાય છે અને નિમિત્તની વૃદ્ધિ હોય તો કાર્યોની પણ વૃદ્ધિ થાય છે તેવી રીતે અહિં ટીપ્પણામાં પર્વતિથિના ક્ષય અને વૃદ્ધિ આવવાથી આરાધનારૂપ કાર્યોનો અભાવ કે અધિકતા ન થાય માટેજ શાસ્ત્રકારોને પર્વતિથિની વ્યવસ્થા કરવાની જરૂર જણાઈ છે

જો કે આરાધનાની સ્વતંત્ર અધિકતા હોય એ જુદી વાત છે પરંતુ નિમિત્તક આરાધનાની અધિકતા શાસ્ત્રકારોને ઇષ્ટ ન હોય એ સ્વાભાવિક છે અને તેથી [૪૦]શ્રીતત્ત્વાર્થવૃત્તિ વિગેરેમાં પૌષધ માટે નિયમ અનિયમ જણા-

અર્થ—શ્રાવણ વદિ અમાસ પહેલાની બીજી કોઈ તિથિનો ક્ષય કે શ્રાવણ વદિ અમાસ પછીની બીજી કોઈ તિથિની હાનિ વૃદ્ધિએ ચોદશ કે પર્યુષણનો ચોથો દહાડો હોય તેમાં અગર અમાવાસ્યાદિની "ટીપ્પણામાં" વૃદ્ધિ હોય ત્યારે અમાવાસ્યા કે પડવાના દિવસે કલ્પ વંચાય.

[૪૦] શ્રીતત્ત્વાર્થવૃત્તિ માટે હારિભદ્રીયનો. પાઠ નં ૨૯. અને સિદ્ધસેન૦ પાઠ નં. ૩૦ જુઓ.

પાલીતાણા. આનંદસાગર દા. પોતે.

સંવત ૧૯૯૯ના માગશર સુદિ ૬ રવીવાર તા. ૧૩-૧૨-૪૨

વવામાં આવ્યા છે.

ઉપરની હકીકતથી જ્યારે પર્વની સંખ્યા ન્યૂન કે અધિક કરવી ઇષ્ટ નથી ત્યારે ટીપ્પણામાં આવતી તેની હાનિ કે વૃદ્ધિને અંગે થતી ન્યૂનાધિકતા વખતે શાસ્ત્રકારોએ વ્યવસ્થા કરવીજ જોઈએ, અને તેજ વ્યવસ્થા માટે "क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा" એવો શ્રીઉમાસ્વાતિવાચકજીનો પ્રઘોષ જાહેર થયેલો છે.

આ પ્રઘોષ તિથિક્ષ૦ પ્રકરણમાં હોવાથી તિથિનો વિધાયક અને નિયામક છે. અને તેથી ટીપ્પણામાં જ્યારે પર્વતિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે તે પ્રઘોષથી તે પર્વતિથિપણે પહેલાંની તિથિ કરવી એમ કહીને અપ્રાપ્ત પર્વતિથિનું વિધાન કરવાવડે એ પાઠ વિધાયક થાય છે.

અને તેવીજ રીતે ટીપ્પણામાં પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે ટીપ્પણાની અપેક્ષાએ બંને દિવસ તિથિપણું આવવાથી પ્રઘોષના બીજા પાદરૂપ બીજો પાઠ, નિયમ કરીને જણાવે છે કે-પર્વતિથિપણે ઉત્તરની તિથિજ કરવી કે લેવી, અર્થાત્ ટીપ્પણાની અપેક્ષાએ ઉભયમાંજ રહેલું અષ્ટમી આદિ પર્વતિથિપણું હતું તેને वृद्धौ कार्या तथोत्तराના વાક્યથીજ નિયમિત કરીને એ પ્રઘોષથી પહેલી તિથિમાંથી અષ્ટમી આદિપણું કાઢી નાખ્યું અને ટીપ્પણાની બીજી તિથિમાંજ પર્વતિથિપણું રાખ્યું.

એકાકી પર્વની હાનિ-વૃદ્ધિ પ્રસંગે જેમ આ વિધાયક અને નિયામક વાક્યો પ્રવર્ત્તે છે, તેવીજ રીતે પર્વાનન્તર પર્વની તિથિના ક્ષય-વૃદ્ધિ પ્રસંગે તે વાક્યનું નિમિત્ત 'यस्य तु विधेर्निमित्तमस्ति' એ નિયમથી પર્વતિથિની ન્યૂનાધિકતા ટાળવા માટે અને નિરંતરતા રાખવા માટે ફરી પણ તે વાક્યોની પ્રવૃત્તિઓ કરવી પડે છે અને તેથીજ શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છમાં સદીઓથી ચાલતો આવેલો ટીપ્પણાની પર્વ કે પર્વાનન્તર તિથિના હાનિ-વૃદ્ધિના પ્રસંગે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ તિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ કરવાનો" રીવાજ શાસ્ત્રને અનુસરતો અને ઘણોજ વ્યાજબી છે.

પાલીતાણા.
સં. ૧૯૯૯ માગશર સુદ ૬ રવિવાર
તા ૧૩-૧૨-૪૨

આનંદસાગર સહિ દ. પોતે

આ પ્રમાણે પર્વવ્યપદેશ મંતવ્યભેદની લિખિત ચર્ચામાં પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીએ રજુ કરેલ શ્રી દેવસુર સંઘ સંમત સ્વપક્ષ સમર્થન સંપૂર્ણ.

[1]નવ મુદ્દાનો સાર.

પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજના પ્રશ્નાર્થ મૂળમુદ્દા સંબંધી દેવસુરસંઘ સંમત તેમની માન્યતા

મુદ્દો ૧–શ્રી તપાગચ્છમાં વર્તમાન ચારે પ્રકારનો શ્રી સંઘ સં ૧૭૧૩માં કાળધર્મ પામેલ ગચ્છનાયક આ. શ્રી. દેવસૂરિજી મહારાજની પરંપરાને આચરનારો હોઇ તે દરેકને શ્રી. દેવસુરગચ્છવાળા કહેવામાં આવે છે. આ આપણા દેવસુરતપાગચ્છમાં ટિપ્પણામાં પર્વ કે પર્વાનંતર પર્વ તિથિની હાની વૃદ્ધિ હોય તો તેનાથી પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ તિથિની હાનીવૃદ્ધિ થાય છે અને તે આચરણા જીતવ્યવહાર છે. અને જીતવ્યવહાર જૈનાગમના વચનની માફક પાળવા લાયક છે.

ધર્મરત્નપ્રકરણ વિગેરે ગ્રંથોમાં જીતઆચારને જૈનાગમ માફક પ્રામાણિક ગણવાનું જણાવેલ છે (ટંકશાળી વચનવાળા પૂ. ઉપાધ્યાય યશોવિજયજી મહારાજ સરખા જ્ઞાનસારમાં પોતાને વિજયદેવસૂર ગચ્છીય કહેવરાવે છે) ઉપરની દેવસુર સમાચારી જૈન સંઘમાં સં ૧૯૯૨ સુધી એકપણ મતભેદ વિના આચરણ પામેલ છે. સં. ૧૯૯૨થી સ્વલ્પવર્ગ દેવસુર સમાચારીથી ભિન્ન કરવાથી જુદો પડેલ છે.

મુદ્દો ૨–એક દિવસે બે તિથિ કે બે પર્વતિથિ માનવી તે કોઈપણ પ્રકારે શાસ્ત્ર, પંચાંગ અને સમાચારીથી સંગત નથી.

પંચાંગકારો સૂર્યોદયને નહિં સ્પર્શતી ભોગવટામાં ઘણી ઘડીઆળોવાળી તિથિનો ક્ષય ગણે છે અને તેને માટે ००० મીંડાં મુકે છે.

મુદ્દો ૩–ટિપ્પણામાં પર્વતિથિનો ક્ષય જણાવ્યો હોય ત્યારે તેનાથી પૂર્વની અપર્વતિથિનું નામ ન લેવું પરંતુ તે દીવસે ક્ષય પામેલી એવી પર્વતિથિના નામેજ વ્યવહાર કરવો આ પ્રમાણેના વિધાન માટે આચાર પ્રકલ્પચૂર્ણિ, આચાર દશાચુર્ણિ અને તત્ત્વતરંગિણી વિગેરે શાસ્ત્રો સમર્થન આપે છે.

મુદ્દો ૪–ચતુર્દશી વિગેરે પર્વતિથિઓથી આગળની પૂર્ણિમા વિગેરે પર્વતિથિઓ કે જે પર્વાનંતર પર્વતિથિઓ ગણાય છે તેનો ટીપ્પણામાં ક્ષય કે વૃદ્ધિ હોય

૧ આ લખાણ પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજના પ્રશ્નાર્થ મૂળમુદ્દામાં તેમને સંમત હકારાત્મક શું છે તે સમજવા મુકેલ છે.

ત્યારે પણ તે ચતુર્દશી પૂર્ણિમા આદિ બન્ને પર્વતિથિઓ કાયમજ ઉભી રાખવી જોઇએ અને તે બે પર્વતિથિઓનું અનંતરપણું પણ કાયમજ રાખવું જોઇએ.

· દેવસુરપટ્ટક, હીરપ્રશ્ન, પ્રવચનસારોદ્ધાર, આચારમય સમાચારી, સેનપ્રશ્ન, વિગેરેમાં ચૌદશ પૂનમની આરાધના બે ઉપવાસરૂપી છટ્ઠ કરી આગધવાનું જણાવેલ છે અને તે વિધાન ટીપ્પણામાં પૂનમ અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તેરસની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવામાં ન આવે તો બની શકેજ નહિ.

મુદ્દો ૫-જૈનશાસ્ત્રમાં તિથિ કે પર્વતિથિની શરૂઆત પ્રત્યાખ્યાનના વખતથી એટલે સૂર્યોદયથી હોવાનું જણાવેલ છે અને તેની સમાપ્તિ 'અન્ય સૂર્યોદયથી અન્યતિથિની શરૂઆત થાય' ત્યારે થાય છે. તેમજ પર્વ કે પર્વાનંતર પર્વતિથિનો ક્ષય (ઉદય ન હોય) અથવા વૃદ્ધિ-(બે દીવસ ઉદયવાળા) હોય ત્યારે પર્વ કે પર્વાનંતર પર્વની વ્યવસ્થા જાળવવા માટે સૂર્યોદયના ઉત્સર્ગમાર્ગને અપોહિત કરનાર क्षये पूर्वा०નો નિયમ લગાડવામાં આવે છે.

પર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિના પ્રસંગ સિવાય પર્વતિથિની શરૂઆત સૂર્યના ઉદયથીજ થાય અને સમાપ્તિ તે પછીના 'બીજા સૂર્યોદયથી અન્ય તિથિની શરૂઆત થ ય ત્યારે થાય. આવી સૂર્યોદય વખતે પર્વતિથિ હોય છતાં તેને ન માનતાં બીજી રીતે માને તો આજ્ઞાભંગ વિગેરે દોષોને પામે. આ વસ્તુ પર્વ કે પર્વાનન્તરના ક્ષયવૃદ્ધિ સિવાયના પ્રસંગનો ઉત્સર્ગ માર્ગ છે.

પરંતુ પર્વ કે પર્વાનંતર પર્વનો ક્ષયવૃદ્ધિ હોય ત્યારે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિનો ક્ષય કરી પર્વને અખંડ રાખવા 'क्षये पूर्वा०'ના નિયમ રૂપ અપવાદને લગાડવો. હમેશાં અપવાદની પ્રવૃત્તિ ઉત્સર્ગ કરતાં પ્રથમ હોય છે. ઉત્સર્ગમાં અપવાદ અને અપવાદમાં ઉત્સર્ગ જોડનાર વિરાધક મનાય છે. આ વસ્તુને સમર્થન આપનાર દેવસુર પટ્ટક, શ્રાદ્ધવિધિ, હીરપ્રશ્ન, સેનપ્રશ્ન તત્ત્વતરંગિણી વિગેરે ગ્રંથો છે.

મુદ્દો ૬-પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યા આદિ પર્વાનન્તર પર્વતિથિના ટીપ્પણામાં વૃદ્ધિ હોય ત્યારે બે તેરશો આદિ કરવાનું જૈન શાસ્ત્રકારોનું વિધાન છે.

હીરપ્રશ્ન, સેનપ્રશ્ન વિગેરે ગ્રંથો આ વસ્તુને સમર્થન આપે છે.

મુદ્દો ૭-ફરજીઆત અને મરજીઆત એ બે પ્રકારે પર્વતિથિઓ છે; અષ્ટમી, ચતુર્દશી, ચતુર્માસી, સંવત્સરી અને પંચમી વિગેરે પર્વતિથિઓની આરાધના સાધુઓને માટે ફરજીઆત છે અને આઠમ ચતુર્દશી પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાની આરાધના શ્રાવકોને માટે ફરજીઆત છે. મરજીયાત પર્વતિથિઓ કલ્યાણક વિગેરે તિથિઓ છે. મરજીયાત પર્વતિથિઓમાં વ્યપદેશ ફેરવવાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી.

આવશ્યકચૂર્ણિ, સૂરિપુંગવ હરિભદ્રસૂરિકૃત તત્વાર્થ ટીકા, સિદ્ધસેનદીવાકરસૂરિકૃત તત્ત્વાર્થ ટીકા વિગેરે ગ્રંથો આ વસ્તુને સમર્થન આપે છે.

મુદ્દો ૮—જૈન શાસનના પર્વો સૂર્યના ઉદયને સ્પર્શનારી તિથિને આધારેજ હોય છે પરંતુ ટીપ્પણામાં પર્વતિથિની હાનિ કે વૃદ્ધિ હોય ત્યારે ઉદયવાળી તિથિના ઉત્સર્ગમાર્ગને બાધ કરનાર 'क्षये पूर्वा०' નો અપવાદમાર્ગ યોજવામાં આવે છે.

ટીપ્પણામાં ક્ષયવૃદ્ધિનો પ્રસંગ ન હોય તો ઉદય ઉત્સર્ગ માર્ગ છે. અને ટીપ્પણાની પર્વ કે પર્વાનન્તરપર્વની હાનિ વૃદ્ધિ વખતે પુર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ કરવી તે ઉત્સર્ગ કરતાં પહેલાં પ્રવર્તવાવાળો અપવાદમાર્ગ છે. વિચારસાર પ્રકરણ, વિધિકૌમુદી, હારપ્રશ્ન. સેનપ્રશ્ન, તત્ત્વતરંગિણી વિગેરે આ વસ્તુને સમર્થન આપે છે.

મુદ્દો ૯—'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' આવો શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચકના નામે તપાગચ્છવાળાએ માનેલો પ્રઘોષ વિધાયક અને નિયામક છે, અને તે વિધિ અગર નિયમ આરાધનાની તિથિના માટે છે કેવળ આરાધના માટે નથી.

'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या' એ પૂર્વપદ પર્વતિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે તે પ્રઘોષથી તે પર્વતિથિપણે પહેલાં તિથિ કરવી એમ કહીને અપ્રાપ્ત પર્વતિથિનું વિધાન કરવાવડે એ પાદ વિધાયક છે. અને 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એ ઉત્તર વાક્યથી પર્વતિથિપણે ઉત્તરતિથિજ કહેવી કે લેવી આ નિયમવાક્ય છે.

શ્રી ગૌતમસ્વામિને નમઃ

સ્વપક્ષ સ્થાપન ૨

આચાર્યશ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ કરેલ સ્વપક્ષ સ્થાપન.

૧. મૂળ મુદ્દાઓ.

"તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મંતવ્યભેદને અંગે નિર્ણય કરવામાટેના ખાસ મુદ્દાઓ.

(૧) પર્વતિથિઓની આરાધનાને માટે મળી શકે ત્યાં સુધી ઉદય તિથિનેજ ગ્રહણ કરવાની આજ્ઞા છે કે નહિ।

(૨) જે દિવસે જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત થતી હોય, તે દિવસે તે પર્વતિથિ ન મનાય તેમજ તે પર્વતિથિ એવા દિવસે મનાય કે જે દિવસે તે પર્વતિથિના ભોગવટાનો અંશજ ન હોય અગર ભોગવટાનો ભાગ હોય તો પણ તે સૂર્યોદય સ્પર્શ પૂર્વેનો ભોગવટો હોય, તો તેમ કરવાથી આરોપ, પર્વલોપ, મૃષાવાદ અને આજ્ઞાભંગાદિ દોષોના પાત્ર બનાય કે નહિ ?

(૩) પૂર્વની તિથિને પછીની તિથિના દિવસે માનવામાં આવે તો તેથી વિનષ્ટકાર્યનું ભાવિકારણ માન્યાનો દોષ પણ લાગે કે નહિ ?

(૪) "क्षये पूर्वा तिथिः कार्या અગર क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या"–એ આજ્ઞા જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત થતીજ ન હોય તેવી પર્વતિથિની માન્યતા અને આરાધનાનો દિવસ નક્કી કરવાને માટેજ છે કે ક્ષીણ પર્વતિથિના ક્ષયના બદલામાં તે ક્ષીણ પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઈપણ પહેલી અપર્વતિથિ આવતી હોય તેનો ક્ષય કરવાને માટે છે ?

(૫) "वृद्धौ कार्या तथोत्तरा" અગર "वृद्धौ ग्राह्या तथोत्तरा" એ આજ્ઞા, જે પર્વતિથિ બે સૂર્યોદયને સ્પર્શનારી બનીને બીજા સૂર્યોદયવાળા દિવસે સમાપ્તિને પામેલી હોય તે પર્વતિથિની આરાધના તે પર્વતિથિના બીજા સૂર્યોદયવાળા દિવસે નક્કી કરવાને માટે છે કે વૃદ્ધા પર્વતિથિના બદલામાં તે વૃદ્ધા પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઈપણ પહેલી અપર્વતિથિ આવતી હોય તેની વૃદ્ધિ કરવાને માટે છે ?

(૬) 'તિથિક્ષય' એટલે તિથિનાશ' અને તિથિવૃદ્ધિ' એટલે બે અવયવોવાળી એકજ તિથિ નહિ પણ એકમ બીજની જેમ એક–બીજાથી ભિન્ન એવી બે તિથિઓ–એવો અર્થ થાય કે નહિ.?

(૭) માસવૃદ્ધિ અને તિથિવૃદ્ધિને અંગે આરાધનાના નિયમમાં સમાનતા છે કે નહિ ?

(૮) વૃદ્ધિના પ્રથમ માસને તથા પ્રથમા તિથિને નપુંસક કહેવાય કે નહિ ?

(૯) જે નપુંસક તિથિ પોતાનું ફલ નિપજાવી શકવાને પણ અસમર્થ હોય, તે અન્યના તેથી પણ વધારે સમર્થ ફલને નિપજાવી શકે કે નહિ ?

(૧૦) પક્ષના ૧૫ રાત્રિ-દિવસ અને ચાતુર્માસ તથા વર્ષના અનુક્રમે ૧૨૦ અને ૩૬૦ રાત્રિ-દિવસ ગણાય છે તે તથા પર્યુષણાને અંગે વીસ રાત્રિ સહિત માસ અને સીત્તેર રાત્રિ-દિવસ ગણાય છે તે વારની અપેક્ષાએ ગણાય છે કે તિથિ અને માસની અપેક્ષાએ ગણાય છે ?

(૧૧) દિન ગણનામાં જેમ એક ઉદયતિથિનો એક રાત્રિ-દિવસ ગણાય છે તેમ એક ક્ષીણ તિથિનો પણ એક રાત્રિ-દિવસ અને એક વૃદ્ધા તિથિનો પણ એક રાત્રિ-દિવસ ગણાય છે કે નહિ ?

(૧૨) બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિઆરસ, ચૌદશ, પૂનમ, અમાસ, ભાદરવા સુદ ૪ અને કલ્યાણક તિથિઓ પૈકી જે કોઇ પણ પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય, તેને માટે બે બીજ આદિ મનાય, લખાય અને બોલાય તો તેથી વિરાધનાને પાત્ર થવાય કે તેમ માનવા આદિને બદલે તે વૃદ્ધા તિથિની પહેલાં જે અપર્વતિથિ હોય તેને બે એકમ આદિ રૂપે મનાય, લખાય, અને બોલાય તો, મૃષાવાદ આદિ દોષોના પાત્ર બનાય ?

(૧૩) જે પર્વતિથિનો ક્ષય થયો હોય, તે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ અપર્વતિથિ હોય તો તે અપર્વતિથિના એકજ દિવસે ગૌણ-મૂખ્ય રીતિએ બન્નેય તિથિઓનો વ્યપદેશ થઈ શકે કે નહિ ?

(૧૪) જે પર્વતિથિનો ક્ષય થયો હોય, તે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ પણ જો પર્વતિથિ હોય તો તે પૂર્વની તે પર્વતિથિના દિવસે બન્નેય પર્વતિથિઓના આરાધક બની શકાય કે નહિ ? તેમજ એક દિવસે બે કે બેથી વધુ પર્વોનો યોગ થઈ જતો હોય તો તે સર્વ પર્વોના તે એકજ દિવસે આરાધક બની શકાય કે નહિ ?

(૧૫) ચોમાસી તપમાં પાક્ષિકના તપનો અને ચોમાસી પ્રતિક્રમણમાં પાક્ષિક પ્રતિક્રમણનો સમાવેશ થાય કે નહિ ?

(૧૬) પહેલી પૂનમે કે અમાસે ચતુર્દશીના આરોપદ્વારા પાક્ષિક કે ચોમાસી માનવામાં આવે તો અનુક્રમે ૧૫ અને ૧૨૦ રાત્રિ-દિવસનું ઉલ્લંઘન તથા ભા૦ સુ૦ પહેલી પાંચમે આરોપ દ્વારા ભા૦ સુદ ૪ માની સંવત્સરી

કરવામાં આવે તો ૩૬૦ રાત્રિ-દિવસનું ઉલ્લંઘન થાય કે નહિ? અને તેને જો ઉલ્લંઘન કર્યું કહેવાય તો તેવા ઉલ્લંઘનને દોષપાત્ર કહેવાય કે નહિ?

(૧૭) આરાધનાને અંગે, ક્ષયના પ્રસંગે ક્ષીણતિથિના ભોગવટાની સમાપ્તિ પૂર્વની તિથિના દિવસે હોય છે, અને વૃદ્ધિના પ્રસંગે વૃદ્ધા તિથિના ભોગવટાની સમાપ્તિ ઉત્તરા તિથિના દિવસે હોય છે એજ એક હેતુથી—"**क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या (तिथिः कार्या) वृद्धौ ग्राह्या (कार्या) तथोत्तरा**"—એવા કથન દ્વારા ક્ષયના પ્રસંગે પૂર્વા તિથિ અને વૃદ્ધિના પ્રસંગે ઉત્તરા તિથિ ગ્રહણ કરવાની આજ્ઞા કરાય છે કે તેવી આજ્ઞા કરવામાં ભોગવટાની સમાપ્તિ સિવાયનો કોઈ હેતુ રહેલો છે?

(૧૮) કલ્યાણક તિથિઓ એ પર્વ તિથિઓ ગણાય કે નહિ?

(૧૯) ઉદય, ક્ષય, અને વૃદ્ધિ સંબંધીના જે નિયમો ચતુષ્પર્વી, પંચપર્વી અને ષટ્પર્વીને લાગુ થાય તેજ નિયમો અન્ય સર્વ પર્વતિથિઓને લાગુ થાય કે નહિ?

(૨૦) પૂર્ણિમા અને કલ્યાણકતિથિઓ—એ બેમાં અવિશેષતા છે કે વિશેષતા છે?

(૨૧) બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિઆરશ અને ચૌદશે પરભવના આયુષ્યનો બંધ પડવાની જેટલી અને જેવી સંભવિતતા છે તેટલી અને તેવી સંભવિતતા પૂર્ણિમા અમાવાસ્યા કે અન્ય કલ્યાણક તિથિઓ આદિએ ખરી કે નહિ?

(૨૨) તિથિ દિન માસ અને વર્ષ આદિના નિર્ણયને માટે, જૈન ટિપ્પનક વ્યવચ્છિન્ન થવાના કારણે સેંકડો વર્ષ થયા લૌકિક પંચાંગજ મનાય છે અને તે માટે હાલ પણ આપણે લૌકિક પંચાંગ માનવું જોઇએ એવું ફરમાન છે કે નહિ?

(૨૩) અમુક દિવસે અમુક તિથિ ઉદયતિથિ, ક્ષય તિથિ કે વૃદ્ધા તિથિ છે એ વિગેરેના નિર્ણયને માટે હાલ શ્રી જૈનશાસનમાં "ચંડાશુગંડુ" નામનું લૌકિક પંચાંગ જ આધારભૂત મનાય છે કે નહિ?

(૨૪) પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા કરતાં ચતુર્દશી અને ભા૦ સુ૦ ૫ના કરતાં ભા૦ સુ૦ ૪ એ પ્રધાન પર્વ છે કે નહિ?

(૨૫) કાર્તિક પૂર્ણિમાના ક્ષયે કાર્તિક પૂર્ણિમાની યાત્રા ચતુર્દશીના ઉદયવાળા દિવસે થાય કે અન્ય કોઇ દિવસે થાય?

વિ. સં. ૧૯૯૯ના માગશર શુ. ૨ બુધ
તા. ૯-૧૨-૪૨.
શ્રી જૈન સાહિત્ય મંદિર પાલીતાણા

વિજયરામચંદ્રસૂરિ

[આચાર્યશ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી મહારાજે શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઈએ તૈયાર કરેલ સર્વસંમત મુસદ્દાને અનુસરીને રજુ કરેલ સ્વપક્ષ સ્થાપન-મૂળ મુદ્દા અને શાસ્ત્રપાઠ સાથેનું નિરૂપણ]

णमो त्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स

अनंतलब्धिनिधानाय श्रीगौतमगणधरेन्द्राय नमो नमः ।

૧ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્ય ભેદને અંગેના નિર્ણય માટે અમોએ તારવેલા પચ્ચીસ મુદ્દાઓ પૈકીનો પહેલો મુદ્દો નીચે મુજબનો છે.

૨ (૧) "પર્વતિથિઓની આરાધનાને માટે મળી શકે ત્યાં સુધી ઉદયતિથિનેજ ગ્રહણ કરવાની આજ્ઞા છે કે નહિ ?"

૩ આ મુદ્દો ઉપસ્થિત કરવાનો હેતુ એ છે કે-સામાપક્ષે આચાર્યશ્રી સાગરાનન્દસૂરિજી ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાં જ્યારે જ્યારે પૂનમનો અને અમાસનો ક્ષય આવે છે, ત્યારે ત્યારે જે દિવસે ચૌદશ ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત થઇ હોય છે તે દિવસે ચૌદશ માનવા કહેવાનો ઇન્કાર કરે છે અને તેરશે ચૌદશ માનવા-કહેવાનું પ્રતિપાદન કરે છે. એજરીતિએ, ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાં જ્યારે જ્યારે ભાદરવા શુદ ૫ નો ક્ષય આવ્યો હોય ત્યારે ત્યારે જે દિવસે ભા. સુ. ૪ ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત થયેલ હોય તે દિવસે ભા. સુ. ૪ નહિ માનવી જોઇએ, પણ ભા. સુ. ૩ ના દિનેજ ભા. સુ. ૪ માનવી જોઇએ, એમ કહે છે. પૂનમ, અમાસ અને ભાદરવા સુદ ૫ ની વૃદ્ધિના પ્રસંગમાં પણ જે દિવસે ઉદયતિથિ રૂપે ચૌદશ અને ભા. સુ. ૪ પ્રાપ્ત થયેલ હોય તે દિવસે બીજી તેરશ અને ભા. સુ. બીજી ત્રીજ માનવા-કહેવાનું તથા પહેલી પૂનમ-અમાસે ચૌદશ અને ભા. સુ. પહેલી પાંચમે ભા. સુ. ૪ માનવા-કહેવાનું પ્રતિપાદન કરે છે. આને અંગે કલ્યાણક પર્વતિથિ ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થઇ હોય તે છતાં પણ, જે દિવસે તેના ભોગવટાનો અંશ પણ ન હોય તેવા દિવસે માનવા કહેવાનો પ્રસંગ ઉભો કરે છે. આચાર્યશ્રીસાગરાનન્દસૂરિજી આવું જે કાંઇ માનવા કહેવાનું પ્રતિપાદન કરે છે. તે જૈન શાસ્ત્રાધારોથી કેવી કેવી રીતિએ વિરૂદ્ધ છે એ દર્શાવવાને માટે તથા અમારૂં મન્તવ્ય કેવી કેવી રીતિએ જૈન શાસ્ત્રાધારોને સમ્મત છે, એ દર્શાવવાને માટે આ અને આની પછીના ચોવીસ મુદ્દાઓની તારવણી કરવામાં આવી છે.

"તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્યભેદને અંગેનો નિર્ણય કરવાને માટેના ખાસ મુદ્દાઓ તરીકે અમોએ જે પચીસ મુદ્દાઓ તારવીને

રજુ કર્યા છે, તેમ જેમ અમારા મન્તવ્યને લક્ષ્યમાં રાખીને રજુ કર્યા છે. તેમજ સામાપક્ષે આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીનું જે મન્તવ્ય છે તેને પણ લક્ષ્યમાં રાખીનેજ રજૂ કર્યા છે. કારણ એ છે કે-અમો બન્નેનાં મન્તવ્યોમાંથી કોનું મન્તવ્ય જૈન શાસ્ત્રાધારોને સમ્મત છે, એ વસ્તુનો નિર્ણય કરવાનું કાર્ય જેમને સોંપાયું હોય, તેમને અમારે અમારૂં મન્તવ્ય કેવી રીતિએ શાસ્ત્રાધારોને અનુસરતું છે એ જેમ જણાવવું જોઇએ તેમ સામાપક્ષે આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીનું મન્તવ્ય કેવી કેવી રીતિએ શાસ્ત્રાધારોથી વિરૂદ્ધ છે એ પણ અમારે જણાવવું જ જોઇએ.

૫ આવા લક્ષ્યથી તારવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ વિષે વિવેચન કરતાં, પ્રત્યેક મુદ્દાના વિવેચન પ્રસંગે બંનેનાં મન્તવ્યોનુ પણ વિગતવાર વર્ણન કરવું પડે, એમ કરવાથી શ્રમમાં વધારો થાય પુનરૂક્તિઓ વધી જવા પામે અને તે કંટાળો પેદા કરનાર પણ બને. આ વિચારથી અત્રે પ્રથમ મુદ્દાના વિવેચનના પ્રસંગમાં જ અમો બન્નેના મન્તવ્યોમાંની મૂખ્ય મૂખ્ય બીનાઓ રજુ કરવાનું ઉચિત ધાર્યું છે કે જેથી પ્રત્યેક મુદ્દાના વિવરણમાં તે મુદ્દાની તારવણી પાછળના હેતુનું વિગતવાર સ્પષ્ટીકરણ કરવાની જરૂર ઉભી રહેવા પામે નહિ અને પુનરૂક્તિપણાને પણ ઘણે ખરે અંશે ટાળી શકાય.

૬ અમો બંનેના તિથિદિન અને પર્વારાધન સંબંધી મન્તવ્યોમાંની મૂખ્ય મૂખ્ય બીનાઓ:—

(૧) ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાં જ્યાં સુધી કોઇ પણ પર્વતિથિની હાનિ અગર વૃદ્ધિ આવતી નથી, ત્યાં સુધી તો તે તિથિદિન અને પર્વારાધન સંબંધીના અમો બંનેના મંતવ્યોમાં કશોજ ભેદ પડતો નથી.

(૨) ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાં જ્યારે ષટ્પર્વી પૈકીની કોઇપણ પર્વતિથિની અગર વાર્ષિક પર્વસ્વરૂપ ભાદરવા શુ. ૪ની હાનિ અગર તો વૃદ્ધિ આવે છે, ત્યારે અમો બન્નેના તિથિદિન અને પર્વારાધન સંબંધીના મંતવ્યોમાં જે ભેદ પડે છે, તેના બે વિભાગ પણ પાડી શકાય.

(અ) જે પર્વતિથિની હાનિ અગર વૃદ્ધિ આવવા પામી હોય તે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ અપર્વતિથિ હોય તેવા પ્રસંગનો મંતવ્યભેદ અને—

(બ) જે પર્વતિથિની હાનિ અગર વૃદ્ધિ આવવા પામી હોય તે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ પર્વતિથિ હોય તેવા પ્રસંગનો મંતવ્યભેદ.

(૩) જે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ અપર્વતિથિ હોય, એવી પર્વતિથિનો જ્યારે ક્ષય આવ્યો હોય ત્યારે અમો બંનેનાં મંતવ્યોમાં જે ભેદ ઉપસ્થિત થવા પામે છે તે દ્રષ્ટાન્તપૂર્વક સૂચવીએ છીએ. માનો કે-સાતમ એ અપર્વ-

તિથિ છે અને તેની પછીની આઠમ એ તો પર્વતિથિ છેજ, એ આઠમના ક્ષયના પ્રસંગમાં–'ક્ષીણાષ્ટમીયુક્ત સપ્તમીમાં ક્ષીણાષ્ટમીની આરાધના કરવાનું એ દિવસે સાતમી તથા અષ્ટમી બંનેનો ગૌણ-મુખ્ય ભેદે વ્યપદેશ કરવાનું અને સાતમના સૂર્યોદયને સાતમનો સૂર્યોદય માનવા સાથે અષ્ટમીનો પણ સમાપ્તિસૂચક સૂર્યોદય માનવાનું અમારું મંતવ્ય છે.' સામાપક્ષે આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીનું આ વિષયમાં એવું મંતવ્ય છે કે–'આઠમના ક્ષયના બદલામાં સાતમનો ક્ષય કરવો, તે દિવસે જે સાતમપણું છે તેને ઉડાવી દઈને માત્ર આઠમપણુંજ કાયમ કરવું અને તે પછીજ તે દિવસે અષ્ટમીની આરાધના કરવી,' આઠમના ક્ષયના દૃષ્ટાન્તપૂર્વક રજુ કરાએલો આ મંતવ્યભેદ માત્ર આઠમ પૂરતોજ નથી. પણ બીજ, પાંચમ આદિ જે કોઈ પર્વતિથિઓ છે તે પર્વતિથિઓનો જ્યારે જ્યારે ક્ષય આવે છે અને તે ક્ષીણ પર્વતિથિઓની પૂર્વ તિથિ અપર્વતિથિ હોય છે ત્યારે ત્યારે આવોજ મંતવ્યભેદ અમો બન્ને વચ્ચે ઉદ્‌ભવે છે.

(૪) જે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ અપર્વતિથિ હોય, એવી પર્વતિથિની જ્યારે વૃદ્ધિ આવી હોય ત્યારે અમો વૃદ્ધાતિથિના પ્રથમ અવયવ સ્વરૂપ પ્રથમા તિથિને પર્વારાધનને અંગે અવગણવાનું અને વૃદ્ધા તિથિના બીજા અવયવ સ્વરૂપ દ્વિતીયા તિથિએ પર્વારાધન કરવાનું અને સંજ્ઞા તો તેની જે હોય તેજ કાયમ રાખવાનું માનીએ છીએ. માનો કે સાતમ એ અપર્વતિથિ છે અને તેની પછીની પર્વતિથિ સ્વરૂપ આઠમ વૃદ્ધિને પામેલી છે. આવા પ્રસંગમાં અમો પ્રથમા અષ્ટમી અને દ્વિતીયા અષ્ટમી એવી સંજ્ઞાને કાયમ રાખીનેજ, પર્વારાધનને અંગે પ્રથમાષ્ટમીને અવગણવાનું અને દ્વિતીયા અષ્ટમીએ અષ્ટમીનું પર્વારાધન કરવાનું માનીએ છીએ. સામાપક્ષે આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીનું આ વિષયમાં એવું મંતવ્ય છે કે પર્વતિથિની વૃદ્ધિને બદલે પૂર્વની અપર્વતિથિની વૃદ્ધિ કરવી. પૂર્વની અપર્વતિથિની તથા વૃદ્ધા પર્વતિથિની સંજ્ઞા પણ આવો ફેરફાર, કરીને કરવી અને તે પછીજ વૃદ્ધા પર્વતિથિના બીજા દિવસે પર્વારાધન કરવું. 'અર્થાત્ બે આઠમ આવી હોય તો તેના બદલે બે સાતમ કરવી એટલે કે પહેલી આઠમની પણ બીજી સાતમ એવી સંજ્ઞા કરવી અને પછી બીજી આઠમના દિવસ માત્રને જ આઠમ કહીને આઠમની આરાધના કરવી.'

(૫) ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાં જ્યારે જ્યારે એવી પર્વતિથિની હાનિ અગર વૃદ્ધિ આવે છે કે જે હીના અગર વૃદ્ધા પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ અપર્વતિથિ હોય છે ત્યારે ઉપર ક્રમ ૩ અને ક્રમ ૪ માં જણાવ્યો છે તેવો અમો બંનેનાં મંતવ્યોમાં ભેદ પડતો હોવા છતાં પણ, હીના કે વૃદ્ધા પર્વતિથિની આરાધના અમો બંને એકજ દિવસે કરીએ છીએ, તેવા પ્રસંગમાં પર્વારાધનના દિવસમાં અમો બંનેને ફેર પડતો નથી, તેમ તેવા પ્રસંગમાં જે દિવસે પર્વારાધન કરાય

છે તે દિવસે આરાધનાંની પર્વતિથિનું હોવાપણું છે એમ પણ અમો બંને માનીએ છીએ.

(૬) ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાં જ્યારે જ્યારે એવી પર્વતિથિની હાનિ અગર વૃદ્ધિ આવે છે, કે જે હીના અગર વૃદ્ધા પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ પણ પર્વતિથિજ હોય ત્યારેતો અમારા અને સામાપક્ષે આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીના મંતવ્ય વચ્ચે એવો ભેદ ઉપસ્થિત થવા પામે છે કે-એ પ્રસંગોમાં ઉપરની કલમ પાંચમીમાં જણાવ્યું છે તેટલું પણ સામ્ય અમારી-તેમની વચ્ચે રહેવા પામતું નથી.

(૭) જ્યારે એવી પર્વતિથિનો ક્ષય આવે છે, કે જે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ પણ પર્વતિથિ હોય છે, ત્યારે અમારા અને આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીના મંતવ્ય વચ્ચે જે ભેદ ઉપસ્થિત થવા પામે છે, તે દ્રષ્ટાન્ત પૂર્વક સૂચવવો ઠીક થઇ પડશે, અહિં સૂચવવાનો મંતવ્યભેદ ત્યારેજ ઉપસ્થિત થવા પામે છે, કે જ્યારે પૂનમનો-અમાસનો અગર તો ભા. શુ. ૫નો ક્ષય આવ્યો હોય, એમાંથી કોઇપણ એકનું દ્રષ્ટાન્ત લઇએ, જેમકે પૂનમનો ક્ષય. 'પૂનમના ક્ષયના પ્રસંગે ચૌદશે જ ચૌદશના અને પૂનમના એમ બંનેય પર્વતિથિઓના એકજ દિવસે આરાધક બની શકાય છે. અને જરૂર મુજબ મુખ્ય-ગૌણ રીતિએ તે દિવસે ચૌદશની તથા પૂનમની પણ સંજ્ઞા થઇ શકે છે. પૂનમે તપ કરવાનો હોય તેવા પ્રસંગમાં પૂનમે કરવાનો તપ તેરસે અને તેરસે રહી જવા પામે તો વદ એકમે પણ થઇ શકે છે'-આવું અમારૂં મંતવ્ય છે. સામાપક્ષે આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીનું આ વિષયમાં એવું મંતવ્ય છે કે-"પૂનમના ક્ષયને પ્રસંગે ચૌદશે ચૌદશ પૂનમ એ બંનેય પર્વ તિથિઓના આરાધક પણ બની શકાય નહિ. અને તે બંને પર્વતિથિઓની તે એક દિવસે સંજ્ઞા પણ થઇ શકે નહિ. પૂનમના ક્ષયે પૂનમના ક્ષયના બદલામાં તેરશનોજ ક્ષય કરવો જોઇએ. પૂનમના ક્ષયને બદલે તેરશનો ક્ષય કરીને ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત થયેલી ચતુર્દશીમાં ફેરફાર કરવો જોઇએ. એટલે કે-તેરશે ચૌદશ માનવી જોઇએ અને ઉદયતિથિ ચૌદશે માત્ર ક્ષીણ પૂર્ણિમાનેજ ઉદયતિથિ રૂપ બનાવીને માનવી જોઇએ." આવું અમાસના ક્ષયે તથા ભા. શુ. ૫ ના ક્ષયે પણ સમજી લેવાનું છે.

(૮) જ્યારે એવી પર્વતિથિની વૃદ્ધિ આવે છે, કે જે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ પણ પર્વતિથિ હોય છે, ત્યારે અમારા અને આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીના મંતવ્ય વચ્ચે, જે ભેદ ઉપસ્થિત થવા પામે છે, તે પણ અત્રે પૂનમના દ્રષ્ટાન્ત પૂર્વક સૂચવાય છે. 'પૂનમની વૃદ્ધિના પ્રસંગે પ્રથમા પૂર્ણિમા અને દ્વિતીયા પૂર્ણિમા એવી સંજ્ઞા કાયમ રાખીને, પર્વારાધનને અંગે પ્રથમા પૂર્ણિમાની અવગણના કરીને દ્વિતીયા પૂર્ણિમાએ પૂર્ણિમાનું પર્વારાધન કરવું જોઇએ-

આવું અમારૂં માનવું છે. સામાપક્ષે આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીનું આ વિષયમાં એવું માનવું છે કે-પૂનમની વૃદ્ધિના પ્રસંગે . પ્રથમા પૂર્ણિમા અને દ્વિતીયા પૂર્ણિમા એવી સંજ્ઞા થઈ શકેજ નહિ પૂનમની વૃદ્ધિના બદલે તેરશની વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ અને તેમ કરીને ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત થયેલી ચૌદશને બીજી તેરશ બનાવી પ્રથમા પૂર્ણિમાને ચૌદશ બનાવી, પ્રથમા પૂર્ણિમાએ ચૌદશની અને દ્વિતીયા પૂર્ણિમાએ પૂનમની આરાધના કરવી જોઈએ.'

(૯) કલ્યાણક પર્વની તિથિઓને અપર્વતિથિ કહેવાય-મનાય કે નહિ અને પર્વતિથિઓના આરાધનાને અંગે જૈન શાસ્ત્રકાર મહાપુરૂષોએ ફરમાવેલા ઉદય, ક્ષય તથા વૃદ્ધિ સંબંધીના નિયમો જેમ ચતુષ્પર્વી પંચપર્વી અને ષટ્પર્વી તેમજ વાર્ષિક પર્વ ભાદરવા શુ. ૪ ને લાગુ પડે તેમ કલ્યાણક પર્વની તિથિઓને પણ લાગુ પડે કે નહિ. એ સંબંધમાં પણ અમારા અને આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીના મંતવ્યવચ્ચે ભેદ પડે છે. અમારૂં મંતવ્ય એવું છે કે-'કલ્યાણક પર્વની તિથિઓને પણ અપર્વતિથિ કહેવાય મનાયજ નહિ. તેમજ ઉદય, ક્ષય તથા વૃદ્ધિ સંબંધીના નિયમો જેમ ચતુષ્પર્વી, પંચપર્વી ષટ્પર્વી અને વાર્ષિક પર્વ ભા. શુ. ૪ ને લાગુ પડે છે તેમજ કલ્યાણક પર્વતિથિઓને પણ લાગુ પડે છે' આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી કલ્યાણક પર્વતિથિઓને પર્વતિથિ તરીકે માનીને કલ્યાણક પર્વતિથિનો ક્ષય આવ્યો હોય તો પૂર્વની તિથિએ અને કલ્યાણક પર્વતિથિની વૃદ્ધિ આવી હોય તો પર્વારાધનને અંગે પ્રથમાને અવગણીને દ્વિતીયા (ઉત્તરા) તિથિએ પર્વારાધનને માને છે, એટલે એમ પણ મનાય કે ઉદય, ક્ષય અને વૃદ્ધિના જે નિયમોને શાસ્ત્રાધારે અમો જે પર્વતિથિઓને લાગુ પાડીએ છીએ તે નિયમોને આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી કલ્યાણક પર્વતિથિઓને અંગે, શાસ્ત્રાધારે અમો જે રીતિએ લાગુ પાડીએ છીએ તે રીતિએ સર્વથા લાગુ પાડતા નથી એમ તો નહિજ, કલ્યાણક પર્વતિથિઓની હાનિ-વૃદ્ધિને તેઓ કબુલ રાખે છે એટલે એમ પણ મનાય કે કોઇ પણ પર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિ મનાયજ નહિ અને એથી પર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિ એ પૂર્વની અપર્વતિથિની અને પૂર્વની તિથિ પણ પર્વતિથિ હોય તો તેનીય પૂર્વની અપર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિ માનવી જોઇએ. એવી જે તેમની માન્યતા છે, તેમાંથી કલ્યાણક પર્વતિથિઓને બાતલ કરી નાખે છે. વળી કોઈપણ કલ્યાણક પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ ષટ્પર્વી પૈકીની હોય અને તેવી કલ્યાણક પર્વતિથિનો ક્ષય આવ્યો હોય, ત્યારે તેઓ કલ્યાણક પર્વતિથિના ક્ષયના બદલે તે પર્વતિથિની પૂર્વની કે પછીની તિથિનો ક્ષય માન્યા વિનાજ, એટલે કે-કોઈપણ ે તે પર્વતિથિની માન્યતા કર્યા વિનાજ પછીની તિથિએ કલ્યાણક પર્વતિથિની આરાધના માને છે, અમો તેવા પ્રસંગમાં પૂર્વની તિથિ કે જે ષટ્પર્વી

પૈકીની પર્વતિથિ ક્ષીણ કલ્યાણક પર્વતિથિ યુક્ત છે તે તિથિએજ બંનેય પર્વતિથિઓનું આરાધન થાય છે એમ માનીએ છીએ. આ ઉપરાંત, બીજ આદિ ષટ્પર્વી પૈકીની પર્વતિથિઓની હાનિ વૃદ્ધિએ તેની પૂર્વની એકમ આદિ તિથિઓને 'અપર્વ તિથિ' તરીકે માની-કહીને જ આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી એકમ આદિની હાનિ-વૃદ્ધિ કરે છે, એટલે એવા પ્રસંગમાં સુકાએલી એકમ આદિ તિથિઓ જો કલ્યાણક પર્વતિથિઓ હોય તો તે પર્વતિથિઓને પણ આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી અપર્વતિથિઓ તરીકેજ માને છે-કહે છે. વધુમાં ષટ્પર્વી પૈકીની પર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિના બદલામાં પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ કરવાના પોતાના મંતવ્યને અંગે, જે કલ્યાણક પર્વતિથિઓનો ક્ષય ન હોય તે પર્વતિથિઓનો ક્ષય પણ માનવાને તથા કહેવાને પણ આચાર્યશ્રી સાગરાનન્દસૂરિજી તત્પર બને છે અને જે કલ્યાણક પર્વતિથિઓની વૃદ્ધિ ન હોય તે પર્વતિથિઓની વૃદ્ધિ માનવાને તથા કહેવાને પણ આચાર્યશ્રી સાગરાનન્દસૂરિજી તત્પર બને છે એટલુંજ નહિ, પણ તેવી ક્ષયવૃદ્ધિની કલ્પના કર્યા પછીથી, ક્ષયના પ્રસંગમાં પૂર્વાતિથિએ અને વૃદ્ધિના પ્રસંગમાં ઉત્તરા તિથિએ પર્વારાધન કરવાના નિયમને પણ લાગુ પાડે છે.

૭ અમારા અને આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીના મન્તવ્યભેદને લગતી ઉપર ઉપર જણાવેલી મુખ્ય મુખ્ય બીનાઓને સંગૃહીત કરીને મુખ્ય મુદ્દો તૈયાર કરાયો છે અને અમોએ જે પચ્ચીસ મુદ્દાઓ તારવ્યા છે તે પણ ઉપર જણાવેલી મુખ્ય મુખ્ય બીનાઓને લક્ષ્યમાં રાખીને જ તારવ્યા છે.

૮ હવે અમો પચ્ચીસ મુદ્દાઓ પૈકીના પ્રથમ મુદ્દાના સંબંધમાં અમારૂં જે મંતવ્ય છે તે જણાવવા સાથે તે સંબંધી જૈન શાસ્ત્રાધારને પણ જણાવીએ છીએ.

૯ અમારૂં મંતવ્ય એવું છે કે-પર્વતિથિઓની આરાધનાને માટે, મળે ત્યાં સુધી, ઉદયતિથિને જ ગ્રહણ કરવાની જૈનશાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓની આજ્ઞા છે. જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થતી હોય, તે પર્વતિથિની આરાધનાને માટે કોઇપણ સંયોગોમાં તે ઉદયતિથિથી ભિન્ન એવી તિથિને ગ્રહણ કરવાનું જૈનશાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓએ ફરમાવ્યું નથી.

૧૦ જૈન શાસ્ત્રકાર-પરમર્ષિઓએ ફરમાવ્યું છે કે-સવારે પ્રત્યાખ્યાન વેળાએ જે દિવસે જે તિથિનો ભોગવટો (વિદ્યમાન) હોય તે દિવસે તે તિથિને પ્રમાણ કરવી. ચાતુર્માસિક સાંવત્સરિક પાક્ષિક પંચમી અને અષ્ટમીમાં તેજ તિથિઓ પ્રમાણ જાણવી કે જેમાં સૂર્યનો ઉદય થાય છે-બીજી નહિ ! જે તિથિમાં સૂર્યનો ઉદય થાય છે તેજ તિથિમાં પૂજા, પચ્ચક્ખાણ પ્રતિક્રમણ અને નિયમોનું ગ્રહણ કરવું જોઇએ. સૂર્યોદયમાં જે તિથિ હોય તેને જ પ્રમાણ કરવી.

બીજી તિથિને પ્રમાણ કરવામાં આજ્ઞાભંગ, અનવસ્થા, મિથ્યાત્વ અને વિરાધના પ્રાપ્ત થાય છે.

૧૧. પૂજ્યપાદ આચાર્ય ભગવાન શ્રીમદ્ રત્નશેખરસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ વિ. સં. ૧૫૦૬ માં રચેલા સ્વોપજ્ઞ વૃત્તિવાળા શ્રી 'શ્રાદ્ધવિધિ' નામના ગ્રંથના 'પર્વકૃત્ય પ્રકાશ' નામક ત્રીજા પ્રકાશમાં ફરમાવેલું છે કે—

૧૨ [1]"तिथिश्च प्रातःप्रत्याख्यानवेलायां यः स्यात् स प्रमाणं।
सूर्योदयानुसारेणैव लोकेऽपि दिवसादिव्यवहारात्। आहुरपि—
'चाउमासि अ वरिसे, पक्खिअपंचट्ठमिसु नायव्वा।
ताओ तिहिओ जासिं, उदेइ सूरो न अण्णाओ ॥१॥
पूआ पच्चक्खाणं, पडिकमणं तहय नियमगहणं च।
जीए उदेइ सूरो, तीइ तिहिए उ कायव्वं ॥२॥
उदयंमि जा तिही, सा पमाणमिअरीइ कीरमाणीए।
आणाभंगणवत्था–मिच्छत्तविराहणं पावे ॥३॥ (मुद्रित प्रत–पृ० १५२)

१ [પૂ. આચાર્ય રામચંદ્રસૂરિજી મહારાજે પોતાના સમર્થનમાં રજુ કરેલ પાઠ અધુરા અને તેનો ગુજરાતી અર્થ નહિ આપેલ હોવાથી પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજે રજુ કરેલ તેમના જ ૧ આખા પાઠ તેનો ૨ શુદ્ધ ગુજરાતી અર્થ ૩ તેનું સ્પષ્ટીકરણ તથા ૪ પૂ. રામચંદ્રસૂરિજી મહારાજે શુદ્ધ ગુજરાતી અર્થ ન આપતાં રજુ કરેલ પાઠનો ભાવાર્થ. આ ચાર કોલમવાળુ લખાણ વાંચકને સાથે સાથે સ્પષ્ટ સમજાય તેટલા માટે પૂ. રામચંદ્રસૂરિજી મહારાજના પાઠની નીચે ટિપ્પણીમાં આપીએ છીએ.]

એ વર્ગે પોતાના સ્પષ્ટીકરણમાં એવી રીતે રજુ કરેલ

પાઠ ૧ अ

तिथिश्च प्रातः प्रत्याख्यानवेलायां यः स्यात् स प्रमाण। सूर्योदयानुसारेणव लोकेऽपि दिवसादिव्यवहारात्। आहुरपि—

એ વર્ગે રજુ કરેલ પાઠનો અર્થ તેઓએ આપ્યો નથી તેથી એ વર્ગે રજુ કરેલ પાઠનો શુદ્ધ અર્થ અમો આપીએ છીએ.

પાઠ ૧ નો અર્થ ब

તિથિ તો સવારે પચ્ચક્ખાણની વખતે જે હોય તે પ્રમાણ. સૂર્યોદયના અનુસારેજ લોકમાં પણ દિવસ વિગેરેનો વ્યવહાર થાય છે માટે (સવારે પચ્ચક્ખાણની વખતે જે તિથિ હોય તેજ પ્રમાણ ગણાય) (પૂર્વાચાર્યોએ) કહેલું છે કે—

૧૩ વિ. સં. ૧૭૩૧ માં રચાયેલા શ્રીધર્મસંગ્રહ નામના સંગ્રહાત્મક ગ્રંથમાં પણ ઉપરના પાઠનો સંગ્રહ કરવામાં આવેલો છે. બીજા પણ જૈન શાસ્ત્રોમાં ઉપરના પાઠનું સમર્થન કરનારા ઉલ્લેખો પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ કોઈપણ જૈન શાસ્ત્રમાં જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થતી હોય તે પર્વતિથિ અમુક સંયોગોમાં પણ અન્ય તિથિએ આરાધવાનું ફરમાવેલું હોય એવું અમારા જાણવામાં આવ્યું નથી આથી ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થયેલી ચૌદશને તેરશે માનવાનું કહેવું ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થયેલી ભા. શુ. ૪ ને ભા. શુ. ૩ના માનવાનું કહેવું એ તથા ચૌદશ અને ભા. શુ. ૪ ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થએલી હોય તે છતાં તે દિવસે તેને નહિ માનતાં પહેલી અમાસ અગર પહેલી પૂનમે

"चाउम्मासि अ वरिसे,
पक्खीअपंचट्ठमिसु नायव्वा ।
ताओ तिहिओ जासिं,
उदेइ सूरो न अण्णाओ ॥१॥
पूआ पच्चक्खाणं,
पडिकमणं तहय निअमगहणं च ।
जीए उदेइ सूरो,
तीइ तिहीए उ कायव्वं ॥२॥
उदयंमि जा तिही,
सा प्रमाणमिअरीइ कीरमाणीए ।
आणाभंगणवत्थामिच्छत्त-
विराहणं पावे ॥३॥"

ચોમાસી વાર્ષિક (સંવત્સરી) પક્ખી પંચમી અને અષ્ટમીમાં તે તિથિઓ જાણવી કે જેમાં સૂર્યનો ઉદય હોય અન્ય નહિ (૧)

પૂજા પચ્ચક્ખાણ પ્રતિક્રમણ અને નિયમ ગ્રહણ તે તિથિમાં કરવું કે જેમાં સૂર્ય ઉદય પામે (૨)

ઉદયની વખતે જે તિથિ હોય તેજ પ્રમાણ કરવી, બીજી કરવામાં આવે તો આજ્ઞાભંગ અનવસ્થા મિથ્યાત્વ અને વિરાધના પામે. (૩)

[पाराशरस्मृत्यादावपि—
"आदित्योदयवेलायां,
या स्तोकापि तिथिर्भवेत् ।
सा संपूर्णेति मन्तव्या
प्रभूता नोदयं विना ॥१॥"

[પારાશર સ્મૃતિ વિગેરેમાં પણ (કહ્યું છે કે)

"સૂર્યના ઉદયની વખતે જે થોડી પણ તિથિ હોય તે સંપૂર્ણ છે એમ માનવી ઘણી પણ ઉદય વિનાની ન (માનવી)" (૧)

उमास्वाति वचः (वाचक) प्रघोषश्चैवं श्रूयते
"क्षये पूर्वा तिथिः कार्या,
वृद्धौ कार्या तथोत्तरा ।
श्री वीरज्ञाननिर्वाणं
कार्यं लोकानुगैरिह ॥१॥]"

ઉમાસ્વાતિજી (વાચક)નો પ્રઘોષ પણ આ પ્રમાણે સંભળાય છે કે–

"ક્ષય હોય ત્યારે પૂર્વની તિથિ કરવી અને વૃદ્ધિ હોય ત્યારે બીજી તિથિને પ્રમાણ કરવી. અને શ્રી વીર મહારાજાનું જ્ઞાન નિર્વાણ તો લોકોને અનુસરીને અહિં (શાસનમાં) કરવું"]

ચૌદશ માનવી અને ભા શુ પહેલી પાંચમે ભા શુ ૪ માનવી એ-વિગેરે જૈનશાસ્ત્રની આજ્ઞાથી વિપરીતજ છે.

૧૪ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબધી મંતવ્ય ભેદને અંગેના નિર્ણય માટે તારવવામાં આવેલા પચ્ચીસ મુદ્દાઓ પૈકી બીજો મુદ્દો નીચે મુજબનો છે-

૧૫ (૨) "જે દિવસે જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત થતી હોય, તે દિવસે તે પર્વતિથિ ન મનાય તેમજ તે પર્વતિથિ એવા દિવસે મનાય કે જે દિવસે તે પર્વતિથિના ભોગવટાનો અંશજ ન હોય અગર ભોગવટાનો ભાગ હોય તો પણ તે સૂર્યોદય સ્પર્શ પૂર્વેનો ભોગવટો હોય, તો તેમ કરવાથી આરોપ, પર્વલોપ, મૃષાવાદ અને આજ્ઞાભંગાદિ દોષોના પાત્ર બનાય કે નહિ?"

૧૬ આ મુદ્દાના સબંધમાં અમારૂ મતવ્ય એવું છે કે-જૈન શાસ્ત્રાધારો મુજબ જે દિવસે જે તિથિનો ભોગવટો સૂર્યોદયને સ્પર્શીને સમાપ્તિને પામતો હોય અગર સમાપ્તિને ન પામતો હોય તો પણ તે દિવસે તે તિથિ હોવાનું માનવુંજ જોઇએ, આ ઉપરાંત જે દિવસે જે તિથિનો ભોગવટો સૂર્યોદયને

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ.

પાઠ ૧ ક

અષ્ટમી ચતુર્દશી વિગેરે તિથિઓમાં પૌષધ આદિકનો નિયમ કરેલો હોવાથી તિથિની સંજ્ઞા કરવા માટે આ ગ્રન્થ છે.

સવારે (નહિ કે સાંજે) પચ્ચક્ખાણની વખતે (ઉગ્ગએ સૂરે વિગેરે કહેવાય છે તે માટે) જે તિથિ હોય તે તિથિ પ્રમાણ કરવી (પૂર્વાહ્ન અપરાહ્ન વિગેરે વખતે તે તિથિ ન હોય અગર બીજી તિથિ ભોગમાં કે સમાપ્તિમાં હોય તો પણ તે પ્રમાણ ન ગણતાં ઉદયને ફરસનારીજ તિથિ પ્રમાણ કરવી.) એટલે ચોવીસે કલાક એજ તિથિ માનવી.

(ચોવીસે કલાક એ તિથિ માનવા માટે અગર બીજા સવારના પચ્ચક્ખાણ કે સૂર્યોદય સુધી તે તિથિ રાખવા માટે જણાવે છે કે-) લોકમાં પણ સૂર્યોદયને અનુસારેજ (સૂર્યોદય વખતે જે તિથિ હોય તે તિથિના નામેજ) દિવસ વિગેરેનો વ્યવહાર થાય છે, (આખો દિવસ અને રાત લોક પણ તેજ તિથિ ગણે છે કે-જે સૂર્યોદય વખતે હોય) એથી સવારે પચ્ચક્ખાણની વખતે જે તિથિ હોય તેજ તિથિ ચોવીસે કલાક માનવી અર્થાત્ પૂર્વાહ્ન વ્યાપ્તિ વિગેરે કે ભોગ સમાપ્તિ વિગેરેથી તિથિનો વ્યવહાર કરવોજ નહિ.

(આ પાઠને સમજનારો મનુષ્ય સ્પષ્ટપણે સમજી શકે તેમ છે કે-એ સાતમના ઉદયમાં આઠમ, તેરશના ઉદયમાં ચૌદશ, અને ચૌદશના ઉદયમાં પૂનમ કે અમાવાસ્યા વિગેરે કરે છે, તે આ પાઠથી વિરૂદ્ધજ છે

સ્પર્શતો ન હોય અને તેમ છતાં પણ સમાપ્તિને પામતો હોય, તોપણ તે દિવસે છે તિથિ હોવાનું માનવું જોઇએ. ધ્યાન એજ રાખવાનું છે કે–પર્વારાધનને અંગે જે પર્વતિથિનો ભોગવટો જે દિવસે સમાપ્તિને પામતો હોય તેજ દિવસને તે પર્વતિથિના અગર પર્વતિથિઓની આરાધનાને માટે ગ્રહણ કરી શકાય. જે દિવસે જે તિથિના ભોગવટાની સમાપ્તિ થતી હોય છે, તે દિવસના સૂર્યોદયની

કેમકે આ પાઠ ચોવીસે કલાકની એકજ સંજ્ઞા રાખવાનું કહી માત્ર પ્રાતઃ પ્રત્યાખ્યાન કે સૂર્યોદયના વખતથીજ તિથિની શરૂઆત થવાનું જણાવે છે.)

(જેવી રીતે તિથિનું લક્ષણ અમે (ગ્રંથકાર) અને લોકોએ કહ્યું છે–તેવી રીતે પૂર્વાચાર્યોએ પણ કહ્યું છે કે) ચોમાસી, સંવત્સરી, પક્ખી, પંચમી, અને અષ્ટમી (ની આરાધના) ને તેજ તિથિઓ લેવી કે જેમાં સૂર્યનો ઉદય હોય. બીજી તિથિએ લેવી નહિ. (૧)

પૂજા, પચ્ચક્ખાણ, પ્રતિક્રમણ તેમજ નિયમનું ગ્રહણ તેજ તિથિઓમાં કરવું કે–જેમાં સૂર્યનો ઉદય હોય (૨)

ઉદયની વખતે જે તિથિ હોય તેજ–(ચોવીસે કલાક) પ્રમાણ ગણવી (કહેવી અને માનવી) બીજી (પૂર્વાહ્ન વ્યાપ્તિઆદિવાળી) કહેવા કે માનવામાં આવે તો આજ્ઞાનો ભંગ અનવસ્થા, મિથ્યાત્વ અને વિરાધના પમાય. (૩)

(આ સર્વે અધિકારથી સાતમ–તેરશ કે ચૌદશની ભેળા આઠમ ચૌદશ કે પૂનમ અમાવાસ્યા માનનારાઓ આજ્ઞાભંગ, અનવસ્થા, મિથ્યાત્વ અને વિરાધનાને પામનારા ગણાય.

આથી ૮ ૧૪ બે ભેળા માનનાર એવર્ગને આ પાઠથી આજ્ઞાભંગ વિગેરે પામનારા ગણાય).

[એ વર્ગે આ પાઠ સંપૂર્ણ આપ્યો નથી અને સંપૂર્ણ પાઠ આપ્યા વગર તિથિનો અધિકાર પૂરો થતો પણ નથી અને પૂરા અધિકાર વગર પાઠના એક ખંડની સાક્ષી આપવી તે સત્ય નિર્ણયની ઇચ્છાવાળાને શોભતું ગણાય નહિ.

આખા પ્રકરણને સમજ્યા વગર કોઈપણ મનુષ્ય તેની યથાસ્થિત સાધક બાધકતા સમજી શકે નહિ માટે અમે તે શ્રાદ્ધવિધિનો ઉત્સર્ગ અને અપવાદ બન્ને જણાવવાવાળો આખો પાઠ અને તેનો યથાર્થ અર્થ પણ આપ્યો છે]

પારાશર સ્મૃતિ વિગેરેમાં પણ (કહ્યું છે કે) સૂર્યના ઉદયની વખતે થોડી પણ જે તિથિ હોય તે આખી છે એમ માનવું. (કારણ કે) ઉદય વિનાની ઘણી હોય તો પણ તે આખી મનાય નહિ.

(આ પાઠ પણ સૂર્યના ઉદયની વખતની તિથિને ચોવીસે કલાક એટલે સંપૂર્ણ તિથિ માનવાનું કહે છે તેથી સાતમ આઠમ ભેળા વિગેરે કહેનાર શાસ્ત્રથી વિરૂદ્ધ કરે છે. ઉપર સૂર્યોદયને અનુસારે જ ચોવીસે કલાક પર્વતિથિ માનવાનું જણાવ્યું તે પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે અસંભવિત છે, અને

પૂર્વે તે તિથિનો ભોગવટો ગમે તેટલો હોય તોપણ તે પર્વારાધનમાં પ્રમાણ ગણાતો નથી અને એથીજ તિથિ વૃદ્ધિના પ્રસંગમાં વૃદ્ધા તિથિના પ્રથમ અવયવ સ્વરૂપ પ્રથમા તિથિને તે તિથિ તરીકે માનવા છતાં પણ પર્વારાધનમાં ગ્રહણ કરાતી નથી. આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે-જે દિવસે જે તિથિના ભોગવટાનો અંશ ન હોય તે દિવસને તે તિથિ હોવાનું ગનાય નહિ તેમજ જે તિથિનો ભોગવટો કોઈપણ દિવસે સૂર્યોદય સ્પર્શને પામતો હોય તે તિથિના સૂર્યોદય સ્પર્શની પૂર્વેના ભોગવટાને ધ્યાનમાં લઈને તે તિથિની માન્યતા નક્કી થઈ શકે નહિ. 'ઉદયતિથિ' તરીકે શ્રી જૈનશાસનમાં તેજ તિથિઓ સૂચવાય છે કે જે તિથિઓનો ભોગવટો સૂર્યોદયને સ્પર્શીને સમાપ્તિને પામેલો હોય.

૧૭ જે દિવસે જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત થતી હોય તે દિવસે તે તિથિ ન મનાય તો, અન્ય તિથિના દિવસે તે પર્વતિથિને માનીને તે પર્વતિથિનું અનુષ્ઠાન આચરાય તોપણ પર્વલોપના દોષને પાત્ર બનાય. કારણકે-જે પર્વ જે તિથિમાં નિયત હોય તે તિથિમાંજ તે પર્વને માનવું જોઈએ અહીં જો એમ

ટીપ્પણમાં આવતી પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે અતિપ્રસક્ત છે. કેમકે ક્ષયની વખતે સૂર્યોદયવાળી તિથિ મળે નહિ અને વૃદ્ધિની વખતે બે સૂર્યોદયવાળી પર્વતિથિ મળે. અર્થાત્ તેવી વખતે એટલે પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ વખતે આ લક્ષણ વ્યર્થ થાય છે.

ચાલુ ચર્ચા પર્વતિથિ હાનિ-વૃદ્ધિ વખતે કઈ તિથિ કહેવી અને માનવી એ વિષયની હોવાથી તે હાનિ-વૃદ્ધિના વિષયમાં અપાદિત (બાધિત) થયેલા ગ્રન્થને આગળ કરવો ને તે તેજ ઠેકાણે રહેલા હાનિ-વૃદ્ધિના પ્રસંગોમાં ઉપયોગી પાઠને જતો કરવો એ કેવી સમજણનું કાર્ય ગણાય ?)

ઉમાસ્વાતિ વાચકનો પ્રઘોષ આવી રીતે (પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ વખતે ઉપયોગી થનારો) સંભળાય છે.

(પર્વતિથિના) ક્ષયની વખતે (પર્વતિથિપણે) પહેલાની તિથિ કરવી. (તથા) તિથિની વૃદ્ધિ વખતે (પર્વતિથિપણે) બીજી તિથિ કરવી. અને શ્રી મહાવીર મહારાજના જ્ઞાન નિર્વાણનો મહોત્સવ તો લોકોને અનુસરીને અહિં (શાસનમાં) કરવો.

(આવી રીતે પર્વતિથિના હાનિ-વૃદ્ધિ પ્રસંગમાં વિધાયક અને નિયામક તરીકે આપેલો આ ક્ષયે પૂર્વા૦ નો પ્રઘોષ એ વર્ગ તરફથી કેમ આપવામાં આવ્યો નહિ ? તેનું કારણ વાચક વર્ગ તો સ્હેજે સમજી શકશે. કારણ કે આ સમર્થ વિધાનથી પર્વતિથિની હાનિ વખતે સપ્તમીઆદિનેજ પર્વતિથિ એટલે અષ્ટમી આદિ કહેવી પડે. અને આરાધવી પડે. તેમજ પર્વતિથિની વૃદ્ધિની વખતે બીજા દિવસની તિથિને જ પર્વતિથિ તરીકે કહેવી અને માનવી પડે. એટલે માત્ર આ અર્ધા શ્લોકનો જ અર્થ વિચારવાથી એ વર્ગની આખી

કહેવાય કે–'અમે અન્ય તિથિના દિવસે પણ તે પર્વતિથિને માનીનેજ તેના પર્વનું આરાધન તો કરીએજ છીએ' તો એની સામે એમજ કહેવું પડે કે–'તમે પર્વાનુષ્ઠાન કરવા છતાં પણ, પર્વલોપના દોષને પાત્ર બનવા સાથે મૃષાવાદી પણ બન્યા, કારણકે–જે દિવસે તે પર્વતિથિ છે તે દિવસે તે પર્વતિથિને માની નહિ એથી પર્વલોપના દોષને પાત્ર કર્યા અને તે દિવસે જે તિથિ નથી તે તિથિ હોવાનું માનવાથી તથા જે અન્ય દિવસે તમે તે પર્વ તિથિ માની તે દિવસે તે પર્વ તિથિ નહિ હોવાથી તમે મૃષાવાદી પણ બન્યા.'

માન્યતાની ઈમારત જમીનદોસ્ત થઈ જાય છે અને તેથી જ એ વર્ગે પોતાના મુદ્દાના નિરૂપણમાં અપ્રકૃત અને અપૂર્ણ પાઠ આપીને ભરમાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.)

એ વર્ગે રજુ કરેલ પાઠનો પોતાના શબ્દમાં ભાવ.

પાઠ ૧ ૭

"જૈન શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓએ ફરમાવ્યું છે કે–સવારે પ્રત્યાખ્યાન-વેળાએ જે દિવસે જે તિથિનો ભોગવટો વિદ્યમાન હોય તે દિવસે તે તિથિને પ્રમાણ કરવી.

ચાતુર્માસિક સાંવત્સરિક પાક્ષિક પંચમી અને અષ્ટમીમાં તેજ તિથિઓ પ્રમાણ જાણવી કે જેમાં સૂર્યનો ઉદય થાય છે બીજી નહિ! જે તિથિમાં સૂર્યનો ઉદય થાય છે તેજ તિથિમાં પૂજા પચ્ચક્ખાણ પ્રતિક્રમણ અને નિયમોનુ ગ્રહણ કરવું જોઇએ. સૂર્યોદયમાં જે તિથિ હોય તેને જ પ્રમાણ કરવી બીજી તિથિને પ્રમાણ કરવામાં આજ્ઞાભંગ અનવસ્થા મિથ્યાત્વ અને વિરાધના પ્રાપ્ત થાય છે."

[એ વર્ગે 'તિથિક્ષ' એ પાઠનો ભાવ ઉપર પ્રમાણે આપ્યો છે હવે આપણે તેનો વિચાર કરીએ ઉપર લીટી દોરેલ શબ્દ ઉચ્ચારનારના મતે આઠમના ક્ષયે સાતમના ઉદયે સાતમના દિવસનો જ વ્યવહાર કરાવાય ને તે દિવસે આઠમ બોલાયજ નહિ, છતાં એ વર્ગ પોતાના પંચાંગમાં કૃ કેમ લખે છે. સૂર્યોદયે સાતમ હોય તો તે તિથિ સાતમ તરીકે જ પ્રમાણ ગણવી જોઇએ.

એ વર્ગે રજુ કરેલ પાઠમાં રહેલ 'सूर्योदयानुसारेणैव लोकेऽपि दिवसादि-व्यवहारात्' એ શબ્દનો અર્થ કે–ભાવ તેઓએ આપ્યો નથી તેનો અર્થ–'લોકમાં પણ સૂર્યોદયને અનુસરીને (સૂર્યોદય વખતે જે તિથિ હોય તે તિથિના નામે જ) દિવસ વિગેરેનો વ્યવહાર થાય છે' આ અર્થને માનનાર સૂર્યોદય વખતે ઘડી બેઘડી પણ સાતમ કે તેરશ હોય ને ત્યારપછી આઠમ કે ચૌદશનો ગમે તેટલો ભોગ સમાપ્તિ હોય તો પણ તે દિવસ સાતમ કે તેરશ જ કહેવાય

૧૮ સત્તરમી શતાબ્દિમાં થયેલા મહોપાધ્યાય શ્રીમદ્ ધર્મસાગરજીએ સ્વોપજ્ઞવૃત્તિવાળો 'તત્ત્વતરંગિણી' નામનો જે ગ્રન્થ બનાવ્યો છે તેમાં તિથિઓનો આરાધ્યપણાની અપેક્ષાએ વિચાર કરાએલો છે. તે ગ્રન્થમાં ચતુર્દશીના ક્ષયે પૂર્ણિમામાં ચતુર્દશીનું આરોપણ કરીને પૂર્ણિમાના દિવસે ચતુર્દશીની આરાધના કરનારાઓને જે જે વાતો ગ્રન્થકારશ્રીએ સંભળાવી છે તે સર્વ વાતો આ વિચારમાં પણ ઘણીજ સહાયક બને તેવી છે

પણ સાતમના ઉદયમાં આઠમ તેરશના ઉદયમાં ચૌદશ તરીકે ન કહેવાય છતાં તે કરે છે આથી તે પાઠ આપ્યા છતાં પાઠથી વિરૂદ્ધ કહે છે ને તે શબ્દ પોતાને માફક ન હોવાથી અહિં તેનો અર્થ કે ભાવ તે વર્ગે આપ્યો નથી તેમજ આ રજુ કરેલ પાઠવાળા ગ્રંથના એજ પાઠની નીચેની જ લીટીથી ઉપર કહેલ ઉત્સર્ગના અપવાદનું લખાણ એ વર્ગે જાણી જોઈને રજુ કર્યું નથી જેને અમે કૌંસ કરી રજુ કરેલ છે [" आदित्योदयवेलायां......लोकानुगैरिह"]

ઉદયના સિદ્ધાંતના અપવાદરૂપ ક્ષયે પૂર્વા૦ નો પ્રઘોષ જે પર્વતિથિનો વિધાયક અને નિયામક છે તે તેમણે જાણી બુઝીને આપ્યો નથી

આ ઉપરથી તેમના ભાવને રજુ કરવાની રીતિથી વાંચક જાણી શકશે કે પાઠ આપ્યા છતાં જે વાત પોતાને બાધક હોય તે તેમણે ઉડાવી છે ને પાઠ પણ પૂર્વાપર સબંધને સમજવામાં ગુંચવાડો ઉભો કરે તેવી રીતે રજુ કર્યો છે.

આમ સાચી વસ્તુ સ્થિતિ હોવા છતાં અહિં ક્ષયે પૂર્વા૦ ના પ્રઘોષને ઉડાડી તેના સબંધનો અન્વય કર્યા વિના પોતાના પૃષ્ઠ આઠમાં આમ માનવું તેમ માનવું તે શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ છે તે બોલવું નિરર્થક છે

અણસમજુ માણસ પોતે ન સમજે અને સમજનારને મૂર્ખો કહે તેના બરાબર છે.

ઉપર જે આજ્ઞાભંગાદિ દોષો કહેવામાં આવ્યા તે તો તિથિના ભોગ ઉદયને અંગે તિથિ માનીને પ્રત્યાખ્યાનના આરંભકાળ સિવાય તિથિ માનીને પ્રત્યાખ્યાન શરૂ કરે અને પ્રત્યાખ્યાનની સંપૂર્ણતા સિવાય તિથિની સંપૂર્ણતા માની પચ્ચક્ખાણ છોડી દે તેવાઓના નિષેધને માટે છે. તેમજ ભોગવટાને અંગે કે પૂર્વાહ્ણ વ્યાપ્તિ આદિકથી તિથિ માનનારને મિથ્યાત્વાદિ લાગે છે

પરંતુ આ ઉદયનો સિદ્ધાંત ક્ષયની વખતે સવારથી જ પર્વતિથિ માનનાર અને વૃદ્ધિ વખતે બીજે દિવસે જ પર્વતિથિ માનનારને બાધક નથી પણ જેઓ ક્ષય વખતે સવારથી પર્વતિથિ ન માને અને વૃદ્ધિ વખતે બન્ને પર્વતિથિ માનનાર તે નવા વર્ગને જ બાધક અને મિથ્યાત્વાદિ દોષોના કારણરૂપ છે.]

તેઓશ્રી ફરમાવે છે કે—

[1]क्षीणमपि पाक्षिकं-चतुर्दशीलक्षणं पूर्णिमायां प्रमाणं न कार्यं, तत्र तद्भोगगन्धस्याप्यसंभवात् [मुद्रित प्रत-पृ-३]

એ વર્ગે પોતાના સ્પષ્ટીકરણમાં આવળી રીતે રજુ કરેલ

પાઠ ૨ अ

[अथैवमङ्गीकृत्यापि कश्चिद् भ्रान्त्या स्वमतिमान्द्याचाष्टम्यादितिथिक्षये सप्तम्यादिरुपा प्राचीना तिथिः चतुर्दशीक्षये चोत्तरा पञ्चदशी ग्राह्येत्येवंरुपमर्धजरतीयन्यायमनुसरति तमेवाधिकृत्योत्तरार्द्धमाह-'हीनमपि']

क्षीणमपि पाक्षिकं-चतुर्दशी-लक्षणं पूर्णिमायां प्रमाणं न कार्यं, तत्र तद्भोगगन्धस्याप्य संभवात् ।

(श्री तत्त्वतरंगिणी पृष्ठ ३)

એ વર્ગે પાઠનો અર્થ આપ્યો નથી તેથી એ વર્ગે રજુ કરેલા પાઠનો શુદ્ધ અર્થ અમો આપીએ છીએ.

પાઠ બીજાનો અર્થ व

[હવે (પર્વ તિથિના ક્ષયે પહેલાંની તિથિને પર્વ તિથિ કરવી.) એમ અંગીકાર કરીને પણ કોઇક ભ્રમથી કે પોતાની બુદ્ધિ મંદતાથી આઠમ આદિના ક્ષયે તો સાતમ આદિને આઠમ આદિરૂપે બનાવે છે, પરંતુ ચૌદશના ક્ષયની વખતે પક્ખી તરીકે પૂનમ લેવી; એમ કહીને અર્ધ જરતીય ન્યાયને અનુસરે છે. તેવાને આશ્રયિને ઉત્તરાર્ધ કહે છે 'ક્ષય પામેલી પણ']

ક્ષય પામેલી પણ પાક્ષિક (ચતુર્દશી) પૂનમને દિવસે કરવી તે પ્રામાણિક નથી. ત્યાં (પૂનમના દિવસે) તે (ચૌદશ) ના ભોગની ગંધનો પણ અસંભવ હોવાથી.

[1] જે તત્ત્વતરંગિણીમાંથી 'क्षीणमपि' નો પાઠ આપ્યો છે તેજ ગ્રંથમાં તે પાઠની ઉપર રહેલ તેના અર્થની સાથે સંગતિવાળા આ [ ] કૌંસમાં આપેલ પાઠને નથી આપ્યો.

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ.

પાઠ ૨ क

ખરતરગચ્છવાળાઓના પૂર્વપુરૂષોએ ચૌદશના ક્ષયે તેરશના દિવસે ચૌદશ કરવાનું "जया य पक्खियाइ पव्वतिही पडइ तया पुव्वतिही चेव तब्भुत्तियबहुला पच्चक्खाणपूयाइसु घिप्पइ न उत्तरा"

લિપિપ્રપા મુદ્રિત પૃ. ૧૧૮ માં તેના ભોગની બહુલતાના હેતુથી જણાવેલ છતાં તે અરસાના ખરતરો ચૌદશના ક્ષયે તેરસે પક્ખી નહિ કરતાં પૂનમે પક્ખી કરતા હતા તેને અંગે તત્ત્વતરંગિણીનો આ પાઠ છે. આ પાઠ ખરતરોને અંગે કહેલો હોવાથી, અને વર્તમાન ચર્ચા તો 'ચંડાંશુચંડુમાં પર્વ કે પર્વાનંતર પર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિ વખતે ક્યારે કઈ તિથિ કહેવી અને કરવી'

આવી રીતિએ જ્યાં ચતુર્દશીના ક્ષયે પણ પૂર્ણિમાએ ચતુર્દશીને પ્રમાણ કરવાનો નિષેધ કરાયો છે. ત્યાં ચતુર્દશી ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થતી હોય તે, છતાં પણ તેને છોડીને પહેલી પૂનમ કે અમાસે ચતુર્દશીને પ્રમાણ કરવાનું હોયજ શાનું ? પહેલી પુનમ કે પહેલી અમાસે પણ ચતુર્દશીના ભોગવટાની

એ સંબંધી હોવાથી એ વર્ગે આપેલ આ પાઠ કોઈ પણ પ્રકારે ચાલુ ચર્ચાને ફરસતો નથી.

શ્રી તપાગચ્છવાળાઓ પર્વાનન્તર પર્વની ક્ષય વૃદ્ધિની વખતે પર્વના પરિસંખ્યાનનું રક્ષણ કરવામાટે ક્ષયે પુર્વા૦ ના પ્રઘોષને પુનઃ પ્રવૃત્ત કરે છે, અને તેથી પૂનમ અમાવાસ્યાના ક્ષય કે વૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરે છે, એ સામાચારીને આ પાઠથી અંશે પણ બાધ થતો નથી.

આ પાઠ તો ક્ષયે પૂર્વા૦ ના પ્રઘોષને ચૌદશના ક્ષયની વખતે ન માને, અને અષ્ટમી આદિના ક્ષયની વખતે માને તેવા અર્ધ-જરતીય ન્યાયવાળા ખરતરોને શિખામણ માટેજ છે. અને તેથી જ આ પાઠની શરૂઆતમાં ગ્રન્થકારે [અથૈ......દીનમપિ૦] અવતરણ આપેલું છે. જે અવતરણને સંબંધિત કર્યાવિના પાઠને રજુ કરવો તે વ્યાજબી નથી.

આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે એવર્ગ અન્ય અધિકારની અન્ય વાતોને કહેવામાં પોતાની સાર્થકતા ગણે છે. જ્યારે શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ સામાચારીમાં તો કોઈપણ અર્ધ જરતીય ન્યાયને અનુસરી ક્ષય-વૃદ્ધિ કરતુંજ નથી.

આ પાઠ કોઇપણ પ્રકારે ચાલુ ચર્ચાને [કે જે-શ્રી દેવસુર તપાગચ્છની સામાચારીને અંગે છે, ને જેઓ અર્ધ જરતીય ન્યાયને અનુસરતાજ નથી તેને] અંગે લખી શકાય જ નહિં.

આ પાઠ નવા વર્ગના મંતવ્યને પોષનાર તો કોઈપણ પ્રકારે છેજ નહિ પરંતુ ઉલટું આ પાઠનું [અથૈ......દીનમપિ૦] અવતરણજ અષ્ટમી આદિના ક્ષયની વખતે સપ્તમીને અષ્ટમી આદિ રૂપેજ બનાવવાનું જણાવે છે. એટલે એ નવા વર્ગને તો "ખોદ્યો ડુંગર કાઢ્યો ઉંદર" જેવું જ થાય છે [અથૈ...... દીનમપિ૦] પાઠ કે જે-ક્ષીણમપિ...ઘાત્' ના અવતરણરૂપ હોઇને ચૌદશના ક્ષયે તેરશને જ ચૌદશ કહેવાનું અને કરવાનું નિશ્ચયે સમજાવનાર છે છતાં જાણી જોઈનેજ એ વર્ગ તરફથી એ પાઠ અત્ર સવિસ્તર આપવામાં આવ્યો નથી. અને તેથીજ અત્ર અવતરણ વગર અધુરીજ પંક્તિ એ વર્ગ તરફથી આપવામાં આવી છે.

એ વર્ગે રજુ કરેલ પાઠનો પોતાના શબ્દમાં ભાવ.

પાઠ ૨ જ

"તત્ત્વતરંગિણી નામનો જે ગ્રંથ બનાવ્યો છે તેમાં તિથિઓનો આરાધવાની અપેક્ષાએ વિચાર કરાએલો છે. તે ગ્રંથમાં ચતુર્દશીના ક્ષયે પૂર્ણિમામાં

ગ્રંથનો અસંભવ છે. આ ઉપરાંત ચતુર્દશી ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થઈ નથી એટલે કે—તેનો ક્ષય પ્રાપ્ત થયેલો છે તેવા સંયોગોમાં પણ પૂર્ણિમાએ ચતુર્દશીનું આરોપણ કરીને ચતુર્દશીની આરાધના કરનારાઓને ગ્રંથકારશ્રી

ચતુર્દશીનું આરોપણ કરીને પૂર્ણિમાના દિવસે ચતુર્દશીની આરાધના કરનારાઓને જે જે વાતો ગ્રંથકારશ્રીએ સંભળાવી છે તે સર્વ વાતો આ મુદ્દાના વિચારમાં પણ ઘણીજ સહાયક બને તેવી છે તેઓશ્રી ફરમાવે છે કે क्षीणमपि....પાઠ]

આવી રીતિએ જ્યાં ચતુર્દશીના ક્ષયે પણ પૂર્ણિમાએ ચતુર્દશીને પ્રમાણ કરવાનો નિષેધ કરાયો છે" [[1]એ વર્ગનું પૃષ્ઠ ૧૦] [મૂ૦ પેરા ૧૮ પૃ૦ ૪૦].

[એ વર્ગે તેગના વિવરણમાં પૃષ્ઠ ૯ [મૂ૦ પૃ૦ ૪૪] મામાં બીજો મુદ્દો રજુ કરતાં આ પાઠ તેના સમર્થનમાં આપ્યો છે. બીજા મુદ્દાના સમર્થનમાં શરૂઆતના બે પેરા [૧૬-૧૭ પૃષ્ઠ ૪૬] પાઠના સમર્થન વિનાના यद्वा तद्वा લખાયેલા અને અસંગત હોવાથી ઉપેક્ષણીય છે.

એ વર્ગ જે તત્ત્વતરંગિણીનો હવાલો આપે છે તે તત્ત્વતરંગિણી ગ્રંથ તિથિ સંબંધીનો ચર્ચા ગ્રંથ છે અને હંમેશા ચર્ચા ગ્રન્થ પૂર્વ પક્ષના કેટલાક વિધાનો ચર્ચાકાર પોતાના લક્ષમાં રાખીનેજ ઉત્તર આપે છે.

અહિં તો રજુ થયેલા મુસદ્દાના વિષયમાં પોતાના સમર્થનમાં સ્પષ્ટ પૂરાવા રજુ કરવા જોઇએ.

હવે કદાચ જો તે પુરાવા એ વર્ગની પાસે નજ હોય તો પણ સજ્જન માણસ તરીકે આવી ચર્ચાનું ઉત્થાન સમજવું જોઇએ.

क्षीणमपि એ પાઠની ઉપર अथैवमङ्गीकृत्याऽपि...हीनमपि સુધીના શબ્દોનો સમન્વય કરવામાં આવે તો જે જે વસ્તુ બીજા મુદ્દાના સમર્થનમાં કહેવામાં આવી છે તે ખોટી ઠરે. આથી જાણી જોઈને ઉપરના શબ્દ ઉડાડી મુકી પાઠ રજુ કર્યો છે.

જે જે વાતો ગ્રંથકારશ્રીએ સંભળાવી છે એવું લખનાર એ વર્ગે જાણવું જોઈએ કે—

આ પાઠની ઉપર જે ખરતરો આઠમ આદિના ક્ષયે સાતમ આદિને આઠમ આદિરૂપે બનાવે છે પરંતુ ચૌદશના ક્ષયે પૂનમને દિવસે ચૌદશ કરવી એમ કહી અર્ધ જરતીય ન્યાય લગાડે છે. તેને આશ્રીને કહ્યું છે નહિ કે પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે ઉદયજ લેવો તેના માટે છે, દેવસૂર તપાગચ્છ અર્ધ જરતી ન્યાયને અનુસરતો નથી તથા આ વાત રજુ થયેલ મુસદ્દાના વિષય બહાર છે તેમજ "तद्भोग गन्धस्या०" એ શબ્દ પણ ખરતરગચ્છીયોને આશ્રયિને કહેવામાં આવ્યો છે કારણકે તેઓ ભોગ

---

૧ આ પૃષ્ઠ દસ આ. રામચંદ્રસૂરિજી મહારાજે સ્વપક્ષસ્થાપનની પોતાની સહીવાળી આપેલ કોપીનુ સમજવુ એમ બીજા પૃષ્ઠોમાં પણ સમજવું.

३'चतुर्दशी पौर्णमासी चेदुभे अप्याराध्यत्वेन सम्मतेस्त स्तद्यदि भवदुक्तरीतिराश्रीयते तर्हि पौर्णमास्येवाराधिता, चतुर्दश्याश्चाराधनं दत्तांजलीव भवेत्' [मुद्रित मत-पृ-५]. આવું ફરમાવે છે.

બહુલતાને અવલંબે છે જ્યારે પૂનમે ચૌદશ કરશો. તો ભોગ પણ નથી તેમ તેને ઠપકો આપ્યો છે.

આથી પ્રસંગ કે ચર્ચા ગ્રન્થના ચર્ચાના વિષયને સમજ્યા વિના જ્યાં ત્યાં જોડવું એ ઠીક નથી.]

એ વર્ગે પોતાના સ્પષ્ટીકરણમાં
અવળી રીતે રજુ કરેલ
પાઠ ૩ ञ.

चतुर्दशी-पौर्णमासी-चेदुभे अप्याराध्यत्वेन सम्मते स्तस्तद्यदि भवदुक्तरीतिराश्रीयते तर्हि पौर्णमास्येवाराधिता, चतुर्दश्याश्चारधनं दत्तांजलीव भवेत्।

[यदि च तत्क्षये तदाराधनं व्यतीतमेव तर्हि सुहृद्भावेन पृच्छामि-किं किमप्यष्टम्या रहोवृत्त्या समर्पितं, यत्नष्टाऽप्यष्टमी पराभृत्याभिमन्यते, पाक्षिकेण च किमपराद्धं? यत्तस्य नामापि न सहते इति।]

(श्री तत्त्वतरंगिणी पृष्ठ ५)

એ વર્ગે રજુ કરેલ પાઠનો અર્થ આપ્યો નથી તેથી એ વર્ગે રજુ કરેલ પાઠનો શુદ્ધ અર્થ અમો આપીએ છીએ

પાઠ ૩ નો અર્થ व

જો ચૌદશ અને પૂનમ બન્નેય (ફરજીયાત પર્વતિથિ રૂપ) આરાધ્યપણે સમ્મત છે તો પછી જો તમે કહેલી (ખરતરો ચૌદશના ક્ષયની વખતે પૂનમને દિવસે ચૌદશ કરે છે તે) રીતિ લેવામાં આવે તો (તે દિવસની તિથિ પૂનમ તરીકે માનીને આરાધી છે માટે) પૂનમની તિથિનું જ આરાધન થયું, પરંતુ ચૌદશના આરાધનને તો (ચૌદશની સમગ્ર ક્રિયા ખરતરો તે દહાડે કરે છે પરંતુ તે દિવસની "ચૌદશ" સંજ્ઞા નથી રાખતા માટે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે) અંજલિ દીધા જેવુંજ થાય.

[જો તે (ચૌદશ)નો ક્ષય હોવાથી તે (ચૌદશ)નું આરાધન ક્ષય પામ્યું, (એમ કહેતો) તો હું મિત્રભાવે પુછું છું કે-શું અષ્ટમીએ તમને ખાનગીમાં કંઇક આપ્યું છે? કે જેથી (ટીપ્પણામાં) ક્ષય પામેલી પણ આઠમને પલટાવીને (સાતમ ઉદયવાળી છે તેને ખસેડીને પણ અષ્ટમી તરીકે) માનવામાં આવે છે? (અને જો એમ ફેરવીને પણ જો માનો જ છો) તો

१ આ [ ] કૌંસમાં આપેલ પાઠ 'चतुर्दशी' ના પાઠની નીચે તેની સાથે અર્થના સબંધવાળો છે. તે નથી આપ્યો અને તેની પછી 'नन्वं' નો પંદર લીટીનો ચોથો પાઠ આપ્યો છે.

એથી પણ સિદ્ધ થાય છે કે—ચતુર્દશી ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થયેલી હોય તે છતાં તે દિવસે તેને ન મનાય તો અન્ય દિવસે તેનું આરોપણ કરીને માનવા છતાં પણ ચતુર્દશીના આરાધનને અંજલિ દીધા જેવુંજ થાય એમ નહિ પણ દત્તાંજલિ કર્યાનુંજ કહેવાય !

પછી પાક્ષિકે (ચૌદશે) શો અપરાધ કર્યો છે કે જેથી તેનું નામ પણ સહન કરાતું નથી?]

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ.

પાઠ ૩ ક

આ પાઠ ચૌદશ ને પૂનમ બન્નેને સ્વતંત્ર ફરજિયાત પર્વતિથિ માનવાનું જણાવે છે તેથી નવો વર્ગ અમાવાસ્યા અને પૂણિમાના ક્ષયની વખતે ચૌદશ, પૂનમ કે ચૌદશ અમાવાસ્યાને એકઠા માનવાનું કહે છે તે ખોટું ઠરે છે.

આ પાઠ તે તે પર્વતિથિના નામે આરાધના કરવામાં આવે તો પણ જો તે દિવસને તે પર્વતિથિ તરીકે ગણવામાં ન આવે તો તે તિથિની તે દિવસે આરાધના કરેલી હોય તો પણ તે આરાધના તે તિથિની ગણાય નહિ, એમ સ્પષ્ટ કરે છે, કેમકે ખરતરો ચૌદશના ક્ષયની વખતે પૂનમને દિવસે ચૌદશની સંપૂર્ણ આરાધના કરે છે છતાં શાસ્ત્રકારે આજ તે દિવસે ચૌદશ ન માની પણ પૂનમ જ માની અને તેથી ચૌદશના આરાધનને જલાંજલિ દીધાનું જણાવ્યું.

આ ઉપરથી નવો માર્ગ અષ્ટમી ચતુર્દશી આદિના ક્ષયે સાતમ-તેરશ વિગેરેને દિવસે સાતમ-તેરશ વિગેરે તિથિ માને અને તેમાં આઠમ ચૌદશ વિગેરેનું આરાધન પણ કરે તોપણ તે તિથિના આરાધનને તેણે જલાંજલિ દીધી કહેવાય. એટલે આ પાઠ તેઓને કોઈપણ પ્રકારે પોષક તો નથી. પરંતુ બળાત્કારે સાતમ અને તેરશ આદિને સાતમ તેરશની સંજ્ઞા ખસેડી અષ્ટમી ચતુર્દશી આદિની સંજ્ઞા રાખી અષ્ટમી અને ચૌદશ આદિ પર્વતિથિપણે મનાવનાર છે અને એજ પ્રમાણે શ્રી દેવસૂર સંઘની સામાચારી ચાલે છે.

વળી આશ્ચર્ય તો એ છે કે-એક દિવસે બે તિથિની આરાધના તે વખતે પણ ખરતરગચ્છવાળાઓ કે તપગચ્છવાળાઓ કોઇપણ કરતું જ નહોતું અને તેથીજ અંજલિ દેવાનું અનિષ્ટાપાદન શાસ્ત્રકારે જે પાઠથી કર્યું તે પાઠથી જ આ વર્ગ એક દિવસે બે તિથિના આરાધનને ઇષ્ટાપાદન માનવા તલસે છે.

આ જગોપર એ વાત પણ નક્કી થાય છે કે ન તો એક દિવસે બે પર્વ તિથિ મનાય અને નતો એક દિવસે ફરજિયાત બે પર્વતિથિનું આરાધન થાય.

અહિં એ વાત પણ વિચારવા જેવી છે કે—શ્રી જૈન શાસનમાં આરોપ કરવા દ્વારા પર્વતિથિને માનવાની અને આરાધવાની આજ્ઞા છે કે નહિ ? શ્રી

આવી ચોકખી વાત છતાં નવા વર્ગને જાણ્યા છતાં સુઝતી નથી તેનું કારણ વિચક્ષણો જ સમજી શકે.

આ આપેલા પાઠની પાછળ આગળનો જે પાઠ કે જે પાઠ એ વર્ગના મંતવ્યનો વિઘાતક હોવાથી તેઓએ જાણી જોઇને છોડી દીધો છે તે કોઇપણ પ્રકારે સજજનતાને અનુસરતું ગણાય નહિ. કેમકે આ વચલી લાઇનો છોડીને આગળનો પાઠ પોતે વિસ્તારથી આપે છે. એટલે સજ્જનોને સ્પષ્ટપણે કહેવું પડશે કે-આ [यद्वि.. इति] પાઠ તે વર્ગે ખોટી દાનતથીજ છોડેલો છે.

આ પાઠ દેવસૂર સંઘની સામાચારીનુંજ પોષણ કરે છે અને તે પર્વ તિથિના ક્ષયની વખતે પહેલાની અપર્વ તિથિને પલટાવીને પણ પર્વતિથિની સંજ્ઞા આપવાનું ખરતર ગચ્છવાળા અને તપગચ્છવાળા બન્ને કરતા હતા એમ સ્પષ્ટ જણાવે છે. છતાં નવોવર્ગ સાતમને દિવસે સાતમ માનીને અર્થાત્ અષ્ટમીનો ક્ષય માનીને માત્ર આરાધના કરવાનું જ જણાવે છે, એટલે આ નવો વર્ગ જેમ શ્રી દેવસૂર સંઘથી ઉલટો થયો છે તેમ શાસ્ત્રથી ઉલટો જવા સાથે ખરતરગચ્છ અને તપાગચ્છ બન્નેથી ઉલટો જ ગયો છે.

વળી ગ્રંથકાર બીજી જે હકીકત કહે છે તે પણ ખરેખર વિચારવા જેવી છે તે હકીકત એ છે કે-ખરતરગચ્છવાળાઓ ચૌદશના ક્ષયની વખતે પૂનમને દિવસે ચૌદશની સંપૂર્ણ આરાધના કરે છે, માત્ર ચૌદશનું નામ નથી લેતા પરંતુ પૂનમનું નામ લ્યે છે.

એટલા માત્રથી જ શાસ્ત્રકાર પાક્ષિક બોલે ચૌદશના નામને નહિ સહન થવાનો પ્રશ્ન કરે છે ! આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે-જેઓ તે પર્વતિથિનું નામ તે તે દિવસને આપ્યા શિવાય તે તે પર્વતિથિનું આરાધન કરે તોપણ તે તે પર્વતિથિના નામને ખરતર ગચ્છવાળાની માફક નહિ સહન કરનાર જ બને, એટલે એ વાત હવે છુપી નથી રહી કે-અષ્ટમી ચતુર્દશીના ક્ષયે સાતમ-તેરશ ને આઠમ-ચૌદશ માન્યા શિવાય તે દિવસે આઠમ અને ચૌદશની આરાધના કરનારાઓ આઠમ અને ચૌદશના નામને નહિ સહન કરનારાઓજ છે, એટલે ખરતરગચ્છવાળાઓ તો એકલા પાક્ષિકના નામને નહિ સહન કરનારા છે, ત્યારે આ નવો વર્ગ તેવા પ્રસંગે ક તિથિના નામને નહિ સહન કરનારો જ છે.

આથી સજ્જનો સ્પષ્ટ સમજી શકશે કે ખરતરો ચૌદશના મના જેમ ઇર્ષાળુ છે તેવી રીતે આ નવો પંથ બધી પર્વતિથિઓના નામનો ઇર્ષાળુ છે.

જૈન શાસનમાં તેની આજ્ઞા નથીજ. એ વાતનો અને પ્રસ્તુત મન્તવ્ય ભેદને લગતી બીજી પણ કેટલીક વાતોનો ગ્રન્થકારશ્રીના નીચેના કથનમાંથી ખુલાસો મળી જાય છે.

એ વર્ગે રજુ કરેલ પાઠનો ભાવ.

પાઠ ૩ જી

"ચતુર્દશી ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થઈ નથી એટલે કે તેનો ક્ષય પ્રાપ્ત થયેલો છે. તેવા સંયોગોમાં પણ પૂર્ણિમાએ ચતુર્દશીનું આરોપણ કરીને, ચતુર્દશીની આરાધના કરનારાઓને ગ્રંથકારશ્રી ચતુર્દશી.......આવું ફરમાવે છે." (એ વર્ગ સ્પષ્ટી. પૃ ૧૦ મૂ૦ પૃષ્ઠ ૫૧)

[કોઇપણ ભણેલ માણસ રજુ કરેલ પાઠનો આવો ભાવ કાઢી શકે જ નહિ. આ આખી ચર્ચા ખરતરગચ્છને આશ્રયિને છે આમાં चतुर्दशी पौर्णमासी आराध्यत्वेन सम्मते स्तः' આ શબ્દોનો ભાવ કે અર્થ જણાવ્યો જ નથી.

આ શબ્દો તો એમ કહે છે કે ચૌદશ અને પૂનમ એ બંને તિથિઓ પર્વપણે આપણને બંનેને (ખરતરગચ્છ અને તપાગચ્છ) સંમત છે. આથી એ નવો વર્ગ અમાવાસ્યા અને પૂર્ણિમાના ક્ષયે, ચૌદશ અને પૂનમ કે ચૌદશ અને અમાવાસ્યા ભેગા કરવાનું કહે છે તેને ખોટું ઠરાવે છે એટલે તેણે અર્થ કરતાં તે વાત ઉડાવી દીધી છે.

હવે भवदुक्तरीतिराश्रीयते तर्हि पौर्णमास्येवाराधिता 'चतुर्दश्याश्चाराधनं दत्तांजलीव भवेत्'

આ પાઠનો સમન્વય આ રીતે છે ખરતરગચ્છવાળા આઠમના ક્ષયે સાતમને અષ્ટમીનો વ્યપદેશ કરી આઠમ અને ચૌદશના ક્ષયે પૂનમના દીવસે ચૌદશનું અનુષ્ઠાન કરે છે તેને આશ્રયિને ગ્રંથકાર કહે છે કે આપણે બંનેને ચૌદશ પૂનમ બંને પર્વપણે આરાધ્ય છે. હવે જો તમે પૂનમે ચૌદશનું અનુષ્ઠાન કરશો તો પૂનમ કહી માની અને ચૌદશનું અનુષ્ઠાન કર્યા છતાં ચૌદશની આરાધના નહિ થાય તેને માટે આ પાઠની ઉપર એજ તત્ત્વતરંગિણીના શબ્દો 'किंच पाक्षिककृत्यं पंचदश्यां' 'न युक्तं चतुर्दशी मंतरेण तत्कृत्यस्य निषिद्धत्वात्......चतुर्दशी पौर्णमासी' આ શબ્દો સૂચવે છે કે ચૌદશ કહી માની ચૌદશ આરાધવામાં આવે તોજ ચૌદશ આરાધી ગણાય. આથી તમે કહેલી રીતિ મુજબ ચૌદશનું આરાધન ન થાય તેમજ બંને પર્વતિથિ આરાધવાની છે તે પણ ન બની શકે. આથી આ નવો વર્ગ જે સાતમ તેરશ માની તે દિવસે આઠમ અને ચૌદશની આરાધના કરે છે. તે આરાધન કર્યા છતાં ગ્રંથકારના મત મુજબ તેની આરાધનાને જલાંજલિ દીધી ગણાય.

"नन्वेवं पौर्णमासी क्षये भवतामपि का गतिरिति चेत्, अहो विचारचातुरी, यतस्तत्र चतुर्दश्यां द्वयोरपि विद्यमानत्वेन तस्या अप्याराधनं जातमेवेति जानताऽपि पुनर्नोद्यते ।१। न च तत्रारोपिता सती पूर्णिमाऽऽराध्यते, यतस्त्रुटितत्वेन चतुर्दश्यां पौर्णमास्या वास्तव्येव स्थितिः, युक्तिस्तु तत्रोक्ता वक्ष्यते च क्षीणतिथि वृद्धितिथि–साधारणलक्षणावसरे इति। भवता तु त्रुटित चतुर्दशी पूर्णिमायां त्रुट्या-

આ પાઠની આગળ–પાછળની બે બે લાઈનો જાણી બુઝીને છોડી દઈ આ પાઠ રજુ કર્યો છે. કારણ કે એ વસ્તુ આ પાઠને સ્પષ્ટ કરનાર છતાં પોતાને બાધક હોવાથી તેણે છોડી દીધી છે 'यदि..... इति' સુધીનો આ પાઠ પછી તુર્ત આવેલા શબ્દો સ્પષ્ટ જણાવે છે 'આદમે કાંઈ લાંચ આપી છે કે તેને શુદ્ધ રીતે માનો છો ને પૂનમને ઉલટી રીતે માનો છો.'

આ બે લીટી છોડી દઈ નં. ૪ નો પાઠ ૨૦ લીટીનો રજુ કર્યો છે

આવું ઠેર ઠેર તે વર્ગે પાઠોને રજુ કરવામાં કર્યું છે;]

એ વર્ગે પોતાના સ્પષ્ટીકરણમાં અવળી રીતે રજુ કરેલ

પાઠ ૪ अ

(१) नन्वेवं पौर्णमासीक्षये भवतामपि का गतिरितिचेत्, (२) अहो विचारचातुरी, यतस्तत्र चतुर्दश्यां द्वयोरपि विद्यमानत्वेन तस्या अप्याराधनं जातमेवेति जानताऽपि पुनर्नोद्यते। (३) न च तत्रारोपिता सती पूर्णिमाऽऽराध्यते, यतस्त्रुटितत्वेन चतुर्दश्यां पौर्णिमास्या वास्तव्येव स्थितिः, (४) युक्तिस्तु तत्रोक्ता वक्ष्यते च क्षीणतिथिवृद्धितिथिसाधारणलक्षणावसरे इति।

એ વર્ગે રજુ કરેલ પાઠનો અર્થ તેઓએ આપ્યો નથી તેથી એ વર્ગે રજુ કરેલ પાઠનો શુદ્ધ અર્થ.

પાઠ ૪ ब

(ખરતરો શંકા કરે છે કે–) એવી રીતે પૂનમના ક્ષયે તમારી પણ શી ગતિ થશે?' (આ શંકાના ઉત્તરમાં તપાગચ્છવાળાઓ કહે છે કે) શું વિચારની ચાતુર્યતા! જે કારણમાટે ત્યાં (ટીપ્પણાની) ચૌદશને દિવસે (ટીપ્પણાની અપેક્ષાએ) બન્નેનું વિદ્યમાનપણું હોવાથી તેનું (ક્ષય પામેલી પૂનમનું) પણ આરાધન થયું જ (ગણાય) એ જાણતાં છતાં પણ ફરીથી નકામી વાત કરોછો. ત્યાં (ટીપ્પણાની ચૌદશને દિવસે) (પૂનમનો) આરોપ કરીને પૂર્ણિમા નથી આરાધાતી, કારણકે (પૂનમ) ક્ષય પામેલી હોવાથી (ટીપ્પણાની) ચૌદશમાં પૂનમની વાસ્તવિકજ સ્થિતિ છે, (તે ટીપ્પણાની ચૌદશના દિવસે પૂનમ

ऽऽरोप्याऽऽराध्यते. तस्यां तद्भोगगंधाभावेऽपि तत्वेन स्वीक्रियमाणत्वात्, आरोपस्तु मिथ्याज्ञानं, यदुक्तं प्रमाणनयतत्वालोकालङ्कारे श्रीदेवाचार्यपादैः–"अतस्मिंस्तदध्यव-
२३ सायः समारोपो, यथा शुक्तिकायामिदं रजत"मिति । किंच–क्षीणपाक्षिकानुष्ठानं पौर्णमास्यामनुष्ठीयमानं किं पञ्चदश्यनुष्ठानं पाक्षिकानुष्ठानं वा व्यपदिश्यते ? आद्ये पाक्षिकानुष्ठानविलोपापत्तिः, द्वितीये स्पष्टमेव मृषाभाषणं पञ्चदश्या एव चतुर्दशीत्वेन व्यपदिश्यमानत्वात् । न च क्षीणे पाक्षिके त्रयोदश्यां चतुर्दशीज्ञानमारोपरूपं भविष्यतीति वाच्यं, तत्रारोपलक्षणस्यासंभवात्, नहि घटपटवति भूतले घटपटौस्त इति ज्ञानं कनकरत्नमयकुण्डले (वा) कनकरत्नज्ञानं (वा) भ्रान्तं भवितुमर्हति, एवमेकस्मिन्नेव रव्यादिवारलक्षणे वासरे द्वयोरपि तिथ्योः समाप्तत्वेन विद्यमानत्वात् फौत-

[ટિપ્પણી ચોથી ચાલુ]

(५) भवता तु त्रुटितचतुर्दशी पूर्णिमायां बुद्ध्याऽऽरोप्याऽऽराध्यते, तस्यां तद्भोग गन्धाभावेऽपि तत्वेन स्वीक्रियमाणत्वात्, आरोपस्तु मिथ्याज्ञानं यदुक्तं प्रमाणनयतत्वालोकालङ्कारे श्रीदेवाचार्यपादैः– "अतस्मिंस्तदध्यवसायः समारोपो, यथा शुक्तिकायामिदं रजत" मिति ।

(६) किंच–क्षीणपाक्षिकानुष्ठानं पौर्णमास्यामनुष्ठीयमानं किं पञ्चदश्यनुष्ठानं पाक्षिकानुष्ठानं वा व्यपदिश्यते ?(७) आद्ये पाक्षिकानुष्ठानविलोपापत्तिः (८) द्वितीये स्पष्टमेव मृषाभाषणं, पञ्चदश्या एव चतुर्दशीत्वेन व्यपदिश्यमानत्वात्, (९) न च क्षीणे पाक्षिके त्रयोदश्यां चतुर्दशीज्ञानमारोपरूपं भविष्यतीति वाच्य, तत्रारोपलक्षणस्याऽसंभवात्, नहि घटपटवति भूतले घटपटौस्त इति ज्ञानं कनकरत्नमयकुंडले (वा)

માનવા બાબતની) યુક્તિઓ તો ક્ષીણ પર્વતિથિ અને વૃદ્ધિ પામેલી પર્વતિથિ માટેના સામાન્ય લક્ષણ કરવાના પ્રસંગે કહેવાય છે અને કહેવાશે.

(તપગચ્છવાળા, ખરતરગચ્છવાળાને કહે છે કે–) તમો તો ક્ષીણ પામેલી ચતુર્દશીને પૂર્ણિમાને દિવસે (માત્ર) બુદ્ધિથી આરોપ કરીને આરાધો છો ! તે (પૂનમને) દિવસે તે (ચૌદશ)ના ભોગની ગન્ધનો અભાવ છતાં પણ તે (ચૌદશ) પણે સ્વીકારતા હોવાથી

આરોપ તો મિથ્યા જ્ઞાન છે જે માટે 'પ્રમાણનયતત્ત્વલોકાલંકાર' માં શ્રી પરમારાધ્ય દેવાચાર્યજીએ કહ્યું છે કે–જે વસ્તુ જેમાં ન હોય તેમાં તેનો નિશ્ચય કરવો તે સમારોપ છે " જેમકે છીપમાં આ રૂપું છે" એ પ્રમાણે.

વળી ખરતરોને પૂછે છે કે–પૂનમે ક્ષીણ પામેલી પાક્ષિક (ચૌદશ) ના અનુષ્ઠાનને આરાધતાં (તેને) પૂનમનું અનુષ્ઠાન કહેશો કે પાક્ષિક (ચૌદશ) નું ? પહેલું 'પૂનમનું' (કહો તો) પાક્ષિક (ચૌદશ)ના અનુષ્ઠાનના લોપની આપત્તિ આવે, બીજું–ચૌદશનું' (કહો તો) સ્પષ્ટ મૃષાવાદ છે. પૂનમનો જ ચૌદશપણે વ્યપદેશ કરાતો હોવાથી

स्कृत्यमारोपज्ञानम् ? अतएवात्रैव प्रकरणे 'संपुण्णत्ति अ काउ' मिति गाथायां या तिथिर्यस्मिन्नेवादित्यादिवारलक्षणे दिने समाप्यते स दिनस्तत्तिथित्वेन स्वीकार्य इत्याद्यर्थे संमोहो न कार्य इति । अथानन्तर्यस्थितासु द्वित्रादिकल्याणकतिथिषु किमेवाङ्गीक्रियते इति चेत्, अहो वैदग्ध्यं भवतः, यतः स्वविनाशाय स्वशस्त्रमुत्तेजीत्यास्मत्करकुशेशये न्यस्यते, यतो ह्यस्माकमग्रेतनकल्याणकतिथिपाते प्राचीनकल्याणकतिथौ द्वयोरपि विद्यमानत्वादिष्टापत्तिरेवोत्तरं, भवता तु प्राचीनाया उत्तरस्याश्च तिथिपाते [तिथेः

कनकरत्नज्ञानं भ्रान्तं भवितुमर्हति, एवमेकस्मिन्नेव रव्यादिवारलक्षणे वासरे द्वयोरपि तिथ्योः समाप्तत्वेन विद्यमानत्वात् कौतस्कुत्यमारोपज्ञानम् ? अत एवात्रैव प्रकरणे "संपुण्णत्ति अ काउ" मिति गाथायां या तिथिर्यस्मिन्नेवादित्यादिवारलक्षणे दिने समाप्यते स दिनस्तत्तिथित्वेन स्वीकार्य इत्याद्यर्थे संमोहो न कार्य इति।

(१०) अथानन्तर्यस्थितासु द्वित्र्यादिकल्याणकतिथिषु किमेवमेवाङ्गीक्रियते इति चेत् अहो वैदग्ध्यं भवतः, यतः स्वविनाशाय स्वशस्त्रमुत्तेजीत्यास्मत्करकुशेशये न्यस्यते, (११) यतो ह्यस्माकमग्रेतनकल्याणकतिथिपाते प्राचीनकल्याणकतिथौ द्वयोरपि विद्यमानत्वादिष्टापत्तिरेवोत्तरं, (१२) ... तु प्राचीनाया उत्तरस्याश्च तिथि- ... उभयप्राप्त्याकाशमेवावलोकनीयमुभ- ... ।

આ ઉપરથી 'પાક્ષિક (ચૌદશ)નો ક્ષય હોય ત્યારે (ટીપણાની) તેરશે ચૌદશ કરવી તે આરોપ રૂપ થશે.' (એમ કોઈ શંકા કરે તો તે માટે કહે છે કે) તેમ ન કહેવું. કારણ કે ત્યાં (તેરશે) આરોપના લક્ષણનો અસંભવ હોવાથી, જેવી રીતે ઘટ અને પટવાળી જમીન ઉપર "ઘટપટ છે" એવું જ્ઞાન, અથવા તો કનક અને રત્નમય કુંડલમાં કનકરત્નમય જ્ઞાન ભ્રમવાળું કહેવાય નહિ જ. તેવીજરીતે એકજ રવિ વિગેરે વારના લક્ષણવાળા દિવસે બન્નેય તિથિઓનું સમાપ્તિપણું હોવાથી આરોપ જ્ઞાન કેવીરીતે કહેવાય ?

એટલા માટે આજ પ્રકરણમાં संपुण्णत्तिअ काउ० ગાથામાં (અપાતા) જે તિથિ જે રવિ આદિ વારના લક્ષણવાળા દિવસે સમાપ્ત થાય તે દિવસ તે તિથિપણે સ્વીકારવો, એ વિગેરે અર્થમાં સંમોહ ન કરવો.

અનન્તરપણે રહેલી બે, ત્રણ વિગેરે કલ્યાણક પર્વતિથિઓના (પ્રસંગો) માં શું આમ (ફરજિયાત પર્વતિથિની પેઠે પૂર્વે પૂર્વે જવાનું)જ અંગીકાર કરાય છે ? (એમ કોઈ શંકા કરે તો તેવાને માટે કહે છે કે) તમારું ડહાપણ આશ્ચર્યકારક છે! જે કારણથી પોતાના નાશને માટે પોતે શસ્ત્રને સજ્જ કરીને અમારા

पातें] उभयात्राप्याकाशमेवावलोकनीयमुभयपाशादिति । ननु कथं तर्हि अनन्तरदिने भविष्यद्वर्पकल्याणकतिथिदिने च पृथक् तपः समाचर्यते इति चेत्, उच्यते, कल्याणकाराधको हि प्रायस्तपोविशेपकरणाभिग्रही भवति, स च द्विधा–निरन्तरतपश्चिकीर्षुः

કરકમળમાં અપાય છે! જે માટે અમારે તો આગળની કલ્યાણક તિથિના ક્ષયે પાછળની કલ્યાણક તિથિમાં બન્નેયનું વિદ્યમાનપણું હોવાથી ઈષ્ટાપત્તિજ છે (આરોપ કરવો પડતો નથી.) અને તમારે (શંકાકારને) તો પાછળની અને આગળની બન્નેય (કલ્યાણક તિથિ)માં આકાશજ દેખવું પડશે બન્ને બાજુ આપત્તિ હોવાથી.

(१३) ननु कथं तर्ह्यनंतरदिने भविष्यद्वर्पकल्याणकतिथिदिने च पृथक् तपः समाचर्यते इति चेत्, (१४) उच्यते, कल्याणकाराधको हि प्रायस्तपोविशेपकरणाभिग्रही भवति, (१५) स च द्विधा-निरन्तरतपश्चिकीर्षुः सान्तरतपश्चिकीर्षुश्च, तत्राद्य एकस्मिन् दिने द्वयोरपि कल्याणकतिथ्योर्विद्यमानत्वेन तदाराधकोऽपि सन्ननंतरोत्तरदिनमादायैव तपःपूरको भवति, नान्यथा, (१६) [1]यथा पूर्णिमापाते पाक्षिकचातुर्मासिक-षष्ठतपोऽभिग्रहीति, द्वितीयस्तु भविष्यद्वर्पतत्कल्याणकतिथियुक्तदिनमादायैवेति नात्र शङ्कावकाश इति, युक्तिरिक्तत्वात्, न च कस्यचित्प्रमेय शङ्काज्वरनाशौषधीति गाथार्थः ॥५॥

(श्री तत्त्वतरंगिणी मुद्रित पृष्ठ ५ ६)

જો એમ છે તો બીજે દિવસે અથવા તો બીજા વર્ષની તે કલ્યાણક તિથિના દિવસે પૃથક્ તપ કેમ કરાય છે? (એમ કોઇ શંકા કરે તો તેના સમાધાન માટે) કહેવાય છે કે કલ્યાણકનો આરાધક પ્રાયઃ તપવિશેષ કરવાના અભિગ્રહવાળો હોય છે. તે (આરાધક) બે પ્રકારે છે નિરન્તર તપ કરવાવાળો અને સાન્તર તપ કરવાવાળો.

તેમાં પહેલો (નિરન્તર તપ કરવાવાળો) એક દિવસે બન્નેય કલ્યાણક તિથિઓનું વિદ્યમાનપણું હોવાથી તે (બન્નેય કલ્યાણક તિથિ)નો આરાધક થયો છતો અનંતર બીજા દિવસને ગ્રહણ કરીનેજ તપ પૂરો કરનાર થાય છે. અન્યથા નહિ. જેમ પૂનમના ક્ષયે પક્ખી અને ચૌમાસી છઠ તપનો અભિગ્રહવાળો (અનંતર બીજા દિવસને ગ્રહણ કરીનેજ તપ પૂરો કરનાર બને છે તેમ) બીજો (સાન્તર તપ કરવાવાળો) તે પછીના વર્ષના તે કલ્યાણકની તિથિવાળા દિવસને ગ્રહણ કરીનેજ (તે કલ્યાણક તિથિનો તપ પૂરો કરનાર બને છે.)

અહિં શંકાને અવકાશ નથી યુક્તિરહિતપણું હોવાથી અને કોઈને શંકાજ્વરને નાશ કરવાની ઔષધિ નથી આ પ્રમાણે ગાથાર્થ છે.

[1] આ પાઠમાં મુકવામાં આવેલ ૧-૧૬ અંક સ્પષ્ટીકરણને સમજાવવા માટે છે.

सान्तरतपश्चिकीर्पुश्च, तत्राच एकस्मिन् दिने द्वयोरपि कल्याणकतिथ्योर्विद्यमानत्वेन तदाराधकोऽपि सन्ननन्तरोत्तरदिनमादायैव तपःपूरको भवति नान्यथा, यथा पूर्णिमापाते पाक्षिकचातुर्मासिकषष्ठतपोऽभिमहीति द्वितीयस्तु भविष्यद्दर्पतत्कल्याणकतिथियुक्तदिनमादायैवेति नात्र शङ्कावकाश इति, युक्तिरिक्तत्वात्, न च समूचित्वमेव शंकाज्वरनाशौपधीति गाथार्थः [यथा पूर्णिमापाते चातुर्मासिकषष्ठतपोऽभिमही अपरदिनमादायैव तपः पूरकः द्वितीयस्तु भविष्यद्दर्पतत्कल्याणकतिथियुक्तं दिनमादायैवेति न किंचिदनुपपन्नम्, अत्र तत्र तावद्युक्तिरिक्तत्वात्सूचित्वमेवशङ्काज्वरनाशौषधीति गाथार्थः] (मुद्रित प्रत पृ० ५–६)

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ.

પાઠ ૪ क

(ખરતરોએ એક અપેક્ષાએ ચૌદશનો ક્ષય હોનાથી ચૌદશનું અનુષ્ઠાન ગયું છે એમ માન્યું ત્યારે શાસ્ત્રકારે જણાવ્યું કે શું અષ્ટમીએ તમને ખાનગીપણે કંઈક આપેલું છે કે જેથી ક્ષય પામેલી એવી આઠમ પણ પલટાવીને માનો છો ? અને પક્ખીએ તમારો શો ગુન્હો કર્યો છે કે જેથી તેનું નામ પણ સહન કરતા નથી !

આવી રીતે પક્ખીના નામને સહન નહિ કરવાના ઓલંભા ઉપર ખરતર શંકા કરે છે કે नन्वेव.........का गति

(૧) શંકા–એવી રીતે પૂનમનો ક્ષય હોય ત્યારે તમારી પણ શી ગતિ થશે !

(અર્થાત્ તમે પણ ચૌદશને દિવસે ચૌદશ કે પક્ખીના નામને તે દિવસે સહન કરશો નહિ અને તેરશને દિવસે ચૌદશ કરી ચૌદશના દિવસને ચૌદશ કે પક્ખીનું નામ નહિ બોલતાં પૂનમનુંજ નામ આપશો.

નવા વર્ગના કહેવા પ્રમાણે આ શંકા પૂનમના નામને માટે નથી પરંતુ ચૌદશ એટલે પક્ખીના નામને માટે છે. વળી એ નવા વર્ગના કહેવા પ્રમાણે પૂનમના ક્ષયે ચૌદશ અને પૂનમ એકઠા થતાં હોત તો ચૌદશના કે પૂનમના એકેયના નામને આપત્તિ આવતજ નહિ એટલે સ્પષ્ટ થાય છે કે એક દિવસે **બે તિથિ બોલાતી પણ નહોતી અને આરાધાતી પણ નહોતી.**

(૨) આ શંકાના સમાધાનમાં શાસ્ત્રકાર કહે છે કે ટીપ્પણાની ચૌદશને દિવસે ટિપ્પણાની અપેક્ષાએ બન્નેનું વિદ્યમાનપણું છે માટે ક્ષીણ એવી પૂનમનું પણ આરાધન થાયજ છે થઈજ છે એ વાત જાણ્યા છતાં પણ ફરીથી નકામી કહો છો !

(જેવી રીતે ક્ષય પામેલી પૂનમ ચૌદશને દિવસે વિદ્યમાન છે તેવીજ રીતે ક્ષય નહિ પામેલી પૂનમ વિગેરે તિથિઓ પણ તેની પહેલાની તિથિઓમાં વિદ્યમાન તો હોયજ છે. પરંતુ તેવી વિદ્યમાનતા માત્રથી તે તે તિથિઓની

૨૪ (ઉપરના પાઠમાં જે ભાગની નીચે લીટી દોરી છે તે પાઠ પણ મુદ્રિત પ્રતમાંનો છે, પણ તેની જગ્યાએ હસ્તલિખિત પ્રતિમાં જે પાઠ છે તે સૂચવવાને માટેજ પાઠની નીચે લીટી દોરીને તેની પાસે [ ] આવો કૌંસ કરી હસ્તલિખિત પ્રતિમાંનો પાઠ મૂક્યો છે.

તે તે પૂર્વ તિથિઓમાં આરાધના થતી નથી. કેમકે સૂર્યોદયની વખતે તે તે પર્વ તિથિઓ વિદ્યમાન હોય છે તોજ તેની આરાધના થાય છે એટલે વિદ્યમાનતા હોવાથી જે અહિં આરાધના જણાવી છે તે ખરતરના પક્ષની અપેક્ષાએ છે. કેમકે તેઓ વિદ્યમાનતા અને ભોગના નામે આરાધના માને છે.

અહિં જો બે તિથિઓ ભેગી માનવાની હોતતો બન્નેનું વિદ્યમાનપણું કહીને એકલી પૂનમની આરાધના ન જણાવત પરંતુ વિદ્યમાનપણા રૂપ હેતુથી બેયની આરાધના જણાવત અને તેથી विद्यमानत्वेन द्वयोरप्याराधनम् લખત 'तस्या अप्याराधनम्' લખ્યું છે તે ન લખત.

વળી આગળ જે આરોપજ્ઞાન કહેવાનો પ્રસંગ આવે છે. તે પણ આવત નહિં. આખો અવયવી એવો દિવસ પૂનમપણે માનવાનો હોય તોજ આરોપની શંકાનો વખત આવે. ચૌદશના એક ભાગમાં તો પૂનમનીજ વિદ્યમાનતા બન્ને પક્ષે સ્વીકારેલી છે, એટલે ચૌદશમાં પૂનમનીજ વિદ્યમાનતા બન્ને પક્ષે સ્વીકારેલી છે, એટલે ચૌદશમાં પૂનમના આરોપની શંકાને અવકાશજ રહેતો નથી.)

(૩) (ચૌદશના આખા દિવસને પૂનમ તરીકે માનવામાં આવે તો પૂનમે ચૌદશ માનતાં જેમ આરોપ ગણાય તેમ ચૌદશના દિવસના એક ભાગમાં ચૌદશ હોવાથી તે પૂનમ તરીકે માનતાં આરોપ ગણાવો જોઇએ એમ પર શંકા ધારીને ખરતરોને કહે છે કે) તે ચૌદશને દિવસે જે પૂનમ આરાધાય તે પણ પૂનમનો આરોપ કરીનેજ નથી આરાધાતી, અર્થાત્ ચૌદશને દિવસે પૂનમ વિદ્યમાન છતાં ચૌદશના ભાગમાં તો પૂનમનો આરોપ કરવોજ નથી પડતો. કેમકે પૂનમ ક્ષય પામેલી હોવાથી ચૌદશની તિથિને દિવસે પૂનમની વાસ્તવિક સ્થિતિ છે. નહિ કે આરોપિત સ્થિતિ છે.

(ટીપ્પણાની ચૌદશને દિવસે પૂનમની સ્થિતિ વાસ્તવિક છે, એમ ઠરાવવામાં 'વિદ્યમાનતા' હેતુ ન રાખતાં 'त्रुटितत्वेन' એ શબ્દથી ક્ષયનો હેતુ જે રાખ્યો છે તે ક્ષયેપૂર્વાના સિદ્ધાંતથી ચૌદશને પૂનમ મનાવવા માટેજ છે.)

(૪) તે ચાદશના દિવસને પૂનમ તરીકે માનવામાં યુક્તિ ક્ષીણતિથિ વૃદ્ધિ તિથિના સાધારણ લક્ષણ અવસરે આગળ કહેલી છે.

'ચૌદશના ક્ષયે તેરસને દિવસે 'તેરશના વ્યપદેશનો અભાવ કહીને પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં ચૌદશજ છે એવો વ્યપદેશ સંઘમાં થાય છે.' એમ જણાવેલું છે. વળી આગળ પણ ક્ષીણ તિથિ વૃદ્ધિ તિથિના લક્ષણની વખતે ખરતરને

૨૫ ગ્રન્થકારશ્રીએ ઉપરનું કથન પ્રશ્નોત્તર રૂપે રજુ કરેલું છે. ચતુર્દશીના ક્ષયે પૂર્ણિમામાં ચતુર્દશીનું આરોપણ કરીને પાક્ષિકાનુષ્ઠાન કરનાર ખરતરગચ્છીએ પોતાના મતના સમર્થન માટે શ્રી તપાગચ્છની શાસ્ત્રસિદ્ધ પ્રવૃત્તિને અંગે પ્રશ્નો કર્યા હોય અને ગ્રન્થકારશ્રી. તે પ્રશ્નોના શ્રી તપાગચ્છની શાસ્ત્ર સિદ્ધ પ્રવૃત્તિના વ્યાજબીપણાને દર્શાવવા સાથે શ્રી તપાગચ્છની તે પ્રવૃત્તિથી ખરતર ગચ્છની માન્યતાને સમર્થન મળતું નથી એ સૂચવનારા ઉત્તરો આપ્યા હોય, તેવી રીતિએ ગ્રંથકારશ્રીએ ઉપરનું કથન કરેલું છે. ઉપરના કથનનો ભાવ એ છે કે:—

સમજાવવા માટે સંપૂર્ણ થતી તિથિ માનવી એમ કહેશો તે અપેક્ષાએ પણ ચૌદશને દિવસે છેલ્લી પૂનમજ ચોવીસે કલાક માનવી જોઇએ.)

(૫) (ખરતરોને કહે છે કે—તમે તો ક્ષય પામેલી ચૌદશ પ્રયોગના આધારે તેરશે તો બદલી શકો પરંતુ) ક્ષય પામેલી ચતુર્દશી પૂનમને દિવસે બદલો છો તે તો માત્ર બુદ્ધિથી આરોપીનેજ આરાધો છો. કેમકે તે પૂનમને દિવસે તમારી અપેક્ષાએ પણ ચૌદશના ભોગની ગંધનો અભાવ છતાં પણ (અને પૂનમ માન્યા છતાં પણ) ચૌદશ પણે લો છો. અને એવી રીતનો આરોપ કરવો તે તો મિથ્યાજ્ઞાન છે, જે માટે પૂજ્યશ્રી દેવાચાર્યજીએ 'પ્રમાણનયતત્ત્વાલોકાલંકાર'માં કહ્યું છે કે જેમાં જે વસ્તુ ન હોય તેમાં તેનો નિશ્ચય કરવો તે સમારોપ કહેવાય જેમ છીપ છતાં તેમાં આ રૂપું છે એવું જ્ઞાન (સમારોપ છે)

તે (શાસ્ત્રીય વ્યવહારકે સામાચારીથી નિરપેક્ષપણાને માટે ખરતરોને અંગે આ વચન કહેવામાં આવ્યું છે કેમકે જો એમ ન હોય (અને એકાન્તેજ હોત) તો ચૌદશના ક્ષયની વખતે તેરશના દિવસે તેરશના વ્યપદેશનો અભાવ અને આખો દિવસ ચૌદશ શાસ્ત્રકાર કહેતજ નહિં. વળી શ્રી જીનેશ્વરની મૂર્તિને જીનેશ્વરપણે માની શકતજ નહિં)

(૬) વળી ક્ષય પામેલી એવી ચૌદશનું અનુષ્ઠાન તમે (ખરતરો) પૂનમને દિવસે કરો તેને પૂનમનું અનુષ્ઠાન કહો કે ચૌદશનું અનુષ્ઠાન કહો!

(આ ઉત્તર ગ્રંથથી નક્કી થાય છે કે પૂર્વનું પ્રકરણ પણ ચૌદશના માટેજ હતું વળી ખરતર ગચ્છવાળા કે તપગચ્છવાળા બન્નેમાંથી કોઈપણ એક તિથિ માનીને તે દિવસે બે તિથિના અનુષ્ઠાન કરવાનું માનતુંજ નહોતું કેમકે જો એ નવા વર્ગની માફક એક તિથિએ બે તિથિના અનુષ્ઠાન કરતાં હોતતો ત્રીજો વિકલ્પ ઉભયાનુષ્ઠાનનો પણ જરૂર કરત પણ ગ્રંથમાં તે કહેલ નથી.)

(૭) ખરતરોને કહે છે કે—તે તમે તે પૂનમે કરાતા પક્ખીના અનુષ્ઠાનને પણ પૂનમનું ષ્ઠાન છે એમ કહેશો તો પક્ખીના અનુષ્ઠાનના લોપનો પ્રસંગ આવશે!

(આથી સ્હેજે સમજાય તેવી બીના છે કે—પૂનમને દિવસે પક્ખીનું અનુષ્ઠાન જે ઉપવાસ પક્ખી પ્રતિક્રમણ વિગેરે કરાય છે. તેને અંગેજ પ્રશ્ન છે.

૨૬ ગ્રન્થકારશ્રીએ જ્યારે ખરતરગચ્છીયને એમ કહ્યું કે–'ચૌદશ અને પૂનમ એ બન્નેયનું આરાધ્યપણું આપણ બન્નેને સમ્મત છે. હવે જો તમારી કહેલી રીતિનો આશ્રય કરાય તો પૂનમજ આરાધાઈ એવું થાય અને ચતુર્દશીના આરાધનને તો અંજલિ દીધા જેવુંજ થાય.' વિગેરે, એટલે ખરતર ગચ્છીએ પ્રશ્ન કર્યો કે–'ચતુર્દશીના ક્ષયે અમારી રીતિનો આશ્રય કરવાથી, ચતુર્દશીના આરાધનને અંજલિ દીધા જેવું થાય અને માત્ર પૂનમથી જ આરાધના થાય એવું તમે કહો છો, [1]તો પૂનમના ક્ષયે તમારી પણ શી ગતિ થાય છે? અર્થાત્ પૂનમના ક્ષયે તમારે પણ પૂનમના આરાધનને તો અંજલિ દીધા જેવું થાયજ છે ને?

છતાં એક માત્ર તે દિવસને પાક્ષિક તરીકે ન માને એટલા માત્રથી, પક્ખીના અનુષ્ઠાનનો લોપ થાય છે, એવી આપત્તિ આપી. એટલે એ ઉપરથી બે વાત તો જરૂર સિદ્ધ થાય છે કે આખો દિવસ તે પર્વ તિથિને માન્યા સિવાય તેનું અનુષ્ઠાન કરવામાં આવે તો પણ તે અનુષ્ઠાન તે તિથિનું ગણાયજ નહિ, એટલે અષ્ટમી આદિના ક્ષયની વખતે જો આખો દિવસ અષ્ટમી વિગેરે માનવામાં ન આવે તો અષ્ટમી આદિના અનુષ્ઠાનનો લોપ વ્હોરવોજ પડે આથી બીજી વાત એ પણ સિદ્ધ થાય છે કે આખો દિવસ તિથિ માનવામાં આવે તોજ તે તિથિનુ અનુષ્ઠાન તે દિવસે કરેલું સફળ ગણાય.)

(૮) હવે બીજા વિકલ્પમાં જણાવે છે કે આ તમારૂ બોલવું સ્પષ્ટ જુઠું છે. એટલે પૂનમને દિવસે ક્ષીણ પાક્ષિકનું જે અનુષ્ઠાન કરો છો તે 'પાક્ષિક અનુષ્ઠાન છે' એમ કહેવું તે સર્વથા જુઠું જ છે કેમકે તમોએ માનેલી અને કહેલી પૂનમનેજ ચૌદશ તરીકે તમો કહેવા માંગો છો.

(આથી એક દિવસને બે તિથિપણે ખરતરગચ્છવાળા કે તપગચ્છવાળા, એક પણ કહેતા માનતા નહોતા તેથી આ મૃષાવાદની આપત્તિ આપેલી છે. આ ઉપરથી આજે નવો વર્ગ અષ્ટમી આદિના ક્ષયે માને છે સાતમ વિગેરે અને વ્યપદેશ કરે છે આઠમ વિગેરેનો; એટલે તેઓજ સ્પષ્ટ મૃષાવાદી કેમ ન ગણાય?)

(૯) ચૌદશનો ક્ષય હોય ત્યારે ઉદયવાળી તેરશને દિવસે ચૌદશનું જ્ઞાન આરોપ રૂપ થશે એમ ન કહેવું. કેમકે ત્યાં આરોપના લક્ષણનો સંભવ નથી. જેમ જમીન ઉપર ઘટ અને પટ બંને હોય તે જમીન ઉપર ઘટપટ છે એવું જ્ઞાન અને કનક રત્નમય કુંડલમાં કનક રત્નનું જ્ઞાન ભ્રમવાળું કહેવાય નહિ. એવી રીતે એકજ રવિ વિગેરે વારના દિવસમાં બન્ને તિથિઓનું સમાનપણું હોવાથી આરોપજ્ઞાન કેમ કહેવાય?

આટલાજ માટે આ ગ્રન્થમાં चउण्णत्ति अ पाढ० એ ગાથામાં જે રવિવાર આદિ દિવસે સમાપ્ત થાય તે દિવસ તે તિથિપણે લેવો, ઈત્યાદિક કહેવાશે તેમાં મુંઝાવું નહિ.

૧ અહિં 'यदि च तत्क्षये......न लगते' સુધીની લીટીઓના ભાવાર્થને પણ ઉડાડી દઈ નવ્યેવ નો ભાવાર્થ જોડયો છે.

૨૭ આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી હાલમાં કહે છે તેમ જો તે વખતે શ્રી તપાગચ્છીય સમાજ પૂનમના ક્ષયે તેરશે ચૌદશ અને ચૌદશે પૂનમ—એવી ફેરફેરી કરતો હોત, તો આવો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થવા પામતજ નહિ. એટલે આ પ્રશ્ન પણ એજ પૂરવાર કરે છે કે–તે સમયે શ્રી તપાગચ્છીય સમાજ પૂનમના ક્ષયે ચૌદશેજ ચૌદશ અને પૂનમ બન્નેની સમાપ્તિ હોવાથી ચૌદશેજ ચૌદશ-પૂનમ બન્નેની આરાધના કરતો હતો અને ચતુર્દશીના અનુષ્ઠાનમાં પૂર્ણિમાના અનુષ્ઠાનનો સમાવેશ કરતો હતો. ખરતર ગચ્છીયના ઉપરના પ્રશ્નનો ગ્રન્થકારશ્રીએ જે ઉત્તર આપ્યો છે તે જોતાં પણ અમારા આ કથનનેજ સમર્થન મળે છે પણ આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીના કથનને સમર્થન મળતું નથી.

(આ ઉપરથી સ્હેજે સમજી શકાશે કે એક વારે બે તિથિઓ સમાપ્ત થાય તેથી તેનું વિદ્યમાનપણું હોય છતાં પણ તે દિવસ સમાપ્ત થનારી એકજ તિથિપણે અંગીકાર કરવો; નહિ કે બે તિથિપણે. જો એમ ન હોત તો શાસ્ત્રકાર તે તિથિપણે લેવો એમ નહિ કહેતાં તે તે તિથિપણે લેવો એમજ કહેત.

વળી આ અધિકાર વૃદ્ધિના પ્રકરણમાં પહેલે દિવસે સંપૂર્ણતિથિ માનીને બીજા દિવસની તિથિને સર્વથા નહિ માનનાર એવા ખરતરોને સંપૂર્ણતાના નામે કહેવામાં આવેલો છે. શ્રી તપાગચ્છવાળા તો ભોગ કે સમાપ્તિને અંગે તિથિ ન માનતાં ક્ષય વૃદ્ધિના પ્રસંગ સિવાય ઉદયને અંગેજ તિથિ માનનાર છે. અને પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિના પ્રસંગમાં અનુક્રમે પૂર્વતિથિનો ઉદય અને ઉત્તર તિથિનો ઉદયજ પર્વપણે માનનારો છે.

શાસ્ત્રકારે પોતે તો પૂનમના ક્ષયની વખતે, ચૌદશને દિવસે પૂનમ કરવાનું અને તેથીજ તેરશને દિવસે ચૌદશ કરવાનું રાખેલું હોવાથીજ ખરતર તરફથી આ પ્રકારે શંકા કરવામાં આવી છે કે)

(૧૦) અનન્તરપણે રહેલી બે ત્રણ, ચાર કલ્યાણક તિથિઓમાં પણ શું તમે એમજ ફરજિયાત રૂપ તિથિની પો પૂર્વે પૂર્વે જવાનું કરશો?

આવી શંકાના ઉત્તરમાં ગ્રન્થકાર કહે છે કે તમારું કહાપણ આશ્ચર્યકારક છે. કેમકે તમે પોતાના નાશને માટે પોતાનું શસ્ત્ર સજીને અમારા હસ્તકમલમાં મૂકો છો.

આ નવો વર્ગ જેમ એક દિવસે બે અગર વધારે તિથિનું આરાધન માને છે, તેમ જો શાસ્ત્રકાર માનતા હોત તો અહિં કલ્યાણકની અનેક તિથિઓની એક સાથે આરાધનાની વાતની આ શંકાને અને શાસ્ત્રકારે આપેલા સમાધાનને પણ અવકાશ ન હતો.

વળી બે તિથિનું વિદ્યમાનપણું કહીને પણ આરાધના તો એકનીજ જણાવી છે. એટલે સ્પષ્ટ છે કે એક દિવસે એક કલ્યાણક તિથિ મનાતી હતી.

(૧૧) કેમકે અમારે તો આગળની દસમી જેવી કલ્યાણકની તિથિ ક્ષય પામેલી હોય તો તેની પહેલી દીપણાની નોમની કલ્યાણક તિથિમાં એપનું વિદ્યમાનપણું હોવાથી તે આગળની દશમી રૂપ કલ્યાણક તિથિને માનવાની સવળતા રૂપ ઇષ્ટજ થાય છે.

૨૮ *[1]'પૂનમના ક્ષયે તમારી પણ શી ગતિ થાય છે?' એવા ખરતરગચ્છીએ પૂછેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતાં. ગ્રન્થકારશ્રી ફરમાવે છે કે [2]પૂનમના ક્ષયે ચતુર્દશીમાં ચતુર્દશી અને પૂર્ણિમાએ બન્નેયનું વિદ્યમાનપણું હોવાના કારણે ચતુર્દશીમાં પૂર્ણિમાનું આરાધન પણ થઈજ ગયું! ચૌદશે અમે જે પૂર્ણિમાનું આરાધન કરીએ છીએ, [3]તે ચૌદશમાં પૂનમનો આરોપ કરીને કરતા નથી. કારણ કે–પૂર્ણિમાનો ક્ષય હોવાથી ચતુર્દશીમાં પૂર્ણિમાની વાસ્તવિક સ્થિતિ છે. [4]તમે તો ક્ષીણ ચતુર્દશીની આરાધના પૂર્ણિમામાં કરો છો તે પૂર્ણિમામાં ચતુર્દશીનું બુદ્ધિથી આરોપણ કરીને કરો છો. કારણકે પૂર્ણિમામાં ચતુર્દશીના ભોગવટાની ગન્ધનો અભાવ હોવા છતાં પણ તમે પૂર્ણિમાનો ચતુર્દશીપણે સ્વીકાર કરો છો અને આરોપ એ તો મિથ્યાજ્ઞાન છે.'

૨૯ તે વખતે શ્રી તપાગચ્છીય સમાજ જો પૂનમના ક્ષયે તેરસે ચૌદશ માનવાની અને પૂનમની વૃદ્ધિએ પહેલી પૂનમે ચૌદશ માનવાની આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી કહે છે. તેવી હેરફેરી કરતો હોત તો ગ્રન્થકારશ્રી આવો ઉત્તર આપી શકત જ નહિ કારણકે–પહેલી પૂનમમાં ચતુર્દશીના ભોગવટાની ગંધ સરખી પણ હોય નહિ એ દેખીતી વાત છે અને ચૌદશ ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થતી હોવા છતાં પણ ચૌદશનું તેરશે આરોપણ કરતા હોત તો અહિં ઉદયતિથિ ચૌદશની વિરાધનાનો પ્રશ્ન પણ ઉદ્ભવ્યા વિના રહેતજ નહિ. ગ્રન્થકારશ્રી કમથી કમ, એ પ્રશ્નનો પોતાને અભિમત એવો ખુલાસો આપવાને માટે પણ ઉદયતિથિ ચૌદશને છોડીને તેરશે તેનું આરોપણ થાય કે નહિ?'– એવો પ્રશ્ન ઉભો કરતજ. અહિં તો તેવો પ્રશ્ન ઉભો કરવામાં આવ્યો નથી અને પૂર્ણિમાએ ચૌદશના ભોગની ગન્ધ નહિ હોવાના કારણને જણાવીને ગ્રન્થકારશ્રીએ ખરતર ગચ્છીયને આરોપ કરીને આરાધના કરનારો ઠરાવી તેના આરોપને મિથ્યાજ્ઞાન તરીકે જણાવેલ છે.

૩૦ હવે આગળ ચાલતાં ગ્રન્થકારશ્રી ખરતર ગચ્છીયને ઉદ્દેશીને એવા ભાવનો પ્રશ્ન કરે છે કે–[5]ક્ષીણ પાક્ષિકના અનુષ્ઠાનને પૂર્ણિમામાં આચરતાં તે અનુષ્ઠાનને તમે પાક્ષિકનું અનુષ્ઠાન કહેશો કે પૂર્ણિમાનું અનુષ્ઠાન કહેશો?' આવો પ્રશ્ન કરીને ગ્રન્થ-

---

(આગળ આગળની તિથિ પાછળ પાછળની તિથિમાં વિદ્યમાન હોવાથી તે તે એક તિથિપણે અમે માની શકીએ છીએ, તેથી અમને કોઇ પણ પ્રકારે અનિષ્ટ નથી.)

---

* આ. રામચંદ્રસૂરિજીએ પોતાના આપેલા 'નન્વેવં' ના પાઠનો ભાવ સંસ્કૃત શબ્દ સાથે સંબંધ ધરાવતા જે શબ્દો છે તેને 'પૈકા' ટાઇપમાં આપ્યા છે. તે દરેક ઉપર ૧–૨૫ સુધીના અંક આપ્યા છે બાકીનું લખાણ તેમનું સ્વતંત્ર છે. તે વિદ્વાન વાંચક મૂળ પાઠ સાથે સરખાવશે તો આપોઆપ ખ્યાલ આવશે કે આ. રામચંદ્રસૂરિજીએ પાઠ અને પૂર્વચર્ચાના નામે પોતાને મનગમતું કર્યું છે.

કારશ્રી કહે છે કે–'જો આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં તમે એમ કહેશો કે–૭એ પૂર્ણિમાનું અનુષ્ઠાન છે. તો પાક્ષિકના અનુષ્ઠાનના વિલોપની આપત્તિ આવશે ૮અને એમ કહેશો કે–એ પાક્ષિકનું અનુષ્ઠાન છે, તો પૂર્ણિમાનોજ ચતુર્દશીપણે વ્યપદેશ કરવાના કારણે તે સ્પષ્ટ મૃષા ભાષણજ ગણાશે'

૩૧ અહિં ખાસ ધ્યાન ખેંચનારી બીના એ છે કે–પૂર્ણિમાનું અનુષ્ઠાન કહેનારને માટે પાક્ષિકાનુષ્ઠાનના વિલોપની આપત્તિ જણાવી, પણ પાક્ષિકનું અનુષ્ઠાન કહેનારને પૂર્ણિમાના અનુષ્ઠાનના વિલોપની આપત્તિ જણાવી નહિ કારણકે પાક્ષિકાનુષ્ઠાનમાં પૂર્ણિમાના અનુષ્ઠાનનો સમાવેશ થઇ શકે છે અને શ્રી તપાગચ્છીય સમાજ પણ પૂર્ણિમાના ક્ષયે પાક્ષિકાનુષ્ઠાનમાં પૂર્ણિમાના અનુષ્ઠાનનો સમાવેશ કરે છે. એ વાત ગ્રન્થકારશ્રીના ધ્યાનમાંજ હતી વળી પૂર્ણિમાનોજ ચતુર્દશી તરીકે વ્યપદેશ કરવો, એ સ્પષ્ટ મૃષાભાષણજ છે, એમ ગ્રન્થકારશ્રીએ કહ્યું છે પરંતુ આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીની માફક જો તેઓ પૂર્ણિમાની વૃદ્ધિએ પ્રથમા પૂર્ણિમાએ ચતુર્દશીનો અને ચતુર્દશીએ બીજી ત્રયોદશીનો વ્યપદેશ કરવો ઇષ્ટ માનતા હોત, તો એમ કહેતજ નહિ. કારણકે એ સ્પષ્ટ મૃષાભાષણનું પોતાનું કથન પોતાને પણ લાગુ પડે તેમ છે. એ સમજવાને માટે પણ તેઓશ્રી પૂરતા સમર્થ હતા.

૩૨ પૂર્ણિમાનાજ ચતુર્દશી તરીકેના વ્યપદેશને સ્પષ્ટ મૃષાભાષણ તરીકે ઓળખાવ્યા બાદ, ગ્રન્થકારશ્રીએ ૯ચતુર્દશીના ક્ષયે તેરસમાં 'ચતુર્દશીનું જ્ઞાન આરોપ રૂપ નથી'–એ વસ્તુનું સમર્થન કર્યું છે અને એ પછી, ખરતર ગચ્છીયનો કલ્યાણક તિથિઓના આરાધનને લગતો પ્રશ્ન મૂકીને તેનો ઉત્તર આપ્યો છે'

૩૩ ખરતરગચ્છીએ એવા ભાવનો પ્રશ્ન કર્યો છે કે–+'પૂનમના ક્ષયે તમે ચૌદશે ચૌદશ અને પૂનમ કે બન્નેયનું આરાધન થવાનું કહો છો, ૧૦તો શું અન્તરરહિતપણે રહેલી બે, ત્રણ કે તેથી પણ વધારે કલ્યાણક તિથિઓ પૈકીની બીજી ત્રીજી આદિ કલ્યાણક–તિથિનો ક્ષય આવે ત્યારે પણ તમે પૂનમના ક્ષયે ચૌદશે ચૌદશ–પૂનમ બન્નેના આરાધનની જેમ ક્ષીણ કલ્યાણક તિથિ અને તેની પૂર્વા કલ્યાણક તિથિએ બેયનું ક્ષીણકલ્યાણક તિથિયુક્ત પૂર્વા કલ્યાણક તિથિયુક્ત આરાધન કરવાનું સ્વીકારશો ?'

(૧૨) પરંતુ તમારે તેરી તિથિઓમાં પર્વમાની કે છેલ્લાની એટલે કે ૯–૧૦–૧૧ માની નોમ કે અગીયારશ એમાંથી કોઇ પણ તિથિ ક્ષય પામે ત્યારે આગાઉજ કરવું પડશે

(ખરતરગચ્છવાળાઓ કે શાસ્ત્રકાર પોતે પણ જો એક દિવસે બે તિથિ

+ અહિં ' ' આમાં મૂકેલા શબ્દો ભ્રમ ઉત્પન્ન કરવા માટે છે મંથારે ચૌદશ પૂનમ બેનું આરાધન કરવાનું કહ્યું નથી

૩૪ ખરતર ગચ્છીયના આવા પ્રશ્નના ઉદ્‌ભવને અવકાશ શાથી મળ્યો? ગ્રંથકારશ્રીએ જો પૂર્ણિમાના ક્ષયે ચતુર્દશીએજ ચતુર્દશીનું અને ક્ષીણ પૂર્ણિમાનું પણ આરાધન થાય એમ પોતાના પક્ષે ન જણાવ્યું હોય તેમજ પૂર્ણિમાના ક્ષયે ચતુર્દશીએ માત્ર પૂર્ણિમાનું અને ત્રયોદશીએજ ચતુર્દશીનું આરાધન થાય એમજ જણાવ્યું હોય, તો આવો પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થવાને અવકાશજ મળે નહિ! પરંતુ જૈન શાસ્ત્રાધારે સુજબ પર્વતિથિઓનું આરાધન કરનારો શ્રી તપાગચ્છીય સમાજ તે વખતે પૂનમના ક્ષયે ચૌદશેજ ચૌદશ અને પૂનમ એ બંનેયની આરાધના કરતો હતો, એટલે ગ્રંથકારશ્રીએ પણ 'પૂનમના ક્ષયે તમારી પણ શી ગતિ થાય છે?' એવો પ્રશ્ન કરીને ચૌદશના ક્ષયે પૂનમે પખ્ખી કરવાની પોતાની વાતનું સમર્થન કરવાને ઈચ્છતા ખરતર ગચ્છીયને કહ્યું કે–પૂનમના ક્ષયે ચૌદશે ચૌદશ–પૂનમ બંનેયનું વિદ્યમાનપણું હોવાથી ચૌદશે ચૌદશ–પૂનમ બેયનું આરાધન થઈજ ગયું!' આમ કહ્યા પછીથી ગ્રંથકારશ્રીએ ખરતર ગચ્છીયને એમ પણ સૂચવ્યું કે–અમારી માફક તમારે ચૌદશના ક્ષયે પૂનમે ચૌદશ–પૂનમ બેયનું આરાધન નથી થતું, કારણકે પૂનમમાં ચૌદશના ભોગની ગંધનોય અભાવ છે! આ રીતિએ પૂનમના ક્ષયની વાતમાં કાંઈ નિપજ્યું નહિ, ત્યારે ખરતર ગચ્છીએ કલ્યાણક તિથિઓની આરાધનાની વાતને યાદ કરી. કારણકે કલ્યાણક તિથિઓના આરાધકો અંતર રહિતપણે રહેલી બે, ત્રણ કે વધુ કલ્યાણક તિથિઓ પૈકીની બીજી કલ્યાણક તિથિ આદિનો ક્ષય આવતો હતો, ત્યારે તે તિથિએ કરવાના તપને માટે કાંતો અંતર રહિતપણે રહેલી કલ્યાણક તિથિઓના અનન્તર ઉત્તરદિનને ગ્રહણ કરતા હતા, કાંતો પછીના વર્ષમાંના તે કલ્યાણક તિથિયુક્ત દિવસને ગ્રહણ કરતા હતા આથી ખરતરગચ્છીએ અંતર રહિતપણે રહેલી કલ્યાણક તિથિઓ વિષે એવા આશયથી પ્રશ્ન કર્યો કે–ગ્રન્થકારશ્રીએ પૂનમના ક્ષયે ચૌદશે ચૌદશ–પૂનમ બન્નેયની આરાધના થાય છે એમ જે કહ્યું છે તે ખોટું ઠરે અગર જે નિયમનો પૂનમના ક્ષયમાં ગ્રન્થકારશ્રી ઉપયોગ કરે છે; તે નિયમ મુજબ તેઓ કલ્યાણક પર્વતિથિઓમાં વર્તતા નથી એમ સાબીત થઈ શકે! પરંતુ તે વખતેય શ્રી તપાગચ્છીય જૈન સમાજ ઉદય, ક્ષય અને વૃદ્ધિ સંબંધી જે નિયમો છે તે નિયમો જેમ પર્વપર્વીને લાગુ કરતો હતો, તેમ કલ્યાણક પર્વતિથિઓને પણ લાગુ કરતો હતો અને તેમ છતાં પણ જરૂર પડયે કલ્યાણક પર્વતિથિના

માનતા હોત તો તેમને આકાશ દેખવાની આપત્તિ આવી શકાતજ નહિ. એટલે સ્પષ્ટ સમજાશે કે કલ્યાણક તિથિ (નહિ કે કલ્યાણક) એક દિવસે અનેક મનાતી ન હતી અને મનાય નહિ.)

ક્ષયે અનન્તર ઉત્તર દિનને લઇને કે પછીના વર્ષના તત્કલ્યાણક તિથિયુક્ત દિનને લઇને ક્ષીણ કલ્યાણક તિથિનો તપ કરતો હતો

૩૫ આથીજ, તમે શું પૂનમના ક્ષયે ચૌદશ–પૂનમ એ બન્નેનું આરાધન ચૌદશે સ્વીકારો છો, તેમજ અન્તરરહિતપણે રહેલી બે, ત્રણ આદિ કલ્યાણક તિથિઓમાં પણ સ્વીકારો છો ?–એવી ભાવના ખરતરગચ્છીયના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતાં,' ગ્રન્થકારશ્રી ફરમાવે છે કે–[11]અમારે તો અર્વાચીન કલ્યાણક તિથિના ક્ષયે પ્રાચિન કલ્યાણક તિથિમાં અર્વાચીન અને પ્રાચિન ઉભય કલ્યાણકતિથિઓનું વિદ્યમાનપણું હોવાના કારણે ઇષ્ટાપત્તિજ છે. [12]પ્રાચીન કલ્યાણક તિથિના ક્ષયે કે ઉત્તરા કલ્યાણક તિથિના ક્ષયે બન્નેય પ્રસંગમાં તમારે જ આકાશ સામું જોવું પડે તેમ છે.'

૩૬ ગ્રંથકારશ્રીએ આવા ભાવનો ઉત્તર આપ્યો, એટલે ખરતર ગચ્છીય પ્રશ્ન કરે છે કે–તો પછી કલ્યાણક તિથિના ક્ષયના કારણે [13]અનંતર દિને અને પછીના વર્ષના કલ્યાણક દિને કેમ પૃથક્ તપ આચરવામાં આવે છે ?

૩૭ આ પ્રશ્નનું નિરાકરણ કરતાં, ગ્રંથકારશ્રી ફરમાવે છે કે [14]કલ્યાણકોનો આરાધક પ્રાયઃ તપોવિશેષકરણનો અભિગ્રહી હોય છે [15]અને તે બે પ્રકારનો હોય છે, એક નિરંતર તપ કરવાની ઇચ્છાવાળો અને બીજો સાન્તર તપ કરવાની ઇચ્છાવાળો

(૧૩) ખરતરગચ્છવાળા શંકા કરે છે કે જો તમે તે દિવસે તે તિથિ માની લો છો, તો પછી બીજે દિવસે અગર આવતા વર્ષની કલ્યાણકની તિથિને દિવસે જુદું તપ કેમ કરો છો ?

(દરેક કલ્યાણક કે પૌષધ જેવાં વ્રતો કે આંબેલ જેવા તપો તે તે સંબંધી એકેક દિવસે એક એકજ કરાતા હોવાથી તેમાં બે પૌષધો કે બે આંબેલ એક દિવસે સાથે લેવાતાં નથી, એ વાત આખા જૈન સમાજમાં પ્રસિદ્ધજ છે, અને તેથીજ આ બીજા દિવસનો અને ભવિષ્યના વર્ષના કલ્યાણકના તપનો પ્રશ્ન થયો છે.

આ ઉપરથી જેમ આજે નવોવર્ગ એક દિવસે અને એક તપે બન્ને દિવસની તિથિઓ અને બન્ને દિવસના તપો આરાધી લેવાય છે, એમ માને છે. એમ જો તે વખતે બેમાંથી કોઈ પણ ગચ્છવાળાએ માન્યું હોત તો આ પ્રશ્નજ ઉત્પન્ન થાત નહિ.)

(૧૪) આવી શંકાના સમાધાનમાં કહે છે કે—

કલ્યાણકની આરાધના કરનારાઓ પ્રાય આંબેલ આદિ તપ કરવાના નિયમવાળા હોય છે. 'નહિ કે પૌષધાદિ.'

(આથીજ શાસ્ત્રકાર પૌષધ આદિથી કરતાં કલ્યાણક તિથિને સ્પષ્ટપણે જુદી પાડે છે અને જણાવે છે કે–ફરજિયાત પર્વતિથિઓ પૌષધ આદિથી આરાધવાની હોય છે, અને તે પ્રતિનિયત દિવસવાળી હોય છે. જ્યારે કલ્યાણક તિથિઓ તપથી આરાધવાની હોય છે અને તપનો અંગીકાર ઉત્તર દિવસને મેળવીને પણ થઈ શકે છે.)

નિરંતર તપ કરવાની ઇચ્છાવાળો એક દિવસે બંનેય કલ્યાણક તિથિઓનું વિદ્યમાનપણું હોવાથી તે એકજ દિવસે બંનેય કલ્યાણક પર્વતિથિઓનો આરાધક બન્યો થકો અનન્તર ઉત્તરદિનને લઇને જ તપઃ પૂરક થાય છે. પણ અન્ય પ્રકારે તપઃપૂરક થતો નથી. જેમકે ચૌદશ પૂનમનાં (પાક્ષિક અને) ચાતુર્માસિક છઠ તપનો અભિગ્રહી પૂનમના ક્ષયે, ચૌદશે ચૌદશ-પૂનમ બન્નેનો આરાધક બન્યો થકો અપરદિનને ગ્રહણ કરીને છઠ તપનો પૂરક બને છે! સાન્તરતપ કરવાની ઇચ્છાવાળો તો પછીના વર્ષે તે કલ્યાણક તિથિયુક્ત એવા દિવસને ગ્રહણ કરીનેજ પોતાના અભિગ્રહને પૂર્ણ કરે છે.'

---

(૧૫) કલ્યાણકનો તપ કરનારા બે પ્રકારે હોય છે. નિરન્તર તપ કરનારાઓ ને સાન્તરતપ કરનારાઓ, નિરન્તર તપ કરનારો ક્ષય વખતે 'એકજ દિવસે બે કલ્યાણક તિથિનું વિદ્યમાનપણું હોવાથી તે બેય તિથિઓને આરાધક રહ્યો છતો પણ આગળના દિવસને લઇનેજ તપનો પૂરનાર થાય' એ સિવાય નહિ.

(આ ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાશે કે તપસ્યા, ને પૌષધ આદિથી આરાધાતી ફરજિયાત પર્વતિથિ તો એક દિવસે બે ન આરાધાય, પરંતુ કલ્યાણક તિથિ જે એકલી તપને માટે છે, તે પણ એક દિવસના તપથીજ બે તિથિની આરાધનાવાળી ન ગણાય, તેથી બીજો દિવસ લેવો પડે. જો કે 'આચારોપદેશ' વિગેરે ગ્રન્થને અનુસરીને બે ત્રણ ચાર કલ્યાણકો પણ તે તે કલ્યાણકોના સરવાળાથી આરાધાય છે, પરંતુ તત્ત્વ એ છે કે માત્ર એક કલ્યાણકને આશ્રયીને કરેલ તપથી બે ત્રણ કલ્યાણકોના તપનું આરાધન થઈ શકે નહિ.)

(૧૬-૧)ખરતરગચ્છવાળાઓનેજ શાસ્ત્રકાર કહે છે કે જેમ પૂનમનો ક્ષય હોય ત્યારે પક્ખી અને ચોમાસી ઉપર છઠ કરનારાઓ તમારામાં આગળનો દિવસ લઇને છઠનો તપ પૂરો કરે છે, તેમ કલ્યાણકાદિમાં અમે પણ આગળનો દિવસ લઇને તપ પૂરો કરીએ છીએ.

(તપગચ્છમાં તો તેરશે ચૌદશ અને ચૌદશે પૂનમ થતી હતી, પરંતુ ખરતરગચ્છની પ્રાચીન સમાચારી (વિધિ પ્રપા) પ્રમાણે ચોમાસી ચૌદશના ક્ષયે પૂનમ ચોમાસી કરાતી હતી નવા ખરતરોને મતે દરેક ચૌદશના ક્ષયે પૂનમે પક્ખી કરાતી હતી એટલે ચૌદશના ક્ષયે ચૌદશનો ઉપવાસ તો તે લોકો પૂનમને દિવસેજ કરી લે, પરંતુ છઠના અભિગ્રહવાળો પૂનમે ચૌદશ કરે ત્યારે આગળનો પડવાનો દિવસ લીધા સિવાય છઠ્ઠ કરી શકેજ નહિ.

નવો વર્ગ તો પૂનમના ક્ષયે ચૌદશ પૂનમની આરાધના અનુક્રમે શાસ્ત્રકારોએ તેરશ ચૌદશે કહેલી છે તે, અને તેરશે ભૂલી જવાય તો પડવે કહેલી છે. તે સ્પષ્ટ વચનને પરંપરા ન માનતાં તેરશને દિવસે પૂનમની આરાધના કરવાનું અને ભૂલી જવાય તો એકમને દિવસે પૂનમની આરાધના કરવાનું જણાવે છે. આથી તે વર્ગના મતે પૂનમની આરાધના ચૌદશ પહેલાં થશે, અને તેથી તેને આ ગ્રન્થથી પણ સ્પષ્ટ વિરોધ આવે છે, કેમકે ચૌદશ પૂનમની

૩૮ ગ્રન્થકારશ્રીએ આવા ભાવનો ઉત્તર આપીને, અપ્રેતન પર્વતિથિના ક્ષયે પ્રાચીન પર્વતિથિએ બન્નેય પર્વતિથિઓનુ વિદ્યમાનપણું હોવાથી બન્નેય પર્વતિથિઓનું આરાધન એકજ દિવસે થાય એ વાતને પુષ્ટ કરી છે તેમજ તેમણે જે છઠ તપના અભિગ્રહનો દાખલો આપ્યો છે તે પણ પૂનમના ક્ષયે તેરશે ચૌદશ અને ચૌદશે પુનમ કરવાની કોઈ રીતિ તે વખતે શ્રી તપાગચ્છીય જૈન સમાજમાં વિદ્યમાન નહિ હતી એમ પૂરવાર થાય છે.

આરાધનામાં અનન્તર એવો ઉત્તર દિનનો મૂખ્ય માર્ગ છે, તેનો અહિં તે વર્ગને સમાવેશ રહેતો જ નથી.

વળી તેરશે કે એકમને દહાડે પૂનમનો નથી તો ઉદય, નથી તો ભોગ, કે નથી તો સમાપ્તિ છતાં શાસ્ત્રના त्रयोदशीचतुर्दश्यो એ દ્વિવચનથી વિરૂદ્ધ જઇને પૂનમની આરાધના તેરશે કે પડવે માનવાને તેઓ તૈયાર થયા છે.

(૧૬-૨) અને સાન્તર તપ કરનારા તો બીજા વર્ષની તે દિવસની કલ્યાણક તિથિવાળા દિવસને લઈનેજ તપ પૂરનારો થાય છે. તેથી અહિ એક દિવસે બે તિથિ કેમ આરાધાય? તેવી શંકાને અવકાશ નથી.

એક દિવસે બે તિથિઓનું આરાધન થતું હોત તો સાન્તર તપવાળાને પણ બીજા વર્ષનો દિવસ લેવો પડત નહિં. 'અહિં શંકા કરવી તે યુક્તિ રહિત છે. અને શૂન્યતા એ શંકાજ્વરને નાશ કરવાની ઔષધિ નથી.' એમ કહેવું પડત નહિ.

એ વર્ગે રજુ કરેલ પોતાના પાઠનો ભાવ.

પાઠ ૪ ङ

"પૂનમના ક્ષયે તમારી પણ શી ગતિ થાય છે! એવા ખરતરગચ્છીયે પૂછેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતાં ગ્રંથકારશ્રી ફરમાવે છે કે પૂનમના ક્ષયે ચતુર્દશીમાં ચતુર્દશી અને પુર્ણિમા એ બન્નેયનું વિદ્યમાનપણું હોવાના કારણે ચતુર્દશીમાં પુર્ણિમાનું આરાધન થઈજ ગયું! ચૌદશે અમે જે પુર્ણિમાનું આરાધન કરીએ છીએ તે ચૌદશમાં પૂનમનો આરોપ કરીને કરતાં નથી કારણકે પુર્ણિમાનો ક્ષય હોવાથી ચતુર્દશીમાં પુર્ણિમાની વાસ્તવિક સ્થિતિ છે. તમે તો ક્ષીણ ચતુર્દશીની આરાધના પુર્ણિમામાં કરો છો તે પુર્ણિમામાં ચતુર્દશીનું બુદ્ધિથી આરોપણ કરીને કરો છોઃ કારણકે પુર્ણિમામાં ચતુર્દશીના ભોગવટાની ગંધતો અભાવ હોવા છતાં પણ તમે પુર્ણિમાનો ચતુર્દશીપણે સ્વીકાર કરો છો અને આરોપ એ તો મિથ્યાજ્ઞાન છે!"

[આગળના પાઠમાં (પૃ૭ પર માં) पतांजलीव भवेत् ત્યાંથી यदि त्त तत्क्षये व्यतीतमेव तर्हि सुहृद्भावेन पृच्छामि-कि किमप्यष्टम्या रहोवृत्त्या समर्पितं यत्सप्तम्याऽप्यष्टमो परावृस्यामिमन्यते, पाक्षिकेण च किमपराद्धं यत्तस्य नामापि

હવે આ બધી વિજ્ઞેતોનો ઉપસંહાર કરતાં પૂર્વે અમે એ વાત જણાવી દેવાને ઇચ્છીએ છીએ. અત્યાર સુધીમાં અમોએ જે જૈન શાસ્ત્રપાઠો આપ્યા છે અને હવે પછી જે જેઈ શાસ્ત્રપાઠો આપીશું, તેમાં અમારો આશય મૂળ વિવાદાસ્પદ વસ્તુનાજ ખરા ખોટાપણાને જણાવવાનો હોઇને, તે તે પાઠોમાંના સર્વ પદોનો અર્થ આપવાનું ધોરણ અમે સ્વીકાર્યું નથી, પણ તે પાઠોમાંની મુખ્ય મુખ્ય બીનાઓના ભાવનેજ રજૂ કરવાનું ધોરણ અમે સ્વીકાર્યું છે. આપેલા પાઠોમાંના અમૂક પદોનો અગર અમૂક વાક્યોનો અર્થ કે ભાવ કેમ નથી આપ્યો? એવા પ્રશ્નને અવકાશ ન મળે, એટલા માટેજ આટલો ખૂલાસો કરી દેવામાં આવ્યો છે.

ઉપર રજૂ કરેલી સર્વ બીનાઓથી સિદ્ધ થાય છે કે—

(૧) જે દિવસે જે પર્વ તિથિ ઉદય તિથિ તરીકે મળતી હોય, તે દિવસે તે પર્વ તિથિ ન મનાય તો પર્વ લોપના દોષને પાત્ર બનાય.

न सहाते इति આટલા શબ્દો ઉડાડી આ ચોથા 'પાઠનું' એ વર્ગ પોતાના વિવરણમાં પાઠ ૩ અને ચોથાના ભાવને એકઠો કરે છે અને વચ્ચે ઉપર જણાવેલા શબ્દોના અર્થને ઉડાડી ચોથા પાઠ સાથે મનગમતી રીતે જોડે છે.

જો કે ભાવ પણ મનગમતી રીતે જ રજુ કર્યો છે. આ રહ્યો પાઠ ૩ નો તેમનો કાઢેલો ભાવ તેમના જ શબ્દોમાં નીચે પ્રમાણે છે.

"ગ્રંથકારશ્રીએ જ્યારે ખરતરગચ્છીયને એમ કહ્યું કે ચૌદશ અને પૂનમ એ બંનેનું આરાધ્યપણું આપણુ બંનેને સમ્મત છે. હવે જો તમારી કહેલી રીતિનો આશ્રય કરાય તો પૂનમજ આરાધાઇ એવું થાય અને ચતુર્દશીના આરાધનને તો અંજલી દીધા જેવું જ થાય' વિગેરે. એટલે ખરતરગચ્છીયે પ્રશ્ન કર્યો કે 'ચતુર્દશી' ના ક્ષયે અમારી રીતિનો આશ્રય કરવાથી ચતુર્દશીના આરાધનને અંજલિ દીધા જેવું થાય અને માત્ર પૂનમનીજ આરાધના થાય એવું તમે કહો છો."

આ પછી તર્હિવાળા પાઠનો આ અર્થ લેવો જોઈએ ને તે અર્થ અહીં જોડવો (ખરતરગચ્છે ઉડાઉ જવાબ આપ્યો કે શાલેને ચતુર્દશીના આરાધનને અંજલિ દીધી ત્યારે ગ્રંથકારે જણાવ્યું,) 'તો હું મિત્રભાવે પૂછુ છું કે શું અષ્ટમીએ તમને ખાનગીમાં કંઈ આપ્યું છે જેથી (ટિપ્પણામાં) ક્ષય પામેલી આઠમને પણ પલટાવીને (સાતમ ઉદયવાળી છે તેને ખસેડીને પણ અષ્ટમી તરીકે) માનવામાં આવે છે તો પછી ચૌદશે શો અપરાધ કર્યો કે તેનું નામ પણ સહન કરતાં નથી.'

આટલા શબ્દો ઉડાડી 'નનુ' વાળો આ ચોથો પાઠ અને તેનો ભાવ 'પૂનમના ક્ષયે તમારી શી ગતિ થશે.' એમ કરી જોડે છે.

(૨) જે દિવસે જે પર્વ તિથિનો ભોગવટો ન હોય, તે દિવસે તે તિથિ માનવી એ આરોપ છે અને આરોપ એ મિથ્યાજ્ઞાન છે.

(૩) જે દિવસે જે તિથિનો ભોગવટો ન હોય તે દિવસે તે તિથિનો વ્યપદેશ કરવો એ સ્પષ્ટ મૃષાભાષણ જ છે.

(૪) આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી 'પૂનમ-અમાસના ક્ષયે તે ક્ષયના બદલામાં તેરશનો ક્ષય કરીને તેરશે ચૌદશ અને ચૌદશે પૂનમ અગર અમાસ કરવાનું, પૂનમ અમાસની વૃદ્ધિએ તે વૃદ્ધિના બદલામાં તેરશની વૃદ્ધિ માની ચૌદશને બીજી તેરશ બનાવી તથા પહેલી પૂનમ કે અમાસે ચૌદશ માનવાનું ભા. શુ. ૫ ના ક્ષયે તે ક્ષયના બદલામાં ભા. શુ. ૩ નો ક્ષય કરીને ભા. શુ. ૩ ના દિને ભા. શુ. ૪ માનવાનું અને ભા. શુ. ૫ ની વૃદ્ધિએ ભા. શુ. ૩ ની

ખરેખર પોતાની મનગમતી સિદ્ધિ કરવા માણસો કેટલા કપટ કરે છે તેનો આ તાદશ પૂરાવો છે.

આગળના પાઠમાં 'બંને તિથિઓ આરાધ્યપણે સંમત છે' તે વાત ઉડાવી પણ અહીં બીજું ઉડાવતાં પહેલું લખાઈ ગયું. આથી એ વર્ગ પૂનમના ક્ષયે ચૌદશમાં ચૌદશ પૂનમ બંનેની આરાધના થાય તે કઈ રીતે આમ લખ્યા છતાં માને છે તે સમજાતું નથી.

'નનુ' ની શરૂઆત ખરતરગચ્છવાળાને એટલા માટે કરવી પડે છે કે-શાસ્ત્રકારે ચૌદશનું નામ સહન નહિ કરવાનો ઉપાલંભ આપ્યો ત્યારે ખરતરગચ્છવાળાએ 'નનુ' એ શબ્દથી શંકા કરી કે-પૂનમના ક્ષયે તમારી શી ગતિ થશે? અર્થાત્ પૂનમના ક્ષયે ચૌદશના નામને સહન કરશો નહિ એટલે તેરશે ચૌદશ અને ચૌદશને દિવસે ચૌદશ નામે નહિં બોલતાં પૂર્ણિમા કહેશો આનું સ્પષ્ટીકરણ આ પાઠના ક માંથી જાણવું.

'द्वयोरपि विद्यमानत्वेन' 'तस्याऽप्याराधनं जातं' આ પદનો અર્થ તેમણે ખોટો આપ્યો છે 'द्वयोरपि विद्यमानत्वेन' નો અર્થ ટિપ્પણાની અપેક્ષાએ ચૌદશને દિવસે બંનેનું વિદ્યમાનપણું છે. માટે ક્ષીણ એવી પૂનમનું પણ આરાધન થાય છે એ વાત જાણવા છતાં નકામી કહો છો આનો ભાવ પૂનમના ક્ષયે ચૌદશમાં ખરતરગચ્છની ભોગઅપેક્ષાએ વિદ્યમાનતા છે. તેથી 'तस्याप्यराधनं' એ શબ્દથી ક્ષીણ પૂર્ણિમાનું આરાધન પણ ટિપ્પણાની ચૌદશે થઈ શકે છે. ઈત્યાદિ

[આ પ્રમાણે દરેક પાઠમાં સંસ્કૃત કાંઈ લખ્યું હોય અને તેનો ભાવાર્થ સંસ્કૃત લખાણ ઉપર લક્ષ રાખ્યા વિના પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે આપ્યો છે અને પોતાના આપેલા પાઠમાં પણ જે શબ્દો પોતાને બાધક લાગ્યા તેને ઉડાવી દેવા તે વર્ગ ચૂકયો નથી આજ પ્રમાણે બીજા તેમના રજુ કરેલા સર્વ પાઠોમાં છે.]

વૃદ્ધિ માનીને ભા. શુ. ૪ ને ભા. શુ. બીજી ત્રીજ બનાવી ભા–શુ. પહેલી ૩૯પાંચમે, ભા–શુ–૪ માનવાનું કહે છે. પણ જૈન શાસ્ત્રાધારોને અનુસરતા શ્રી તપાગચ્છીય જૈન સમાજમાં સત્તરમી સદીમાં પણ તેવી હેરફેરી કરવાની રીતિ વિદ્યમાન હતીજ નહિ.

(૫) સાથે સાથે રહેલી પર્વતિથિઓમાં અગ્રેતના પર્વતિથિના ક્ષયે પ્રાચીના પર્વતિથિના એક દિવસેજ અગ્રેતના અને પ્રાચીના બન્નેય પર્વતિથિઓના આરાધક બની શકાય છે (આમાં ચૌદમા મુદ્દા વિષેનું અમારૂં મન્તવ્ય સ્પષ્ટ થઈ જાય છે.)

(૬) ઉદય, ક્ષય અને વૃદ્ધિના જે નિયમો જે રીતિએ પર્પર્વીને તથા ભા. શુ ૪ ને લાગુ પડે, તે નિયમો તેજ રીતિએ કલ્યાણક તિથિઓને પણ લાગુ પડે છે અર્થાત્ શ્રી જૈન શાસનમાં જેટલી પર્વતિથિઓ મનાય છે, તે સર્વને આ ઉદય, ક્ષય અને વૃદ્ધિના નિયમો લાગુ પડેજ છે. (આમાં ૧૯મા મુદ્દા વિષેનું પણ અમારૂં મન્તવ્ય સ્પષ્ટ થઈ જાય છે.)

૪૦ આ મુદ્દામાં અમે જે આરોપ, પર્વલોપ, મૃષાવાદ અને આજ્ઞાભંગાદિ દોષોના પાત્ર બનાય કે નહિ? એમ જણાવેલું છે, તેમાંથી આરોપ પર્વલોપ અને મૃષાવાદના દોષોની પાત્રતા તો ઉપરના વિવેચનમાં સ્પષ્ટ રીતિએ જણાવી દેવામાં આવી છે જ્યાં આરોપ આદિ દોષોની પાત્રતા હોય ત્યાં આજ્ઞાભંગાદિ દોષોની પાત્રતા હોયજ, છતાં જે પર્વતિથિ જે દિવસે ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત થતી હોય તે દિવસે તે તિથિ ન મનાય, તો આજ્ઞાભંગાદિ દોષોના પાત્ર બનાયજ. એ વાતને સૂચવતી નિચે મુજબની ગાથા પહેલા મુદ્દાના વિવરણમાં કહેવાઈજ ગઈ છે.

"उदयंमि जा तिहि, सा पमाणमिअरीइ कीरमाणीए ।
आणाभंगणवत्था–मिच्छत्त विराहणं पावे ॥१॥"

એ વર્ગે પોતાના સ્પષ્ટીકરણમાં અવળી રીતે રજુ કરેલ

પાઠ ૫ अ

उदयंमि जा तिही, सा पमाणमिअरीइ कीरमाणीए । आणाभंगणवत्था मिच्छत्तविराहणं पावे ।

એવર્ગે રજુ કરેલ પાઠનો અર્થ આપ્યો નથી તેથી રજુ કરેલ પાઠનો અર્થ અમે આપીએ છીએ.

પાઠ ૫ નો શુદ્ધ અર્થ ब

ઉદયની વખતે જે તિથિ હોય તે તિથિ ચોવીસે કલાક પ્રમાણ કરવી. (પણ જો) બીજી (ક્રિયાકાલવાળી) તિથિ કરવામાં આવે તો (અહોરાત્રના પૌષધાદિક નિયમનો ભંગ થવાથી) આજ્ઞાભંગ, અનવસ્થા, મિથ્યાત્વ અને વિરાધના પામે.

૪૧ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી, મન્તવ્ય ભેદને અંગે નિર્ણય કરવાને માટેના ખાસ મુદ્દાઓ પૈકીનો ત્રીજો મુદ્દો નીચે મુજબનો છે:—

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૫ क

શાસ્ત્રકાર શ્રી રત્નશેખરસૂરિજી મહારાજે ફરજિયાત પર્વતિથિઓની આરાધના પૌષધ આદિથી જણાવી અને તે પૌષધ વિગેરે વ્રતો અહોરાત્ર પ્રમાણ હોય છે, અને અહોરાત્રની આદિ સૂર્યના ઉદયથી આવતા સૂર્યના ઉદયની મર્યાદાએ હોય છે. તેથીજ આગળ જણાવ્યું છે કે સવારે પચ્ચક્ખાણની વખતે જે તિથિ હોય તે આખા અહોરાત્રને માટે પ્રમાણ કરવી.

પોતાના કથનના સમર્થનમાં લોકવ્યવહારને પણ આગળ કરીને સૂર્યોદયને અનુસારે દિવસ આદિ કહેવાય છે, એમ જણાવ્યું છે એવી રીતે શાસ્ત્ર અને લોકને અનુસરીને અહોરાત્રની તિથિ પ્રાતઃ પ્રત્યાખ્યાન કાળે અગર સૂર્યોદયથી નક્કી કર્યા છતાં જેઓ ઈતરગચ્છીઓ ધર્મ-ક્રિયાનુષ્ઠાન કાળની વખતે વિદ્યમાનતાવાળી તિથિ માનતા હતા તેને માટે આ ગાથા જણાવવામાં આવી છે. અને આથીજ સૂર્યોદયને આધારે તિથિ ન માનતાં ક્રિયા કાલને આધારે તિથિ માનનારાઓને મિથ્યાત્વ વિગેરે જણાવવામાં આવ્યું છે.

પ્રથમ તો આ હકીકત ક્ષય-વૃદ્ધિના પ્રસંગ સિવાયની છે. કેમકે ક્ષય વૃદ્ધિના પ્રસંગને માટે क्षये पूर्वा નું આખું પ્રકરણજ આગળ એજ ગ્રંથમાં જણાવે છે. એટલે પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિના પ્રસંગમાં આ ગાથા અપોદિત (બાધિત) ગણાય. એવી અપોદિત ગાથાઓ અપવાદની ચર્ચામાં આપનારે નિરર્થક વસ્તુ સ્થિતિમાં ગુંચવાડો ઉભો કરતા પહેલાં ઘણો વિચાર કરવાની જરૂર હતી. વળી 'ઉદયવાળીજ.' તિથિ લેવી અગર ઉદયવાળી તિથિ લેવીજ આ બન્નેમાંથી કોઈપણ પ્રકાર લેવામાં આવે તો . ... તે વસ્તુ એ નવાવર્ગને કોઇ પણ પ્રકારે ઇષ્ટ નથી કેમકે નવોવર્ગ અષ્ટમી આદિના ક્ષયની વખતે ઉદય વગરની એવી પણ અષ્ટમી આદિ કરે છે. એટલે પોતાના રજુ કરેલા પાઠથી વિરૂદ્ધ રીતિએજ ઉદય વગરની તિથિ માનીને તે વર્ગ પોતાની વ્યાખ્યા પ્રમાણે રજુ કરેલા પોતાને ક્ષય-વૃદ્ધિ પ્રસંગે પણ માન્ય એવા આ ઉદયમિ૦ના પાઠથીજ મિથ્યાત્વ આદિ દોષોને પાત્ર પોતે પોતાનેજ હાથે બને છે.

વળી અષ્ટમી આદિ તિથિની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પહેલે દિવસે અષ્ટમી આદિનો સૂર્યોદય હોય છે છતાં ઉદયવાળી તિથિ લેવીજ એ નિયમને ફગાવી તે દિવસને અષ્ટમી આદિ તરીકે કહે છે છતાં એ વર્ગ માનતો નથી પણ તે વર્ગ પોતાનીજ વ્યાખ્યાથી મિથ્યાત્વ આદિ દોષને પામવાવાળો થાય છે.

"(૩) પૂર્વની તિથિને પછીની તિથિના દિવસે માનવામાં આવે, તો તેથી વિનષ્ટકાર્યનું ભાવિ કારણ માન્યાનો દોષ પણ લાગે કે નહિ?"

બીજી વાત એ પણ અહિં વિચારવા જેવી છે કે જ્યારે ગણિત પ્રમાણે અષ્ટમી આદિ પર્વ તિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ આવે ત્યારે તે પર્વતિથિઓને, અખંડ અને પરિસંખ્યાત રખાવા માટે 'क्षये पूर्वा०' નો અપવાદ લાગુ કરવામાં આવે છે

જો ગણિતના આધારે આવેલી (ક્ષયવૃદ્ધિવાળી) પર્વતિથિની પૂર્વે પણ પ્રઘોષના આધારે પર્વતિથિની ફેર હાનિ કે વૃદ્ધિ માનવાનો પ્રસંગ આવે એટલે કે બે પૂનમ કે બે અમાસ વખતે બે ચૌદશ થવાનો પ્રસંગ આવે કે પૂનમ કે અમાવાસ્યાના ક્ષયે ચૌદશનો ક્ષય કરવાનો પ્રસંગ આવે તો તે અનિષ્ટતમ ગણાય તે સ્વાભાવિક છે. અને તેથી यावत्सम्भवस्तावद्विधिः ના ન્યાયે क्षयेoનું એ વિધાન અને वृद्धौ० નો એ નિયમ ફરી લાગુ પાડવાજ જોઇએ, અને તેથી પર્વાનન્તર પર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિ વખતે તે વિધાયક અને નિયામક વાક્યની પુનરૂક્તિ કરવીજ પડે. તે ન્યાય યુક્ત જ ગણાય. તેવી રીતે શાસ્ત્રવાક્ય અને ન્યાયના આધારે થતી સમાચારીના વિરોધમાં उदयंमि०નું ઉત્સર્ગવાક્ય આગળ કરવું તે ન્યાય સમજનારને તો શોભેજ નહિ.

ગણિતના આધારે પૂનમ અમાવાસ્યાની હાનિના પ્રસંગમાં क्षये पूर्वा० ના પ્રઘોષવડે ચૌદશનું નામ ખસેડવાનો પ્રસંગ આવ્યો હોવા છતાં ચૌદશ પણ પર્વતિથિપણે હોવાથી અને પર્વતિથિનો ક્ષય જૈન શાસ્ત્રકારોને ઇષ્ટ ન હોવાથી यावत्संभवस्तावद्विधिः એ ન્યાયે ફેર પણ क्षये पूर्वा० ની પ્રવૃત્તિ કરીને ચૌદશનો નામના અભાવને બદલે તેરસના દિવસે તેરસના નામનો અભાવ કરી ચૌદશની સંજ્ઞા પ્રવર્ત્તાવવી જોઇએ, એટલે ગણિતના આધારે આવેલ પૂનમના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય કરવો જોઈએ.

એવીજ રીતે પૂનમની વૃદ્ધિ વખતે તેરશની વૃદ્ધિ, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा એ ન્યાય પુનઃ પ્રવર્તાવીને કરવી જોઇએ. એટલે પૂનમની વૃદ્ધિએ બે તેરસ કરવી એ પણ શાસ્ત્ર, ન્યાય અને પરંપરાથી યુક્ત જ છે.

क्षये पूर्वा ને वृद्धौ उत्तरा ના અપવાદની વખતે પણ ઉદયતિથિનો જ આગ્રહ શાસ્ત્રકારને ઇષ્ટ હોત અને ઉદય તિથિ ગ્રહણ નહિ કરનારને મિથ્યાત્વ આજ્ઞાભંગ વિગેરે દોષો શાસ્ત્રકાર ઇષ્ટ ગણતા હોત તો, ઉદયવાળી પૂનમને દિવસે અનુદયવાળી ચૌદશને કરનારા ખરતરોને માત્ર આ એકજ સિદ્ધાંતથી મિથ્યાત્વ આજ્ઞાભંગ આદિ કરનારા વિગેરે જણાવીને તેનું ખંડન કરત, પણ

૪૨ આ મુદ્દાના સંબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે પૂર્વની તિથિને પછીની તિથિના દિવસે માનવામાં આવે, તો તેથી વિનિષ્ટકાર્યનું ભાવિકારણ માન્યાનો દોષ પણ લાગેજ એવું જૈનશાસ્ત્ર ફરમાવે છે. પૂર્ણિમા, એ ચતુર્દશીનું કારણ નથી; કારણકે કારણ કાર્યનું પૂર્વભાવિજ હોય અને પૂર્ણિમા એ ચતુર્દશીની પૂર્વે આવનારી તિથિ નથી પણ ચતુર્દશીની સમાપ્તિ થઈ ગયા પછીથીજ આવનારી તિથિ છે. આ વસ્તુને સ્પષ્ટ કરતાં શ્રીતત્ત્વતરંગિણીમાં જે ૧૦મી અને ૧૧મી ગાથા કહેવાઈ છે તે તેની વૃત્તિ સાથે આ નીચે આપવામાં આવે છે.

૪૩ "जयवि हु जिणसमयंमि अ कालो सव्वस्स कारणं भणिओ।
तहविअ चउदसीए नो जुज्जइ पुण्णिमा हेऊ ॥१०॥

यद्यपि हु निश्चितं जिनसमये–जिनशासने काल', स्वभावादिचतुष्कसहकृत इत्यध्याहार्यं, सर्वस्यापि कारणं भणितस्तथापि पूर्णिमामावश्चतुर्दश्या हेतुः–कारणं न युज्यते एवेति, अत्र चकार एवकारार्थः, कारणलक्षणाभावादिति गाथार्थः ॥१०॥

શાસ્ત્રકાર મહારાજને મતે ક્ષયે પૂર્વાના પ્રઘોષની ઘટનામાં ઉદયનો સિદ્ધાન્ત અપોદિત થતો હોવાથી, તેમ ન કરતાં અનુષ્ઠાનના લોપની આપત્તિ આવશે, મૃષાવાદ લાગશે, વિગેરે ચર્ચા કરીને શાસ્ત્રકારને તેનું નિરસન કરવું પડ્યું છે. કારણકે ખરતરો પણ -'ઉદય તિથિ'ને માને છે. 'उदइयतिहि अप्पयरसुत्ताविघेतव्वा" 'વિધિ પ્રપા'નો પાઠ તેનું સમર્થન કરે છે. આથી સ્પષ્ટ છે કે ઉદયનો તે સિદ્ધાંત પર્વ ક્ષય-વૃદ્ધિના પ્રસંગ સિવાયના સ્થળે પ્રવર્તે છે અને પર્વના ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે ઉદય તિથિનો સિદ્ધાંત અપોદિત થાય છે. એ વાત આ નવા વર્ગ સિવાય ખરતરોએ પણ માનેલ છે.

એ વર્ગે પોતાના સ્પષ્ટીકરણમાં અવળી રીતે રજુ કરેલ

પાઠ ૬ અ

जयविहु जिणसमयंमि अ कालो सव्वस्स कारणं भणिओ। तहविअ चउद्दसीए नो जुज्जइ पुण्णिमा हेऊ ॥१०॥

यद्यपि हु–निश्चितं, जिनसमये–जिनशासने कालः, स्वभावादिचतुष्कसहइत्यध्याहार्यं, सर्वस्यापि कारणं भ पूर्णिमामावश्चतुर्दश्या हेतु – न युज्यते एवेति, अत्र चकार

પાઠ ૬ નો શુદ્ધ અર્થ વ

જોકે જિનશાસનમાં કાલને સર્વનું કારણ કહેલ છે, તો પણ પૂર્ણિમાએ ચૌદશનું કારણ ગણાય નહિ (૧૦)

જોકે નિશ્ચયે જિન શાસનમાં સ્વભાવ આદિ ચતુષ્ક સહિત કાળ, સર્વનું કારણ કહેલો છે, તોપણ પૂર્ણિમાનો ભાવ એ ચૌદશનો હેતુ એટલે કારણ ગણાય નહિં અહિં ચકાર એવકારના અર્થમાં છે કારણના લક્ષણનો અભાવ હોવાથી. એ પ્રમાણે ગાથાર્થ (૧૦)

अथ कारणलक्षणाभावमेव दर्शयति—

"कज्जस्स पुव्वभावी नियमेणं कारणं जओ भणियं ।
तल्लक्खणरहिआविय भणाहि कह पुण्णिमा हेऊ ? ॥११॥

कार्यस्य नियमेन यत् पूर्वभावी, दीर्घत्वं चाऽत्र लिङ्गव्यत्ययेन प्राकृतत्वात्, तदेव कारणं भवति, तल्लक्षणरहिताऽपि च पौर्णमासी कथं चतुर्दश्या हेतुः कारणं स्यादिति भण—कथय, मां प्रतीति गम्यं, यदि विनष्टस्यापि कार्यस्य भावि कारणं स्यात्तर्हि जगद्व्यवस्थाविप्लवः प्रसज्येतेति गाथार्थः ॥११॥.

૪૪ આ પાઠથી પણ એજ સૂચિત થાય છે કે–પહેલી પૂનમ અગર પહેલી અમાસે ચૌદશ માનવી, ઔદયિક ચૌદશે કલ્પિતપણે બીજી તેરશ માનવી અને ભા. સુ. પહેલી પાંચમે ભા. શુ. ૪ માનવી અને ઔદયિક ચોથના દિવસે કલ્પિતપણે બીજી ત્રીજ માનવી એ વિનષ્ટ કાર્યનું ભાવિકારણ માનવાના દોષને પાત્ર બનવાનુંજ કાર્ય છે.

૪૫ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્યભેદને અંગે નિર્ણય કરવા માટેના ૨૫ મુદ્દાઓ પૈકીનો ચોથો મુદ્દો નીચે મુજબનો છે:—

" (४) क्षये पूर्वा तिथिः कार्या "અગર" क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या એ

पदकार्यार्थः, कारणलक्षणाभावादिति गाथार्थः ॥१०॥

अथ कारणलक्षणाभावमेव दर्शयति— कज्जस्स पुव्वभावी नियमेणं कारणं जओ भणियं । तल्लक्खणरहिआविय भणाहि कह पुण्णिमा हेऊ ? ॥११॥

कार्यस्य नियमेन यत् पूर्वभावी, दीर्घत्वं चात्र लिङ्गव्यत्ययेन प्राकृतत्वात्, तदेव कारणं भवति, तल्लक्षणरहिताऽपि च पौर्णमासी कथं चतुर्दश्या हेतुः कारणं स्यादिति भण–कथय, मां प्रतीति गम्यं, यदि विनष्टस्यापि कार्यस्य भावि कारणं स्यात्तर्हि जगद्व्यवस्थाविप्लवः प्रसज्येतेति गाथार्थः ॥ ११ ॥

(मुद्रित तत्त्वतरंगिणि पृष्ठ ९)

હવે કારણના લક્ષણનો અભાવજ દેખાડે છે. જે કારણ માટે કહ્યું છે કે–કારણ એ કાર્યની અવશ્ય પૂર્વે થવાવાળું છે.

તો પછી તે લક્ષણથી રહિત એવી પૂર્ણિમા તે (ચૌદશ)નો હેતુ કેવીરીતે થાય ? તે કહે છે. (૧૧)

કાર્યનું નિયમથી જે પૂર્વે થવાવાળું છે, (અને દીર્ઘપણું તો અહિં પ્રકૃત હોવાથી લિંગવ્યત્યયથી છે) તેજ કારણ થાય છે. તે [કાર્યથી પૂર્વે થનારૂપ] લક્ષણથી રહિત એવી પૂર્ણિમા કેવી રીતે ચૌદશનો હેતુ એટલે કારણ થાય? તે કહો–એ પ્રમાણે સમજી લેવું. જો વિનષ્ટ એવા પણ કાર્યનું ભાવિ કારણ થાય તો પછી જગતની વ્યવસ્થાનો નાશ થાય. આ પ્રમાણે ગાથાર્થ છે. (૧૧)

આજ્ઞા, જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત થતીજ ન હોય તેવી પર્વતિથિની માન્યતા અને આરાધનાનો દિવસ નક્કી કરવાને માટેજ છે કે ક્ષીણ પર્વતિથિના ક્ષયના બદલામાં તે ક્ષીણ પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઈ પણ પહેલી અપર્વતિથિ આવતી હોય, તેનો ક્ષય કરવાને માટે છે?"

૪૬ આ મુદ્દાના સંબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે-"क्षये पूर्वा तिथि कार्या "અગર" "क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या એ આજ્ઞા જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૬ क

આ પાઠ ખરતરગચ્છવાળાઓ પોતાના આચાર્યોની "વિધિ પ્રપા"માં કહેલું-ચૌદશના ક્ષયે તેરશે કરવાનું વચન ઉલ્લંઘીને ચૌદશના ક્ષયે પૂનમ માનીને પૂનમે પક્ખી કરે છે તેને અંગે છે. છતાં એ વચન અને પાઠના પ્રસંગનો વિચાર કર્યા સિવાય જ્યાં ત્યાં એ પ્રસંગ એકાન્તથી લગાડવામાં આવે તો જે દોષ બીજાને આપવામાં આવે છે, તે જ દોષ પોતાને કેમ ન લાગે ? કારણકે અષ્ટમી આદિ તિથિના દિવસે સૂર્યોદયથી અમુક ઘડી થયા પછી નવમી વિગેરે આવે છે, છતાં તે નવમીને જે અષ્ટમી આદિ માનીને આરાધાય તે 'નષ્ટ'કાર્યનું ભાવિ'કારણ કેમ ન ગણાય ?

પરંતુ उदयंमि૦નો નિર્ણય આચાર્યોએ કર્યો છે, તેથી તે નવમી વિગેરેમ અષ્ટમી વિગેરેનું આરાધન નષ્ટકાર્યનું ભાવિ કારણ ન ગણાય, કારણ કે ઉદયમાં નામ હોવા છતાં નામ ગણાતી નથી. તો પછી તેમજ क्षये पूर्वा૦ વિગેરે પણ સમર્થ આચાર્યોનાં વચનો છે, અને તેથી તેના આધારે સંસ્કારપૂર્વક પહેલી પૂનમે ચતુર્દશીના આરાધનમાં નષ્ટ કાર્યનું ભાવિ કારણરૂપ આપત્તિ કેમ ગણી શકાય ?

વળી જૈન શાસ્ત્રને માનનાર ભવિતવ્યતા કે તથાભવ્યત્વને ન માને એમતો ન જ બને. અને જો માને તો તેમાં નષ્ટકાર્યનું ભાવિ કારણપણું કેમ નથી?

એ વર્ગે પોતાના સ્પષ્ટીકરણમાં અવળી રીતે રજુ કરેલ	પાઠ ૭-૮-૧૫-૧૬-૧૯-૨૩-૨૪નો અર્થ ख
પાઠ ૭-૮-૧૫-૧૬-૧૯-૨૩-૨૪ क क्षये पूर्वा तिथि. कार्या (तिथिर्ग्राह्या) कार्या (ग्राह्या) तथोत्तरा	(પર્વતિથિના) ક્ષયની વખતે પૂર્વની તિથિ (પર્વતિથિપણે) કરવી એટલે ગ્રહણ કરવી. અને (પર્વતિથિની) વૃદ્ધિ હોય ત્યારે ઉત્તરતિથિને (પર્વતિથિપણે) કરવી. એટલે ગ્રહણ કરવી.

થતીજ ન હોય તેવી પર્વતિથિની માન્યતા અને આરાધનાનો દિવસ નક્કી કરવાને માટેજ છે. પણ ક્ષીણ પર્વતિથિના ક્ષયના બદલામાં તે ક્ષીણ પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઇપણ પહેલી અપર્વ તિથિ આવતી હોય, તેનો ક્ષય કરવાને માટે નથીજ!

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૭-૮-૧૫-૧૬-૧૯-૨૩-૨૪ ક

આ પ્રઘોષનું ઉત્થાન તેઓ જ માની શકે કે જેઓ પર્વ તિથિઓનું પરિસંખ્યાન માને. પરિસંખ્યાન ન માનતાં જેઓ આરાધનાના આધારભૂત પર્વતિથિનો ક્ષય માનવાને તૈયાર હોય, તેઓને આ વિધાયક અને નિયામક પ્રઘોષની જરૂર જ નથી. આજે એ વર્ગ બાર પર્વ તિથિઓનું પરિસંખ્યાન નહિ માનીને ૧૧ કે ૧૩ પર્વ તિથિઓને કરે છે, તેને આ પ્રઘોષ નિરર્થક છે. આ પ્રઘોષમાં આરાધના વિધેય તરીકેજ નથી. કારણકે આરાધનાની અપ્રાપ્તિ થતીજ નથી. તેમજ આરાધનાની અધિકતા એટલે સદા કર્તવ્યતા જૈન શાસ્ત્રકારોને અનિષ્ટ નથી. તેથી નિયમ કરવાની પણ જરૂર રહેતી નથી. આ પ્રઘોષની જરૂરિયાત પર્વતિથિના પરિસંખ્યાન માટે છે; જ્યારે ટીપ્પણાની રીતે પર્વતિથિનો ક્ષય આવે ત્યારે પર્વતિથિની સંજ્ઞાની કઇ રીતે વ્યવસ્થા કરવી કે જેથી સર્વ પર્વતિથિઓ સચવાઈ રહે. એ માટે છે.

ક્ષયે પૂર્વા૦ ના પ્રથમ પાદથી વિધાન અને બીજા પાદથી નિયમ કરવામાં આવેલો છે, તે આરાધનાની ન્યૂનતા કે અધિકતા ટાળવા માટે નથી. પરંતુ પરિસંખ્યાત એવી પર્વતિથિઓની ન્યૂનતા કે અધિકતા ટાળવા માટે છે.

આ પ્રઘોષમાં પણ तिथिः कार्या (तिथिप्रांज्ञा) એવું સ્પષ્ટ વિધેય છે, તે પર્વતિથિની ન્યૂનતા અને અધિકતાની આપત્તિ ટાળવા માટે છે, એટલે વિધેયતા અને નિયતતા પર્વતિથિનીજ રહેલી છે, અને તેથી જ અષ્ટમી આદિના ક્ષયે તેનાથી પૂર્વે રહેલી સપ્તમી આદિ તિથિનેજ અષ્ટમી આદિ પર્વતિથિપણે ગણવાનું વિધાન થાય છે, તેમજ બે અષ્ટમી વિગેરે હોય ત્યારે બીજી અષ્ટમી વિગેરેને અષ્ટમી આદિરૂપ પર્વતિથિપણે ગણવાનું થાય છે, અને તેથીજ શ્રી તત્ત્વતરંગિણીકારે ચૌદશના ક્ષયની વખતે તેરશનો ઉદય છતાં તેરશના વ્યપદેશનો અભાવ જણાવીને ટીપણાની તેરશને તેરશ નહિંજ કહેવી એમ જણાવેલું છે. અને ચૌદશનો ઉદય નહિ છતાં પણ તે દિવસે ચૌદશજ કહેવી એમ જણાવેલું છે. અર્થાત્ ટીપણાની તેરશના ઉદયના વખતથી જ ચૌદશની સત્તા શાસ્ત્રકારે જણાવી દીધી છે, એટલે તેરશ ન માનવાનું જણાવ્યું તેમાં આશ્ચર્ય નથી.

૪૭ શ્રીતત્ત્વતરંગિણીમાં-૯"अथ तिथीनां हानौ वृद्धौ च का तिथिराराध्यत्वेन सम्मतेत्यपि दर्शयति ।" એમ કહીને નીચે મુજબની ચોથી ગાથા કહેવામાં આવી છે.

જેવી રીતે એકાકી પર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિમાં વિધિ અને નિયમના બળે પૂર્વની અપર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિ કરવાનું પ્રાપ્ત થાય છે, તેવીજ રીતે પર્વાનન્તર પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ વખતે પણ તે વિધાયક અને નિયામક વાક્યની ફરી પ્રવૃત્તિ કરવી પડે, અને તેથી પૂર્વતર અપર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિ કરવાનું પ્રાપ્ત થાય છે.

એક વાત એ પણ ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે તેરશની તિથિ જો કે કલ્યાણક તિથિ તરીકે પર્વતિથિપણે આવે તો પણ ફરજીયાત ચૌદશ જેવી તિથિના ક્ષયની વખતે તેરશે તેરશ નહિ કહેવાનું સ્પષ્ટ વિધાન કહેલું છે, તેમજ સપ્તમી પણ વ્યપદેશમાંથી ઉડાવી દેતાં ફરજીયાત અષ્ટમીરૂપ પર્વતિથિનું રક્ષણ કરવું એ ધ્યેય નક્કીજ છે.

એટલે આ પાઠ સ્પષ્ટપણે પહેલી અપર્વતિથિને વ્યવહારમાંથી કાઢી નાખીને તેની જગોએ પર્વતિથિને ગોઠવે છે.

એ વર્ગે પોતાના સ્પષ્ટીકરણમાં
અવળી રીતે રજુ કરેલ

પાઠ ૯ અ

अथ तिथीनां हानौ वृद्धौ च का तिथिराराध्यत्वेन सम्मतेत्यपि दर्शयति

પાઠ ૯ નો અર્થ બ

હવે તિથિ (પર્વતિથિ)ઓની હાનિ તથા વૃદ્ધિ વખતે કઈ તિથિ આરાધપણે (પર્વતિથિપણે) સમ્મત છે તે પણ દેખાડે છે.

એ વર્ગના પાઠનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૯ ક

આ પાઠમાં 'તિથીનાં' પદ જ સામાન્ય તિથિ એટલે અનારાધ્ય તિથિ માટે તો નથી જ, એમ એ નવા વર્ગને પણ કબુલ કરવું પડશે. તેમ પ્રકરણ પણ ઉપરથી પર્વતિથિનું ચાલેલું છે. માટે તિથિ શબ્દનો અર્થ પર્વતિથિ એમ કરવો જ પડશે.

અને જ્યારે પર્વતિથિ એવો અર્થ કરવામાં આવે તો તે પર્વ તિથિની હાનિવૃદ્ધિ જૈન શાસ્ત્રકારોને અનિષ્ટ છે, એમ માનવું જ જોઈએ. અને તેથી શાસ્ત્રકારો કોઈ પણ પ્રકારે અષ્ટમીનો ક્ષય કે એ અષ્ટમી ટીપ્પણમાં હોય પણ કહેવા માનવા તૈયાર નથી એ શાક્યજ છે. વળી પર્વ તિથિનો વખતે કઈ તિથિ આરાધ્યપણે-પર્વ તિથિપણે સમ્મત છે, એવું વાક્ય વાતને પુષ્ટ કરે છે. તે વાક્ય જણાવે છે કે ટિપ્પણાની પર્વ તિથિની

[૧૦]"तिहिवाए पुव्वतिही अहिआए उत्तरा य गहिअव्वा ।
हीणंपि पक्खियं पुण न पमाणं पुण्णिमादिवसे ॥४॥"

ક્ષય કે વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પર્વ તિથિને અખંડ રાખવા કઈ તિથિને પર્વ તિથિપણે ગણવી? અર્થાત્ ટિપ્પણામાં પંચાંગની રીતિએ પર્વતિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ ભલે હોય પણ જૈનશાસ્ત્ર મુજબ આરાધનામાં તિથિ ઘટે વધે નહિ. માટે કઇ તિથિની વખતે પર્વ તિથિની સંજ્ઞા રાખવી? એજ નક્કી કરવાનું છે. વળી 'વિશેષ કરીને વૃદ્ધિમાં કઇ તિથિ સમ્મત છે?' એ કહેવાની તો જરૂરજ નહોતી. કેમકે પર્વતિથિની વૃદ્ધિ માનવાથી આરાધનાની વૃદ્ધિ થવાની હતી આરાધના તો સર્વકાળ ઇષ્ટ હોવાથી પણ આ વાક્ય કોઈ પણ પ્રકારે આરાધનાની ન્યૂનતા કે અધિકતા ટાળવાને માટે છે એમ માની શકાય જ નહિ. પરંતુ પર્વ તિથિની ન્યૂનતા ને અધિકતા ટાળવા આ વાક્ય છે એમ માની શકાય.

વળી 'कस्यामाराधना' ન લખતાં आराध्यत्वेन કહીને ઇત્થંભૂત લક્ષણની તૃતીયા જણાવીને પૂર્વની અપર્વ તિથિમાં આરાધ્યત્વની વ્યાપકતા જણાવવા સાથે તેમાં પર્વતિથિપણું દાખલ કરે છે, અને વૃદ્ધિની વખતે પહેલી અષ્ટમી આદિમાંથી આરાધ્યતાને એટલે પર્વતિથિપણાને ખસેડી દે છે. જે બન્ને વસ્તુ વિધિ અને નિયમના બળે સ્હેજે થઈ શકે છે.

વળી आराध्य શબ્દનો અર્થ વિચારનાર ध्यण् પ્રત્યય જોઇને જરૂર તે તિથિને આરાધના ક્રિયાનું એકલું કાર્ય ન માનતાં યોગ્ય એવું કર્મ જ માને, અને તેથી જ ક્ષયની વખતે પૂર્વ તિથિમાં અને વૃદ્ધિની વખતે માત્ર ઉત્તર તિથિમાં જ પર્વતિથિપણું રહે એ સિધી વાત છે.

એ વર્ગ તરફથી સ્પષ્ટીકરણમાં આવળી રીતે રજુ થયેલ
પાઠ ૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪ અ
પાઠ ૧૦

[૧]"तिह्विवाए पुव्वतिही अहिआए उत्तरा य गहिअव्वा । हीणंपि पक्खियं पुण न पमाणं पुण्णिमादिवसे ॥४॥

૧ પાઠ ૧૧ થી પાઠ ૧૨ સુધી જે પાઠ રામચંદ્રસુરિજીએ છોડી દીધો છે તેને અહિં કૌંસમાં આપ્યો છે, तिह्विवाए થી उक्तत्वाद्वा સુધીનું પાઠ ૧૦ થી ૧૪ સુધીનું તત્વતરંગિણી પૃ. ૩ માં સળંગ લખાણ છે છતાં [ ] વાળું રામચંદ્રસુરિજીએ છોડી દીધુ છે.

પાઠ ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪,
નો શુદ્ધ અર્થ વ
પાઠ ૧૦

તિથિના ક્ષયની વખતે પૂર્વની તિથિ અને (તિથિની) અધિકતાની વખતે ઉત્તર તિથિ ગ્રહણ કરવી. ક્ષીણ એવી પક્ખી (ચૌદશ) પૂનમને દિવસે પ્રમાણ ન કરવી.

૪૭ શ્રીતત્ત્વતરંગિણીમાં–૯"अथ तिथीनां हानौ वृद्धौ च का तिथिराराध्यत्वेन सम्मतेत्यपि दर्शयति ।" એમ કહીને નીચે મુજબની ચોથી ગાથા કહેવામાં આવી છે.

જેવી રીતે એકાકી પર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિમાં વિધિ અને નિયમના બળે પૂર્વની અપર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિ કરવાનું પ્રાપ્ત થાય છે, તેવીજ રીતે પર્વાનન્તર પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ વખતે પણ તે વિધાયક અને નિયામક વાક્યની ફરી પ્રવૃત્તિ કરવી પડે, અને તેથી પૂર્વતર અપર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિ કરવાનું પ્રાપ્ત થાય છે.

એક વાત એ પણ ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે તેરશની તિથિ જો કે કલ્યાણક તિથિ તરીકે પર્વતિથિપણે આવે તો પણ ફરજીયાત ચૌદશ જેવી તિથિના ક્ષયની વખતે તેરશે તેરશ નહિ કહેવાનું સ્પષ્ટ વિધાન કહેલું છે, તેમજ સપ્તમી પણ વ્યપદેશમાંથી ઉડાવી દેતાં ફરજીયાત અષ્ટમીરૂપ પર્વતિથિનું રક્ષણ કરવું એ ધ્યેય નક્કીજ છે.

એટલે આ પાઠ સ્પષ્ટપણે પહેલી અપર્વતિથિને વ્યવહારમાંથી કાઢી નાખીને તેની જગોએ પર્વતિથિને ગોઠવે છે.

એ વર્ગે પોતાના સ્પષ્ટીકરણમાં અવળી રીતે રજુ કરેલ

પાઠ ૯ अ

अथ तिथीनां हानौ वृद्धौ च का तिथिराराध्यत्वेन सम्मतेत्यपि दर्शयति

પાઠ ૯ નો અર્થ ब

હવે તિથિ (પર્વતિથિ)ઓની હાનિ તથા વૃદ્ધિ વખતે કઈ તિથિ આરાધ્યપણે (પર્વતિથિપણે) સમ્મત છે તે પણ દેખાડે છે.

એ વર્ગના પાઠનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૯ क

આ પાઠમાં 'तिथीनां' પદ જ સામાન્ય તિથિ એટલે અનારાધ્ય તિથિ માટે તો નથી જ, એમ એ નવા વર્ગને પણ કબુલ કરવું પડશે. તેમ પ્રકરણ પણ ઉપરથી પર્વતિથિનું ચાલેલું છે. માટે તિથિ શબ્દનો અર્થ પર્વતિથિ એમ કરવો જ પડશે.

અને જ્યારે પર્વતિથિ એવો અર્થ કરવામાં આવે તો તે પર્વ તિથિની હાનિવૃદ્ધિ જૈન શાસ્ત્રકારોને અનિષ્ટ છે, એમ માનવું જ જોઇએ. અને તેથી કોઈ પણ પ્રકારે અષ્ટમીનો ક્ષય કે બે અષ્ટમી ટીપ્પણામાં હોય પણ કહેવા માનવા તૈયાર નથી એ ચોક્ખું જ છે. વળી પર્વ તિથિની વખતે કઈ તિથિ આરાધ્યપણે-પર્વ તિથિપણે સમ્મત છે, એટલું વાક્ય ઉપરની વાતને પુષ્ટ કરે છે. તે વાક્ય જણાવે છે કે ટિપ્પણાની પર્વ તિથિની

૪૯ 'તિથિની હાનિ-વૃદ્ધિમાં કયી તિથિ આરાધ્યપણાએ કરીને સમ્મત છે' અને 'તિથિના ક્ષયે પૂર્વાતિથિ જ તથા તિથિની વૃદ્ધિમાં ઉતરા તિથિજ ગ્રહણ કરવી જોઇએ'—એવાં સૂચનો અમોએ ઉપર જણાવેલા મન્તવ્યનેજ પુષ્ટ કરનાર છે. વળી, શ્રીતત્ત્વતરંગિણિની ચોથી ગાથાની વૃત્તિમાં જે બે ગાથાઓ સાક્ષી તરીકે મૂકવામાં આવી છે. તેમાંની બીજી ગાથાથી પણ એજ વાતને પુષ્ટિ મળે છે કે—क्षये पूर्वा० વાળી આજ્ઞા પર્વતિથિના ક્ષયના બદલામાં તેની પૂર્વે જે કોઇપણ પહેલી અપર્વતિથિ આવતી હોય તેનો ક્ષય કરવાને માટે નથી જ. તે બીજી ગાથા—

૫૦ [१२]"अह जइ कहवि न लब्भंति, ताओ सूरुग्गमेण जुत्ताओ ।
ता अवरविद्ध अवरावि हुज्ज नहु पुव्व तव्विद्धा ॥२॥"

[1] संवच्छरचउमासे पक्खे अट्ठाहियासु य तिहीसु । ताउ पमाणं भणिया जाओ सूरो उदयमेइ ॥१॥]

પાઠ ૧૨
अह जइ कहवि न लब्भंति ताओ सूरुग्गमेण जुत्ताओ । ता अवरविद्ध अवरावि हुज्ज नहु पुव्व तव्विद्धा ॥२॥"

(કરવી) એ પ્રમાણે અર્થ છે. દૃષ્ટાન્ત સાથે યુક્તિઓ હવે આગળ કહેવાશે.

ઉદયવાળી તિથિનો સ્વીકાર અને અન્ય તિથિનો તિરસ્કાર માનવામાં તત્પર આપણે બંન્નેને તેરસનો ચૌદશપણે સ્વીકાર કેવી રીતે યુક્ત છે?

(આ પ્રમાણે કોઇ શંકા કરે તો તેના સમાધાન માટે કહે છે કે) આ પ્રમાણે કહે છે તે સાચું છે, ત્યાં (ટીપણાની તેરશે) તેરશ એવા વ્યપદેશનો પણ અસંભવ હોવાથી, (અને) પ્રાયશ્ચિત્ત આદિ વિધિમા 'ચૌદશજ' એ પ્રમાણે વ્યપદેશ કરાતો હોવાથી જે માટે કહ્યું છે કે-'સંવત્સરી, ચોમાસી પક્ખી અને અઠ્ઠાઇ વિગેરે તિથિઓમાં તે તિથિઓ પ્રમાણ ગણવી કે જે તિથિઓને સૂર્યોદય સ્પર્શે છે.]

જો કદાપિ સૂર્યોદયથી યુક્ત તે તિથિઓ ન મળે તો ક્ષીણ (ચતુર્દશી

૪૮ આ ગાથાના પૂર્વાર્દ્ધની વૃત્તિમાં ગ્રંથકારશ્રીએ ફરમાવ્યું છે કે—

११"तिहिवाए तिथिपाते–तिथिक्षये पूर्वैव तिथिर्ग्राह्या, अधिकायां च वृद्धौ चोत्तरैव ग्राह्या–उपादेयेत्यर्थः, यदुक्तं–"क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या, वृद्धौ ग्राह्या तथोत्तरा। श्रीमद्वीरस्य निर्वाणं, ज्ञेयं लोकानुसारतः ॥" एतच्चावयोरपि सम्मतमेव ।

पाठ ११

" तिहिवाए', तिथिपाते-तिथिक्षये पूर्वैव तिथिर्ग्राह्या, अधिकायां च-वृद्धौ चोत्तरैव ग्राह्या, उपादेयेत्यर्थः, यदुक्तं- "क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या, वृद्धौ ग्राह्या तथोत्तरा। श्रीमद्वीरस्य निर्वाणं, ज्ञेयं लोकानुसारतः ॥१॥ " एतच्चावयोरपि सम्मतमेव ॥

[अथैवमङ्गीकृत्यापि कश्चिद् भ्रान्त्या स्वमतिमान्द्याद्वाष्टम्यादितिथिक्षये सप्तम्यादिरूपा प्राचीना तिथिः चतुर्दशीक्षये चोत्तरा पञ्चदशी ग्राह्येत्येवंरूपमर्धजरतीयन्यायमनुसरति तमेवाधिकृत्योत्तरार्द्धमाह–'हीनमपि' (क्षीणमपि पाक्षिकं–चतुर्दशीलक्षणं पूर्णिमायां प्रमाणं न कार्यं, तत्र तद्भोगगन्धस्याप्यसंभवात्, किन्तु त्रयोदश्यामेवेत्यर्थः, दृष्टान्तनिबद्धा युक्तयश्चात्र पुरो वक्ष्यन्ते इति। नन्वौदयिकतिथिस्वीकारान्यतिथितिरस्कारप्रवणयोरावयोः कथं त्रयोदश्या अपि चतुर्दशीत्वेन स्वीकारो युक्त इति चेत्, सत्यं, तत्र त्रयोदशीति– [illegible] [illegible], किन्तु प्रायश्चि[illegible] चतुर्दश्येवेति व्यपदिश्यमा[illegible], यदुक्तं–

પાઠ ૧૧

તિથિનો પાત એટલે તિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે પૂર્વનીજ તિથિ ગ્રહણ કરવી. અને અધિકતામાં એટલે વૃદ્ધિમાં ઉત્તર જ ગ્રહણ કરવી. આરાધ્યપણે લેવી. એમ અર્થ છે જે માટે કહ્યું છે કે- "(પર્વ તિથિ)નો ક્ષય હોય ત્યારે પૂર્વની તિથિ (પર્વતિથિપણે) ગ્રહણ કરવી. અને પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે તે ઉત્તર તિથિને જ (પર્વતિથિપણે) ગ્રહણ કરવી; અને શ્રી વીરભગવાનનું નિર્વાણ તો લોકને અનુસારે જાણવું (૧)'

આ તો આપણે અન્નેને સમ્મતજ છે

[હવે આ પ્રમાણે અંગીકાર કરીને પણ કોઇક ભ્રમથી કે પોતાની બુદ્ધિમન્દતાથી અષ્ટમી આદિ (પર્વ) તિથિના ક્ષયે તો સાતમ વિગેરે પહેલાની તિથિઓને (આઠમ વિગેરે પર્વતિથિપણે લે) અને ચૌદશના ક્ષયની વખતે ઉત્તર એવી પૂનમ ગ્રહણ કરે એમ અર્ધજરતીય ન્યાયને અનુસરે છે, તેવાને આશ્રયિને ઉત્તરાર્ધ કહે છે- (ક્ષીણ એવી પણ)

ક્ષીણ એવી પણ પકૂખી (ચૌદશ)ને પૂનમે પ્રમાણ ન કરવી ત્યાં (પૂનમને દિવસે) તે (ચૌદશ)ના ભોગની ગંધનો પણ અસંભવ હોવાથી પરંતુ તેરસને દિવસે જ

૫૪ ઉપરના પાઠોમાં 'અન્ય સંજ્ઞાપણુ થાય છે અને ગૌણ મૂખ્યતયા ચતુર્દશીનો વ્યપદેશ યોગ્ય છે' એવાં જે સૂચનો કરવામાં આવ્યાં છે તેથી પણ એજ સિદ્ધ થાય છે કે—પર્વ તિથિના ક્ષયે તેની પૂર્વ તિથિનો ક્ષય કરી શકાયજ

એ વર્ગના પાઠનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૧૦ થી ૧૪ ક

આ આખા પાઠને સળંગ રીતે વાંચનાર મનુષ્ય એમ કબુલ કર્યા સિવાય રહી શકેજ નહિ કે પર્વતિથિની હાનિ કે વૃદ્ધિ ટીપ્પણામાં હોય ત્યારે તેનાથી પૂર્વ અપર્વ તિથિની હાનિવૃદ્ધિ કરવી જ જોઇએ,

આ આખો પાઠ ઉદયવાળી તેરશને પણ તેરશ કહેવાની મનાઇ સિદ્ધ કરનારો છે. અને ઉદય વગરની ચૌદશને ટીપણાની તેરશ છતાં પણ તે આખો દિવસ ચૌદશજ છે એમ કહેવાનું સાબીત કરનારો છે. અને એ રીતે જ્યારે પર્વ તિથિના ક્ષયની અનિષ્ટતા ટાળવા માટે અને પર્વતિથિના પરિસંખ્યાનના રક્ષણ માટે ઉદયવાલી પણ પૂર્વની અપર્વતિથિને એ અપર્વતિથિરૂપે કહેવાનું નિષેધે છે, તો પછી પર્વતિથિની ટીપણામાં વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પણ પર્વતિથિની પરિસંખ્યાનનું રક્ષણ કરવાની જરૂર જ હોવાથી પહેલી તિથિમાંથી પર્વ તિથિપણું કાઢી નાખવુંજ પડે.

એ વર્ગ તરફથી આ ખંડિત કરીને આપવામાં આવેલા પાઠ ઉપરથી સ્પષ્ટપણે સમજુ માણસ સમજી શકશે કે તે વર્ગની દાનત આવી રીતે પાઠ રજુ કરીને સાચી વાત છૂપાવવી અને ટૂકડા ટૂકડા રજુ કરવાવડે ભ્રમ ઉત્પન્ન કરવો એ તેમનો આશય દેખીતો જણાય છે.

આ આખો પાઠ સમજનાર મનુષ્ય સ્હેજે સમજી શકે કે આ પાઠ શ્રી દેવસૂર સંઘની જે સામાચારી પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિ વખતે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિ કરવાનુ પ્રતિપાદન કરે છે તે સત્ય જ છે, તેમ જણાવે છે. ૧૯૯૨ થી નવો નીકળેલો એ વર્ગ જેવી રીતે શ્રી દેવસૂર સંઘની સમાચારીને ઉડાવનારો બન્યો છે, તેવી રીતે આ પાઠો રજુ કરવામાં પણ આ ગ્રન્થના વચલા વચલા ભાગને જાણી જોઇને છોડી દઈ ગ્રંથકારના આશયને લોપવા પ્રયત્ન કરનાર બન્યો છે. આથી 'તત્ત્વતરંગિણી' ગાથા ૪ અને તેની ટીકાના સળંગ ભાગને વાંચનારો મનુષ્ય કોઈ દિવસ પણ આ નવા વર્ગની અસત્યતાને જાણ્યા માન્યા અને કહ્યા સિવાય રહી શકે જ નહિ.

૫૧ આ ગાથાની વૃત્તિ શ્રીતત્ત્વતરંગિણીની મુદ્રિત પ્રતમાં છપાએલી નથી, પણ હસ્ત લિખિત પ્રતમાં છે અને તે નીચે મુજબની છે:—

૫૨ [૧૩]"अथ यदि कथमपि 'ताः' पूर्वोक्ताः 'सूर्योद्गमेन युक्ताः' अवाप्तसूर्योदया इति यावत्, न लभ्यते 'ता'—तर्हि 'अवरविद्ध'त्ति अवरविद्धा क्षीणतिथिभिर्विद्धा—अर्थाप्राचीनास्तिथयः 'अपरा अपि'—क्षीणतिथिसंज्ञिका अपि, प्राकृतत्वाद् बह्वर्थे एकवचनं, 'हुज्ज'त्ति—भवेयुः । व्यतिरेकमाह 'नहु'त्ति—हुरेवार्थे व्यवहितः संबध्यते, तद्विद्धाः सत्यो न पूर्वा एव—पूर्वतिथिनाम्न्य एव भवेयुः किन्तु उत्तरसंज्ञिका अपीति भावः ।"

૫૩ આ પાઠ પછી મુદ્રિત પ્રતમાં નીચે મુજબનો પાઠ છે—

[૧૪]"न च प्राक् चतुर्दश्येवेत्युक्तम्, अत्र तु 'अवरावी'त्यनेन अपि शब्दादन्य संज्ञाऽपि गृह्यते, तत्कथं न विरोध इति वाच्यं, प्रायश्चित्तादिविधावित्युक्तवान्, गौणमुख्यभेदात् मुख्यतया 'चतुर्दश्या व्यपदेशो युक्त इत्यभिप्रायेणोक्तत्वाद्वा"

પાઠ ૧૩-૧૪

"न च प्राक् चतुर्दश्येवेत्युक्तम्, अत्र तु 'अवरावी'त्यनेन अपि शब्दादन्य संज्ञाऽपि गृह्यते, तत्कथं न विरोध इति वाच्यं, प्रायश्चित्तादिविधावित्युक्तत्वात्, गौणमुख्यभेदात् मुख्यतया चतुर्दश्या [एव] व्यपदेशो युक्त इत्यभिप्रायेणोक्तत्वाद्वा"

[મુદ્રિત તત્ત્વતરંગિણી પૃષ્ઠ ૩]

આ પાઠોમાં વચમાં વચમાં પ્રસ્તુત ચર્ચામાં ઉપયોગી છતાં પણ [ ] કૌંસમાં લખેલા પાઠો એવર્ગે જાણી જોઈને છોડી દીધા છે.

'चतुर्दश्या एव व्यपदेशो' સર્વ ... અને મુદ્રિત પ્રતોમાં છે છતાં 'एव' શબ્દ ઉડાડી મુક્યો છે

આદિ) પર્વતિથિને જ વિંધાયેલી પણ ચૌદશ વિગેરે પણ પર્વતિથિ લેવી. પર્વતિથિથી વિંધાયેલી પૂર્વા એટલે પહેલાંની અપર્વતિથિ કહેવાય જ નહિં.

પાઠ ૧૩-૧૪

પહેલાં ચૌદશ જ કહેવાય એમ કહ્યું, અને હવે અહિં 'પણ' શબ્દ વડે અન્ય સંજ્ઞા પણ ગ્રહણ કરાય એમ કહેશો તો કેમ વિરોધ નહિ આવે? (કારણ કે આગળ પર્વતિથિના ક્ષયે પૂર્વની અપર્વ તિથિના વ્યપદેશને ઉડાડી કેવળ પર્વતિથિપણે જ વ્યપદેશ કરવો તેમ જણાવ્યું અને અહિં 'અપિ' શબ્દથી અન્ય વ્યપદેશ પણ થાય તેનો શું વાંધો નહિ આવે? તો શાસ્ત્રકાર કહે છે કે-એમ નહિ)

પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં ચતુષ્પર્વીમાં નિશ્ચયે (ચતુર્દશીની જ સંજ્ઞા થાય તેમજ ગૌણ મુખ્ય ભેદથી મુખ્યપણાએ ચતુર્દશીનો જ વ્યપદેશ યોગ્ય છે, એ પ્રમાણે અભિપ્રાય જણાવેલો હોવાથી.

આરાધના તે પર્વતિથિના બીજા સૂર્યોદયવાળા દિવસે નક્કી કરવાને માટેજ છે, પણ વૃદ્ધા પર્વતિથિના બદલામાં તે વૃદ્ધા પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઇપણ પહેલી અપર્વતિથિ આવતી હોય, તેની વૃદ્ધિ કરવાને માટે નથી જ !

૫૭ શ્રીતત્ત્વતરંગિણીમાં સત્તરમી ગાથા મૂકતાં પૂર્વે ગ્રન્થકાર શ્રી કહે છે કે–[१७]"अथ च वृद्धौ या तिथिराराध्या तामाह–" હવે જો પર્વતિથિની વૃદ્ધિને બદલે પૂર્વની અપર્વ તિથિની વૃદ્ધિ કરવાની ઇષ્ટ હોત, તો વૃદ્ધિમાં કયી તિથિ આરાધવા યોગ્ય છે–એમ કહેવાને બદલે વૃદ્ધિમાં કઈ તિથિની વૃદ્ધિ કરવાની છે, એમ કહેવાત શ્રીતત્ત્વતરંગિણીમાં ૧૭મી ગાથા અને તેની વૃત્તિ નીચે મુજબ છે.

૫૮ [१८]"संपुण्णत्ति अ काउं वुड्ढिए घिप्पइ न पुव्वतिही ।
जं जा जंमि हु दिवसे समप्पई सा पमाणंति ॥१७॥

प्रकरणात् तिथेर्वृद्धौ सत्यामपि, चोऽप्यर्थे ज्ञेयः, अद्य संपूर्णा तिथिरिति भ्रान्त्या कृत्वाऽऽराध्यत्वेन पूर्वा तिथिर्न गृह्यते, किन्तूत्तरैव, यतः किमिदं तिथेर्वृद्धत्वं नाम ?, प्राप्तद्विगुणस्वरुपत्वं वा प्राप्ताधिकसूर्योदयत्वं वा प्राप्तसूर्योदयद्वयत्वं वा द्वितीयसूर्योदयमवाप्य समाप्तत्वं

१७–अथ च वृद्धौ या तिथिराराध्या तामाह–

१८–"संपुण्णत्ति अ काउं वुड्ढिए घिप्पइ न पुव्वतिहि। जं जा जंमि हु दिवसे समप्पइ सा पमाणंति ॥१७॥

(ટીપ્પણામાં પર્વતિથિની) વૃદ્ધિ હોય ત્યારે જે તિથિ આરાધન લાયક (બને) તેને કહે છે.

સંપૂર્ણ છે એ હેતુથી વૃદ્ધિમાં પહેલી તિથિ ગ્રહણ ન કરવી. જે માટે જે તિથિ જે દિવસે સમાપ્ત થાય તે (તમારા હિસાબે) પ્રમાણ કરવી. (૧૭)

प्रकरणात् तिथेर्वृद्धौ सत्यामपि, चोऽप्यर्थे ज्ञेयः, अद्य संपूर्णा तिथिरिति भ्रान्त्या कृत्वाऽऽराध्यत्वेन पूर्वा तिथिर्न गृह्यते, 'किन्तूत्तरैव, यतः किमिदं तिथेर्वृद्धत्वं नाम ?,

प्राप्तद्विगुणस्वरूपत्वं वा प्राप्ताधिकसूर्योदयत्वं वा प्राप्तसूर्योदयद्वयत्वं वा द्वितीयसूर्योदयमवाप्य समाप्तत्वं वा ?

પ્રકરણથી તિથિની વૃદ્ધિ છતાં પણ આજ સંપૂર્ણ તિથિ છે એવી ભ્રાન્તિ વડે કરીને આરાધ્યપણે પહેલાની તિથિ ન લેવી. પરંતુ બીજીજ લેવી. જે માટે તિથિનું વધવું એ શું ?

શું બેવડી તિથિ થાય છે તે ? સૂર્યોદયની અધિકતા થાય છે તે ? બે સૂર્યોદય યુક્તપણું થાય છે તે ? કે બીજા સૂર્યોદયને પામીનેજ સમાપ્તપણું થાય છે તે ?

આ ચાર વિકલ્પોમાંથી કયા પ્રકારે તિથિનું વૃદ્ધિપણું માનો છો ?

वा ? आद्योऽसंभवी, एकादिन्यूनाधिकविंशत्युत्तरशतसाध्यारिकामानप्रसंगात्, शेषेषु त्रिष्वपि विकल्पेषु शेषतिथ्यपेक्षयैकस्यामेव तिथौ एकादिघटिकाभिराधिक्यमसूचि, तथा च यं सूर्योदयमवाप्य समाप्यते या तिथिः स एव सूर्योदयस्तस्यास्तिथेः प्रमाणं, शेषतिथीनामिव, प्रयोगस्तु–प्राप्तसूर्योदयद्वयलक्षणायास्तिथेः समाप्तिसूचक उदयः प्रमाणं, विवक्षितवस्तुसमाप्तिसूचकत्वात्, यथा शेषतिथीनामुदयः, व्यतिरेके गगनकुसुमम् अथ तिथीनां वृद्धौ हानौ च का तिथिः स्वीकार्येत्यत्रोभयोः साधारणं लक्षणमुत्तरार्द्धेनाह–'जं जा जंमित्ति यद्–यस्माद् या–तिथिर्यस्मिन्–आदित्यादिवारलक्षणदिवसे समाप्यते स एव दिवसो–वारलक्षणः प्रमाणमिति–तत्तिथित्वेनैव स्वीकार्यः, अत्र तु एवकारार्थे ज्ञातव्य इत्यर्थः अत एव 'क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या' तस्मिन्नेव दिवसे [तिथिः कार्या' इति

आद्योऽसंभवी, एकादिन्यूनाधिकविंशत्युत्तरशतसाध्यारिकामानप्रसंगात्, शेषेषु त्रिष्वपि विकल्पेषु शेषतिथ्यपेक्षयैकस्यामेव तिथौ एकादिघटिकाभिराधिक्यमसूचि, तथा च यं सूर्योदयमवाप्य समाप्यते या तिथिः स एव सूर्योदयस्तस्यास्तिथेः प्रमाणं, शेषतिथीनामिव,

१प्रयोगस्तु–प्राप्तसूर्योदयद्वयलक्षणायास्तिथेः समाप्तिसूचक उदयः प्रमाणं, विवक्षितवस्तुसमाप्तिसूचकत्वात्, यथा शेषतिथीनामुदयः, व्यतिरेके गगनकुसुमम्।

(એમ ખરતરગચ્છવાળાને પૂછે છે)

આદ્ય વિકલ્પ સંભવતો નથી કંઇક ન્યૂન ૧૨૦ ઘડી જેટલી તિથિનો પ્રસંગ હોવાથી (તે બને નહિ) માટે પહેલો વિકલ્પ અસંભવિત છે. બાકીના ત્રણ વિકલ્પોમાંથી બાકીની તિથિની અપેક્ષાએ એકજ તિથિમાં એક આદિ ઘડીથી અધિકતા જણાય. એટલે જે સૂર્યોદયને પામીને તિથિ સમાપ્ત થાય તેજ સૂર્યોદય તે તિથિના (વ્યવહારમાં) પ્રમાણ ગણાય.

જેમ બાકીની તિથિઓ [જે સૂર્યોદયને પામીને સમાપ્ત થાય છે અને તે સૂર્યોદય તે તિથિને (ચોક્કસ રીતે) જણાવનાર હોય છે.]

અનુમાન પ્રમાણનો પ્રયોગ એવી રીતે છે કે–બે સૂર્યોદયને પામેલી તિથિની સમાપ્તિ જણાવનાર એવો સૂર્યનો ઉદય તે પ્રમાણ ગણાય. કેમકે વસ્તુની સમાપ્તિ સૂચવનાર છે માટે. જેમ બાકીની તિથિઓનો ઉદય. (સમાપ્તિને જણાવનાર હોય તેજ પ્રમાણ ગણાય છે) ઉલટા રૂપે આકાશનું પુષ્પ તે સમાપ્તિસૂચક શૂન્ય છે. તેથી પ્રમાણ પણ નથી.

श्लोकः श्री उमास्वातिवाचककृत इति वृद्धवादः सम्यग् यतस्तस्मिन् दिवसे] द्वयोरपि समाप्तत्वेन तस्या अपि समाप्तत्वात्, एतत्संवादकं च 'तिहिवाए पुव्वतिही'त्ति गाथा व्याख्यावसरे प्रपंचितमिति गाथार्थः' ॥

अथ तिथीनां वृद्धौ हानौ च का तिथिः स्वीकार्येत्यनयोरुभयोः साधारणं लक्षणमुत्तरार्द्धेनाह-'जं जा जंमि'त्ति यद्-यस्माद् या-तिथिर्यस्मिन्-आदित्यादिवारलक्षणदिवसे समाप्यते स एव दिवसो-वारलक्षणः प्रमाणमिति-तत्तिथित्वेनैव स्वीकार्यः, अत्र तु एवकारार्थं ज्ञातव्य इत्यर्थः अत एव 'क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या' तस्मिन्नेव दिवसे [द्वयोरपि समाप्तत्वेन तस्या अपि समाप्तत्वात्, एतत्संवादकं च 'तिहिवाए पुव्वतिहो'त्ति गाथा व्याख्यावसरे प्रपंचितमिति गाथार्थः ॥'']

હવે તિથિની વૃદ્ધિ અને હાનિ હોય ત્યારે કઈ તિથિ લેવી? એ વાતમાં બંને વસ્તુનું સાધારણ લક્ષણ ઉત્તરાર્દ્ધથી કહે છે. જે માટે જે તિથિ સૂર્યાદિવાર લક્ષણે જે દિવસે સમાપ્તિ થાય તે દિવસ તે તિથિપણેજ માનવો.

આટલાજ માટે ક્ષયે પૂર્વા તિથિઃ કાર્યા॰ પ્રઘોષ ચાલે છે. તેજ દિવસે બંને પણ તિથિઓનું સમાપ્તિપણું હોવાથી તે ઉત્તર તિથિનું પણ સમાપ્તપણું છે. આજ વાતને મળતી હકીકત તિહિવાએ પુવ્વતિહી॰' એ ગાથાની વ્યાખ્યા વખતે જણાવેલી છે.

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૨૫–૧૬–૨૭–૧૮ ક

શ્રી જૈનશાસનનું ગણિત અને પ્રાચીન જ્યોતિષ ગણિત પ્રમાણે તિથિનું માન એકસરખી રીતે કંઈ અધિક ૫૮ ઘડીનુંજ માનતા હતા. અને તેથી કોઇ વખત પણ તિથિની વૃદ્ધિ આવતીજ ન હતી.

એજ કારણથી જેમ પર્વતિથિની હાનિની વખતે પહેલાની તિથિને ક્ષીણ એવી પર્વતિથિની સંજ્ઞા આપવી જોઈએ. અને પર્વતિથિની સંજ્ઞા આપીને તે પ્રમાણે આરાધવી જોઇએ.

એ વિષયમાં જેમ શ્રી આચારદશાચૂર્ણિ અને આચાર પ્રકલ્પચૂર્ણિના પાઠથી યુગના અંતમાં બીજા આષાઢની પૂનમનો ક્ષય હોવા છતાં તે દિવસને ચોમાસી પૂનમ તરીકે જણાવેલો છે. એમ જણાવીને પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે પૂર્વની અપર્વતિથિની સંજ્ઞા ન રખાય પણ પર્વતિથિની સંજ્ઞા રાખીને જ આરાધાય. એ વસ્તુ જેમ પંચાંગી પ્રમાણથી સાબીત કરવામાં આવી છે તેવી રીતે તિથિવૃદ્ધિ જૈન ગણિતથી હતીજ નહિ. એટલે વૃદ્ધિની ચર્ચામાં પંચાંગીનો પાઠ ન આપી શકાય એ તો સ્વાભાવિક છે. જો કે ક્ષયને આગે જણાવેલી રિતિને માનનારો મનુષ્ય તો જરૂર માની શકે કે-ક્ષયવૃદ્ધિના પ્રસંગ સિવાય જ ઉદયની તિથિ મનાય, પરંતુ ક્ષયવૃદ્ધિના પ્રસંગમાં ઉદયની તિથિ

૫૯ (ઉપરના પાઠમાં જેટલા ભાગમાં નીચે લીટી દોરી છે તે ભાગ મુદ્રિત પ્રતમાંનો છે અને તેની જગ્યાએ હસ્તલિખિત પ્રતમાં [ ] આવા કૌંસમાં લખ્યો છે તેવો પાઠ છે.)

૬૦ ઉપરના પાઠમાં ગ્રન્થકારશ્રીએ વૃદ્ધિના પ્રસંગમાં આરાધ્યપણાએ કરીને ઉત્તરા તિથિનોજ સ્વીકાર કરવો જોઈએ એ વાતનું પ્રતિપાદન કર્યું છે અને વૃદ્ધા તિથિને બે સૂર્યોદયોને સ્પર્શીને સમાપ્તિને પામનારી તરીકે જણાવી છે, એ વિગેરે જોતાં પણ વૃદ્ધા તિથિને બદલે પૂર્વ અપર્વતિથિની વૃદ્ધિ કરવાની વાતને પણ અવકાશ મળતો નથી. વળી જે તિથિની વૃદ્ધિ ન હોય તેની વૃદ્ધિ કરવી એ મૃષાવાદ પણ છે.

માનવાની વાત અપોદિત (બાધિત)જ થાય છે. છતાં કઈ સદીઓથી લૌકિક પંચાંગને સંસ્કાર પૂર્વક લેવાનું રાખેલું હોવાથી અને તેમાં અપર્વ કે પર્વતિથિની વૃદ્ધિ આવતી હોવાથી વૃદ્ધિની વખતે કઇ તિથિ લેવી ? એ ચર્ચા શાસ્ત્રપાઠના ઐદંપર્યને નહિ સમજનારા માટે જરૂર રહે

એક વાત જરૂર ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે—શ્રી તપગચ્છવાળાઓ ફરજિયાત પર્વતિથિએ કરાતી પૌષધાદિની આરાધનાને પરિગણિત માનતા નથી પરંતુ તે આરાધનાની સર્વ કાળ કર્ત્તવ્યતા માને છે. એટલે તેઓને પર્વતિથિની વૃદ્ધિ થતાં આરાધનાની વૃદ્ધિ થાય એ અનિષ્ટ નથી કેમકે તેઓ सव्वेसु कालपव्वेसु० વિગેરે શ્રી આવશ્યક ચૂર્ણિ વિગેરેના વાક્યોને અનુસરીને સર્વ અહોરાત્ર અગર સર્વતિથિઓ પૌષધ આદિ આરાધનાને માટે લાયક જ છે એમ માને છે. પરંતુ અષ્ટમી–ચતુર્દશી પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા એ ચાર પર્વતિથિઓને ફરજિયાત પર્વતિથિ તરીકે ગણે છે અર્થાત્ વ્રતધારી શ્રાવકે આ અષ્ટમી આદિ ચાર દિવસોએ જરૂરજ પૌષધ કરવો જોઇએ અને જો તે અષ્ટમી આદિનો પૌષધ ન થયો હોય તો વ્રતધારીને અતિચાર (દૂષણ) લાગે છે એમ માને છે. અને તેથીજ આ અષ્ટમી વિગેરે પર્વતિથિઓ ફરજિઆત પર્વતિથિઓ છે.

આ જ કારણથી અષ્ટમી આદિ ચાર તિથિઓની હાનિ કે વૃદ્ધિ શાસનને પાલવે નહિં તે સ્વાભાવિક છે.

આ કારણથી પર્વતિથિની હાનિની વખતે જેમ પૂર્વની અપર્વતિથિની સંજ્ઞા ખસેડવાપૂર્વક પર્વતિથિની સંજ્ઞા કાયમ કરી, તેવી રીતે વૃદ્ધિની વખતે પણ પરિગણિતપણાના બચાવને માટે એક જ ફરજિયાત તિથિ રાખવી પડે.

ટીપ્પણામાં આવેલી પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે શ્રી તપાગચ્છવાળાઓ જ્યારે બીજા દિવસની તિથિને જ પર્વતિથિ તરીકે કહીને આરાધવાનું જણાવે છે. ત્યારે ખરતરગચ્છવાળાઓ તેવા વખતે પહેલા દિવસની તિથિ સંપૂર્ણ છે, એમ કહીને તેને આરાધવાનું જણાવે છે.

૬૧ આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી પર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિએ તે હીના કે વૃદ્ધા પર્વતિથિની પૂર્વા અગર પૂર્વતરા તિથિની હાનિ વૃદ્ધિ કરવાનું કહે છે તે મૃષાવાદ આદિ દોષોને પાત્ર તો છેજ પણ તેમ કરવામાં આવે તો પર્વલોપના પાત્ર પણ બનાય છે. કારણકે ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થયેલી પર્વતિથિએ તેના પર્વને નથી મનાતું અગર તો ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થયેલી પર્વતિથિને અપર્વ તિથિ માની તેના વિરાધક બનાય છે. આથી પર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિએ પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ તિથિની હાનિ વૃદ્ધિ માનવાની વાત શાસ્ત્રસમ્મત હોઈ શકેજ નહિ અને એથી [૧૯]"क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा ।" એ આજ્ઞામાંથી પણ એ વાત નીકળી શકેજ નહિ.

આવીરીતે વૃદ્ધિના પ્રસંગમાં શ્રી 'તત્ત્વતરંગિણી'માં અને શ્રી 'પ્રવચન પરીક્ષા'માં દિન અગર માસની વૃદ્ધિને અંગે સંપૂર્ણપણાને લીધે કે ભોગની અધિકતાને લીધે જે દૂષણો કે સાધનો ખરતરગચ્છવાળાઓને અંગે લેવા દેવામાં આવ્યાં છે, તે માત્ર ખરતરગચ્છવાળાના પ્રતિબંધી તરીકે છે એટલું જ નહિં પરંતુ શાસ્ત્રકાર અને શ્રી તપાગચ્છવાળાઓએ તો તિથિની સંજ્ઞા રાખવામાં પણ વસ્તુ માન્ય રાખી છે.

(૧) પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ ન હોય ત્યારે ઉદયને ફરસનારી તિથિ પ્રમાણ ગણવી એટલે ચોવીસે કલાક તે તિથિ લેવી.

(૨) પર્વતિથિનો જ્યારે પણ ક્ષય આવે ત્યારે તે પર્વતિથિ ઉદયવાળી ન હોય અને તેથી તે વખતે તેનાથી પહેલાંની અપર્વ તિથિનું નામ પણ ન લેવું. પરંતુ ચોવીસે કલાક એટલે આખા અહોરાત્રમાં ક્ષીણ એવી પર્વતિથિની સંજ્ઞા રાખવી.

(૩) ટીપ્પણામાં જ્યારે પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે બીજા દિવસના ઉદયને જ પ્રમાણ ગણીને તે બીજા દિવસની તિથિને જ ઓદયિકી ગણવી અને તે પર્વતિથિની સંજ્ઞા તે બીજા દિવસને જ આપવી.

(પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે જેમ ઉદયવાળી અપર્વ તિથિ છતાં તેની સંજ્ઞા ફરે છે, તેમ અધિક ઉદયને વખતે પહેલા ઉદયને અપ્રમાણ ગણવાથી તે ઉદયની-અપેક્ષાએ તે અહોરાત્રને તે તે પર્વતિથિની સંજ્ઞા મળી શકતી નથી.)

નવીવર્ગ અધિક માસની સાથે અધિક તિથિને સર્વથા સરખાવવામાં લેવા માગે છે, પરંતુ તેણે વિચારવું જોઇએ કે-માસની વૃદ્ધિ સંક્રાન્તિના ઉદયના અભાવને અંગે છે, જ્યારે તિથિની વૃદ્ધિ ઉદયની અધિકતાને લીધે છે.

ઉપર જણાવેલા વસ્તુતત્ત્વને નહિ સમજતાં જેઓ શ્રી દેવસૂર તપગચ્છમાં હોઇને પોતાની કલ્પનાથી તેની સામાચારીનો લોપ કરે છે. અને પ્રતિ-

---

[૧૯] આ પાઠનો અર્થ તથા વિવેચન આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૭૮-૭૯ માં આવી ગયેલ છે.

૬૨ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્ય ભેદને અંગેનો નિર્ણય કરવાને માટેના ૨૫ મુદ્દાઓ પૈકી છઠ્ઠો મુદ્દો નીચે મુજબનો છે.

(૬) "તિથિક્ષય" એટલે "તિથિનાશ" અને 'તિથિવૃદ્ધિ' એટલે બે અવયવોવાળી એકજ તિથિ-નહિ, પણ એકમ બીજની જેમ એક બીજાથી ભિન્ન એવી બે તિથિઓ એવો અર્થ થાય કે નહિ?

૬૩ આ મુદ્દો ઉપસ્થિત કરવાનો હેતુ એ છે કે આચાર્યશ્રી સાગરાનન્દસૂરિજી, પંચાંગમાં આવતી પર્વતિથિઓની પણ હાનિ વૃદ્ધિને કબુલ રાખીને પર્વતિથિઓની આરાધના કરવા તત્પર રહેનારા અને તિથિઓમાં હેરફેરી કરી નાખીને આજ્ઞાભંગ, પર્વલોપ આદિને પાત્ર નહિ બનનારાઓને મહિનામાં બાર પર્વતિથિઓને બદલે અગીઆર અને તેર પર્વતિથિઓ માનનાર તરીકે સંબોધવામાં

---

*બંધી વસ્તુતત્ત્વને ન સમજતાં શબ્દમાત્રને આગળ કરે છે, તેઓએ નીચેના મુદ્દા જરૂર વિચારવા જોઇએ.'

૧. સમાપ્તિવાળોજ સૂર્યોદય પ્રમાણ કરવામાં પર્વથી અનન્તર અપર્વતિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે પર્વતિથિની સમાપ્તિવાળો સૂર્યોદય નથી, એટલે શું તે પર્વનો સૂર્યોદય અપ્રમાણ ગણે? અર્થાત્ તે દિવસે પર્વતિથિ ન માને?

૨. નવમી આદિના ક્ષયની વખતે નવમી આદિની સમાપ્તિ અને ભોગની અધિકતા આઠમના સૂર્યોદયવાળા દિવસે હોય છે તો શું આઠમ નહિ માનતાં નોમ માનશે?

૩. ચૌમાસી ચૌદશ કે ભાદરવા શુદિ ચોથ જેવી અવધિવાળી તિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે તેનાથી પહેલા એટલે તેરશ અને ત્રીજના દિવસે તેરશ અને ત્રીજ જ સમાપ્તિયુક્ત ઉદયવાળી છે એટલે તે તે દિવસે તેરશ અને ત્રીજ માનીને ચૌમાસી અને સંવચ્છરી કરવા પડશે? અને તેમ કરતાં ૫૦, ૭૦, અને ૧૨૦ દિવસની શાસ્ત્રકારોએ જણાવેલી મર્યાદાને ઉલ્લંઘન કરનાર થવું પડશે? અને તે પ્રમાણ થશે?

જૈન શાસ્ત્ર કે પ્રાચીન ગણિતની અપેક્ષાએ તિથિની વૃદ્ધિ થતી ન હતી, અને લૌકિક પંચાંગ આચાર્યોએ આધાર તરીકે લીધાં તેમાં તિથિની વૃદ્ધિ આવવા લાગી. એટલેજ મૂળ શાસ્ત્રોની અપેક્ષાએ પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે બીજી તિથિનેજ પર્વતિથિ તરીકે કહેવી અને માનવી એનો ખુલાસો નથી. જો એમજ છે તો આચાર્યોએ તે બીજી તિથિને કયા મુદ્દાથી કબુલ કરી! એવી શંકાના સમાધાનમાં એમ કહી શકાય કે મૂળ શાસ્ત્રોમાં પર્વતિથિની ન માનેલી હોવાથી તેનું સાક્ષાત્ વિધાન ન હોય એ સ્વાભાવિક છે, પણ જ્ઞાપકથી તે વાત સિદ્ધ થઈ શકે છે તે જ્ઞાપકો નીચે મુજબ—

૧ મૂળ શાસ્ત્રો પ્રમાણે યુગના અન્તે અષાડની વૃદ્ધિ આવતી હતી અને

આનન્દ અનુભવે છે તિથિની હાનિ વૃદ્ધિ કબુલ રાખવાથી ઓછી અધિક તિથિઓ માની કહેવાય જ નહિ. કારણકે તિથિક્ષય એટલે તિથિ નાશ અને તિથિવૃદ્ધિ એટલે બે અવયવોવાળી એકજ તિથિ નહિં, પણ એકમ બીજની જેમ એક બીજાથી ભિન્ન એવી બે તિથિઓ' એવો અર્થ થતોજ નથી.

૬૪ સત્તરમી સદીમાં થયેલા મહોપાધ્યાય શ્રીમદ્ ધર્મસાગરજીએ શ્રી "પ્રવચન પરીક્ષા" નામના ગ્રન્થમાં ફરમાવ્યું છે કે—

૬૫ "ન હિ હીનત્વં નામ તિથેર્નાશઃ।" અને सूर्योदयद्वयस्पर्शिनी तिथिर्वृद्धा

તેઓ બીજા અષાડના છેલ્લા દિવસનેજ ચોમાસી કહેતા હતા (પહેલા અષાડમાં જો કે શુકલ પૂર્ણિમા ઉદયવાળી આવતી હતી તોપણ તે દિવસને ચોમાસી પૂનમ કે ચોમાસી કહેતા ન હતા પરંતુ બીજા અષાડની પૂનમ કે જે દરેક યુગના અંતમાં ક્ષીણ જ થતી હતી, છતાં પણ ,તે દિવસનેજ ચોમાસી પૂનમનેજ ચોમાસી કહેતા હતા અર્થાત્ ઉદય, ભોગ અને સમાપ્તિવાળી પણ પૂનમ ચોમાસી તરીકે ન ગણતાં ઉદય વગરની એવી પૂનમને દિવસે ચોમાસી પૂનમ અને ચોમાસી કહેતા હતા.)

૨. જૈન અને પ્રાચીન જ્યોતિષના ગણિત પ્રમાણે યુગના મધ્યમાં પોષ માસની અને યુગના અંતમાં અષાડ માસનીજ વૃદ્ધિ થતી હતી. છતાં તે પોષ અને અષાઢ માસનાં કલ્યાણકો બીજા પોષ અને અષાડમાંજ થતાં હતાં.

૩. જૈન અને પ્રાચીન ગણિત પ્રમાણે તિથિઓનું જે પ્રમાણ છે તે પ્રમાણનો ઘટાડો થવાથીજ ટીપ્પણામાં તિથિની વૃદ્ધિ આવે છે. એટલે એ તિથિનો થયેલો ઘટાડો ન ગણવામાં આવે અને શાસ્ત્રગણિત પ્રમાણે માપ ગણવામાં આવે તો ટીપ્પણામાં તિથિની વૃદ્ધિ થયા છતાં પણ પર્વતિથિપણાનો વખત બીજે દીવસે આવે.

જો કે ટીપ્પણામાં પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે પણ તેનાથી પહેલાની તિથિઓનું માન અધિક આવેજ છે, પરંતુ તે દરેક વર્ષે બાર તિથિ ઘટાડવાની અપેક્ષાએ છે. જો તિથિ વધારવી ન હોય અને છ તિથિજ માત્ર ઘટાડવીજ હોય તો કોઈ પણ પ્રકારે તિથિનું માન-વધારવાનું હોયજ નહિ. એટલે હાનિ કે વૃદ્ધિ બન્નેમાં પૂર્વની તિથિ ઉપરજ ભાર રહે એ સ્વાભાવિક છે.

એ વર્ગે પોતાના સ્પષ્ટીકરણમાં અવળી રીતે રજુ કરેલ પાઠ ૨૦/૧ 'नहि हीनत्वं नाम तिथेर्नाशः. (प्रवचनपरीक्षा पृ. ४१३)	પાઠ ૨૦/૧ નો શુદ્ધ અર્થ વ નિશ્ચયે કરીને હીનપણું એટલે તિથિનો નાશ (એવો અર્થ) નથી.

इत्युच्यते, तत्राद्यसूर्योदयावच्छिन्ना तिथिः प्रथमोऽवयवो द्वितीयोदयावच्छिन्ना च द्वितीयोऽवयवो भण्यते ।"

[પૃ. ૪૦૮ અને ૪૧૩]

૬૬ ઉપર આપેલા એ પાઠોથી એ વાત પણ સિદ્ધ થાય છે કે **પર્વતિથિની હાનિ માનવાથી પર્વતિથિનો નાશ મનાતો નથી** અને એથી પર્વતિથિની હાનિને કબુલ રાખીને હાનિના પ્રસંગમાં ક્ષીણ પર્વતિથિનું પૂર્વની તિથિમાં વિદ્યમાનપણું હોવાથી પર્વારાધન કરનારાઓને પર્વલોપક કહેવા એ સર્વથા ખોટુંજ છે આ ઉપરાંત પૂનમ અમાસની વૃદ્ધિએ ચૌદશે ચૌદશની અને બીજી પૂનમ અમાસે પૂનમ અમાસની આરાધના કરનારાઓને આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજી ચૌદશ અને પૂનમ અમાસની વચ્ચે આંતરૂં માનનારા કહે છે.

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૨૦/૧ क

શાસ્ત્રકાર હીનપણું એટલે તિથિનો નાશ નહિ, એમ જે કહે છે તે બરાબર સમજવું જોઈએ તિથિનો નાશ નહિ, એમ જો એકાંતે માનવામાં આવે તો, જૈનસૂત્રોમાં ઠેર ઠેર અવમરાત્ર જણાવેલ છે, તેનો નિષેધ કર્યો ગણાય, ત્યારે શાસ્ત્રકારનાં વચનને કઇ રીતે સંગત કરવું ?

વાસ્તવિકરીતિએ તિથિના વિદ્યમાનપણાને અંગે તિથિનો નાશ નથી. પરંતુ સૂર્યોદયને નહિ સ્પર્શવાવાળી જે તિથિ તે દિવસઆદિ વ્યવહારમાં નષ્ટ ગણાય છે. અને તેથીજ જેમ શાસ્ત્રકારો તે તિથિને નષ્ટ પતિતા ક્ષીણા વિગેરે શબ્દથી જણાવે છે, તેવીજ રીતે પંચાંગકારો પણ તે તિથિનો ભોગ છતાં પણ નક્ષત્રાદિકમાં તેનો આંક ભરતાજ નથી, ને તે ઠેકાણે મીંડાજ મૂકે છે.

આથી ભોગ સમાપ્તિને લઇને તિથિનો નાશ નથી, પરંતુ સૂર્યોદય નહીં સ્પર્શવાથી વ્યપદેશના અભાવ રૂપ તથા પંચાંગમાં ક્ષીણ તરીકે જણાવવામાં આવેલ છે.

[1]એટલે જે ખરતરગચ્છવાળાઓ ભોગને અને સંપૂર્ણતાને આધાર તરીકે લેતા હતા, તેવાઓને ક્ષીણતિથિનો પણ ભોગ હોય અને સંપૂર્ણતા હોય તેથી તિથિનો નાશ નથી (એમ) શાસ્ત્રકારે કહી શકાય નહિ.

1 ક્ષીણ તિથિનો પણ ભોગ અને સંપૂર્ણતા હોય તેથી તેનો નાશ ન કહી શકાય. જણાવવાથી તિથિનો ક્ષય પતો નથી એમ ન કહેવાય કારણ કે એ ગ્રંથમાં 'यत्राष्टम्यादि तिथिः पतति' જણાવેલ છે.

તિથિવૃદ્ધિ એટલે એકજ તિથિના બે અવયવો, એ વાતને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે તો, તેમનાથી એવું કહી શકાયજ નહિ

૬૭ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્યભેદને અંગેનો નિર્ણય કરવાને માટેના આ મુદ્દાઓ પૈકીનો સાતમો આઠમો અને નવમો મુદ્દો નીચે મુજબ છે

(૭) "માસવૃદ્ધિ" અને "તિથિવૃદ્ધિ"ને અંગે આરાધનાના નિયમમાં સમાનતા છે કે નહિ?

(૮) "વૃદ્ધિના પ્રથમ માસને તથા પ્રથમાતિથિને નપુંસક કહેવાય કે નહિ."?

(૯) જે નપુંસક તિથિ પોતાનું ફળ નિપજાવી શકવાને પણ અસમર્થ હોય, તે અન્યના તેથી પણ વધારે સમર્થ ફળને નિપજાવી શકે કે નહિ?

૬૮ સાતમા મુદ્દાના સંબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે માસવૃદ્ધિ અને તિથિવૃદ્ધિને અંગે આરાધનાના નિયમમાં સમાનતા છે. શ્રી જૈનશાસ્ત્રોમાં અનેક

તેમજ એજ ગ્રંથના એજ અધિકારના એજ પૃષ્ઠમાં જણાવ્યું છે કે-

यदाऽष्टम्यादितिथिः पतति तदाऽष्टम्यादिसम्बन्धिकृत्यं सप्तम्यामष्टमीति धिया क्रियते ।

જ્યારે અષ્ટમી આદિ તિથિ ક્ષય પામે ત્યારે અષ્ટમી આદિ સંબંધી કાર્ય ટીપ્પણાની સપ્તમીમાં અષ્ટમી ધારીને-અષ્ટમી છે, એ બુદ્ધિથી કરાય છે.

આ-વાક્ય જો તેઓએ વિચાર્યું હોત તો ૭/૮ ૧૩/૧૪ ભેળા કહેવાની વાત છોડી દઇને શ્રી દેવસૂર સંઘ સમાચારી પ્રમાણે અષ્ટમીના ક્ષયે સપ્તમીને દિવસે અષ્ટમીજ છે એમ પ્રમાણિક રીતે માનવા તૈયાર થાત, અને જો તેમ કરવામાં આવે તો આખા વિવાદનો નિર્ણય શ્રી દેવસૂર પક્ષેજ આવી જાય છે.

વળી ખરતરગચ્છવાળાઓ તિથિના નાશને નામે પૂનમને દિવસે પક્ખી કરવાને માટે (અનુષ્ઠાનનો નાશ 'તિથિના નાશે' થઈ જાય છે) એમ માનવા મનાવા લાગ્યા હતા તેને અંગે તિથિનો ક્ષય થયો એટલે તિથિનો નાશ નથી, એમ શાસ્ત્રકાર તરફથી જણાવાયું છે, તેનો અર્થ તિથિનો ક્ષય થતો નથી એમ કહેવાયજ નહિ. છતાં જો એમ કહેવાય તો તત્ત્વતરંગિણીનું 'તિહિપાए' વિગેરે પ્રકરણ નિરર્થક થઈ જાય. કારણ કે આખું પ્રકરણજ પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે પૂર્વ અપર્વતિથિને પર્વતિથિ તરીકે મનાવવા માટેનું છે.

तत्कृत्येष्वेव प्रथमा तिथिः प्रथमो मासो वा न समर्थः, न पुनः सर्वेष्वपि कार्येषु, न हि नपुंसकोऽपि स्वापत्यं प्रत्यहेतुरपि भोजनादिकृत्यं प्रत्यप्यहेतुरेवेति, नपुंसकत्वे हेतुमाह 'जण्णं'णमित्यलङ्कारे यद्-यस्मादितरो द्वितीयोंऽशो द्वितीयतिथ्यादि संज्ञितस्तत्कार्यकरो-विवक्षितकार्यकरणसमर्थ, सर्वोत्तमः पूर्वावयवापेक्षया प्रधानः सुमतः सर्वजनसम्मतः, अनादिपरंपरासिद्धोऽग्रे वक्ष्यमाण इत्यर्थः, अयं भावः-यथा किल विवक्षिता तिथिश्चतुर्दशी, सा च प्रवचने पाक्षिकपर्वत्वेनाभिमता, तस्याश्च कृत्यं

नपुंसकोऽपि स्वापत्यं प्रत्यहेतुरपि भोजनादिकृत्यं प्रत्यप्यहेतुरेवेति,

नपुंसकत्वे हेतुमाह 'जण्णं' णमित्यलङ्कारे यद् यस्मादितरो द्वितीयोंऽशो द्वितीयतिथ्यादि संज्ञितस्तत्कार्यकरो-विवक्षितकार्यकरणसमर्थः सर्वोत्तम पूर्वावयवापेक्षया प्रधानः सुमतः सर्वजनसम्मतः, अनादिपरंपरासिद्धोऽग्रे वक्ष्यमाण इत्यर्थः अयं भावः-

यथा किल विवक्षिता तिथिश्चतुर्दशी, सा च प्रवचने पाक्षिकपर्वत्वेनाभिमता, तस्याश्च कृत्यं चतुर्थतपः पाक्षिकप्रतिक्रमणं चेत्यादि, तत्कृत्यकरो द्वितीय पर्यांशो, न पुनः प्रथमोऽपि, तस्य तत्कृत्यमधिकृत्य नपुंसकपदमामर्थ्यात्।

एवं विवक्षितो मासो भाद्रपदः, गो-...गुणनिष्पन्न शीर्षकस्य प्रथमे प्रतीत, तत्कादि

પોતાના પુત્રની (ઉત્પન્ન કરવાની અપેક્ષાએ) પ્રત્યે અહેતુ એવો નપુંસક ભોજન આદિ કાર્યો કરવામાં પણ અહેતુજ બને એમ બનતું જ નથી.

નપુંસકપણામાં હેતુ કહે છે કે-જણ્ણં અહિં ણં એ અલંકાર માટે છે. જે માટે બીજો અંશ બીજી તિથિ વિગેરે નામવાળો અવયવ તે તે માસ અને તિથિના નામથી કરાતા કાર્યને કરવામાં સમર્થ, પહેલા અવયવની અપેક્ષાએ (બીજો અવયવ) પ્રધાન સારી રીતે મનાયેલો, સર્વજન સમ્મત અને અનાદિ પરંપરાથી સિદ્ધ (એવો બીજો અવયવ છે) તે આગળ કહેવાતો છે, આનો ભાવ આ પ્રમાણે—

જેમ નિશ્ચયે વિવક્ષા કરાએલી ચૌદશની તિથિની વિવક્ષા કરી. (હવે) તે (ચૌદશ) જૈન સિદ્ધાન્તમાં પાક્ષિક પર્વપણે મનાયેલી છે; તે (પાક્ષિક-ચૌદશ)નું કાર્ય ઉપવાસ, પક્ખીપ્રતિક્રમણ વિગેરે (ઉપવાસાદિ) કાર્ય કરનારો બીજોજ અંશ છે. તે (ઉપવાસઆદિ) બીજામાં કરે પણ પહેલામાં નહિ તે પહેલા અંશનું તેના કાર્યની અપેક્ષાએ નપુંસકની પેઠે અસમર્થપણું હોવાથી

એ પ્રમાણે વિવક્ષા કરાયેલો આ રીતે માસ તે પણ હાલ ચાર પ્રકારના ભાગને પર્યુષણા પર્વપણાએ જૈનશાસ

चतुर्थंतपः पाक्षिकप्रतिक्रमणं चेत्यादि तत्कृत्यकरो द्वितीय एवांशो, न पुनः प्रथमोऽपि, तस्य तत्कृत्यमधिकृत्य नपुंसकवदसामर्थ्याद्, एवं विवक्षितो मासो भाद्रपदसोऽपि सम्प्रति चतुर्थीविच्छिन्नस्य श्रीसंघस्य पर्युषणापर्वत्वेन प्रवचने प्रतीतं, तस्यापि कृत्यं सर्वसाधुचैत्यवन्दनालोचनाष्टमतपोलोचसांवत्सरिकप्रतिक्रमणलक्षणानि पञ्चकृत्यानि नियतानि, तान्यधिकृत्य प्रथमो भाद्रपदो नपुंसकवदसमर्थः, नपुंसकत्वं च ज्योतिर्विदां प्रतीतमेव, यदुक्तं–"यात्राविवाहमण्डनमन्यान्यपि शोभनानि कर्माणि । परिहर्तव्यानि बुधैः सर्वाणि नपुंसके मासि ॥१॥" इति, तस्मात् सर्वोत्तमो द्वितीय एव भाद्रपदोऽधिकर्त्तव्यः, एवमष्टम्यादयस्तिथयः कार्त्तिकादयश्च मासा अपि योजनीया इति गाथार्थः ॥" (મુ. પ્ર. પૃ. ૪૦૮–૪૦૯)

૭૦ ઉપરના પાઠમાં જે વાત કહી છે તે માસવૃદ્ધિ અને તિથિવૃદ્ધિને એક સરખી રીતિએ લાગુ કરવામાં આવી છે. જેમ એક તિથિ બે સૂર્યોદયોને સ્પર્શનારી બને છે એથી તિથિવૃદ્ધિ કહેવાય છે. તેમ એક સંક્રાન્તિમાં બે માસોદયો

कृत्यं सर्वसाधुचैत्यवन्दना १ लोचना २ ऽष्टमतपो ३ लोच ४ सांवत्सरिकप्रतिक्रमण ५ लक्षणानि पञ्चकृत्यानि नियतानि, तान्यधिकृत्य प्रथमो भाद्रपदो नपुंसकवदसमर्थः नपुंसकत्वं च ज्योतिर्विदां प्रतीतमेव,

यदुक्तं–" यात्राविवाहमण्डनमन्यान्यपि शोभनानि कर्माणि । परिहर्त्तव्यानि बुधैः, सर्वाणि नपुंसके मासि ॥१॥ इति, तस्मात् सर्वोत्तमो द्वितीय एव भाद्रपदोऽधिकर्त्तव्य, एवमष्टम्यादयस्तिथय कार्त्तिकादयश्च मासा' अपि योजनीया इति गाथार्थः ॥२०८॥

(श्री प्रवचनपरीक्षा पृ. ४०८–४०९)

નમાં પ્રસિદ્ધ છે. તે (પર્યુષણા) નું પણ કાર્ય સર્વસાધુવંદન–સર્વ ચૈત્યવંદન, આલોયણા લેવી, અઠ્ઠમનો તપ કરવો, લોચ કરવો અને સંવચ્છરી પ્રતિક્રમણ કરવું વિગેરે પાંચ કૃત્યો નિયત છે. તેને આશ્રયિને પહેલો ભાદરવો નપુંસકની પેઠે અસમર્થ છે. તે પહેલા માસનું નપુંસકપણું તો જ્યોતિષ્શાસ્ત્રને જાણનારાઓને જ્યાહેરમાંજ છે. જે માટે કહ્યું છેઃ—

યાત્રા, વિવાહ; મંડન અને બીજા બધા પણ શુભ કાર્યો નપુંસક માસમાં પંડિતોએ તજવા યોગ્ય છે (૧) એટલા માટે સર્વોત્તમ બીજોજ ભાદરવો માસ પર્યુષણાદિ માટે અધિકાર કરવા યોગ્ય છે. એજ પ્રમાણે અષ્ટમ્યાદિ તિથિઓ અને કાર્તિકાદિ માસોને પણ ઘટાવી લેવા. તેથી સર્વોત્તમ એવો બીજોજ ભાદરવો પજુષણમાં લેવો. એવી રીતે અષ્ટમી વિગેરે તિથિઓ તથા કાર્તિક વિગેરે મહિનાઓ પણ લેવા.

થાય છે તો તે માસવૃદ્ધિ કહેવાય છે વૃદ્ધા તિથિમાં જેમ પ્રથમા તિથિને તે તિથિના નામથી અંકિત કાર્યોને માટે ગ્રહણ કરાય નહિ, તેમ માસવૃદ્ધિના પ્રસંગમા પ્રથમ માસને પણ તે માસના નામથી અંકિત કાર્યોને માટે ગ્રહણ કરાય નહિ આ વિગેરે બાબતોથી 'માસવૃદ્ધિ અને તિથિવૃદ્ધિને અંગે આરાધનાના નિયમમાં સમાનતા છે' એ વાત સિદ્ધ થઇ જાય છે -

૭૧ ઉપરના પાઠમાં વૃદ્ધાતિથિ અને વૃદ્ધ માસના પ્રથમ અવયવરૂપ પ્રથમા તિથિને અને પ્રથમ માસને "નપુંસક" તરીકે જણાવીને પોતપોતાનાં નામાંકિત કાર્યોને માટે અસમર્થ જણાવેલ છે આથી આઠમા મુદ્દામાં 'વૃદ્ધિના પ્રથમ માસને અને પ્રથમા તિથિને નપુંસક કહેવાય કે નહિ ?' એવો જે પ્રશ્ન છે તેનો ઉત્તર પણ મળી રહે છે. અને નવમા મુદ્દામા "જે નપુંસક તિથિ પોતાનું ફળ

એ વર્ગના પાઠનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ.

પાઠ ૨૧ મં.

જો સંપૂર્ણપણે અવયવવાદ માની તેના ઉપર નિર્ભર રહેવામાં આવે તો સંપૂર્ણ પહેલી તિથિ અને પહેલા માસને નપુંસક ગણીને 'અસમર્થ ગણવું, (અર્થાત્ નપુંસક કહ્યા છતાં એકમાં માનવું ને બીજામાં ન માનવું) તે વ્યાજબી નહિ કહી શકાય. કોઇપણ નપુંસક પુત્રની ઉત્પત્તિમાટે નપુંસક ગણાય અને પુત્રીની ઉત્પત્તિ માટે નપુંસક ન ગણાય તેમ કહી શકાય નહિ

અર્થાત્ અવયવવાદીઓ, બે સરખા અવયવ સિદ્ધ કર્યા પછી એક અવયવમાં નપુંસકતા ઠરાવવી તે પદાર્થ પ્રતિપાદન શૈલીને અનુકુળ ન ગણાય. પ્રતિબંધી ન્યાય અગર અભ્યુપગમ સિદ્ધાંત એ જુદી ચીજ છે.

[1]એ વર્ગે પૌષધ આદિને તિથિપ્રતિબદ્ધ તો માનેલાજ છે અને તેથી તિથિવૃદ્ધિ વખતે તેઓની ફરજ તેઓએ માનેલી પહેલી તિથિએ પૌષધ નિષેધ કરવાની ન રહે, તેમજ માસવૃદ્ધિ વખતે પહેલો મહિનો ચોમાસી તપના મહિનાના ઉપવાસ વિગેરેમાં ઉપયોગમાં લેવાનો નિષેધ કરવાની રહે. વરસી છમાસી કે ચોમાસી તપ કરનારને વચમાં માસવૃદ્ધિ આવે તો પ્રથમમાસને નપુંસક ગણી તેને અવગણવાનું બનતું નથી. અર્થાત તેમાં તેનું તપ અને ક્રિયા અનુષ્ઠાન કરવાજ પડે છે. તેમજ માસ અને પડવા આદિ તિથિપ્રતિબદ્ધકાર્યોમાં પણ નપુંસકતા ગણવામાં આવી નથી.

૧ જો એકલો અવયવવાદ માનવામાં આવે તો પર્વવૃદ્ધિ વખતે પહેલી તિથિ પણ નિમિત્ત હોય તે દીવસે તિથિ પ્રતિબદ્ધ નિયમવાળાઓએ પૌષધ આદિ કરવા જોઇએ. અને એકલો પ્રથમ માસને નપુંસક ગણવામાં આવે તો વરસી તપ વિગેરેમા માસ વૃદ્ધિ પ્રથમ માસની તપસ્યા જે થાય છે તે તે વર્ગે ન કરવી જોઇએ

નિપજાવી શકવાને પણ અસમર્થ હોય તે અન્યના. તેથી પણ વધારે સમર્થ ફળને નિપજાવી શકે કે નહિ?' એવો જે પ્રશ્ન છે તેનો ઉત્તર પણ મળી રહે છે. ગ્રન્થકારશ્રીએ નપુંસક માસમાં શોભન કાર્યોના પરિહાર કરવાની સાક્ષી આપીને નપુંસક તિથિમાં પણ શોભન કાર્યોનો ત્યાગ કરવાનું સૂચન કર્યું છે આથી પૂનમ અમાસની વૃદ્ધિએ નપુંસક એવી પ્રથમા પૂનમ અમાસે પાક્ષિક પર્વ અને ભા. શુ ૫ ની વૃદ્ધિએ નપુંસક એવી ભા. શુ. પ્રથમા પંચમીએ સાંવત્સરિક પર્વ માનવા આરાધવાનું આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરિજીનું મન્તવ્ય શાસ્ત્રથી સર્વથા વિરૂદ્ધજ પુરવાર થાય છે. જે નપુંસક તિથિ પોતાનું નામાંકિત કાર્ય નિપજાવી શકવાને અસમર્થ હોય તે નપુંસક તિથિ મહાપર્વના કાર્યને નિપજાવવાને સમર્થ બને, એ સર્વથા અસંભવિત વસ્તુ છે. જે નપુંસક પોતાના

અમુક વસ્તુ અમુક કાર્યને અંગે અસમર્થ હોય તોપણ તેજ વસ્તુ તેનાથી અધિક કાર્યને અંગે સમર્થ નજ થાય એવો નિયમ નથી. રસવેધથી તામ્ર રૂપું ન બને તેથી સોનું પણ ન બને એમ તો નથીજ. તેમ નપુંસક પણ સંતાનની ઉત્પત્તિ અંગે અસમર્થ છતાં પણ યુદ્ધ જેવા મહાન કાર્યોને અંગે અસમર્થ હોય છે એમ નથી. એટલે વૃદ્ધિ પામેલી પૂર્ણિમા પોતાના કાર્યને અંગે અસમર્થ હોય તો પણ તેનાથી જુદા એવા પક્ખી અગર ચોમાસીના કાર્ય માટે અસમર્થ ગણાય નહિ. અને તેથીજ શાસ્ત્રકારે તેના નામનાજ કાર્યમાં નપુંસકતા કહી છે. જ્યારે આ નવો વર્ગ તો અન્ય કાર્યમાં પણ અસમર્થ ગણાવવા તૈયાર થાય છે આથી એ વર્ગે પોતાની આચરણા ઉપર ધ્યાન આપ્યા સિવાય પોતાના પુરાવામાં માત્ર પાઠ લખીને સંતોષ ન માનવો જોઈએ.

આ સ્થાને શાસ્ત્રકાર બીજા અવયવને પર્વતિથિના નામનું કાર્યકરનાર ગણાવતાં અનાદિ સિદ્ધ પરંપરા જણાવે છે. એટલે આ વર્ગને જે પરંપરા છોડવાનું થયું છે, તે કોઇપણ પ્રકારે ઉચિત નથી એમ સ્પષ્ટ થાય છે. જો કે પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિ વખતે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ તિથિની હાનિ વૃદ્ધિ કરવાનું શાસ્ત્રના પાઠોથી પણ સિદ્ધ છે. અને સાથે પરંપરાથી પણ સિદ્ધજ છે. માત્ર વિ. સં. ૧૯૯૨ પછી આ નવા વર્ગે પરંપરા અને શાસ્ત્ર બંનેને તિલાંજલિ આપીને આ નવો વર્ગ ઉભો કર્યો છે.

'આ આખો અધિકાર પહેલી આઠમ કે પહેલી ચૌદશ વિગેરે તિથિઓમાં આઠમ કે ચૌદશનું કાર્ય કરવાના નિષેધને માટે છે. અર્થાત્ અન્ય તિથિના કાર્યોનો અહિં નિષેધજ નથી. અને આ નવો વર્ગ તો અન્ય પર્વતિથિના કાર્યનો પણ નિષેધ કરવા માટે આ પાઠને આગળ ધરે છે. પરંતુ તેઓએ વૃદ્ધા પ્રથમા તિથિને માટે પોતાના કાર્યમાં રહેલું નપુંસકપણું-અસમર્થપણું વિચારવું જરૂરી છે. એટલે પૂનમ કે અમાવાસ્યા વધેલી હોય તો તે પહેલી પૂનમ કે અમાવાસ્યાના કાર્યને અંગે

તેમ સૂર્યોદય સ્પર્શને પામ્યા વિનાજ સમાપ્તિ થઈ ગયેલી ક્ષીણતિથિનો પણ એકરાત્રિ દિવસ ગણાય છે અને બે સૂર્યોદયોને સ્પર્શ્યા પછીથીજ સમાપ્તિને પામતી વૃદ્ધા તિથિનો પણ એક રાત્રિદિવસ ગણાય છે આ સંબંધમાં, શ્રી પ્રવચન પરીક્ષા નામના ગ્રન્થની છાપેલી પ્રતમાં પૃ૦ ૪૧૦ અને પૃ૦ ૪૧૧ ઉપર નીચે મુજબનો પાઠ છે—

७६ [२२]यत्कृत्यं प्रतिमासं नामग्राहं नियतकृत्यं तत्, तस्मिन्नेव मासे विधेयं, नान्य 'त्रेति, विवक्षया तिथिवन्न्यूनाधिकमासोऽप्युपेक्षणीय, अन्यत्र तु गण्यतेऽपि, तथाहि- विवक्षितं हि पाक्षिकप्रतिक्रमणं तच्चतुर्दश्या नियतं, सा च यद्यभिवर्द्धिता तदा प्रथमां परित्यज्य द्वितीयाऽपि कर्त्तव्या, दिनगणानायां त्वस्या अन्यासां वा वृद्धौ संभवन्तोऽपि षोडशदिना' पञ्चदशैव गण्यन्ते, एव क्षीणायां चतुर्दशापि दिना पञ्चदशैवेति बोध्य, तद्वदत्रापि विवक्षितं कृत्यं सांवत्सरिकप्रतिक्रमणादि, तच्च मासंमधिकृत्य भाद्रपदे नियतं, स च यद्यभिवर्द्धितस्तदा प्रथमं भाद्रपद परित्यज्य द्वितीयोऽधिकर्तव्य, दिनगणनायां त्वस्यान्यस्य वा मासस्य वृद्धौ संभवन्तोऽप्यशीति दिना. पञ्चाशदेव गण्यन्ते, यथा परस्याप्यभिमता पञ्चमास्यपि चतुर्मासीतयेति ।"

પાઠ ૨૨/૨ (ચાલુ) ૭	પાઠ ૨૨/૨ નો શુદ્ધ અર્થ ૭
यत्कृत्यं प्रतिमासं नामग्राह नियतकृत्य तत् तस्मिन्नेव मासे विधेयं, नान्यत्रेति विवक्षया तिथिवन्न्यूनाधिकमासोऽप्युपेक्षणीयः अन्यत्र तु गण्यतेऽपि, तथाहि-	જે કૃત્ય દરેક મહિને નામ લઈને નિયમિત કર્યું હોય તે તે (માસ)માંજ કરવું; બીજા (માસ)માં નહીં (કરવું) એ વિવક્ષાએ તિથિની માફક ન્યૂન કે અધિક માસ પણ ઉપેક્ષા કરવા લાયક છે, બીજે તો ગણાય પણ છે. તે આ પ્રમાણે.
विवक्षितं हि पाक्षिकप्रतिक्रमणं तच्चतुर्दश्यां नियतं, सा च यद्यभिवर्द्धिता तदा प्रथमां परित्यज्य 'द्वितीयाऽपि कर्त्तव्या, दिनगणनायां त्वस्या अन्यासां वा वृद्धौ संभवन्तोऽपि षोडशदिना पञ्चदशैव गण्यन्ते,	વિવક્ષિત પક્ખી પ્રતિક્રમણ છે, તે ચૌદશમાં નિયત છે હવે તે (ચૌદશ) જો વધી તો પહેલી છોડીને બીજી લેવી દિવસોની ગણત્રીમાં તો ચૌદશની કે બીજી કોઈ પણ તિથિની વૃદ્ધિ થવાથી સોળ દિવસ થાય તો પણ પંદરજ કહેવાય
एव क्षीणायां चतुर्दशापि दिना पञ्चदशैवेति बोध्यं, तद्वदत्रापि विवक्षितं कृत्य सांवत्सरिकप्रतिक्रमणादि, तच्च मासमधिकृत्य भाद्रपदे नियतं, स च यद्यभिवर्द्धि-	એવીરીતે ચૌદશ કે બીજી કોઈ પણ તિથિનો ક્ષય થવાથી ચૌદ દિવસ હોય તો પણ પંદરજ કહેવાય. તેની રીતે અહિં પણ સંવચ્છરી પડિક્કમણું વિગેરે

૭૭ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્ય ભેદને અંગેનો નિર્ણય કરવાને માટે તારવવામાં આવેલા ૨૫ મુદ્દાઓમાં બારમો મુદ્દો નીચે મુજબનો છે—

(૧૨) "બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગીયારશ ચૌદશ પૂનમ અમાસ ભા. સુ ૪ અને કલ્યાણક તિથિઓ પૈકી જે કોઇપણ પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય, તેને માટે બે બીજ આદિ મનાય લખાય અને બોલાય તો તેથી વિરાધનાને પાત્ર થવાય કે તેમ માનવા આદિને બદલે તે વૃદ્ધાતિથિની પહેલાં જે પહેલી અપર્વતિથિ હોય તેને બે એકમ આદિ રૂપે મનાય, બોલાય, અને લખાય તો મૃષાવાદ આદિ દોષોના પાત્ર બનાય ?

૭૮ આ મુદ્દાના સબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે-શ્રી જૈન શાસનમાં જેટલી તિથિઓને પર્વતિથિઓ તરીકે માનવાની આજ્ઞા ફરમાવવામાં આવી છે. તે તિથિઓમાંની કોઇપણ તિથિની વૃદ્ધિ આવી હોય ત્યારે તે વૃદ્ધા તિથિના પ્રથમાવયવ સ્વરૂપનો અને દ્વિતીયાવયવ સ્વરૂપનો ખ્યાલ રાખીને એક તિથિના ગણાતા બે દિવસોમાં પહેલા દિવસે વૃદ્ધા તિથિની પ્રથમા તિથિ અને બીજા દિવસે વૃદ્ધા તિથિની દ્વિતીયા તિથિ એવી સંજ્ઞા થાયજ અર્થાત્ બીજ આદિની વૃદ્ધિએ બે બીજ આદિ માની શકાય, લખી શકાય અને બોલી શકાય, માત્ર તેના નામાંકિત કાર્યને માટે પહેલી બીજને અવગણીને બીજી બીજનો સ્વીકાર

तस्तदा प्रथमं भाद्रपदं परित्यज्य द्वितीयोऽधिकर्त्तव्यः, दिनगणनायां त्वस्याप्यस्य वा मासस्य वृद्धौ संभवन्तोऽप्यशीतिदिनाः पञ्चाशदेव गण्यन्ते, यथा परस्पाप्यभिमता पञ्चमास्यपि चतुर्मासीतयेति।

(श्री प्रवचनपरीक्षा पृ. ४१०-४११)

વિવક્ષિત કાર્ય છે તે માસને આશ્રયિને ભાદરવામાં નક્કી થયેલું છે, તે ભાદરવો વધે તો પહેલા ભાદરવાને છોડીને બીજો લેવો. દિવસની ગણત્રીમાં તો આ માસની કે બીજા કોઈ પણ માસની વૃદ્ધિ થવાથી એંશી દિવસ થાય તો પણ પચાસજ ગણવા. જેમ બીજાઓએ પણ પાંચ માસ થવાછતાં પણ ચોમાસીજ માનેલી છે.

' એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૨૨/૨ क

ખરતરગચ્છવાળાઓ અધિક મહિનામાં પ્રથમ માસને અને અધિકતિથિમાં પ્રથમા તિથિને સ્વીકારવાનું જણાવે છે, તેના પ્રત્યુત્તરરૂપે આ બધો અધિકાર અધિ [illegible]

કારણે ચૌમાસી જે અષાઢ અને કાર્તિક અને ફાગણની પૂર્ણિમા એ હતી તે અષાઢ કાર્તિક અને ફાગણની શુક્લા ચતુર્દશીએ નિશ્ચિત કરવી પડી આ થવા પૂર્વે આષાઢ કાર્તિક અને ફાગણની શુક્લા ચતુર્દશીએ પાક્ષિકાનુષ્ઠાન આચરાતું હતું તથા આષાઢ કાર્તિક અને ફાલ્ગુનની પૂર્ણિમાએ ચોમાસી અનુષ્ઠાન આચરાતું હતું આમ છતાં વાર્ષિક પર્વને ભા. શુ. પં માંથી ભા. શુ. ૪માં આણતા ચૌમાસી પૂનમને બદલે ચૌદશે આણી. પણ આષાઢ, કાર્તિક અને ફાલ્ગુનની પાક્ષિકને તેરશે નિશ્ચિત કર્યું નહિ આથી તે વખતથી આષાઢ, કાર્તિક અને ફાલ્ગુનની શુક્લા ચતુર્દશીએ જે પાક્ષિકાનુષ્ઠાન પૃથક્ આચરાતું હતું તે બંધ થયું. જો ચૌમાસી તપમાં પાક્ષિકના તપનો અને ચૌમાસી પ્રતિક્રમણમાં પાક્ષિકના પ્રતિક્રમણનો સમાવેશ ન થઈ શકતો હોત તો વાર્ષિક પર્વ અને ચોમાસીપર્વોને પૂર્વની તિથિએ નિશ્ચિત કરવી વેળાએ અષાઢ, કાર્તિક અને ફાલ્ગુનના શુક્લ પક્ષના પાક્ષિકને પણ શુક્લા તેરશે નિશ્ચિત કરવુંજ પડત, પણ તેમ કર્યું નથીજ એથી પણ સમજી શકાય તેમ છે કે એક દિવસે બે પર્વ તિથિઓ આવી જવા પામી હોય અગર એકથી વધુ પર્વોનો યોગ થઈ જવા પામ્યો હોય તો મુખ્ય પર્વના અનુષ્ઠાનમાં તેની અપેક્ષાએ ગૌણ પર્વોનાં અનુષ્ઠાનોનો પણ સમાવેશ થઈજ જાય.

૮૫ તિથિદિન" અને પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્યભેદને અંગેનો નિર્ણય કરવાને માટે તારવવામાં આવેલા ૨૫ મુદ્દાઓ પૈકીનો સોળમો મુદ્દો નીચે મુજબનો છે-

"(૧૬)" પહેલી પુનમે કે અમાસે ચતુર્દશીના આરોપદ્વારા પાક્ષિક કે ચોમાસી માનવામાં આવે તો અનુક્રમે ૧૫-૧૨૦ રાત્રિ-દિવસનું ઉલ્લંઘન તથા ભા. શુ. પહેલી પાંચમે આરોપદ્વારા ભા. શુ. ૪ માની સંવત્સરી કરવામાં આવે તો ૩૬૦ રાત્રિ-દિવસનું

જણાવે છે. જગતનો વ્યવહાર પણ એમજ છે. એકમને દિવસે જન્મેલા બાળકને બીજા પખવાડીઆની એકમે તેને આવ્યાને પંદર દિવસ થયા એમજ લોકો કહે છે. પછી ભલે તે પક્ષમાં તેરથી માંડીને સોળ દિવસ સુધી થયા હોય. તેવી રીતે વ્યવહારથી એક કાર્તિકથી બીજા કાર્તિક મહીને બાર મહિનાજ થયા ગણે છે, પછી ભલે તે વર્ષ અધિક મહીનાવાળું હોય, જેમ વ્યવહારમાં ઉપર પ્રમાણે થાય છે, તેમ ધર્મની ક્રિયાઓમાં પણ પક્ષ, ચોમાસું અને વર્ષ એ ત્રણેને અંગે ૧૫, ૧૨૦, ૩૬૦ દિવસો ગણવા, કહેવા અને માનવામાં આવે છે.

આ વસ્તુસ્થિતિ માત્ર સમજવામાટે છે. ચાલુ ચર્ચાને અંગે આ વસ્તુને અવકાશ નથી. આગળ આપેલા પાઠોમાં એ. વર્ગ તરફથી જેવીરીતે વિપક્ષ રખાયું નથી, તેવીરીતે અહિ પણ વિપર્યનું લક્ષ રખાયું નથી.

ઉલ્લંઘન થાય કે નહિ ? અને તેને જો ઉલ્લંઘન કર્યું કહેવાય તો તેવા ઉલ્લંઘનને દોષપાત્ર કહેવાય કે નહિ ?

૮૬ આ મુદ્દાના સંબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે–શ્રી જૈનશાસનમાં આરોપદ્વારા કોઇ પણ પર્વતિથિના દિવસને નક્કી કરવાનું વિધાન છેજ નહિ અને આરોપનો નિષેધ સ્પષ્ટરૂપે કરાએલો છે. બીજા મુદ્દાના વિવેચનમાં આરોપના નિષેધની વાત શાસ્ત્રપાઠની સાક્ષીપૂર્વક કહેવાઇ છે આથી સિદ્ધ થાય છે કે–પહેલી પૂનમે કે અમાસે ચતુર્દશી વિદ્યમાન નહિ હોવાથી અને તે પૂર્વે તે વ્યતીત થઈ ગયેલી હોવાથી પહેલી પૂનમે કે અમાસે ચતુર્દશીનું આરોપણ કરીને પણ પાક્ષિક કે ચોમાસી માનવામાં આવે તો પણ અનુક્રમે ૧૫ અને ૧૨૦ રાત્રિ દિવસનું ઉલ્લંઘન કર્યું એમજ કહેવાય, એજ રીતિએ ભા. શુ. પહેલી પાચમે ભા. શુ ૪ નો આરોપ કરીને વાર્ષિક પર્વનું અનુષ્ઠાન કરવામાં આવે તો પણ ૩૬૦ રાત્રિ દિવસનુ ઉલ્લંઘન કર્યું કહેવાય, પંદર રાત્રિ દિવસ આદિના ઉલ્લંઘનથી પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયાદિ કષાયોમાં આવી જવાનું થતું હોવાથી પંદર રાત્રિ–દિવસ આદિના ઉલ્લંઘનને દોષપાત્ર ગણાય તે પણ સ્વાભાવિકજ છે.

૮૭ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્યભેદને અંગેનો નિર્ણય કરવાને માટેના ૨૫ મુદ્દાઓ પૈકીનો સત્તરમો મુદ્દો નીચે મુજબનો છેઃ—

(૧૭) આરાધનાને અંગે ક્ષયના પ્રસંગે ક્ષીણ તિથિના ભોગવટાની સમાપ્તિ પૂર્વની તિથિના દીવસે હોય છે અને વૃદ્ધિના

એવો એક પણ પાઠ હજુ રજુ થયો નથી, કે જેને આધારે પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે અપર્વતિથિ માનીને અને અપર્વતિથિ કહીને પર્વતિથિની આરાધના કરવી' એવું સાબિત કરનારો કે તેવી સૂચના કરનારો પણ હોય. તેમજ એવો એકેય પાઠ રજુ કરવામાં નથી આવ્યો, કે જેને આધારે પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે પહેલા દિવસને પર્વતિથિ તરીકે કહેવી અને માનવી. અને એ રીતે પર્વતિથિ તરીકે માન્ય છતાં ને શાસ્ત્રમાં ફરજિયાત પર્વતિથિ ન આરાધે તો પ્રાયશ્ચિત્ત આવે તેમ ઠેર ઠેર જણાવ્યા છતાં પર્વતિથિના નામે લીધેલા નિયમો ન પાળવા તે પ્રતિજ્ઞા ભંગ કેમ ન ગણાય ?

આશ્ચર્યની વાત તો એ છે કે ક્ષયની વખત આખો દિવસ પર્વતિથિ ન માન્યા છતાં નવો વર્ગ ન નિયમભંગમાં નિયમભંગ ગણીને પ્રાયશ્ચિત્ત ગણે છે. અને વૃદ્ધિની વખતે પર્વતિથિ કહેવા અને માનવા છતાં તિથિના નામે લીધેલા નિયમો ન પાળવાનું વિધાન કરે છે.

પ્રસંગે વૃદ્ધાતિથિના ભોગવટાની સમાપ્તિ ઉત્તરાતિથિના દિવસે હોય છે એજ એક હેતુથી–[23]"क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या–(तिथिः कार्या), वृद्धौ ग्राह्या (कार्या) तथोत्तरा" એવા કથન દ્વારા ક્ષયના પ્રસંગે પૂર્વાતિથિ અને વૃદ્ધિના પ્રસંગે ઉત્તરાતિથિ ગ્રહણ કરવાની આજ્ઞા કરાઈ છે કે તેવી આજ્ઞા કરવામાં ભોગવટાની સમાપ્તિ સિવાયનો કોઈ હેતુ રહેલો છે ?"

૮૮ આ મુદ્દાના સબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે ક્ષયના પ્રસંગમાં ક્ષીણ તીથિના ભોગવટાની સમાપ્તિ પૂર્વાતિથિના દિવસે હોય છે અને વૃદ્ધિના પ્રસંગમાં સમાપ્તિ વૃદ્ધાતિથિના દ્વિતીયાવયવસ્વરૂપ ઉત્તરાતિથિના દિવસે હોય છે એજ એક હેતુથી આરાધનાને અંગે–[24]"क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या (तिथिःकार्या),वृद्धौ ग्राह्या (कार्या) तथोत्तरा" એવા કથન દ્વારા ક્ષયના પ્રસંગે પૂર્વાતિથિ અને વૃદ્ધિના પ્રસંગે ઉત્તરાતિથિ ગ્રહણ કરવી એવી આજ્ઞા કરવામાં આવી છે શ્રી તત્ત્વતરંગિણીની છાપેલી પ્રતનો પૃ ૧૨ માં નીચે મુજબનો પાઠ છે તેથી પણ આ વાતને પુષ્ટિ મળે છે:–

૮૯ "अथ तिथिनां हानौ वृद्धौ च का तिथिः स्वीकार्येत्यत्रोभयो. साधारणं लक्षणमुत्तरार्द्धेनाह–'जं जा जंमि'त्ति यद–यस्माद् या तिथिर्यस्मिन् आदित्यादिवारलक्षण-दिवसे समाप्यते स एव दिवसो–वारलक्षणः प्रमाणमिति–तत्तिथित्वेनैव स्वीकार्य ।"

પાઠ ૨૫ अ

अथ तिथीनां वृद्धौ हानौ च का तिथिः स्वीकार्येत्यत्रोभयो साधारणं लक्षणमुत्तरार्द्धेनाह 'जं जा जमि' त्ति यद्–यस्माद् या तिथिर्यस्मिन् आदित्यादिवारलक्षणदिवसे समाप्यते, स एव दिवसो–वारलक्षण· प्रमाणमिति–तत्तिथित्वेनैव· स्वीकार्यः,

(श्री तत्त्वतरंगिणी मु· पृ· १२)

પાઠ ૨૫ નો શુદ્ધ અર્થ ય

તિથિઓની વૃદ્ધિમાં અને હાનિમાં કઈ તિથિ લેવી, એ માટે (ખરતરગચ્છવાળાના પ્રશ્નમાં) બેયનું સાધારણ લક્ષણ ઉત્તરાર્ધથી કહે છે જે માટે જે રવીવાર આદિ દિવસે સમાપ્ત થાય તે વાર તે તિથિપણે માનવો.

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૨૫ क

આ પાઠ ખરતરગચ્છવાળાઓ ચૌદશના ક્ષયે પૂનમ માને છે, તેના નિષેધ માટે છે; તથા બેવડી તિથિ હોય ત્યારે પહેલી તિથિ

૨૩–૨૪ આ નંબરના પાઠોનું સ્પષ્ટીકરણ આગળ પૃ. ૭૮ માં આવી ગયેલ છે.

૯૦ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્ય ભેદને અંગેનો નિર્ણય કરવાને માટેના ૨૫ મુદ્દાઓ પૈકીનો અઢારમો મુદ્દો નીચે મુજબનો છે—

"(૧૮)" કલ્યાણક તિથિઓ એ પર્વતિથિઓ ગણાય કે નહિ ?

૯૧ આ મુદ્દાના સંબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે શ્રી જૈન શાસનમાં કલ્યાણક તિથિઓને પણ પર્વતિથિઓ તરીકે જણાવેલી છે. વિ સં. ૧૭૩૧ માં પાઠકપ્રવર શ્રીમાન્ માનવિજયજી ગણિવરે રચેલા શ્રીધર્મસંગ્રહ નામના ગ્રંથની છાપેલી પ્રતિમાં પૃ. ૨૩૯માં ઉપર નીચે મુજબનો પાઠ છે—

૯૨ "तथा वर्षामध्येऽश्विनचैत्रचातुर्मासिकवार्षिकाष्टाह्निका चतुर्मासकत्रयसांवत्सरपर्वादि दिवसा अर्हज्जन्मादिपंचकल्याणकदिवसाश्चापि पर्वतिथित्वेन विज्ञेयाः ॥"

માને છે તેના નિષેધને માટે છે. અર્થાત્ મીમાંસકને અંગે કાંચનોપલ સંયોગનું દૃષ્ટાન્ત અપાય અથવા તો નાસ્તિકને અંગે પૃથ્વી આદિનું કઠીનપણું આદિ લઈને સમજાવાય, તેવી રીતે માત્ર ખરતરોની માન્યતાએ ખરતરોને સન્માર્ગે લાવવામાટે આ વસ્તુ કહેવામાં આવી છે.

જો આ વસ્તુને સ્વતંત્ર સિદ્ધાંત તરીકે લઇએ તો, આજ ગ્રન્થકાર આજ ગ્રન્થમાં સમાપ્તિવાળા ઉદયને તિથિના વ્યવહારનું કારણ ગણવા માગે છે, વળી સમાપ્તિને પણ કારણ ગણવા માગે છે તે વ્યાપક તરીકે બન્નેમાંથી એકપણ લઇ શકાય નહિ.

પાઠ ૨૬ अ

तथा वर्षामध्येऽश्विनचैत्रचातुर्मासिकवार्षिकाष्टाह्निकाचतुर्मासकत्रयसांवत्सरपर्वादिदिवसा अर्हज्जन्मादिपञ्चकल्याणकदिवसाश्चापि पर्वतिथित्वेन विज्ञेयाः (धर्मसंग्रह. मु. पृ. २३९)

પાઠ ૨૬ નો શુદ્ધ અર્થ ब

વર્ષની અંદર આસો-ચૈત્ર (નીઓળી) ચોમાસી તથા સંવચ્છરીની અઠ્ઠાઈઓ ત્રણ ચોમાસી અને સંવત્સરી પર્વ આદિના દિવસો તેમજ અરિહંત ભગવાનના જન્મ આદિ પાંચ કલ્યાણકના દિવસો પર્વતિથિપણે જાણવા.

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૨૬ क.

શાસ્ત્રકારોએ જેમ તિથિઓ બે પ્રકારની ગણી છે. '૧ પર્વતિથિ, ૨ અપર્વતિથિ' તેમ પર્વતિથિ પણ બે પ્રકારે ગણી છે. ૧ ફરજિયાત ૨ મરજિયાત.

તેમાં અષ્ટમી, ચતુર્દશી, પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા એ તિથિઓ ફરજિયાત છે. અર્થાત્ અધિકાર પ્રમાણે સાધુ અથવા શ્રાવક તે અષ્ટમી આદિ તિથિની આરાધના ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત આવે. અને તેથીજ તેને ફરજિયાત તિથિ તરીકે કહીએ છીએ.

૯૩ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્યભેદને અંગેનો નિર્ણય કરવાને માટેના ૨૫ મુદ્દાઓ પૈકીનો ઓગણીસમો મુદ્દો નીચે મુજબનો છે.

"(૧૯)" ઉદય ક્ષય અને વૃદ્ધિ સંબંધીના જે નિયમો ચતુષ્પર્વી પંચપર્વી અને ષટ્પર્વીને લાગુ થાય; તેજ નિયમો અન્ય સર્વ પર્વતિથિઓને પણ લાગુ થાય કે નહિ ?

૯૪ આ મુદ્દાના સંબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે-ઉદય ક્ષય અને વૃદ્ધિ સંબંધીના જે નિયમો શ્રી જૈનશાસનમાં છે, તે નિયમો સર્વ પર્વતિથિઓને લાગુ થાય છે. આ વાતનું સમર્થન શાસ્ત્રપાઠની સાક્ષી સાથે બીજા મુદ્દાના વિવરણમાં કહેલું હોવાના કારણે અત્રે વિસ્તાર કરતા નથી.

૯૫ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્ય ભેદને અંગેનો નિર્ણય કરવાને માટેના ૨૫ મુદ્દાઓ પૈકીનો ૨૦મો મુદ્દો નીચે મુજબનો છે.

"(૨૦)" પૂર્ણિમા અને કલ્યાણકતિથિઓ-એ બેમાં અવિશેષના છે કે વિશેષતા ?

૯૬ આ મુદ્દાના સંબંધમાં અમારૂં મંતવ્ય એવું છે કે-પૂર્ણિમા અને કલ્યાણક તિથિઓ-એ બેમાં આરાધ્યપણાને અંગે વિશેષતા નથી પણ અવિશેષતા છે. શ્રી તત્ત્વતરંગિણીમાં ચોથી ગાથાની વૃત્તિમાં કહ્યું છે કે—

ત્યારે બીજી કલ્યાણકઆદિ તિથિઓ આરાધ્ય છતાં પણ ફરજિયાત નથી, પરંતુ મરજિયાત છે, કારણ કે તે ન આરાધાય તો પ્રાયશ્ચિત્ત નથી.

વળી અષ્ટમી ચતુર્દશી વિગેરે પર્વતિથિઓને સંઘમાં ઘણો ભાગ આરાધવા લાયક(આરાધનાર) હોય છે, અને તેથી તેને માટે વ્યવહારની નિયતતા કરવાની જરૂર હોય છે. જ્યારે કલ્યાણક આદિ તિથિ આરાધનારો વર્ગ જુજ હોય છે. અને તેથી તેને માટે વ્યવહારનું પરાવર્તન કરવાનું ભાગ્યેજ હોય છે.

આજ કારણ આગળ રાખીને શાસ્ત્રકારોએ ચતુર્દશીના ક્ષયે તેરશના વ્યપદેશનો અભાવ અને અષ્ટમીના ક્ષયે સપ્તમીને દિવસે અષ્ટમી માનવાનું જણાવ્યું છે. (પછી ભલે તે તે અપર્વતિથિ કલ્યાણકપર્વરૂપ પણ હોય.)

એ વાત તો સ્હેજે સમજાય તેવી છે કે સપ્તમી અને તેરશની તિથિ એ કલ્યાણક નથી એમ તો નથી જ. પ્રસિદ્ધ કલ્યાણક તિથિ સંઘના ઘણા ભાગને આરાધવાની હોય, તેથી તેની હાનિ વૃદ્ધિ વ્યવહારમાં પ્રયોજિકા બને પરંતુ ફરજિયાત અષ્ટમી આદિ પર્વતિથિઓને અંગે તો નિયમિત વ્યવહાર કરવોજ પડે. એટલે કલ્યાણક તિથિઓને પર્વતિથિ કહેવાના ઓઠા નીચે ફરજિયાત પર્વતિથિઓના વ્યવહારને ઉડાવવાનું કાર્ય એ વર્ગ સાધી શકે તેમ નથી.

૯૭ [૨૭]"आराध्यत्वे च पञ्चदशीकल्याणकतिथ्योरप्यविशेषः ।"

૯૮ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન સંબંધી મન્તવ્યભેદને અંગેનો નિર્ણય કરવાને માટેના ૨૫ મુદ્દાઓ પૈકીનો એકવીસમો મુદ્દો નીચે મુજબનો છે—

(૨૧) બીજ, પાંચમ, આઠમ અગિયારશ, અને ચૌદશે પરભવના આયુષ્યનો બંધ પડવાની જેટલી અને જેવી સંભવિતતા છે તેટલી અને તેવી સંભવિતતા પૂર્ણિમા અમાવાસ્યા કે અન્ય કલ્યાણક તિથિઓ આદિએ ખરી કે નહિ ?

૯૯ આ મુદ્દાના સંબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે-બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિઆરશ અને ચૌદશે પરભવના આયુષ્યનો બંધ પડવાની જેટલી અને જેવી સંભવિતતા છે, તેટલી અને તેવી સંભવિતતા પૂર્ણિમા અમાવાસ્યા કે અન્ય કલ્યાણક તિથિઓ આદિએ નથીજ. પૂજ્યપાદ આચાર્ય ભગવાન શ્રીમદ્ રત્ન-

પાઠ ૨૭ अ	પાઠ ૨૭નો શુદ્ધ અર્થ च
आराध्यत्वे च पञ्चदशीकल्याणकतिथ्योरप्यविशेषः [श्री तत्त्वतरंगिणी. मु. पृ. ५]	આરાધ્યપણામાં પંચદશી અને કલ્યાણક તિથિનો ફરક નથી.

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૨૭ क

આ વચનથી નયો વર્ગ ફરજિયાત પર્વતિથિને મરજીઆત પર્વતિથિ જેવી ગણાવવા માંગે છે, પરંતુ તે વર્ગે ધ્યાન રાખવું જોઇએ કે-શાસ્ત્રકારોએ જગો જગો પર અષ્ટમી, ચતુર્દશી આદિને ચતુષ્પર્વી આદિ તરીકે ફરજિયાત તિથિ જણાવી છે, જ્યારે બીજ વિગેરે તિથિઓ અને કલ્યાણક તિથિઓ તે ચતુષ્પર્વી તરીકે તેમજ ફરજિયાત તરીકે નથી જણાવી.

વળી સોનુ અને લોઢું એ બેમાં ધાતુપણાનો ફરક નથી, એટલું માન દેખાડીને બન્નેની કીંમત સરખી કરાવવા માંગે, તેવીરીતે અહિં ફરજિયાત અને મરજિયાતપણાનો-(આરાધ્યપણાને લઇને તો ફરજિયાત તથા મરજિયાત બન્ને સરખા છે પણ ફરજિયાત પર્વતિથિની આરાધના ન થાય તો પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે અને મરજિયાતમાં તે ન લાગે તેનો) ફરક છતાં આરાધ્યપણા માત્રને અંગે જણાવેલી સરખાવટ આગળ કરી ફરજિયાત પર્વ તિથિઓના વ્યવહારને ઉડાવવાને તૈયાર થવાનું કાર્ય નવા વર્ગે તૈયાર કર્યું છે, એ કોઇપણ પ્રકારે શોભતું નથી.

શેખરસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ વિ સં. ૧૫૦૬ માં રચેલા સ્વોપજ્ઞ વૃત્તિવાળા શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ નામના ગ્રન્થના 'પર્વકૃત્ય પ્રકાશ' નામક ત્રીજા પ્રકાશમાં ફરમાવેલું છે કે:—

१०० [२८]"पर्वतिथिपालनं च महाफलं शुभायुर्बन्धहेतुत्वादिना । यदागमः 'भयवं ! बीअप-मुहासु पंचसु तिहीसु विहिअं धम्माणुट्ठाणं किं फलं होइ ?। गोयमा बहु फलं होइ। जम्हा एआसु तिहीसु पाएणं जीवो परभवाउं समज्जिणइ, तम्हा तवोविहाणाइ धम्माणुट्ठाणं कायव्वं। जम्हा सुहाउअं समज्जिणइत्ति' । आयुषि बद्धे तु दृढधर्माराधनेऽपि बद्धायुर्न टलति ।"

પાઠ ૨૮ अ

पर्वतिथिपालनं च महाफलं शुभायुर्बन्धहेतुत्वादिना । यदागम – "भयवं ! बीअपमुहासु पचसु तिहीसु विहिअं धम्माणुट्ठाण किं फलं होइ ? गोयमा ! बहुफलं होइ। जम्हा पआसु तिहीसु पायणं जीवो परभवाउअं समज्जिणइ, तम्हा तवोविहाणाइ धम्माणुट्ठाणं कायव्वं। जम्हा सुहाउअं समज्जिणइत्ति"। आयुपि बद्धे तु दृढधर्माराधनेऽपि बद्धायुर्न टलति ।" (श्रीश्राद्धविधि पृ. १५२)

પાઠ ૨૮ નો શુદ્ધ અર્થ ब

પર્વતિથિનું પાલન શુભાયુષ્ય બાંધવાના કારણપણા આદિથી મહાફળદાયી છે જે માટે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:—

હે ભગવાન ! બીજ વગેરે પાંચ તિથિમાં કરેલું ધર્માનુષ્ઠાન કયા ફળને આપનારૂં થાય ?

હે ગૌતમ ! ઘણા ફળવાળું થાય જે માટે એ તિથિમાં પ્રાય કરીને જીવ પરભવનું આયુષ્ય બાંધે. તેટલા માટે તપસ્યા વિગેરે ધર્માનુષ્ઠાન કરવું જેથી શુભઆયુષ્ય ઉપાર્જન થાય.

આયુષ્ય બંધાઈ ગયા પછી તો દૃઢ ધર્મારાધન કર્યું હોય તો પણ બંધાયેલું આયુષ્ય ન ટળે.

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૨૮ क

શાસ્ત્રકારોએ કેવળજ્ઞાનીઓના કહેલા આરાધનો જે દર્શાવ્યાં છે, તેને અંગે હેતુદર્શનની જરૂર નથીજ હોતી. કેમકે-સર્વજ્ઞના વચનની પ્રામાણિકતા એજ તે અનુષ્ઠાનની પ્રામાણિકતા હોય છે પરંતુ જે બાબતમાં શાસ્ત્રમાં સ્પષ્ટ વાક્યો હોતાં નથી, તેવી બાબતોને માટે હેતુની કલ્પનાને સ્થાન રહે છે અને તેથીજ આઠમી, ચતુર્દશી, પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા કે જે કૃતનિયાત પર્વતિથિઓ છે, તેને અંગે મતભેદ પણ નથી. અને તેથી તેની આરાધના તો સર્વથા સિદ્ધજ છે, પરંતુ બીજ આદિ તિથિઓની આરાધના કેમ ગણ્ય

૧૦૧ ઉપરના પાઠમાં સાક્ષી રૂપે આપેલા શ્રીજિનાગમમાંના પ્રશ્નોત્તરમાં જે બીજ આદિ પાંચ તિથિઓ કહી છે, તેમાં બીજ સિવાયની ચાર તિથિઓ પાંચમ, આઠમ, અગિયારશ અને ચોદશજ છે તે જાણવાને માટે શ્રી શ્રાદ્ધવિધિકાર આદિ મહાપુરૂષોએ સંગ્રહિત કરેલી નીચેની ગાથા પણ ઉપયોગી નીવડે તેમ છે.

૧૦૨ ૨૯"बीआ पंचमी अट्ठमी, एगारसी चउदसी पण तिहीओ ।
एआओ सुअतिहिओ, गोअमगणहारिणा भणिआ ॥१॥"

વાળાઓને વિવાદાસ્પદ છે. માટે અદગ્ધદહન ન્યાયથી એ મરજિયાત પર્વતિથિની આરાધનાની સિદ્ધિ માટે આ આયુષ્યવાળું પ્રમાણ છે.

આ વસ્તુ ન સમજતાં જેઓ બીજ આદિ મરજિયાત પર્વતિથિઓ આયુષ્યબંધનું કારણ છે, પણ પૂનમ વિગેરે તિથિઓ તેવા કશાય શુભ લાભનું કારણ નથી, એમ કહેવા જાય તેનો જેવા તો જગતમાં મૂળ સિંચવાનું છોડીને પાંદડાને સિંચનારાજ હોય.

કોઈ પણ જગાપર કોઇપણ શાસ્ત્રમાં અષ્ટમી, ચતુર્દશી આદિની માફક બીજ આદિમાં ઉપવાસ આદિ કે પૌષધઆદિ ન કરવામાં આવે તો પ્રાયશ્ચિત્ત જણાવવામાં આવેલુંજ નથી, **એટલે સ્પષ્ટ છે કે મરજિયાત પર્વતિથિની સિદ્ધિને માટેજ આ ગ્રન્થનો અધિકાર છે.**

જો કે આ અધિકાર આયુષ્યના ત્રીજા ભાગને અરૂન્ધતી ન્યાયે આગળ કરીને કહેવામાં આવેલો છે, એટલે નિર્મુળ નથી. પરંતુ તેથી તે ફરજિયાત પર્વતિથિઓ કહેવાય નહિ. અને તેથી તેના નામે ફરજિયાત પર્વતિથિને ધક્કો લગાડાય નહિ.

આ પાઠ રજુ કરવાનો એ વર્ગનો આશય પૂનમની આરાધના ઉડાડવાનો છે. પણ તેમણે ખ્યાલ રાખવો જોઇએ કે ફરજિયાત પર્વતિથિઓની આરાધના તો મુખ્ય છે, પણ બીજ આદિ તિથિને ન માનનાર ઈતરગચ્છીઓને આયુષ્યબંધનું કારણ દર્શાવીને તે તિથિઓ પણ આરાધવા લાયક છે, તે જણાવવા માટે છે.

આથી પૂનમની ફરજિયાત આરાધનામાં જરાપણ ફરક પડતો નથી.

પાઠ ૨૯ अ

बीआ पंचमी अट्ठमी, एगारसी पण-तिहीओ। एआओ सुअतिहीओ, गोयमगणहारिणा भणिआ ॥१॥" (श्रीश्राद्ध-विधि- पृ. १५२)

પાઠ ૨૯નો શુદ્ધ અર્થ ब

બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિયારશ અને ચૌદશ, આ પાંચ તિથિઓ ગૌતમ ગણધર મહારાજે શુભ તિથિઓ તરીકે કહેલી છે.

૧૦૩ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્યભેદને અંગેનો નિર્ણય કરવાનેમાટે તારવવામાં આવેલા ૨૫ મુદ્દાઓ પૈકીનો બાવીસમો અને તેવીસમો મુદ્દો નીચે મુજબ છે.

(૨૨) તિથિદિન માસ અને વર્ષ આદિના નિર્ણયને માટે જૈન ટિપ્પનક વ્યવચ્છિન્ન થવાના કારણે, સેંકડો વર્ષ થયાં લૌકિક પંચાંગજ મનાય છે અને તે માટે હાલ પણ આપણે લૌકિક પંચાંગ જ માનવું જોઇએ, એવું ફરમાન છે કે નહિ?

૧૦૪ (૨૩) અમુક દિવસે અમૂક તિથિ ઉદયતિથિ, ક્ષયતિથિ કે વૃદ્ધાતિથિ છે એ વિગેરેના નિર્ણયને માટે હાલ શ્રી જૈનશાસનમાં "ચંડાશુચંડુ" નામનું લૌકિક પંચાંગજ આધારભૂત મનાય છે કે નહિ?

૧૦૫ આ બે મુદ્દાઓના સંબંધમાં અમારૂં માનવું એવું છે કે-તિથિદિન, માસ અને વર્ષ આદિના નિર્ણયને માટે, જૈન ટિપ્પનક વ્યવચ્છિન્ન થવાના કારણે સેંકડો વર્ષો થયાં લૌકિક પંચાંગજ મનાય છે અને હાલ પણ લૌકિક ટિપ્પનક

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૨૯ क

અષ્ટમી, ચતુર્દશી, પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાની તિથિઓને તો ફરજીઆત પર્વતિથિઓ શ્રી સુયગડાંગ વિગેરેમાં જણાવેલી હોવાથી તેને માટે જિનોક્તપણાનું વિધાન સાક્ષાત્ હતું. અને તેથી તેને અંગે કંઇપણ સિદ્ધિ કરવાની જરૂર ન હતી. પરંતુ બીજ વિગેરે બે બે તિથિના આંતરે આવતી ત્રીજી તિથિની આરાધના માટે જ્ઞાપક સિદ્ધપણું જણાવનાર આ વચન છે.

'આચારોપદેશ'કાર પણ આયુષ્યના ત્રીજા ત્રીજા ભાગે આયુષ્યના બંધને આગળ કરીનેજ આ બીજ આદિકની આરાધના જણાવે છે. અર્થાત્ આ બીજ આદિની આરાધનાને આયુષ્યબંધના વિભાગની સાથે સંબંધ કરેલો પામાં આવ્યો છે. અને તે કારણે તેનું 'પર્વતિથિપણું' જણાવાયું છે અને તેથી ફરજિયાત અને સર્વ અશુભકર્મની નિર્જરાનું કારણ એવી અષ્ટમી આદિ ફરજિયાત પર્વતિથિઓની આરાધના બાધિત થતી નથી, ગૌણ થતી નથી; તેમજ અલ્પફળવાળી પણ થતી નથી અર્થાત્ ફરજિયાત પર્વતિથિના નામે અષ્ટમી આદિ ફરજિયાત પર્વતિથિની સંજ્ઞા અને વિધાનમાં બાધા ઉભી કરીને પરિસંખ્યાન આદિની અવ્યવસ્થા કરવી, એ કોઇપણ પ્રકારે શાસ્ત્ર અને ધર્મની મર્યાદાવાળાને શોભતું નથી.

માનવાની જૈન શાસ્ત્રકાર મહાપુરૂષોની આજ્ઞા છેજ. એથીજ હાલ શ્રી જૈનશાસનમાં અમુક દિવસે અમુક તિથિ ઉદયતિથિ, ક્ષયતિથિ કે વૃદ્ધાતિથિ છે એ વિગેરેના નિર્ણયને માટે "ચંડાશુચંડૂ" નામનું લૌકિક પંચાંગજ આધારભૂત મનાય છે જૈન ટિપ્પનક વ્યવછિન્ન થયાના, જૈનટિપ્પનક વ્યવચ્છિન્ન થયાના કારણે લૌકિક ટિપ્પનક સ્વીકાર્યાના અને લૌકિક ટિપ્પનક સ્વીકાર વિના ચાલે તેમ નથી એવું સૂચવનારા ઘણા ઉલ્લેખો જૈનશાસ્ત્રોના છે તેમાંથી આ નીચે ત્રણ ઉલ્લેખો ટાંકીએ છીએ

૧૦૬ ૩૦"लौकिकटिप्पनामिप्रायेण दीक्षोपस्थापनादिषु तिथि–यवादिकरण-संध्यागतादिनक्षत्र प्रथमादिनक्षत्र-चंद्रमहचारादि शुद्धमुहूर्त्तादानं पर्युषणापर्वकरणं च' [श्रीविचारामृतसंग्रह मु. प्र. पृ. १६]

તેમજ એ પણ એ વર્ગે વિચાર્યું હોત કે 'સૂયગડાંગ વિગેરેમાં જણાવેલ અષ્ટમી, ચતુર્દશી પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા વિગેરે તિથિઓ ન આરાધવામાં આવે તો પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે તેવી તિથિઓને આ ગાથામાં કેમ રજુ કરી નથી ? તો તે વર્ગ આપોઆપ તેનો ખુલાસો પામી શકત. 'સૂયગડાંગ' મૂલ સૂત્ર ગ્રંથ છે. તેની સાથે આ બીજા પંચમી૦ ગાથાનો શો સમન્વય છે તે તેમણે વિચારવું જોઇતું હતું, ને તેનો વિચાર થતાં એ વર્ગને આપોઆપ સમજાત કે આયુષ્ય બંધને આગળ કરીનેજ આ બીજ આદિકની આરાધના માટે જણાવ્યું છે. નહિ કે ફરજિયાત આરાધવા યોગ્ય ચતુષ્પર્વીના બાધ માટે આ વચન છે.

શાસ્ત્રનો પૂર્વાપર પરામર્શ કર્યા વિના શંકા ઉઠાવનાર ખરેખર શાસ્ત્રની અવ્યવસ્થા કરવા સાથે વિરાધક બને છે.

એ વર્ગ તરફથી સ્પષ્ટીકરણમાં અવળી રીતે રજુ થયેલ પાઠ ૩૦ મ	પાઠ ૩૦ નો શુદ્ધ અર્થ મ
लौकिकटिप्पनाभिप्रायेण दीक्षोपस्थापनादिषु तिथि-यवादिकरण-संध्यागतादिनक्षत्र-प्रथमादिनक्षत्र-चन्द्रग्रहचारादि शुद्धमुहूर्त्तादानं पर्युषणापर्वकरणं च (श्री विचारामृतसंग्रह मु. पृ १६)	લૌકિક ટીપ્પણાના અનુસારે દીક્ષા, વડી દીક્ષા વિગેરેની તિથિ, બવ વિગેરે કરણ, સંધ્યાગતાદિ નક્ષત્ર, પ્રથમાદિ નક્ષત્ર, ચંદ્ર અને ગ્રહચાર આદિ શુદ્ધ મુહુર્ત લેવું. અને પર્યુષણાપર્વનું કરવું (થાય છે).

એ વર્ગના પાઠનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૩૦

આ પાઠ ખરતરગચ્છવાળા કે જેઓ પરંપરા માનવાને તૈયાર નથી, પણ માત્ર જૈન સૂત્રોના વાક્યોને પૂર્વાપર પરામર્શ વિના માનવા તૈયાર છે; -

૧૦૭ । આ ગ્રન્થ યુગપ્રધાનોત્તમ આચાર્યભગવાન શ્રી દેવસુંદરસૂરિવરના શિષ્ય આચાર્ય ભગવાન શ્રીમત્ કુલમણ્ડન સૂરિવરે સં. ૧૪૭૩ માં રચેલો છે

તેવાઓને આપત્તિ તરીકે જણાવવામાં આવે તો ઠીક છે. અને આ વર્ગ તો શાસ્ત્રલેખો અને પરંપરા બન્નેને ઉઠાવવા તૈયાર થયેલો છે. તેને આ પાઠ કોઈ પણ પ્રકારે ઉપયોગી નથી.

વળી આ પાઠ તો તેની સામેજ ધરી શકાય કે જેઓ તિથિ આદિના વ્યવહારને માટે લૌકિક ટીપણાને આધાર તરીકે પણ લેતા ન હોય.

શ્રી દેવસૂરસંઘ, પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વ તિથિઓની હાનિ-વૃદ્ધિનું જ્ઞાન તો લૌકિક ટિપ્પણાને આધારે જ કરે છે, અને જેમ અન્યમતવાળા પણ ગણિત રીતિથી થયેલ તિથિ ઉપર આરાધના માટે સંસ્કાર કરીને કથન અને આરાધના કરે છે, તેવીજ રીતે શ્રી દેવસુર તપાગચ્છમાં પણ સંસ્કાર કરીને આરાધના કરાય છે. કોઇ પણ મનુષ્ય જન્માષ્ટમીને કે દેવશયની એકાદશીને ટીપણામાં બેવડાયેલી દેખીને જન્માષ્ટમી બે દહાડે કે દેવશયની એકાદશી બે દહાડે છે, એમ કહેવા કે માનવા તૈયાર થઇ શકેજ નહિ. તેમજ અષ્ટમીનો ક્ષય હોય તો પણ સપ્તમીને દહાડે સપ્તમી કહીને જન્માષ્ટમીનું વ્રત કરવા કે દશમી કહીને એકાદશીનું વ્રત કરવા તૈયાર થતો નથી, અને થાય પણ નહિ. ફક્ત એ નવો વર્ગજ કહેવું કંઈ અને માનવું કંઇક એવી રીતની ભિન્ન પ્રવૃત્તિ આજ છ સાત વર્ષથી જુદો પડી કરવા લાગ્યો છે.

તેમજ એ પણ વિચારવું આવશ્યક છે કે, એ વર્ગને ખરેખર લૌકિક ટિપ્પણું સંસ્કાર વગરજ કબુલ હોય તો તેમાં કંઈ પણ ફેરફાર કર્યા વિના માનવું જોઇએ. અને તેમણે લૌકિક ટિપ્પણાના તેર અને પાંચ મહિના વખતે સંવત્સરી પડિક્કમણામાં તેર મહિના અને ચોમાસીમાં पचण्हमासाणं વિગેરે કહેવું બોલવું જોઈએ. પણ તેમ કરતા નથી. જો લૌકિક ટિપ્પણાને સંસ્કાર વગર તેઓ માનતા હોય તો તેમ કરવું જોઇએ. આમ સંસ્કાર કરીને કેટલીક જ્યાએ માનવું અને કેટલીક જ્યાએ સંસ્કાર કરીને ન માનવું એમ બે વાથ્યું નીતિ પર્વારાધનમાં કામ ન આવે.

"अत एव लौकिकलोकोत्तरे च टिप्पनकव्यवहारप्रवृत्तिरपि प्रतिपदादितिथिक्रमेणैव व्युच्छिन्नेऽपि जैनटिप्पनके संप्रतिटिप्पनकप्रवृत्तिरेव तत्साक्षिणी । [श्रीप्रवचन प० पृ. १९०]

१०९ "यत्तु जैनटिप्पनकानुसारेण श्रावणभाद्रपदवृद्धावपि आषाढवृद्धिरेव गण्यन्ते इति तन्न युक्तं, जैनटिप्पनकस्य व्युच्छिन्नत्वात् संप्रति शैवटिप्पनकेनैव व्यवहारप्रवृत्तिः तदनङ्गीकारे दीक्षाप्रतिष्ठादिमुहूर्तपरिज्ञानं दूरे, मासवृद्धिरपि कथं ज्ञायते ? तस्माच्छ्रावणभाद्रपदवृद्धिर्नापादतया व्यवहर्त्तव्या, किन्तु श्रावणादितयैवेति ।" [श्रीप्रवचनपरीक्षा मु. प्र० पृ. ४४१]

પાઠ ૩૧/૧ अ	પાઠ ૩૧/૧ નો શુદ્ધ અર્થ ब
अत एव लौकिके लोकोत्तरे च टिप्पनकव्यवहारप्रवृत्तिरपि प्रतिपदादितिथिक्रमेणैव व्युच्छिन्नेऽपि जैनटिप्पनके संप्रति टिप्पनकप्रवृत्तिरेव तत्साक्षिणी (श्री प्रवचन परीक्षा पृ. १९०)	આથીજ લૌકિક અને લોકોત્તરમાં ટિપ્પણાના વ્યવહારની પ્રવૃત્તિ પણ પડવા આદિ તિથિના ક્રમેજ થાય છે. જૈનશાસ્ત્રનું ટિપ્પણું વિચ્છેદ થયા છતાં પણ વર્તમાનકાળની ટિપ્પણાની પ્રવૃત્તિ તેની સાક્ષી છે.

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૩૧ क

પડવા આદિ તિથિનો ક્રમ જે ન માનતા હોય તેની સામેજ આ પાઠ કામ લાગે એવો છે, પરંતુ સંસ્કાર કરવા માટે લૌકિક ટિપ્પણાનો ઉપયોગ કરનારા માટે આ અંશે પણ વિરોધ કરનારો નથી.

પાઠ ૩૧/૨ अ	પાઠ ૩૧/૨ નો શુદ્ધ અર્થ ब
यत्तु जैनटिप्पनकानुसारेण श्रावणभाद्रपदवृद्धावपि आषाढवृद्धिरेव गण्यन्ते इति तन्न युक्तं, जैनटिप्पनकस्य व्युच्छिन्नत्वात्, संप्रति शैवटिप्पनकेनैव व्यवहारप्रवृत्तिः, तदनङ्गीकारे दीक्षा-प्रतिष्ठादिमुहूर्तपरिज्ञानं दूरे, मासवृद्धिरपि कथं ज्ञायते ? तस्माच्छ्रावणभाद्रपदवृद्धिर्ना-	જૈન ટિપ્પણાને અનુસારે શ્રાવણ અને ભાદરવાની વૃદ્ધિ છતાં પણ આષાઢની જ વૃદ્ધિ કરવી એવું જો કોઈ કહે તો તે યોગ્ય નથી; કારણકે જૈન ટિપ્પણાનો વિચ્છેદ હોવાથી વર્તમાનમાં શૈવટિપ્પણાને આધારે વ્યવહારની પ્રવૃત્તિ છે અને જો તે ન લેવામાં આવે તો દીક્ષા, પ્રતિષ્ઠા આદિ મુહુર્તોનું જ્ઞાન તો દૂર રહે, પણ માસ વૃદ્ધિ પણ કેમ જણાવાય ? તેટલા માટે શ્રાવણ ભાદરવાની-

૧૧૦ "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્ય ભેદનેઅંગેના નિર્ણયને માટે તારવવામાં આવેલા ૨૫ મુદ્દાઓમાંનો ચોવીસમો મુદ્દો નીચે મુજબનો છે—

(૨૪) પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા કરતાં ચતુર્દશી અને ભા. શુ. ૫ના કરતાં ભા. શુ. ૪ એ પ્રધાન પર્વતિથિ છે કે નહિ?

૧૧૧ આ મુદ્દાના સબંધમાં અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે—પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા કરતાં ચતુર્દશી અને ભા શુ. ૫ ના કરતાં ભા સુ. ૪ કેઇ શુણી રીતિએ પ્રધાન પર્વતિથિ છે કારણ એ છે કે–ચતુર્દશી એ પાક્ષિક અને ચાતુર્માસિક પર્વની તિથિ છે વળી ચતુર્દશીએ આયુષ્યબંધની જેવી સંભાવના છે તેવી સંભાવના પૂનમ અમાસે નથી. ભા. શુ. ૪ના શ્રી સંવત્સરી પર્વ હોવાના કારણે એ તો સારાય વર્ષની પર્વતિથિઓમાં પ્રધાનતા ભોગવે છે એટલે ભા. શુ. ૫ કરતાં એની પ્રધાનતા હોય તે સ્વાભાવિક છે. આ મુદ્દો ખાસ કરીને એટલા માટેજ ઉપસ્થિત કરવામાં આવ્યો છે કે આચાર્યશ્રી સાગરાનન્દસૂરિજી પૂનમ અમાસ અને ભા શુ. ૫ ને ઉભી રાખવાના તથા તે ત્રણને એક એકજ દિવસે રાખવાના નામે પખ્ખી તથા ચોમાસીની ચૌદશની અને સાંવત્સરિક પર્વતિથિની વિરાધના આદિ દોષોની પાત્રતાને ઉભી કરતાં પણ અટકતા નથી.

ऽतया व्यवहर्त्तव्या किन्तु श्रावणादित-येवेति" ।	વૃદ્ધિનો વ્યવહાર કરવો. અર્થાત્–શ્રાવણ ભાદરવાની વૃદ્ધિ હોય તો અષાડપણે
(શ્રી પ્રવચનપરીક્ષા મુ. પૃ. ૪૪૧.)	વ્યવહાર ન કરવો. કિન્તુ શ્રાવણ આદિ (ભાદરવા) પણેજ વ્યવહાર કરવો.

એ વર્ગના પાઠના અર્થનું શુદ્ધ સ્પષ્ટીકરણ

પાઠ ૩૧ क

આ પાઠ તો તેઓનેજ બાધક છે કે અ શ્રાવણ ભાદરવો વધ્યો હોય છતાં બે અષાડ માનતા હોય. અને તેમાં જૈન શાસ્ત્રના કારણને આગળ કરતા હોય. પરંતુ ક્ષયે પૂર્વાના સંસ્કારથી શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છવાળાઓ, જો પર્વ કે પર્વાનન્તર અપર્વ તિથિની હાનિ વૃદ્ધિ વખતે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ તિથિની હાનિ વૃદ્ધિ માનીને પર્વતિથિનો વ્યપદેશ કરે, માને અને આરાધે છે, તેને તો અંશ માત્ર પણ આ પાઠ બાધાકારક નથી.

તત્ત્વમાં કહેવું જોઈએ કે ક્ષયે પૂર્વાના પ્રઘોષને આધારે અષ્ટમી આદિ તિથિની હાનિ વખતે સપ્તમી આદિ ન માનતાં અષ્ટમી આદિ માનીનેજ આરાધના કરાય તેમજ અષ્ટમી આદિની વૃદ્ધિની વખતે બેય સપ્તમી વિગેરે માનીનેજ બીજે દિવસે અષ્ટમીની આરાધના કરાય એ શાસ્ત્ર અને પરંપરાથી સંગત થવા સાથે ન્યાય અને યુક્તિથી સંગતજ છે. અને તેથીજ રીતે

૧૧૨ "તિથિદિન" અને પર્વારાધન સબંધી મન્તવ્ય ભેદને અંગેના નિર્ણયને માટે તારવવામાં આવેલા ૨૫ મુદ્દાઓ પૈકીનો ૨૫ મો મુદ્દો નીચે મુજબ છે.

"(૨૫)" કાર્તિક પૂર્ણિમાના ક્ષયે કાર્તિક પૂર્ણિમાની યાત્રા ચતુર્દશીના ઉદયવાળા દિવસે થાય કે અન્ય કોઈ દિવસે થાય?

૧૧૩ આ મુદ્દાના સબંધી અમારૂં મન્તવ્ય એવું છે કે-પૂર્ણિમાના ક્ષયે ચતુર્દશીએજ ચતુર્દશી અને પૂર્ણિમા વિદ્યમાન હોય છે એટલે તે એકજ દિવસે બન્નેના આરાધક બનાય પૂર્ણિમાની યાત્રા તે દિવસે કરવી એ વ્યાજબી ગણાય.

વિ. સં. ૧૯૯૯ના માગશર શુ. ૬ રવિ. }
શ્રી જૈન સાહિત્ય મંદિર પાલીતાણા } વિજયરામચંદ્રસૂરિ—

આ પ્રમાણે પર્વવ્યપદેશ મન્તવ્યભેદની લિખિત ચર્ચામાં
પૂ. આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ રજુ કરેલ
સ્વપક્ષ સ્થાપન સંપૂર્ણ.

પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યા કે ભાદરવા શુદ પાંચમ જેવી તિથિ કે જે પર્વાનન્તર પર્વની તિથિ છે, તેની હાનિ વૃદ્ધિ વખતે તેનાથી પૂર્વતર એટલે તેરશ કે ત્રીજની હાનિ-વૃદ્ધિ કરીને પર્વતિથિ કહેવી, માનવી અને આરાધવી એ પરંપરા-શાસ્ત્રસંમત અને યુક્તિયુક્તજ છે.

એટલે આ નવા વર્ગને એવું જ્ઞાન ઝળકે અને સત્ય માર્ગમાં આવે એવો રસ્તો તેઓને મળે. એમ ઈચ્છવું સર્વ પ્રકારે યોગ્ય છે.

આ પ્રમાણે પર્વવ્યપદેશ મંતવ્યભેદની લિખિત ચર્ચામાં પૂ. આ.
સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીએ રજુ કરેલ આચાર્ય રામચંદ્રસૂરિજીના
૧ પાઠ ૨ તેનો ગુજરાતી શુદ્ધ અર્થ. ૩ તેનું સ્પષ્ટીકરણ.
૪ અને આ. રામચંદ્રસૂરિજીના ભાવાર્થરૂપ
ચાર કોલમવાળું લખાણ સંપૂર્ણ.

[1]પચ્ચીસ મુદ્દાનો સાર

યાને

આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજી મહારાજના મૂળ મુદ્દાઓ સંબંધી તેમની માન્યતા

આ. રામચંદ્રસૂરિજીએ પોતાના નિરૂપણમાં આ. સાગરાનંદસૂરિજી અને તેમના મંતવ્યભેદની રજુ કરેલ વિગત તેમના શબ્દોમાં

૧ પર્વ ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગની માન્યતા—

આ. સાગરાનંદસૂરિજીની માન્યતા.

આઠમના ક્ષયના બદલામાં સાતમનો ક્ષય કરવો તે દીવસે જે સાતમપણું છે. તેને ઉડાવી દઈને માત્ર આઠમપણું કાયમ કરવું ને તે પછીજ તે દીવસે અષ્ટમીની આરાધના કરવી. (આ. રા. પૃ. ૩૮)

—પોતાની માન્યતા—

આઠમના ક્ષયના પ્રસંગમાં ક્ષીણાષ્ટમી યુક્ત સપ્તમીમાં ક્ષીણાષ્ટમીની આરાધના કરવાનું તથા એ દીવસે સપ્તમી અષ્ટમી બન્નેનો ગૌણ મુખ્યભેદે વ્યપદેશ કરવાનું અને સાતમના સૂર્યોદયને સાતમનો સૂર્યોદય માનવા સાથે અષ્ટમીનો પણ સમાપ્તિસૂચક સૂર્યોદય માનવાનું અમારૂં મંતવ્ય છે. (આ. રા. પૃ. ૩૮)

પર્વતિથિની વૃદ્ધિને બદલે પૂર્વની અપર્વતિથિની વૃદ્ધિ કરવી. પૂર્વની અપર્વતિથિની તથા વૃદ્ધા પર્વતિથિની સંજ્ઞા પણ આવો ફેરફાર કરીને કરવી અને તે પછીજ વૃદ્ધા પર્વતિથિના બીજા દીવસે પર્વારાધન કરવું. અર્થાત્ બે આઠમ આવી હોય તો તેને બદલે બે સાતમ કરવી એટલે કે પહેલી આઠમની પણ બીજી સાતમ એવી સંજ્ઞા કરવી અને તે પછી બીજી આઠમના દીવસ માત્રનેજ આઠમ આઠમની આરાધના કરવી. (આ. રા. પૃ. ૩૮)

જે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ અપર્વ તિથિ હોય એવી પર્વતિથિની જ્યારે વૃદ્ધિ આવી હોય ત્યારે અમો વૃદ્ધાતિથિના પ્રથમ અવયવ સ્વરૂપ પ્રથમાતિથિને પર્વારાધનને અંગે અવગણવાનું અને વૃદ્ધાતિથિના બીજા અવયવસ્વરૂપ દ્વિતીયાતિથિએ પર્વારાધન કરવાનું અને સંજ્ઞા તો તેની જે હોય તેજ કાયમ રાખવાનું માનીએ છીએ માનો કે સાતમ એ અપર્વતિથિ છે. અને તેની પછીની પર્વતિથિ સ્વરૂપ આઠમ વૃદ્ધિને પામેલી છે. આવા પ્રસંગમાં અમો પ્રથમા અષ્ટમી અને દ્વિતીયા

૧ આ લખાણ આ. રામચંદ્રસૂરિજી મહારાજના પ્રસાર્થ પચ્ચીસ મૂળમુદ્દા સંબંધી તેમને સંમત હકારાત્મક શું છે તે સમજવા પુરેલ છે.

અષ્ટમી એવી સંજ્ઞાને કાયમ રાખીનેજ પર્વારાધનને અંગે પ્રથમાષ્ટમીને અવગણવાનું અને દ્વિતીયાષ્ટમીએ અષ્ટમીનું આરાધન કરવાનું માનીએ છીએ.
(આ. રા. પૃ. ૩૮)

ઉપરના બન્ને મંતવ્યો દૃષ્ટિએ ફેર છતાં પર્વતિથિના ક્ષય અને વૃદ્ધિ પ્રસંગે પર્વતિથિની આરાધના અમારે બન્નેને એકજ દીવસે થાય છે જે દિવસે પર્વારાધન થાય છે તે દીવસે આરાધનાની પર્વતિથિનું હોવાપણું છે એમ પણ અમો બન્ને માનીએ છીએ.

પર્વાન્તર પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગની માન્યતા

પૂનમના ક્ષયને પ્રસંગે ચૌદશે ચૌદશ-પૂનમ એ બન્નેય પર્વતિથિઓના આરાધક પણ બની શકાય નહિ. અને તે બન્ને પર્વતિથિઓની તે એક દીવસે સંજ્ઞા પણ થઈ શકે નહિ, પૂનમના ક્ષયે પૂનમના ક્ષયના બદલામાં તેરશનોજ ક્ષય કરવો જોઇએ પૂનમના ક્ષયના બદલે તેરશનો ક્ષય કરીને ઉદયતિથિરૂપે પ્રાપ્ત થયેલી ચતુર્દશીમાં ફેરફાર કરવો જોઇએ એટલે કે તેરશે ચૌદશ માનવી જોઇએ અને ઉદયતિથિ ચૌદશે માત્ર ક્ષીણપૂર્ણિમાનેજ ઉદયતિથિરૂપ બનાવીને માનવી જોઇએ આવું અમાસના ક્ષયે તથા ભા. સુ. ૫ ક્ષયે પણ સમજી લેવાનું છે

પૂનમની વૃદ્ધિના પ્રસંગે પ્રથમા પૂર્ણિમા અને દ્વિતીયા પૂર્ણિમા એવી સંજ્ઞા થઈ શકેજ નહિ પૂનમની વૃદ્ધિના બદલે તેરસની વૃદ્ધિ કરવી જોઇએ અને તેમ કરીને ઉદયતિથિરૂપે પ્રાપ્ત થયેલી ચૌદશને બીજી તેરસ બનાવી પ્રથમા પૂર્ણિમાએ ચૌદશ બનાવી પ્રથમા પૂર્ણિ-

પૂનમના ક્ષયના પ્રસંગે ચૌદશેજ ચૌદશના અને પૂનમના એમ બન્નેય પર્વતિથિઓના એકજ દીવસે આરાધક બની શકાય છે. અને જરૂર મુજબ મુખ્ય ગૌણ રીતિએ તે દીવસે ચૌદશની તથા પૂનમની પણ સંજ્ઞા થઈ શકે છે. પૂનમે તપ કરવાનો હોય તેવા પ્રસંગમાં પૂનમે કરવાનો તપ તેરસે અને તેરસે રહી જવા પામે તો વદ એકમે પણ થઇ શકે છે. આવું અમારૂં મંતવ્ય છે. (આ રા. પૃ. ૩૯)

પૂનમની વૃદ્ધિના પ્રસંગે પ્રથમા પૂર્ણિમા અને દ્વિતીયા પૂર્ણિમા એવી સંજ્ઞા કાયમ રાખીને પર્વારાધનને અંગે પ્રથમા પૂર્ણિમાની અવગણના કરીને દ્વિતીયા પૂર્ણિમાએ અને પૂર્ણિમાનું પર્વારાધન કરવું જોઇએ.
(આ. રા. પૃ. ૩૯)

માએ ચૌદશની અને દ્વિતીયા પૂર્ણિમાએ પૂનમની આરાધના કરવી જોઇએ.

(આ. રા. પૃ. ૩૯)

કલ્યાણક પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગની માન્યતા

કલ્યાણક પર્વતિથિઓને પર્વતિથિ તરીકે માનીને કલ્યાણક પર્વતિથિનો ક્ષય આવ્યો હોય તો પૂર્વની તિથિએ અને કલ્યાણક પર્વતિથિની વૃદ્ધિ આવી હોય તો પર્વારાધનને અંગે પ્રથમાને અવગણીને દ્વિતીયા (ઉત્તરા) તિથિએ પર્વારાધનને માને છે. (આ. રા. પૃષ્ઠ ૪૦)

કલ્યાણક પર્વતિથિઓને પણ અપર્વતિથિ કહેવાય. મનાયજ નહિં. તેમજ ઉદય, ક્ષય, તથા વૃદ્ધિસંબંધીના નિયમો જેમ ચતુષ્પર્વી પંચપર્વી ષટ્પર્વી અને વાર્ષિકપર્વ ભા. સુ. ૪ ને લાગુ પડે છે તેમજ કલ્યાણક પર્વતિથિઓને પણ લાગુ પડે છે.

(આ. રા. પૃષ્ઠ ૪૦)

મુદ્દો. ૧ પર્વતિથિઓની આરાધના માટે ગળે ત્યાં સુધી ઉદય તિથિનેજ ગ્રહણ કરવાની જૈન શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓની આજ્ઞા છે. (પૃ. ૪૧)

શ્રાદ્ધવિધિ અને ધર્મસંગ્રહનો 'તિથિશ્ચ'વાળો પાઠ તેના સમર્થન માટે આપવામાં આવ્યો છે.

મુદ્દો ૨ જે દીવસે જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિરૂપે પ્રાપ્ત થતી હોય તે દીવસે તે પર્વતિથિ માનવી. તેમજ તે પર્વતિથિ એવા દીવસે ન મનાય કે જે દીવસે તે પર્વતિથિના ભોગવટાનો અંશજ ન હોય અગર ભોગવટાનો ભાગ હોય તો પણ તે સૂર્યોદય સ્પર્શ પૂર્વેનો ભોગવટો હોય. છતાં તે દીવસે પર્વતિથિ માનવામાં આવે તો આરોપ, પર્વલોપ, મૃષાવાદ આજ્ઞાભંગાદિ દોષોના પાત્ર બનાય.

તત્ત્વતરંગિણીના પાઠની ખરતરગચ્છની ચર્ચામાંથી જે ધ્વનિતાર્થ નીકળે છે તેથી ઉપરની વસ્તુ સાબિત થઇ શકે છે તેવી માન્યતાથી પૃ ૩-૬ નો કેટલોક ભાગ આપવામાં આવ્યો છે.

મુદ્દો. ૩ 'પૂર્વની તિથિને પછીની તિથિના દીવસે માનવામાં આવે તો તેથી વિનષ્ટ કાર્યનું ભાવિકરણ માન્યાનો દોષ પણ લાગે. (પૃષ્ઠ ૭૯)

આના સમર્થનમાં તત્ત્વતરંગિણીની ગા. ૧૦ અને ગા. ૧૧ ટીકા સાથે રજુ કરવામાં આવી છે.

મુદ્દો. ૪ ક્ષયે પૂર્વા તિથિઃ કાર્યા અગર ક્ષયે પૂર્વા તિથિર્ગ્રાહ્યા એ આજ્ઞા જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિરૂપે પ્રાપ્ત થતીજ ન હોય તેવી પર્વતિથિની માન્યતા અને આરાધનાનો દીવસ નક્કી કરવાને માટેજ છે પણ ક્ષીણ પર્વતિથિના ક્ષયના

બદલામાં તે ક્ષીણ પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઈપણ પહેલી અપર્વતિથિ આવતી હોય તેનો ક્ષય કરવાને માટે નથી જ. (પૃષ્ઠ ૭૯)

આના સમર્થનમાં તત્ત્વતરંગિણી ગા. ૪ અને તેની કેટલીક ટીકા રજુ કરવામાં આવી છે.

મુદ્દો. ૫ वृद्धौ कार्या तथोत्तरा અગર वृद्धौ ग्राह्या तथोत्तरा એ આજ્ઞા જે પર્વતિથિ બે સૂર્યોદયોને સ્પર્શનારી બનીને બીજા સૂર્યોદયવાળા દીવસે સમાપ્તિને પામેલી હોય તે પર્વતિથિની આરાધના તે પર્વતિથિના બીજા સૂર્યોદયવાળા દિવસે નક્કી કરવાને માટેજ છે. પણ વૃદ્ધા પર્વતિથિના બદલામાં તે વૃદ્ધા પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઈપણ પહેલી અપર્વતિથિ આવતી હોય તેની વૃદ્ધિ કરવાને માટે નથીજ. (પૃ. ૮૯)

તત્ત્વતરંગિણી ગા. ૧૭ અને તેની ટીકા આ વસ્તુના સમર્થન માટે આપવામાં આવી છે

મુદ્દો. ૬ તિથિક્ષય એટલે તિથિનાશ અને તિથિવૃદ્ધિ એટલે બે અવયવોવાળી એકજ તિથિ નહિ પણ એકમ બીજની જેમ એક બીજાથી ભિન્ન એવી બે તિથિઓ એવો અર્થ થતોજ નથી (પૃ. ૯૫) અર્થાત્ 'તિથિક્ષય' એટલે તિથિનાશ નહિ અને તિથિવૃદ્ધિ એટલે બે તિથિઓ નહિં. આના સમર્થનમાં પ્રવચન પરીક્ષાના પૃષ્ઠ ૪૦૮ ની બે પંક્તિઓ આપવામાં આવી છે.

મુદ્દો. ૭ માસવૃદ્ધિ અને તિથિવૃદ્ધિને અંગે આરાધનાના નિયમમાં સમાનતા છે. (પૃ. ૯૭)

મુદ્દો. ૮ વૃદ્ધિના પ્રથમ માસને તથા પ્રથમ તિથિને નપુંસક કહેવાય.

મુદ્દો. ૯ જે નપુંસક તિથિ પોતાનું ફળ નિપજાવી શકવાને પણ અસમર્થ હોય તે નપુંસક તિથિ મહાપર્વના કાર્યને નિપજાવવાને સમર્થ બને એ સર્વથા અસંભવિત વસ્તુ છે. (પૃ. ૧૦૩)

પ્રવચન પરીક્ષાની ૨૦૮ મી ગાથા ટીકા સાથે આ ત્રણ ૭-૮-૯ મુદ્દાના સમર્થનમાં આપવામાં આવી છે.

મુદ્દો. ૧૦ પક્ષના ૧૫ ચાતુર્માસના ૧૨૦ ગણાય છે તે તથા પર્યુષણાને અંગે વીસ રાત્રિ દીવસ ગણાય છે, તે તિથિ અને માસની અપેક્ષ

મુદ્દો. ૧૧ દિનગણનામાં જેમ એક ઉદ્યા છે તેમ એક ક્ષીણતિથિનો એક રાત્રિ દિવસ અ રાત્રિ દિવસ ગણાય છે.

પ્રવચન પરીક્ષા પૃ. ૪૧--૧૧ નો પાઠ આ વસ્

મુદ્દો. ૧૨ બીજ પાંચમ આઠમ અગિઆરસ ચૌદસ પૂનમ અમાસ ભા સુ. ૪ અને કલ્યાણક તિથિઓ પૈકી જે કોઈપણ પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય તેને માટે બે બીજ આદિ મનાય લખાય અને બોલાય તો તેથી વિરાધનાને પાત્ર ન થવાય. પરંતુ તેમ માનવા આદિને બદલે બે એકમ આદિરૂપે મનાય બોલાય અને લખાય તો મૃષવાદ આદિ દોષપાત્ર બનાય.

મુદ્દા ૭-૮-૯ના સમર્થનમાં આપેલ પાઠ આના સમર્થનમાં પણ સમજવો.

મુદ્દો. ૧૩ જે પર્વતીથિનો ક્ષય આવ્યો હોય તે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ અપર્વતિથિ હોય તો પણ તે અપર્વતિથિના એકજ દીવસે ગૌણ મુખ્યરીતિએ અપર્વતિથિ અને પર્વતિથિ બન્નેય તિથિઓનો વ્યપદેશ થઇ શકે. (પૃ. ૧૦૮)

ચોથા મુદ્દાના સમર્થનમાં મુકાયેલ તત્ત્વતરંગિણીની ગા. ૪ આના સમર્થનમાં પણ જાણવી.

મુદ્દો. ૧૪ જે પર્વતિથિનો ક્ષય આવ્યો હોય તે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ જો પર્વતિથિ હોય તો પૂર્વની તે પર્વતિથિના દીવસે બન્નેય પર્વતિથિઓના આરાધક બની શકાય અને એજ રીતિએ જે એક દીવસે જેટલાં પર્વોનો યોગ થઈ જતો હોય તે સર્વ પર્વોના પણ તેજ એક દીવસે આરાધક બની શકાય. (પૃ. ૧૦૯)

બીજા મુદ્દાના સમર્થનમાં રજુ થયેલ શાસ્ત્રપાઠ આના સમર્થનમાં પણ જાણવો.

મુદ્દો. ૧૫ ચૌમાસી તપમાં પાક્ષિકના તપનો અને ચૌમાસી પ્રતિક્રમણમાં પાક્ષિક પ્રતિક્રમણનો સમાવેશ થાય છે (પૃ. ૧૦૯)

મુદ્દો. ૧૬ પહેલી પૂનમે કે અમાસે ચતુર્દશીનું આરોપણ કરીને પણ પાક્ષિક કે ચૌમાસી માનવામાં આવે તો પણ અનુક્રમે ૧૫ અને ૧૨૦ રાત્રિદિવસનું ઉલ્લંઘન કર્યું એમજ કહેવાય, એજરીતિએ ભા. સુ પહેલી પાંચમે આરોપદ્વારા ભા. સુ. ૪ માનીને વાર્ષિક પર્વનું અનુષ્ઠાન કરવામાં આવે તો પણ ૩૬૦ રાત્રિદીવસનું ઉલ્લંઘન કર્યું કહેવાય.

મુદ્દો. ૧૭ આરાધનાને અંગે ક્ષયના પ્રસંગે ક્ષીણતિથિના ભોગવટાની સમાપ્તિ પૂર્વની તિથિના દીવસે હોય છે અને વૃદ્ધિના પ્રસંગમાં વૃદ્ધતિથિના ભોગવટાની સમાપ્તિ ઉત્તરતિથિના દીવસે હોય છે એજ એક હેતુથી 'ક્ષયે પૂર્વા તિથિ ર્ગ્રાહ્યા (તિથિઃ કાર્યા) વૃદ્ધૌ ગ્રાહ્યા (કાર્યા) તથોત્તરા' એવા કથનદ્વારા ક્ષયના પ્રસંગે પૂર્વતિથિ અને વૃદ્ધિના પ્રસંગે ઉત્તરતિથિ ગ્રહણ કરવાની આજ્ઞા કરવામાં આવી છે અને તે આજ્ઞા કરવામાં ભોગવટાની સમાપ્તિ સિવાય બીજો કોઈ હેતુ રહેલો નથી,

આના સમર્થનમાં તત્ત્વતરંગિણી પૃ. ૧૨ નો પાઠ આપવામાં આવ્યો છે.

મુદ્દો. ૧૮ કલ્યાણક તિથિઓને પણ પર્વતિથિઓ તરીકે જણાવેલી છે. [પૃ. ૧૧૩]

આના સમર્થનમાં ધર્મસંગ્રહનો પાઠ આપવામાં આવ્યો છે.

મુદ્દો. ૧૯ ઉદય, ક્ષય, અને વૃદ્ધિ સંબંધીના જે નિયમો ચતુષ્પર્વી પંચપર્વી અને ષટ્પર્વીને લાગુ થાય તેજ નિયમો અન્ય સર્વ પર્વતિથિઓને પણ લાગુ થાય.

બીજા મુદ્દાનો શાસ્ત્ર પાઠ આના સમર્થનમાં સમજવો.

મુદ્દો. ૨૦ પૂર્ણિમા અને કલ્યાણકતિથિઓ એ બેમાં અવિશેષતા છે. [પૃ. ૧૧૪]

તત્ત્વ ગા. ૪ ની વૃત્તિ આ વાતને સમર્થન આપે છે.

મુદ્દો. ૨૧ બીજ, પાંચમ, અગિઆરસ અને ચૌદશે પરભવના આયુષ્યનો બંધ પડવાની જેટલી અને જેવી સંભવિતતા છે તેટલી અને તેવી સંભવિતતા પૂર્ણિમા અમાવાસ્યા કે અન્ય કલ્યાણક તિથિઓ આદિએ નથીજ. પૃ, ૧૧૫

આના સમર્થનમાં શ્રાદ્ધવિધિનો પૃ. ૧૫૩ નો પાઠ આપવામાં આવ્યો છે.

મુદ્દો. ૨૨ તિથિદિન માસ અને વર્ષ આદિના નિર્ણયને માટે જૈનટિપ્પનક વ્યવચ્છિન્ન થવાના કારણે સેંકડો વર્ષ થયાં લૌકિક પંચાંગજ મનાય છે અને હાલ પણ લૌકિક ટિપ્પનક માનવાની જૈનશાસ્ત્રકાર મહાપુરૂષોની આજ્ઞા છે પૃ. ૧૧૮

મુદ્દો. ૨૩ હાલ શ્રી જૈન શાસનમાં અમુક દીવસે અમુક તિથિ ઉદયતિથિ, ક્ષયતિથિ કે વૃદ્ધતિથિ છે તે વિગેરેના નિર્ણયને માટે 'ચંડાંશુચંડૂ' નામનું લૌકિક પંચાંગજ આધારભૂત મનાય છે. [પૃ. ૧૧૯]

આના સમર્થન માટે વિચારામૃતસંગ્રહ અને પ્રવચન પરીક્ષાનો પાઠ આપવામાં આવ્યો છે.

મુદ્દો. ૨૪ પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા કરતાં ચતુર્દશી અને ભા. શુ. ૫ ના કરતાં ભા. સુ. ૪ એ કોઈ ગુણી રીતિએ પ્રધાન પર્વતિથિ છે. [પૃ.]

આના સમર્થન માટે શાસ્ત્રપાઠ મુકવામાં નથી આવ્યો.

મુદ્દો. ૨૫ કાર્તિક પૂર્ણિમાના ક્ષયે કાર્તિક પૂર્ણિમાની યાત્રા ચતુર્દશીના ઉદયવાળા દિવસે થાય.

આના સમર્થન માટે શાસ્ત્રપાઠ મથી મુકવામાં આવ્યો.

પચ્ચીસ મુદ્દાનો પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરિ સંમત સંક્ષિપ્ત પ્રતિકાર

મુદ્દો ૧–પર્વ કે પર્વાન્તર પર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિનો પ્રસંગ ન હોય ત્યારે પ્રવર્તવાવાળો આ ઉદયતિથિનો ઉત્સર્ગ માર્ગ છે. ક્ષયવૃદ્ધિના પ્રસંગે તે સિદ્ધાંત શાસ્ત્રકારોએ 'ક્ષયે પૂર્વા૦' ના વચનથી બાધિત ગણ્યો છે. ક્ષયવૃદ્ધિ વખતે પર્વતિથિ નક્કી કરવાની ચર્ચામાં આ ઉત્સર્ગ વાક્યવાળા મુદ્દાની જરૂર ન ગણાય.

પાઠ ૧–આ રજુ કરેલ પાઠ તેમણે અપૂર્ણ આપ્યો છે, આખા પાઠમાં તિથિની સંજ્ઞા, ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગ ન હોય ત્યારે પ્રવર્તવાવાળો ઉદયનો ઉત્સર્ગ માર્ગ અને ક્ષયવૃદ્ધિ વખતે પ્રવર્તનાર ઉત્સર્ગને બાધિત કરનાર 'ક્ષયે પૂર્વા૦' ના પાઠવાળો અપવાદમાર્ગ છે. ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પર્વતિથિ નક્કી કરવાની ચર્ચામાં ઉત્સર્ગ અને અપવાદ બન્ને જણાવનાર પાઠમાંથી ત્યાં આગળ જરૂરી અપવાદ વચનને દૂર કરી ઉત્સર્ગવચન આગળ કરવું તે વ્યાજબી નથી.

મુદ્દો. ૨–પર્વતિથિનું પરિસંખ્યાન જાળવવા માટે શાસ્ત્રકારોએ જણાવેલા સંસ્કાર માર્ગથી પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની સંજ્ઞા દૂર કરી પર્વતિથિનું પરિસંખ્યાન જાળવનારાઓને આરોપાદિ દોષો લાગતા નથી.

પાઠ ૨–આ પાઠ તો આઠમના ક્ષય વખતે સાતમ આદિને આઠમ આદિરૂપે બનાવે છે. અને ચૌદશના ક્ષયની વખતે પક્ખી તરીકે પૂનમ લેવી તેવું કહેનાર ખરતર ગચ્છવાળાને તેરસને પક્ખી તરીકે લેવી તે જણાવવા માટે છે. ભોગની બહુલતારૂપી હેતુ 'વિધિ પ્રપા' વિગેરેમાં આપેલ છે. તે અહિં ઘટતો નથી કારણકે તે પ્રતિવાદીની માન્યતાની અપેક્ષાએ છે. આથી તપાગચ્છમાં ભોગ કે સમાપ્તિના નામે તિથિ મનાય તે નક્કી થતું નથી.

પાઠ ૩–આ પાઠ ચૌદશના ક્ષયે પૂનમના દીવસે પૂનમ બોલી ચૌદશ પાક્ષિકની આરાધના કરવામાં આવે તો તે આરાધના ન થાય અને પૂનમ ચૌદશ બન્ને સ્વતંત્ર ફરજીઆત પર્વતિથિ માનવાનું જણાવે છે. અર્થાત્ ૧ એક દીવસે બે પર્વતિથિ આરાધી શકાય તે અને અપર્વતિથિની સંજ્ઞા ખસેડયા વિના પર્વતિથિ આરાધાય તે બે માન્યતાને આ પાઠ દૂર કરનાર છે.

---

1 આ. સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજે આ. રામચંદ્રસૂરિજીના પચ્ચીસ મુદ્દાનો જે જવાબ આપ્યો છે તેનો આ સંક્ષેપ છે. વાંચકોની સુગમતા માટે રજુ કર્યો છે.

પાઠ ૪–પૂનમના ક્ષયે ચૌદશના દીવસે ચૌદશ પૂનમનો વ્યપદેશ થતો હોત તો 'ननु पौर्णमासीक्षये' એ પ્રશ્નનો અવકાશજ ન હોત કારણકે ચૌદશ પૂનમ બે માનતા હોત તો પૂનમના ક્ષયે તમે ચૌદશે ચૌદશ નથી માનતા એમ કેમજ કહેત ?

મુદ્દો ૩–પૂર્વની તિથિને પછીની તિથિના દીવસે બીજા નામથી તિથિ તરીકે માની હોય અને બીજી તિથિનું કાર્ય થાય તો કારણકાર્યભાવનું અસંગતપણુ થાય અને દોષ લાગે અન્યથા નહિં

ટિપ્પણાની પહેલી પૂનમે ચૌદશ કરવાનું ઉત્સૂત્રખંડનના પાઠથી સિદ્ધ છે આ મુદ્દાના સમર્થનમાં આપેલ આ પાઠ ખરતરગચ્છવાળા ચૌદશના ક્ષયે પૂનમને દીવસે ચૌદશની આરાધના કરે છે તેને દોષ આપવા માટે છે અહિં પ્રથમા પુર્ણિમાએ પૂર્ણિમાના વ્યપદેશ પૂર્વક ચતુર્દશીની આરાધના થતી હોત તો આ પાઠનું સાદૃશ્ય ટકી શકત પરતુ આપેલ પાઠનું અહિં સામ્ય નથી

મુદ્દો ૪–क्षये पूर्वा तिथि कार्या એ વિધિ વાક્ય છે અને તે ક્ષીણ પામેલી પર્વતિથિને પૂર્વ અપર્વતિથિના દીવસે આખા અહોરાત્રમાં કાયમ રાખનાર છે આથી क्षये पूर्वा० ની આજ્ઞા પર્વતિથિની માન્યતાનો દીવસ નક્કી કરનાર અને તે નક્કી દીવસ પૂર્વની અપર્વતિથિને ખસેડીને થતો હોવાથી ક્ષીણ પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઇ પણ અપર્વતિથિ આવતી હોય તેનો ક્ષય કરનાર છે

આ મુદ્દાના સમર્થનમા આપવામા આવેલ તેમના તત્ત્વતરંગિણીના પાઠો પૂર્વ કે પર્વાન્તર પર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વના ક્ષયને બાધક નથી કારણ કે તેજ ગાથાઓમા ચૌદશના ક્ષયે તેરસે ચૌદશ કરવાની તપાગચ્છની રીતિ સામે ખરતર ગચ્છવાળાએ પ્રશ્ન કર્યો કે ઉદયતિથિની આપણે માનીએ છીએ અને તમે ઉદયવતી તેરસે ચૌદશ કેમ કરો છો ત્યારે શાસ્ત્રકારે જવાબ આપ્યો કે किन्तु प्रायश्चित्तादिविधौ च तुर्दश्येवेति व्यपदिश्यमानत्वात् તેરસના વ્યપદેશનો અસંભવ છે અને પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમા ચૌદશજ બોલાય છે આમ 'ક્ષયે પૂર્વા૦' વિગેરેના વચનોને પણ શાસ્ત્રકારે સ્પષ્ટ કર્યા છે અને તે સ્પષ્ટતા પ્રમાણેજ પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિના ક્ષયની પ્રવૃત્તિ છે

મુદ્દો ૫–वृद्धौ कार्या तथोत्तरा એ નિયમ વાક્ય છે અને તેથી પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે પહેલી તિથિનું પર્વતિથિપણાનું નામ ઉડી જાય છે અને તેમ થતા પ્રથમ તિથિ અપર્વતિથિ બને એટલે वृद्धौ० નુ વચન વૃદ્ધા પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઈપણ પહેલી અપર્વતિથિ આવતી હોય તેની વૃદ્ધિ કરવા માટે અને પર્વતિથિઓની પરિસંખ્યાતની સિદ્ધિ માટે છે પરતુ પહેલી, બીજી કહી બીજા દીવસે આરાધના નક્કી કરવા માટે નથી

ઉત્સૂત્ર ખંડન, દેવસુરપટ્ટક અને શાસ્ત્રાનુસારી સેંકડો વર્ષની આચરણા વૃદ્ધિ વખતે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની વૃદ્ધિ થાય છે તેને સમર્થન આપે છે

'વિધિ પ્રપા' ગ્રંથમાં સંપૂર્ણ અને ભોગની વાતો લાવીને વૃદ્ધિ વખતે પહેલી તિથિને આરાધવાનું જણાવ્યુ ત્યારે તત્ત્વતરંગિણીકારે વૃદ્ધિ તિથિની સંપૂર્ણતા બીજે દીવસેજ

અન્ય તિથિના દૃષ્ટાન્તથી સિદ્ધ કરી છે અને જણાવ્યુ કે વૃદ્ધિમા બીજી તિથિજ પર્વ તિથિ ગણાય ચર્ચા પ્રસંગમા બે ચૌદશ વિગેરે જે લખાય છે તે ગ્રંથકારને માન્ય છે તે રીતે નહિ પણ ટિપ્પણાની અપેક્ષાએ છે

મુદ્દો ૬–સૂર્યોદયને નહિ સ્પર્શવાથી હાનિ અને બે વખત સૂર્યોદય સ્પર્શવાથી વૃદ્ધિ થાય છે પરંતુ બે અવયવોવાળી એક તિથિ તે વૃદ્ધિ તિથિ વિગેરે કહેવુ બરાબર નથી

આના સમર્થનમા આપેલ પાઠ બરાબર સમજવો જોઇએ અને 'તિથિનો નાશ નહિ' એ બરાબર સમજવુ જોઇએ તિથિના વિદ્યમાનપણાને અંગે તિથિનો નાશ નથી પરંતુ સૂર્યોદયને નહિ સ્પર્શવાવાળી તિથિ વ્યવહારમા નષ્ટ ગણાય છે આ ચર્ચા ખરતર ગચ્છને ઉદ્દેશીને છે 'તિથિનો નાશ નહિ' એ એમ તે હોત તો તિદ્વિચ્ચાર એ પાઠ કેમ જણાવત?

અહિં કરવામા આવેલ અવયવ ઘટના જે ખરતરગચ્છવાળા પ્રથમ તિથિ અને પ્રથમ માસને શુદ્ધ તિથિ અને શુદ્ધ માસ માને છે અને બીજાને અગ્રાહ્ય ગણે છે તેને માટે છે. વાસ્તવિક અવયવ ઘટના હોત તો બન્ને તિથિઓ એક સરખી રીતે આરાધના લાયક થાત

મુદ્દો ૭–તિથિને માટે 'क्षये पूर्वा तिथि कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એવા વિધિ અને નિયમના વાક્યો છે. તેવા વાક્યો માસને માટે શાસ્ત્રકારે કોઈ સ્થળે કહ્યા નથી તેમજ માસ અનુષ્ઠાન તિથિની માફક પરિસંખ્યાત નથી આથી માસવૃદ્ધિ અને તિથિવૃદ્ધિ અંગે આરાધનાના નિયમમા સમાનતા છે એમ કહી શકાય નહિ

તિથિવૃદ્ધિ અને માસવૃદ્ધિને સમાન માનવામા આવે તો વરસીતપ ચૌમાસી અને છમાસી વિગેરેમા પ્રથમ માસને નપુંસક ગણી અનગણી જોઇએ પણ તે નથી બનતુ

મુદ્દો ૮–વૃદ્ધિના પ્રથમ માસને કે પ્રથમ તિથિને તે માસ અને તે તિથિની અપેક્ષાએ નપુંસક ગણાય છતા અન્યની અપેક્ષાએ નપુંસક ન ગણાય

નપુંસક સંતાનની ઉત્પત્તિની અપેક્ષાએ અસમર્થ હોય છતા પણ યુદ્ધ જેવા મહાન કાર્યોને અંગે સમર્થ હોય છે

મુદ્દો ૯–પોતાને માટે અસમર્થ પણ બીજાને અંગે વધારે ફળ નિપજાવી શકે ટિપ્પણામા ભા સુ બીજ કે ત્રીજનો ક્ષય હોય અને અમાસ બે હોય તો પ્રથમ અમાસે કલ્પધર જેવુ સમર્થ કાર્ય થાય છે

રસવેધથી તાંબુ રૂપુ ન બને તેથી સોનુ પણ ન બને તેમ ન કહી શકાય

મુદ્દા ૭–૮–૯ ના સમર્થનમા મુકવામાં આવેલ પાઠ ખરતરગચ્છવાળા જે પહેલી તિથિ અને પહેલા માસને કાર્ય કરનાર તરીકે માને છે તેને અંગે ગ્રંથકારે તિથિવૃદ્ધિમા પહેલી તિથિને અને માસવૃદ્ધિમા પ્રથમ માસને તે તે તિથિ અને માસના કાર્યને માટે (નિअयत्तामयफलेसु) લખી નપુંસક ગણાવ્યો છે પરંતુ તે તિથિ કે માસને સર્વ કાર્યો માટે નપુંસક ગણાવેલ નથી.

મુદ્દો. ૧૦–દીવસ, રાત્રિ, પક્ષ ચતુર્માસ અને વર્ષના રાત્રિદીવસોનો વ્યવહાર કર્મમાસની અપેક્ષાએ છે અને તેથી પક્ષ, ચાતુર્માસ વર્ષ વિગેરેના અનુક્રમે ૧૫–૧૨૦–૩૬૦ની ગણુના માસ અને તિથિના નામની અપેક્ષાએ છે.

મુદ્દો. ૧૧–વ્યવહારનું અંગ કર્મમાસ અને કર્મવર્ષ છે, અને તેમાં નિરંશપણું હોવાથી વૃદ્ધિ, હાનિ ગણાતી નથી. ખરીરીતે તિથિના નામોની અપેક્ષાએ દિન ગણના છે.

આના સમર્થનમાં મુકાયેલ પાઠ વસ્તુસ્થિતિ સમજવા માટે ઉપયોગી છે. ચાલુ ચર્ચાને અંગે ઉપયોગી નથી.

મુદ્દો. ૧૨–બે આઠમ વિગેરેને પ્રાયશ્ચિત્તાદિવિધિમાં બોલનાર વિરાધકજ થાય, શાસ્ત્રકારોએ સ્થાપેલા વ્યવહારની અપેક્ષાએ વૃદ્ધિપામેલી પર્વતિથિની પહેલાંની અપર્વતિથિને બેવડી બોલવાવાળાજ સાચા આરાધક ગણાય.

તેમની માન્યતા માટે પાઠ નથી આપ્યો. અને અમારી જે માન્યતા છે તેને સેંકડો વર્ષની ગીતાર્થ પરંપરા અને શાસ્ત્ર આજ્ઞાનું બળ છે.

મુદ્દો. ૧૩–શાસ્ત્રકારોએ પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે પૂર્વની અપર્વતિથિની સંજ્ઞાનો નિષેધ કર્યો છે. અને તે દીવસે પર્વતિથિની સંજ્ઞાશીજ વ્યવહાર કરવાનો કહ્યો છે. આથી એકજ દીવસે અપર્વતિથિ અને પર્વતિથિ એમ બન્નેય તિથિઓનો વ્યપદેશ થઈ શકે નહિ વ્યપદેશ મૂખ્યપણે થાય ગૌણપણે વ્યપદેશ સંભવે નહિ.

'મુખ્યતયા ચતુર્દશ્યા એવ વ્યપદેશો યુક્ત' આ તત્ત્વતરંગિણીના પાઠથી તિથિનો વ્યપદેશ મૂખ્યપણે થાય. એટલે ગૌણપણે વ્યપદેશ ન થાય. તેમજ શ્રાદ્ધવિધિનો *'તિથિશ્ચ'* પાઠ તિથિસંજ્ઞા સૂર્યોદયને અનુસરીને કરે છે પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિના અપવાદ પ્રસંગે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વની સંજ્ઞાને ખસેડી પર્વસંજ્ઞા સ્થાપે છે. છતાં એક દીવસે બે તિથિનો વ્યપદેશ થાય તેવો સ્પષ્ટ પાઠ રજુ કરવો જોઇએ તેવો પાઠ રજુ કરાયો નથી.

મુદ્દો. ૧૪–પરિસંખ્યાન પર્વતિથિઓમાં એક દીવસે બે પર્વતિથિઓના આરાધક બની શકાય નહિ. કારણકે અષ્ટમી ચતુર્દશી આદિ પર્વતિથિઓ અહોરાત્રથી નિયત હોવાને લીધે બે પર્વતિથિ એકીદીવસે બોલાય પણ નહિ અને આરાધાય પણ નહિ. કલ્યાણકપર્વ માટે આનાથી જુદી વ્યવસ્થા છે.

'ચતુર્દશી પૌર્ણમાસી ચેત્તુમે' આ પાઠથી બન્ને પર્વતિથિઓ ઉભી રાખવાનું જણાવ્યું છે. આથી એક દીવસે બે પર્વનું આરાધન થાય નહિ કે બે પર્વનો વ્યપદેશ ન બની શકે. છતાં ફરજીયાત બે પર્વતિથિની એક દીવસે આરાધના થાય તેવો સ્પષ્ટ પાઠ રજુ કરવો. જોઇએ તેવો પાઠ હજુ સુધી રજુ કરાયો નથી.

મુદ્દો. ૧૫–ચોમાસી તપમાં પાક્ષિક તપનો અને ચૌમાસી પ્રતિક્રમણમાં

શ્રાદ્ધવિધિ વિગેરે ગ્રંથમાં 'ક્ષયે પૂર્વા૦'ના પાઠ પછી કલ્યાણકની વાત છે આથી क्षये पूर्वा૦નો નિયમ કલ્યાણકાદિ માટે નથી.

મુદ્દો. ૨૦–પૂર્ણિમાએ ફરજીયાત ચતુષ્પર્વી પૈકીની પર્વતિથિ છે અને કલ્યાણક ફરજીયાત પર્વતિથિમાં નથી. આ રીતે કલ્યાણક અને પૂર્ણિમામાં વિશેષતા છે.

સોનું અને લોઢું ધાતુ છે માટે સરખા છે તેમ પૂનમ અને કલ્યાણકતિથિ પર્વતિથિ પણાએ સમાન હોવા છતાં એક ફરજીયાત છે અને બીજી મરજીયાત છે તે ભેદ ન ભૂલવો જોઇએ. અહિં આપેલ પાઠ તો બન્નેનું પર્વતિથિપણાનું સામ્ય બતાવનાર છે.

મુદ્દો. ૨૧–બીજ વિગેરે પર્વતિથિએ આયુષ્ય બાંધનું વિધાન પ્રાયિક છે. તેમજ પાંચ પર્વતિથિ સિવાય આયુષ્ય બંધ નથી એવું એક પણ શાસ્ત્રવચન નથી. પરભવના આયુષ્ય બાંધવા સંબંધી ફરમાન કરનાર જ્ઞાની પુરૂષો વખતે તિથિની કે પર્વતિથિની વૃદ્ધિજ નહોતી.

આ મુદ્દાના સમર્થનમાં આપેલ તેમનો પાઠ પૂનમને ફરજીયાત પર્વપણાથી દૂર કરી શકતો નથી. આ પાઠ તો બીજ આદિ તિથિને ન માનનાર ઇતરગચ્છીઓને આયુષ્યબંધનું કારણ દર્શાવીને તે તિથિઓ પણ આરાધવા લાયક છે તે જણાવવા માટે છે. કારણકે શાસ્ત્રકારોએ બતાવેલ દરેક સ્પષ્ટ ફરમાનોમાં હેતુ દર્શનની આવશ્યકતા નથી.

મુદ્દો. ૨૨–પુર્વકાળમાં જૈનશાસ્ત્ર પ્રમાણે સંસ્કાર કરીને બીજાં લૌકિક પંચાંગ મનાતાં હતાં

મુદ્દો. ૨૩–જૈનશાસ્ત્ર પ્રમાણે સંસ્કાર કરીને ૬૦–૭૦ વર્ષથી ચંડાંશુચંડુ પંચાંગ આજે મનાય છે. સંસ્કાર વિના માત્ર જ્યોતિષગણિત પ્રમાણેજ પર્વતિથિ માનવાની હોત તો उदयंमि૦ અને क्षये पूर्वा૦નાં કથનો શાસ્ત્રકારોને કરવાં પડતજ નહિં.

આ મુદ્દના સમર્થનમાં રજુ કરાયેલ પાઠ તિથિ આદિના વ્યવહાર માટે લૌકિક ટિપ્પણાને ન માનતા હોય તેને ઉપાલંભ માટે બને પણ તેથી સંસ્કારવિના લૌકિક ટિપ્પણું લેવું તે સિદ્ધ થતું નથી. જો સંસ્કારવિનાજ ટિપ્પણુ લેવામાં આવે તો ચૌમાસી પ્રતિક્રમણમાં માસવૃદ્ધિ વખતે पचण्हं मासाणं વિગેરે જ જણાવવું પડે.

મુદ્દો. ૨૪–પૂર્ણિમા, અમાવાસ્યા, આઠમી અને ચતુર્દશી એ ફરજીયાત પર્વતિથિમાં પ્રધાન અપ્રધાનપણાનો ઉલ્લેખ વિના એકને પ્રધાન અપ્રધાન કેમ કહેવાય ? અર્થાત્ ચારે સમાન–ફરજીયાત પર્વતિથિ ગણાય.

૧ હીર પ્રશ્ન પૃ. ૧૫ ૨ પ્રવચન સારો૦ પૃ. ૧૩ ૩ આચારમય સમાચારી પૃ. ૧૮ ૪ સેન પ્રશ્ન પૃ. ૧૮–૧૯ ૫ આવશ્યક ચૂર્ણિ પૃ. ૨૪ ૬ શાસ્ત્રાનુસારી પરંપરા અને તેમણે પણ સં. ૧૯૯૨ સુધી પ્રધાન અપ્રધાન ભેદ પાડયો નથી.

પાક્ષિક પ્રતિક્રમણનો સમાવેશ થાય નહિં. કારણકે પક્ખી ચૌમાસી આદિ પ્રતિક્રમણના આદ્યંતમાં દેવસી પ્રતિક્રમણ કરવું પડે છે. તેમજ પ્રાયશ્ચિત્તના કાઉસ્સગ્ગ પણ જુદા જુદા કરવા પડે છે.

પક્ખીમાં પણ અંતે દેવસીપ્રતિક્રમણ કરવું પડે છે. આથી કોઇ દીવસ તપ કે પ્રતિક્રમણનો એક બીજામાં સમાવેશ થાય નહિં અને એક બીજામાં પ્રતિક્રમણનો અને તપનો સમાવેશ થાય તેનો આધાર આપવામાં આવ્યો નથી.

મુદ્દો. ૧૬–પહેલી પૂનમ અમાસ કે પાંચમની પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં તે નામે સંજ્ઞા નહિં રહેતાં ચૌદશ અને ચોથની સંજ્ઞા હોવાથી ૩૬૦ રાત્રિદીવસનું ઉલ્લંઘન થાય નહિં કારણકે દીનગણના તિથિના નામની અપેક્ષાએ છે. પણ ચૌદશ કે ચોથના ક્ષયે તેરસ અને ત્રીજના વ્યપદેશ પૂર્વક કરનાર તેઓને ૧૬–૧૨૧ અને ૩૬૧ દીવસ થતા હોવાથી ૧૫–૧૨૦ અને ૩૬૦નું ઉલંઘન થશે.

દિન ગણના એકમ બીજ વિગેરે તિથિના નામની અપેક્ષાએ છે. ચૌદશ આદિના ક્ષયે તેરસ બોલી ચૌદશની આરાધના કરનાર તેમને ૧૫–૧૨૦–૩૬૦ની દીનગણના નહિ સચવાઇ રહે. પરંતુ પર્વ ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તે તે તિથિના નામોચ્ચારપૂર્વક આરાધના કરનાર દેવસુરસંઘની દિનગણનામાં વાંધો નહિ આવે.

મુદ્દો. ૧૭–"ક્ષયે પૂર્વા તિથિઃ કાર્યા વૃદ્ધૌ કાર્યા તથોત્તરા" એ બે વાક્યો ક્ષયમાં પૂર્વતિથિ અને વૃદ્ધિ પ્રસંગે ઉત્તરતિથિ લેવામાં ભોગ કે સમાપ્તિનો હેતુ નથી જણાવતાં. પરંતુ અપર્વના સૂર્યોદયને પર્વનો સૂર્યોદય ગણવા અને વૃદ્ધિના પહેલા સૂર્યોદયને પર્વનો સૂર્યોદય નહિ ગણવા માટે છે.

અહિં આપેલ પાઠમાં સમાપ્તિ માટેનુ સૂચન ખરતરગચ્છવાળા ચૌદશના ક્ષયે પૂનમે ચૌદશ માને છે તેના નિષેધ માટે છે. કારણકે પુનમે ચૌદશ કરવામાં નથી ચાદશનો ભોગ કે નથી સમાપ્તિ. આથી ગ્રંથકાર સમાપ્તિ કે ભોગથી તિથિ વ્યપદેશ માને છે એમ નહિ પણ ખરતરો બીજે ભોગ સમાપ્તિને આગળ ધરે છે. ને અહિં તે વિસરી જાય છે તે બતાવવા માટે છે.

મુદ્દો. ૧૮–પર્વતિથિઓ મરજીયાત ફરજીયાત બે પ્રકારે છે તેમાં કલ્યાણક તિથિઓ મરજીયાત પર્વતિથિઓ છે,

કલ્યાણક તિથિઓ સામાન્ય પર્વતિથિઓ છે. તેમાં વાંધો નથી. કલ્યાણકતિથિઓ ફરજીયાત પર્વતિથિ સમાન છે તેવો પાઠ રજુ કરવો જોઇએ તે રજુ કરાયો નથી.

મુદ્દો. ૧૯–શાસ્ત્રકારોએ પર્વતિથિના ક્ષય વખતે પૂર્વની અપર્વતિથિની સંજ્ઞાનો અભાવ કરીને આખા દીવસ માટે તે ક્ષીણ પર્વતિથિનીજ સંજ્ઞા કાયમ કરી છે. તેવીરીતે કલ્યાણકો માટેનો ઉલ્લેખ નથી. આથી તે નિયમો સર્વ પર્વતિથિ ઓને લાગુ ન થાય.

પરપક્ષ ખંડન

૧

[આચાર્ય રામચંદ્રસૂરિજી મહારાજના મૂળ પચ્ચીસ મુદ્દાની પૂ. આચાર્ય સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજે કરેલ સમાલોચના.]

આરાધનામાં પર્વતિથિની સંજ્ઞાનો અભાવ કે સંજ્ઞાનું ઉવડાપણું મનાય નહિ.

શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈની હાજરીમાં તિથિની હાની વૃદ્ધિની વખતે પર્વતિથિ નક્કી કરવાના ઘડાયેલા મુસદાને અંગે એ વર્ગે આપેલા મુદ્દાઓ અને તેની ઉપર

સમાલોચના

શીર્ષક મુદ્દો—"તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મંતવ્યભેદને અંગે નિર્ણય કરવા માટેના ખાસ મુદ્દાઓ

સમાલોચના—તિથિદિનમાં મંતવ્યભેદ નથી પરંતુ પર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિ વખતે તિથિસંજ્ઞામાં મતભેદ છે.

મુદ્દો ૧—પર્વતિથિઓની આરાધનાને માટે મળી શકે ત્યાં સુધી, ઉદય તિથિનેજ ગ્રહણ કરવાની આજ્ઞા છે કે નહિં ?

સમાલોચના—ઉદયવાળીજ પર્વતિથિ માનવી એવો એકાંત નથી, કેમકે પર્વતિથિના ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તે સિદ્ધાંત બાધિત થાય છે. ઉદયતિથિનો ઉત્સર્ગ માર્ગ છે 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या' એ પ્રઘોષ *તેનો અપવાદ છે એટલે—ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે જૈનશાસ્ત્ર પ્રમાણે તિથિ નક્કી કરવાની ચર્ચામાં આ મુદ્દોજ વ્યર્થ છે.

ઉદયતિથિની વાત પણ નિષેધ, અનુવાદ અને અપ્રાપ્તિવિધાન કરે છે. જેમકે :—

૧ ઉદયપૂર્વે તે તિથિ જેટલો ભાગ હોય તેટલા ખધાય તે તિથિના ભાગને તે તિથિ તરીકે માનવાની મનાઇ કરે છે અને પૂર્વાહ્ણાદિવ્યાપ્તિનો કે ક્રિયાકાલ વ્યાપ્તિનો નિષેધ કરે છે

૨ ઉદયને સ્પર્શતી વખતે જે તિથિભાગ હોય તે સીધો હોવાથી અનુવાદ કરે છે.

૩ અને તે આખા અહોરાત્રમાં બીજી તિથિનો ભોગ હોય કે સમાપ્તિ હોય તો પણ તેને તે બીજી તિથિ તરીકે કહેવાની મનાઇ કરે છે

મુહૂર્ત્તાદિકમાં તિથિઓની વિદ્યમાનતાએ તિથિ લેવાય છે. ઉદય માત્રથી આખો દિવસ તિથિ લેવાનું તો આરાધનાદિમાંજ હોય છે.

આ ઉપરથી ઉદયતિથિને માનનાર મનુષ્ય આરાધનામાં એક દિવસે બે તિથિ માની શકેજ નહિ, એ વાત સ્પષ્ટ થાય છે. કેમકે 'ઉદયતિથિ લેવી' એ વાતનો અર્થજ 'ઉદયવાળી ચોવીશ કલાકની તિથિ' એવો છે અને તેથીજ તિથિનો આરંભ પણ પ્રત્યાખ્યાનની વખતે થાય અને સમાપ્તિ પણ બીજા દિવસના પચ્ચક્ખાણના વખતની અનંતર પૂર્વેજ થાય.

પર્વ કે પર્વાનન્તરની તિથિરૂપ પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિનો પ્રસંગ ન હોય ત્યારે પ્રવર્તવાળો આ માર્ગ છે, અને તેથી પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિની ચર્ચામાં તે 'ઉદયવાળીજ તિથિ માનવી' એ વાત બાધિત છે.

૪ ઉદયનીજ તિથિ લેવી એમ કહે તો ઉદય વિનાની-વ્યવહારથી ઉદયયુક્ત ગણાએલી ક્ષીણ પર્વતિથિને માનીને મિલિત પર્વતિથિ માનનાર વર્ગ સ્વવચનથી આજ્ઞાભંગાદિ દોષવાળો થાય. અર્થાત્ સામો પક્ષ જો ઉદયયુક્તજ પર્વતિથિ લેવી, એમ એ ઉદયવાળી વાતથી કહેવા માગતો હોય તો તે વર્ગ આઠમના ક્ષયની વખતે સાતમને દિવસે અનુદયવાળી પણ આઠમ પર્વતિથિ તરીકે ગણીને આરાધે છે તે સ્વમંતવ્યથી વિરુદ્ધ હોવાથી આજ્ઞાભંગાદિ દોષવાળો થાય.

જો ઉદયવાળી તિથિ લેવી જ એમ કહે તો વૃદ્ધિની વખતે બંને તિથિ ઉદય યુક્ત હોવાથી તે બે દિવસ તે બે પર્વતિથિ નહિં માનનાર તે વર્ગ સ્વવચન વિરુદ્ધ ગણાય. અર્થાત એ પક્ષ જો ઉદય યુક્ત પર્વતિથિ લેવીજ, એમ પણ કહેવા માગે તો ટીપ્પણામાં આવેલી પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે બંને પર્વતિથિઓ ઉદયવાળી હોવાથી તે વર્ગે તે બંને દિવસ પર્વતિથિ કહેવી અને માનવી જોઈએ. પણ તેમ તેઓ નહિ કરતા હોવાથી સ્વવચન વિરુદ્ધ ગણાય

વાસ્તવિકરીતે ક્ષયવૃદ્ધિ વખતે પર્વતિથિ નક્કી કરવાની ચર્ચામાં આવા ઉત્સર્ગ વાક્યવાળા મુદ્દાની જરૂરજ ન ગણાય.

મુદ્દો ૨—જે દિવસે જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત થતી હોય, તે દિવસે તે પર્વતિથિ ન મનાય તેમજ તે પર્વતિથિ એવા દિવસે મનાય કે જે દિવસે તે પર્વતિથિનો ભોગવટાનો અંશજ ન હોય, અગર ભોગવટાનો ભાગ હોય તો પણ તે સૂર્યોદય સ્પર્શ પૂર્વેનો ભોગવટો હોય, તો તેમ કરવાથી આરોપ, પર્વલોપ, મૃષાવાદ અને આજ્ઞાભંગાદિ દોષોના પાત્ર બનાય કે નહિ?

સમાલોચના—પર્વતિથિનું પરિસંખ્યાન જાળવવા માટે શાસ્ત્રકારોએ જણાવેલા સંસ્કારમાર્ગમાં આરોપાદિક દોષો લાગતા નથી.

પર્વતિથિ જ્યારે ઉદયને સ્પર્શનારી ન હોય ત્યારે તેનાથી પહેલાંની અપર્વતિથિમાં તે અપર્વતિથિની સંજ્ઞા રખાયજ નહિ, પરંતુ તે આખા અહોરાત્રને પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં તે ક્ષીણ પર્વતિથિનીજ સંજ્ઞા અપાય, એવું શાસ્ત્રકારનું સ્પષ્ટ ફરમાન હોવાથી મિથ્યાત્વથી ડરવાવાળા અને માર્ગને માનવાવાળા સુજ્ઞો તો આરોપ, પર્વલોપ આદિ દોષોમાં આવેજ નહિ, પરંતુ ચોવીશે કલાક એકજ ઉદયવાળી તિથિનો વ્યવહાર કરવાનું નિશ્ચિત છતાં અને તેમ માન્યા છતાં જેઓ ઉદય વગરની તિથિને ભેળવીને માને, તેઓ તો શાસ્ત્ર અને પોતાના વચનથી વિરૂદ્ધવાળા ગણાવાને અંગે તે આરોપાદિ દોષોમાં જરૂર આવે. ઉદયતિથિ માનનારાએ આઠમ આદિ દિવસે અમુક ઘડી બાદ નોમ વિગેરે બીજી તિથિ આવે તો પણ તે આખા અહોરાત્રને આઠમ આદિ તરીકે માનવામાં 'પોતાનું શાસ્ત્રથી નિરપેક્ષપણું સ્વીકારવાની સાથે' આરોપ વિગેરે દોષો પોતાને માટે કબુલ કરવા જ જોઇએ

ભોગવટાને નામે કે સમાપ્તિના નામે તિથિનો વ્યવહાર કરનારે ઉદયતિથિના સિદ્ધાંતને, પૂર્વપુરૂષોના સંજ્ઞાનિર્દેશના વચનને તેમજ તેવી પરંપરાને માનેલજ નથી એમ કહેવું ખોટું નહિ ગણાય.

મુદ્દો ૩—પૂર્વની તિથિને પછીની તિથિના દિવસે માનવામાં આવે તો તેથી વિનષ્ટકાર્યનું ભાવિકારણ માન્યાનો દોષ પણ લાગે કે નહિ !

સમાલોચના—પૂર્વની તિથિને પછીની તિથિના દિવસે બીજા નામથી તિથિ તરીકે માની હોય અને બીજી તિથિનું કાર્ય થાય તો કારણ કાર્યભાવનું અસંગતપણું થાય અને દોષ લાગે. અન્યથા નહિ.

સૂર્યોદયની વખતે અમુક ઘડી સુધી આઠમ વિગેરે તિથિ હોય અને પછી નોમ વિગેરે તિથિ બેસી જતી હોય છતાં તે નોમ વિગેરેના ભોગવટાની વખતે આઠમ વિગેરે તિથિ માનનાર મનુષ્ય વિનિષ્ટ કાર્યનું ભાવિકારણ નોમને માને છે એમ નહિ તેમજ ભવ્યત્વ, તથાભવ્યત્વ, ભવિતવ્યતા જેવા પદાર્થો કે દગ્ધદંડને પણ ઘટનું કારણ માનનાર જૈનવર્ગ હોય છે અને તે ભવ્યત્વ તથાભવ્યત્વ અને ભવિતવ્યતાને, 'ભૂતકાલીન છે' એમ માનવાને કોઈપણ જૈન તૈયાર થઇ શકે નહિ.

વળી જેઓ ચતુર્દશી તિથિ અને પાક્ષિક (પૂર્ણિમા) એકરૂપે માને તેઓજ વિનષ્ટ કાર્ય અને ભાવિ કારણ જેવા શબ્દો લગાડી શકે.

પરંતુ જેઓ પર્વની પૃથક્ પૃથક્ વ્યવસ્થા કરીને આરાધનાને પર્વ કર્ત્તવ્ય માને છે તેવા સુજ્ઞોને તો નષ્ટ કાર્ય પણ નથી અને ભવિષ્યની કારણતા પણ નથી.

જો કે—આરાધનામાં પણ પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિને માનનારો આ વર્ગ પર્વતિથિનો ક્ષય માનીને ઉદયને અંગે થએલ અખંડ એવી અપર્વતિથિમાં પણ ઉદયથી નિર્મૂલ એવી પર્વતિથિની આરાધના કરે છે; માટે તેણે તો પર્વતિથિની આરાધનાને અંગે કાર્ય–કારણભાવ બતાવવો રહેતોજ નહિં હોવાથી આ મુદ્દોજ વ્યર્થ છે.

મુદ્દો ૪—"ક્ષયે પૂર્વા તિથિઃ કાર્યા" અગર ક્ષયે પૂર્વા તિથિર્ગ્રાહ્યા એ આજ્ઞા જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિ રૂપે પ્રાપ્ત થતીજ ન હોય તેથી પર્વતિથિની માન્યતા અને આરાધનાનો દિવસ નક્કી કરવાને માટેજ છે કે ક્ષીણ પર્વતિથિના ક્ષયના બદલામાં તે ક્ષીણ પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઇપણ અપર્વતિથિ આવતી હોય તેનો ક્ષય કરવાને માટે છે?

સમાલોચના—'ક્ષયે પૂર્વા તિથિઃ કાર્યા' એ વિધિ વાકય છે, અને તે ક્ષીણ પામેલી પર્વતિથિને પૂર્વ અપર્વતિથિના દિવસે આખા અહોરાત્રમાં કાયમ કરનાર છે.

સંતોષની વાત છે કે–એ વર્ગ પણ ક્ષયે પૂર્વા૦ ના વાકયથી ઉપર મુજબ પર્વતિથિના ક્ષય વખતે, પ્રથમ દિવસે–પૂર્વની અપર્વતિથિના દિવસે તે ક્ષીણ પર્વતિથિપણાની (નહિં કે આરાધનાની) માન્યતા ધરાવવાનું કબુલ કરે છે. શ્રાદ્ધવિધિ ગ્રંથમાં પર્વકૃત્ય વિભાગમાં આવેલા તે ક્ષયે પૂર્વા. ના પદાર્થની ઉત્પત્તિ શા માટે થઈ છે, એ વિચારવાની ઘણીજ જરૂર છે. 'ક્ષય' શબ્દ, એ 'સંબંધી' શબ્દ છે. અને તેથી તેની સાથે સંબંધ રાખનારો બીજો શબ્દ હોવોજ પડે, આ વાતને અનુલક્ષીને (શ્રીશ્રાદ્ધવિધિગ્રંથના પર્વ સંબંધીના એ આખાએ વિભાગનું નામ પર્વકૃત્યપ્રકાશ હોવાથી તથા ક્ષયે પૂર્વા૦ પદાર્થ તિથિશ્ચ પ્રાતઃ એવા પદથી શરૂ થયેલા પ્રકરણમાં હોવાથી) માનવું પડશે કે ક્ષયે પૂર્વા.નો અર્થ 'પર્વતિથિનો ક્ષય હોય તો' એમજ થાય

આ ચર્ચાનો મુખ્ય આધાર ક્ષયે પૂર્વા ના આ પ્રઘોષ ઉપરજ હોવાથી તે બાબત ઉપર અત્ર નીચે પ્રમાણે વિસ્તારથી વિવેચન આવશ્યક બને છે.

હવે જ્યારે સૂર્યઉદયને નહિં સ્પર્શનારી પર્વતિથિ હોય અને તેથી લોક લોકોત્તર બંને રીતિએ તેનો ક્ષય ગણાતો હોય તેવા વખતે તે પર્વતિથિનો ક્ષયજ જો ઇષ્ટ હોય તો ક્ષયે પૂર્વા૦ પદાર્થના આ પહેલાપાદની જરૂરજ નહોતી. અર્થાત્ જેઓ તિથિની સંખ્યામાં ન્યૂનતા માનવાને તૈયાર થાય તેઓને આ પાદની નિષ્પ્રયોજનતા સ્વીકારવીજ પડે. વળી પાદમાં જણા-

વવામાં આવે છે કે તે –'पूर्वा तिथिः कार्या' (तिथिर्ह्रासा)' એ પદોનો શાસ્ત્રને અનુસરતી સિધી બુદ્ધિએ વિચાર કરનારને તો સ્પષ્ટ સમજાય તેમ છે કે તે–ક્ષય પામેલી પર્વતિથિનું સ્થાન પૂરવા માટે જ 'पूर्वा तिथिः कार्या (तिथिर्ह्रासा)' એ પદો રચવાં પડે. એટલે સામૂહાયિક એ પદાર્થનો અર્થ ન્યાયદષ્ટિએ એજ કરવો પડે કે **જ્યારે પણ ટીપણામાં પર્વતિથિનો ક્ષય હોવાથી પર્વતિથિ શન્યતાને પામે ત્યારે પહેલાંની તિથિનેજ પર્વતિથિ પણે કહેવી અગર લેવી.**

આ વાતનેજ અનુલક્ષીને શાસ્ત્રકારોએ 'ક્ષીણ પર્વતિથિની પહેલાં જે અપર્વતિથિની 'ઉદયને લીધે આખો અહોરાત્ર' સંજ્ઞા હતી તેનો અભાવ કરીને તે અપર્વતિથિના આખા દિવસને તે ક્ષીણ પર્વતિથિની સંજ્ઞા આપવી' એમ કહેલું છે.

જેઓ અજ્ઞાન આદિ કોઈપણ કારણથી पूर्वा तिथिः' એ પદનો અર્થ 'પૂર્વની તિથિમાં' એવો કરે છે,' અગર 'પૂર્વની તિથિમાં આરાધના કરવી' એવો અર્થ કરે છે–તેઓ ઉદયના અભાવે આવેલી પર્વતિથિની શૂન્યતાને અને પૂર્વા ના તિથિના અધિકારને સમજતા નથી એમ માનવું જોઈએ. અગર સમજ્યા છતાં કોઇ અગમ્ય કારણથી બીજી રીતે બોલે છે એમ ગણવું જોઈએ.

ક્ષયે પૂર્વા૦ના પાઠથી જ્યારે ઉદયના અભાવથી ક્ષીણ થયેલી પર્વતિથિને પણ પર્વતિથિની સંજ્ઞા આપીને ઉભી રાખવી એજ વાત શાસ્ત્રકારોને ઈષ્ટ છે. તો પછી તેમ સંસ્કાર કરીને તે ક્ષીણ પર્વતિથિનેજ ઉભી રાખવા જતાં તે ક્ષીણ પર્વતિથિની પૂર્વવર્તી પણ કદાચ કોઈ અપર્વને બદલે પર્વતિથિ હોય અને તે પૂર્વવર્તી પર્વતિથિજ નષ્ટ થઈ જતી હોય તો તેમ થવા દેવું એ તો શાસ્ત્રકારોને કોઈપણ વાતે ઈષ્ટ ન હોય એ તો સહજ છે.

એટલે પર્વાનંતર પર્વના ક્ષયની વખતે ક્ષયે पूर्वा. નો વિધિ–સંસ્કાર તેવા સ્થળે ફરી પણ પ્રવર્ત્તાવવોજ પડે અને તેથી શ્રી. દેવસૂરતપાગચ્છનો સમગ્ર સંપ્રદાય પૂર્વાનન્તર પર્વના ક્ષયની વખતે પૂર્વતર અપર્વતિથિનો ક્ષય કરતો આવ્યો છે અને કરે છે, તે યુક્તિયુક્તજ છે. કારણકે એમ કરવાથીજ શાસ્ત્રકારોએ ઇષ્ટ માનેલી એવી પર્વસંખ્યા ક્ષય–વૃદ્ધિ પ્રસંગે પણ નિયત રહે છે.

પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યા કે જે પર્વાનન્તર પર્વતિથિઓ છે, તેના ક્ષયે ચૌદશ પૂનમ કે ચૌદશ અમાવાસ્યા એકઠી કરવાનું જે એ વર્ગે પાંચ સાત વર્ષથી પ્રવર્તાવેલું છે તે યોગ્ય છે

એમ દર્શાવનાર એક પણ વચન હજુ સુધી એ વર્ગ તરફથી આખા વિષયમાં જણાવવામાં આવેલુંજ નથી.

કોઈ મનુષ્ય 'દ્દરી અત્ર' વાક્ય દેખીને–'અહિં સંધિ નહિ કરનારે ભૂલ કરી છે' એમ કહેવા તૈયાર થાય અર્થાત્ અસંધિ સંબંધિના અપવાદને ન સમજી શકે અને એમ બોલે; તેવી રીતે પર્વતિથિની પર્વસંખ્યા નિયત કરવા માટે શાસ્ત્રકારોએ કરેલા અપવાદને ન સમજતાં જેઓ એકલા ઉદયને આગ્રહ કરે તેની દશાસ્થિતિ પણ વિદ્વાનોમાં તેવીજ ગણાય.

મુદ્દો ૫—"वृद्धौ कार्या तथोत्तरा" અગર "वृद्धौ माह्या तथोत्तरा" એ આજ્ઞા જે પર્વતિથિ બે સૂર્યોદયને સ્પર્શનારી બનીને બીજા સૂર્યોદયવાળા દીવસે સમાપ્તિને પામેલી હોય, તે પર્વતિથિની આરાધના તે પર્વતિથિના બીજા સૂર્યોદયવાળા દિવસે નક્કી કરવાને માટે છે કે વૃદ્ધા પર્વતિથિના બદલામાં તે વૃદ્ધા પર્વતિથિની પૂર્વે જે કોઈપણ પહેલી અપર્વતિથિ આવતી હોય તેની વૃદ્ધિ કરવાને માટે છે?

સમાલોચના—'वृद्धौ (कार्या) तथोत्तरा' એ નિયમ વાક્ય છે અને તેથી પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે પહેલી તિથિનું પર્વતિથિપણાનું નામ ઉઠી જાય છે.

'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એ વાક્ય ત્યારે જ જરૂર ગણાય કે–જ્યારે પર્વતિથિની શાસ્ત્રકારોને અધિકતા ઇષ્ટ ન હોય. જો તિથિને બદલે આરાધનાને અંગે જ આ વાક્ય લેવામાં આવે તો આરાધનાની અધિકતા કોઈપણ દિવસે શાસ્ત્રકારોએ અનિષ્ટ ગણી નથી કે જેથી આરાધનાનું બેવડાપણું થતું નિવારવા માટે આ વાક્ય કહેવું પડે. આરાધના માટે તો 'सव्वेसु कालपव्वेसु' એમ કહીને હંમેશાં આરાધના કરવાનું શાસ્ત્રકારો ઉચિતપણું જ માને છે. વળી શ્રી તત્ત્વાર્થ ભાષ્યકાર શ્રી ઉમાસ્વાતિજી મહારાજ વિગેરે તો કેવળ પર્વતિથિ સિવાયની પડવા આદિ તિથિમાં પણ પૌષધ વિગેરે આરાધવાનું ફરમાવીને સર્વકાળે પૌષધાદિ આરાધનાની યોગ્યતાજ માને છે.

ટીપ્પણાની પર્વતિથિની વૃદ્ધિ પ્રમાણેજ આરાધનામાં પણ વૃદ્ધિ માનનારો વર્ગ પણ એવો કોઈપણ લેખ જણાવતો નથી કે "અષ્ટમી આદિ પર્વતિથિએ કરાતા પૌષધાદિ પર્વકૃત્યો અપર્વ તિથિમાં કરે કે અધિકપણે કરે તો અમુક શાસ્ત્રકારો અમુક પ્રાયશ્ચિત્ત જણાવે છે!"

વસ્તુતઃ "वृद्धौ कार्या" એ વાક્ય આરાધનાની અધિકતાના નિવારણ માટે છે જ નહિ, પરંતુ પરિસંખ્યાત પર્વતિથિઓની સિદ્ધિ માટેજ છે. એટલે સ્પષ્ટ કહેવું જોઈએ કે વૃદ્ધૌ॰ એટલે પર્વતિથિની લૌકિક ટીપ્પણામાં વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પર્વતિથિનું પરિસંખ્યાન ચલિત થઈ

જાય છે. તેથી તે ચલિત ન થવા દેવા માટે-ઉત્તરની તિથિજ પર્વતિથિ -પર્વતિથિપણે કરવી કે ગ્રહણ કરવી.

આ કારણથીજ શ્રીહીરસૂરિજી-મહારાજ અને શ્રી સેનસૂરિજી મહારાજ અષ્ટમી-એકાદશી પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા જેવી પરિસંખ્યાન કરવામાં આવેલી પર્વતિથિની ટીપ્પણાની વૃદ્ધિની વખતે બીજા દિવસની તિથિને જ 'પર્વતિથિ કહેવી' ઔદયિકી ગણીને ચોવીશે કલાક ઉદયને લીધે થતા પર્વ-તિથિની સંજ્ઞા તે દિવસેજ કાયમ કરે છે.

એટલે સ્પષ્ટ સમજાય તેવી વાત છે કે-તેઓશ્રીએ તેવી પર્વવૃદ્ધિ વખતે પહેલી અષ્ટમી આદિને તો તે પર્વતિથિ તરીકે ઉદયને સ્પર્શનારી જ નહિ ગણી, તો પછી તેને અષ્ટમી તરીકે કહી શકાયજ કેમ?

અને ન કહેવાય ત્યારે સૂર્યોદયને સ્પર્શનારી ગણેલી તે બીજા દિવસની અષ્ટમી આદિની પહેલાનો કાળ સપ્તમી આદિ તરીકે જ મનાય એ તો એક વ્યવહારસિદ્ધ હકીકત છે. અને તેથી તેવા અવસરે સાતમ આદિ અપર્વ-તિથિનીજ વૃદ્ધિ માનવી, તે પ્રઘોષ-પર્વતિથિના નિયમ-આરાધના અને ગ્રંથકારોનાં વચનને અનુકૂલ છે, એમ કહેવાય.

આશ્ચર્યની વાત તો એ છે કે-આ વર્ગ આઠમની પર્વતિથિ (એવી વૃદ્ધિના વખતે) પહેલે દિવસે પણ છે, એમ માનવા તૈયાર થાય છે. અને આઠમ આદિ પર્વતિથિના નામે લીધેલા નિયમોરૂપ આરાધના કરવાનો તો તે દિવસે નિષેધજ કરે છે. અથવા તે દિવસે તે તિથિના નામે લીધેલા નિયમોથી વિરુદ્ધ વર્તનનુ પ્રાયશ્ચિત્ત માનવા કે કરવા એવર્ગ તૈયાર થતો નથી.

એટલે કહેવું જોઈએ કે-એ વર્ગને દત્તક લીધાની તો કબુલાત છે. પરંતુ વારસાને માટે હક્કદાર (તે દત્તકને) માનવો નથી, એના જેવું જ એ થાય છે.

પર્વતિથિઓનું પરિસંખ્યાન જ્યારે ઇષ્ટ છે, અને એને અંગે ઉપરોક્ત રીતિએ જો ટીપ્પણામાં આવેલી પર્વાનન્તર પર્વતિથિની વૃદ્ધિ ન મનાય તો પછી "वृद्धौ कार्या"ના પ્રયોગને લીધે થયેલી પૂર્વવર્તિ પર્વતિથિની થવા પામતી વૃદ્ધિ, એ તો મનાય જ કેમ? અને જો માનવામાં આવે તો તેમ માનનારની 'બકરૂં કાઢતાં ઉંટ પેઠા' જેવી સ્થિતિ કેમ ન થાય? એટલે જેમ એક પર્વની વૃદ્ધિમાં પૂર્વના અપર્વનીજ વૃદ્ધિ કરવી પડે તેમ પર્વાનન્તર પર્વની ટીપ્પણામાં વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પર્વની પૂર્વવર્તિ પર્વતિથિની પહેલાની અપર્વ તિથિની જ વૃદ્ધિ કરવી પડે. અને તેથીજ શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છવાળાઓ પૂર્ણિમા અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિએ હંમેશાં તેરસની વૃદ્ધિ કરતા હતા, અને એજ કારણથી

વિ. સંવત ૧૬૬૫ માં 'ઉત્સૂત્ર ખંડન' ગ્રંથકાર ખરતરગચ્છવાળાએ એવી વૃદ્ધિ વખતે પહેલી પૂર્ણિમાએ કે પહેલી અમાસે પકખી ચૌદશ કરનાર તપાગચ્છને ઓળંભો આપવો પડયો છે. અર્થાત્ તપાગચ્છવાળાઓ પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિએ તેરશનીજ વૃદ્ધિ કરીને જો પહેલી પૂનમ કે પહેલી અમાસે ચૌદશ ન કરતા હોત તો ખરતરગચ્છવાળાઓ 'वृद्धौ पाक्षिकं नियते इत्थं किं' એ ઓળંભોજ ન આપી શકે.

શ્રી તપાગચ્છની એ સમાચારીથી પાંચ સાત વર્ષથી જુદી રીતે વર્તનારો વર્ગ, પર્વાનન્તર પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે પૂર્વતર અપર્વતિથિ તેરસ આદિની થતી વૃદ્ધિના બાધક તરીકે એક પણ વાક્ય શાસ્ત્રમાંથી આપી શકેલ નથી

મુદ્દો ૬—'તિથિક્ષય' એટલે 'તિથિનાશ' અને 'તિથિવૃદ્ધિ' એટલે બે અવયવોવાળી એકજ તિથિ નહિ, પણ એકમ બીજની જેમ એક બીજાથી ભિન્ન એવી બે તિથિઓ એવો અર્થ થાય કે નહિ?

સમાલોચના—સૂર્યોદયને નહિ સ્પર્શવાથી કે બે વખત સ્પર્શવાથી તિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ થાય છે.

જૈન જ્યોતિષ અને પ્રાચીન જ્યોતિષ પ્રમાણે જે તિથિ જે દહાડે સૂર્યોદયને ન સ્પર્શતી હોય તે તિથિ તે દિવસે ઘણા ભોગવાળી હોય કે સમાપ્તિવાળી હોય તો પણ તે ક્ષીણ થયેલીજ ગણાતી હતી અને વર્તમાન પંચાંગોમાં પણ તેમજ ગણાય છે પરંતુ પ્રાચીન જ્યોતિષ કે જૈનજ્યોતિષમાં તિથિનું પ્રમાણ એકસઠયું ૬૧/૬૨ અંશ હોવાથી કોઈ દિવસ પણ પર્વતિથિની વૃદ્ધિ થતીજ ન હવી, પરંતુ વર્તમાન લૌકિક ટીપ્પણાઓમાં તિથિની વૃદ્ધિ થાય છે

વર્તમાન ટીપ્પણામાંજ થતી એ તિથિવૃદ્ધિ બે સૂર્યોદયને સ્પર્શવાને લીધેજ થાય છે. સૂર્યોદયના સ્પર્શના આધારે ગણાતી તિથિ પણ તે દિવસના ચોવીશ કલાક નિયત થવાથી તે વૃદ્ધિ પામેલી તિથિને બે દિવસની બે તિથિઓજ માનવી પડે, અને તેથી ભિન્ન ભિન્ન માનવીજ પડે. કદાચ તિથિઓની સંખ્યા 'પંદર' નિયત હોવાથી નામ માત્રની અપેક્ષાએ અવયવ સનામ તોપણ અયોગ્ય કહેવાય નહિ.

મુદ્દો ૭—માસવૃદ્ધિ અને તિથિવૃદ્ધિને અંગે આરાધનાના નિયમમાં સમાનતા છે કે નહિ?

સમાલોચના—તિથિને માટે 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એવા વિધિ અને નિયમનાં વાકયો છે, તેવાં વાકયો માસને અંગે શાસ્ત્રકારે કોઈ સ્થળે કહ્યાં નથી. તેમજ માસ અનુષ્ઠાન તિથિની માફક પરિસંખ્યાત નથી.

તિથિનું પ્રકરણ શરૂ કરીને શાસ્ત્રકારોએ ક્ષયે પૂર્વા૦ વિગેરે કહ્યું છે, માટે તે નિયમ તિથિનેજ લાગુ કરી શકાય. માસને માટે તો જો તેને અધિ

નાના નામે નિયમો લીધેલા હોય તો તે બન્ને મહિના પાળવાજ પડે. જેમકે ચોમાસી, છમાસિ અને વાર્ષિક તપમાં અધિક મહીનામાં તપસ્યા કરવીજ પડે છે. વધેલા મહીનામાં 'સ્વીકૃત' નિયમ ન પાળે તો તુટયોજ ગણાય, પણ લીધેલ નિયમ અધિક તિથિમાં ન પાળે તો તૂટતો નથી.

સંવત્સરી પર્વ એ મહિનારૂપ નથી પણ મહિનામાંની તિથિરૂપ છે.

મુદ્દો ૮—વૃદ્ધિના પ્રથમ માસને તથા પ્રથમ તિથિને નપુંસક કહેવાય કે નહિ ?

સમાલોચના—વૃદ્ધિના પ્રથમ માસ કે પ્રથમ તિથિનું સર્વથા જ નપુંસકપણું નથી.

જે તિથિ વૃદ્ધિ પામેલી હોય તે તિથિ તેની અપેક્ષાએ નપુંસક ગણવા છતાં અન્યની અપેક્ષાએ નપુંસક ન ગણાય, જો અન્યની અપેક્ષાએ પણ નપુંસક ગણીએ તો દિવસના નિયમો પણ તેમાં કરવા જોઇએ નહિ જેમ વધેલો શ્રાવણ કે ભાદ્રપદ માસ સંવચ્છરીની અપેક્ષાએ નપુંસક હોય છતાં તેમાં પક્ખી વિગેરે પર્વતિથિઓ નપુંસક ગણાતી નથી.

કલ્યાણક તિથિઓને અંગે અધિક મહિનો આખોય નપુંસક છતાં કલ્યાણક પર્વ કરતાં પણ અધિક એવું પાક્ષિકાદિ તિથિનું કાર્ય તે મહિનામાં કરાય છે.

મુદ્દો ૯—જે નપુંસક તિથિ પોતાનું ફલ નીપજાવી શકવાને પણ અસમર્થ હોય, તે અન્યના તેથી પણ વધારે સમર્થ ફલને નીપજાવી શકે કે નહિ ?

સમાલોચના—પોતાને માટે અસમર્થ પણ બીજાને અંગે વધારે ફળ નીપજાવી શકે.

પુત્રોત્પાદનની અપેક્ષાએ અસમર્થ ગણાતા નપુંસકો પણ યુદ્ધ વિગેરેમાં ઈતર પુરૂષોથી પણ અસાધ્ય એવાં કાર્યો કરી શકે છે, તેમ વૃદ્ધિ તિથિ પોતાને માટે અસમર્થ હોય તેટલા માત્રથી બીજાને માટે પણ અસમર્થજ હોય એમ કહી શકાય નહિ. જો એમ ન લઇએ તો લૌકિક ટીપ્પણ પ્રમાણે અમાસ આદિની વૃદ્ધિ વખતે આરાધનામાં પણ બે અમાસ આદિ માનનાર વર્ગને પર્યુષણમાં 'ટીપ્પણાનુસાર બે અમાસ હોય અને ભા–શુ–બીજ કે ત્રીજનો ક્ષય હોય તો' તે વર્ગ તરફથી કહેવાતી પહેલી 'નપુંસક' અમાસે શું કલ્પધર જેવું અસમર્થ કાર્ય નહિ થાય ? નથી થતું ? અર્થાત્ થાયજ છે.

મુદ્દો ૧૦—પક્ષના (પંદર) ૧૫ રાત્રિ દિવસ અને ચાતુર્માસ તથા વર્ષના અનુક્રમે ૧૨૦ અને ૩૬૦ રાત્રિદિવસ ગણાય છે, તે તથા પર્યુષણાને અંગે

વીસ રાત્રિ સહિત માસ અને સીત્તેર રાત્રિદિવસ ગણાય છે, તે વારની અપેક્ષાએ ગણાય છે કે તિથિ અને માસની અપેક્ષાએ ગણાય છે ?

સમાલોચના—દિવસ, રાત્રિ, પક્ષ, ચતુર્માસ અને વર્ષના રાત્રિદિવસોનો વ્યવહાર કર્મમાસની અપેક્ષાએ છે.

માસ અને તિથિના નામોની અપેક્ષાએ પક્ષીના ૧૫, ચતુર્માસીના ૧૨૦ અને વર્ષના ૩૬૦ દિવસો બોલાય છે.

મુદ્દો ૧૧—દિન ગણવામાં જેમ એક ઉદયતિથિનો એક રાત્રિદિવસ ગણાય છે, તેમ એક ક્ષીણ તિથિનો પણ એક રાત્રિદિવસ અને એક વૃદ્ધાતિથિનો પણ એક રાત્રિદિવસ ગણાય છે કે નહિ ?

સમાલોચના—કર્મમાસની અપેક્ષાએ ગણત્રીમાં નિરંશપણું હોય છે અને તેથી વૃદ્ધિહાનિ ગણાતી નથી.

તિથિના નામોની અપેક્ષાએ તે ગણત્રી છે કેમકે વ્યવહારનું અંગ કર્મમાસ છે અને કર્મવર્ષ છે. અને તેના દિવસો અનુક્રમે ૩૦ અને ૩૬૦ નિરંશ હોવાથી ૩૦ અને ૩૬૦ ગણાય તેમજ પક્ષના પણ ૧૫ ગણાય માસમાં તિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે પણ ૩૦ અને વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પણ ૩૦ અહોરાત્ર કોઈ દિવસ ભજેજ નહિ.

મુદ્દો ૧૨—બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગીયારસ, ચૌદશ, પૂનમ, અમાસ ભાદરવા સુદિ ચોથ અને કલ્યાણકતિથિઓ પૈકી જે કોઈપણ પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય, તેને માટે બે બીજ આદિ મનાય, લખાય અને બોલાય તો તેથી વિરાધનાને પાત્ર થવાય કે તેમ માનવા આદિને બદલે તે વૃદ્ધાતિથિની પહેલાં જે પહેલી અપર્વતિથિ હોય તેને બે એકમ આદિ રૂપે મનાય, લખાય અને બોલાય તો મૃષાવાદ આદિ દોષોના પાત્ર બનાય ?

સમાલોચના—પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં આઠમ વિગેરે નહિ બોલનાર કે બે આઠમ વિગેરે બોલનાર શાસ્ત્રાજ્ઞાનો લોપક ગણાય.

'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એ વાકય પર્વતિથિની સંજ્ઞાનું નિયામક હોવાથી બે આઠમ વિગેરે 'પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં' બોલનાર વર્ગ શાસ્ત્ર અને પરંપરાનો વિરાધકજ થાય જ્યારે વ્યવહારની સત્યતા હોવાથી શાસ્ત્રકારોએ સ્થાપેલા વ્યવહારની અપેક્ષાએ-વૃદ્ધિ પામેલી પર્વતિથિની પહેલાંની અપર્વતિથિને બેવડી બોલવાવાળાજ સાચા અને આરાધક ગણાય ભમરામાં ધોળો વિગેરે રંગ હોવાને લઇનેજ ભમરાને ધોળો કહેવા લાગે તે શાસ્ત્ર અને લૌકિક એમ બન્ને રીતિએ જુઠ્ઠાજ ઠરે, અને વિરાધકજ ગણાય'.

મુદ્દો ૧૩—જે પર્વતિથિનો ક્ષય થયો હોય, તે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ અપર્વતિથિ હોય તો તે અપર્વતિથિના એકજ દિવસે ગૌણ મુખ્ય રીતિએ બન્નેય તિથિઓનો વ્યપદેશ થઇ શકે કે નહિ ?

સમાલોચના—પર્વાંકુરન્યાયે અપર્વને દિવસે પણ આખો દિવસ ક્ષીણ એવી પર્વતિથિનોજ વ્યપદેશ થાય.

પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં શાસ્ત્રકારોએ પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે પૂર્વની અપર્વતિથિની સંજ્ઞાનો નિષેધ કર્યો છે, અને તે દિવસે પર્વતિથિની સંજ્ઞાથીજ વ્યવહાર કરવાનો કહ્યો છે, માટે અપર્વતિથિનો વ્યપદેશ કરનાર અને મિશ્ર પર્વતિથિ કહેનાર વર્ગ શાસ્ત્રથી વિરૂદ્ધજ ગણાય. વળી ઘઉંના અંકુરાને જો કોઈ હવાનો અંકુરો કે પાણીનો અંકુરો કહે તો તે જેટલો સાચો ગણાય તેટલો ગૌણપણાના વ્યપદેશને કરનારો સાચો ગણાય. અર્થાત્ પૃથ્વી આદિક કારણો છતાં પણ અંકુરનો વ્યપદેશ મુખ્ય ગોધૂમાદિકથીજ કરાય છે. અને તે ગોધૂમાંકુરાદિ કહેવાય છે, તેવી રીતે પર્વતિથિની ક્ષય વખતે પૂર્વ અપર્વ તિથિમાં મુખ્યતા હોવાથી તે આખા દિવસને પર્વતિથિ તરીકેજ વ્યવહાર કરાય.

મુદ્દો ૧૪—જે પર્વતિથિનો ક્ષય થયો હોય તે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ પણ જો પર્વતિથિ હોય તો તે પૂર્વની તે પર્વતિથિના દિવસે બન્નેય પર્વતિથિઓના આરાધક બની શકાય કે નહિ, તેમજ એક દિવસે બે કે બેથી વધુ પર્વોનો યોગ થઇ જતો હોય તો તે સર્વ પર્વોના તે એકજ દિવસે આરાધક બની શકાય કે નહિ?

સમાલોચના—પરિસંખ્યાત પર્વતિથિઓમાં એક દિવસે બે પર્વતિથિ સમાયજ નહિ, અષ્ટમી, ચતુર્દશી આદિ પર્વતિથિઓ અહોરાત્રથી નિયત હોવાને લીધે બે પર્વતિથિ એકી દિવસે બોલાય પણ નહિ, તેમજ આરાધાય પણ નહિ.

મુદ્દો ૧૫—ચોમાસી તપમાં પાક્ષિકના તપનો અને ચોમાસી પ્રતિક્રમણમાં પાક્ષિક પ્રતિક્રમણનો સમાવેશ થાય છે કે નહિ?

સમાલોચના—પક્ખી ચોમાસી અને સંવત્સરી એ ત્રણે પ્રતિક્રમણોમાં દૈવસિક પ્રતિક્રમણ જુદું કરવું પડે છે, તેમજ દિવસ સંબંધી પ્રાયશ્ચિત્તનો કાઉસ્સગ્ગ પણ જુદો કરવોજ પડે છે, માટે એક બીજાના તપ કે પ્રતિક્રમણનો એક બીજામાં સમાવેશ થાય નહિં.

જો ચોમાસી પ્રતિક્રમણમાં પાક્ષિક પ્રતિક્રમણનો સમાવેશ કરવો ઇષ્ટ હોય તો પછી પક્ખી ચોમાસી અને સંવચ્છરીને દહાડે આદ્યંતમાં જે દેવસી પ્રતિક્રમણ કરવું પડે છે તે કરવુંજ ન પડત. તેમજ પક્ખી, ચૌમાસી અને સંવચ્છરીને દહાડે તે તે દિવસના પ્રાયશ્ચિત્તના અનુક્રમે ૧૨–૨૦ અને ૪૦ લોગસ્સના કાઉસગ્ગ કરવામાં આવે છે, તદુપરાંત તે તે દિવસે તે તે દિવસ સંબંધીના પ્રાયશ્ચિત્તનો પણ કાઉસ્સગ્ગ જુદો કરવોજ પડે છે, એટલે એક બીજાના તપનો પણ એક બીજામાં સમાવેશ કરવો તે સપ્રમાણ ગણાયજ નહિ. કેટલાક પૂર્વા-

ચાર્યોની માન્યતા તો પક્ખી પણ પહેલાં પૂર્ણિમાની હતી, એ શાસ્ત્રલેખોથી સ્પષ્ટ છે.

મુદ્દો ૧૬—પહેલી પૂનમે કે અમાસે ચતુર્દશીના આરોપ દ્વારા પાક્ષિક કે ચોમાસી માનવામાં આવે તો અનુક્રમે ૧૫ અને ૧૨૦ રાત્રિદિવસનું ઉલ્લંઘન તથા ભાદરવા શુદિ પહેલી પાંચમે આરોપદ્વારા ભા. શુદિ ચોથ માની સંવત્સરી કરવામાં આવે તો ૩૬૦ રાત્રિદિવસનું ઉલ્લંઘન થાય કે નહિ ?

સમાલોચના—તેરશ માનીને ચોમાસી કરે અને ત્રીજ માનીને સંવત્સરી કરે તેવા નવા વર્ગને તે તે દિન સંખ્યાનું ઉલ્લંઘન થાય અને તેથી અનંતાનુબંધિ અને મિથ્યાત્વમાં જાય.

ટીપ્પણાંની પહેલી પૂનમ, અમાસ કે પાંચમની પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં તે તે નામે સંજ્ઞાજ નહિ રહેતાં અનુક્રમે ચૌદશ અને ચોથનીજ સંજ્ઞા હોવાથી તે તે સંખ્યા પ્રમાણ રાત્રિ–દિવસનું ઉલ્લંઘન થતું નથી; પરંતુ ચોમાસી ચઉદશના ક્ષયના વખતે ઉદયવાળી તેરશ ગણીને જેઓ તે તેરશમાંજ ચોમાસી ચૌદશ માનનાર છે, તેને તે ૫૦ અને ૭૦ દિવસની 'શ્રી સંવચ્છરીને અંગે આગળ પાછળની' મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન થાય છે; અને પક્ખી ૧૬ મા દિવસે તેમજ ચોમાસી ૧૨૧મા દિવસે થવાથી પક્ખી અને ચોમાસીની મર્યાદાનું પણ ઉલ્લંઘન થાય છે.

એવીજ રીતે ભાદ્રપદ સુદિ ચોથના ક્ષયે સૂર્યોદયવાળી ત્રીજ માનીને તે ત્રીજને દીવસે ચોથ–સંવત્સરી કરનાર વર્ગને આગામી સંવત્સરીએ પણ ૩૬૧ દિવસજ થતા હોવાથી મિથ્યાત્વાદિક દોષોમાં જવુંજ પડે છે

મુદ્દો ૧૭—આરાધનાને અંગે, ક્ષયના પ્રસંગે ક્ષીણતિથિના ભોગવટાની સમાપ્તિ પૂર્વની તિથિના દિવસે હોય છે, અને વૃદ્ધિના પ્રસંગે વૃદ્ધાતિથિના ભોગવટાની સમાપ્તિ ઉત્તરા તિથિના દિવસે હોય છે એજ એક હેતુથી "क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या (तिथिः कार्या) वृद्धौ ग्राह्या (कार्या) तथोत्तरा" એવા કથન દ્વારા ક્ષયના પ્રસંગે પૂર્વાતિથિ, અને વૃદ્ધિના પ્રસંગે ઉત્તરાતિથિ ગ્રહણ કરવાની આજ્ઞા કરાઈ છે કે તેવી આજ્ઞા કરવામાં ભોગવટાની સમાપ્તિ સિવાયનો કોઈ હેતુ રહેલો છે?

સમાલોચના—ક્ષયમાં પૂર્વતિથિ અને વૃદ્ધિ પ્રસંગે ઉત્તરતિથિ લેવામાં ભોગ કે સમાપ્તિનો હેતુજ નથી.

'क्षये पूर्वा' નાં બે વાક્યો તિથિભોગ અને સમાપ્તિને અંગે નથી, પરંતુ અપર્વના સૂર્યોદયને પર્વનો સૂર્યોદય ગણવા અને વૃદ્ધિના પહેલા સૂર્યોદયને નહિ ગણવા માટે છે. જો એમ લેવામાં ન આવે અને ભોગવટાની કે સમાપ્તિની વાત લેવામાં આવે તો નવમી–પ્રતિપદ વિગેરેનો ક્ષય હોય ત્યારે અષ્ટમી અને પૂર્ણિમાને (ચૌદશના ક્ષયે એ વર્ગ

અલ્પ ભોગવાળી તેરશની સમાપ્તિ લેખામાં નહિં હોતી હોવાથી તેરશને સમાપ્તિ વગરની ગણી લે છે તેમ) અલ્પભોગ અને સમાપ્તિ વગરના ગણીને પર્વતિથિનો બાધ કરવો પડે એટલે કે નવમીના ક્ષયે અષ્ટમીને અને પડવાના ક્ષયે પૂર્ણિમાને એ વર્ગથી માની શકાયજ નહિં. તેમજ જો એ ક્ષયે પૂર્વા० વાક્યો ભોગવટા અને સમાપ્તિને લીધે હોય તો એ વર્ગને જો પર્વતિથિઓ પ્રથમ દિવસે અધિક ભોગવાળી હોય તો તે દિવસે તે પર્વતિથિઓજ આખો દિવસ માનવી પડે.

મુદ્દો ૧૮—કલ્યાણક તિથિઓ એ પર્વતિથિઓ ગણાય કે નહિ ?

સમાલોચના—કલ્યાણકતિથિઓ એ ફરજીઆત પર્વતિથિઓ નથી.

અષ્ટમી આદિતિથિઓ ફરજીયાત પર્વતિથિઓ છે, અને તે મુખ્યતાએ પૌષધ આદિકથી આરાધ્ય છે. કલ્યાણક તિથિઓ મરજીયાત છે, અને તે મુખ્યતાએ તપાદિકથી આરાધ્ય છે **એક દિવસે ઘણા કલ્યાણકો હોય છે પણ એકી દિવસે ઘણી પર્વતિથિઓ હોતી નથી વળી કલ્યાણકોમાં ત્રણ–ચાર તિથિ સુધીજ પાછળ હઠવાનું પારંપરિક વિધાન પણ છે.**

મુદ્દો ૧૯—ઉદય, ક્ષય અને વૃદ્ધિ સંબંધીના જે નિયમો ચતુષ્પર્વી, પંચપર્વી અને ષટ્પર્વીને લાગુ થાય તેજ નિયમો અન્ય સર્વ પર્વતિથિઓને પણ લાગુ થાય કે નહિ ?

સમાલોચના—ઉદયાદિકના નિયમો ફરજીઆત પર્વતિથિ સિવાયની પર્વતિથિઓને ત્રણ કે ચાર વખત લાગુ પડે.

પ્રાયશ્ચિત્તાદિવિધિમાં પર્વતિથિના ક્ષય વખતે પૂર્વની અપર્વતિથિની સંજ્ઞાનો અભાવ કરીને આખા દિવસ માટે શાસ્ત્રકારોએ તે ક્ષીણ પર્વતિથિનીજ સંજ્ઞા કાયમ કરી છે, તેવી રીતે કલ્યાણકોને માટે સ્પષ્ટ લેખ હોય તો તે જાહેર કરવો જોઈએ. એવો કોઈ પણ જણાવ્યા વિનાનો સર્વ પર્વતિથિઓને માટેનો આ જાહેર કરાતો મુદ્દો માત્ર સાચી વાતને ગુંચવવા માટે ગણાય.

મુદ્દો ૨૦—પૂર્ણિમા અને કલ્યાણક તિથિઓ એ બેમાં અવિશેષતા છે કે વિશેષતા છે ?

સમાલોચના—પૂર્ણિમા એ ફરજીઆત ચતુષ્પર્વીમાંહેની પર્વતિથિ છે, અને કલ્યાણક ફરજીઆત પર્વતિથિમાં નથી.

મુદ્દો ૨૧—બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિયારશ અને ચૌદશે પરભવના આયુષ્યનો બંધ પડવાની જેટલી અને જેવી સંભવિતતા છે, તેટલી અને તેવી સંભવિતતા પૂર્ણિમા, અમાવાસ્યા કે અન્ય કલ્યાણક તિથિઓ આદિએ ખરી કે નહિ ?

સમાલોચના—પર્વતિથિએ આયુષ્યના બંધનો નિયમ જૈન જ્યોતિષ્‌ના પ્રચાર વખતે ગણાયો હોય તે પ્રાયિક છે અને તે મૂળ શાસ્ત્રોમાં ઉલ્લેખિત નથી.

પરભવનું આયુષ્ય બાધવા સંબંધી ફરમાન કરનારા જ્ઞાની પુરૂષોની વખતે કોઈપણ તિથિનીજ વૃદ્ધિ થતી ન હોતી તો પર્વતિથિની વૃદ્ધિ તો થાયજ કયાંથી? હોયજ કયાંથી? અને જો એમ હોય તો પછી આયુષ્યને બ્હાને સાચા વિષયને મરડી નાંખનારા આવા મુદ્દાથી ફાયદો પણ શું?

બીજ વિગેરે પાંચ પર્વતિથિએ પ્રથમ તો આયુષ્યબંધ પ્રાયિક છે. તે **પાંચ પર્વતિથિઓ સિવાય આયુષ્યબંધ નથી એવું એક પણ શાસ્ત્રવચન નથી.** વળી આગમોક્ત વચન તો અષ્ટમી, ચતુર્દશી, પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા માટેજ છે, અને ફરજીયાત આરાધના પણ તેનીજ છે, તે ચારે તિથિઓ ફરજીયાત આરાધ્ય હોવાથીજ તેનાં ફળને જણાવવાની જરૂર ન પડી બીજ વિગેરે તિથિઓ આરાધનામાં વિવાદસ્થાન હોવાથી તેના ફળને જણાવવાની શાસ્ત્રકારોને ફરજ પડી છે.

શ્રાદ્ધવિધિ વિગેરેમાં સ્પષ્ટ શબ્દોથી પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાને પણ તે તિથિઓની સાથેજ પર્વમાં જોડેલી છે. અને પૂર્ણિમા વિગેરેમાં આરાધન ન કરવાથી પ્રાયશ્ચિત જણાવ્યું છે. તેવું બીજ વિગેરે તિથિઓમાં આરાધના ન કરાય તો પ્રાયશ્ચિત્ત છેજ નહિ.

મુદ્દો ૨૨—તિથિદિન, માસ અને વર્ષ આદિના નિર્ણયને માટે જૈન ટિપ્પનક વ્યવચ્છિન્ન થવાના કારણે સેંકડો વર્ષો થયા લૌકિક પંચાંગજ મનાય છે અને તે માટે હાલ પણ આપણે લૌકિક પંચાંગજ માનવું જોઇએ, એવું ફરમાન છે કે નહિ?

મુદ્દો ૨૩—અમુક દિવસે અમુક તિથિ, ઉદયતિથિ, ક્ષયતિથિ કે વૃદ્ધિતિથિ છે; એ વિગેરેના નિર્ણયને માટે હાલ શ્રી જૈન શાસનમાં 'ચંડાંશુચંડુ' નામનું લૌકિક પંચાંગજ આધારભૂત મનાય છે કે નહિ?

સમાલોચના—તિથિના નિર્ણય માટે સંસ્કાર પૂર્વકજ 'ચંડાંશુ ચંડુ' આજે મનાય છે.

તિથિઓ આદિ માનવા પૂર્વક પર્વતિથિની હાની-વૃદ્ધિ વખતે જૈનશાસ્ત્ર પ્રમાણે સંસ્કાર કરીને **ટિપ્પણાની ક્ષીણ અને વૃદ્ધિ તિથિને સંજ્ઞા આપીને નક્કી કરવા માટે ૬૦-૭૦ વર્ષથી 'ચંડાંશુ ચંડુ' મનાય છે,** તે પહેલાંના પૂર્વકાળમાં બીજાંજ લૌકિક પંચાંગ એ માટે મનાતા હતાં. જ્યોતિષ ગણિત પ્રમાણેજ જો પર્વતિથિ માનવાની હોત તો 'उदयंमि जा तिहि' 'क्षये पूर्वा० वृद्धौ...तथोत्तरा०' વિગેરે નિયમો શાસ્ત્રકારોને કરવા પડતજ નહિ **લૌકિક પણ તથાવિધ યોગે સપ્તમીને અષ્ટમી તરીકે અને દશમીને એકાદશી તરીકે કહે છે અને આરાધે છે! જેમકે—**

રોહિણીનો મધ્યરાત્રીયોગ હોય તો બીજે દિવસે ઉદયયુક્ત અષ્ટમી હોવા છતાં પણ સાતમના દિવસે અષ્ટમી કહે છે અને આરાધે છે.

મુદ્દો ૨૮—પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા કરતાં ચતુર્દશી, અને ભાદરવા શુદ પાંચમના કરતાં ભા. શુદ ચોથ એ પ્રધાન પર્વતિથિ છે કે નહિ ?

સમાલોચના—ચતુર્દશી અને ચોથ સ્વસ્થાને અધિક છતાં પૂર્ણિમા વિગેરેનાં બાધને સહન કરી શકે નહિ.

'ફરજીયાત તિથિઓમાં પ્રધાન અપ્રધાનપણું શાસ્ત્રકારોએ જણાવેલું છે', એ પ્રમાણે લેખ દેખાડયા સિવાય આ મુદ્દો વ્યર્થ છે. ફરજીઆત દરેક તિથિઓમાં પ્રધાનપણુંજ છે. ચઉદશ અને પૂર્ણિમા આદિ ફરજીયાત તિથિઓના પણ અનુક્રમે ક્ષય વખતે એ વર્ગ ભોગ અને સમાપ્તિના બાને પૂર્વતિથિમાં તે તિથિને એક વખત આરાધે છે. અને એક વખત આરાધતો નથી. અર્થાત્ ચૌદશના ક્ષયે ઉદયયુક્ત તેરશ ઉભી રાખીને તે વર્ગ તે તેરશમાં ચઉદશ આરાધી લેવાનું કહે છે અને પૂર્ણિમાના ક્ષય વખતે 'એ ન્યાયે ચૌદશ ઉભી રાખીને ચૌદશે તે ક્ષીણ પૂર્ણિમા આરાધવાને બદલે ઉદયયુક્ત ચૌદશમાં ચૌદશજ આરાધે છે. પૂર્ણિમાની તો એ વખતે આરાધનાજ કરતા નથી'.

એ રીતે ટીપ્પણાની ભા–શુ–૪ ના ક્ષયે પણ એ વર્ગ ઉદયયુક્ત ત્રીજમાં ચોથ માને છે અને કરે છે. છતાં ભા–શુ–૫ ના ક્ષયે તો ઉદયયુક્ત ભા–શુ -૪ નુંજ તે દિવસે આરાધન કરે છે પાંચમના આરાધનને તો અંજલીજ આપે છે.

પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા કરતાં ચતુર્દશીનું અને ભા. શુ. ૫ કરતાં ભા–શુ–૪ નું એ રીતે મનસ્વીપણેજ પ્રધાનપણુ કહેનાર એ વર્ગ પૂનમ, અમાવાસ્યા અને ભા–શુ–૫ ના ક્ષયે એવી ફરજીયાત તિથિનો અને તેના આરાધનનો એવા વખતે જે ક્ષય કરી નાંખે છે તે ન કરે, અને તેની માન્યતા અનુસારની ક્ષય વખતે ભોગ અને સમાપ્તિવાળીજ તિથિ માનવાની વાતને અનુસરે તો સ્પષ્ટ છે, કે—એ વર્ગને ઉદયયુક્ત ચૌદશને દિવસેજ પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યાને તથા ભા–શુ–૪ના દિવસેજ ભા–શુ–૫ માનવી અને કરવી પડે. અને એમ થાય એટલે એ વર્ગને ચૌદશ અને ચોથ રૂપ કહેવાતી પ્રધાન તિથિઓ પૂર્વદિને કરવી પડે. અને એમ થાય એટલે એ વર્ગને તિથિઓને માટે પ્રધાન અપ્રધાનપણાની વાત સ્વયં પડતી મૂકીને આરાધકપણામાં આવીજ જવું પડે.

મુદ્દો—૨૫ કાર્તિક પૂર્ણિમાના ક્ષયે કાર્તિક પૂર્ણિમાની યાત્રા ચતુર્દશીના ઉદયવાળા દિવસે થાય કે અન્ય કોઈપણ દિવસે થાય ?

સમાલોચના—કાર્તિકી પૂર્ણિમાની યાત્રા ટીપ્પણાની પૂર્ણિમાના ક્ષયે તેરશે ચોદશ કરીને તેને બીજે દીવસે કરવાની શાસ્ત્રાજ્ઞા છે.

આણસુરગચ્છ, કે જે તપગચ્છની ચાલતી પરંપરાથી જુદો પડી પૂર્ણિમાની વૃદ્ધિએ પડવાની વૃદ્ધિ માનવા લાગ્યો હતો, તે પણ ટીપ્પણાની તે પૂર્ણિમાના

ક્ષયે તો તેરશનો ક્ષયજ માનનાર હોતો, એટલે **જૈનશાસનને માનનાર કોઈ પણ મનુષ્ય પૂર્ણિમાના ક્ષયે ચૌદશ–પૂનમ ભેળાં તો આ વર્ગની જેમ માનતોજ ન હોતો.** વર્તમાનમાં પણ શાસનવર્તિ સમગ્ર લોકો ટીપ્પણાની પૂર્ણિમાના ક્ષયે પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં તેરશનો ક્ષય માનતા હોવાથી તેમને તો તે ક્ષીણ પણ પૂર્ણિમા અખંડ રહે છે. અને તેથી તેમને 'કયે દિવસે યાત્રા થાય અને કયે દિવસે યાત્રા ન થાય ?' એમ એ વર્ગની માફક વિચારવાનું રહેતુંજ નથી 'યાત્રા' એ ચોમાસી પછીનું કર્તવ્ય હોય તો તેની પૂર્ણિમાના દિવસની નિયતતા રહે અને ચૌદશના દિવસે નજ થાય. અને તેમ ન હોય તો પણ ચૌદશે યાત્રા કરનારને પીકેટીંગ કરીને કોણ રોકવા બેસે છે ?

જો કે આ મુદ્દાને ચાલુ ચર્ચા સાથે કોઇપણ જાતનો સંબંધ છેજ નહિ, છતાં અહિં એ વર્ગે લખ્યો છે માટે સમાલોચના કરી છે.

ઉપસંહાર

૧. એ વર્ગ સં. ૧૯૯૧ સુધી ટીપ્પણામાં આવતી પર્વતિથિની હાનિ–વૃદ્ધિની વખતે જૈનશાસ્ત્ર અને પરંપરાને આધારે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની હાનિ–વૃદ્ધિ માનનારો, કહેનારો અને આરાધનારો હતો અને પછી એ વર્ગ ટીપ્પણા પ્રમાણેજ પર્વતિથિની હાનિ–વૃદ્ધિને કહેનારો, માનનારો અને આચરનારો થયો છે.

૨. હવે જ્યારે તેઓને એમજ ઇષ્ટ છે તો પછી તે વર્ગે પોતાના ઇશ્યુઓ–મુદ્દાઓમાં 'શાસ્ત્રકારો પર્વતિથિની હાનિ–વૃદ્ધિએ પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની હાનિ–વૃદ્ધિ કરીને પર્વતિથિ કહેવાનું અને માનવાનું કહે છે કે કેમ ? અને કહે છે તો તે સાચું છે કે કેમ ? એ બાબતના ખુલાસા કરવા જોઈતા હતા, પરંતુ એ વર્ગના આ ૨૫ ઇશ્યુ–મુદ્દામાંથી એક પણ ઇશ્યુ એ વાતને સીધી રીતે સ્પર્શનારોજ નથી.

૩. એ વર્ગે આપેલા આ ૨૫ ઇશ્યુ–મુદ્દાઓને પણ અનુકુળ ન હોઈને ચાલુ વિવાદ જે 'પર્વતિથિની ટીપ્પણામાં આવતી હાનિ–વૃદ્ધિને અંગે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ તિથિની હાનિ–વૃદ્ધિ કરીને પર્વતિથિની સંજ્ઞા અને માન્યતા કરવી યોગ્ય નથી, એ બાબત સાબીત થાય તેવા પુરાવા આપ્યાજ નથી.

૪. એટલે એ સર્વે પુરાવાઓ મુળ મુદ્દાને અડક્યા સિવાય જ ચાલ્યા છે એમ માનવું જોઈએ.

આનન્દસાગર સહી. દ. પોતે
તા. ૫-૧-૪૩.

પરપક્ષ ખંડન-૨

[આચાર્ય શ્રી વિજય રામચંદ્રસૂરિજીના સ્વપક્ષ સ્થાપનમાં રજુ થયેલ શાસ્ત્રપાઠોની પૂ. આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીમહાજે કરેલ સમાલોચના].-

શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છમાં કઈ સદીઓની પરંપરાથી પંચાંગમાં આવતી પર્વતિથિ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિના હાનિ-વૃદ્ધિના પ્રસંગે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિ થતી હતી અને થાય છે તેનાથી વિરૂદ્ધ થયેલા એ વર્ગે આપેલા

શાસ્ત્રપાઠોની સમાલોચના

ચંડાશુચંડુ નામના લૌકિક પંચાંગમાં પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ આવે છે, ત્યારે શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છસંઘ પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ કરતો આવ્યો છે અને કરે છે તેનાથી એ વર્ગ વિ. સં. ૧૯૯૧ પછી જુદો પડયો છે અને તે વર્ગ—

(૧) ટીપ્પણામાં આવતા પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે એક અપર્વતિથિને દિવસે કે એક પર્વતિથિને દિવસે બે તિથિ કે બે પર્વતિથિ માનવા અને આરાધવાનું કહેવા માનવા લાગ્યો છે, તેમજ

(૨) વૃદ્ધિની વખતે શાસ્ત્રકારોએ જણાવેલો 'પર્વાનન્તર પર્વોને અનન્તરપણે રાખવાનો, ક્ષયે પૂર્વા૦નો નિયમ નહિ માનતો એ વર્ગ હોવેથી અનુષ્ઠાન વિશેષે છઠ્ઠ કરવાના સ્થાનરૂપ બે પર્વતિથિના નિરન્તરપણાને માનવાની ના પાડે છે.

આમ છતાં પોતાના તેવા પણ મંતવ્યને સાબીત કરવા માટે તે વર્ગે પોતાના પચ્ચીસ મુદ્દાઓના આ પુરાવાઓમાં શાસ્ત્રના જે પાઠો આપ્યા છે તે પાઠોમાંનો એક પણ પાઠ તે બેમાંથી એક પણ વસ્તુને સાબીત કરતો નથી.

આ વસ્તુ સવિસ્તર જણાવવા માટે એ વર્ગે આપેલા ચર્ચાગ્રન્થોનાજ પણ કહેવાતા આ પૂરાવા ઉપર સ્વતંત્ર દ્રષ્ટિપાત કરવાની જરૂર ઘણી છે. અને તેથી તે વર્ગના આપેલા પૂરાવાઓમાંના નંબરવાર પાઠો અને તેનું સ્પષ્ટીકરણ નીચે મુજબ અત્ર અનુક્રમસર અપાય છે—[1]એ વર્ગના પૂરાવાના પાઠ-૧

૧ આચાર્ય રામચંદ્રસૂરિજીએ પોતાના પક્ષ સ્થાપનમાં જે પાઠો પોતાની માન્યતાની

तिथिश्च प्रातः प्रत्याख्यानवेलायां यः स्यात् सः प्रमाणं सूर्योदयानुसारेणैव लोकेऽपि दिवसादिव्यवहारात् । आहुरपि—

चाउमासिअवरिसे, पक्खियपञ्चट्ठमीसु नायव्वा ।
ताओ तिहिओ जासिं, उदेइ सूरो न अण्णाओ ॥ १ ॥
पूआ पच्चक्खाणं, पडिक्कमणं तहय नियमगहणं च ।
जीए उदेइ सूरो, तीइ तिहिए उ कायव्वं ॥ २ ॥
उदयंमि जा तिही सा पमाणमिअरीइ कीरमाणीए ।
आणाभंगणवत्था मिच्छत्तविराहणं पावे ॥ ३ ॥

(શ્રાદ્ધવિધિ મુદ્રિતપ્રત પૃ.૧૫૨ એ વર્ગના આપેલા પૂરાવા પાનું ૮ આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૪૨)

સ્પષ્ટીકરણ–૧

આ પાઠ–પ્રત્યાખ્યાન વખત અને સૂર્યોદયની વખતેજ તિથિનો આરંભ થાય તેમ જણાવે છે. તો પછી એક દિવસે બે સૂર્યોદય કે બે પ્રત્યાખ્યાનના વખતો હોય જ નહિં. અને તેથી એક દિવસે બે તિથિ મનાય નહિ અને તેનો વ્યવહાર પણ થાય જ નહિ એ સાફ સમજાય તેમ હોવાથી આ પાઠો એ વર્ગની માન્યતાને સીધા ઘાતક છે.

વળી આ પાઠની આગળ જ એ શ્રીશ્રાદ્ધવિધિમાં નીચે પ્રમાણેનો પાઠ છે, જે તે વર્ગે એ સ્થળે આપ્યો નથી, તે નીચે મુજબ છે—

એ વર્ગે પૂરાવામાં નહિં રજુ કરેલો પાઠ

उमास्वातिवचः प्रघोषश्चैवं श्रूयतेः–' क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा'
[મુ. શ્રાદ્ધવિધિ પૃ. ૧૫૨]

અર્થાત્ પર્વતિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે પર્વતિથિપણે પહેલાની તિથિ કરવી, અને પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે બીજી તિથિને જ પર્વતિથિપણે કરવી.

આ પ્રઘોષ ઉપલા પાઠનો અપવાદ છે. અને અપવાદ એ ઉત્સર્ગ કરતાં પહેલો પ્રવર્તે છે માટે ક્ષય વૃદ્ધિના પ્રસંગમાં આ અપવાદ પાઠ નહિં આપતાં તે આશ્રિત પાઠ આપવામાં એ વર્ગે સમજણ વાપરવી જોઈતી હતી.

(આ પાઠ સમજે તો એ વર્ગ 'સાતમ આઠમ' 'તેરશ ચૌદશ' 'ચૌદશ પૂનમ' કે ચૌદશ અમાવાસ્યાને હવે ભેગા કરવાનું કહે છે તે કોઇ દિવસ કહેવા તૈયાર થાય નહિં.)

એ વર્ગે આપેલા પણ ઉપરના શ્રાદ્ધવિધિના પાઠોમાં શાસ્ત્રકારે સૂર્યોદયાનુ-

માટે રજુ કર્યો છે તે પાઠો દેવસુર સમાચારીનેજ સાબીત કરે છે. પરંતુ તેથી વિજય નેમસૂરિજીની માન્યતાને સાબીત કરતાં નથી તે જણાવવા માટે તેમના દરેક પાઠોની ક્રમસર સમાલોચના આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી તરફથી અપાય છે.

सारेणैव लोकेऽपि० એ પાઠથી લોકને અનુસારે દિવસનો વ્યવહાર ઉદયના આધારે લીધો છે. માટે પણ એક દિવસમાં બે તિથિ માની શકાય નહિ.

એ વર્ગના પૂરાવા પાઠ-૨.

क्षीणमपि पाक्षिकं चतुर्दशीलक्षणं पूर्णिमायां प्रमाणं न कार्य, तत्र तद्भोगगन्धस्याप्यसंभवात् (तत्त्वतरंगिणीमुद्रित पृष्ठ ३। એ વર્ગના આપેલા પૂરાવા પાનું ૧૦ આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૪૯.)

સ્પષ્ટીકરણ-૨

ચતુર્દશીના ક્ષયે ખરતરગચ્છવાળાઓ 'પૂનમને દિવસે પૂનમ માને છે અને ચૌદશનું કાર્ય કરે છે. તેને અંગે શ્રીતત્ત્વતરંગિણીકારનું એ કથન છે એટલું જ નહિં, પરન્તુ તેઓ ખરતર ગચ્છવાળાઓ તિથિ માનવામાં ભોગની બહુલતારૂપી હેતુ 'વિધિપ્રપા' વિગેરે ગ્રન્થોમાં આપે છે. માટે તત્ત્વતરંગિણીકારે એ ખરતરગચ્છવાળાને એ સ્થળે તિથિ બાબત ભોગનો અસંભવ જણાવ્યો છે, વસ્તુતઃ તિથિનો ભોગ એ તિથિના વ્યપદેશનું કારણજ નથી. કેમકે સાતમ વિગેરે તિથિઓમાં આઠમ વિગેરે પર્વતિથિના ભોગો ઘણી વખત મોટા પ્રમાણમાં હોય છે; વળી અષ્ટમી આદિને દિવસે પણ નવમી આદિના ભોગો ઘણી વખત ઘણા મોટા પ્રમાણમાં હોય છે. એથી જો ઘણા ભોગવાળી જ તિથિને તિથિ તરીકે માનવામાં આવે તો ઉદયયુક્ત સાતમે આઠમ અને આઠમે નોમજ માનવી પડે. એ તો એ વર્ગને માન્ય નથી.

માટેજ શ્રીતત્ત્વતરંગિણીકારે અત્ર આપેલો ભોગનો હેતુ માત્ર પ્રતિવાદીની માન્યતાની અપેક્ષાએ લેવામાં આવેલો છે, તે સ્પષ્ટ સમજાય તેવું છે.

(જેમ જૈનો કોઇપણ પુદ્ગલના સંયોગને અનાદિકાલીન માનતા નથી, છતાં જૈનો તરફથી મોક્ષને નહિ માનનારા મીમાંસકોને મોક્ષની સિદ્ધિને માટે 'काञ्चनोपलसंयोग'નું દ્રષ્ટાન્ત કાંચન અને ઉપલના સંયોગને અનાદિ ગણીને કહેવામાં આવે છે (કેમકે મીમાંસકો તેમ માને છે) તેમ ભોગવાળી તિથિને નહિ માનનારા તપગચ્છવાળાઓ અત્ર ભોગવાળી તિથિને માનવાવાળા ખરતરને તિથિના ભોગની વાત કહે છે; નહિં કે પોતાની પણ તેવી માન્યતા છે એમ રજુ કરે છે.)

એ વર્ગના પૂરાવા પાઠ-૩

चतुर्दशीपौर्णमासी चेत्युभे अप्याराध्यत्वेन सम्मतेस्तस्तथापि भवदुक्तरीतिराश्रीयते तर्हि पौर्णमास्येवाराधिता, चतुर्दश्याश्चाराधनं दत्तांजलीव भवेत्

(तत्वतरंगिणी मुद्रित प्रत पृ. ५। એ વર્ગના પુરાવા પા ૧૧ આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૫૨

સ્પષ્ટીકરણ-૩

આ પાઠનો પૂરાવો તેઓ જ આપી શકે કે જેઓ બંને પર્વને પૃથક્માનીને

બંને પર્વતિથિની આરાધના પૃથક્જ માનતા હોય, એ વર્ગ ટીપ્પણાની પૂનમના ક્ષયે ચૌદશ અને પૂનમને ભેળા માનીને જે એકજ દિવસે બંને પર્વતિથિની આરાધના કરવા માગે છે તે આ પાઠ વિચારે અને માને તો પોતાનું મન્તવ્ય ભૂલ ભરેલું છે એમ એમને જ સ્પષ્ટ માલમ પડે તેમ છે.

(-બંને પર્વતિથિઓની સ્વતંત્ર અને લાગલાગટ આરાધના કરવા માટે શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ પર્વાનન્તર પર્વની તિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ વખત પૂર્વતર અપર્વતિથિ (તેરશ)ની હાનિ-વૃદ્ધિ કહે છે અને કરે છે તે આ પાઠથી પણ વ્યાજબી જ થાય છે.)

એ વર્ગના પૂરાવા પાઠ-૪

नन्वेवं पौर्णमासीक्षये भवतामति का गतिरिति चेत्

अहो विचारचातुरी, यतस्तत्र चतुर्दश्यां द्वयोरपि विद्यमानत्वेन तस्याऽप्याराधनं जातमेवेति जानताऽपि पुनर्नोद्यते? । न च तत्रारोपिता सती पूर्णिमाऽऽराध्यते, यतस्त्रुटितत्वेन चतुर्दश्यां पौर्णमास्या वास्तव्येव स्थितिः, युक्तिस्तु तत्रोक्ता वक्ष्यते च क्षीणतिथिवृद्धितिथिसाधारणलक्षणावसरे इति । भवता तु त्रुटितचतुर्दशीपूर्णिमायां वुद्ध्याऽऽरोप्याऽऽराध्यते, तस्यां तद्भोगगन्धाभावेऽपि तत्त्वेन स्वीक्रियमाणत्वात्, आरोपस्तु मिथ्याज्ञानं,

यदुक्तं........तत्राद्य एकस्मिन् दिने द्वयोरपि कल्याणकतिथ्योर्विद्यमानत्वेन तदाराधकोऽपि, तन्नन्तरोत्तरदिनमादायैव तपःपूरको भवति, नान्यथा, यथा पूर्णिमापाते पाक्षिकचातुर्मासिकषष्ठतपोऽभिग्रहीति, द्वितीयस्तु भविष्यद्वर्षे तत्कल्याणकतिथियुक्तदिनमादायैवेति नात्र शङ्कावकाश इति, युक्तिरिक्तत्वात् न च सख्चित्यमेव शङ्काज्वरनाशौषधीति गाथार्थः ॥

[यथा पूर्णिमापाते चातुर्मासिकषष्ठतपोऽभिग्रही अपरदिनमादायैव तपःपूरकः द्वितीयस्तु भविष्यद्वर्षे तत्कल्याणकतिथियुक्तं दिनमादायैवेति न किंचिदनुपपन्नम् अत्र तव तावद्युक्तिरिक्तत्वात् सख्चित्यमेव शङ्काज्वरनाशौषधमिति गाथार्थः]

(तत्त्वतरंगिणि) मुद्रित पृष्ठ ५-६ः એ વર્ગના આપેલા પૂરાવા પાનું ૧૧-૧૨. આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૫૬-૬૦.

સ્પષ્ટીકરણ ૪.

ઉપર જણાવેલા પાઠોના એ વર્ગે ભાવ કે અર્થ પૃથક્ આપ્યા જ નથી, અને આ પાઠનો અર્થ સારા વિસ્તાર રૂપે અગાઉ અનેકવાર આપ્યા છતાં એ વર્ગ તરફથી 'ભાવ'ના નામે કેમ આગળ થવાય છે; એ આ લખાણ સમાજનારને રહેજે સમજાય તેમ છે.

[1](अ) ननु० (पौर्णिमाक्षये भवतामपि का गतिरिति चेत् ।)

એ અવયવથી જે શંકા શરૂ કરવામાં આવે તે શંકા શા કારણથી કરવામાં આવી છે ? એ વસ્તુને એ વર્ગ વિચારે એ ઘણું જરૂરી છે. સામાન્ય નિયમ છે કે–' या या शंका स्यात् सा सा पूर्वग्रन्थस्य उपरि ' અર્થાત્ જે કાંઇ પણ શંકા કરવામાં આવે તે પહેલાના વિધિ નિષેધ વિકલ્પ કે નિયમાદિ ઉપરજ હોય એટલે આ શંકાની પહેલાનો પાઠ એવો છે કે–

किं किमप्यष्टम्या रहोवृत्त्या समर्पितं यत्तस्याऽप्यष्टमी पराभूत्याभिमन्यते, पाक्षिकेण च किमपराद्धं यत्तस्य नामापि न सह्यते इति (तत्त्वतरंगिणी. मु० पृ. ५).

શાસ્ત્રકાર ખરતરગચ્છવાળાઓને કહે છે કે "આઠમની પર્વતિથિએ તમને શું ખાનગીપણે (લાંચ તરીકે) કંઈ આપ્યું છે, કે જેથી ક્ષય પામેલી અષ્ટમીને (સાતમનું) પલટાવવું કરીને પણ માનો છો ? (અને જો ત્યાં ફેરવીને પણ ક્ષીણ પર્વતિથિ માનો છો) તો પછી પાક્ષિક એટલે ચૌદશે તમારો અપરાધ કર્યો છે કે જેથી તેનું (ચૌદશનું) નામ પણ સહન કરતા નથી ?"

આ વસ્તુ જો એ વર્ગ વિચારે તો તેને સ્પષ્ટ માલમ પડે કે શાસ્ત્રકાર પર્વતિથિના ક્ષય વખતે પર્વતિથિને ક્ષીણ માનીને એકલી આરાધનાને વળગતાજ નથી. અર્થાત્ એવા વખતે શાસ્ત્રકારો પ્રથમ તો પર્વતિથિજ નક્કી કરે છે.

કેમકે ખરતરો ચૌદશના ક્ષયે પૂનમે, પૂનમને દિવસે ચતુર્દશીનું કર્તવ્ય જે પાક્ષિક પ્રતિક્રમણાદિ આરાધના છે તેને તો તેઓ કરેજ છે. માત્ર તે દિવસે ચતુર્દશીની આરાધના કર્યા છતાં તે દિવસને ખરતરો ચૌદશ નહિ માનતાં પૂનમ માને છે, તેનોજ શાસ્ત્રકારે અત્ર વિરોધ ઉઠાવ્યો છે,

અર્થાત ક્ષીણ ચતુર્દશી વખતે ખરતરો તેરસને બીજે દિવસેજ પૂનમ માનીને તે પૂનમને દિવસે ચૌદશની આરાધના કરે છે. અને તેરસ અને પૂનમ વચ્ચેની ચૌદશ પર્વતિથિને ઉડાવી દેછે તેનોજ વાંધો ઉઠાવ્યો છે.

આ વાત સંપૂર્ણતયા લક્ષમાં લઈને એ વર્ગે વિચારવું જોઇએ કે તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ વખતે પણ શાસ્ત્રકારોનું ધ્યેય પ્રથમ પર્વતિથિજ નક્કી કરવા ઉપર છે. કારણકે તેને અંગેજ આરાધનાનો નિયમ છે.

આ વસ્તુ ભૂલીને એ વર્ગ તો તિથિના નિયમને ખસેડે છે અને આરાધનાના

૧. આ પાઠ ખૂબ જ વિચારણીય હોવાથી તેનું સવિસ્તર વિવરણ આપ્યું છે. (અ)માં શંકાના ઉત્થાનની પૂર્વભૂમિકા છે. (આ)માં તત્ત્વતરંગિણીની શંકાનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે, (ઇ)માં આ શંકા દેવસૂરસમાચારીને પોષક જ છે. તેને માટે બીજા ગ્રન્થોના આધાર આપ્યા છે. (ઈ)માં તપાગચ્છની માન્યતાનો ઉપસંહાર છે.

નિયમમાં આવે છે. આમ ઉલટું થતું હોવાથી એ વર્ગે જણાવેલી શંકાના મૂલરૂપ આ ગ્રંથને ખૂબ મનન કરવો જોઈએ.

(આ) ઉપરના ગ્રંથ ઉપર વાદી તરફથી એ ગ્રંથમાં નનુ० વિગેરે અવયવથી શંકા કરવામાં આવે છે.

એટલે ગ્રંથકાર પૂનમના ક્ષયની વખતે ચૌદશના દિવસે ચૌદશ નહોતા કરતા એમ નક્કી થાય છે. અને તેથીજ શાસ્ત્રકારને 'पौर्णमासीक्षये भवतामपि का गतिः' એમ કહીને અત્ર વાદી આપત્તિ આપે છે.

(ગ્રન્થકાર જો પૂનમના ક્ષયે નવા વર્ગની માફક ચૌદશ પૂનમની પર્વતિથિને ભેળા કરતા હોત તો-ચૌદશના દિવસે ચૌદશના નામને નહિ સહન કરવાની આપત્તિ ખરતરો તરફથી તેઓને આપવામાં આવતજ નહિ).

એ વર્ગે પોતાના પૂરાવાઓમાં આવા પાઠોનો અર્થ કરવાને બદલે માત્ર કહેવાતો ભાવ જણાવતાં પણ તત્વતરંગિણી પૃ. ૫ માં આવેલો 'किं किमप्यपरया रहोवृत्त्या समर्पितं यन्नष्टाऽप्यष्टमी०' વાળો ઉપર (अ)માં જણાવેલો ભાગ અભિપ્રાય પૂર્વકજ જોડયો નથી એમ કહેવામાં કોઈપણ પ્રકારે ભૂલ થતી હોય તેમ લાગતું નથી.

વળી પૂર્ણિમાના ક્ષયે ઉદયયુક્ત ચૌદશને દિવસે ચૌદશનું નામ ન સહન થવાને લીધેજ તે ઠેકાણે ખરતરો તરફથી એ શંકા થઈ છે એ વાત સ્પષ્ટ છતાં તે શંકાને આ વર્ગ પૂનમની સાથે લટકાવી દે છે, એ આશ્ચર્ય છે.

આખા તે તત્ત્વતરંગિણી ગ્રંથમાં કોઇપણ જગો પર 'શાસ્ત્રકાર પૂર્ણિમાના ક્ષયે પૂર્ણિમા માનતા ન હોતા' એ વાતની ગંધ સરખી પણ એ વર્ગે પોતાના આખા સમર્થનમાં જણાવી પણ નથી, તેમ સાબીત પણ કરી નથી.

વળી એ વર્ગની રીતિ પ્રમાણે તો પૂનમના ક્ષયે ચૌદશના દહાડે ચૌદશ ને પૂનમ બન્નેની આરાધના કરાય છે. તો તેમાં પક્ખીના કે પૂનમના નામ સહન ન થવાની આપત્તિજ ક્યાં રહે છે?

(ઇ) શ્રી તત્ત્વતરંગિણીકાર જેઓને પોતાના મહાપુરૂષ તરીકે આચાર્ય કહીને જણાવે છે તેવા શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મહારાજ પોતાના હીરપ્રશ્ન નામના મુદ્રિત ગ્રન્થ પૃષ્ઠ ૩૨માં પૂનમના ક્ષયે (અનુક્રમે) તેરસ અને ચૌદશને દિવસે ચૌદશ અને પૂનમની આરાધના કરવાનું સ્પષ્ટ શબ્દોથી જણાવે છે કેમકે પૂનમના ક્ષયે પૂનમના તપ (આરાધના)ના પ્રશ્નમાં શ્રી હીરપ્રશ્ન મુદ્રિત પૃષ્ઠ ૩૨ માં 'त्रयोदशीचतुर्दश्योः' એમ દ્વિવચન સ્પષ્ટ શબ્દોથી વાપરે છે, જો આ નવા ના કહેવા પ્રમાણે શ્રીહીરસૂરિજી કે બીજા કોઇ-તપાગચ્છીય, ટીપણાની પૂનમના ક્ષયે આરાધના માટે જો ચૌદશ પૂનમ ભેગા કરતા હોત તો જેમ તે

પૃષ્ઠ ૩૨ ના તેજ પ્રશ્નમાં પ્રથમ પંચમીના ક્ષયને અંગે તપ (આરાધના)નો પ્રશ્ન 'આ પૂનમના ક્ષયના પ્રશ્નની સાથેજ' થયો છે તેમાં તેની આરાધના, **પૂર્વસ્યાં તિથૌ** એમ એક વચન વાપરીને પહેલાની તિથિમાં જણાવ્યું છે તેમ અહિં પણ **પૂર્વસ્યાં તિથૌ** એક વચનથી જણાવત, પણ **'त्रयोदशीचतुर्दश्योः'** એમ દ્વિવચનથી જણાવત નહિ એટલું જ નહિ, પરંતુ પાંચમ અને પૂનમના ઉત્તર જુદા હોવાની પણ જરૂર રહેત નહિ.

ટીપ્પણાની પૂનમના ક્ષય વખતે, એકલા તે પૂનમનાજ તપ (આરાધના)ના પ્રશ્નમાં શ્રીહીરસૂરિજી મહારાજે જ્યારે **'त्रयोदशीचतुर्दश्योः'** એમ દ્વિવચન કેમ વાપરવું પડ્યું છે ? એ વાત એ વર્ગ વિચારે તો તેને બે તિથિ ભેળી કરવાની અણસમજથી તુરત જ વિરમવું પડે તેમ છે.

ખરી રીતે તો શ્રીતત્ત્વતરંગિણીમાં ખરતરોએ કરેલી આ 'શંકા' ટીપ્પણાની પૂનમના ક્ષય વખતે ચૌદશના દિવસે ચૌદશના નામને નહિ સહન કરવા પૂરતી છે.

છતાં એ વર્ગ કઈ બુદ્ધિથી એ વાત પૂનમને જોડે છે તે વિદ્વાનો સમજવું મુશ્કેલ નથી.

(ઈ) શ્રી તપગચ્છવાળાઓ તિથિના ભોગ કે સમાપ્તિને અંગે કોઈપણ દિવસ તિથિ માનવાને તૈયાર થયેલા નથી. તેઓ તો 'ટીપ્પણાનો ઉદય કે ક્ષયે **પૂર્વા**૦ આદિના ન્યાયને લઈનેજ તિથિ અહોરાત્ર પ્રમાણ માને છે.

(જો એમ લેવામાં ન આવે તો નોમ અને પડવાના ક્ષયે આઠમ અને પૂર્ણિમાએ 'આઠમ અને પૂર્ણિમા માનવાનો વખત ન રહેતાં' નોમ અને પડવો માનવાનો વખત આવે. કેમકે તે તે દિવસે નોમ અને પડવા વિગેરેનો ભોગ અને સમાપ્તિ છે.)

(ઉ) ગ્રન્થકાર **द्वयोरपि विद्यमानत्वेन**૦ એ પાઠ કહીને હેતુ તરીકે (ખરતરે માનેલા ભોગની અપેક્ષાએ) તે ક્ષીણ પૂનમની ઉદયયુક્ત ચૌદશમાં વિદ્યમાનતા જણાવીને સાધ્યમાં તે ઉદયયુક્ત ચતુર્દશીને દિવસે ક્ષીણ એવી પણ પૂનમનું આરાધન કહે છે છતાં એ વર્ગ **'तस्या अपि'**નો અર્થ **द्वयोरपि** એવો કરવા જાય છે અર્થાત્ **अपि** શબ્દ ક્ષીણ એવા વિશેષણને જણાવવા માટે હતો છતાં તે **अपि** શબ્દને સમુચ્ચય એવા અર્થમાં લેવા જાય છે, પરંતુ વાસ્તવિક નથી કેમકે

શાસ્ત્રકારને એ પ્રસંગે પૂર્વતિથિમાં બન્ને તિથિનું આરાધન માન્ય હોત તો **तस्याऽप्याराधनं**ની જગો પર **द्वयोरप्याराधनम्** એમજ કહેવું પડત પણ એમ નહિ કહેતાં જે **तस्या अपि** કહ્યું છે તે સ્પષ્ટ જણાવે છે કે ચાદશને દિવસે પૂનમ માનેલી

હોવાથી તે ક્ષીણ એવી પણ પૂનમનું આરાધન ચૌદશે થયું અને તેથી ચૌદશનું નામ પણ ચૌદશને દિવસે એ વખતે રહ્યું નહિ. આથીજ ખરતરોએ શાસ્ત્રકારને पौर्णमासीक्षये भवतामपि का गतिः એમ કહીને આપત્તિ આપી છે.

(એ રીતે ચૌદશે ચૌદશનું નામ ઉડયું, પરંતુ તેનું આરાધન તેરસે થયેલું છે. કારણ કે તેરસમાં પણ ચૌદશની વિદ્યમાનતા હોવાથી તેરસે ચૌદશ થાય છે).

ગ્રન્થકાર જો ચૌદશે પૂનમ ન માનતા હોત અને એ વર્ગે જણાવ્યું છે અને માન્યું છે તેમ જો પૂનમના ક્ષયને અંગે પૂનમનો પ્રશ્ન હોત તો ગ્રન્થકાર શ્રીની પાસે ચૌદશના દિવસે પૂનમનો ભોગ અને પૂનમની સમાપ્તિ કહેવા રૂપ કહેલા ઉત્તરો હતા. પણ તેમ અપાયા નથી.

(ऊ) यतस्त्रुटितत्वेन चतुर्दश्यां पौर्णमास्या वास्तव्येव स्थितिः

આ પંક્તિમાં ગ્રંથકાર સ્પષ્ટ કહે છે કે પૂર્ણિમાના ક્ષયની વખતે ચૌદશને દિવસે વાસ્તવિક રીતે પૂનમનુંજ સ્થાન છે અને તેમાં હેતુ તરીકે પૂનમના ક્ષયને જણાવે છે. અર્થાત્ પૂનમનો ક્ષય હોય ત્યારે ચૌદશે પૂનમજ થાય. નવા વર્ગના કહેવા પ્રમાણે લઇએ તો તે ઉદયયુક્ત ચૌદશને દિવસે શાસ્ત્રકારના કહેવા મુજબ એકલી ક્ષીણ પૂનમની વાસ્તવિક સ્થિતિ ન રહે, પરંતુ ચૌદશ અને પૂનમ બન્નેની વાસ્તવિક સ્થિતિ થાય. વળી નવો વર્ગ તો પૂનમ કરતાં ચૌદશને પ્રધાનતિથિ કહે છે માટે નવા વર્ગના હિસાબે તો પૂનમના ક્ષયે ચૌદશને દિવસે ચૌદશનીજ વાસ્તવિક સ્થિતિ ગ્રન્થકારે કહેવી જોઇએને? તે તો કહી નથી તેમજ જો નવામતે એવા વખતે માનેલા સમાપ્તિના સિદ્ધાંતને આગળ કરીએ તો તો ચૌદશે સમાપ્તિવાળી પૂનમ હોવાથી એ વર્ગને હિસાબે પણ પૂર્ણિમાનીજ આરાધના થાય એટલે સમાપ્તિના સિદ્ધાન્તથી ચૌદશની આરાધનાને પૂર્ણિમાના ક્ષય વખતે નિરાધારજ રહેવું પડે.

(ऋ) પૂર્ણિમાના ક્ષયની વખતે ચૌદશને દિવસે આખો દિવસ પૂનમ મનાતી હતી અને ચૌદશનો ઉદય હતો છતાં ચૌદશ મનાતી ન હતી, અર્થાત્ તે ચૌદશ તેરશે મનાતી હતી તેને અંગેજ તપાગચ્છવાળાઓ પક્ખીના નામને સહન કરતા નથી એ પ્રતિબંધી ખરતરોએ શાસ્ત્રકારને આપી હતી.

પૂનમના ક્ષય વખતે ચૌદશમાં ચૌદશ પૂનમ ઉભયનું વિદ્યમાનપણું હોવાથી તે ઉભય પર્વતિથિ માનવાની હોત તો તે વાત તત્ત્વતરંગિણીમાં આગળ તેરસ ચૌદશની ચર્ચા વખતે, તામ્ર અને રત્નના દૃષ્ટાન્તથી ચર્ચાણી છે, ત્યાં જણાવાઇ હોત વળી એ રીતે પૂનમના ક્ષયે ચૌદશ ત્રાંબા જેવી અને પૂનમ જ

રત્ન જેવી રહે અને તેરસે તેરસનું નામ નહિ લેવાની માફક ચૌદશનું નામ લેવાનું પણ રહે નહિં. એ વાત આ વર્ગ અહિં કેમ યાદ નહિ કરતો હોય?

વૃદ્ધિની વખતે પણ પહેલી પૂનમ કે પહેલી અમાવાસ્યાએ પક્ખી કરવાનો જે ઓળંભો ખરતરોએ તપગચ્છવાળાને 'ઉત્સૂત્રખંડન' નામના ગ્રન્થમાં वृद्धौ पाक्षिकं क्रियते इदं किं? એમ કહીને આપ્યો છે તે જો ટીપ્પણાની પહેલી પૂનમ કે પહેલી અમાસે તપાગચ્છવાળાઓ वृद्धौ कार्या तथोत्तरा એ પ્રઘોષ ઓીજી વણત પ્રવર્તાવીને ચૌદશ નજ કરતા હોતતો ન જ આપત

વસ્તુતઃ આ મુદ્દો જ પૂનમ કે અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિ માટેનો નથી અને તે વર્ગે આ સ્થળે નિરર્થક જ વૃદ્ધિનો પ્રસંગ પણ ચર્ચ્યો છે.

શ્રી તત્ત્વતરંગીણિમાં ચાલેલું આ નત્તુળવાળું પ્રકરણ પૂનમના ક્ષયે પૂનમે ચૌદશ માનીને પૂનમે પક્ખી કરનાર ખરતરોના નિષેધ માટે છે.

ચૌદશની પર્વતિથિને સાચવવા માટે તત્ત્વતરંગિણી પૃષ્ઠ–૩માં જેમ 'ટીપ્પણાની ચૌદશના ક્ષયે ટીપણાની તેરમે તેરસનો ઉદય તેરસની સંજ્ઞાનું કારણ ન બન્યો અને ચૌદશની જ સંજ્ઞાનું કારણ બન્યો, તેમ પૂર્ણિમા પર્વતિથિના ક્ષય વખતે પૂર્ણિમા પર્વતિથિના બચાવ માટે ટીપ્પણાની ચૌદશનો ઉદય પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં ચૌદશનું કારણ ન બને પણ પૂર્ણિમાનું જ કારણ બને, તેમાં પ્રશ્ન જ રહેતો નથી

હવેથી આ વર્ગ જો ટીપ્પણાની જ ક્ષયવૃદ્ધિને પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં પણ કાયમ જ રાખવા માગે તોપણ એ ટીપ્પણા અનુસાર પણ એ વર્ગને પૂનમ કે અમાવાસ્યાના ક્ષયે પૂર્વતર અપર્વતિથિ તેરસને ઉત્તરની પર્વતિથિ ચૌદશની સંજ્ઞા અને ચૌદશને પૂનમ કે અમાસની સંજ્ઞા જ આપવી પડે તેમ છે.

જુઓ સં. ૨૦૦૦ની સાલના ચંડાશુચંડુ પંચાંગની [1]ફાગણ વદી અમાસના ક્ષયનું દૃષ્ટાન્ત, તે સ્થળે ટીપ્પણાકારે ફાગણ વદિ અમાસના ક્ષયે વદિ તેરસના દિને (વદિ ૧૪ નિયત) મહાશિવરાત્રિની અને ચૌદશને દિને ચૌદશને અમાસનીજ સંજ્ઞા આપી છે. શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છવાળાઓ પણ એ રીતના પર્વાન્તર પર્વના ક્ષયની વખતે એ રીતિએજ પૂર્વતર અપર્વ તિથિ તેરસને ચૌદશ અને ચૌદશને પૂનમની કે અમાસની સંજ્ઞા આપે છે.

ટીપ્પણાની પહેલી પૂનમ કે પહેલી અમાવાસ્યાએ ચૌદશ માનીને કરાતી

૧ ગુજરાતી મહા વદી અમાસ

એટલે કહેવું જોઈએ કે-વિરોધિ ગચ્છવાળાઓને જેટલી પૂર્વાચાર્યોના વચનની મગજમાં કંઇક પણ અસર હશે તેટલી પણ આ વર્ગના મગજમાં ન હોય, એ ન બનવાજોગ નથી.

(ઔ)[1] પૂર્ણિમાના ક્ષયની વખતે જો એ વર્ગના કહેવા પ્રમાણે ચતુર્દશી અને પૂર્ણિમા બન્ને પર્વતિથિઓનું એકજ દિવસે આરાધન કરી શકાતું હોત તો અનન્તરસ્થિત બે ત્રણ આદિ કલ્યાણકોના પ્રશ્નનો અવકાશજ નહોતો. તેમજ ઉત્તરમાં પણ શાસ્ત્રકારને उभयतः पाशारज्जुની આપત્તિ આપવાનો પણ પ્રસંગ ન હતો, એટલુંજ નહિ પરંતુ ગ્રન્થકારને તે સ્થળે 'કલ્યાણકનો આરાધક તપસ્યા કરનારજ હોય છે' એમ કહીને પૂર્ણિમા આદિ ફરજિયાત તિથિઓ કરતાં કલ્યાણકની મરજિયાત પર્વતિથિઓ માટેની આરાધના જુદી રીતે કરવાનું પણ કહેવું પડત નહિં. તેમજ એવા વખતે અનંતર દિવસે તપ કરી લેવો એમ ઉત્તર દેવો પડત નહિં. છતાં એમ કહ્યું છે તથા ઉત્તર આપ્યો છે **તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પૂનમના ક્ષયે તેઓ તેરશનો ક્ષય કરીને તેરશે. ચૌદશ ને ચૌદશે પૂનમ કરતા હતા**

અને તેથીજ કયા સુધી તિથિઓ ફેરવશો? એમ સામા પક્ષવાળાને ગ્રન્થકારની સામે આ પ્રશ્ન ઉભો કરવો પડ્યો. અર્થાત્ એક દિવસે નવા વર્ગની માફક અનેક પર્વોની આરાધના થતી હોત તો ન તો ખરતરોને ક્ર્યાનન્तर-स्थितासु द्वित्र्यादिकल्याणकतिथिषु० એમ જણાવીને ત્રણ કલ્યાણકોનો પ્રશ્ન કરવો પડત કે ન તો શાસ્ત્રકારને તેનો અનન્તર દિન લઇને તપ પૂરવાની વાત જણાવવી પડત.

(क) અષ્ટમી ચતુર્દશી આદિ-પર્વતિથિઓ કરતાં કલ્યાણકની પર્વતિથિઓનું ભિન્નપણું હવેજ નહીં માનનાર એ વર્ગ જો અન્તઃકરણથી સાચી રીતિએ આ પંક્તિઓને ઉકેલે તો તેને ફરજીયાત ચતુષ્પર્વીના અનુષ્ઠાન અને મરજીયાત કલ્યાણકપર્વોની આરાધનામાં કેટલું બધું પ્રબળ અંતર છે એ વાત સ્હેજે સમજી શકાય તેમ છે. એ વર્ગને આ વસ્તુ યથાર્થ સમજાઇ હોત તો તેઓ હવે 'જે શાસ્ત્ર અને તપાગચ્છની આચરણા વિરૂદ્ધ' કલ્યાણક તિથિઓના નામે ચતુષ્પર્વી તથા ષટ્પર્વી તિથિઓને ભેળી કરવાનું ભેળી આરાધવાનું અને ભેળી કહેવાનું કાર્ય કરે છે, પ્રરૂપે છે અને આચરે છે તે સ્વપ્ને પણ કરત, પ્રરૂપત કે આચરત નહિં.

(ख)[2] પૂર્ણિમાના ક્ષયે આ નવા વર્ગની માફક જો ગ્રન્થકારને ચૌદશને દિવસે બન્ને તિથિઓનું આરાધન થઇ ગયું એમ ગણવાનું હોત તો પછી ભેળી આવેલી

૧ રામચંદ્રસૂરિજીના પૃષ્ઠ ૧૬ પેરા ૩૩ના 'પૂનમના ક્ષયે...'ની સમાલોચના છે.
૧. રામચંદ્રસૂરિજીના પૃષ્ઠ ૧૭ પેરા ૩૭ ની સમાલોચના.

એટલે કહેવું જોઈએ કે-વિરોધિ ગચ્છવાળાઓને જેટલી પૂર્વાચાર્યોના વચનની મગજમાં કંઇક પણ અસર હશે તેટલી પણ આ વર્ગના મગજમાં ન હોય, એ ન બનવાજોગ નથી.

(ઔ)[1] પૂર્ણિમાના ક્ષયની વખતે જો એ વર્ગના કહેવા પ્રમાણે ચતુર્દશી અને પૂર્ણિમા બન્ને પર્વતિથિઓનું એકજ દિવસે આરાધન કરી શકાતું હોત તો અનન્તરસ્થિત એ ત્રણ આદિ કલ્યાણકોના પ્રશ્નનો અવકાશજ નહોતો તેમજ ઉત્તરમાં પણ શાસ્ત્રકારને उभयतः पाशारज्जुની આપત્તિ આપવાનો પણ પ્રસંગ ન હતો, એટલુંજ નહિ પરંતુ ગ્રન્થકારને તે સ્થળે 'કલ્યાણકનો આરાધક તપસ્યા કરનારજ હોય છે' એમ કહીને પૂર્ણિમા આદિ ફરજિયાત તિથિઓ કરતાં કલ્યાણકની મરજિયાત પર્વતિથિઓ માટેની આરાધના જુદી રીતે કરવાનું પણ કહેવું પડત નહિ. તેમજ એવા વખતે અનંતર દિવસે તપ કરી લેવો એમ ઉત્તર દેવો પડત નહિ. છતાં એમ કહ્યું છે તથા ઉત્તર આપ્યો છે **તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પૂનમના ક્ષયે તેઓ તેરશનો ક્ષય કરીને તેરશે . ચૌદશ ને ચૌદશે પૂનમ કરતા હતા**

અને તેથીજ ક્યાં સુધી તિથિઓ ફેરવશો ? એમ સામા પક્ષવાળાને ગ્રન્થકારની સામે આ પ્રશ્ન ઉભો કરવો પડયો. અર્થાત્ એક દિવસે નવા વર્ગની માફક અનેક પર્વોની આરાધના થતી હોત તો ન તો ખરતરોને कथमनन्तरस्थितासु द्वित्र्यादिकल्याणकतिथिषु० એમ જણાવીને ત્રણ કલ્યાણકોનો પ્રશ્ન કરવો પડત કે ન તો શાસ્ત્રકારને તેનો અનન્તર દિન લઇને તપ પૂરવાની વાત જણાવવી પડત.

(क) અષ્ટમી ચતુર્દશી આદિ-પર્વતિથિઓ કરતાં કલ્યાણકની પર્વતિથિઓનું ભિન્નપણું હવેજ નહીં માનનાર એ વર્ગ જો અન્તઃકરણથી સાચી રીતિએ આ પંકિતઓને ઉકેલે તો તેને ફરજીયાત ચતુષ્પર્વીના અનુષ્ઠાન અને મરજીયાત કલ્યાણકપર્વોની આરાધનામાં કેટલું બધું પ્રબળ અંતર છે એ વાત સ્હેજે સમજી શકાય તેમ છે. એ વર્ગને આ વસ્તુ યથાર્થ સમજાઇ હોત તો તેઓ હવે 'જે શાસ્ત્ર અને તપાગચ્છની આચરણા વિરૂદ્ધ' કલ્યાણક તિથિઓના નામે ચતુષ્પર્વી તથા ષટ્પર્વી તિથિઓને ભેળી કરવાનું ભેળી આરાધવાનું અને ભેળી કહેવાનું કાર્ય કરે છે, પ્રરૂપે છે અને આચરે છે તે સ્વપ્ને પણ કરત, પ્રરૂપત કે આચરત નહિ

(ग)[1] પૂર્ણિમાના ક્ષયે આ નવા વર્ગની માફક જો ગ્રન્થકારને ચૌદશને દિવસે બન્ને તિથિઓનું આરાધન થઇ ગયું એમ ગણવાનું હોત તો પછી ભેળી આવેલી

[1] રામચંદ્રસૂરિજીના પૃષ્ઠ ૬૬ પેરા ૩૩ ના 'પૂનમના ક્ષયે...'ની સમાલોચના છે.
[1] રામચંદ્રસૂરિજીના પૃષ્ઠ ૬૭ પેરા ૩૭ ની સમાલોચના.

વાસ્તવિક રીતિએ કોઇપણ પર્વની બાધા સિવાય શ્રીઉમાસ્વાતિવાચકજીના ક્ષયે પૂર્વા૦ ના પ્રઘોષની અર્ધજરતીય ન્યાયે અવગણના કરીને ખરતરોએ કરેલી પ્રવૃત્તિને અંગે આ સર્વ કથન છે. એ વાત ગ્રન્થકારે શરૂઆતથી જ કહેલી હોવા છતાં એ વર્ગના મગજમાં કેમ નથી આવી ? એ સમજવું સુજ્ઞોને માટે કઠણ નથી.

ચૌદશ[1] માનવામાં પૂનમના અનુષ્ઠાનના લોપની આપત્તિ કેમ નથી આપવામાં આવી અર્થાત્ ત્યાં મૃષાવાદની આપત્તિ કેમ નથી આપી ? એવું કહેવામાં એ વર્ગ શ્રી તત્ત્વતરંગિણીમાં એ સ્થળે 'પાક્ષિક પ્રકરણ શરૂ થયું છે' એ વાત કેમ ભૂલી ગયો ?

વળી અનુષ્ઠાન લોપ કરતાં પણ મૃષાભાષાનો મોટો દોષ છે એ વાત પાંચ મહાવ્રતધારી એ વર્ગ ન સમજી શકે એમ તો સંભવિત નથી.

વળી આ આખું વાક્ય એ તો સ્પષ્ટજ કરે છે કે-એક તિથિએ બે અનુષ્ઠાન નહીંજ થાય. જો આમજ છે તો પછી એ વર્ગને ચૌદશ પૂનમ કે ચૌદશ અમાવાસ્યા જેવી ફરજિયાત તિથિઓને એક દિવસે એકઠી માનવાની ધારણાઓ કઇ નજરે ઉકલવી હશે ?

એ વર્ગ પૂનમના દિવસે ખરતરો પક્ખી કરે તેમાં પણ પૂર્ણિમાના અનુષ્ઠાનનો સમાવેશ કરવા તૈયાર થાય છે. જ્યારે શાસ્ત્રકાર તો તે ચૌદશ પૂનમ બન્ને દિવસોએ બે ઉપવાસરૂપી છઠ્ઠ કરવાથી તે બંને પર્વતિથિની આરાધના થાય અને તે કરવી જ જોઇએ એમ ફરજ તરીકે જણાવે છે.

(ઓ) શ્રીઉમાસ્વાતિ વાચકજીના 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा'ના વચનને અનુસરીને જ શ્રી દેવસૂરિજીના પટ્ટકના આધારે શ્રી તપાગચ્છવાળાઓ પૂર્ણિમા ને અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ કરે તેમાં દોષનો લેશ પણ ન ગણાય. અને જો એમ ન ગણીએ તો ઉદયવાળી તેરસ છતાં ચતુર્દશીનો ક્ષય હોય તો તેરશનું નામ નહિ લેવામાં અને ચૌદશનું જ નામ લેવામાં સમ્મત થયેલા શાસ્ત્રકારને ખરતર ગચ્છવાળાઓ મૃષાવાદનો પ્રસંગ આપ્યા વગર રહે નહિ એમજ માનવું પડે. અર્થાત્ પૂર્વાચાર્યોએ પ્રવર્તાવેલા વ્યવહારને અંગે વ્યપદેશ કરનારાઓને માટે ખરતરગચ્છ સરખા વિરોધિઓએ પણ આરોપ, મૃષાવાદ જેવા દોષો આપવાની હિમ્મત નથી કરી ત્યારે એ વર્ગે કરનારના ઉપર દોષોના ડુંગર હડસાવવામાં બાકી રાખી નથી.

1 'પાક્ષિકનું અનુષ્ઠાન કહેનારને પૂર્ણિમાના અનુષ્ઠાનના વિલોપની આપત્તિ જણાવી નહિ' [આ પુસ્તક પૃ. ૧૧, પેરા ૩૧]ની આ સમાલોચના છે.

એટલે કહેવું જોઈએ કે–વિરોધિ ગચ્છવાળાઓને જેટલી પૂર્વાચાર્યોના વચનની મગજમાં કંઇક પણ અસર હશે તેટલી પણ આ વર્ગના મગજમાં ન હોય, એ ન બનવાજોગ નથી.

(ઔ)[1] પૂર્ણિમાના ક્ષયની વખતે જો એ વર્ગના કહેવા પ્રમાણે ચતુર્દશી અને પૂર્ણિમા બન્ને પર્વતિથિઓનું એકજ દિવસે આરાધન કરી શકાતું હોત તો અનન્તરસ્થિત બે ત્રણ આદિ કલ્યાણકોના પ્રશ્નનો અવકાશજ નહોતો. તેમજ ઉત્તરમાં પણ શાસ્ત્રકારને उभयतः पाशारज्जुની આપત્તિ આપવાનો પણ પ્રસંગ ન હતો, એટલુંજ નહિ પરંતુ ગ્રન્થકારને તે સ્થળે 'કલ્યાણકનો આરાધક તપસ્યા કરનારજ હોય છે' એમ કહીને પૂર્ણિમા આદિ ફરજિયાત તિથિઓ કરતાં કલ્યાણકની મરજિયાત પર્વતિથિઓ માટેની આરાધના જુદી રીતે કરવાનું પણ કહેવું પડત નહિ. તેમજ એવા વખતે અનંતર દિવસે તપ કરી લેવો એવું ઉત્તર દેવો પડત નહિ. છતાં એમ કહ્યું છે તથા ઉત્તર આપ્યો છે **તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પૂનમના ક્ષયે તેઓ તેરશનો ક્ષય કરીને તેરશે ચૌદશ ને ચૌદશે પૂનમ કરતા હતા.**

અને તેથીજ ક્યાં સુધી તિથિઓ ફેરવશો ? એમ સામા પક્ષવાળાને ગ્રન્થકારની સામે આ પ્રશ્ન ઉભો કરવો પડ્યો. અર્થાત્ એક દિવસે નવા વર્ગની માફક અનેક પર્વોની આરાધના થતી હોત તો ન તો ખરતરોને अथानन्तरस्थितासु द्वित्र्यादिकल्याणकतिथिषु० એમ જણાવીને ત્રણ કલ્યાણકોનો પ્રશ્ન કરવો પડત કે ન તો શાસ્ત્રકારને તેનો અનન્તર દિન લઇને તપ પૂરવાની વાત જણાવવી પડત.

(ક) અષ્ટમી ચતુર્દશી આદિ–પર્વતિથિઓ કરતાં કલ્યાણકની પર્વતિથિઓનું ભિન્નપણું હવેજ નહીં માનનાર એ વર્ગ જો અન્તઃકરણથી સાચી રીતિએ આ પંક્તિઓને ઉકેલે તો તેને ફરજીયાત ચતુષ્પર્વીના અનુષ્ઠાન અને મરજીયાત કલ્યાણકપર્વોની આરાધનામાં કેટલું બધું પ્રબળ અંતર છે એ વાત સ્હેજે સમજી શકાય તેમ છે. એ વર્ગને આ વસ્તુ યથાર્થ સમજાઇ હોત તો તેઓ હવે 'જે શાસ્ત્ર અને તપાગચ્છની આચરણા વિરુદ્ધ' કલ્યાણક તિથિઓના નામે ચતુષ્પર્વી તથા ષટ્પર્વી તિથિઓને ભેળી કરવાનું ભેળી આરાધવાનું અને ભેળી કહેવાનું કાર્ય કરે છે, પ્રરૂપે છે અને આચરે છે તે સ્વપ્ને પણ કરત, પ્રરૂપત કે આચરત નહિ

(ખ)[2] પૂર્ણિમાના ક્ષયે આ નવા વર્ગની માફક જો ગ્રન્થકારને ચૌદશને દિવસે બન્ને તિથિઓનું આરાધન થઇ ગયું એમ ગણવાનું હોત તો પછી ભેળી આવેલી

૧ રામચંદ્રસૂરિજીના પૃષ્ઠ ૧૬ પેરા ૩૩ ના 'પૂનમના ક્ષયે...'ની સમાલોચના જો.
૨. રામચંદ્રસૂરિજીના પૃષ્ઠ ૧૭ પેરા ૩૭ ની સમાલોચના.

પરતુ આપણે બન્ને (ખરતરગચ્છ અને તપગચ્છવાળા) ને માન્ય છે એ વાતને અંગીકાર કરીને પણ કોઇક (ખરતરગચ્છવાળા) ભ્રાંતિથી અગર પોતાની બુદ્ધિની મંદતાથી 'અષ્ટમીઆદિક પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે તો સપ્તમી આદિક અષ્ટમીઆદિ પર્વતિથિપણે લેવી, પણ ચૌદશના ક્ષયે તો આગળની પૂનમ (ચૌદશને પૂનમે પક્ખી તરીકે કહેવી, લેવી) એવી રીતે અર્ધજરતીયન્યાયને જે અનુસરે છે તેને આશ્રીને શાસ્ત્રકાર ઉત્તરાર્ધ કહે છે हीनमपि० ક્ષય પામેલી ચતુર્દશી એટલે પક્ખી પૂનમના દિવસે પ્રમાણ કરવી નહિં. કારણકે ખરતરો સાતમને દિવસે આઠમ કરવામાં ભોગ વિગેરે હેતુ આપે છે (માટે તેમને અહિં શાસ્ત્રકાર તેજ હેતુ દઇને કહે છે કે) પૂનમે ચૌદશના ભોગના ગંધનો પણ અભાવ છે. (માટે તમારાથી પૂનમે ચૌદશ થાય જ નહિં.)

પરંતુ ટીપ્પણાની તેરસને દિવસે જ ચૌદશ એટલે પાક્ષિક કરવું જોઇએ. દ્રષ્ટાન્તની સાથે જોડાએલી યુક્તિઓ આ ગ્રન્થમાં આગળ કહેવાશે. (ખરતર ગચ્છવાળાઓ ગ્રન્થકારે તેરસના દિવસે ચૌદશ માનવાનું જણાવ્યું તેથી શંકા કરે છે કે) ઉદયવાળી તિથિને માનવી અને ઉદય વગરની તિથિને ન માનવી એમ માનવાવાળા આપણે બન્ને છીએ. તો પછી (ટીપ્પણામાં જે તેરશના ઉદયવાળી) તેરશ છે છતાં તેનો (ટીપ્પણામાં જેનો ઉદય નથી કેમકે ક્ષીણ થયેલી છે તેથી તેવી) ચૌદશપણે સ્વીકાર કરવો યોગ્ય કેમ ગણાય ? ખરતર ગચ્છવાળાની આવી શંકાના ઉત્તરમાં શાસ્ત્રકાર કહે છે કે તેવા પ્રસંગે (ટીપ્પણામાં ચતુર્દશીનો ક્ષય હોય ત્યારે તે ટીપ્પણાની તેરશના દહાડે) તેરસનો વ્યપદેશ એટલે વ્યવહાર કે સંજ્ઞાનો પણ સંભવ નથી, તેથી (તેને તેરશ કહેવાય જ નહીં) પરંતુ પર્વતિથિ નિયત તપ ચૈત્યવન્દન સાધુવન્દન વિગેરે વિધિ કે જે પર્વતિથિને દિવસે ન કરવાથી પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે તેવી વિધિઓમાં (ટીપ્પણાની ઉદયવાળી તેરશ છતાં પણ તે આખો દિવસ) ચૌદશ જ છે એમ વ્યવહાર એટલે વ્યપદેશ થાય છે.

ઉપરનો પાઠ પ્રમાણિકપણાથી જોનાર સમજુ માણસ સ્વપ્ને પણ ટીપ્પણામાં

આપ્યા છે તેમાં છોડી દીધેલ ભાગ તત્ત્વતરંગિણી પૃષ્ઠ ૩ માં નીચે મુજબ છે.

एतच्चावयोरपि सम्मतमेव ॥ [अथैवमङ्गीकृत्यापि कश्चिद् भ्रान्त्या स्वमतिमान्द्याच्चाष्टम्यादितिथिक्षये सप्तम्यादिरूपा प्राचीना तिथिः चतुर्दशीक्षये चोत्तरा पञ्चदशी ग्राह्येत्येवंरूपमर्धजरतीयन्यायमनुसरति तमेवाधिकृत्योत्तरार्द्धमाह-'हीनमपि'] क्षीणमपि पाक्षिकं-चतुर्दशीलक्षणं पूर्णिमायां प्रमाणं न कार्यं, तत्र तद्भोगगन्धस्याप्यसंभवात्.) [किन्तु त्रयोदश्यामेवेत्यर्थः, दृष्टान्तनिबद्धा युक्तयश्चात्र पुरो वक्ष्यन्ते इति । नन्वौदयिकतिथिस्वीकारात्न्यतिथितिरस्कारप्रवणयोरावयोः कथं त्रयोदश्या अपि चतुर्दशीत्वेन स्वीकारो युक्त इति चेत्, सत्यं, तत्र त्रयोदशीति-व्यपदेशस्याप्यसंभवात्, किन्तु प्रायश्चित्तादिविधौ चतुर्दश्येवेति व्यपदिश्यमानत्वात्, यदुक्तं—

આવતા પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે પૂર્વની અપર્વતિથિના દિવસે તે અપર્વ તિથિનું સંઘમાં નામ લેવાનું કહેશે નહિ. નામ તો લેવાય જ નહિ પરંતુ તે આખો દિવસ (ટીપ્પણામાં ક્ષય પામેલી એવી) પર્વતિથિની સંજ્ઞા જ રાખવી પડે એમ માન્યા સિવાય કોઈપણ સુજ્ઞ પુરૂષ રહી શકે જ નહિ **આવી વિપરીત-સિદ્ધિ થવાના ભયથી એ વર્ગે અહિં અધુરો પાઠ આપીને ભ્રમ પેદા કરવાનો રસ્તો લીધો છે, પરંતુ તે ભ્રમનું પેદા થવું એ ભદ્રિક અજ્ઞાન વર્ગમાં જ બને.**

આ કરતાં પણ નંબર ૧૪નો પાઠ અને તેનું તાત્પર્ય બતાવવામાં તો એ વર્ગ કોઈપણ સાક્ષરને ન છાજે એવું જ વલણ લીધું છે. તેઓએ આપેલો એ પાઠ મુદ્રિત પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે છેઃ—

[1]न च प्राक् चतुर्दश्येवेत्युक्तम्, अत्र तु 'अवरावो' स्यनेन अपिशब्दादन्य-संज्ञाऽपि गृह्यते तत्कथं न विरोध इति वाच्यं, प्रायश्चित्तादिविधावित्युक्तत्वात्, गौणमुख्यभेदात् मुख्यतया चतुर्दश्या एव व्यपदेशो युक्त इत्यभिप्रायेण उक्तत्वाद्वा. (तत्त्व० पृष्ठ ३-४)

અર્થ:—ખરતર ગચ્છવાળાઓ તરફથી વિરોધ ઉઠાવવામાં આવે છે કે પહેલાં ઉપર તો (તમે) 'ચૌદશ જ' એમ (શ્રી સંઘમાં કહેવાય છે) એમ કહ્યું હતું (એટલે ટીપ્પણામાં જ્યારે ચૌદશનો ક્ષય હોય ત્યારે ટીપ્પણામાં આવેલી તેરશનો તેરશ તરીકેનો વ્યવહાર સંભવિત નથી, પરંતુ આખા સંઘમાં ચૌદશજ થાય છે. એવો વ્યવહાર છે.) પરંતુ અહિં તમારા કથનના પોષણ માટે તમોએ આપેલી ગાથામાં તો 'अवरावो' એ જગો પર કહેલા 'अपि' શબ્દથી બીજી પણ સંજ્ઞાવાળી તિથિ (એટલે તેરશની સંજ્ઞા પણ) ગ્રહણ થાય એટલે કે અહિં શાસ્ત્રકારને ખરતર-ગચ્છવાળા કહે છે કે–પહેલાં તેરશ નહીં કહેતાં ચૌદશજ કહેવાનું કહ્યું અને અને અહિં તો 'ચૌદશ પણ' કહેવાથી 'પણ' શબ્દથી કહેવાતી તેરશની પણ સંજ્ઞા રહે છે. માટે તમારા કથનનો તમને જ વિરોધ કેમ નહિ આવે ?' આવી રીતે (ખરતરગચ્છવાળાઓએ 'अपि' શબ્દથી તેરશની સંજ્ઞા આવવાથી વિરોધ આવે છે એમ જ્યારે શાસ્ત્રકારને જણાવ્યું છે ત્યારે તેમના ઉત્તરમાં શાસ્ત્રકાર કહે છે કે) અમે 'પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં' (તેરશ ન કહેવી પણ ચૌદશજ કહેવી) એમ કહેલું છે. માટે (માત્ર ચૌદશજ છે, એમ પ્રથમ કહેલા વચનને વિરોધ આવતો નથી.)

('तुष्यन्तु दुर्जनाः' એ ન્યાયે કદાચિત ખરતરની શંકા પ્રમાણે ગૌણપણે

---

૧ રામચંદ્રસૂરિજીએ 'चतुर्दश्या एव व्यपदेशो'ને બદલે 'चतुर्दश्या व्यपदेशो' જણાવેલ છે. આથી આ પાઠનો વાસ્તવિક અર્થ પણ અહિં આપ્યો છે. ને આની પછીથી રામચંદ્રસૂરિજીએ રજુ કરેલ પાઠ તેમના શબ્દોમાં ભાવાર્થ સાથે આપેલ છે.

તેરશ કહેવાનો વખત આવે તો પણ ગૌણપણાને કબુલ કરીને પણ શાસ્ત્રકાર ઉત્તર દે છે કે) વ્યવહારના જગતમાં 'ગોધૂમાङ्कुर'ન્યાયે મૂખ્ય અને ગૌણ એવા બે કારણો હોય છે, (તેમાં અંકુરને માટે જેમ મૂખ્યપણે કારણ ગોધૂમ અને ગૌણપણે કારણ પૃથ્વી, પાણી હવા, વિગેરે છે, છતાં કોઈપણ મનુષ્ય તેને પૃથ્વી-અંકુર, પાણીઅંકુર કે હવાઅંકુર કહી શકે નહિ પણ તેનું મૂખ્ય કારણ ગોધૂમ હોવાથી ગોધૂમઅંકુરજ કહે તેવી રીતે) અહિં ચૌદશના ક્ષયે તેરશમાં ચૌદશનું મૂખ્યપણું હોવાથી તે ટીપ્પણાની તેરશના દિવસે ચૌદશની પર્વતિથિનોજ વ્યવહાર થાય, (અર્થાત્ ગૌણપણે તેરશનો વ્યવહાર થાયજ નહિ) તેજ યોગ્ય છે (કારણ કે ગૌણનો વ્યવહારજ થતો નથી.) એ અભિપ્રાયે અમે તે દિવસે ચૌદશજ કહેવાય એમ કહેલું છે માટે (ટીપ્પણાની ચૌદશના ક્ષયની વખતે તેરસના દિવસે તેરશ ન કહેવી પણ ચૌદશજ કહેવી એમ જે કહેલું છે તેનો વિરોધ આવતો નથી.)

આવી રીતે ઉપરનો પાઠ સ્પષ્ટપણે 'ટીપ્પણામાં ચૌદશનો ક્ષય હોય ત્યારે તેરશને દિવસે ચૌદશનો નિશ્ચયં' જણાવે છે અને આખો દિવસ ચૌદશજ કહેવાનું નક્કી કરે છે. છતાં એ વર્ગ 'દિનકર' શબ્દને નિશાકર સમજવાની માફક નીચે પ્રમાણે ખોટો પાઠ આપીને તેણે આપેલ પૂરાવાના પાના નં. ૨૦ [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૮૪] માં ખોટું લખે છે.

['न च प्राक् चतुर्दश्येवेत्युक्तम्, अत्र तु 'अवराबी' इत्यनेन अपि शब्दा-दन्यसंज्ञाऽपि गृह्यते तत्कथं न विरोध इति वाच्यं, प्रायश्चित्तादिविधावित्युक्तत्वाद् गौणमुख्यभेदात् मुख्यतया चतुर्दश्या व्यपदेशो युक्त इत्यभिप्रायेणोक्तत्वाद्वा "]

[ઉપરના પાઠોમાં 'અન્યસંજ્ઞા પણ થાય છે અને ગૌણમુખ્ય ભેદથી મુખ્યતયા ચતુર્દશીનો વ્યપદેશ યોગ્ય છે ' એવાં જે સૂચનો કરવામાં આવ્યાં છે તેથી પણ એજ સિદ્ધ થાય છે કે પર્વતિથિના ક્ષયે તેની પૂર્વ તિથિનો ક્ષય કરી શકાયજ નહિ ઉલ્ટું જેનો ક્ષય ન હોય તેના ક્ષય કહેવો એ મૃષાવાદ છે. અહિં જે ક્ષીણ પર્વતિથિની પૂર્વની અપર્વ-તિથિનો વ્યપદેશ પણ થઇ શકે છે એવું સિદ્ધ કરવામાં આવ્યું તેથી ૧૩ મા મુદ્દાના સબંધમાં અમારૂં કેવું મંતવ્ય છે અને જે જૈન શાસ્ત્રાધારને સંમત છે કે નહિ તેનો ખુલાસો થઈજ જાય છે].

(એ રીતે એ વર્ગે પોતાના પુરાવામાં આપેલો પાઠ [ ] કૌંસમાં મૂકીને તેમજ તે પાઠનો તે વર્ગે કરેલો અર્થ પણ [ ] કૌંસમાં જણાવીને તે પ્રતિ કહેવું સાંપ્રત થાય છે કે)—

લિખિત અને મુદ્રિત બન્ને પ્રતોમાં 'चतुर्दश्या एव व्यपदेशो युक्तः' એવો સાફ પાઠ છે, છતાં એ વર્ગે પોતાના પરંપરાથી વિરુદ્ધ એવા આગ્રહને પોષવા માટે ઉપરના પાઠમાંથી 'एव कार' જાણીજોઈને કાઢી નાંખ્યો છે ! (કેવી સ્થિતિ ?) કેમકે તે પાઠથી તેરશને દિવસે

ચૌદશનોજ વ્યપદેશ (સંજ્ઞા) કરવો એવો સીધોઅર્થ થતો હોવાથી એવા વખતે તેરશ ચૌદશ ભેળા કરનાર એ વર્ગને ટીપ્પણાની તેરસને દિવસે તેરસ કહેવાનું સ્થાન ગૌણપણે પણ રહેતું નથી. ખાસ ધ્યાનમાં લેવા જેવી વાત છે કે—

૧ ટીપ્પણાની પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિની વખતે પૂર્વ કે પૂર્વતર તિથિને જે અપર્વતિથિ તરીકે ગણવામાં આવે છે તે ફરજીયાત પર્વતિથિની અપેક્ષાએ છે. અને તેથીજ કોઈપણ ચૌદશના ક્ષયે કોઈપણ તેરસની સંજ્ઞાનો અભાવ શાસ્ત્રકારોએ જણાવ્યો છે. અર્થાત્ ફરજિયાત પર્વતિથિઓના ક્ષય વખતે તેવી પર્વતિથિઓનું પરિસંખ્યાતપણું જાળવવા માટે પૂર્વની અપર્વ તિથિ (હોય છતાં) 'તે કલ્યાણકપર્વ જેવી મરજિયાત પર્વતિથિ હોય તો' તેની પણ સંજ્ઞાનો અભાવ શાસ્ત્રકારોએ જણાવ્યો છે.

૨ પર્વતિથિનો ટીપ્પણામાં ક્ષય હોય ત્યારે પૂર્વ તિથિનું નામ ન લેવું એ વાત એકલા તત્ત્વતરંગિણીકારજ કહે છે તેમ નહિં, પરંતુ આગમગ્રન્થમાં શ્રી. ચૂર્ણિકાર મહારાજ પણ અષાડ શુદી ૧૫ નો ક્ષય હોવા છતાં તે દિવસે અષાડ શુદ ૧૫ના નામેજ જણાવે છે, નહિ કે ચૌદશના નામે કે ચૌદશ પૂનમના નામે જણાવે છે. એ વર્ગના પુરાવા પાઠ-૧૫-૧૬.

'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा અગર वृद्धौ ग्राह्या तथोत्तरा'

સ્પષ્ટીકરણ-૧૫-૧૬

જિનશાસ્ત્રને માનનાર મનુષ્ય આરાધનાની કર્તવ્યતા હંમેશને માટે માનનારો હોય છે એટલે તિથિની માફક આરાધના માટે પરિસંખ્યાતની જરૂર હોયજ નહીં.

જો આરાધનાની પરિસંખ્યા હોયજ નહિ તો ટીપ્પણાની પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે થતા 'તિથિની અધિકતા ટાળવાના આ વૃદ્ધૌ૦ ના નિયમ અનુસાર આરાધનાની અધિકતા ટાળવામાટે નિયમ કરવાનો તો હોય જ ક્યાંથી ?

એટલે કહેવું જોઇએ કે **આ વાક્ય આરાધના (તપ, પૌષધ, બ્રહ્મચર્ય)નો અધિકાર ટાળવા માટે નથી, પણ પરિસંખ્યાત એવી પર્વતિથિઓની અધિકતા ટાળવા માટે જ છે.** પ્રાયશ્ચિત્ત લાયક પર્વતિથિનું પરિસંખ્યાતપણું હોવાથી પર્વતિથિઓની 'ન્યૂનતાની માફક' અધિકતા શાસ્ત્રકારોને ઇષ્ટ ન હોય તે સ્વાભાવિક છે.

લૌકિક પંચાંગ પ્રમાણે જ પર્વતિથિ માનવા જતાં અષ્ટમી આદિ પર્વ-

તિથિઓ તેમાં બેવડી આવે તે વખત પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં તિથિનું પૂર્ણ-પણું બાધિત થાય, માટે वृद्धौ कार्या० વાકયથી પર્વતિથિનું નિયમન શાસ્ત્રકાર જણાવે છે કે 'લૌકિક પંચાંગમાં જ્યારે પર્વતિથિની અધિકતા, બે દિવસ રહેવાવાળી એક નામની બે પર્વતિથિઓ હોય ત્યારે બીજા સૂર્ય-વાળી તિથિને જ (પર્વતિથિપણે) કરવી અગર લેવી.'

આ સ્પષ્ટતાથી સ્પષ્ટ છે કે–ટીપ્પણાની પહેલી આઠમ અગર પહેલી ચૌદશ વિગેરેમાંથી આઠમ ચૌદશપણું નિષિદ્ધ છે, અને આઠમ પહેલાની અગર ચૌદશ પહેલાની તિથિ 'સાતમ અગર તેરશ જ હોય' એ પણ તેટલું જ નક્કી છે. માટે **શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છની સમાચારી મુજબ ટીપ્પણામાં અષ્ટમી, ચતુર્દશી આદિની વૃદ્ધિ આવે ત્યારે જે બે સાતમ અથવા બે તેરસ કરવામાં આવે છે, તે વ્યાજબી છે; અને તે વિધિ તપને કરવાવાળો તો સમજ્યા માન્યા વગર રહેશે નહિં.**

[એ વર્ગના પુરાવા પાઠ–૧૬–૧૭

१६ अथ च वृद्धौ या तिथिराराध्या तामाह-

१७ संपूर्णत्ति य काउं० (श्री तत्त्व० मु. पृ. १२. आ पुस्तक पृ. ८९)]

સ્પષ્ટીકરણ–૧૬–૧૭

अथ च वृद्धौ या तिथिराराध्या तामाह—

એ પાઠ તથા संपूर्णत्ति य काउं જુદ્દીપ તત્ત્વ૦ ગાથા. ૧૭ની ટીકા ભરમાં 'आराध्या' શબ્દ તરફ નજર રાખનાર મનુષ્ય સ્હેજે સમજી શકે કે–'आराध्या' **શબ્દથી 'તે દિવસે આરાધના કરવી' એવો અર્થ જે એ વર્ગ કરે છે તે બની શકે તેવો નથી. પરંતુ 'આરાધવા યોગ્ય તિથિ અર્થાત્ પર્વતિથિ', એમ અર્થ લેવો તે સુસંગત છે,** એટલે કે આઠમ ચૌદશ આદિનો ક્ષય હોય ત્યારે અષ્ટમી કે ચતુર્દશી કઇ ? તે વાત જ ગ્રન્થકારે आराध्या શબ્દથી નક્કી જણાવી છે.

આ પાઠમાં તિથિનું બેવડાપણું જણાવતાં જે [1]'एकादिन्यूनाधिकविंशत्युत्तरशत० ના પાઠથી' એકાદિથી અધિક ૧૨૦ ઘડી પ્રમાણ તિથિપણું આપત્તિ તરીકે કહેવામાં આવેલું છે તે ઉપરથી એ વાત માનવી જોઇશે કે ૬૦ ઘડીથી ઓછી તિથિ તો મનાય જ નહિ.

આ અર્થ સ્પષ્ટ છે કે—એક દિવસે બે તિથિ માનવાનું કહેવું તે જેમ ઉદયના સિદ્ધાંતથી વિરૂદ્ધ અને જુઠું છે. તેમ આ વાકયથી પણ વિરૂદ્ધ રીતે તિથિના માનને વ્યવહારથી ખંડન કરનારૂં છે.

ખરતરગચ્છવાળાઓએ ટીપ્પણાની પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે આ 'पक्खिय-चाउमासिय अट्ठमी पंचमीकल्लाणगातिहिसु तयपूयाए उदयगतिहि अणुयरमूसापि

[1] આ પદ 'संपूर्णत्ति' આ ગાથાની ટીકામાં આવેલ છે.

घेतव्वा न बहुतरभूत्ता वि इयरा। जयाय पक्खियाइ पव्वतिही पडइ तया पुव्वतिही चेव तब्भुत्तिबहुला पच्चक्खाणपूयाइसु घिप्पइ न उत्तरा। तब्भोगे गंधस्स वि अभावाओ। पव्वतिहिवुड्ढीए पुण पढमा चेव पमाणं संपुण्णत्ति काउं ॥६॥[1]

'વિધિપ્રપા' મુદ્રિત પૃ. ૧૧૮ વિગેરે પાઠથી તિથિ માનવામાં 'સંપૂર્ણ' અને 'ભોગ'ની વાતો લાવીને વૃદ્ધિ વખતે પહેલી તિથિને 'સંપૂર્ણ'ના બ્હાને તેમજ ઘણા ભોગના બ્હાને ખરતરોએ આરાધવા જણાવ્યું ત્યારે તત્ત્વતરંગિણીશાસ્ત્રકારે પણ તેની પ્રતિબંદી (એનો હવાલો એને સોંપવો) તરીકે તે વૃદ્ધિ તિથિની સંપૂર્ણતાની બીજે દિવસેજ 'અન્ય તિથિઓના દ્રષ્ટાન્તથી' સિદ્ધ કરીને ઉત્તરની તિથિનેજ પર્વતિથિ તરીકે માનવાનું—આરાધ્ય તિથિ તરીકે માનવાનું સાબીત કર્યું છે. **શાસ્ત્રકારો ખરતરોની સાથે ચર્ચા કરતાં બે ચૌદશ વિગેરે જે લખે છે તે ટીપ્પણાની અપેક્ષાએ છે,** ખારતરગચ્છવાળાઓ તેવા વખતે પહેલે દિવસે પર્વતિથિપણું માનીને આરાધવાનું રાખે છે તેના નિષેધને માટે **अथ वृद्धौ**નો પાઠ છે. એટલે વૃદ્ધિ વખતે પહેલી તિથિમાં તે પર્વતિથિપણું માનીને તેને આરાધવાના નિષેધ માટે (આ વચન) છે, પરંતુ એથી તે વધેલી તિથિમાં તપગચ્છવાળાઓ જે અપર્વતિથિનો વ્યપદેશ કરે છે તેનો નિષેધ થતોજ નથી અને તેથી તેવા વખતે બન્ને દિવસ પર્વતિથિના નામે બોલવું તે કોઈ વાતે સંગત નથી.

આ સ્થાને સમાપ્તિને, ઉદયના સૂચક તરીકેના તિથિપણાની કારણતામાં લીધો છે અને તેથી અષ્ટમી આદિકના ક્ષયની વખતે સપ્તમી આદિનો ઉદયજ સમાપ્તિ સૂચક હોવાથી તે આખો દિવસ અષ્ટમી ન માનીને માત્ર તે સપ્તમીમાં અષ્ટમીની આરાધના કરવી, તે અપ્રમાણ કેમ ન ગણવી?

क्षये पूर्वा॰ ના અર્થથી તિથિની વિધાયકતા કરે તેને તો અષ્ટમીનોજ ઉદય ગણવાનો છે, પરંતુ એ પદાર્દ્ધનો અર્થ 'પૂર્વની તિથિમાં આરાધના કરવી' એવો કરનારને તો તે આખો દિવસ સપ્તમીપણેજ માને છૂટકો છે. અને તેમ થતાં તે દિવસે અષ્ટમીની આરાધના કરે તેને તો આરોપ મૃષાવાદ વિગેરે દોષ લાગવા સાથે અજ્ઞાનતાનો ડુંગર પણ માથે લેવો પડે.

૧ **अथ च वृद्धौ॰** એ પાઠથી તત્ત્વતરંગિણીકારના વખતમાં પર્વતિથિની વૃદ્ધિ બોલાતી હતી એમ જે રામચંદ્રસૂરિજી મહારાજ જણાવે છે તેના સંબંધમાં સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ પાઠનો અર્થ જણાવતાં જણાવે છે કે ખરતરગચ્છવાળાઓએ સંપૂર્ણ અને ભોગના બાને 'पव्वतिहि वुड्ढीए पुण पढमा चेव पमाणं' જણાવ્યું તેમને ભોગ અને સંપૂર્ણતાના બીજા દાખલાઓ આપી પર્વતિથિની વૃદ્ધિએ ઉત્તર તિથિજ પર્વતિથિ કહેવાય તે સાબીત કરી આપ્યું છે અને તેમાં 'अथ च वृद्धौ' વિગેરે જે લખ્યું તે ટિપ્પણાની અપેક્ષાએ છે નહિં કે જૈનશાસનની સમાચારીની અપેક્ષાએ.

ગ્રન્થકારે तत्तिथित्वेन० પાઠવડે એક દિવસે બે તિથિની સમાપ્તિ કહી હોય તો પણ ત્યાં ઉદયયુક્ત તિથિનીજ મુખ્યત્વે સમાપ્તિ ગણી છે. અને તેથી આઠમ આદિના ક્ષયે 'આચાર્યો'ના વચનોથી વિરૂદ્ધપણે વર્તીને પણ ટિપ્પણાની સાતમને દિવસે સાતમ આદિકને ગણીને ફરી વળી આઠમની સમાપ્તિને આગળ કરે તે મનુષ્ય આ ગ્રન્થના રહસ્યને સમજ્યોજ નથી એમ સ્પષ્ટપણે કહી શકાય

तिहिवाए० ની ગાથા એક દિવસે એકજ 'તિથિસંજ્ઞા' રાખવાનું નક્કી કરે છે અને તેથીજ શાસ્ત્રકારે ચૌદશના ક્ષયની ચર્ચા વખતે તd૦ પૃ૦ ૩માં 'त्रयोदशीति व्यपदेशस्याऽप्यसंभवात्' તેરશની સંજ્ઞાનો અભાવજ છે એમ કહીને 'किन्तु प्रायश्चित्तादिविधौ चतुर्दश्येवेति व्यपदिश्यमानत्वात्' ચૌદશનીજ સંજ્ઞા થાય છે એમજ સાફ જણાવ્યું છે અને તેથીજ શાસ્ત્રકારે અહિં આગળ 'तत्तिथित्वेन' એમ નહિ કહેતાં तत्तिथित्वेनैव એમ કહ્યું છે એટલે ક્ષય વખતે ઉદયના સિદ્ધાંતને બાધ કરીને ક્ષીણ એવી પર્વતિથિની સંજ્ઞા નક્કી કરેલી છે છે એમ એ વાતથી અહીં સૂચવે છે.

એ વર્ગના પુરાવા પાઠ-૧૯

क्षये पूर्वा०

સ્પષ્ટીકરણ-૧૯

આ શ્લોકાર્થ, ક્ષીણ પર્વતિથિના વખતે પહેલી અપર્વ તિથિને પર્વપણે માનવાનું વિધાન કરે છે, અને વૃદ્ધિને વખતે ઉત્તરની તિથિને માનવાનો નિયમ કરે છે. આમ હોવાછતાં તેનો સપ્તમી વિભક્તિથી અર્થ કરનારા અને આરાધનાપદ ઘુસાડનારા તો આકાશકુસુમનોજ આધાર લે છે

એ વર્ગના પુરાવા પાઠ-૨૦.

नहि हीनत्वं नाम तिथेर्नाशः (प्रव० परीक्षा पृ. ४१३ આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૬૫)

सूर्योदयद्वयस्पर्शिनी तिथिर्वृद्धेत्युच्यते०(प्रव० परीक्षा पृ ४०८ આ પુ.પૃ.૬૫-૬૬)

સ્પષ્ટીકરણ-૨૦.

ભોગની અપેક્ષાએ તિથિનો નાશ ન કહેવાય, પરંતુ ઉદયના આધારે તિથિને માનનારઆટે તો તિથિનો ઉદય ન હોય તે દિવસે તિથિનો નાશ કહેવાય વળી શાસ્ત્રકારોએ ટિપ્પણામાં પર્વતિથિનો ક્ષય છતાં પણ પૂર્વ અપર્વને દિવસે તે ક્ષીણ પર્વતિથિની સંજ્ઞા કાયમ કરેલી છે. છતાં જેઓ તે દિવસે આખો અહોરાત્ર પર્વતિથિની સંજ્ઞા ન માને અને તે પર્વતિથિની આરાધના કરે તેઓ પર્વતિથિના નામે ઠગ છે એટલુંજ નહિ પણ

પૂનમ અને અમાવાસ્યા જેવી ફરજિયાત અને સ્વતંત્ર તિથિઓને ચૌદશની સાથે (તે તે તિથિઓના ક્ષયની વખતે) એકઠી કરી નાંખનાર એ વર્ગ તો બાર તિથિની જગોએ અગિઆર તિથિનો માનનાર થઇ પર્વતિથિનો બાધક બને છે એવા પર્વતિથિને બાધક થનાર વર્ગથી ચમકવું જોઇએ નહિ.

જો ટીપ્પણામાં પર્વતિથિની થયેલી વૃદ્ધિને વખતે એ બન્ને તિથિઓ પર્વના અવયવ તરીકે માન્ય હોય તો (સામાન્ય રીતે ચોવીસ (૨૪) કલાક સુધી તિથિની [1]આરાધના ગણાએલી છે. એ રીતે) આ નવોવર્ગ એ અવયવરૂપ બન્ને દિવસ તે તિથિની તે ૪૮ કલાક આરાધના કેમ કરતો નથી? વૃદ્ધિ વખતે બન્ને દિવસે તે તિથિના અવયવ માનનારે તો ૪૮ કલાકની આરાધના રાખવી જોઈએ અને તે ન રાખે તો તેનાજ હીસાબે એ વર્ગ તિથિના એક અવયવને લોપનારો થાય.

[1]ખરતરગચ્છવાળાઓ તેવી વૃદ્ધિ વખતે પહેલે દિવસે સંપૂર્ણ 'તિથિ' માને છે અને બીજે દીવસે સુદ્દલ તિથિપણું માનતા નથી, જેથી તેનામાટે બીજે દિવસે અવયવપણું કહેવું તે સંભવિત નથી. અને આ નવાવર્ગમાટે અસંભવિત નથી.

એ વર્ગના પુરાવા પાઠ-૨૧.

वुड्ढे पढमोऽवयवो नपुंसओ निश्चयनामकओ इ०

(પ્રવચન પરીક્ષા મુદ્રિત પૃ. ૪૦૮-૪૦૯ આ પુસ્તક રા૦ પક્ષ૦ પેરા ૬૯)

સ્પષ્ટીકરણ-૨૧

ખરતરગચ્છવાળાઓ માસ અને તિથિ-વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પહેલા માસ અને પહેલી તિથિને કાર્ય કરનાર તરીકે માને છે તેથી તેના અંગે ગ્રન્થકાર તરફથી તિથિની વૃદ્ધિને વખતે પહેલી તિથિને તથા માસની વૃદ્ધિ વખતે પહેલા માસને નપુંસક તરીકે સાબીત કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છવાળાઓ પહેલા માસ અને પહેલી તિથિને 'તેના કાર્ય કરનાર' તરીકે માનતાજ નથી, તેમાં

૧ ખરતરગચ્છવાળા ટિપ્પણામાં પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય તો પહેલા દિવસને પર્વતિથિ માને છે અને બીજા દીવસે પર્વતિથિપણું માનતા નથી. આથી પર્વતિથિના બે અવયવ તેમને પણ થતા નથી પરંતુ રામચંદ્રસૂરિજી મહારાજ પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે પહેલી તિથિને પ્રથમ અવયવ અને બીજી તિથિને બીજો અવયવ માને છે. અને આ રીતે એક તિથિના બે અવયવ માન્યા છતા એકને પર્વકાર્યથી વંચિત રાખે છે. આવીરીતે અવયવ તરીકે માનનાર કોઈપણ ગચ્છ આજસુધી નથી.

પણ તેવી નપુંસકતિથિને સર્વકાર્યને માટે નપુંસક કહેવી હોત તો પ્રવચન-પરીક્ષાના તે પાઠમાંના 'तत्कज्ज०' તે વાકયમાં 'तत्' શબ્દ આપતજ નહિ. એટલે સ્પષ્ટ થાય છે કે શાસ્ત્રકાર તેવી તિથિ કે માસને તેને પોતાના કાર્ય માટેજ નપુંસક કહે છે. એટલે અન્યકાર્યમાટે-'અન્ય કે તેનાથી ચઢીયાતું ાય કરવાને માટે' તે પ્રથમ પર્વતિથિ અને પ્રથમ માસને નપુંસક ગણનાર મનુષ્ય શાસ્ત્રકારે આપેલા હેતુના 'तत्' શબ્દને કયાં મેલતો હશે? કેમ મેલતો હશે? તે તો સમર્થો જ જાણી શકે. આસો વદી બે અમાસ વખતે તો એ વર્ગ પણ તેણે માનેલી નપુંસક એવી પહેલી અમાસેજ વાર્ષિક પર્વરૂપ દિવાળી પર્વ કરે છે છતાં પણ પહેલી તિથિ દરેક કાર્યોમાટે નપુંસક ગણનાર એ વર્ગને શું કહેવું?

"તિથિની અધિકતામાં સૂર્યોદયની અધિકતા સ્પષ્ટપણે લીધી છે. અને માસવૃદ્ધિમાં કારણરૂપે કાળની અધિકતા લીધી છે." એ વસ્તુને સમજનાર મનુષ્ય કોઈ દિવસ માસવૃદ્ધિને તિથિની વૃદ્ધિના સરખાપણામાં ગણી શકે નહિ કેમકે એકમાં (તિથિ-વૃદ્ધિમાં) સૂર્યના ઉદયની અધિકતા કારણ છે ત્યારે બીજામાં (માસવૃદ્ધિમાં) સૂર્યના ઉદયની ન્યૂનતા એ કારણ છે

વળી એ વર્ગ ટીપ્પણામા પર્યુષણા પર્વને અંગે ભાદરવા માસમાં શુદિ ચોથ સુધીમા એકમથી માંડીને કોઈપણ તિથિનો ક્ષય હોય અને શ્રાવણ અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિ હોય તો પહેલી અમાવાસ્યા કે જે તેવર્ગને નપુંસક તિથિ છે તે અમાવાસ્યાને દિવસે આવતો કલ્પધરનો મહાન પર્વદિવસ એ વર્ગ તે દિવસે શી રીતે કરી શકે?

આ પ્રકરણ ટીપ્પણામાં ચૌદશનો ક્ષય હોય ત્યારે નવા ખરતરો પોતાના આચાર્યોના ચૌદશના ક્ષયે તેરસે ચૌદશ કરવાનાં 'जयाय पक्खिवाइ पव्वतिही पडइ तया पुव्वतिही तब्भुत्तिवहुला पच्चक्खाणपूयाइसु घिप्पइ न उत्तरा' (વિધિપ્રપા સુ પૃ. ૧૧૮) એ વચનથી વિરૂદ્ધ થઈને પણ પૂનમે પૂનમ માનીને ચૌદશની ક્રિયા કરે છે તેના નિષેધને અંગે હોઈને અત્રે, શાસ્ત્રકારે લોગવિગેરે હેતુઓ તપાગચ્છવાળાને નહી સમ્મત છતાં આપ્યા છે ... પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે તે ખરતરો પહેલી તિથિનેજ પર્વતિથિપણે ગણતા હતા, તેના નિષેધનેમાટે ...ી સાથે તે બાબતની ચર્ચા કરતાં અનેક ગ્રન્થકારોએ પહેલી તિથિ અને પહેલો માસ નિરર્થક જણાવવા તેને આપેલું જે નપુંસકપણું છે તે માત્ર ખરતરોના નિરાસ પુરતુંજ છે.

નાસ્તિકોની સામા જીવની સિદ્ધિ કરતી વખતે જેમ સ્તનાભિલાષ વિગેરે હેતુઓ આપવામાં આવે, પરંતુ તેથી જેમ સિદ્ધ જીવતું જીવપણું આસ્તિકોને સામાન્ય હોતું નથી તેમ આ પણ છે. એમ વિજ્ઞપુરૂષો સ્હેજે સમજી શકે, અને તેથી શ્રીદેવસૂરતપાગચ્છવાળાને બે અષ્ટમી બે ચતુર્દશી બે પૂનમ કે બે અમાવાસ્યા માનવી થતી હતી એમ સમજવું નિરર્થક બને.

વસ્તુતઃ **ટીપ્પણાની તિથિ કે માસની વૃદ્ધિ વખતે જેઓ (ખરતરો) પ્રથમા તિથિ કે પ્રથમ માસને સંપૂર્ણ તથા આરાધ્ય માને છે તેને માટે જ આ અધિકાર છે** અને તેથી તે અધિકાર શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છની 'ટીપ્પણાની પર્વતિથિની હાનિ કે વૃદ્ધિ વખતે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ તિથિની હાનિ–વૃદ્ધિ કરવાની' પ્રમાણિકરીતિને જરાએ બાધક નથી.

તિથિ કે માસની વૃદ્ધિ વખતે પહેલી તિથિ કે પહેલા માસના માનને કાર્યસાધક માનનારા ખરતરોને માટે આ અવયવતા સિદ્ધ છે પણ તેથી જો બે માસ અને અવયવતાનો સ્વીકાર થાય તો સમાપ્તિનું વચન અન્ત્યપ્રદેશી નિહ્નવ જેવું નથી?

(શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છવાળાઓને તો 'પંચાંગમાં પૂનમ અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે તેરસની વૃદ્ધિ થાય છે' અને તેથી ટીપ્પણાની તે પહેલી અમાવાસ્યાએ ચૌદશ આવે અને તેથી કલ્પધરનો દિવસ પણ તે ચૌદશે જ થાય છે, પરંતુ એ બે અમાવાસ્યાવાળો વર્ગ પહેલી અમાવાસ્યાને નપુંસક માને એને અંગે તેને તો આ કલ્પધરનો વિરોધ જરૂર આવે)

શાસ્ત્રકારોએ તે માસ અને તે તે તિથિના નામને આશ્રયિને થતા કાર્યને અંગે નપુંસકપણું સ્પષ્ટ જણાવેલું છે એટલે 'અન્યના'-**અન્યમાસ અને અન્યતિથિના નામના કાર્યકરવાનો બાધ આવતો નથી. અને તેથી ટીપ્પણાની પહેલી પૂનમ કે અમાવાસ્યાએ ચૌદશના પાક્ષિક પ્રતિક્રમણના કાર્યને કરનારાઓ કોઈ દોષના ભાગી થતા નથી. આ વસ્તુ નહિ સમજનારો એ વર્ગ બીજું શું સમજીને આ ગાથા કે પાઠ આરાધકવર્ગની સામે આગળ કરતો હશે?**

ગ્રન્થકાર મહાપુરૂષે ઉત્તરતિથિના અવયવનું પરંપરાથી સાધકપણું કહ્યું છે, તો પછી આ વર્ગે પણ તે સાધકતા માનવીજ જોઈએ. આ વર્ગ શ્રીદેવસૂર ગચ્છની પરંપરાનો હોવા છતાં હવે તે વર્ગ સાધકતા ન માને અને કેટલીય સદીઓથી ચાલી આવેલી સુવિશુદ્ધ પરંપરાને ઉઠાવનારો થાય એ ઓછા ખેદનો વિષય નથી.

જેવીરીતે પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વની તિથિના ક્ષયની વખતે

શાસ્ત્રકારો સ્થાને સ્થાને સંજ્ઞાની પરાવર્ત્તિ જણાવે છે, તેવીરીતે માસના નામની પરાવર્તિ જણાવતા હોય તેવો કોઇપણ પાઠ એ વર્ગે હજુ સુધી રજુ કરેલો નથી, क्षये पूर्वा० એ પર્વાર્દ્ધતિથિને માટે છે, નહિ કે માસને માટે.

એ વર્ગના પૂરાવા પાઠ ૨૨

यत्कृत्यं प्रतिमासं नामग्राहं नियतकृत्यं०

(પ્રવચન પરીક્ષા સુ પૃ. ૪૧૦-૪૧૧, આ પુસ્તક શા૦ પ્રક્ષ૦ પેરા ૭૬)

સ્પષ્ટીકરણ-૨૨

જેવી રીતે એ વર્ગે થી तत्त्व०માં 'तस्य नामाऽपि न सह्यते।' એ પાઠથી કહેવાયેલા પાક્ષિકના નામને નહિ સહન કરવાના અધિકારમાં શાસ્ત્રકારે ટીપ્પણાની ચૌદશના ક્ષયે ટીપ્પણાની તેરસે ચૌદશ માનેલી હોવાથી, तत्त्वतरं० માંના 'तस्यापि' એ પાઠથી 'ક્ષીણ એવી પણ પૂનમનું અમારે તો ચૌદશે આરાધન થયું જ છે' એમ જણાવતાં ચૌદશના દિવસે ક્ષીણ પૂનમનીજ માત્ર વિશેષતા જણાવવા તે પાઠમાં अपि શબ્દ કહેલો છે, છતાં તે વર્ગે એ વાત નહિ માનીને અને 'द्वयोरपि विद्यमानत्वेन' એ 'હેતુ' અને 'तस्या अपि' આપેલ સાધ્યમાં હેતુ અને સાધ્યની ઐક્યતા થઇ જાય તેનો પણ વિચાર કર્યાવિના 'अपि' શબ્દથી જો પૂનમ સાથે ચૌદશ લઇ લીધી છે, તો પછી પ્રવચનપરીક્ષાના આ પાઠમાં જે 'द्वितीया अपि' એમ કહ્યું છે, એટલે શું આ 'अपि' શબ્દથી પહેલી ચૌદશ વિગેરે ખરતરો માને છે, તે આ વર્ગ યોગ્ય માનશે ખરો ! (वस्तुतः द्वितीयाऽधिकर्त्तव्या છે).

એ વર્ગના પુરાવા પાઠ-૨૩-૨૪

क्षये पूर्वा तिथिर्ग्राह्या० [આ પુસ્તક શા૦ પક્ષ૦ પેરા ૮૮]

સ્પષ્ટીકરણ ૨૩-૨૪

એ પ્રઘોષ ખરતરની ચર્ચાના પ્રકરણ સિવાય ભોગ અને સમાપ્તિને સ્પર્શતોજ નથી. જો ભોગ અને સમાપ્તિને કબુલ કરવા જાય તો નવમી દ્વાદશી આદિના ક્ષયપ્રસંગે અષ્ટમી એકાદશી આદિનું અપલાપ્ય થાય.

વસ્તુતઃ આ પ્રઘોષ પહેલી આપર્વ તિથિનો નિષેધ કરી તેને સ્થાને પર્વતિથિને કાયમ રાખવા માટે અને વૃદ્ધિને વખતે પહેલીમાંથી પર્વપણું કાઢી નાખવા માટે છે.

([1]વૃદ્ધિના વખતે પહેલે દિવસે ઉદય, બે ગણતરી અને સમાપ્તિ એ ત્રણે રહેલા છે, બે પહેલે દિવસે સમાપ્તિ ન ગણાય તો તિથિની વૃદ્ધિજ કહેવાય નહિ.)

---

૧ વૃદ્ધિની વખતે પ્રાચીનતિથિના ઉદય ભોગ અને સમાપ્તિને આધિનેજ પ્રથમાતિથિનો વ્યપદેશ અને તેજપ્રમાણે દ્વિતીયાતિથિનો વ્યપદેશ કરાય છે. પરંતુ પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે 'વૃદ્ધૌ કાર્યા'ના પ્રઘોષથી દ્વિતીયા તિથિનેજ ઔદયિકી માની છે.

એ વર્ગના પુરાવા પાઠ-૨૫

અથ તિથીનાં હાની વૃદ્ધૌ ચ...'जं जा जंमि' त्ति...तत्तिथित्वेन स्वीकार्यः

(मु. तत्वतरं. पृ. १२, આ પુસ્તક શા૦ પક્ષ૦ પેરા૦ ૮૯)

સ્પષ્ટીકરણ-૨૫

આ પ્રકરણ એક દિવસે એકજ તિથિ ચોવીસ કલાકમાટે નક્કી કરવાનું કહે છે એટલે એક દિવસે બે તિથિ કહેનાર અને આરાધનાર જેમ પરંપરાનો લોપ કરે છે તેમ શાસ્ત્રનો પણ લોપક ઠરે. એ વર્ગના પુરાવા પાઠ-૨૬

तथा वर्षमध्येऽश्विनचैत्रचातुर्मासिकवार्षिकाष्टाह्निकाचतुर्मासिक ત્રય૦

(धर्मसंग्रह मुद्रित पृ. २३९, આ પુસ્તક શા૦ પક્ષ૦ પેરા ૯૧)

સ્પષ્ટીકરણ-૨૬

જૈનશાસ્ત્ર અને જૈનધર્મના રીવાજને સમજનાર મનુષ્ય તો અષ્ટમી ચતુર્દશીઆદિને ફરજિયાત તિથિ તરીકે સમજી શકે, અને કલ્યાણકાદિ તિથિઓને મરજિયાત તિથિ તરીકે સમજી શકે, જો કે બંને તિથિને પર્વતિથિનું નામ અપાય છે પણ તેમાં આરાધના વિષયક તારતમ્યતા રહેલી છે અને તે એકે એક દિવસે ઘણા કલ્યાણકોની પર્વતા હોય છે. પરંતુ ફરજિયાત તિથિઓ એક દિવસે ઘણી હોતી નથી. વળી કલ્યાણકતિથિઓની હાનિ-વૃદ્ધિને અંગે ૩-૪ તિથિ સુધી પાછળ ઘટવધ કરતા જવાનું સાંપ્રદાયિક જે વિધાન છે તે ફરજિયાત પર્વતિથિને સ્પર્શતું નથી.

એ વર્ગના પુરાવા પાઠ-૨૭

आराध्यत्वे च पञ्चदशी कल्याणकतिथ्योरपि अविशेषः

(तत्त्व० मु. गाथा ४ नी वृत्ति આ પુસ્તક શા૦ પક્ષ૦ પેરા ૯૭)

સ્પષ્ટીકરણ-૨૭

મનુષ્યત્વ એ આર્ય અને અનાર્યમાં અવિશિષ્ટ હોય તેથી આર્ય અનાર્ય જેમ સરખા ન થાય, તેમ ફરજિયાત અને મરજિયાત પર્વતિથિઓ આરાધ્ય હોય તેથી બન્ને સરખી તો નજ કહેવાય. અષ્ટમી ચતુર્દશી પૂનમ અને અમાવાસ્યા એ ફરજિયાત આરાધ્ય તિથિઓ છે.

એ વર્ગના પુરાવા પાઠ ૨૮-૨૯.

पर्वतिथिपालनं च महाफलं शुभायुर्बन्धहेतुत्वादिना० ॥२८॥

बीआपञ्चमी० ॥२९॥ (શ્રાદ્ધવિધિ 'પ્રકાશ' ૩ પર્વતિથિ પ્રકરણ પૃ. ૧૫૨ આ પુસ્તક શા૦ પક્ષ૦ પેરા ૧૦૦-૧૦૨)

સ્પષ્ટીકરણ ૨૮-૨૯

તે આઠમ આદિ તિથિઓ તો આઠે પ્રકારના કર્મના શુભપણાના- અને

ગુણના ઉપાદાનના કારણભૂત છે. અને તેથી સુયગડાંગ આદિ સૂત્રોમાં જગો જગોપર તેનીજ આરાધનાનો ઉલ્લેખ છે. એટલે બીજ વિગેરેને પરભવના આયુષ્યના હેતુ તરીકે જો ગણાવે તો તેમાં પૂનમ જેવી ફરજિયાત તિથિઓ તેની લેળી થતી નથી.

(આયુષ્યબન્ધને માટે કોઈપણ માસ, તિથિ, કલાક, મિનિટ, કે સમય સુદ્ધાં નિયત નથી. એટલે આયુષ્યબંધની આ વાત પ્રાયિક છે, અને તેથી રયણસેહરી વિગેરેમાં એ વાતમાં પ્રાયઃ શબ્દ મેલ્યો છે. એટલુંજ નહીં, પરન્તુ ત્યાં શ્રુતતિથિઓ જણાવી છે. પૂર્ણિમા વિગેરે ચારિત્ર તિથિઓ છે અને તેથી બીજ વિગેરેના કરતાં ઘણીજ ઉંચા નંબરની તિથિ છે. આચારોપદેશમાં આયુષ્યના બીજા ત્રીજા ભાગ પરભવના આયુષ્યનો બન્ધ જણાવીને તેને તિથિની સાથે જોડેલો છે એટલે આયુષ્ય બન્ધની માત્ર ઘટનાજ છે, અને તેથીજ પર્વ તિથિએજ આયુષ્ય બંધાય અને બીજી તિથિએ ન બંધાય એમ કોઇ સુજ્ઞ કહી શકે નહિ. વળી તે ત્રીજા ભાગની ઘટના કર્મગ્રાસની અપેક્ષાએ હોઈને તિથિની હાનિવૃદ્ધિ વખતે તો તે ઘટનાને સ્થાન રહેજ નહીં.

એ વર્ગના પુરાવા પાઠ ૩૦

लौकिकटिप्पनाभिप्रायेण दीक्षोपस्थापनादिषु०

(વિચારામૃતસંગ્રહ મુ. પૃ. ૧૬ આ પુસ્તક ર૦ પક્ષ૦ પેરા ૧૦૬)

સ્પષ્ટીકરણ પાઠ ૩૦

જો કે શ્રી દેવસૂર ગચ્છમાં વર્તમાન સમયે તિથિઓ પણ ચંડાશુચંડુ લૌકિક પંચાંગને આધારે સંસ્કાર કરવા પૂર્વક લેવાય છે, પરંતુ એવર્ગનો આપેલો વિચારામૃતસંગ્રહનો પાઠ પ્રસ્તુત તિથિ સંજ્ઞા અને આરાધનાને માટે આપવો તે વ્યર્થ છે.

એ વર્ગના પુરાવા પાઠ ૩૧

अत एव लौकिके लोकोत्तरे च टिप्पनकव्यवहारप्रवृत्तिरपि प्रतिपदादि०

(પ્રવચનપરીક્ષા મુદ્રિત પૃ. ૧૯૦ આ પુસ્તક ર૦ પક્ષ૦ પેરા ૧૦૮)

यत्तु जैनटिप्पनकानुसारेण श्रावण० (પ્રવચનપરીક્ષા મુદ્રિત પૃ. ૪૪૧ આ પુસ્તક ર૦ પક્ષ૦ પેરા ૧૦૯)

સ્પષ્ટીકરણ ૩૧

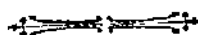
સંસ્કાર કર્યા વગર જો લૌકિક ટીપ્પણું માનવામાં આવે તો उदयंमि जा तिहि० तिथिश्च० તેમજ क्षये पूर्वा० વિગેરે વાક્યોને તિલાંજલિ દેવી જોઈએ. એટલુંજ નહીં પરંતુ પંચાંગમાં જ્યારથી તિથિનો આરંભ થાય અને જ્યાં સુધી તે તિથિનો ભોગવટો રહે તે કાળમાંજ, એ વર્ગે તે તિથિની આરાધના કરવી જોઇએ.

(એમ કાર્તિક પૂનમનો ક્ષય હોય ત્યારે ટીપ્પણામાં તે ક્ષીણ પૂનમના સવારના પડિક્કમણાનો સૂર્યોદય પહેલાનો વખત પૂર્ણિમાનો હોય નહિ, એટલે તે વખતે અગર તેની નજીકના વખતને પૂનમ માનીને પૂનમની યાત્રા કરનારો લૌકિક પંચાંગને માને છે એમ કહી શકાય નહીં.)

વળી-શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છવાળાઓ તો પૂર્ણિમાના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય કરતા હોવાથી તેઓએ તે આ મુદ્દાને આકાશકુસુમ જેવોજ ગણ્યો છે, પરંતુ એ નવા વર્ગને દરેક વર્ષે ચોમાસી પડિક્કમણું કર્યા પછી કરાતી પૂનમની જે યાત્રા તે પોતાના નવા માર્ગને લીધે ચોમાસી પ્રતિક્રમણ કર્યા પહેલાંજ કરવી પડે. **વાસ્તવિક રીતિએ તો આ મુદ્દાને અને ચાલુ ચર્ચાને કંઈજ સંબંધ નથી.**

પર્વતિથિની સંજ્ઞાને અંગે શાસ્ત્રકારોએ પ્રભાતના પચ્ચક્ખાણનો વખતજ સૂર્યને સ્પર્શનારો લીધો છે. હવે જો સંજ્ઞાને અંગે ઉદય-ભોગ અને સમાપ્તિ-એ ત્રણ લેવામાં આવે તો અપર્વના ઉદયે પર્વ ન થઇ શકે અને તે દિવસે જો પર્વતિથિને અંગે ભોગ અને સમાપ્તિની બળવત્તરતા ગણવામાં આવે તો પર્વાનન્તર અપર્વ તિથિના ક્ષયની વખતે પર્વતિથિના ક્ષયનીજ આપત્તિ થાય અને જો ક્ષયે પૂર્વાના વચનને આગળ કરવામાં આવે તો પછી ક્ષય-વૃદ્ધિ વખતે આચાર્ય ભગવન્તના વચનો અને તેમની પરંપરાનેજ આગળ કરવાનું તત્ત્વ રહે. જો તેમ થાય તો પછી કઈ સદીઓથી ચાલતી પરંપરા પ્રમાણે પર્વતિથિ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિના હાનિ-વૃદ્ધિના પ્રસંગે જે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ-તિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ કરાય છે તે સ્વરસથી કબુલ કરવી જોઈએ.

મુદ્દામાં તિથિ સંજ્ઞા નક્કી કરવાનું જણાવાયું છે અને મતભેદ પણ તિથિસંજ્ઞાને અંગે છે. તિથિદિન અને આરાધનાને અંગે મતભેદ જ ક્યાં છે?

ઉપસંહાર

પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ માનનારાઓએ તેમની માન્યતા મુજબ (મોકલેલ પુરાવાથી) નીચેના મુદ્દા સાબિત કરવા ઘટે છતાં સાબીત કર્યા નથી.

૧ શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છની સામાચારી કરનારાઓ, ટીપ્પણામાં જ્યારે પર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિ હોય ત્યારે પૂર્વ કે પૂર્વતર તિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ નથી કરતા અને હોતા કરતા.

૨ પોતે શ્રી દેવસૂરની સામાચારી કરનારી પરંપરામાં નથી.

૩ પર્વતિથિની આરાધના તરીકે પર્વતિથિ ઓછી થાય અગર અધિક થાય એ બન્નેમાં દોષ નથી.
૪ સૂર્યોદયવાળી તિથિના વ્યવહારસાથે અનુદયવાળી તિથિનો પણ વ્યવહાર કરાય.
૫ ચૌદશ સાથે પૂનમ કે અમાવાસ્યાનું સંલગ્નપણું જરૂરી નથી.
૬ પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં તિથિની સંજ્ઞાનો ક્ષય થાય અગર વધે તે વ્યાજબી છે.
૭ ચૌદશ આદિની સંજ્ઞાએ પક્ખી આદિની વ્યવસ્થા કરેલી છે છતાં તિથિની પરાવૃત્તિ તિથિ થાય છે અને તેરશ અને ત્રીજની તિથિની સંજ્ઞા માનીને પક્ખી ચોમાસી સંવચ્છરી કર્યા છતાં તિથિનું પરાવર્ત્તન નથી.

શ્રી દેવસૂર ગચ્છની સમાચારીવાળાઓને ટીપ્પણામાં જ્યારે પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિની હાનિ કે વૃદ્ધિ આવે ત્યારે જે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ તિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ સાબિત કરવાની છે તે સાબીત થઇ છે.

૧ ચૌદશના ક્ષયે તેરશે તેરશ કહેવાય નહીં પણ ચૌદશજ કહેવાય એ વિગેરે પાઠોથી તેમજ અષ્ટમી આદિની વૃદ્ધિ વખતે એકનેજ ઔદયિકી-એકજ પર્વતિથિ ગણવા જણાવ્યું છે એ વિગેરે પાઠોથી એક પર્વની હાનિ-વૃદ્ધિએ પૂર્વ અપર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ સાબિત થઇ છે.
૨ પર્વાનન્તર પર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિની વખતે શ્રી હીરસૂરિજીના 'त्रयोदशीचतुर्दश्यो' એ દ્વિવચનવાળા પાઠ વિગેરેથી પૂર્વતર અપર્વતિથિની હાનિ તેમજ પહેલી પૂનમે ખરતર તરફથી 'वृद्धौ पाक्षिकं क्रियते इदं किं?' એ પાઠથી અપાયેલો ઓલંભો, શ્રી દેવસૂરપટ્ટક આદિ પાઠોથી પર્વાનન્તર પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પૂર્વતર અપર્વતિથિની વૃદ્ધિ કરવાનું સાબીત થયું છે.
૩ અનેક પુરૂષ પરંપરાએ ચાલેલો જે રિવાજ હોય તેને શાસ્ત્રકારો જીતકલ્પ કહે છે. અને તેને આગમ કથિત અનુષ્ઠાનોની માફકજ પ્રમાણ ગણવામાં આવે છે તે જીતકલ્પથી અવ્યાહતપણે, ટીપ્પણામાં જ્યારે પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વની હાનિ કે વૃદ્ધિ આવે છે ત્યારે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વતિથિનીજ હાનિવૃદ્ધિ થાય છે એ વાત સાબીત કરવામાં આવી છે.
૪ લૌકિક ટીપ્પણામાં પણ એવા અવસરે પૂર્વતર અપર્વને પર્વની સંજ્ઞા અપાય છે. એ વાત પણ વિ. સં. ૨૦૦૦ની સાલના ચંડાશુચંડુ પંચાગમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ ફાગણ વદ અમાસના ક્ષયે ફાગણ વદી ૧૩ ને આપેલ મહાશિવરાત્રિની સંજ્ઞાથી તથા ચૌદશને આપેલી અમાસની સંજ્ઞા જણાવીને સાબીત કરવામાં આવી છે.

જૈન આગમશાસ્ત્રોમાં પૂર્ણિમાના ક્ષયે પણ તે દિવસે પૂનમ કહેલીજ છે. અને તત્ત્વતરંગિણી આદિ ચર્ચાગ્રન્થમાં પણ એજ

વાતનું સાફ સમર્થન છે. તાણી તૂણીને પણ ચર્ચા ગ્રન્થોમાંથીજ કહેવાતા પણ પાઠો આપનાર એ વર્ગ જો આપેલ આગમશાસ્ત્રોના પાઠોને માને તોજ તેઓ એવા ચર્ચાગ્રન્થો પણ સીધા લગાવી શકે.

તા. ૫-૧-૪૩ આનંદસાગર દઃ પોતે.

[આ પ્રમાણે લિખિત ચર્ચામાં આચાર્ય રામચંદ્ર સૂરિજીએ પોતાના સ્વપક્ષ સ્થાપનમાં જે શાસ્ત્ર પાઠો રજુ કર્યા હતા તેની પૂ. આચાર્ય સાગરાનંદ સૂરીશ્વરજી મહારાજે કરેલ સમાલોચના સંપૂર્ણ.]

પરપક્ષ ખંડન-૩

[આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના સ્વપક્ષસ્થાપનામાં રજુ થયેલ ૨૫ મુદ્દાના વિવરણની પૂ. આચાર્યશ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજે કરેલી સમાલોચના.]

શ્રી ગૌતમસ્વામિને નમ:

શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ સમક્ષ રજુ થયેલો મુસદ્દો અને એ ઠરાવને અંગે નવા વર્ગે આપેલા ૨૫ મુદ્દા ઉપરનો

સંક્ષિપ્ત જવાબ.

શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ સમક્ષ રજુ થયેલ-ઘડાયેલો મૂળ મુસદ્દો

'પર્વતિથિની આરાધનાને અંગે, ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાં જ્યારે પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિનો ક્ષય હોય કે વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પર્વની તિથિની કે પર્વાનન્તર પર્વની તિથિનો ક્ષય કે વૃદ્ધિ બાબતમાં જૈનશાસ્ત્રના આધારે કઈ તિથિને પર્વતિથિ તરીકે કહેવી અને માનવી."

આ મુસદ્દા ઉપર નવા વર્ગના ૨૫ મુદ્દાના વિવરણ ઉપરનું શીર્ષક લખાણ પૃષ્ઠ ૩૬ [1]પેરા-૧

"તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" સંબંધી મન્તવ્ય ભેદને અંગેના નિર્ણય

૧. આચાર્ય સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીએ કરેલ સમાલોચનામાં રજુ થયેલ પેરા પૃ. ૩૬ થી છપાયેલ રામચંદ્રસૂરિજીના નિરૂપણમાં ૧-૨ નંબરો દ્વારા પેરગ્રાફો જણાવ્યા છે. જ્યાં અમારા મુકેલા પેરગ્રાફ નંબર અને સમાલોચનાના નંબરમાં ફેર હશે ત્યાં ટિપ્પણમાં તે નંબરો આપ્યા છે જેથી વાંચકને સરળતા થાય.

માટે અમોએ તારવેલા ૨૫ મુદ્દાઓ પૈકીનો પહેલો મુદ્દો—

પેરા–૧ ની સમાલોચના

ખરીરીતે શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ અને એ વર્ગ વચ્ચે તિથિદિન અને પર્વારાધન એ બે સંબંધી મંતવ્યભેદ નથી.

"શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ અને નવો વર્ગ" એ બન્ને "તિથિદિન" અને "પર્વારાધન" માને જ છે. ભેદ માત્ર ત્યાંજ છે કે "ટીપ્પણામાં આવતી પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિના હાનિ–વૃદ્ધિ પ્રસંગે કયે દિવસે તે પર્વતિથિની સંજ્ઞા કરવી અને તે પછી તે પર્વતિથિને માનવી" મુદ્દો પણ એજવાત નક્કી કરવાનું જણાવે છે.

પેરા–૨ ની સામાલોચના

એ વર્ગનો પ્રથમ મુદ્દો હાનિ–વૃદ્ધિના પ્રસંગ વગરનો અને હાનિ–વૃદ્ધિ પ્રસંગના અપવાદથી બાધિત થયેલ હોવાથી શેઠશ્રી કસ્તુરભાઇ સમક્ષ થયેલ મુસદ્દાની મર્યાદાથી બહાર છે. કારણકે એ વર્ગે તેમના પ્રથમ મુદ્દામાં હાનિ વૃદ્ધિનો મુદ્દલ પ્રસંગ બતાવ્યોજ નથી.

અમે મૂળ ૨૫ મુદ્દાની સમાલોચના અને તેમણે પોતાના મુદ્દાના સમર્થનમાં–(વિવરણમાં) આપેલા પાઠોની સમાલોચના કરી ગયા છીએ.

છતાં તેમનું વિવરણ કે જે એકજ વાતનું ઘણીવાર પુનરાવર્ત્તન કરે છે, અને શાસ્ત્રપાઠના અર્થથી રહિત અને વાસ્તવિક અર્થથી વિરૂદ્ધ એવા માત્ર ભાવને જણાવે છે. તેમજ પોતાના મંતવ્યને સમર્થન આપનાર એક પણ શાસ્ત્રીય પાઠ કે પરંપરાને સાબિત કરી શક્યું નથી, તે બતાવવા એ વર્ગના વિવરણની (નિરૂપણની) અમે કાંઇક સમાલોચના રજુ કરીએ છીએ.

એ વર્ગે પોતાના વિવરણમાં પ્રથમ મુદ્દાનું સમર્થન કરતાં અગાઉ શરૂઆતના (લખેલાં) [1]પાના–૭–૮ સુધી પોતાનું મંતવ્ય કે જે શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છની સમાચારીથી અને શાસ્ત્રપાઠોની વિરૂદ્ધ છે. અને જેને ખોટી રીતના પ્રમાણની છાયા આપીને રજુ કર્યું છે. જ્યારે શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છની સામાચારી પ્રમાણેનું મંતવ્ય રજુ કરતાં જે જાહેર અને વાસ્તવિક પ્રમાણો છે, તેની છાયા સરખી પણ એ વર્ગે બતાવી નથી. માટે સાત પાના સુધીનું ઉપોદ્ઘાતનું લખાણ કોઈ પણ સુજ્ઞ મનુષ્યે વાસ્તવિક છે એમ ન માનવું જોઈએ. વળી તે કરેલો અંધેર એ વર્ગ પુનરૂક્તિરૂપે આગળ રજુ કરવાનું જણાવે છે તેથી પણ પાના

[1] આ ગ્રન્થ ગ૦ પક્ષ૦ પૃ૪ ૩૧–૪૧ પેરા ૭ સુધી.

–૭ સુધીનો એ વર્ગે કરેલો સંગ્રહ શાસ્ત્રાધારથી નિરપેક્ષ હોવાથી અહિં લક્ષ્યમાં લેવા યોગ્ય નથી. તથા શરૂઆતના સાત પાના સુધી જ્યાં જ્યાં પર એ વર્ગે મારી માન્યતાને મારા (આ. સાગરાનન્દ....ના) મંતવ્ય તરીકે જણાવે છે તે મારૂં મંતવ્ય નથી, પણ આખા દેવસૂરસંઘનું મન્તવ્ય છે. અને એઓનું પણ સં. ૧૯૯૧ સુધી એજ મંતવ્ય હતું.

આથી અમે અમારે માટે 'દેવસૂર સંઘ' કે 'તપાગચ્છ' આપીએ છીએ અને એમને માટે આમે 'એવર્ગ' એ રીતે લખીએ છીએ.

પેરા–૩ નાની સમાલોચના

પેરા ત્રણમાં પ્રથમ સુદી ઉપસ્થિત કરવાનાં એ વર્ગે જે કારણો બતાવ્યાં છે તે પણ બરાબર નથી. કારણકે પ્રથમ સુદીજ મંતવ્યભેદની ચર્ચાના વિષયની બહાર છે, અને અમો તો શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છની સામાચારી મુજબ અસલથી સેંકડો વર્ષથી જે રીતે થતું હતું તે રીતે જ થાય છે ને કરીએ છીએ. ખરી રીતે પ્રથમ સુદી પર્વ કે પર્વાનન્તર પર્વતિથિના ક્ષય-વૃદ્ધિ પ્રસંગે અપવાદને નહિ સમજવાથીજ ઉત્પન્ન થવા પામ્યો છે.

પેરા–૪ની સમાલોચના

પેરા ચારમાં જણાવેલી વાત બરાબર નથી. કારણકે તેમણે જે મુખ્ય મુખ્ય બીનાઓ સંગ્રહિત કરી છે, તે બીનાઓમાં પણ જે વસ્તુ **અમે શાસ્ત્રાધારે અને પરંપરાએ માનીએ છીએ, તેને મચડીને અને ભ્રમ ઉત્પન્ન કરે તેવી રીતે રજુ કરી છે જે તટસ્થ નિરૂપકને વસ્તુ સ્થિતિનો સરળતાથી અભ્યાસ થવા દેવામાં આડી દીવાલ રૂપે છે.**

જેમકે તે વર્ગે તેમના વિવરણમાં પૃષ્ઠ ૩ [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૩૭] પેરા ૬ પેટા પેરા–૩માં 'સામાપક્ષે ૦૦૦૦ સાગરાનંદ ૦૦૦નું આ વિષયમાં એવું મંતવ્ય છે કે'– એમ જે લખ્યું છે તે બરાબર નથી. કારણકે ઉપર જણાવ્યા મુજબ અમારૂં મંતવ્ય કે આચરણ જે છે તે કાંઈ તે વર્ગની માફક સ્વતંત્ર નવું મંતવ્ય કે નવા આચરણરૂપ નથી પરંતુ શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છની પરંપરામાં અસલથી ચાલતું આવેલું અને ચાલે છે તેજ છે. તેમજ એ વર્ગે પણ સં. ૧૯૯૧ સુધી એ પ્રમાણેજ આચરેલું છે તે મંતવ્ય છે. મારા તરફથી તો ફક્ત તેનું અહિં માત્ર પ્રતિપાદનજ થાય છે.

પેરા–૫ ની સમાલોચના

પેરા પાંચમાં જણાવવામાં આવ્યું છે 'પુનરૂક્તિઓ વધી જવા પામે.... ટાળી શકાય' એ પણ બરાબર નથી. કારણકે **પુનરૂક્તિ ટાળવા શરૂઆતના સાત પાનાં રોક્યાં છતાં એ વર્ગના વિવરણમાં પુનરુક્તિ અસ્પષ્ટતા**

અને પુરાવા વિનાના કલ્પિત વિધાનો તો તેમના તેમજ રહેવા પામ્યાં છે જે અમે પ્રસંગે જણાવીશું.

પૃ. ૩૭ પેરા-૬ ની સમાલોચના.

પેરા ૬ માં જણાવેલ વિગત બરાબર નથી. કારણકે તે પક્ષનો હેતુ વિગત જણાવવાનો નથી. પરંતુ વિગતના બ્હાને **'શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ સામાચારી મુજબ સેંકડો વર્ષથી અવિચ્છિન્ન રીતે આચરણા કરનાર અમારી રીતિને ઉલટી રીતે રજુ કરીને પોતાને આગળ જે વસ્તુ રજુ કરવી છે તેને માટે ભૂમિકા તૈયાર કરવાનો છે.'**

પેરા ૬ પેટા પેરા-૧ ની સમાલોચના.

'ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાં......

એ પેરા ૬ ના પેટા પેરા ૧ માં જણાવેલી વિગત સત્યથી વેગળી છે.

તેઓ ટીપ્પણામાં નોમના ક્ષયે સૂર્યોદયને સ્પર્શનારી અષ્ટમી હોવા છતાં ભોગ સમાપ્તિવાળી નોમનો પણ વ્યપદેશ (ટીપ્પણાની આઠમના ક્ષયે સાતમ આઠમની પેઠે) આઠમ નોમ કહીને સ્વીકારે છે, તે વસ્તુ **'શ્રી દેવસૂરગચ્છ સમાચારીવાળાઓને જૈનશાસ્ત્ર અને પરંપરા મુજબ' માન્ય રહી શકે તેવો કોઇ પણ આધાર એ વર્ગ આજ સુધી આપી શકેલ નથી.** તેમ એ વર્ગે આ વિવરણમાં પણ આપ્યો નથી,

શાસ્ત્રકારોએ અને તપાગચ્છ સમાચારીવાળાઓએ પર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિ-વખતે અનુક્રમે જે પૂર્વની અપર્વતિથિના વ્યપદેશનો અભાવ અને પૂર્વતિથિમાં પર્વતિથિપણાના વ્યપદેશનો અભાવ ગણ્યો છે, તે તે તિથિ કે પર્વતિથિના ઉદયના અપ્રમાણને લઇને ગણ્યો છે. એટલે ભોગ સમાપ્તિના નામે કોઇપણ જગ્યાએ તપાગચ્છ શાસ્ત્રકારોએ અને તેની સમાચારીવાળાઓએ ભોગ અને સમાપ્તિની માન્યતાનો ગંધ સરખો પણ લીધો નથી.

આથી સ્પષ્ટ સમજાશે કે **એ વર્ગને આ પ્રકારના શ્રી. દેવસૂર તપાગચ્છના અને તેવર્ગના મંતવ્યભેદનો ખ્યાલ હોવા છતાં એ વર્ગે પોતાના વિવરણમાં** -'ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાં જ્યાં સુધી × × × × × × × × કશોજ ભેદ પડતો નથી.' તે વાક્ય ઇરાદાપૂર્વક ભ્રમ ઉત્પન્ન કરવા રજુ કર્યું છે. તેવુંજ બીજે લગભગ દરેક ઠેકાણે બનવા પામ્યું છે.

[આ પુસ્તક પૃ. ૩૭-૩૮] **પેરા ૬ પેટા પેરા ૨-૩ સમાલોચના.**

પેરા ૬ ના પેટા પેરા ૨-૩નું લખાણ પણ સત્ય નથી.

તેમાનું લખાણ શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ સામાચારીને અનુસરનારા એવા મારાનામે ખોટી રીતે રજુ કર્યું છે અર્થાત્ **આ ચર્ચા વિષે હું જે કંઈ માનું છું અને આચરૂં છું તે મારો મત કે આચરણા નથી. પણ**

શ્રી. તપાગચ્છાધિપતિ શ્રી વિજયદેવસૂરિજીની માન્યતા અને આચરણા છે. છતાં તેઓ દરેક બાબતમાં મારી માન્યતા તરીકે ખોટીરીતે જણાવે છે,

[આ પુસ્તક પૃ. ૩૮] પેટા પેરા ત્રણમાં એ વર્ગ જણાવે છે કે—

"સામાપક્ષે ૦૦૦૦ સાગરાનંદ સૂરિજીનું આ વિષયમાં એવું મંતવ્ય છે કે 'આઠમના ક્ષયના બદલામાં સાતમનો ક્ષય કરવો તે દિવસે જે સાતમપણું છે તેને ઉડાવી દઈને માત્ર આઠમપણું કાયમજ કરવું, અને તે પછીજ તે દિવસે અષ્ટમીની આરાધના કરવી.' વિગેરે વિગેરે.

એ વર્ગનું એમ કહેવું તે સત્ય નથી. કારણકે એ વર્ગે લખ્યું તેમ અમે તિથિસંબંધી કોઇ વાત નિર્ધાર કહેતા કે માનતા નથી. પણ શાસ્ત્રાજ્ઞા મુજબના **ક્ષયે પૂર્વા૦** ના વાકયાધારે સંસ્કારપૂર્વક માનીએ છીએ, આજ્ઞા મુજબનો સંસ્કાર કર્યા વગર ટીપ્પણામાં જણાવેલ વાતને સિદ્ધ ગણીને એ વર્ગ તરફથી વિવરણમાં જે કહેવામાં આવ્યું છે તે જૈન શાસ્ત્રકારોએ કહેલા સંસ્કારની અપેક્ષાએ જુદું અને વિરોધિ છે. જેમ ટીપ્પણામાં ચૌદશનો ક્ષય હોય ત્યારે તત્ત્વતરંગિણીના 'तत्र त्रयोदशीति व्यपदेशस्याऽप्यसंभवात् किन्तु प्रायश्चित्तादिविधौ चतुर्दश्येवेति व्यपदिश्यमानत्वात्' વિગેરે કથનથી શાસ્ત્રકારોએ તેરશને દિવસે તેરશ કહેવીજ નહિ, પરંતુ ચૌદશજ કહેવી એવો (ક્ષયે પૂર્વા૦ નિયમ અનુસાર સંસ્કાર કરવામાટે) સ્પષ્ટ આદેશ કર્યો છે. તેમ તેજરીતિ આઠમ આદિના ક્ષયે એકજ સરખી ઘટે છે. **ટીપ્પણાની આઠમના ક્ષયે સાતમે આઠમનીજ સંજ્ઞા કરવાને બદલે તે દિવસે 'સાતમપણું છે સાતમપણું હતું' એવા શબ્દો શ્રી દેવસૂર સંઘમાં રજુ કરવા તે શ્રી દેવસૂર સમાચારીમાં જાણી બુઝીને ભ્રમ ઉત્પન્ન કરવાનો પ્રયાસ માત્ર છે.**

તેમજ તેજ પૃષ્ઠ-૩ ના (આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૩૭ ના) પેરા-૬ ના પેટા પેરા ૩ માં આગળ લખતાં એ વર્ગ જણાવે છે કે—

"સાતમના સૂર્યોદયને સાતમનો સૂર્યોદય માનવા સાથે અષ્ટમીનો પણ સમાપ્તિ સૂચક સૂર્યોદય માનવાનું અમારું મંતવ્ય છે."

આથી ટિપ્પણાની અષ્ટમીના ક્ષયની વખતે જૈનશાસ્ત્ર પ્રમાણે સાતમે આઠમ ગાન્યા વિના સાતમના દિવસે પણ 'સૂર્યોદયને સ્પર્શનારી સાતમજ હોય છે.' એમ ઉપરના વાકયમાં કબુલ કરીને 'તે દીવસે અષ્ટમીનો પણ સમાપ્તિ સૂચક સૂર્યોદય માનવાનું અમારૂં મંતવ્ય છે' એમ કહેવું તે વદતો વ્યાઘાત છે. કારણકે અષ્ટમીનો પણ સમાપ્તિ સૂચક સૂર્યોદય હોય તો ટીપ્પણામાં આઠમનો ક્ષય શી રીતે કહેવાય? તેમજ એક દિવસે બે સૂર્યોદય હોવાનું વચન અબુધજનગ્રાહ્ય પણ બની શકે નહિ. સમાપ્તિ સૂચક સૂર્યોદયવાળી તિથિ તો તેને કહેવાય કે સૂર્યોદયને સ્પર્શનારી તિથિ તે દિવસે સમાપ્તિ થયેલી હોય. તે દિવસે તેવી તિથિ તો

(સાતમ) સમાપ્તિવાળીજ છે એટલે સ્પષ્ટ છે કે સમાપ્તિ સુચક સૂર્યોદય અષ્ટમીનો છેજ નહિ. અષ્ટમીના ક્ષય પ્રસંગે ઉદય અને સમાપ્તિ યુક્ત સપ્તમીમાં અષ્ટમીની માત્ર ભોગ સમાપ્તિ છે ને ભોગસમાપ્તિને તિથિના વ્યપદેશમાં કારણરૂપે(ખરતર-ગચ્છવાળા સિવાય) તપાગચ્છ સંઘમાં કોઇ શાસ્ત્રકારે માની નથી.

શ્રી તત્ત્વતરંગિણીકારે મુદ્રિત પ્રત પૃષ્ઠ-૧૨ માં જે जं जा जंमि ગાથા ૧૭ના વિવરણમાં या तिथिर्यस्मिन् आदित्यादिवारलक्षणे दिवसे समाप्यते स एव दिवसो वारलक्षणः प्रमाणमिति तत्तिथित्वेनैव स्वीकार्यः' એમ જણાવીને જે સમાપ્તિસૂચક નિયમ બતાવ્યો છે, તે ખરતરોને આશ્રયિને છે. આમ છતાં તે નિયમથી પણ ટીપ્પણાની અષ્ટમીના ક્ષય વખતે સાતમમાં સમાપ્તિ પામેલી અષ્ટમીને તે આઠમનો આખો અહોરાત્ર માનવાનું જ શાસ્ત્રકારે જણાવ્યું છે. નહિ કે તે દિવસે સાતમનો પણ સૂર્યોદય કે સાતમ પણ માનવાનું જણાવ્યું છે. અને તેથી સાતમના સૂર્યોદયને આઠમનો જ સૂર્યોદય માનવાનો રહે છે, નહિ કે તે દિવસે સાતમનો પણ સૂર્યોદય માનવાનું રહે છે. **ભોગ સમાપ્તિને લઈને એક દિવસે બે તિથિનો વ્યપદેશ માનવાનું નવા વર્ગ સિવાય આજ સુધી કોઈ શાસ્ત્રકારે કહ્યું નથી.**

આથી આઠમના ક્ષય વખતે क्षये पूर्वा० નિયમ લગાડીને તે ટીપ્પણાની સાતમના સૂર્યોદયને અષ્ટમીનો સૂર્યોદય ગણીને સપ્તમીના સૂર્યોદયપણાનો બાધ કરવામાં આવ્યો છે. **શ્રી તત્ત્વતરંગિણી આદિ કોઈ પણ શાસ્ત્રકારોએ કે પંચાંગકારોએ બે જુદા નામની બે તિથિ એકી વખતે કે એક દિવસે સૂર્યોદયને સ્પર્શતી હોય એવો કોઈ સૂર્યોદય કોઇ તિથિઓ માટે માન્યો નથી.** એ વર્ગે (સાતમના સૂર્યોદય માનવા સાથે અષ્ટમીનો પણ સમાપ્તિ સૂચક સૂર્યોદય માનવાનું અમારૂં મંતવ્ય છે) એમ જણાવવાવડે જૈન શાસ્ત્રકાર અને પંચાંગકાર બન્નેથી કોઇ નવીજ વાત ઉભી કરી છે.

પૃ. ૩૮ [આ પુસ્તક] પેરા ૬ પેટા પેરા ૪ની સમાલોચના.

પેરા ૬ ના પેટા પેરા ૪નું લખાણ પણ સત્ય નથી

એક અખંડ વસ્તુના બે અવયવને એ વસ્તુસ્વરૂપે માનવામાં આવે અને તેમાંનો એક અવયવ અવગણીને પણ એ સાથે બીજા અવયવનો પણ સ્વીકાર કરવામાં આવે તો એમ માનનારને તે અખંડ વસ્તુનું આરાધન થયું ન ગણાય. એક વસ્તુ બે અવયવમાં વહેંચાણી હોય તે વખતે અંત્યમા અખંડ વસ્તુને સ્વીકારનાર વર્ગને તો જૈનશાસ્ત્રકારોએ ઉત્તરાધ્યયનાદિ સૂત્રોમાં અંત્ય પ્રદેશી નિન્હવ ગણાવ્યો છે, તથા શાસ્ત્રકારે બતાવેલો 'वृद्धो कार्या तथोत्तरा' એ નિયમ પણ બે અવયવ સ્વરૂપ તિથિને માનનાર વર્ગમાટે નકામો થઈ પડે કારણકે **એ નિયમ પર્વતિથિની સંજ્ઞાની વ્યવસ્થા કરવા માટે છે નહિ કે**

બે અવયવરૂપ તિથિમાટે છે. વૃદ્ધિવખતે શ્રીદેવસૂર તપાગચ્છવાળાઓ તો ઉત્તર દિવસનેજ એક અખંડ પર્વતિથિ તરીકે માનીને આરાધતા હોવાથી તેને તેવી કોઇ આપત્તિ નથી.

પૃ. ૩૮ પેરા-૬ પેટા પેરા ૫ ની સમાલોચના.

પેરા ૬ ના પેટા પેરા ૫ નું લખાણ પણ સત્ય નથી.

પૂર્વે અપર્વતિથિ હોય તેવી પર્વતિથિની હાનિ પ્રસંગે શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છવાળાઓને તથા નવાવર્ગને આરાધના એક દિવસે થાય છે.

પરંતુ (શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ ટિપ્પણાની આઠમ આદિના ક્ષય પ્રસંગે સાતમના દિવસે આખો દિવસ આઠમ પર્વતિથિ માનીને આઠમ વિગેરેની આરાધના કરે છે એટલે પર્વતિથિ જે આરાધનાના આધારરૂપ છે તેને રાખીને આરાધનારૂપ 'આધેય' રાખવામાં આવે છે જ્યારે આ નવોવર્ગ એ પ્રસંગે આઠમરૂપી આધારને ક્ષીણ માનીને અને આઠમની આરાધનારૂપ આધેયને રાખવામાટે સાતમને 'આધાર' કરીને તે સાતમમાં આઠમ વિગેરેની આરાધનારૂપ આધેય રાખે છે.)

આટલો જબ્બર તફાવત છે અને તેથી તે વર્ગને આરાધના કરતાં છતાં પર્વતિથિના લોપક થવું પડે છે.

અને તેવીજ રીતે ટિપ્પણાની વૃદ્ધાપર્વતિથિમાં 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा'ની ઘટનાપૂર્વક અખંડ પર્વતિથિનું આરાધન અમે કરીએ છીએ. જ્યારે એ વર્ગ વૃદ્ધાતિથિ વખતે એક દિવસે [તિથિએ] બે અવયવ માનીને અને પૂર્વ અવયવ છોડીને ઉત્તર અવયવે પર્વતિથિની આરાધના કર્યા છતાં અખંડ તિથિના આરાધનથી રહિત રહે છે.

પૃષ્ઠ ૩૯ પેરા-૬ પેટાપેરા ૬-૭ ની સમાલોચના.

પેરા ૬ ના પેટા પેરા ૬-૭ નું લખાણ પણ બરાબર નથી.

અમે અહિં દરેક વસ્તુનું અમારૂં મંડન એટલા માટે નથી કરતા કે આગળ આની આ વસ્તુ વારે ઘડીએ આવે છે અને એટલાજ માટે માત્ર અમારે નામે ખોટી રીતે જે વસ્તુ એ વર્ગ રજુ કરે છે તેનોજ અમે નિષેધ કરીએ છીએ.

પેરા ૭ માં એ વર્ગે લખેલી "ચૌદશેજ ચૌદશના અને પૂનમના એમ બન્નેય પર્વતિથિઓના એકજ દિવસે આરાધક બની શકાય છે." વિગેરે. [પૃ. ૩૯, પં. ૧૫]

આ અને આના પછી લખેલી સર્વ વસ્તુ સત્યથી વેગળી છે. જૈનશાસ્ત્રોમાં પર્વતિથિઓ ફરજીયાત અને મરજીયાત એમ બે પ્રકારની કહી છે. અષ્ટમી ચતુર્દશી આદિ ચતુષ્પર્વી કે જે પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં ફરજીયાત પર્વતિથિઓ છે. અને કલ્યાણકાદિ પર્વતિથિઓ મરજીયાત પર્વતિથિઓ છે. ફરજીયાત પર્વતિથિઓનું પરિસંખ્યાન હોવાથી ન તો તેની હાનિ પાલવે કે ન તો તેની વૃદ્ધિ

પાલવે, જેમકે ફરજીયાત તિથિઓનું પાલન ન થાય તો "अमुना प्रकारेण पाक्षिक-चातुर्मासिकसांवत्सरिकलक्षणतिथीनामाराध्यत्वेन तत्तपः, उपलक्षणादन्यदपि तन्नि-यतानुष्ठानं तस्य नियमो-मर्यादा, तत्तपः चतुर्थादिलक्षणं इत्यर्थः, स च कथितो वीतरागेण, केन स्वरूपेण? नियमेन-निश्चयेन नतु भजनया इत्यर्थः, शेषतिथिषु च भजना-नियामाभावः. अकरणे प्रायश्चित्ताभावादिति जिनवचनविद्भिर्ज्ञेया" (તત્ત્વતરંગિણી પૃ. ૨૬)ના એ પાઠ આદિથી પ્રાયશ્ચિત્ત જણાવે છે. તેમ કલ્યાણકાદિ મરજીયાત પર્વતિથિઓનું તે તે તિથિના દિવસે આરાધન કરે તો એ ઠીક અને ન કરે તો એ ઠીક એમ જણાવીને તે તે દિવસે તે તે તિથિનું આરાધન ન થાય તો પ્રાયશ્ચિત્ત જણાવતા નથી અર્થાત્ પ્રાયશ્ચિત્ત નથી એમ સાફ જણાવે છે.

અને તેજ કારણથી ક્ષયે પૂર્વાના પ્રઘોષને જન્મ મળ્યો છે. અને તેથી એક દિવસે બે ફરજીઆત તિથિ માનવાનું શાસ્ત્રકારે કોઇ પણ સ્થાને જેમ કહ્યું નથી તેમ ફરજીઆત બે પર્વતિથિનું એક દિવસે આરાધન થાય તેમ પણ કોઇ સ્થાને કહ્યું નથી. તથા તેમણે આગળ રજુ કરેલા પાઠોમાં એક પણ પાઠ તેનું સમર્થન આપતો નથી.

તેમજ તે પેટા પેરા ૭ માં એ વર્ગ જણાવે છે કે "અને જરૂર ગુણ્ય મુખ્ય ગૌણ રીતિએ તે દિવસે ચૌદશની તથા પૂનમની પણ સંજ્ઞા થઇ શકે છે." [પૃ. ૩૯, પં. ૧૬]

તે લખાણ પણ બરાબર નથી. અત્રે એ વર્ગે 'એક દિવસે બે તિથિની સંજ્ઞા થઇ શકે છે' એ વાત સાબીત કરવી જોઇએ પણ તે કરી નથી. તેઓના આ કથનમાટે આગળ પણ તેઓ એકેય પુરાવો આપી શકયા નથી. તત્ત્વ-તરંગિણી પૃ ૩ માં 'गौणमुख्यभेदात् मुख्यतया चतुर्दश्या एव व्यपदेशो युक्तः' આ પાઠથી શાસ્ત્રકારે ગૌણપણે પણ અપર્વતિથિને કહેવાનો નિષેધ કર્યો છે. અને હંમેશાં વ્યપદેશ પણ મુખ્યપણે જ થાય છે. અને એટલામાટે તો તેરશે ચૌદશ જ કહેવામાટે શાસ્ત્રકારે એ પાઠમાં 'एव' કાર પણ મુક્યો છે. એકજ દિવસે 'ગૌણ મૂખ્ય' એમ બે રીતે વ્યપદેશ થઈ શકે જ નહિં અને જો તેમ થાય તો ગોધૂમાં કુર ન્યાયે મૂખ્ય જે ગોધૂમ છે તે છોડી દઇને પૃથ્વ્યાંકુર આદિની પણ સંજ્ઞા થઈ જાય. પણ તેમ થતું નથી. આથી એ વર્ગની "ગૌણ મૂખ્ય રીતિએ તે દિવસે ચૌદશ તથા પૂનમની પણ સંજ્ઞા થઈ શકે છે." તે વાત તદ્દન ગલત છે. તેથી જ એ વર્ગે પેરા ૭ માંની તેમની આ ગૌણ મુખ્ય-વાળી વાત પછીની ત્રીજીજ પંક્તિમાં 'આવું અમારૂં મંતવ્ય છે' એમ જણાવેલ છે. નહિં કે કોઇ શાસ્ત્રકારનું તેવું મંતવ્ય છે એમ જણાવ્યું છે. આશ્ચર્યની વાત છે કે એ વર્ગ તેની આ 'ગૌણ-મૂખ્યવાળી' વાત પછીની જ પંક્તિમાં પૂનમના

ક્ષયે પૂનમનો તપ તેરશે કરવાનું કહે છે અને તેરશે ભૂલાય તો પડવે કરવાનું કહે છે. પણ એ તપમાટે પકડેલી આ ગૌણ મૂખ્યની વાતને પકડી રાખીને એ વર્ગ ચૌદશેજ ચૌદશ પૂનમ બન્નેની સંજ્ઞા કરવાનું કહેતો નથી.

ખરી રીતે તે દિવસે પૂનમનીજ સંજ્ઞા થાય છે. અને ચૌદશની સંજ્ઞા તેના આગળના દિવસે થાય છે.

' તેજ પૃ. ૩૯ પેટા પેરા ૭ માં "પૂનમે તપ કરવાનો હોય તેવા પ્રસંગમાં 'પૂનમે કરવાનો તપ તેરસે અને તેરસે રહી જવા પામે તો વદી એકમે પણ થઇ શકે છે." [પૃ. ૩૯, પં. ૧૭]

આ વસ્તુ સ્વીકારનાર માણસને 'ઉદયતિથિ ઉદયતિથિ' એવી બૂમ શું કામ પાડવી પડતી હશે? કારણકે ઉદય ભોગ કે સમાપ્તિમાંથી એક પણ નિયમ એ વર્ગના કહેવા અનુસાર તેરશે અથવા એકમે પૂનમનો તપ કરીને પૂનમની આરાધના કરનાર એ વર્ગને ઘટી શકશેજ નહિ.

ખરેખર અહિં એ વર્ગે ચતુષ્પર્વીમાંના એ બે પર્વોનો એક દિવસે વ્યપદેશ પોકારીને શાસ્ત્રકારના વચન અને પરંપરા છોડવા સાથે પોતાના ઉદયના સિદ્ધાંતને પણ ફગાવી દીધો છે.

ખરીરીતે શ્રી હીરપ્રશ્નમાં શ્રી હીરસૂરિજી મહારાજે તો પૂનમના ક્ષય વખતે 'त्रयोदशीचतुर्दश्योः' એમ કહીને ટિપ્પણાની તેરશે ચૌદશની સંજ્ઞા આપીને અને ચૌદશને દિવસે પૂનમની સંજ્ઞા આપીને ક્ષીણ પૂનમનો તપ ટિપ્પણાની ચૌદશે કરવાનું કહેલું છે. તેમાં વળી તેરશે ચૌદશ કરવી ભૂલી જાય અને ટિપ્પણાની ચૌદશે ચૌદશ કરવી પડે તોજ ક્ષીણ પૂનમનું તપ એકમે કરવાનું શાસ્ત્રકારે જણાવ્યું છે. આવી ચોખ્ખી વાતને જેઓ આમ ખોટી રીતે ગોઠવે છે તેઓ તરફથી શુદ્ધ કથનની આશા શી રીતે રખાય? શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છની સમાચારી મુજબ અનુસરવાવાળા પૂનમના ક્ષયે क्षये पूर्वा૦ના સિદ્ધાંતને અદગ્ધ દહન ન્યાયે પ્રવર્તાવીને તેરશે ચૌદશ અને ચૌદશે પૂનમ કરે છે અને જો ટિપ્પણામાં પૂનમની વૃદ્ધિનો પ્રસંગ હોય તો એ તેરશ કરે છે ત્યારે એજ ન્યાયે वृद्धौ कार्या० વાક્યની ફેર પ્રવૃત્તિ કરવાવડે પહેલી પૂનમે ચૌદશ અને બીજી પૂનમે પૂનમ સંજ્ઞા કરી તે બંને ફરજીયાત પર્વતિથિની સંલગ્ન આરાધના કરે છે.

આ નવા વર્ગને તો પૂનમના ક્ષયે તેના ઉપરના કથન મુજબ તેરશે પૂનમ કરવાથી અને તે પૂનમ પછી ચૌદશ કરવાથી શાસ્ત્ર પરંપરા, લોકવ્યવહાર, ગણિત કે પોતાનું વચન વિગેરેમાંનું એકેય અનુકુલ બનતું નથી

પૃ. ૩૯ માં તેજ પેટા પેરા ૭માં આગળ ' એટલે કે તેરશે ચૌદશ માનવી જોઇએ અને ઉદયતિથિ ચૌદશે માત્ર ક્ષીણ પૂર્ણિમાને જ ઉદયતિથિ રૂપ બનાવવી જોઇએ. '

[પૃ. ૩૯, પં. ૨૫]

આ લખાણ એ વર્ગ તરફથી અમારે નામે જે રજુ કરવામાં આવ્યું છે તે ભ્રામક છે. અમે શ્રી દેવસૂરતપાગચ્છ સમાચારીને માનનારા કોઈ પણ ટિપ્પણાની પૂનમના ક્ષયે ઉદયતિથિ તેરસે કે ચૌદશે તેરસ કે ચૌદશ માનીને ટિપ્પણાની તેરશ કે ચૌદશે અનુક્રમે ચૌદશ કે પૂનમ માનતા નથી પણ ટિપ્પણાની તેરશના ઉદયને શાસ્ત્રકારના વચનથી અને શ્રીદેવસૂરિજીના પટ્ટક મુજબ સંસ્કાર કરીને તેરશે ચૌદશનેજ સૂર્યોદય માનીને ચૌદશની સંજ્ઞા અને ટિપ્પણાની ચૌદશે પૂનમનેજ સૂર્યોદય માનીને પૂનમની સંજ્ઞા રાખીને ચતુર્દશીના અને પૂર્ણિમાના પ્રત્યાખ્યાનાદિ કરીએ છીએ. તેમજ ' तत्र त्रयोदशीति व्यपदेशस्याऽप्यसंभवात् ' એ પ્રમાણે તત્ત્વતરંગિણીકાર શ્રીમાન્ ધર્મસાગરજી મહારાજ ટિપ્પણાની તેરશના સૂર્યોદયવાળી તેરશનો વ્યપદેશ કરવાનો પણ અસંભવ જણાવે છે.

આથીજ શાસ્ત્ર અને પરંપરા મુજબ અમે તેરશના સૂર્યોદયને ચૌદશનો સૂર્યોદય માની ચૌદશ સંજ્ઞા રાખીને ચૌદશની આરાધના કરીએ છીએ. છતાં એ વર્ગે ' તેરશે ચૌદશ માનવી ' તેવું અમારે નામે જે લખ્યું છે તે તદ્દન ભ્રમ ઉત્પન્ન કરનાર છે. એમ અમારે સખેદ કહેવું પડે છે. તેમજ પૂનમના ક્ષયના પ્રસંગમાં પણ ક્ષયે પૂર્વા૦ લગાડીને ટિપ્પણાની ચૌદશને પૂનમનો વ્યપદેશ કરીનેજ પૂનમ તરીકે માનીએ છીએ અને આરાધીએ છીએ. નહિ કે એ વર્ગે અમારા માટે જણાવ્યું તેમ ચૌદશે પૂનમ માનીએ છીએ અને આરાધીએ છીએ. આ સંબંધીનું વિસ્તૃત નિરૂપણ તો એ વર્ગના મુદ્દાનું અમોએ કરેલ સ્પષ્ટીકરણમાં જણાવેલ છે.

પૃ. ૩૯ પેરા ૬ પેટા પેરા ૮ ની સમાલોચના.

પેટા પેરા ૮નું લખાણ પરંપરા અને શાસ્ત્રસમ્મત નથી.

એ વર્ગ લખે છે કે 'પૂનમની વૃદ્ધિના પ્રસંગે પ્રથમા પૂર્ણિમા અને દ્વિતીયા પૂર્ણિમા એવી સંજ્ઞા કાયમ રાખીને પર્વારાધનને અંગે પ્રથમા પૂર્ણિમાની અવગણના કરીને દ્વિતીયા પૂર્ણિમાએ પૂર્ણિમાનું પર્વારાધન કરવું જોઇએ. [પૃ. ૩૯, પં. ૩૧]

એ વસ્તુ સત્ય નથી. પ્રથમા પૂર્ણિમા જો કહેવામાં આવે તો તે પ્રથમા પૂર્ણિમા બીજી પૂર્ણિમાના સૂર્યોદય અગાઉ પૂર્ણ થાય અને એમ છતાંય તે ઉદય સમાપ્તિવાળી પ્રથમા પૂર્ણિમાને નપુંસક ફલ્ગુઆદિ કહીને અવગણવામાં આવે તો એ વર્ગને પૂર્ણિમારૂપ ફરજીયાત પર્વની વિરાધના પણ થાય.

હવે જો શ્રાદ્ધવિધિમાં જણાવેલો वृद्धौ कार्या० વાળો પ્રઘોષ લગાડવામાં આવે તો ટિપ્પણાની બીજી પૂનમજ પૂનમ પર્વતિથિ ગણાય પહેલી પૂનમ બીજી

પૂનમ' એમ રહી શકેજ નહિ. પહેલી પૂનમ એમ કહીને પૂનમ માનવી અને તે આરાધવા લાયક નથી એમ બોલવું એ તો 'હું મુંગો છું' એવું બોલનારની માફક વદતો વ્યાઘાત ગણાય.

આગળ એજ પેરા ૬ના પેટા પેરા ૮ માં એવર્ગ તેવી અમારી માન્યતા હોવાનું જણાવીને અમોને લખે છે કે

'પૂનમની વૃદ્ધિને બદલે તેરશની વૃદ્ધિ કરવી જોઇએ અને તેમ કરીને ઉદયતિથિરૂપે પ્રાપ્ત થયેલી ચૌદશને બીજી તેરશ બનાવી પ્રથમા પૂર્ણિમાને ચૌદશ બનાવી પ્રથમા પૂર્ણિમાએ ચૌદશની અને દ્વિતીયા પૂર્ણિમાએ પૂનમની આરાધના કરવી જોઇએ. [પૃ. ૪૭ પં. ૩]

આ વસ્તુ પણ એ વર્ગે અમારે નામે ખોટી રીતે રજૂ કરી છે. ખરી રીતે જૈનશાસ્ત્રોમાં અષ્ટમી ચતુર્દશી પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા એ ચારે તિથિઓ ચતુષ્પર્વી ગણાય છે. અને તે ફરજીયાત આરાધનીય છે. એ કારણથી એની જેમ હાનિ શાસ્ત્રકારોએ ન માનવાની હોવાથી ક્ષયે પૂર્વા તિથિઃકાર્યા એવું વિધાન કરીને પહેલાની અપર્વતિથિની સંજ્ઞા ખસેડીને તેને જેમ પર્વતિથિની સંજ્ઞા આપવામાં આવી અને પરિસંખ્યાન જાળવ્યું, તેવીજ રીતે ટિપ્પણાની વૃદ્ધિ વખતે પણ ઉત્તરની તિથિનેજ પર્વતિથિ માનીને શાસ્ત્રકારોએ પર્વતિથિનું પરિસંખ્યાન જાળવ્યું છે.

વૃદ્ધિવખતે થતી આરાધનાની અધિકતા શાસ્ત્રકારોને અનિષ્ટ નથી. કેમકે શાસ્ત્રકારો આરાધનાને તો સર્વકાળ કર્તવ્ય તરીકે માને છે. અર્થાત્ શાસ્ત્રકારોને ફરજિયાત પર્વતિથિની અધિકતા ઇષ્ટ નથી માટેજ શાસ્ત્રકારોને ટિપ્પણાની પર્વતિથિની હાનિ વખતે ક્ષયે પૂર્વા૦ ના વિધાનની માફક વૃદ્ધિની વખતે વૃદ્ધૌ કાર્યા તથોત્તરા એવું નિયમવાકય પણ કહેવું પડયું છે. તેનો અર્થ એજ થાય કે ટિપ્પણામાં પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે ટિપ્પણાની બીજી તિથિનેજ પર્વતિથિપણે કહેવી. આમ બને એટલે પૂર્વની તિથિ આપોઆપ અપર્વ બની જાય છે.

આજ કારણથી આ૦ શ્રી હીરસૂરિજીએ તથા આ૦ શ્રી વિજયસેનસૂરિજીએ અષ્ટમી એકાદશી પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિ વખતે ટિપ્પણામાં બે તિથિએ સૂર્ય ઉદય હોવાથી બન્ને તિથિઓ ઔદયિકી બને છતાં તિથિસંજ્ઞાના કારણભૂત એવો ઉદયમાર્ગ બીજી તિથિમાંજ ગણીને ટિપ્પણાની તે બીજા દીવસની તિથિનેજ ઔદયિકી પર્વતિથિ તરીકે વ્યવહાર કરવાનું જણાવ્યું છે. એ વર્ગે પોતાના મુદ્દાઓમાં અનેક જગો પર એ વાત જણાવી છે કે-'ઉદયને ફરસવાવાળી તિથિની સંજ્ઞા આખો દિવસ રહે' અને એ માન્યતાનુસાર ટિપ્પણાની વૃદ્ધિતિથિ વખતે તે વર્ગ પહેલી તિથિને પણ જે પર્વતિથિ કહે છે તે શ્રી હીરસૂરિજી અને શ્રી સેનસૂરિજી મહારાજના વચન અનુસાર વૃદ્ધિ વખતે પહેલા દિવસનો ઉદયજ તે તિથિના ઉદય તરીકે પ્રમાણ ગણવામાં

નથી આવતો તો પછી તે દિવસની ટિપ્પણાની પહેલી તિથિને પર્વતિથિ તરીકેની સંજ્ઞા ન પડવાથી એ વર્ગથી પર્વતિથિ કહેવાયજ કેમ ? છતાં એ વર્ગ **શાસ્ત્રવચનો અને શ્રીદેવસૂરસંઘની રીતિથી થોડી મુદતથી બે તિથિ વિગેરે જુદું બોલવા તથા માનવા માંડયો છે.**

એ વર્ગ આરાધનામાં પણ જ્યારે વધેલી તિથિને એકજ તિથિના બે અવયવ રૂપ માને છે, તો પછી પહેલા અવયવમાં આરાધના ન કરવી અને બીજા અવયવમાં આરાધના કરવાનું કહેવું એ કોઈ રીતિએ વ્યાજબી ગણાઈ શકે તેમ નથી. એમ કરવાથી તો એ વર્ગના મતે પર્વતિથિની અખંડ આરાધનાજ ન રહે.

શ્રી પ્રવચનપરીક્ષામાં અવયવપણું સૂચવવામાં આવ્યું છે તે તો ખરતરો ટિપ્પણાની તિથિની વૃદ્ધિની વખતે બીજીને પર્વતિથિ તરીકે કહેતા કે આરાધતા નથી તેને માટે કહેવામાં આવેલ છે. પરંતુ તેથી શ્રી હીરસૂરિજી અને શ્રી સેનસુરિજીના વચનો તથા દેવસૂરસંઘના પટ્ટકથી સિદ્ધ થયેલી 'બેવડી પર્વતિથિ ન માનવાની વાત' કોઇપણ પ્રકારે ખસી શકે નહિ. वृद्धौ कार्या० એ નિયમવાક્ય હોવાથી એકજ તિથિને આઠમ આદિ પર્વતિથિ કહેવાય અને તેથી પહેલાનો ઉદય સાતમ આદિનો જ ગણાય એ સ્વાભાવિક છે.

અમે શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ સમાચારી મુજબ વર્તનારા 'શ્રી દેવસૂરસંઘ પટ્ટક મુજબ તથા ઉત્સૂત્ર ખંડનમાં वृद्धौ पाक्षिकं क्रियते इदं किं? એ પદ પણ પૂર્વે પૂનમની વૃદ્ધિએ પંચાંગની પ્રથમ.પૂર્ણિમાએ પાક્ષિક થતું હતું તે જણાવે છે તેથી પૂનમની વૃદ્ધિએ બે તેરસ કરીને સેંકડો વર્ષથી એક પણ અપવાદ સિવાય જે રીતે આરાધના થતી હતી અને થાય છે તે રીતે કરીએ છીએ. માત્ર ૧૯૯૧ પછી એ વર્ગ જુદો પડયો છે.

૧૯૯૧ સુધી તો એ વર્ગ પણ ટિપ્પણાની બે પૂનમ કે બે અમાવાસ્યા વખતે પહેલી પૂનમ કે પહેલી અમાવાસ્યાને ચૌદશની સંજ્ઞા આપીને અને બે તેરશ કરીનેજ તે ચૌદશે પક્ખિ કરતો હતો.

આથી પેટા પેરા આઠનું પણ લખાણ સત્ય નથી.

પૃ. ૪૦ પેરા ૬ પેટા પેરા ૯ ની સમાલોચના.

પેટા પેરા ૯ માં જણાવેલ લખાણ સત્ય નથી અને અમોને કબુલ નથી.

કલ્યાણક પર્વતિથિઓનું આરાધન સેંકડો વર્ષોથી શ્રી જૈન તપાગચ્છમાં જે રીતે પ્રચલિત છે તે રીતેજ અસ્ખલિતપણે અદ્યાપિ

સકલ સઘ આરાધે છે એ રીતે સેંકડો વર્ષથી અસ્ખલિતપણે આરાધાતી પ્રચલિત આચરણામાં તે વર્ગે પોતાના જણાવ્યા મુજબના જે જે ફેરફારો કર્યા છે તે તેમણે પૂરાવા આપીને સાબીત કરવા જોઇએ. તેમ કરવાને બદલે તે વર્ગે બીજી બીજીજ વાતો રજુ કરી છે તે અપ્રાસગિક છે એ વર્ગ કહે છે કે–

ઉદય ક્ષય તથા વૃદ્ધિ સબધીના નિયમો જેમ ચતુષ્પર્વી પ ચપર્વી ષટ્પર્વી અને વાર્ષિક પર્વ ભા–શુ–૪–ને લાગુ પડે છે તેમજ કલ્યાણ પર્વતિથિને પણ લાગુ પડે છે. [પૃ ૪૦ પ ૮–૯]

આ વિધાન તેમણે શાસ્ત્રાધારોથી પુરવાર કરવું જોઇએ આગળ કોઇપણ જગ્યાએ તેમના એવા કથનનું તેઓએ શાસ્ત્રપાઠ આપીને કદાપિ સમર્થન કર્યું નથી જેવીરીતે ચતુષ્પર્વીના ક્ષય આદિ પ્રસગે સજ્ઞા ફેરવવા માટે શાસ્ત્રીય વિધાન અને પરંપરા છે, તેવી રીતે કલ્યાણક પર્વ માટેનું વિધાન તેઓએ પૂરવાર કરવું જોઇતુ હતુ પણ તેઓ તે કરી શકયા નથી

પેરા ૯ મા આગળ એવર્ગ લખે છે કે–

'પૂર્વની તિથિ કે જે ષટ્પર્વી પૈકીની પર્વતિથિ ક્ષીણ કલ્યાણક પર્વતિથિ યુક્ત છે તે તિથિએજ બન્નેય પર્વનુ આરાધન થાય છે' [પૃ ૪૦, પ ૩૩]

આ વિધાનમાટે પણ તેઓ શાસ્ત્રીય પાઠ કે પુરાવા આપી શકયા નથી એવર્ગે અમારે નામે કલ્યાણક પર્વઆરાધનામા પણ જે જે જણાવ્યું છે, તે પણ ખાડુ ઉધી રીતે જણાવ્યું હોવાને લઇ વસ્તુસ્થિતિથી લગભગ પર છે.

ભગવાન જિનેશ્વર મહારાજના કલ્યાણક દિનો પર્વદિન નથી એમ ભવભીરૂ આત્મા કહે કે માને નહિ, પરતુ પર્વતિથિઓ બે પ્રકારની છે (૧) ફરજીયાત પર્વતિથિ (૨) મરજીયાત પર્વતિથિ પ્રાયશ્ચિત્ત આદિ તપવિધિમા નિયત કરાયેલ અષ્ટમ્યાદિ ફરજિયાત પર્વતિથિઓ છે અને કલ્યાણકાદિતિથિઓ મરજીઆત પર્વતિથિ છે **अट्ठमीए चउत्थ पक्खिए चउत्थं चउमासिए छट्ठं संवच्छरिए अट्ठमं न करोति पच्छित्त (महानिशिथ)**

અર્થઃ–આઠમે ઉપવાસ, ચઉદશે ઉપવાસ, ચૌમાસીએ છઠ્ઠ અને સવચ્છરિએ અઠ્ઠમ ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે

આ પ્રકારે તિથિની આરાધના ન કરવામા આવે તો પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે તે તિથિઓ ફરજીયાત પર્વતિથિઓ છે અને 'તપ આદિ ન કરે તો પણ ન પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે' તે પર્વતિથિઓ મરજીયાત છે આ વાત શ્રી તત્ત્વતરગિણીકારે પણ ગાથા ૧૭ ની ટીકામાં સાફ જણાવી છે એ તત્ત્વતરગિણીકારે ટિપ્પણાની પર્વહાનિ વખતે સજ્ઞાનું પરાવર્તન કરવાનું પણ ફરજીયાત તિથિની હાનિ વૃદ્ધિ માટેજ નક્કી કર્યું છે, નહિં કે કલ્યાણકાદિ મરજીઆત પર્વતિથિઓને માટે.

(આ દરેક વાતો અમારે પુનરૂક્તિ દોષની પરવા તજીને પણ ફરી ફરી એટલા માટે રજુ કરવી પડે છે કે એ વર્ગે નિરર્થક અને નિરાધાર એવી વાતોનું પણ ફેર ફેર પુનરાવર્તન કરીને ભ્રમમાં પાડવાનોજ પ્રયાસ સેવ્યો છે.)

જેમ "શાસ્ત્રકારોએ જેવી રીતે અષ્ટમ્યાદિક તિથિઓમાં તપ આદિ ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત બતાવ્યું છે, અગર નિયતકર્તવ્યના બતાવી છે. તેવી રીતે કલ્યાણક પર્વતિથિમાં તપ આદિ ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત કે નિયત કર્તવ્યપણું બતાવેલ નથી." તેમજ તત્ત્વતરંગિણીકાર વિગેરે શાસ્ત્રકારોએ **પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિવાળી તિથિઓ તરીકે અષ્ટમ્યાદિને ગણી છે અને તેને માટે વિધાન જણાવ્યું છે પણ કલ્યાણકાદિ પર્વતિથિઓ માટે તેવું વિધાન જણાવ્યું નથી.**

જો પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિવાળી તિથિઓની પેઠે યાવતકલ્પ પર્વતિથિને અંગે શાસ્ત્રકારે કોઇ પણ વિધાન કર્યું હોત તો શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ, તે માન્યા સિવાય રહેતજ નહિ.

ખરી રીતે અષ્ટમી આદિ વિગેરે દિવસ પ્રતિનિયત હોવા સાથે પક્ષ અને માસ માત્રને અંગે પ્રતિનિયત છે, એટલું જ નહિ પરંતુ તે ફરજીઆત હોવા સાથે દેશવિરતિવાળા શ્રાવકવર્ગને પૌષધાદિથી અને સાધુવર્ગને ઉપવાસ ચૈત્યવંદનાદિથી નિયત થઇને પરિગણિત કરવામાં આવેલ છે. આ રીતે કલ્યાણક તિથિઓ પર્વતિથિઓ છે, પરંતુ તે પ્રતિમાસે કે પ્રતિપક્ષે પરિગણિત નથી.

વળી કલ્યાણકાદિ પર્વતિથિઓ મુખ્યતાએ માત્ર તપસ્યાથી જ આરાધ્ય હોય છે અને તપસ્યામાં સાથે ઉચ્ચાર, અતીત અનાગત કર્તવ્યતાના જુદા જુદા વિભાગો, અને કર્તવ્યતાના સરવાળા કરીને પણ આરાધાય છે. કારણકે ત્યાં અનેક કલ્યાણકોનું તપ એકીસાથે અને એકી દિવસે આરાધી શકાય છે, તેમજ આરાધના રહી જવા પામે તો અનાગત–આવતા વર્ષે પણ આરાધાય છે. કલ્યાણક પર્વતિથિઓ આવતા વર્ષે આરાધાય છે તે વાત તે વર્ગે પણ આગળ પોતાના નિવેદન મુદ્દા ૨ પાના-૧૨ (પૃ. ૬૦) ઉપર જણાવતાં શાસ્ત્રીયપાઠમાં જણાવ્યું છે કે........'भविष्यद्वर्षतत्कल्याणकतिथियुक्तदिनमादायैवेति'

ફરજીઆત પર્વતિથિઓ એ રીતે આરાધાતી નથી.

આ રીતે કલ્યાણક તિથિઓ આવતા વર્ષે તપ કરીને આરાધી લેવાય તે કબુલ કરીને કલ્યાણક પર્વતિથિને ચતુષ્પર્વી સાથે સમાન ઘટના કરનાર તે વર્ગ ઉપરોક્ત શાસ્ત્રીય કથન મુજબ ચતુષ્પર્વીને પણ આગામી વર્ષે આરાધી શકશે ખરો? નહિં જ.

આથી કલ્યાણક તિથિઓ ફરજીઆત પર્વતિથિ નથી, પણ મરજીઆત પર્વતિથિ છે અને તેની ફરજીઆત તિથિઓની જેમ આરાધના હોતી નથી એ સ્પષ્ટ કરીએ છીએ.

શ્રી દેવસૂર, તપાગચ્છમાં 'ક્ષયે૦ વૃદ્ધૌ૦' ના પ્રઘોષને જણાવનારો અધિકાર અષ્ટમી આદિ કરણીયાત પર્વતિથિ વિગેરેને માટે જણાવ્યો છે અને તેથી શ્રાદ્ધવિધિ આદિમાં ક્ષયે૦ અને વૃદ્ધૌ૦ ના પ્રઘોષનો પાઠ જણાવીને એ એકજ શ્લોકથી વિધિ અને નિયમ બન્ને જણાવ્યા છે. અને એ આખો અધિકાર થઇ ગયા બાદ જ કલ્યાણકના પર્વદિનો પણ પર્વતિથિપણે જણાવી અતિદેશ કર્યો છે. એટલે સ્પષ્ટ છે કે સામાન્ય અતિદેશ વિશેષવિધાનકને બાધા કરનાર હોય નહિ. सामान्याऽतिदिष्टो विधिर्न विशेषबाधकः એ ન્યાય પણ કથંચિત્ એજ વાત કહે છે.

क्षये पूर्वा० અને वृद्धौ उत्तरा० નો અપવાદ પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ પ્રસંગે એટલા માટે ઘટાવવો પડે છે કે **કોઈપણ પર્વતિથિ બેવડાય નહિ કે ઓછી થાય નહિ. તેમજ પર્વતિથિ સંજ્ઞા કાયમ રાખીને જ પર્વારાધન થાય.** હવે જો નવા વર્ગના મંતવ્ય પ્રમાણે પર્વતિથિ બેવડાય કે એકમાં બે પર્વારાધન થાય તો તેમાં ક્ષયે૦ નો પ્રઘોષ નિરર્થક થઇ પડે. **એ વર્ગે એક દિવસે બે તિથિનો વ્યપદેશ સ્વીકારીને 'ચતુષ્પર્વી પૈકીના બે પર્વોનું પણ આરાધન એક દિવસે થાય,' તેવું વિધાન કર્યા છતાં તેને સમર્થન આપનાર એકેય પૂરાવો આજ સુધી આપ્યો નથી,** તેમજ આ લાંબા લખાણમાં પણ આપ્યો નથી. માત્ર તત્ત્વતરંગિણીના શાસ્ત્રપાઠમાં આવેલ ચર્ચા પ્રસંગને વિચાર્યા કે સમજ્યા વગર 'હોય' 'થાય' તેવા તરંગો બાંધીને અનુમાનોજ દોર્યા છે.

જ્યાં એક દિવસે વધુ પર્વોનું આરાધન થાય ત્યાં क्षये पूर्वा० પ્રઘોષનું સાફલ્ય નથી. કલ્યાણકપર્વોને માટે તો એક દિવસે વધુ આરાધી શકાય છે, તેવા સ્પષ્ટ પાઠો છે. ખરીરીતે આ સંબંધીનો પાઠ તેમણે રજુ કરવો જોઈતો હતો. છતાં નીચે મુજબ અમારે રજુ કરવો પડે છે.

च्यवनं जननं दीक्षा ज्ञानं निर्वाणमित्यहो अर्हतां कल्याणकानि सुधीराराधयेत् तथा ॥ १३ ॥ एकस्मिन्नेकाशनकं द्वयोर्निर्विकृतेस्तपस्त्रिष्वाचाम्लं सपूर्वार्द्धं चतुर्ष्पोषितं सृजेत् ॥१४॥ सपूर्वार्द्धमुपवासं पुनः पंचसु तेष्विति पंचभिः वासरैः कुर्यात् तानि चोपोषितैः सुधीः ॥ १५ ॥ (आचारोपदेश मु० पृ० १३)

તિથિપ્રતિબદ્ધ વિશ્રુત કલ્યાણક સિવાય કલ્યાણક પર્વમાં ક્ષયવૃદ્ધિ પ્રસંગે તપસ્યાની મુખ્યતાએ આરાધના રૂપ કલ્યાણકોમાં એક દિને બે ત્રણ કે તેથી વધુ પણ કલ્યાણક પર્વોનું આરાધન આચારોપદેશના ઉપરનાં કથનથી થાય છે, તેથી ટિપ્પણાની કલ્યાણક પર્વની હાનિ વખતે કલ્યાણક પર્વોમાં વિશ્રુત કલ્યાણક સિવાય क्षये पूर्वा० નિયમ ઘટતો નથી.

ખરી રીતે એ વર્ગના અહિં પા-૭ [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૩૯-૪૧] સુધીમાં એ વર્ગે શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છની માન્યતામાં ભ્રમ ઉપજે તેવીરીતે રજુકરવાપૂર્વક પોતાની વસ્તુને રજુ કરી હોય તો પણ તેમાંથી ખરી રીતે રજુ કરાતા નિમ્નોક્ત ત્રણ વસ્તુના તારવણને ટેકો મળે એવો એકેય શાસ્ત્રાધાર એવર્ગે એ લાંબા લખાણમાં રજુ કર્યો નથી.

નીચેની આ ત્રણ વસ્તુ જ એ વર્ગે નક્કી કરી બતાવવાની હતી.

(૧) ટિપ્પણામાં પર્વતિથિની હાનિ-વૃદ્ધિ હોય ત્યારે જૈનશાસ્ત્ર પ્રમાણે કઈ તિથિએ તે પર્વતિથિની સંજ્ઞા રાખવી? અને તે તિથિને પર્વ પણે માનવી અને આરાધવી?

(૨) ટિપ્પણામાં જ્યારે પર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિ આવે અને તે પર્વતિથિની પૂર્વની તિથિ પણ પર્વતિથિ હોય ત્યારે કઈ તિથિએ પર્વતિથિની સંજ્ઞા રાખવી અને તેને પર્વતિથિ તરીકે માનવી અને આરાધવી?

(૩) કલ્યાણક પર્વતિથિમાં ક્ષયવૃદ્ધિના પ્રસંગે કેમ-વર્તવું?

પરસ્પરના વિવાદાસ્પદ આ ત્રણ મુદ્દાના નિર્ણય માટે મુસદ્દા અનુસાર એ વર્ગે ટિપ્પણાની પર્વતિથિની હાનિ વૃદ્ધિ વખતે 'જૈનશાસ્ત્ર પ્રમાણે કઈ તિથિને પર્વતિથિ કહેવી અને માનવી' એ વાતજ નક્કી કરી બતાવવાની રહેતી હતી. પણ એ વર્ગે અહીં એ ત્રણ મુદ્દા ચર્ચીને પણ તેમ કરી બતાવેલ નથી. અને ઘણાય સ્થાને **'અમારૂં મંતવ્ય અમારૂં મંતવ્ય' નહિ કે જૈનશાસ્ત્રકારનું મંતવ્ય એમ કહીને પોતાની એકની એક વાત પુનઃપુનઃ આલેખી બતાવેલ છે.**

એ વર્ગના ૨૫ મુદ્દાના વિવરણમાં એ રીતિની એકને એક વાત ઘણીયવાર આવવાથી અમારે પણ એ વર્ગે એ રીતના આપેલા પ્રસંગો પામીને એ વર્ગની એની એ પણ ઘણીવાર ચીતરાયેલી એકને એક વાતનું ઘણીયેવાર પુનરૂક્તિ દોષ વહોરીને પણ અમારે એકની એક વાતનું દુઃખદ રીતે નિરાકરણ આપવું પડ્યું છે, અને આપવું પડે તેમ છે.

પેરા ૭-૮ ની સમાલોચના.

પેરા ૭-૮ નું લખાણ બરાબર નથી. કારણકે એમાં શાસ્ત્રાધાર જેવું કશું છેજ નહિ. માત્ર પાઠનો અર્થ ઉલટી રીતે કરવાથી ભ્રમ ઉત્પન્ન કર્યો છે.

પેરા ૯ ની સમાલોચના.

પેરા ૯માં જણાવવામાં આવ્યું છે કે—

'પર્વતિથિઓની આરાધનાને માટે મળે ત્યાં સુધી ઉદયતિથિને જ ગ્રહણ કરવાની જૈનશાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓની આજ્ઞા છે.' [આ પુસ્તક પૃ ૪૧. પં. ૨૨-૨૩]

આ વસ્તુ બરાબર સમજવી જોઇએ, ઉદયનો સિદ્ધાંત પરમર્ષિઓએ ફરમાવતાં એ વાત સ્પષ્ટપણે સૂચવી છે કે-

૧. ઉદયની પહેલાં ભોગવટામાં ગમે તેટલો ભાગ તે પર્વતિથિ હોય અને તેમાં પર્વના નિયમોનું પાલન ન કરે તો તેનું અંશે પણ પ્રાયશ્ચિત્ત હોય નહિ. એટલે કહેવું જોઇએ કે માત્ર આચાર્ય ભગવંતોના વચનથી પર્વતિથિનો ઘણો મોટો ભોગવટો જતો કરવો તે ગેરવ્યાજબી નથી એટલું જ નહિ, પરંતુ

૨. ઉદયના સ્પર્શના દિવસે થોડી ઘડી તે પર્વતિથિ રહે અને પછી બાકીનો અહોરાત્રનો બધો વખત અપર્વતિથિ અર્થાત્ તે દિવસે અપર્વતિથિ નષ્ટ પણ થઈ હોય તો પણ તે અપર્વતિથિના ભોગને તે પર્વતિથિ રૂપે ગણવો અને તેને લઈને જ અહોરાત્ર નિયત પર્વાનુષ્ઠાનનું પાલન ઘટી શકે છે. આથી સૂર્યોદય પછી પર્વતિથિનો ભોગવટો સમાપ્ત થયા પછી તે દીવસે અપર્વનો ભોગવટો હોવા છતાં પણ તે સર્વ અપર્વની ભોગ સમાપ્તિને તે પર્વતિથિ તરીકેજ ગણાય છે અને તેને લઇને જ સાયંપ્રતિક્રમણાદિ સર્વક્રિયા પર્વદિનનીજ ગણાય છે.

એ વર્ગ કહે છે કે-' જે દિવસે જે તિથિનો ભોગવટો સૂર્યોદયને સ્પર્શતો ન હોય અને તેમ છતાં પણ સમાપ્તિ પામતો હોય તો પણ તે દિવસે તે તિથિ હોવાનું માનવું જોઈએ. [આ પુસ્તક પ. ૪૪ પં. ૧૪-૧૫].

આથી અષ્ટમ્યાદિ પર્વતિથિના નિયમ [વાળાને] સવારમાં ટિપ્પણામાં **નવમીના ક્ષયે પ્રત્યાખ્યાનાદિ લેતી વખતે અષ્ટમી પછી નોમના ભોગથી સાંજના પ્રતિક્રમણ વખતે તેમના મતે નવમી માનવી જોઈએ**, અને તે વખતે પ્રતિક્રમણાદિ નોમના વ્યપદેશથી કરવામાં આવે તો એ વર્ગને આઠમનું આરાધન કઈ રીતે થશે? આથી એ વર્ગના કહેવા મુજબ માનવામાં અગર કરવામાં આવે તો અપ્રાયશ્ચિત્તના સ્થાને પ્રાયશ્ચિત્ત અને પ્રાયશ્ચિત્તના સ્થાને અપ્રાયશ્ચિત્ત જેવું જ બને. ખરીરીતે વાતજ એ છે કે **ઉદય ઉદયનો પોકાર કરનાર એ વર્ગે ઉદયની વસ્તુસ્થિતિ સમજવી જોઇએ.**

એજ પેરા ૯માં એ વર્ગ કહે છે કે-

' જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિ તરીકે પ્રાપ્ત થતી હોય તે પર્વતિથિની આરાધનાને માટે કોઈપણ સંયોગોમાં તે ઉદયતિથિથી ભિન્ન એવી તિથિને ગ્રહણ કરવાનું જૈનશાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓએ ફરમાવ્યું નથી. [આ પુસ્તક પૃ. ૪૧ માં પં. ૨૪-૨૬].

ઉત્સૂત્ર ખંડનમાં ' अन्यच्च वृद्धौ पाक्षिकं क्रियते इदं किं ? ' શ્રી વિજય-દેવસૂરિજી મહારાજનો પટ્ટક ' कथं त्रयोदश्या अपि चतुर्दशीत्वेन स्वीकारो युक्तः ' વિગેરે વિગેરે શાસ્ત્રીય વિધાનોમાં શાસ્ત્રકારો ટિપ્પણાની ઉદયવાળી તેરશે ચૌદશ અને ટિપ્પણાની ઉદયવાળી ચૌદશે પૂનમ કરવાનું કહેતા હોવાથી એ વર્ગનું ઉપરનું કથન સત્ય નથી.

ઉદય તિથિ તેરશને ક્ષયે પૂર્વાં૦ ના સંસ્કારથી ચતુર્દશીના ઉદયની સંજ્ઞા આપીને ગ્રહણ કરવાનું કહેવાયું છે કે નહિ? **તેમજ ૧૯૯૧ સુધી સકળ શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ સાથે રહીને એ વર્ગે પણ એવા પ્રસંગે ઉદય તિથિથી ભિન્ન એવી તિથિને પર્વ તિથિની આરાધના માટે ગ્રહણ કરી છે તે કયા જૈનશાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓના ફરમાનથી ગ્રહણ કરી છે?**

દેવસૂરતપાગચ્છ સમાચારી મુજબ વર્તનારા અમે ટિપ્પણાની આઠમ વિગેરેના ક્ષયે પૂર્વની અપર્વ તિથિ સાતમના સૂર્યોદયને ખસેડી ક્ષયે પૂર્વાં૦ના નિયમને લગાડીએ છીએ. અને તે દીવસે આઠમના સૂર્યોદયને માનીને એ આખો અહોરાત્ર અખંડ આઠમ માનીએ છીએ તેમા આરોપ કે બીજું કાંઈ નથી. પરંતુ એ રીતે નહિ માનનાર એવર્ગ સૂર્યોદય સમાપ્તિ અને ભોગ સમાપ્તિને હવે માને છે તો તેમના મતે ટિપ્પણાની આઠમના ક્ષયે સાતમના સૂર્યોદય પછી જ્યાં સુધી આઠમના ભોગની શરૂઆત થાય નહિ ત્યા સુધી આઠમની વિરાધના કરનાર વિરાધક નહિ ગણી શકાય અને આરાધના કરનાર આરાધક નહિ ગણી શકાય અર્થાત્ સાતમના સૂર્યોદય વખતે જે પ્રાતઃ પ્રત્યાખ્યાન ગ્રહણ કરવામાં આવશે તે એ વર્ગને તે દિવસની સાતમની જેટલી ઘડીઓ હોય તેમાં આઠમની ભોગ સમાપ્તિ નહિ હોવાથી સાતમની જ થશે.

તેમજ નોમના ક્ષયે પણ આઠમના સૂર્યોદય સમાપ્તિ બાદ આઠમને દિવસે રહેલી નોમની ભોગ સમાપ્તિમા એ વર્ગને નોમ ગણાશે. એટલે **૧.** આઠમના દિવસે આઠમના સૂર્યોદયની સમાપ્તિ પછીના નોમના ભોગ સમાપ્તિના સમયમાં આઠમના પ્રત્યાખ્યાનાદિનો ભંગ કરનાર આઠમનો વિરાધક નહિ ગણાય, ૨. તેમજ સાયપ્રતિક્રમણાદિ અનુષ્ઠાનો પણ આઠમના નહિ ગણાતાં નોમનાં ગણાશે. **આ દરેક આપત્તિનો એ વર્ગની પાસે શું જવાબ છે? માત્ર ઉદય-તિથિ ઉદયતિથિ એમ પોકાર કરવાથી શું વળે? વસ્તુ સમજવી જોઈએ**

પેરા ૧૦ ની સમાલોચના.

પેરા ૧૦ માં લખાયેલ લખાણ જે રીતે રજુ કરવામાં આવ્યું છે તે રીતિ બરાબર નથી.

સૂર્યોદય સિવાયની તિથિ પૂજા પચ્ચક્ખાણ વિગેરેમા ન લેવી. અને લે તો આજ્ઞાભંગાદિ દોષો આવે એ વાત જો નિરપવાદ હોય તો ૧ અષ્ટમી આદિ તિથિના ક્ષયે સપ્તમી આદિના દિવસે સપ્તમી આદિજ માનીને એ વર્ગ અષ્ટમી આદિકના પૂજા પચ્ચખાણ વિગેરે કરે છે તેથી તેઓને આજ્ઞાભંગ, મિથ્યાત્વ અનવસ્થા અને વિરાધના જરૂર લાગે ૨ અને તેવીજ રીતે ટિપ્પ-

ણામાં જે દિવસે પર્વતિથિની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પહેલે દિવસે સૂર્યોદયને સ્પર્શનારી પર્વતિથિ હોય છે. અને એ નવો વર્ગ તે દિવસે અષ્ટમીઆદિ પર્વતિથિજ કહે છે. અને તેમ છતાં અષ્ટમીઆદિ પર્વતિથિના પૂજા પચ્ચક્ખાણ વિગેરે કાંઈ નથી કરતા તેથી પણ એ નવાવર્ગને આજ્ઞાભંગ અનવસ્થા મિથ્યાત્વ વિગેરે લાગે છે.

ક્ષયે પૂર્વા૦ એ પ્રઘોષ રૂપ અપવાદ પર્વતિથિની સંજ્ઞા માટે માન્ય હ કરાય છે, જેથી એ દોષો અમારા માટે ટકી શકે નહિ, કારણ કે "પહેલે દિવસે તે તે તિથિના ઉદય ભોગ અને સમાપ્તિ હોવા છતાં એ પ્રઘોષજ પર્વતિથિ સંજ્ઞા કાયમ કરે છે, અને નિષેધે છે." પણ તે નવા વર્ગને માટે તો વજ્રલેપ સમાન જ એ દોષ રહેવાના. ઉદયના સિદ્ધાંતનો ભંગ થતાં જે મિથ્યાત્વ વિગેરે દોષો એ વર્ગ તરફથી અમોને કહેવામાં આવ્યા છે, તે દોષો શું ક્ષીણ પર્વતિથિને પૂર્વની અપર્વતિથિમાં કરી લેવાનું કહેનાર એ વર્ગને નહિ લાગે એમ ખરૂં?

એ નવોવર્ગ પણ આ વાત કબુલ નહિં કરે ત્યારે કહેવું જોઈએ કે ક્ષયે પૂર્વા૦ નું આ વાક્ય તિથિના ભોગવટાને અંગે નથી. પણ જેઓ પર્વતિથિની હાની વખતે પ્રત્યાખ્યાનના આરંભ કાળ સિવાય પર્વતિથિ માનીને પ્રત્યાખ્યાન શરૂ કરે તેમજ પ્રત્યાખ્યાનની સંપૂર્ણતા સિવાય તિથિની સંપૂર્ણતા માનીને પચ્ચક્ખાણ છોડી દે તેવાઓના નિષેધને માટે છે. ભોગવટા વિગેરેને અંગેજ તિથિ માનનારને અહોરાત્ર સંબંધીના પૌષધ અને ઉપવાસાદિક અનુષ્ઠાનો અહોરાત્ર ન પાળી શકાતાં હોવાથી, તેના નિયમોના ભંગો સ્પષ્ટપણે થાય. અને તેથી માર્ગ શ્રદ્ધાની હાનિ વિગેરે લઈને તે વર્ગને મિથ્યાત્વાદિ દોષો લાગે તે સ્વભાવિક છે. એવી રીતે પૂર્વાહ્ણ વ્યાપિની સંધ્યાહ્ણવ્યાપિની આદિથી તિથિ માને તો પણ તેને મિથ્યાત્વાદિક લાગે છે. **એટલે સ્પષ્ટ છે કે આ ઉદયનો સિદ્ધાંત "ક્ષયની વખતે પૂર્વની અપર્વ તિથિને દિવસે સવારથીજ પર્વતિથિ માનનારને અને વૃદ્ધિના વખતે બીજા દિવસે પર્વતિથિ માનનારને" બાધક નથી, પરંતુ ક્ષય વખતે પૂર્વના અપર્વ દિવસે સવારથી પર્વતિથિ માનનાર અને વૃદ્ધિના વખતે બન્ને દિવસે પર્વતિથિ માનનાર એવા નવા વર્ગને બાધક છે. કારણ કે મિથ્યાત્વાદિ દોષો લાગે છે.**

પેરા ૧૧-૧૨ ની સમાલોચના.

પેરા ૧૧-૧૨ નું લખાણ પણ જે રીતે રજુ કર્યું છે તે વાસ્તવિક નથી. [1]लोकेऽपि दिवसादिव्यवहारात् એ પાઠમાંના આદિ શબ્દથી લોકોના

[1] અહિંથી તેમણે તેમના વિવરણમાં જે શાસ્ત્રપાઠો આપ્યા છે તેનું વ્યવસ્થિત નિરસન શાસ્ત્રપાઠોની સમાલોચના આ પુસ્તક પૃ. ૧૫૩ થી ૧૮૭ સુધી કરેલ છે એથી વધુ લંબાણ કર્યું નથી.

વિજયાદશમી વગેરે પર્વો લેવા પડે. અને વિજયાદશમીનો ક્ષય હોય ત્યારે લોકો પણ આ નવા વર્ગની જેમ 'નવમી વિજયાદશમી ' એમ ભેગી નહિ કહેતાં આખો દિવસ જેમ વિજયાદશમીજ ગણે છે, તેમ આ નવા વર્ગે પણ પર્વતિથિને સ્વતંત્ર બોલવી જોઇએ. જો તેમ ન બોલે તો 'લોકવ્યવહાર ' કે જેનું શ્રી રત્નશેખરસૂરિજીએ આલંબન લીધું છે તેને પણ તે વર્ગ સમજ્યો નથી, 'એમ માન્યા સિવાય ચાલે નહિ એમ એ વર્ગ ન માનીને ક્ષય વૃદ્ધિ વખતે પણ ઉદયનીજ તિથિ માનવાની વાત કર્યા કરે છે, **તેવા સૂર્યોદય વ્યવહારવાળો તે વર્ગજ વાસ્તવિક રીતે ક્ષય-વૃદ્ધિ પ્રસંગે આરોપિત તિથિઓ માને છે, અને શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છવાળાઓને આરોપિત તિથિ માનવાનો જુઠો આરોપ કરે છે.**

પેરા ૧૩ની સમાલોચના

પેરા ૧૩ નું લખાણ ઉપયોગી નથી. આગળનો સંબંધ તેમાં જોડવામાં આવ્યો નથી. કારણકે તેજ ધર્મસંગ્રહ નામના ગ્રન્થમાં આગળ **ક્ષયે પૂર્વા**નું જે લખાણ છે તે પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ વખતે વ્યવસ્થા કરનાર છે અને તે અપવાદ હોવાથી પૂર્વ કરતાં બળવાન છે. આથી પાઠ રજુ કરવા છતાં એ વર્ગ ધર્મસંગ્રહમાં જણાવેલ વસ્તુનું પોતાને અજ્ઞાન હોવાનું સૂચવે છે.

પેરા ૧૪-૧૫ અને ૧૬ ની સમાલોચના.

પૃષ્ટ ૯ [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૪૪] પેરા ૧૪-૧૫-૧૬ આ પેરેગ્રાફો મુજબ જે દિવસે જે તિથિનો ભોગવટો સૂર્યોદયને સ્પર્શીને સમાપ્તિને પામતો હોય અગર સમાપ્તિને ન પામતો હોય તો-પણ તે તિથિ હોવાનું માનવુંજ જોઇએ. [પૃ. ૪૪. પં. ૧૨]

ખરીરીતે આ વાતના સમર્થનમાં તેમણે એક પણ શાસ્ત્રીય પાઠ આપ્યો નથી. પોતે જે વસ્તુનું વિધાન કરે છે તે કયા પ્રમાણથી કરે છે ? તે આપવુંજ જોઇએ. એ વર્ગ માત્ર શબ્દથી બોલે છે પણ પ્રમાણ આપતો નથી. વિજયદેવસૂર તપાગચ્છનું કે તેનાથી પ્રાચીન કોઇ પણ શાસ્ત્રનું પ્રમાણ તેમના સમર્થનમાં તેઓ આપે એ જરૂરી છે.

પેરા ૧૭ની સમાલોચના.

પેરા ૧૭ " જે દિવસે " વગેરે છે. ત્યાં જો ઉદયતિથિ તેમને માન્ય હોય તો પંચાંગમાં જે પર્વતિથિની વૃદ્ધિ આવે છે તેને બે માની બે પર્વતિથિ તરીકે આરાધવી જોઇએ એ વર્ગ આવી રીતે નથી કરતો તે ઉચિત નથી. બે પૂનમ હોય ત્યારે પહેલી પૂનમ ઉદયમાં છેજ અને તે તિથિની અપેક્ષાએ ઉદય ભોગવટો અને સમાપ્તિ છે તો તે કેમ નથી માનતા ? તેમજ પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે પણ પર્વતિથિની આરાધના પૂર્વતિથિમાં કરવી ન જોઇએ પણ ખરીરીતે ઉદયતિથિની માન્યતાવાળા એ-

વર્ગે અપર્વતિથિની સંજ્ઞાનો વ્યવહાર કરવો જોઈએ. તે દરેક વાત ઉડાવવા માટેજ તેમનો આ પ્રયત્ન છે :

હવે આગળ ઉપર પંચાંગમાં બે પૂર્ણિમાઓ આવે ત્યારે પહેલી પૂર્ણિમાને શાસ્ત્રકારોએ જણાવેલી પર્વતિથિઓનું પરિસંખ્યાન જાળવવા માટે ચૌદશ માનનાર અમારા શાસ્ત્રીય પક્ષને (શ્રી વિજયદેવસૂર સંઘને) એ વર્ગ દોષ આપે છે. પરંતુ એ દોષો આપતા પહેલાં તેમણે નીચેના મુદ્દાઓનો શાસ્ત્રીય પ્રમાણોથી જવાબ આપવો જોઈતો હતો.

૧. જૈનશાસ્ત્રમાં વિધાન છે કે આરાધનામાં પર્વતિથિ ન વધે કે ઘટે. જુઓ પાઠ प्रथमतो जैनागमानुसारेण एकाऽपि पर्वतिथिर्न हीयते न च वर्धते (શાસ્ત્રીય પુરાવા પૃષ્ઠ ૫.)

૨. શ્રી વિજય દેવસૂર પટ્ટકની આજ્ઞા છે કે પૂનમ વધે ત્યારે તેરશ વધારે.

૩. સંવત ૧૬૬૫ ના ખરતરગચ્છના ઉત્સૂત્ર ખંડનમાં જણાવ્યું છે કે "પૂનમ વધે છે ત્યારે પહેલી પૂર્ણિમાએ ચૌદશ કેમ કરો છો?"

આ ઉપરથી સિદ્ધ થયું કે પૂનમ વધે ત્યારે શ્રી વિજયદેવસૂર ગચ્છવાળા તેરશ વધારીને ટિપ્પણાની પહેલી પૂનમે ચૌદશ (પખ્ખિ) કરતા હતા.

જૈન શાસ્ત્રાધારે જ્યારે કોઈ પણ તિથિ વધતીજ નથી ત્યારે પંચાંગમાં આવેલી પહેલી પૂનમે અમે ચૌદશ કરીએ છીએ તેનું મુખ્ય કારણ જૈન ગણિત પ્રમાણે પહેલી પૂર્ણિમાએ સૂર્યોદય સમયે ચતુર્દશીનીજ ઘડીઓ છે. જૈન શાસ્ત્ર પ્રમાણે તિથિ ૬૧-૬૨ હોય. જો એમજ છે તો જ્યારે ટિપ્પણામાં વૃદ્ધિ તિથિ ૬૪ યા ૬૫ ઘડીની થાય છે ત્યારે તે વધારાની ત્રણ ઘડી આવી ક્યાંથી? તો તે પૂર્વની તિથિની ઘડીઓ આવી છે. પહેલી પૂર્ણિમાએ તેની પહેલાંની તિથિ ચૌદશની ઘડીઓની અધિકતાથી બનેલી છે એટલે સૂર્યોદય સમયની બેથી ત્રણ ઘડી ચૌદશનીજ છે. એવી રીતે ચૌદશમાં પણ તેરશની ઘડીઓ વધી છે માટે એ તેરશ કરી છે તે યુક્ત છે. પર્વતિથિની સંખ્યા નિયત હોવાથી તેની રક્ષામાટે ગણિતને આધારે થએલા પંચાંગમાં ફેરફાર કરવો પડે છે. એટલે આ પ્રમાણે તો અમને નથી તો કોઇ પર્વલોપનો દોષ આવતો કે નથી તો કોઈ મૃષાવાદનો કે દત્તાંજલિનો દોષ આવતો.

પેરા ૧૮-૧૯-૨૦ ની સમાલોચના.

૧૮-૧૯-૨૦ આ ત્રણે પેરામાં તત્ત્વતરંગિણીનો હવાલો આપ્યો છે પણ આ ગ્રંથના પાઠો તેમના પક્ષને સિદ્ધ નથી કરતા.

૧. "क्षीणमपि" આ પાઠ તો ખરતરગચ્છને ઉદ્દેશીને છે. ખરતરો ચૌદશના ક્ષયે પૂર્ણિમાએ પૂનમ માનીને ચૌદશ કરતા તે ઠીક નથી એમ કહેવાયું છે.

વિજયાદશમી વગેરે પર્વો લેવા પડે અને વિજયાદશમીનો ક્ષય હોય ત્યારે લોકો પણ આ નવા વર્ગની જેમ 'નવમી વિજયાદશમી' એમ ભેગી નહિ કહેતાં આખો દિવસ જેમ વિજયાદશમીજ ગણે છે, તેમ આ નવા વર્ગે પણ પર્વતિથિને સ્વતંત્ર બોલવી જોઇએ. જો તેમ ન બોલે તો 'લોકવ્યવહાર' કે જેનું શ્રી રત્નશેખરસૂરિજીએ આલંબન લીધું છે તેને પણ તે વર્ગ સમજ્યો નથી, એમ માન્યા સિવાય ચાલે નહિ. એમ એ વર્ગ ન માનીને ક્ષય વૃદ્ધિ વખતે પણ ઉદયનીજ તિથિ માનવાની વાત કર્યા કરે છે, **તેવા સૂર્યોદય વ્યવહારવાળો તે વર્ગજ વાસ્તવિક રીતે ક્ષય-વૃદ્ધિ પ્રસંગે આરોપિત તિથિઓ માને છે, અને શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છવાળાઓને આરોપિત તિથિ માનવાનો જુઠો આરોપ કરે છે.**

પેરા ૧૩ની સમાલોચના

પેરા ૧૩ નું લખાણ ઉપયોગી નથી આગળનો સંબંધ તેમાં જોડવામાં આવ્યો નથી. કારણકે તેજ ધર્મસંગ્રહ નામના ગ્રન્થમાં આગળ ક્ષયે પૂર્વાનું જે લખાણ છે તે પર્વતિથિના ક્ષય વૃદ્ધિ વખતે વ્યવસ્થા કરનાર છે અને તે અપવાદ હોવાથી પૂર્વે કરતાં બળવાન છે. આથી પાઠ રજુ કરવા છતાં એ વર્ગ ધર્મસંગ્રહમાં જણાવેલ વસ્તુનું પોતાને અજ્ઞાન હોવાનું સૂચવે છે.

પેરા ૧૪-૧૫ અને ૧૬ ની સમાલોચના.

પૃષ્ટ ૯ [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૪૪] પેરા ૧૪-૧૫-૧૬ આ પેરેગ્રાફો મુજબ

જે દિવસે જે તિથિનો ભોગવટો સૂર્યોદયને સ્પર્શીને સમાપ્તિને પામતો હોય અગર સમાપ્તિને ન પામતો હોય તો પણ તે તિથિ હોવાનું માનવુંજ જોઇએ. [પૃ. ૪૪. પં. ૧૨]

ખરીરીતે આ વાતના સમર્થનમાં તેમણે એક પણ શાસ્ત્રીય પાઠ આપ્યો નથી. પોતે જે વસ્તુનું વિધાન કરે છે તે કયા પ્રમાણથી કરે છે? તે આપવુંજ જોઇએ એ વર્ગ માત્ર શબ્દથી બોલે છે પણ પ્રમાણ આપતો નથી. વિજયદેવસૂર તપાગચ્છનું કે તેનાથી પ્રાચીન કોઇ પણ શાસ્ત્રનું પ્રમાણ તેમના સમર્થનમાં તેઓ આપે એ જરૂરી છે.

પેરા ૧૭ની સમાલોચના.

પેરા ૧૭ "જે દિવસે" વગેરે છે. ત્યાં જો ઉદયતિથિ તેમને માન્ય હોય તો પંચાંગમાં જે પર્વતિથિની વૃદ્ધિ આવે છે તેને બે માની બે પર્વતિથિ તરીકે આરાધવી જોઇએ. એ વર્ગ આવી રીતે નથી કરતો તે ઉચિત નથી. બે પૂનમ હોય ત્યારે પહેલી પૂનમ ઉદયમાં છેજ અને તે તિથિની અપેક્ષાએ ઉદય ભોગવટો અને સમાપ્તિ છે તો તે કેમ નથી માનતા? તેમજ પર્વતિથિના ક્ષયની વખતે પણ પર્વતિથિની આરાધના પૂર્વતિથિમાં કરવી ન જોઇએ પણ ખરીરીતે ઉદયતિથિની માન્યતાવાળા એ-

વર્ગે અપર્વતિથિની સંજ્ઞાનો વ્યવહાર કરવો જોઈએ., તે દરેક વાત ઉડાવવા માટેજ તેમનો આ પ્રયત્ન છે :

હવે આગળ ઉપર પંચાંગમાં બે પૂર્ણિમાઓ આવે ત્યારે પહેલી પૂર્ણિમાને શાસ્ત્રકારોએ જણાવેલી પર્વતિથિઓનું પરિસંખ્યાન જાળવવા માટે ચૌદશ માનનાર અમારા શાસ્ત્રીય પક્ષને (શ્રી વિજયદેવસૂર સંઘને) એ વર્ગ દોષ આપે છે. પરંતુ એ દોષો આપતા પહેલાં તેમણે નીચેના મુદ્દાઓનો શાસ્ત્રીય પ્રમાણોથી જવાબ આપવો જોઈતો હતો.

૧. જૈનશાસ્ત્રમાં વિધાન છે કે આરાધનામાં પર્વતિથિ ન વધે કે ઘટે. જુઓ પાઠ प्रथमतो जैनागमानुसारेण पकाऽपि पर्वतिथिर्न हीयते न च वर्धते (શાસ્ત્રીય પુરાવા પૃષ્ઠ ૫.)

૨. શ્રી વિજય દેવસૂર પટ્ટકની આજ્ઞા છે કે પૂનમ વધે ત્યારે તેરશ વધારે.

૩. સંવત ૧૬૬૫ ના ખરતરગચ્છના ઉત્સૂત્ર ખંડનમાં જણાવ્યું છે કે "પૂનમ વધે છે ત્યારે પહેલી પૂર્ણિમાએ ચૌદશ કેમ કરો છો ?"

આ ઉપરથી સિદ્ધ થયું કે પૂનમ વધે ત્યારે શ્રી વિજયદેવસૂર ગચ્છવાળા તેરશ વધારીને ટિપ્પણાની પહેલી પૂનમે ચૌદશ (પખ્ખિ) કરતા હતા.

જૈન શાસ્ત્રાધારે જ્યારે કોઈ પણ તિથિ વધતીજ નથી ત્યારે પંચાંગમાં આવેલી પહેલી પૂનમે અમે ચૌદશ કરીએ છીએ તેનું મુખ્ય કારણ જૈન ગણિત પ્રમાણે પહેલી પૂર્ણિમાએ સૂર્યોદય સમયે ચતુર્દશીનીજ ઘડીઓ છે. જૈન શાસ્ત્ર પ્રમાણે તિથિ ૬૧–૬૨ હોય. જો એમજ છે તો જ્યારે ટિપ્પણામાં વૃદ્ધિ તિથિ ૬૪ યા ૬૫ ઘડીની થાય છે ત્યારે તે વધારાની ત્રણ ઘડી આવી ક્યાંથી ? તો તે પૂર્વની તિથિની ઘડીઓ આવી છે. પહેલી પૂર્ણિમાએ તેની પહેલાંની તિથિ ચૌદશની ઘડીઓની અધિકતાથી બનેલી છે એટલે સૂર્યોદય સમયની એથી ત્રણ ઘડી ચૌદશનીજ છે. એવી રીતે ચૌદશમાં પણ તેરશની ઘડીઓ વધી છે માટે બે તેરશ કરી છે તે યુક્ત છે. પર્વતિથિની સંખ્યા નિયત હોવાથી તેની રક્ષામાટે ગણિતને આધારે થએલા પંચાંગમાં ફેરફાર કરવો પડે છે. એટલે આ પ્રમાણે તો અમને નથી તો કોઇ પર્વલોપનો દોષ આવતો કે નથી તો કોઈ મૃષાવાદનો કે દસ્તાજંલિનો દોષ આવતો.

પેરા ૧૮–૧૯–૨૦ ની સમાલોચના.

૧૮–૧૯–૨૦ આ ત્રણે પેરામાં તત્ત્વતરંગિણીનો હવાલો આપ્યો છે પણ આ ગ્રંથના પાઠો તેમના પક્ષને સિદ્ધ નથી કરતા.

૧. "क्षीणमपि" આ પાઠ તો ખરતરગચ્છને ઉદ્દેશીને છે. ખરતરો ચૌદશના ક્ષયે પૂર્ણિમાએ પૂનમ માનીને ચૌદશ કરતા તે ઠીક નથી એમ કહેવાયું છે.

દેવસુરસંઘ એ રીતે એવા વખતે પૂનમ માનીને પૂનમે ચૌદશ નથી કરતો માટે તે દોષ ન લાગે.

૨. चतुर्दशी० આ પાઠ ચૌદશના ક્ષયે પૂનમના દિવસે પૂર્ણિમાની આરાધના થઈ જણાવ્યું છે અને ચતુર્દશીના આરાધનને દત્તાંજલિ કહી છે.

આ બન્ને પાઠો સામાપક્ષનું સમર્થન ન કરતાં શાસ્ત્રીય પક્ષનુંજ સમર્થન કરે છે. જુઓ તે પહેલો પાઠ અને બીજો પાઠ. તે બને પાઠો એક વસ્તુ સિદ્ધ કરે છે કે તે વખતે ૧૪/૧૫ મિશ્ર લખાતા કે બોલાતા ન હતા, તેમ ચૌદશ પૂનમ બંનેનું એક દિવસે જુદું જુદું આરાધન નહોતું થતું. ચૌદશ પૂનમ બન્ને જુદી જુદી આરાધવાની છે. એક બીજામાં એક બીજી તિથિનું આરાધનજ નહોતું થતું. અને તે તિથિઓ ભેગીજ નહોતી બોલાતી, લખાતી કે નહોતી આચરાતી. કારણકે ઉભય તિથિના આરાધનનો વિકલ્પ નથી તો પ્રશ્નમાં કે નથી તો ઉત્તરમાં.

પેરા ૨૧ થી ૨૭ ની સમાલોચના.

પેરા ૨૧ 'જૈન શાસ્ત્રમાં આરોપ કરવા દ્વારા'

આ લખીને એ વર્ગે જે શાસ્ત્રીય પાઠ આપ્યો છે તે પાઠનો એ વર્ગે અર્થ નથી આપ્યો. આ પાઠમાં તેમની વિરૂદ્ધ પાઠો છે એટલેજ અર્થ ન આપતાં ફાવે એમ હાંકે રાખ્યું છે.

પૂનમના ક્ષયે તમારી શું ગતિ થાશે? આ પ્રશ્નના જવાબમાં द्वयोरपि विद्यमानत्वेन तस्याऽप्याराधनं जातमेव...पूर्णिमाऽऽराध्यते...पौर्णमास्य। वास्तव्येव स्थिति. (તત્ત્વતરંગિણી પૃષ્ઠ ૫)

આ પાઠ તો સાફ સાફ સમજાવે છે કે પૂનમના ક્ષયે ચૌદશે બન્ને તિથિઓ છે; પણ આરાધન તો તે દિવસે પૂનમ માનીને પૂનમનુંજ થાય છે. અને વાસ્તવિક સ્થિતિ પૂનમનીજ છે. જે માણસ વ્યવહાર આચરે છે તેને આરોપ દોષ દેવાય નહિં. જેમકે ભગવાનની પ્રતિમાને ભગવાન કહે અને ભગવાન માને તેમાં આરોપ દોષ કહી શકાય નહિ. પરંતુ પત્થર કહીને ભગવાન કહે તેનેજ આરોપ દોષ લાગે, તેવી રીતે ટિપ્પણાની ચૌદશના ક્ષયે જેઓ તેરશ આદિ માનીને તે દિવસે ચૌદશ આદિ કરે તેનેજ આરોપ દોષ લાગે. પરંતુ પ્રઘોષના આધારે સંસ્કાર કરનારને આરોપ દોષ નજ લાગે. પૂનમના ક્ષયે તેરશે ચૌદશ લઈ ગયા હોવાથી તે દિવસે પૂનમનીજ વાસ્તવિક સ્થિતિ છે. અર્થાત્ એ વર્ગની માન્યતા મુજબ ૧ 'પૂનમના ક્ષયે ૧૪/૧૫ ભેગાં લખી ચૌદશની આરાધના કરે છે' તેવું આ ગ્રંથ નથીજ કહેતો, પૂનમની આરાધનાનું કહે છે. અને ૨ પૂનમના ક્ષયે ચૌદશના દિવસે વાસ્તવિક પૂનમ છે, એમજ કહે છે. વળી ૩ ચૌદશના ક્ષયે પૂનમે પાક્ષિકનું અનુષ્ઠાન કરવા છતાં શાસ્ત્રકાર ખરતરગચ્છવાળાને પાક્ષિક અનુષ્ઠાનના

લોપની આપત્તિ આપે છે. તે પ્રમાણે આ વર્ગ પણ તેરશને દિવસે અખંડ ચૌદશ ન માનતો હોવાથી તે તેરશે ચૌદશનું અખંડ આરાધન કરે તો પણ તેમને પાક્ષિક અનુષ્ઠાનના લોપનો દોષ કેમ ન લાગે? કેમકે શાસ્ત્રકારોએ તિથિસંજ્ઞાપૂર્વકનું અનુષ્ઠાનજ પ્રામાણિક ગણ્યું છે.

આ ત્રણે સુદ્ધા દેવસૂર પક્ષનુંજ સમર્થન કરનારા છે, પછી નવીન પક્ષના સાધક કેમ મનાય?

પેરા ૨૭ થી ૩૦ ની સમાલોચના. [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૬૫–૬૬].

"એ વર્ગે પણ અમારું માન્યું છે. જુઓ પૃષ્ઠ ૧૩. [પૃ. ૬૫]

"ચતુર્દશીમાં પૂનમનું આરાધન પણ થઈજ ગયું."

(ત્યારે તેમના મતે ૧૪/૧૫નું ભેગું આરાધન નહિ. પણ અમારા મત મુજબ પૂર્ણિમાનું આરાધન થયું. પંચાંગની પૂર્ણિમાના ક્ષયે આ આજ્ઞા પ્રમાણેજ અમે ચૌદશે પૂર્ણિમાનું આરાધન કરીએ છીએ. તેમજ અહીં પણ એ વર્ગની માન્યતા મુજબ એ વર્ગે પણ મિશ્ર આરાધન નથી જણાવ્યું).

"ચતુર્દશીમાં પૂર્ણિમાની વાસ્તવિક સ્થિતિ છે." [આ પુસ્તક પૃ૪ ૬૫ પં. ૬].

અહિં તેમણે મુદ્રિત પ્રતનો જે પાઠ આપ્યો છે તેમાં 'એવ' કાર છે છતાંએ અર્થમાં તેને ઉડાવ્યો છે. તે ઉચિત નથી જ. તેમજ લેખક તે ઉડાવેલા 'એવ'કારનો અર્થજ નથી આપતા. આ એ વર્ગની કેવી સચ્ચાઇ? છતાં એ ચૌદશે વાસ્તવિક પૂનમજ છે. આમ તો એ વર્ગ પણ કબુલજ કરે છે, તો પછી તેઓ અમારી સામે ૧૪/૧૫ ભેગા લખવાનું મિશ્ર-તિથિ આરાધવાનું કયા પ્રમાણોથી કહે છે? તે સમજાતું નથી અમે તેમને કહીએ છીએ કે તેઓએ આ વચનો જે લખ્યાં છે તેવું જ તેઓ પાળે.

બીજું એ વર્ગવાળા કહી ગયા છે કે 'જુઓ [1]પેરા ૧૮–૧૯ માં "તિથિનો ભોગવટો અને સમાપ્તિ હોય તે તિથિ આરાધવી જોઇએ." પૂનમના ક્ષયે ચૌદશ-માં પૂનમનો ભોગવટો અને સમાપ્તિ છે, તો પછી પૂનમના ક્ષયે ચૌદશના દિવસે એ વર્ગ એકલી પૂનમ કેમ નથી આરાધતો? શું ચૌદશમાં પૂનમનો ભોગવટો અને સમાપ્તિ નથી?

પેરા ૩૧ ની સમાલોચના. [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૬૬].

પૃ. ૧૪ [પૃ. ૬૫]માં એ વર્ગે ઉપરના મંતવ્યનેજ વારંવાર જણાવ્યું છે અને તેઓ પેરા ત્રીજામાં વાત ક્ષયની છે અને દોષ વૃદ્ધિનો આપે છે. પૂનમના ક્ષયે તમારી શું સ્થિતિ થશે? આ પ્રશ્નોત્તરી છે. પણ છેવટે ઉપસંહારમાં સામો પક્ષ લખે છે કે—[2] "... સાગરાનંદ...માફક પૂર્ણિમાની વૃદ્ધિએ..."

---

૧. આ પુસ્તક પૃ. ૪૫ પેરા ૧૬–૧૭.

૨. આ પુસ્તક પૃ ૬૬ પંક્તિ ૧૨–૧૫ પેરા ૩૧. ખરતરગચ્છવાળા ચૌદશના ક્ષયે

આ વાક્ય તદ્દન અસ્થાને છે તેમણે ક્ષયનો મુદ્દો ઉડાવી જવાબ વૃદ્ધિના મુદ્દાનો આપ્યો તે એ વર્ગને શોભે છે? નથીજ શોભતું. પૃ. ૧૫ [પૃ. ૬૭]માં પણ સામા પક્ષે એજ ભૂલ ચાલુ રાખી છે. વારંવાર એની એજ ભૂલ હું જણાવું તો આ નિબંધનું કદ વધી જાય અને પિષ્ટપેષણ થાય.

આ આખો પ્રશ્ન ખરતરોએ તેરશે ચૌદશનું નામ ન લેવાથી, અને પૂનમે ચૌદશનું નામ લીધા સિવાય પાક્ષિકનું અનુષ્ઠાન કરવાથીજ ઉપસ્થિત થયો છે, એટલે સ્પષ્ટ છે કે અહિં શાસ્ત્રકારે વાસ્તવિક રીતે તેરશે ચૌદશનું નામ આપ્યું અને ચૌદશે પૂનમનું નામ આપ્યું. કારણકે ટીપ્પણાની પૂનમના ક્ષયે ચૌદશે ચૌદશ પૂનમ ભેગી ન માનીને એકલી સ્વતંત્ર પૂનમ કરી તેથીજ "नन्वेवं पौर्णमासीक्षये भवतामपि का गतिः" એમ કહીને તમારે પણ ચૌદશે ચૌદશનું નામ સહન નથી થતું તેવો પ્રશ્ન ખરતરોએ ઉઠાવ્યો છે. એટલે એ વર્ગે અમને જે દોષ આપ્યો છે, તેના બદલે આ દોષ એ વર્ગને જ લાગુ પડે છે.

પેરા ૩૨–૩૩ ની સમાલોચના. [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૬૬].

પૃ. ૧૫ પેરો બીજો—ખરતરગચ્છવાળાએ પ્રશ્ન કર્યો કે–

[1]"પૂનમના ક્ષયે તમે ચૌદશે ચૌદશ અને પૂનમ બન્નેનું આરાધન થવાનું કહો છો."

એ વર્ગ અહીં ગ્રન્થકારના મોઢામાં કેવા જુઠા શબ્દો મુકાવે છે, તેનોયે વિચાર નથી કરતા એ દુઃખની વાત છે. ગ્રન્થકારે તો પૂનમના ક્ષયે ટીપ્પણાની ચૌદશે 'तस्याः-पूर्णिमायाः आराधनं जातं' કહીને પૂર્ણિમાનીજ સ્થિતિ અને આરાધના જણાવી છે. [છતાં] એ વર્ગને આવું જુઠું બોલવું તે હરગીજ નથી શોભતું. એ વર્ગને આવાં જુઠાણાંઓથીજ જીત મેળવવી હોય તો તેમનો પ્રયત્ન હવામાં બાચકા ભરવા જેવોજ છે.

પેરા ૩૪ ની સમાલોચના. [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૬૭].

પૃ.૧૫ [પૃ.૬૬] પેરો ત્રીજો–ત્રીજા પેરામાં પણ એ વર્ગે પિષ્ટપેષણ કર્યું છે. અને તપાગચ્છીય સમાજને નામે જુઠાણું જ હાંકયે રાખ્યું છે. એ વર્ગ લખે છે કે–

[2]"શ્રી તપાગચ્છીય જૈન સમાજ તે વખતે પૂનમના ક્ષયે ચૌદશે જ ચૌદશ પૂનમ એ બન્નેયની આરાધના કરતો હતો.

વાહ! એ વર્ગનાં આવાં જુઠાં લખાણની બલિહારી છે! તપાગચ્છ ચૌદ-

પૂનમને દિવસે ચૌદશનું આરાધન કરતા તેનો પરિહાર શાસ્ત્રકારે કર્યો તેના જવાબમાં ખરતરગચ્છવાળાએ પૂનમના ક્ષયે તમે શું કરશો! તે પ્રશ્ન કર્યો તેની ચર્ચા છે આ શાસ્ત્રપાઠોને એક બાજુ રહેવા દઇ જેમાં વૃદ્ધિનો ઉલ્લેખ નથી ત્યાં વૃદ્ધિની વાત જણાવી છે.

૧. પૃ. ૬૬, પં. ૨૧ પેરા ૩૩.

૨. આ પુસ્તક પૃ. ૬૭ પંક્તિ ૬–૮ પેરા ૩૪.

શના ક્ષયે ચૌદશ પૂનમ બંનેની આરાધના કરતો તેનું એક પણ પ્રમાણ કે ગ્રન્થકારનું કોઈ પણ વાક્ય પોતે આટલા લાંબા વિવરણમાં ટાંકી શક્યા નથી, કે જેને આધારે એકજ તિથિએ બે ફરજીયાત પર્વ તિથિની સંજ્ઞા કરાય અને આરાધાય. ઉલટું એ વર્ગે પોતેજ એક તિથિને દિવસે બે ફરજીયાત પર્વતિથિની આરાધના નજ થાય એમ કબુલ કરીને પૂનમના ક્ષયે તેની આરાધના તેરશેજ અગર એકમે કરવી તેમ સ્પષ્ટ જણાવેલ છે. એ રીતે એ વર્ગે ક્ષીણ પૂનમનું અનુષ્ઠાન તેરશે કરવાનું કબુલ્યું, છતાં ઉપર જે ભેગું કરવાનું લખ્યું છે **તે આખા તપાગચ્છ ઉપર જુઠો આક્ષેપ મુકવા સાથે પોતાના વચનનો પણ વ્યાઘાતજ કર્યો છે.**

એ વર્ગે આગળ ઉપર વળી મૂળપાઠમાંથી 'एव' કાર ઉડાવ્યો છે, એટલું જ નહિં પરંતુ "यदि च અને यत्तपाऽप्यष्टमी पराद्वरयाभिमन्यते" આ **આખું તત્ત્વતરંગિણીનું શાસ્ત્રીય વાક્ય પણ ઉડાવી દીધું છે.** શું એ વર્ગ એમ માને છે કે શાસ્ત્રીય સાચા પાઠો ઉડાવવાથી અમે જીતી જઈશું? જો તેમ છે તો તેમની ધારણા તદ્દન જુઠી અને રેતમાં ઈમારત ચણવા જેવી પાયા વિનાનીજ છે એટલું એ વર્ગ યાદ રાખી લ્યે, આગળ ઉપર પણ આવું જ જુઠાણું ચલાવ્યું છે.

પેરા ૩૫ થી ૩૮ ની સમાલોચના. [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૬૮–૭૦].

આવી જ રીતે [1]પૃ. ૧૬ અને ૧૭માં કલ્યાણક પર્વારાધનની વાતની ચર્ચામાં પણ નર્યું અસંગતપણું અને પિષ્ટપેષણ કર્યું છે. જેનો જવાબ તો અમે શાસ્ત્રીય જવાબમાં આપ્યો છે.

પેરા ૩૯ ની સમાલોચના. [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૭૧ થી ૭૩].

પણ તેમણે પૃષ્ઠ ૧૭માં . [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૭૧માં] જે ઉપસંહાર કર્યો છે, તેનો જવાબ આપવો જરૂરી હોવાથી અત્રે નીચે અપાય છે. તે વર્ગે તે ઉપ-સંહારમાં છ મુદ્દાઓ આપ્યા છે. તેમાંનો **પ્રથમ મુદ્દો** ૧–સામાન્ય છે કે—

" જે દિવસે જે પર્વતિથિ ઉદયતિથિ તરીકે મળતી હોય તે દિવસે તે પર્વતિથિ ન મનાય તો પર્વલોપના દોષને પાત્ર બનાય. " [આ પુસ્તક પૃ. ૭૧ પં. ૧૧–૧૨].

ખરીરીતે એ વર્ગ ઉદયનો આશય સમજ્યો જ નથી. સામાન્ય રીતે ક્ષય અને વૃદ્ધિના પ્રસંગ સિવાય ઉદયતિથિ મળે ત્યાંસુધી તે લેવી એ વાત બરાબર છે. પણ ક્ષય અને વૃદ્ધિમાં 'क्षये पूर्वा० અને वृद्धौ उत्तरा०'ના અપવાદને તેઓ ભુલી જાય છે. યદિ તેમને ઉદયનો જ આગ્રહ હોય તો બે પૂર્ણિમા હોય ત્યારે પહેલી પૂનમ ઉદયવતી જ છે, તો તેઓ

૧. આ પુસ્તક પૃ. ૬૮–૬૯–૭૦ પેરા ૩૫–૩૮.

તેને આરાધ્યપણે કેમ નથી માનતા? ઉદયનું વાક્ય उदयंमि એ **ક્ષયવૃદ્ધિના પ્રસંગ સિવાય ઉપયોગી છે, અને क्षये पूर्वा० વાક્ય ક્ષયના પ્રસંગે ચોવિસે કલાક એક તિથિની સંજ્ઞા માટે છે.** અને તે સંજ્ઞા પછીજ તેનીજ આરાધના થાય એટલા માટે જ છે, નહિ કે 'क्षये पूर्वा०'ના પ્રઘોષને ન માને અને ઉદયના નામે વિપરીત આચરણ કરે તે માટે. ઉદયની વખતે આઠમના ક્ષયે સાતમનો ઉદય ભોગ અને સમાપ્તિ હોવા છતાં શું આઠમનું આરાધન તેઓ નહીં કરે? ખરી રીતે ટીપણાની વૃદ્ધિ વખતે તેમણે તેમની ઉદયની માન્યતા પ્રમાણે પહેલીને આરાધ્યા માનવી જોઈએ. એ વર્ગ એ પૂનમ માને અને પહેલીને ન આરાધે તે ઉચિત નથી. તેમના મતે તો પહેલી પૂનમ પણ ઉદયવતીજ છે. જો એમ ન માનતા હોય તો પહેલી પૂનમને પૂનમ શા આધારે કહે છે તે જણાવશે ખરા? કહેવી પૂનમની સંજ્ઞા અને આરાધના ન કરવી તેનું પ્રમાણ આપશે ખરા?

સૂર્યોદય સમયે અને આખો દિવસ પૂનમ છે એમ કહેવું છે પણ આરાધના નથી કરવી આ ક્યાંનો ન્યાય છે? કાંતો તે દિવસને પૂનમ છે એમ કહેવું છોડી દો, કાંતો તેને આરાધવા માંડો અને કાંતો ઉદયનો આગ્રહ છોડી દો.

ઉપસંહારના મુદ્દા ૨-૩ [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૭૨]માં એ વર્ગે આરોપ અને મૃષાવાદપણાના દોષો જણાવ્યા છે.

અમે તેમને પૂછીએ છીએ કે તેમને જો ભોગવટાનો જ આગ્રહ હોય તો નોમના ક્ષયે ૮/૯ ભેગાં લખીને આઠમના દિવસે નોમ માને તો વાંધો શો છે? એકમના ક્ષયે ૧૫/૧, ૦))/૧ ભેગાં લખી એકમ આરાધે તો શું વાંધો છે? પર્વ તિથિના ક્ષયમાં તો એ વર્ગ ચૌદશના ક્ષયે ૧૩/૧૪ ભેગા લખીને તેરશમાં ચૌદશની આરાધના કરે છે, પણ પૂનમના ક્ષયે તેમ કરતા નથી. અર્થાત્ ત્યારે તો પૂનમના ક્ષયે ૧૪/૧૫ ભેગાં લખીને સ્વવચનથી વિરુદ્ધ થઈને ચૌદશના દિવસે ચૌદશજ આરાધે છે. પૂનમને તો ઉડાડીજ દે છે. તે શું તેઓ દોષપાત્ર નથી બનતા? ભોગવટો અને સમાપ્તિ માનનારા તે વર્ગને તે દિવસે ભોગવટો અને સમાપ્તિ તો પૂર્ણિમાની જ છે પછી ચૌદશ શા આધારે આરાધે છે? તે વર્ગ જે નિયમ બાંધે છે, તે પાળે તો તો હજુયે ઠીક. પાળવા નહિ અને નિયમો બાંધવા તેનો શો અર્થ છે? એ વર્ગ દરેક મહિનાની પાંચમના ક્ષયે ૪/૫ લખીને પાંચમ આરાધે છે, જ્યારે ભાદરવા સુ પાંચમના ક્ષયે ૪/૫ લખીને ચોથ આરાધે છે તે ક્યાંનો ન્યાય છે, તે જણાવશે ખરા?

ઉપસંહારનો મુદ્દો ૪ ની સમાલોચના:—અમે દેવસૂર તપાગચ્છવાળાઓ પૂનમ કે અમાસની ક્ષય-વૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષય વૃદ્ધિ કરીએ છીએ. તે

શ્રી હીરવિજયસૂરિજીના વચન અને વિજયદેવસૂરિજીના પટ્ટકના આધારે જ કરીએ છીએ. બીજાં પણ છૂટક પાનામાં શાસ્ત્રીય પ્રમાણો છે, જે પુરાવામાં આપ્યા છે. તેમાં સાફ લખ્યું છે કે-પૂનમ કે અમાસની ક્ષય વૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષય વૃદ્ધિ કરવી. અને એજ ન્યાય અમે ભા. સુ.૫ માં લગાડીએ છીએ. આવી. હેરફેરી 'સોળમી, સત્તરમી, અઢારમી અને ઓગણીસમી સદી'ના પૂરાવા શાસ્ત્રીયપ્રમાણોમાં અમે આપ્યા છે, તે જોઈ લેવા ભલામણ છે. વળી 'પં. રૂપ વિ० તથા' પં. દીપ. વિ० ના પત્રોના હવાલા જે ૧૮૯૫ તથા ૧૮૯૯ ના છે તે જોવા. **એટલે બરાબર સોળમી સદીથી શ્રી દે. સૂ. સંઘના પુરાવાઓ મોજુદ છે, જેમાં પૂનમ કે અમાસની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરશની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવી, એમ સાફ વાત છે.**

ઉપસંહારના મુદ્દા ૫ ની સમાલોચના.

આ મુદ્દાના સમર્થનમાં કોઇ પાઠ કે પ્રમાણ એ વર્ગે આપ્યા જ નથી. ઉલટુ તે વર્ગની વિરૂદ્ધ પાઠો તત્ત્વતરંગિણિમાં છે, જે આપણે જોઈ ગયા છીએ. તેમાં ચૌદશના ક્ષયે તેરશના વ્યપદેશનો સાફ અસંભવ જણાવીને તે દિવસે ચૌદશના વ્યપદેશનેજ જણાવ્યો છે.

ઉપસંહારનો મુદ્દો ૬.

ઉદય આદિના નિયમો પર્વતિથિને જેમ લાગુ પડે છે તેમ કલ્યાણક તિથિઓને લાગુ કરવા જોઈએ. [પૃ. ૭૩]

આ વિધાનને પુરવાર કરનાર એક પણ શાસ્ત્રીય પાઠ એ વર્ગે આપ્યો નથી.

પર્વો બે પ્રકારના છે. ૧ એક ફરજીયાત અને ૨ બીજાં મરજીયાત. ચતુષ્પર્વી ફરજીયાત પર્વ છે, તે દિવસે પૌષધ, ઉપવાસ અને ચૈત્યવંદનાદિ મુનિ ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે. જ્યારે મરજીયાત પર્વતિથિ, તપસ્યાથી આરાધવાની છે અને તેમાં પણ આરાધે તો સારૂં, પણ ન આરાધે તો પ્રાયશ્ચિત્ત નથી. તદનુસાર કલ્યાણક પર્વતિથિઓ પણ મરજીયાત પર્વતિથિઓ છે, તે ન આરાધે તો પ્રાયશ્ચિત્તનું વિધાન નથી. (જુઓ તત્ત્વ. ની ગાથા ૩૩ મી) એટલે ક્ષયે પૂર્વાનું વિધાન તેને લગાડવું જ જોઇએ, તેવો એકાંત નિયમ નથી, કારણકે તેને માટે ભજના-વિકલ્પ છે.

શાસ્ત્રકારે તો ચૌદશના ક્ષયે તેરશે તેરશના વ્યપદેશનો અભાવ કહ્યો અને તે દિવસે ચૌદશ જ માનવાની જણાવી છે. માનો કે હવે તેરશે કલ્યાણક પર્વ પણ આવે છે. છતાં તેરશના વ્યપદેશનો શાસ્ત્રકારે અભાવ કહ્યો છે, તેમજ તત્ત્વ. તરં० પૃ૭ ૫ ઉપર આઠમના ક્ષયે સાતમનું 'परावृत्त्य.' કહીને સાતમ ખસેડીને આઠમ કરવાનું જણાવ્યું છે. સાતમે કલ્યાણકો આવે છે છતાંયે આઠમના ક્ષયે

સાતમનું પરાવર્તન કરી આઠમ માનવાનું જણાવ્યું છે એ શું સૂચવે છે? એક જ વાત જણાવે છે કે-ફરજીયાત તિથિનું પરિસંખ્યાન છે. અને તે પરિસંખ્યાન મરજીયાતને ખસેડીનેય જાળવવાનું છે. આથી ફરજીયાત અને મરજીયાત પર્વોનું જબ્બર અંતરપણું સ્પષ્ટ થાય છે. સાતમે તપાગચ્છ અને ખરતરગચ્છવાળા બન્નેએ આઠમ જ માની છે અને અદ્યાવધિ અવિછિન્ન રીતે માને છે.

પેરા ૪૦-૪૪ ની સમાલોચના. [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૭૪-૭૭]

"પૂર્વની તિથિને" [આ પુસ્તક પૃ. ૭૫ પં. ૧].

આ મુદ્દામાં તેમણે પંચાગમાં વધેલી પૂર્ણિમાએ (પ્રથમાએ) ચૌદશ કરનાર તપાગચ્છ સંઘને દોષ આપ્યો છે કે--

'વિનષ્ટ કાર્યનું ભાવિ કારણ માન્યાનો દોષ પણ લાગે જ, એવું જૈન શાસ્ત્ર ફરમાવે છે' [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૭૬ પં. ૨].

એ વર્ગે આપેલી આ દોષાપત્તિ દેવસૂર તપાગચ્છ સંઘને નહીં પણ એવર્ગને જ સંગત થાય છે. કેમકે वृद्धौ कार्या तथोत्तरा ના પ્રઘોષ મુજબ ટીપણાની બીજી પૂર્ણિમાજ આરાધનીય છે. જ્યારે એમ જ છે ત્યારે હવે પ્રથમા પૂર્ણિમાએ શું કહેવું ? આ પ્રશ્નનો જવાબ પહેલાં પણ જણાવાયો છે અને અત્ર પણ એ છે કે-જૈન શાસ્ત્રાધારે [તિથિ કે] પર્વતિથિ વધે જ નહીં. કારણ કે દરેક તિથિઓ ગણિતની ગણનાથી પરિમિત હોય છે. સામાન્ય રીતે તિથિ ૬૧/૬૨ હોય છે. એ વર્ગ નોમના ક્ષયે ૮/૯ ભેળી લખીને પણ જો આઠમ જ આરાધે છે, ત્યારે તો એ વર્ગ **જેટલી ઘડી આઠમ હોય અને તે પછીની શરૂ થતી' નોમને વિનષ્ટ એવી અષ્ટમીનું ભાવિ કારણ માને જ છે!** તો પછી આવી યુક્તિ અમને શા માટે આપે છે?

હવે ટીપણાનુસાર પર્વતિથિની વૃદ્ધિ-વખતે જે તિથિ વધારાની આવી છે, તે તેની પહેલાંની ઘડીઓમાંથી જ આવી હોવાથી તે વધારાની તિથિ એ પૂર્વનીજ તિથિ છે. જેમકે ચંડાશુચંડુ પંચાગમાં (હિન્દિ) માર્ગશીર્ષ કૃષ્ણ પક્ષમાં '૪' ગુરૂ અને શુક્રવારે એમ બે દિવસ છે. હવે તેમાં માગશર વદિ એકમ ૪૯ ઘડી અને ૪ પળ છે; બીજ ૫૩ ઘડી અને ૫૨ પળ છે, ત્રીજ ૫૯ ઘડી અને ૬ પળ છે. પહેલી ચોથ ૬૦ ઘડી છે. અને બીજી ચોથ ૪ ઘડી અને ૨૫ પળ છે. એટલે ચોથ બે થઇ છે. અહિં તેનું કારણ પણ સ્પષ્ટ જોઈ શકાય તેમ છે કે એકમ આદિ તિથિઓને ઓછી ઓછી ઘડીઓ આવતાં છેવટે ચોથ વધી ગઈ છે. જૈન ગણિતના હિસાબે ૬૧/૬૨ ઘડીવાળી તિથિ હોય છે. જ્યારે આ ટીપણામાં ૬૪ ઘડીની ચોથ છે. વસ્તુ સ્થિતિ આમ છે. ત્યારે તે ચોથની વધારાની ઘડીઓ પૂર્વતિથિમાં લઇ લેવાથી ચોથ

એકજ દિવસે શુક્રવારે જ આવશે. અને પહેલી થોથે સૂર્યોદય સમયે ત્રીજની જ ઘડીઓ આવે છે. આવી જ રીતે પંચાગમાં બે પૂર્ણિમા આવે ત્યારે અગીયારશે ૫૦ ઘડી. બારશે ૫૨ ઘડી, તેરશે ૫૬, ચૌદશે ૫૯, પ્રથમ પૂનમે ૬૦, અને બીજી પૂનમે ૪ ઘડી ને ૫૩ પળ છે. હવે પૂનમની જે ૬૪ ઘડી અને ૫૩ પળ થઇ છે તે તેની પૂર્વની તિથિને લઇને જ થઇ છે. એટલે પહેલી પૂનમે સૂર્યોદય સમયે વાસ્તવિક ચૌદશ જ છે. હવે એમ ગણતાં જ્યારે બે ચૌદશ થાય છે, ત્યારે પહેલી ચૌદશે તેરશની જ ઘડીઓ છે. આથી સાફ વાત છે કે શ્રી વિજય દેવસૂર સંઘવાળા જે બે પૂર્ણિમાએ બે તેરસ કરે છે, તે તદ્દન સંગત અને જૈન-શાસ્ત્રાધારે જ છે.

હવે તે વર્ગે વૃદ્ધિનો વિષય લઇને જે શાસ્ત્રપાઠ આપ્યો છે તે પાઠનું સચોટ નિરસન અમે શાસ્ત્રીય પ્રમાણમાં [પાઠોની સમાલોચનામાં] કર્યું છે. અને એટલે જ તેની અત્ર પુનરાવૃત્તિ ન કરતાં એટલું જ કહેવું ઠીક થઇ પડશે કે **તેમણે આપેલ શાસ્ત્રીય પાઠ તેમના મતને લગારે સાધક નથી જ.**

એ તો શ્રીતત્ત્વ. કાર તરફથી માત્ર ખરતરગચ્છવાળાના પ્રશ્નના સમાધાન-રૂપે જ લખાયું છે. તેનો ઉપયોગ ઉલટી રીતે કરીને બીજાને દોષ ન જ અપાય.

પેરા ૪૫-૫૪ ની સમાલોચના. [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૭૭-૮૭].

પૃ. ૧૯ [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૭૭] મુદ્દા ચોથાની સમાલોચના—

આ મુદ્દામાં 'क्षये पूर्वा०' વિગેરે લખીને એ વર્ગે વિષય ઉઠાવ્યો છે કે આ પાઠ 'જે પર્વતિથિ ઉદય તિથિરૂપે પ્રાપ્ત થતી જ નહોય તેવી પર્વતિથિની માન્યતા અને આરાધનાનો દિવસ નક્કી કરવાને માટે જ છે. [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૭૮ પં. ૨].

આ પાઠ પર્વતિથિની સંજ્ઞાનો નિશ્ચય કરવા માટે જ છે. નહિં કે પર્વારાધનના નિશ્ચય કરવા માટે. "શ્રાદ્ધવિધિમાં" જ્યાં ઉપર્યુક્ત પાઠની સૂચના આપી છે, ત્યાં શરૂઆતમાં तिथिश्च० લખીને 'તિથિ ક્યારે માનવી' તેનું જ પ્રકરણ ચલાવ્યું છે, તે સ્થળે આરાધનાનું પ્રકરણ જ નથી. आदित्योदय० વિગેરે પાઠોથી તિથિની સંજ્ઞા જ નિશ્ચિત કરી છે. અહીં આપેલા પાઠમાં પણ 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या' એવી વાત છે. અને 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એ વાત પણ તિથિ નિશ્ચય માટે છે. અર્થાત્ આ પાઠમાં તો આરાધનાનું નામ જ નથી, તિથિનું જ નામ છે. અહિં પુનરાવૃત્તિ દોષ વહોરીને પણ પ્રસંગે કહીએ છીએ કે-તિથિને અંગે આરાધના છે. આરાધનામાટે તિથિ છે જ નહિ. કારણકે આરાધના તો નિત્ય કરે તો પણ વાંધો નથી. પરંતુ નિયત પર્વતિથિએ નિયત અનુષ્ઠાન ન કરાય તેનો જ વાંધો છે અને એટલામાટે તિથિની સંજ્ઞા વ્યવસ્થિત કરવા જ ઉપર્યુક્ત પ્રઘોષ અપાયો છે. આથી નક્કી છે કે આ પ્રઘોષ જ્યારે જ્યારે ટીપણામાં

પર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિ આવે ત્યારે ત્યારે તેને કઈ સંજ્ઞાથી બોલવી કહેવી, કે આચરવી તેને માટે જ છે. નહિ કે પર્વારાધનની નિશ્ચિતતા કરવા માટે

હવે પૃ. ૨૦ માંના છેલ્લા પેરામાં [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૮૪ પેરા ૫૩] એ વર્ગે 'न च प्राकृ०' લખીને ગૌણ મુખ્યના ભેદનું વિવેચન કર્યું છે; અને પૃ. ૨૧ માં [પૃષ્ઠ ૮૫-૮૬માં] પણ એ જ વસ્તુનું નિરૂપણ કર્યું છે, પરંતુ એ વર્ગે આપેલો પાઠ અપૂર્ણ અને ત્રુટિત છે. **અહિ આ પાઠ તે વર્ગને જ બાધિત થતો હતો એટલે જાણી જોઈને ઈરાદાપૂર્વક સત્ય ગોપાવવા 'मुख्यतया चतुर्दश्या एव व्यपदेशो युक्त' પાઠમાંથી 'एव' કાર ઉડાવી દીધો છે.** આ વાતાવરણ ધર્મપ્રિયને લગારે શોભતું જ નથી. હવે તે પાઠનો અર્થ 'ગૌણ મુખ્ય ભેદથી મુખ્ય હેતુએ ચતુર્દશી જ એવો વ્યવહાર વ્યપદેશયુક્ત છે.' એમ જ છે

આજ પુષ્ઠમાં આગળ ઉપર એ વર્ગે 'પર્વતિથિના ક્ષયે તેની પૂર્વતિથિનો ક્ષય કરી શકાય જ નહિ' [આ પુસ્તક પૃ ૮૫ પં. ૩ પેરા ૫૪] એમ લખ્યું છે, પણ આ વાક્ય તદ્દન અસત્ય અને અશાસ્ત્રીય છે. 'क्षये पूर्वातिथि कार्या' આ શાસ્ત્રીય પ્રઘોષ તેમના વચનને અસત્ય ઠરાવવા પ્રબલ છે. છતાંએ ચૌદશના ક્ષયે તેરશે તેરશના વ્યપદેશનો જ અભાવ છે, અને 'चतुर्दश्येव' આ પાઠોનું એ વર્ગ મનન કરીને કંઈક લખે તો સારૂં

તેઓ પોતે તેરશના વ્યપદેશના અભાવની વાત લખે છે અને બીજી બાજુ લખે છે કે 'જેનો ક્ષય ન હોય તેનો ક્ષય કહેવો એ મૃષાવાદ છે' યદિ તેમનું લખાણ સત્ય જ હોય તો તેઓ સિદ્ધ કરે કે 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या'માં આરાધન શબ્દ ક્યાંથી લાવ્યા છે યદિ તેમનું કથન સત્ય હોય તો 'क्षये पूर्वा' ના પ્રઘોષની જરૂર જ શી છે ? તે સમજાવશે ખરા ? આરાધના શબ્દ મૂળપાઠમાં નથી અને 'तिथिः कार्या' છે. પછી એમાંથી આરાધના શી રીતે માનવી ? એનો અર્થ સમજાવશે ખરા ?

સુદ ૫ પેરા ૫૫ થી ૬૧ ની સમાલોચના. [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૮૭ થી ૯૩.]

આગળ પૃ. ૨૧-૨૨ માં [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૮૮-૯૦] પાંચમા મુદ્દાનું વિવેચન છે તેમાં 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' સંબંધી વિવેચન એ વર્ગે આપ્યું છે, પણ એ સંગત નથી. આ વાત ઉપર જૈન શાસ્ત્રાધારે તિથિ નથી જ વધતી એ વાત હું આગળ સિદ્ધ કરી ગયો છું એટલે પિષ્ટપેષણ ન કરતાં તે જ જોવાની ભલામણ કરૂં છું. છતાં એ સંક્ષેપમાં જવાબ આપું છું—

ટીપણાની વૃદ્ધાતિથિને શાસ્ત્રકારે એ સૂર્યોદયવાળી જણાવી છે. તે ટીપણાનુસારે જ જણાવી છે. નહિ કે જૈન શાસ્ત્રાનુસારે જણાવી છે. જૈનશાસ્ત્રાનુસારે જગદ્ગુરૂ આ. શ્રી. હીરવિજય સૂ. તથા આ શ્રી. વિજયસેનસૂરીજી મ. ટીપણામાં આવેલી પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે બીજી તિથિને જ ઔદયિકી કહેતા હોવાથી પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં ટીપ્પણાની પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એ પ્રઘોષ

અનુસાર બીજી તિથિનેજ પર્વતિથિ તરીકે સ્વીકારી છે. હવે જ્યારે બીજીને જ પર્વતિથિ માની. ત્યારે પૂર્વની તિથિ આપોઆપ અપર્વ થઈ જતી હોવાથી ટીપણાની બે ચૌદશ વખતે આપોઆપ બે તેરશજ થાય છે. અને તેથીજ શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છની આચરણાથી શ્રી સંઘમાં ટીપણાની પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે પૂર્વ કે પૂર્વતર અપર્વ તિથિનીજ વૃદ્ધિ કરાય છે તે તદ્દન વ્યાજબીજ છે. ટીપણાની પર્વતિથિની વૃદ્ધિને એમજ રહેવા દઈને જો તત્ત્વતરંગિણીકારના આ સમાસિના વચનથી ભ્રમિત થઈને બીજી તિથિને આરાધી લેવી એવો અર્થ સાચોજ માનવા આગ્રહ હોય તો પ્રથમ શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચક મહારાજને 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा'નો પ્રઘોષ શા માટે બનાવવો પડે? તે વિચારવાની જરૂર છે. કારણકે - ટિપ્પણામાં તો બે પર્વતિથિ હતી જ પછી વળી ઉત્તરા કરવી એમ કહેવાની જરૂર જ શી પડી? અહીં ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે તત્ત્વતરંગિણીકારે આ વૃદ્ધાતિથિનો પ્રસંગ જે ઉઠાવ્યો છે, તેનો અર્થ એટલો જ છે કે ટિપ્પણામાં પર્વતિથિ વધે, કે ઘટે ત્યારે કઇ તિથિ માનવી? તે નક્કી કરવું અર્થાત્ તેમનો પ્રયાસ તો પર્વતિથિ ટિપ્પણામાં વધે કે ઘટે ત્યારે કઈ પર્વતિથિ માનવી તેની વ્યવસ્થા કરવા માટે છે, નહિ કે ક્ષય કે વૃદ્ધિ વખતે પર્વ કે પર્વાનંતર પર્વ તિથિના ક્ષય કે વૃદ્ધિની આરાધનાની વ્યવસ્થા કરવા માટે છે.

મુદ્દો ૬ પેરા ૬૨ થી ૬૬ ની સમાલોચના. [આ પુસ્તક પૃ. ૯૪-૯૭].

પૃ. ૨૨. [પૃ. ૯૪]માં આગળ ઉપર મુદ્દો ૬ રજુ કર્યો છે કે—

આમાં તિથિક્ષય એટલે કે તિથિનાશ અને તિથિવૃદ્ધિ એટલે બે અવયવવાળી એક તિથિ કે ભિન્ન અવયવવાળી તિથિ.

તિથિક્ષય એટલે તિથિનાશજ એમ નહીં. કારણકે જ્યારે તિથિનો ક્ષય ટીપ્પણામાં આવે ત્યારે તે તિથિ ક્યારે માનવી તેની વ્યવસ્થા રાખવા જ **क्षये पूर्वा०**નો પ્રઘોષ ઉમાસ્વાતિજીને કરવો પડયો છે. યદિ તિથિક્ષયનો અર્થ તિથિનાશજ કરવો હોત તો **क्षये पूर्वा०** પ્રઘોષનું કામજ ન હતું.

આવી જ રીતે વૃદ્ધાતિથિ એટલે એકજ તિથિના બે અવયવ નહિ, પરંતુ જુદીજ તિથિ છે. કારણકે જે તિથિ સૂર્યોદયને સ્પર્શે તે આખી એકજ તિથિ મનાય છે. या तिथिः प्रातः प्रत्याख्यानवेलायां स्यात् सा संपूर्णा इति. આ વાક્ય એજ સિદ્ધ કરે છે કે પ્રાતઃ પ્રત્યાખ્યાન સમયે હોય તે તિથિ જ સંપૂર્ણ અહોરાત્ર મનાય. આથી સ્પષ્ટ છે કે હવે બે સૂર્યોદયને એક તિથિ સ્પર્શે તો તે જુદી જુદીજ ગણાય. આટલા માટે જ ટીપ્પણામાં બે પર્વતિથિ આવી ત્યારે પહેલી તિથિને પર્વતિથિ તરીકે નથી માની. કારણકે સૂર્યોદય સમયે તો તેમાં (સિદ્ધાંતિકરીતે) અપર્વતિથિની જ ઘડીયો છે. અર્થાત્ ટીપ્પણામાં આવેલી બે આઠમ વખતે પહેલી આઠમે સૂર્યોદય સમયે સાતમની જ ઘડીયો છે. એટલે જ

પર્વતિથિની હાનિવૃદ્ધિ આવે ત્યારે ત્યારે તેને કઈ-સંજ્ઞાથી બોલવી કહેવી, કે આચરવી તેને માટે જ છે. નહિ કે પર્વારાધનની નિશ્ચિતતા કરવા માટે.

હવે પૃ. ૨૦ માંના છેલ્લા પેરામાં [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૮૪ પેરા ૫૩] એ વર્ગે 'न च प्राक्०' લખીને ગૌણ મુખ્યના ભેદનું વિવેચન કર્યું છે; અને પૃ. ૨૧ માં [પૃષ્ઠ ૮૫-૮૬માં] પણ એ જ વસ્તુનું નિરૂપણ કર્યું છે, પરંતુ એ વર્ગે આપેલો પાઠ અપૂર્ણ અને ત્રુટિત છે. **અહિં આ પાઠ તે વર્ગને જ બાધિત થતો હતો એટલે જાણી જોઈને ઈરાદાપૂર્વક સત્ય ગોપાવવા 'मुख्यतया चतुर्दश्या एव व्यपदेशो युक्तः' પાઠમાંથી 'एव' કાર ઉડાવી દીધો છે.** આ વાતાવરણ ધર્મપ્રિયને લગારે શોભતું જ નથી. હવે તે પાઠનો અર્થ 'ગૌણ મુખ્ય ભેદથી મુખ્ય ભેદવડે ચતુર્દશી જ એવો વ્યવહાર વ્યપદેશયુક્ત છે.' એમ જ છે.

આજ પૃષ્ઠમાં આગળ ઉપર એ વર્ગે 'પર્વતિથિના ક્ષયે તેની પૂર્વતિથિનો ક્ષય કરી શકાય જ નહિ' [આ પુસ્તક પૃ. ૮૫ પં. ૩ પેરા ૫૪] એમ લખ્યું છે, પણ આ વાક્ય તદ્દન અસત્ય અને અશાસ્ત્રીય છે. 'क्षये पूर्वातिथिः कार्या' આ શાસ્ત્રીય પ્રઘોષ તેમના વચનને અસત્ય ઠરાવવા પ્રબલ છે. છતાંએ ચૌદશના ક્ષયે તેરશે તેરશના વ્યપદેશનો જ અભાવ છે, અને 'चतुर्दश्येव' આ પાઠોનું એ વર્ગ મનન કરીને કંઈક લખે તો સારું.

તેઓ પોતે તેરશના વ્યપદેશના અભાવની વાત લખે છે અને બીજી બાજુ લખે છે કે 'જેનો ક્ષય ન હોય તેનો ક્ષય કહેવો એ મૃષાવાદ છે' યદિ તેમનું લખાણ સત્ય જ હોય તો તેઓ સિદ્ધ કરે કે 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या'માં આરાધન શબ્દ ક્યાંથી લાવ્યા છે. યદિ તેમનું કથન સત્ય હોય તો 'क्षये पूर्वा' ના પ્રઘોષની જરૂર જ શી છે ? તે સમજાવશે ખરા ? આરાધના શબ્દ મૂળપાઠમાં નથી અને 'तिथिः कार्या' છે. પછી એમાંથી આરાધના શી રીતે માનવી ? એનો અર્થ સમજાવશે ખરા ?

મુદ્દો ૫ પેરા ૫૫ થી ૬૧ ની સમાલોચના. [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૮૭ થી ૯૩.]

આગળ પૃ. ૨૧-૨૨ માં [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૮૮-૯૦] પાંચમા મુદ્દાનું વિવેચન છે તેમાં 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' સંબંધી વિવેચન એ વર્ગે આપ્યું છે, પણ એ સંગત નથી. આ વાત ઉપર જૈન શાસ્ત્રાધારે તિથિ નથી જ વધતી એ વાત હું આગળ સિદ્ધ કરી ગયો છું. એટલે પિષ્ટપેષણ ન કરતાં તે જ જોવાની ભલામણ કરું છું. છતાં એ સંક્ષેપમાં જવાબ આપું છું—

ટીપણાની વૃદ્ધાતિથિને શાસ્ત્રકારે બે સૂર્યોદયવાળી જણાવી છે. તે ટીપણાને જ જણાવી છે. નહિ કે જૈન શાસ્ત્રાનુસારે જણાવી છે. જૈનશાસ્ત્રાનુસારે ગુરૂ આ. શ્રી. હીરવિજય સૂ. તથા આ. શ્રી. વિજયસેનસૂરીજી મ. ટીપ્પણામાં આવેલી પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે બીજી તિથિને જ ઔદયિકી કહેતા હોવાથી આર્યાશ્રયાદિ વિધિમાં ટીપ્પણાની પર્વતિથિની વૃદ્ધિ વખતે 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा 'એ પ્રઘોષ

"भद्दवय सुद्ध पंचमीए" એ પાઠથી ચોથના સંવત્સરીની અનંતર પંચમી જોઇએ. આ બધા પાઠો એ જ સૂચવે છે કે-ઉદય પંચમી પહેલાં સંવત્સરી જોઈએ. હવે એ વર્ગ ટિપ્પણાની વૃદ્ધિ વખતે બે પાંચમ માને છે. એટલે સંવત્સરી અને ઉદય પાંચમ વચ્ચે તેમની માનેલી ફલ્ગુ સુ. પાંચમ તે વર્ગને આડી આવશે. મૂળ વાત એ છે કે એ વર્ગે આડો ધરેલો જે શાસ્ત્રપાઠ છે તે તો પહેલી તિથિ અને પહેલો માસ આરાધનાર ખરતરગચ્છવાળાને જવાબ આપવા માટે છે. એ પાઠો અહિં આપવા ઉચિત ગણાય જ નહિં એટલે તે પાઠો અહિં સંગત થાય જ નહિ.

મુદ્દા ૧૦-૧૧, પેરા ૭૩-૭૬ ની સમાલોચના.

[આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૧૦૫-૧૦૬]

પેરા ૬૦-૬૨ પૃ. ૨૬ (પૃ. ૧૦૫ પેરા ૭૩-૭૪) અહીં આપેલા મુદ્દા ૧૦ અને ૧૧ બન્ને મુદ્દા વિષયાંતર રૂપે છે એ વર્ગે પર્વતિથિ ક્યારે કરવી ? એ જ મુદ્દો ચર્ચવાનો હતો. તેના બદલે આવી ચર્ચા-પાક્ષિક તથા દિન ગણનાની ચર્ચા કરી બતાવી છે, તે તદ્દન અસ્થાને જ હોઇને તેનો જવાબ જ ઉચિત નથી ધાર્યો. છતાંએ શાસ્ત્રીય વિવરણમાં તેનો જવાબ આપ્યો છે અને અહિં પણ સંક્ષિપ્ત જવાબ આપીએ છીએ.

આ બન્ને મુદ્દાઓના આધાર કર્મમાસ અને કર્મવર્ષમાં તિથિ વૃદ્ધિ નથી આવતી. ચાંદ્રમાસમાં તિથિહાનિ અને ચાંદ્રવર્ષમાં માસ વૃદ્ધિ આવે છે. તેમાં ટીપ્પણાનુસારે તિથિની વૃદ્ધિ આવે કે હાનિ આવે, પક્ષ, માસ, ચાતુર્માસ અને વર્ષના અનુક્રમે ૧૫-૩૦-૧૨૦-૩૬૦ દિવસ આવે છતાં પણ તે નિરંશ હોવાથી અનુક્રમે ૧૫ અહોરાત્રો, ૩૦ અહોરાત્રો, ૧૨૦ અહોરાત્રો કે ૩૬૦ અહોરાત્રો તો ન જ આવે. પણ આવા મુદ્દા ચર્ચીને એ વર્ગને શું સિદ્ધિ કરવી છે ? તેજ નથી સમજાતું. શાસ્ત્રમાં જે મુદ્દાઓ નિશ્ચિતરૂપે નિરૂપેલા છે તેનું પિષ્ટપેષણ કરવાથી શું લાભ સમજતા હશે ?

મુદ્દો ૧૨-૧૩-૧૪-૧૫ પેરા ૭૭-૮૪ ની સમાલોચના.

[આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૧૦૭-૧૧૦]

પૃ. ૨૬-૨૭ (પૃ. ૧૦૭-૧૦૮)માં એ વર્ગે મુદ્દા બારમાનું વિધાન કર્યું છે. એમાં બે બીજ વિગેરે લખવા બોલવાની અને તેમ ન કરે તેને મૃષાવાદની આપત્તિ આપી છે.

આ વર્ગે 'જૈનશાસ્ત્ર પ્રમાણે તિથિ વધતી નથી' એ નિયમનો અભ્યાસ કરવાની જરૂર છે. પ્રાયશ્ચિત્તાદિવિધિમાં બે પર્વતિથિનો કે પર્વતિથિના ક્ષયનો પાઠ તેમને ઉપલબ્ધ થયો હોય તો રજુ કરે.

બીજી આઠમ ઔદયિકી આઠમ મનાણી છે. અને તેથી (વાસ્તવિક આઠમ ઔદયિકી) તે બીજી આઠમજ વાસ્તવિક આઠમ છે એમ મનાયું છે અને એટલે જ वृद्धौ कार्या तथोत्तरा । સૂત્ર મુજબ ટીપ્પણાની બે આઠમમાં બીજી ઉત્તરાજ આઠમ માનવાની આજ્ઞા અપાયેલ છે.

મુદ્દા ૭-૮-૯ પેરા ૬૭-૭૨ ની સમાલોચના.

[આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૯૭-૧૦૪]

પૃ. ૨૩ પેરા ૫૮ (પૃષ્ઠ ૯૭ પેરા ૬૭) માસવૃદ્ધિ અને તિથિવૃદ્ધિ વિગેરે ત્રણે મુદ્દાના સમાધાનમાં જણાવવું રહે છે કે માસવૃદ્ધિ અને તિથિ-વૃદ્ધિની સમાનતા છે જ નહી. આ વાત હું આગળ જણાવી ગયો છું એટલે અહિં પિષ્ટપેષણ નથી કર્યું છતાંએ સંક્ષેપમાં જુઓ

વૃદ્ધિતિથિ પોતાનું નિયત કાર્ય કરવા અસમર્થ છે પણ બીજાનું કાર્ય કરવા શક્તિમાન છે તિથિની હાનિ વૃદ્ધિ અંગેનો નિયમ આપણને જેવી રીતે મળે છે તેવીજ રીતે માસની હાનિ વૃદ્ધિનો કોઈ નિયમપાઠ ઉપલબ્ધ નથી. છેજ નહિ. તેમજ બે માસ હોય ત્યારે પ્રથમ માસની ગણના નથી ગણી એ સાચું છે છતાં એ વર્ધીતપ-ચોમાસીતપ છમાસી તપ વિગેરે તપમાં એ વૃદ્ધમાસને ભેળો જ ગણવો પડે છે આ બધું વિચારતાં માસવૃદ્ધિ અને તિથિ-વૃદ્ધિની એકાન્તે સમાનતા નજ કહેવાય [1] એ વર્ગને તિથિને માસની જેમ 'નપુંસક' અને કાર્યમાં અસમર્થ છે એમ બોલવું છે અને એ રીતે મનસ્વીપણે બે પર્વતિથિ બોલી આરાધનામાં તો બીજીનેજ લેવી છે. માટે જ આ મુદ્દા ઉભા કર્યા છે.

ખરી રીતે આ ત્રણે મુદ્દાને એકમાંજ સમાવેશ થઈ શકે તેમ છે. એ વર્ગના પચીસ મુદ્દામા એવા મુદ્દા ઘણા છે કે જેનો આથી અડધા મુદ્દાઓમાં જરૂર સમાવેશ થઇ શકે તેમ છે. માત્ર લેખનું કલેવર વધારવા જ અસ્થાને મુદ્દા ઉભા કરેલા છે. તેમજ તેમણે આપેલા પાઠો પણ ખરતરગચ્છના જવાબ રૂપે છે. એટલે તે પાઠો અહિં ઉપયોગી કે મહત્વતાવાળા નથી. છેલ્લે એ વર્ગે પૂનમ અમાસની વૃદ્ધિએ અને ભા સુ. ૫ ની ટિપ્પણાની વૃદ્ધિએ સંવત્સરી પફખી અને ચોમાસી આદિનું કર્તવ્ય શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધજ જણાવ્યું છે. પરંતુ અમે તે દિવસે પહેલી પૂનમ કે પહેલી અમાસ કે પહેલી પંચમી કહેતાં કે માનતા નથી અમો તો તેને ચૌદશ અને ચોથ જ કરીને અને બોલીને તે તે તિથિનું પર્વાનુષ્ઠાન આરાધીએ છીએ ખરી રીતે અહીં દોષાપત્તિ તેમને આવે છે. ભા સુ ૫ માં ઉદય પંચમી પહેલાની ચોથે સંવત્સરી કરવાનું જણાવ્યું છે.

[1] તે વર્ગે પ્રથમ માસ જેમ નપુંસક છે તેમ ટિપ્પણાની તિથિ વૃદ્ધિ વખતે પ્રથમતિથિ નપુંસક છે એમ કહેવું છે પરંતુ ચૌમાસી અને વરસી તપ વખતે નપુંસક માસમાં તે તપ કરાય છે તેમ તિથિની વૃદ્ધિમાં પ્રથમ તિથિમા તે તિથિ ભલે ઉપયોગી ન હોય પણ બીજી પર્વતિથિમાં ઉપયોગી છે તે વિચારવું જોઇએ.

"भद्दवय सुद्ध पंचमीए" એ પાઠથી ચોથના સંવત્સરીની અનંતર પંચમી જોઇએ. આ બધા પાઠો એજ સૂચવે છે કે-ઉદય પંચમી પહેલાં સંવત્સરી જોઈએ. હવે એ વર્ગ ટિપ્પણાની વૃદ્ધિ વખતે બે પાંચમ માને છે. એટલે સંવત્સરી અને ઉદય પાંચમ વચ્ચે તેમની માનેલી ફલ્ગુ સુ. પાંચમ તે વર્ગને આડી આવશે. મૂળ વાત એ છે કે એ વર્ગે આડો ધરેલો જે શાસ્ત્રપાઠ છે તે તો પહેલી તિથિ અને પહેલો માસ આરાધનાર ખરતરગચ્છવાળાને જવાબ આપવા માટે છે. એ પાઠો અહિં આપવા ઉચિત ગણાય જ નહિં એટલે તે પાઠો અહિં સંગત થાય જ નહિ.

મુદ્દા ૧૦-૧૧, પેરા ૭૩-૭૬ ની સમાલોચના

[આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૧૦૫-૧૦૬]

પેરા ૬૦-૬૨ પૃ. ૨૬ (પૃ. ૧૦૫ પેરા ૭૩-૭૪) અહીં આપેલા મુદ્દા ૧૦ અને ૧૧ બન્ને મુદ્દા વિષયાંતર રૂપે છે એ વર્ગે પર્વતિથિ ક્યારે કરવી ? એ જ મુદ્દો ચર્ચવાનો હતો તેના બદલે આવી ચર્ચા-પાક્ષિક તથા દિન ગણનાની ચર્ચા કરી બતાવી છે, તે તદ્દન અસ્થાને જ હોઇને તેનો જવાબ જ ઉચિત નથી ધાર્યો. છતાંએ શાસ્ત્રીય વિવરણમાં તેનો જવાબ આપ્યો છે અને અહિં પણ સંક્ષિપ્ત જવાબ આપીએ છીએ

આ બન્ને મુદ્દાઓના આધાર કર્મમાસ અને કર્મવર્ષમાં તિથિ વૃદ્ધિ નથી આવતી ચાંદ્રમાસમાં તિથિહાનિ અને ચાંદ્રવર્ષમાં માસ વૃદ્ધિ આવે છે. તેમાં ટીપ્પણાનુસારે તિથિની વૃદ્ધિ આવે કે હાનિ આવે, પક્ષ, માસ, ચાતુર્માસ અને વર્ષના અનુક્રમે ૧૫-૩૦-૧૨૦-૩૬૦ દિવસ આવે છતાં પણ તે નિરંશ હોવાથી અનુક્રમે ૧૫ અહોરાત્રો, ૩૦ અહોરાત્રો, ૧૨૦ અહોરાત્રો કે ૩૬૦ અહોરાત્રો તો ન જ આવે. પણ આવા મુદ્દા ચર્ચીને એ વર્ગને શું સિદ્ધિ કરવી છે ? તેજ નથી સમજાતું. શાસ્ત્રમાં જે મુદ્દાઓ નિશ્ચિતરૂપે નિરૂપેલા છે તેનું પિષ્ટપેષણ કરવાથી શું લાભ સમજતા હશે ?

મુદ્દો ૧૨-૧૩-૧૪-૧૫ પેરા ૭૭-૮૪ ની સમાલોચના.

[આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૧૦૭-૧૧૦]

પૃ. ૨૬-૨૭ (પૃ. ૧૦૭-૧૦૮)માં એ વર્ગે મુદ્દા બારમાનું વિધાન કર્યું છે. એમાં બે બીજ વિગેરે લખવા બોલવાની અને તેમ ન કરે તેને મૃષાવાદની આપત્તિ આપી છે.

આ વર્ગે 'જૈનશાસ્ત્ર પ્રમાણે તિથિ વધતી નથી' એ નિયમનો અભ્યાસ કરવાની જરૂર છે. પ્રાયશ્ચિત્તાદિવિધિમાં બે પર્વતિથિનો કે પર્વતિથિના ક્ષયનો પાઠ તેમને ઉપલબ્ધ થયો હોય તો રજુ કરે.

એક બાજુ ઉદયનો જ આગ્રહ રાખવો છે; અર્થાત્ ઉદયતિથિ જ આરાધાય તેમ બોલવું છે, અને બીજી બાજુ ટિપ્પણાની વધેલી પ્રથમા પર્વતિથિને 'ઉદય અને ભોગવટો' બંને હોવા છતાં આરાધવી નથી! એ તો સ્પષ્ટરીતે સ્વવચન વિરોધ જ છે. આગળ આજ પૃષ્ઠના ૧૩ અને ૧૪ મા મુદ્દામાં પણ લગભગ સમાનતા છે. માત્ર વ્યપદેશ થઇ શકે કે નહિ? અને આરાધક થઇ શકે કે નહિ? આટલો ભેદ છે.

ચૌદશના ક્ષયે—'त्रयोदशीति व्यपदेशस्याप्यसंभवात्' આ પાઠથી ચૌદશના ક્ષયે તેરશ ન જ કહેવાય. તેમ જ 'परावृत्त्याभिमन्यते' આ પાઠથી પણ આઠમના ક્ષયે સાતમનું પરાવર્તન કરી આઠમ જ કહેવાય. વળી ચૌદસના ક્ષયે તેરશે 'चतुर्दश्येव' ચૌદશ જ કહેવાય. આ બધા પાઠો એ વર્ગની વિરૂદ્ધતા જ છે. તેમજ પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં ફરજીયાત બે પર્વતિથિ ભેગી સાથે આરાધવાનું ક્યાંય વિધાન જ નથી. પર્વાનન્તર પર્વતિથિના ક્ષય પ્રસંગે પૂર્વની પર્વતિથિમાં ઉત્તર ક્ષીણ પર્વતિથિને ભેળી આરાધી લેવાની વિચિત્ર વાતો કરનાર આ વર્ગ, ચૈત્ર અને આસો માસની આયંબિલની ઓળીની અઠ્ઠાઈના દિવસોમાં પૂનમના ક્ષય વખતે ચૌદશ ભેળી પૂનમ માનીને એક દિવસે બે આયંબિલ, બે દીનનું બ્રહ્મચર્યપાલન કેવી રીતે કરાવશે? મરૂદેવાતપ આદિમાં ક્ષય વખતે તે વર્ગને એક દિવસે બે તપાનુષ્ઠાનાદિ કોઈ વાતે થઈ શકતાં નથી, અને નિરર્થક જ જુદી વાત રજુ કરે છે. કારણકે ભા. સુ. ૫ ની હાનિ વખતે એકલી ભા. સુ. ચોથજ એ વર્ગ સાંજ સુધી આરાધે છે તેમજ ચોમાસી આદિની પૂનમના ક્ષય વખતે તેઓ ચૌદશ જ સાંજ સુધી આરાધે છે.

પૃ. ૨૯–૩૦ (પૃ. ૧૦૯)ના તેમના ૧૫ મા મુદ્દાના વિવેચન વાક્યો પણ તેમની વિરૂદ્ધનાં છે, જુઓ એ વર્ગ કહે છે કે–

"શ્રી જૈન શાસનમાં પાક્ષિકનો એક ઉપવાસ અને ચૌમાસીના બે ઉપવાસ રૂપ છઠ્ઠ કરવાની ખાસ આજ્ઞા કરેલી છે અને તે નહિ કરનારને પ્રાયશ્ચિત્ત કહેલું છે.

[આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૧૦૯]

હવે તેમના આ વચનનો પણ ઉપરના મુદ્દાનાં વાક્યો સાથે વિરોધ આવે છે કે નહિ? એ વર્ગ ચોમાસી પૂનમના ક્ષયે ૧૪/૧૫ મિશ્ર-ભેગાં લખીને એકજ દિવસે બે પર્વ–પર્વતિથિની આરાધના માને છે, પછી ૧૪ અને ૧૫ નો ... ક્યાંથી કરશે? કદાચ જગદ્ગુરૂજીના વચન મુજબજ त्रयोदशीचतुर्दश्योः ... મનગમતી રીતે અમલ કરીને પણ તેરશ ચૌદશનો છઠ કરે તો પછી ૧૪/૧૫ની ભેગી આરાધના થઇ ગઇ એમ કેમ કહી–કે માની શકે? માટે શાસ્ત્રાધારે

પર્વતિથિના ક્ષયે પૂર્વની અપર્વતિથિનો ક્ષય કરવાનું અને જોડીયા પર્વતિથિમાં પૂર્ણિમાઆદિનો ક્ષય આવે ત્યારે શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ સંઘની માફક પૂર્વતર અપર્વતિથિ તેરશઆદિનો ક્ષય કરે અને એજ પ્રમાણે પર્વતિથિ આરાધે તેજ ઉચિત છે.

પેરા ૬૫-૬૬ [પૃ. ૧૦૯ પેરા ૮૧-૮૨] નું લખાણ પુનરૂક્તિવાળું છે.' કારણકે તે વાત પહેલાં ચર્ચાઈ ગયેલ છે. અર્થાત્ 'એકજ દિવસે બંને તિથિનો - વ્યપદેશ થાય તો પર્વના અખંડ આરાધન માટે કરાયેલા ઉપવાસ પ્રતિક્રમણાદિ સર્વમાં મુશ્કેલી રહેશે, તેમજ એક દિવસે બંનેનું આરાધન સમાયેલું માનતાં પર્વસંખ્યાનું ખંડન થશે વિગેરે આગળ ચર્ચાઈ ગયેલ છે.

પેરા ૬૭ [૮૩-૮૪]નું લખાણ સત્ય નથી ચતુષ્પર્વી પર્વ એક દિવસે બે આરાધાય તેવો શાસ્ત્રપાઠ કે પરંપરા એ વર્ગ નથી આપી શકયો. માત્ર નિર્મૂલ કલ્પના કર્યા કરવાથી વસ્તુની સત્યતા જણાવી ન ગણાય.

મુદ્દા ૧૬ પેરા ૮૫-૮૬ ની સમાલોચના.

[આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૧૧૦ થી ૧૧૧].

પેરા ૬૮ [પૃષ્ઠ ૧૧૦ પેરા ૮૫] નું લખાણ સમજવિના ભ્રામક રીતે લખાયેલ છે. એ વર્ગ આરોપને ખરી રીતે સમજી શકયો નથી. જેમ જિનેશ્વર ભગવંતની પ્રતિમાને પત્થર માનીને ભગવંત તરીકે પૂજે તો આરોપ ઘટાવાય. તેમ ચૌદશના ક્ષયે તેરશે તેરશ માનીને તે દિવસે ચૌદશ પર્વ તરીકે માને તો આરોપ ગણાય, પણ શાસ્ત્રકારના વચનથી તેરશે ચતુર્દશીના વ્યપદેશ પૂર્વકજ ચતુર્દશીની આરાધના કરાય છે ત્યાં આરોપ કઇ રીતે એ વર્ગ કહી શકે ? એ વર્ગને શાસ્ત્રકારે જે 'आरोपोऽसत्' એમ જણાવ્યું છે તે આ વાત જાણ્યા પછીજ સમજાશે.

મુદ્દો. ૧૭ પેરા ૮૭ થી ૮૯ ની સમાલોચના.

[આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૧૧૧-૧૧૨].

પેરા ૬૯-૭૦ [પૃષ્ઠ ૧૧૨ પેરા ૮૭-૮૯] નું લખાણ પણ ઉલટી રીતે રજુ કરાયું છે. તેમજ પુનરૂક્તિ રૂપે છે. એ વર્ગને 'क्षये पूर्वा'ની વસ્તુ બરાબર સમજાઇ નથી, તેથી જ આ થવા પામ્યું છે. તે વસ્તુ માટે એ વર્ગના શાસ્ત્ર-પાઠોની અમોએ આપેલી સમાલોચના જુઓ.

પેરા ૯૦-૯૪ ની સમાલોચના. [આ પુસ્તક પૃષ્ઠ ૧૧૩-૧૧૪].

પેરા ૭૧ [૯૦-૯૧-૯૨] નું લખાણ ઉંડી વિચારણા નહિ કરવાથી થયું છે. આના સંબંધનું વિસ્તૃત વિવેચન આગળ અપાઈ ગયું છે. કલ્યાણક પર્વ મરજીયાત પર્વ છે.

દશમને જ અગીયારશ કહે છે. આઠમના ક્ષયે પણ સાતમના દિવસે જ કાલાષ્ટમી—જન્માષ્ટમી લખે છે. એટલે એ વર્ગ તો ટીપ્પણાથીય વિરૂદ્ધ લખે છે અને બોલે છે વસ્તુસ્થિતિ આ પ્રમાણે હોવાથી અમે જે દિવસે અષ્ટમી પાળીએ છીએ તે જ દિવસે તે વર્ગ અષ્ટમી પાળવા છતાંયે શુદ્ધ આઠમ ન કહેતાં મિશ્રતિથિ કહે છે, તે તદ્દન અનુચિત છે અને અશાસ્ત્રીય છે.

'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या' એ સૂત્ર એ વર્ગને પણ માન્ય છે, છતાં તે પ્રમાણે તે વર્ગ આચરતો નથી.

૧ જુઓ તેનું વિવેચન 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या इति पर्वतिथेः क्षये पूर्वा या अपर्वतिथिः तस्या एव क्षयः कार्यः, यदि पूर्णिमामावास्ययोः क्षयो भवति तदाऽनया त्त्यिा त्रयोदश्याः क्षयः कार्यः' આ અને આના સમર્થનના બીજા પણ પાઠો છુટક શાસ્ત્રીય પાનામાં મળે છે.

૨ તેમજ તત્ત્વતરંગિણી નામક પ્રસિદ્ધ ચર્ચાગ્રંથ કે જેનાં પ્રમાણો એ વર્ગે માન્ય રાખ્યાં છે, છતાં તેજ ગ્રંથના નીચેના પાઠો તરફ એ વર્ગે લક્ષ્ય આપ્યું નથી. જેમકે 'तिथिपाते-तिथिक्षये पूर्वैव तिथिर्ग्राह्या' તિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે પૂર્વતિથિજ લેવી. અર્થાત પર્વતિથિનો ક્ષય આવે ત્યારે પૂર્વની અપર્વ-તિથિનેજ પર્વતિથિ ગણવી. પરંતુ એ વર્ગની માન્યતા મુજબ મિશ્રતિથિ ગણવાનું ક્યાંય વિધાન મળતું નથી.

૩ આજ ગ્રંથનું બીજું પ્રમાણ આપું છું. જેમકે ટીપ્પણામાં ચૌદશનો ક્ષય આવ્યો છે. હવે શું કરવું? શાસ્ત્રાધારે તો क्षये पूर्वा॰ નો નિયમ લાગવાનો, એટલે કે તેરશની તિથિને ચૌદશ કહેવાય, જ્યારે એ વર્ગ ૧૩-૧૪ લખે છે. હવે તેમની આ વાત અશાસ્ત્રીય છે. જુઓ—'तत्र त्रयोदशीति व्यपदेशस्याप्यसंभवात् किंतु प्रायश्चित्तादिविधौ चतुर्दश्येवेति व्यपदिश्यमानत्वात्' (તત્ત્વતરંગિણી પૃષ્ઠ ૩.) પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં ૧૪ ના ક્ષયે તેરશ એવો વ્યવહાર કરાયજ નહિ, પરંતુ પ્રાયશ્ચિત્તાદિવિધિમાં ચૌદશજ કહેવાય. આ શાસ્ત્રીય વચનાનુસારે પંચાંગમાં ૧૪ નો ક્ષય આવેલ હોય ત્યારે તેરશને ચઉદશજ કહેવાય તેરશ નજ કહેવાય. અમે એથી જ આ આજ્ઞા મુજબ તેરશને તેરશ ન કહેતાં ચઉદશ જ કહીએ છીએ.

* ૪ આવું જ આઠમના ક્ષયને માટે પણ કથન છે તે જુઓ. "सन्वयाष्टीणाष्टमीकृत्यं सप्तम्यां क्रियमाणमष्टमीकृत्यव्यपदेशं न लभेत, न च इष्टापत्तिः आबालगोपालप्रतीतमेव अद्यास्या पौषधोऽस्माकमिति, एतद्वचनवक्तृपुरुषानुष्ठीयमानानुष्ठानापलापित्वेनोन्मत्तप्रसंगात्" (तत्त्वतरंगिणी पृ. ४)

'આજે આઠમનો પૌષધ અમે કર્યો છે, એમ કહેવાય છે તે કોઇથી અજાણ્યું નથી. આ આબાલગોપાલ પ્રસિદ્ધ છે.' આઠમનો પૌષધ સાતમે માનો કે સાતમ આઠમ ભેળી માનો અને શુદ્ધ આઠમ નહિ માનો તો એ વર્ગને આઠમના

અનુષ્ઠાનનો લોપ થવાનો પ્રસંગ આવશે, એમ શાસ્ત્રકાર અહિં સાફ જણાવે છે. **એટલે અમે જે ટીપ્પણાની પર્વતિથિના ક્ષયે પૂર્વની અપર્વતિથિનો ક્ષય કરીએ છીએ, તે તદ્દન વ્યાજબી અને શાસ્ત્રીય છે.**

એટલે કે જ્યારે બીજ–પાંચમ–આઠમ અગીઆરશ અને ચૌદશનો ટીપ્પણામાં ક્ષય આવે ત્યારે જૈન શાસ્ત્રાધારે તો એકમ, ચોથ, સાતમ, દશમ, અને તેરશનો જ ક્ષય થાય અને તે તે ઉદયવતી ટીપ્પણાની અપર્વતિથિઓને બીજ આદિજ કહેવાય. અને ત્યારે જ નીચેની આજ્ઞા મુજબ પણ તિથિની આરાધના થઇ ગણાય. જુઓ તે આજ્ઞા, " बीया पंचमी अट्ठमी एगारसी च चउद्दसी तासां खओ पुव्वतिहिए अमावासावेवि तेरसी " બીજાદિના ક્ષયે પૂર્વની (અપર્વ) તિથિનો ક્ષય કરવો તેમજ અમાવાસ્યાના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય કરવો. અહિં ફરજીયાત પર્વતિથિ સાથે જ મર્યાદિત છે.

પૂનમ કે અમાસનો ક્ષય આવે ત્યારે શું કરવું ? આ સંબધી પણ મતભેદ છે. શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ તો જૈનશાસ્ત્રના આધારે અને પ્રાચીન પરંપરાના આધારે પૂનમ કે અમાસના ક્ષયે તેરશનો જ ક્ષય કરે છે. ' क्षये पूर्वा० ' સૂત્રાધારે પૂનમ અમાસના ક્ષયે ચૌદશનો ક્ષય કરવાનું એવર્ગ સૂચવી શકે તેમ નથી. કારણકે ચૌદશ પર્વતિથિ છે. હવે દેવસૂર સંઘના સમર્થનના પૂનમ અમાસના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય કરવો જોઈએ તેના પાઠ નીચે મુજબ છે.

૧ " પૂનમ અમાવાસ્યાના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય થાય " (૧૭૯૨નો પાઠ.)

૨ " अमावासाए वि तेरसि, तथा च जम्हा पुण्णिमा खए तेरसी खओ અમાવાસ્યાના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય થાય જેમ પૂર્ણિમાના ક્ષયે તેમ.......(૧૫૬૩નો દેવાવચક જુનો પાઠ ૨)

૩ " अत एव पूर्णिमाया: क्षये त्रयोदश्या क्षयो युक्तियुक्त: क्रियते " આવા અનેક પાઠો છુટક શાસ્ત્રીય પાનામાં છે કે પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાના ક્ષયે તેરશનો જ ક્ષય થાય. **એ વર્ગ પણ સં. ૧૯૯૧ સુધી શ્રીવિજયદેવસૂર સંઘની એ પરંપરા મુજબ જ અને તેવીજ શાસ્ત્રીય આજ્ઞા પ્રમાણેજ તિથિ–ક્ષયે હેરફેરી માનતો હતો. હમણાં થોડા વર્ષથી જ એ વર્ગે તે આચરણાથી વિરૂદ્ધ બોલવું શરૂ કર્યું છે.**

(૨)

જેમ ક્ષયમાટે જોઈ ગયા તેમ તિથિ વૃદ્ધિનો પ્રશ્ન પણ એટલો જ વિવાદાસ્પદ છે. જેમકે ટીપ્પણામાં બે આઠમાદિ હોય ત્યારે શું કરવું ? અમે (શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છસંઘ) તો ' वृद्धौ कार्या तथोत्तरा ' આ સૂત્ર મુજબ જ્યારે જ્યારે ટીપ્પણામાં બે પર્વતિથિઓ આવે છે ત્યારે ઉત્તરતિથિને જ પર્વતિથિ માનીએ છીએ, અને ઉત્તરતિથિનું પર્વતિથિ રૂપે આરાધન કરીએ છીએ.

જેમકે ટીપ્પણામાં બે આઠમ આવી હોય ત્યારે બીજી આઠમને જ પર્વતિથિ તરીકે માનવી. કારણકે તિથિના વ્યવહારના કારણભૂત ઉદયવાળી ગણીને બીજી તિથિને જ 'ઔદયિકી' કહી છે. એ રીતે શાસ્ત્રકારોએ પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં ટીપ્પણાની પહેલી આઠમના ઉદયને પહેલી આઠમનો ઉદય ન માનેલો અને ગણેલો હોવાથી ઉત્તરની વાસ્તવિક આઠમની પૂર્વનો સૂર્યોદય તે સાતમનો જ સૂર્યોદય ગણાય અને કહેવાય, આવું આજે જ નહિં પણ તે વખતે પણ પ્રચલિત હતું અને **એ વર્ગે પણ સં. ૧૯૯૧ સુધી તેમ કહેલું, માનેલું અને આચરેલું છે.**

જ્યારે એ વર્ગ હવેથી એ બંને આઠમ પર્વતિથિના નામો બોલવાનું કાયમ રાખે છે અને બીજી આઠમને આઠમ માનીને પર્વતિથિ તરીકે આરાધે છે. શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ તે વર્ગને કહે છે કે પ્રાયશ્ચિત્તાદિ વિધિમાં બે આઠમ, બે અગીઆરશ, બે ચૌદશાદિ બોલવું તે ઉચિત નથી જ. ખરીરીતે તો જૈન જ્યોતિષ તેમજ પ્રાચીન જ્યોતિષપ્રમાણે તિથિઓ વધતી જ નથી.

જૈનશાસ્ત્રમાં તિથિના નામેજ નિયમો હોવાય છે અને પછી તિથિ બોલવી અને નિયમ ન પાળવા તે સ્વવચન-આગમ અને પરંપરાથી અસંગત છે. હવે જૈન શાસ્ત્રાધારે તિથિ જ વધતી નથી, પછી પર્વતિથિ કેમ જ વધારાય અને કેમ જ બોલાય? આમ છતાં એ વર્ગ તરફથી બોલાય છે તો તેમણે પાળવી જોઇએ. બે આઠમ બે ચૌદશ બે પૂનમ આદિ લખાય છતાં તે વર્ગ તરફથી ન પળાય તો તે વર્ગને મોટો દોષ આવશે. અને તે એ કે જો પહેલી આઠમ લખાઇ અને તે દિવસે તેનું વ્રતારાધન-તપ-જપ પૌષધાદિ ન કર્યા તો એક દિવસ એવો પણ આવશે કે જે બીજી આઠમે પણ વ્રતારાધન પૌષધાદિ ન કર્યાં તો શું વાંધો છે.? એવો નિર્ધ્વંસપરિણામ થશે, એ વર્ગને પચાંગાનુસાર બે આઠમાદિ બોલવા છે પણ આરાધન તો દેવસૂર સંઘ કરે છે તે પ્રમાણે જ કરવું છે. અર્થાત્ પહેલી આઠમે તો સાતમનું જ કર્ત્તવ્ય કરવું છે. પછી બે આઠમ આદિ બોલવાનો અર્થ શો છે? નામ હીરો આપવું છે અને કાચના મૂલ્યે વેચવું છે. એ વર્ગ **સં.૧૯૯૧ સુધી તો બે આઠમ આવતી હતી ત્યારે બે સાતમ આદિ જ કહેતો હતો અને માનતો હતો.** એ જુની રીતિને ભૂલી આજે આમ ઉલટું કરે છે. આવી રીતે પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યામાં પણ મોટો મતભેદ છે. શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ તો પૂનમ અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિએ તેરશની જ વૃદ્ધિ કરે છે. જ્યારે એ વર્ગ, બે પૂનમ અમાસ વિગેરે કરે છે. આશ્ચર્યની વાત છે કે આમ છતાં પણ તે વર્ગ એનું સમર્થનનું એક પણ પ્રમાણ આપી શક્યો નથી.

નિર્ણયાત્મક વાતો

૧ 'જૈન શાસ્ત્રાધારે તિથિ વધે જ નહિ' (આ વાત એ વર્ગને કબુલ રાખવી પડે તેથી શાસ્ત્રો સામે આંખો મીંચીને ટીપ્પણાની તિથિ વૃદ્ધિ માને છે. પણ તે અનુચિત છે.)

૨ લૌકિક ટીપ્પણામાં તિથિવૃદ્ધિ આવી જાય તો દેવસૂર સંઘવાળાને બીજી પર્વતિથિજ માન્ય છે. (એ વર્ગ આ અમારી વાત માને છે છતાંયે બે તિથિ-બોલે છે, તે ઠીક નથી. જુઓ હીરપ્રશ્ન બે અગીયારશ હોય તો શું કરવું ? ઉત્તર—ઔદયિકને જ માનવી. જૈન શાસ્ત્રાધારે બીજી તિથિને જ ઔદાયિકી મનાય છે. જગદ્ગુરૂજીએ અહિં બે તિથિ માનવાનું ન લખ્યું પણ ઔદયિકીને જ માનવાનું લખ્યું તે પણ તે વર્ગને ખુબ મનન કરવા યોગ્ય છે.)

૩ પૂનમ કે અમાસની વૃદ્ધિએ તેરશની વૃદ્ધિ કરવાનું જ જણાવ્યું છે. જુઓ અમારા શાસ્ત્રીય પ્રમાણો:—

૧ "पूर्णिमावृद्धौ त्रयोदशीवर्द्धनं" પૂનમ વધે તો તેરશ વધારવી.

૨ "पूर्णिमामावास्यौ कदापि जैनागमाभिप्रायेण न वर्द्धते परंतु लौकिकशास्त्राभिप्रायेण तु वर्धिता दृश्यते परं असुनृतत्वेन तद्विषयो नांगीकृतः" "પૂનમ અને અમાસની વૃદ્ધિ જૈનાગમાનુસારે કદાપિ થાય જ નહિ પરંતુ લૌકિક શાસ્ત્રાનુસારે વધે છે તેવું દેખાય છે પણ તે સત્ય ન હોવાથી તે વિષય સ્વીકાર્ય નથી."

૩ "पूर्णिमाभिवृद्धौ त्रयोदशीवृद्धिर्जायते" (પૃષ્ઠ ૨.)

૪ "जम्हा पूण्णिमाखए तेरसीखओ तम्हा पूण्णिमा वुड्ढिएवि तेरसी वुड्ढि जायइ इइ वयणं पुव्वसूरिहिं भणियं" જેમ પૂનમના ક્ષયે તેરશનો ક્ષય થાય તેમ પૂનમની વૃદ્ધિએ તેરશની વૃદ્ધિ કરવી એવું પૂર્વાચાર્યોએ કહ્યું છે.

૫ "जइ पुण्णिमावुड्ढि तो आइला अपव्वरूवा अतो तेरसीए वुमं आणियव्वा. तत्थदिणे तेरसी करिज्जा, तयनंतरं चउद्दसी पक्खियतवं चेइयसाहुवंदणं च पक्खियपडिक्कमणाइसव्वं कुणंतु गीयत्था एवमेव अम्हेपि करेमु इच्चाइ"

(૧૫૬૩ દેવવાચક પૃષ્ઠ. ૬)

ભાવાર્થ:—જો પૂનમ વધે તો અપર્વ રૂપ તેરશ વધારવી, તે પછી ચૌદશ કરવી, પક્ખીતપ, ચૈત્ય અને સાધુવંદન તથા પક્ખિપ્રતિક્રમણાદિ સર્વક્રિયાઓ તે દિવસે ગીતાર્થો કરે છે અને અમે પણ કરીએ છીએ.

૬ આવીજ રીતે પં. દીપવિજયજી મહારાજનો પત્ર, ૭. પં રૂપવિજયજી મહારાજનો પત્ર અને ૮ ધરણેંદ્રસૂરિનું ૧૯૩૦ નું જાહેરનામું પણ એ જ સિદ્ધ કરે છે કે પૂનમની વૃદ્ધિએ તેરશની વૃદ્ધ કરવી

જૈનશાસ્ત્રોમાં ચૌદશ અને પૂર્ણિમાનું યુગલપર્વ માન્યું છે. એ વર્ગની માન્યતા મુજબ તે યુગલપર્વ બરાબર જ સચવાતું નથી કેમકે:—પુનમના ક્ષયે તેઓ ૧૪/૧૫ ભેગાં લખે છે અને એમ કરીને એ વર્ગ એક જ દિવસે ફરજીયાત બે પર્વતિથિનું આરાધન માને છે. એટલે એ વર્ગના મતે ફરજીયાત બે પર્વ જુદાં ન જ રહ્યાં. તેવીજ રીતે પૂનમની વૃદ્ધિ માને તો ઉદય પૂનમ પહેલાં એ વર્ગને ચૌદશ નથી રહેતી. તેથી 'ખાસ કરીને ચોમાસી ચૌદશની પૂનમે

તો છઠ્ઠ બે ઉપવાસ લાગટ કરવાનું કહ્યું છે" તે એ વર્ગના મતે નહિ બને. જેમકે ટીપ્પણાની ચૌદશના ઉપવાસ પછી તેમની પહેલી પૂનમે પારણું અને બીજી પૂનમે ઉપવાસ. એટલે એ વર્ગને ચૌદશ અને પૂનમના બે ઉપવાસનું યુગલ એક સાથે ન રહ્યું. શ્રાવકની પ્રતિમામાં ચૌદશ પૂનમ કે ચૌદશ અમાવાસ્યાએ તો ચોવિહાર છઠ્ઠ કરીને બંને દિવસ એક સાથે પૌષધ કરવાનો નિયમ છે. એટલે એ પર્વતિથિઓ સાથેજ રાખવી જોઇએ જે એવર્ગને રહેતી નથી. ચોમાસાની પૂર્ણિમાની' ક્ષયવૃદ્ધિ આવે ત્યારે તેરશની ક્ષય વૃદ્ધિ કરવાની નીચેની પ્રાચીન શાસ્રીય ગાથાને પણ એ વર્ગ અવગણી નહિ શકે.

आसाढ कत्तिय फग्गुणमासे (जइ) खओ पुन्निमा होइ तासं खओ तेरसीए भणिओ जिणवरिंदेहिं जम्हा ॥ पुण्णिमा खए तेरसी खओ तम्हा पुण्णिमा वुड्ढीए वि तेरसी वुड्ढी जायइ इइ पुव्वसूरिहिं भणियं. અષાઢ કાર્તિક કે ફાગણની. પૂર્ણિમાનો ક્ષય હોય ત્યારે તેરશનો ક્ષય કરવાનું જીનેશ્વરોએ કહ્યું છે. તથા જેમ પૂનમે તેરસનો ક્ષય થાય છે તેમ પૂનમની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ કરવાનું પૂર્વાચાર્યોએ કહ્યું છે.

આવીજ રીતે દશાશ્રુતચૂર્ણિમાં પાઠ છે કે યુગાન્ત અષાઢ મહિનાની વૃદ્ધિ થાય છે. એ વૃદ્ધિમાસની પૂર્ણિમાનો અવશ્ય ક્ષય થાય છે, છતાં પૂર્ણિમાથી વીસમા દિવસે સાધુ વસતિરૂપ પર્યુષણાની સ્થિરતા કરીને અમે રહ્યા છીએ. એમ કહે એવું શાસ્રકાર કહે છે.

હવે એ વર્ગની માન્યતા તે વખતે હોત તો પૂનમનો ક્ષય થયો છે છતાં પૂર્ણિમાથી વીસમા દિવસનો પાઠ ન હોત અર્થાત્ ૧૪/૧૫ મિશ્રતિથિથી 'વસતિ, રહ્યાના કથનનો ઉલ્લેખ કરત. આ ઉપરથી એટલું તો સાફ સાફ સિદ્ધ થાય છે કે ૧૫ના ક્ષયે ૧૪/૧૫ ભેગાં મિશ્ર નહોતાં જ મનાતાં, તેમજ પૂનમનો ક્ષય પણ નહોતો જ મનાતો, પરંતુ પૂનમના ક્ષયે પૂર્વતર તિથિનો જ ક્ષય મનાતો. હવે ઉત્તરાધ્યયન, સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ, જ્યોતિષ કરંડકઆદિમાં અષાઢાદિલૌકિક ઋતુઓને લઇને શ્રાવણાદિમાં અવમરાત્ર (તિથિનો ક્ષય) જણાવાય છે. પરંતુ જૈનરીતિની અપેક્ષાએ શ્રાવણાદિ ઋતુ હોવાથી એકમથી એકસઠમે એકસઠમે દિવસે બાસઠમી બાસઠમી તિથિનો ક્ષય થાય, અને શ્રાવણવદિ આસોવદિ આદિમાં અવમરાત્ર આવે છે. આ વસ્તુ ખુબ ધ્યાન રાખીને સમજવા જેવી છે.

યદ્યપિ અતિરાત્ર શબ્દ દેખીને કેટલાકો તેનો તિથિવૃદ્ધિ થાય એવો અર્થ કરે છે, પણ શાસ્રકારો તો "અવમરાત્ર" શબ્દની વ્યાખ્યા કરતાં રાત્રિનો અર્થ તિથિ રાખે છે. અને 'અતિરાત્ર'ની જગોપરના 'રાત્રિ' શબ્દનો અર્થ 'અહોરાત્રં' કરે છે. એટલે કર્મવર્ષ કરતાં ચંદ્ર વર્ષ છ તિથિ જેટલું ઓછું છે. જ્યારે કર્મવર્ષ કરતાં સૂર્યવર્ષ છ દિવસ અધિક છે. નહિ કે છ તિથિ. આ શાસ્રીય વચન મુજબ શ્રી દેવસૂર સંઘ ચાલે છે. આ શાસ્રીય

વચનોથી વિરુદ્ધ એ વર્ગ પાસેથી કોઈપણ શાસ્ત્રીય પ્રમાણ ઉપલબ્ધ નથી પછી તેમણે નવું શરૂ કરેલું છે એમ કેમ ન કહેવાય ?

(૩)

આવો જ ત્રીજો મુદ્દો કલ્યાણક તિથિનો છે. એ વર્ગ કલ્યાણક તિથિઓને ફરજીયાત પર્વતિથિ જેવી પર્વતિથિ જ માને છે. અહિં અમારો મતભેદ એ છે કે-અમે કલ્યાણક તિથિઓને પર્વતિથિ માનીએ છીએ, પણ ફરજીયાત નહિ. જ્યારે આઠમ-ચૌદશ અને પૂનમ અમાસને ફરજીયાત પર્વતિથિ તરીકે શાસ્ત્રમાં જણાવી છે. આ તિથિઓએ તપ, પૌષધ, મુનિવંદન ચૈત્યવંદનાદિકાર્યો ફરજીયાત કરવાનું કહ્યું છે અને ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે આમ જણાવ્યું છે. જુઓ તેનો પાઠઃ--

संते बले वीरियपुरिसयारपक्कमे अट्ठमी चउद्दसी नाणपंचमी पज्जोसवणा चाउमासीए चउत्थट्ठमछट्ठं न करेइ पच्छित्त "मिति महानिशिथे" तथा च अट्ठमीए चउत्थं पक्खिए चउत्थं चाउमासीए छट्ठं संवच्छरिए अट्ठमं न करोति पच्छित्तं "व्यवहारपीठचूर्णौ."

હવે કલ્યાણક તિથિઓ માટે ફરજીયાત વિધાન તેમજ તે દિવસે તપ આદિ ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત વિગેરે છે જ નહિ. (જુઓ તત્ત્વતરંગિણીગાથા ૩૩ અને તેની ટીકા) બીજુ કલ્યાણકો તો એક તિથિએ અનેક ભેગાં પણ આવે છે. અને આરાધાય પણ છે. જુઓ આચારોપદેશ ગાથા ૧૩-૧૪. પરંતુ ફરજિયાત પર્વતિથિ એક દિવસે એકથી વધારે મનાય કે આરાધાય તેવા ક્યાંય પણ શાસ્ત્રીય પાઠ નથી તેમજ પરંપરા પણ નથી અને હોય તો એ વર્ગ રજુ કરે.

હવે એ વર્ગે ઉદયતિથિ માન્ય કરવા માટે જે લખ્યું છે તે માટે જુઓ તેમના પેટા ઈસ્યુ ૧-૨-૩.

'એ વર્ગની માફક અમને ઉદયતિથિ માન્ય છે. પરંતુ ટીપ્પણની ક્ષય વૃદ્ધિ વખતે ક્ષયે પૂર્વા એ અપવાદ છે. યદિ અપવાદ ન હોત તો ક્ષયે પૂર્વા નો પ્રઘોષ જ ન ચાલત. ક્ષયમાં અમે જે અપવાદ માનીએ છીએ તે અપવાદ એ વર્ગને તો બોલવા પૂરતો જ રહે છે. કારણકે પર્વતિથિ-આઠમ આદિના ક્ષયે તેઓ ઉદયવાળી પૂર્વ અપર્વતિથિમાં જ પર્વતિથિ માનીને સંતોષ પામે છે.

અર્થાત્ ક્ષય વખતે તેઓ ઉદયવાળી તિથિ આરાધતા જ નથી.

ક્ષયનો અર્થ જ એ છે કે સૂર્યોદયને ન સ્પર્શતી તિથિ. આઠમના ક્ષય પ્રસંગે સૂર્યોદય સમયે આઠમ નથી. કેમકે પૂર્વની સાતમ આદિનો સૂર્યોદય છે તે દિવસે ચાર ઘડી પછી આઠમ બેઠી અને તે બીજા દિવસના સૂર્યોદય પહેલાં ખતમ થઇ ગઈ. એટલે 'ઉદયતિથિ જ માનવી અને બીજી ન માનવી' આ તે વર્ગનો આગ્રહ એ પ્રસંગે તેઓ પણ નથી જ પાળતાં, જો તેઓ પોતાને ક્ષય પ્રસંગે પણ ઉદયના આગ્રહને વળગવામાં સાચા જ મનાવતા હોય તો તેમણે ક્ષીણ પર્વ-

તિથિના આરાધનના લોપક મનાવવામાં સંકોચ માન્યો ન ગણાય. કારણકે પર્વતિથિના ક્ષય વખતે આ વર્ગને એમના જ મતે આરાધવા યોગ્ય તો પૂર્વની ઉદય યુક્ત અપર્વતિથિ જ રહે છે. આવું જ વૃદ્ધિમાં પણ તે વર્ગને દોષારોપણ થાય છે. ટીપ્પણમાં બે પૂનમ છે. બે દિવસ સૂર્યોદયને સ્પર્શનારી એવી વૃદ્ધિ-તિથિ છે. પહેલે દિવસે-સોમવારે પૂનમ સૂર્યોદયને સ્પર્શી છે મંગળવારે પણ સ્પર્શી છે. તો તેમણે બેય દિવસ પર્વ સમાન માનવા જોઈએ. ત્યારે 'वृद्धौ उत्तरा'નો નિયમ-'અપવાદસૂત્ર' તેઓને પણ પ્રથમા ઉદયતિથિને અવગણીને અમારી માફક જ લગાડવું પડે છે. એટલા માટે અમે કહ્યું છે કે 'ઉદયતિથિ જ માનવી' એવું એકાંતે કથન ને વર્ગને પણ માન્ય નથી જ અને અમને તો આગ્રહ જ નથી. અર્થાત્ એ ઉદયની વાત તો પર્વતિથિની વૃદ્ધિ-હાનિ સિવાય માન્યજ છે.

અમે દેવસૂરગચ્છની માન્યતા, અને એ વર્ગના મન્તવ્યનો ભેદ અને તેમનો જૈનશાસ્ત્રો સાથે વિરોધ પણ દર્શાવ્યો છે. હવે અજૈનો સાથે. પણ તેમને વિરોધ આવે છે. જુઓ બે હજારની સાલનું ચંડાશુચંડુ પંચાગ, કે જેને એ વર્ગ પૂર્ણ વિશ્વાસથી માને છે. તેમાં ફાગણ (હિન્દ) વદિ ૦)) નો ક્ષય છે. હવે તેમાં ક્ષીણ અમાસ પૂણ્યતિથિ છે, એમ જણાવ્યું છે; અને ચૌદશે શિવ-રાત્રિ આવે છે. ત્યારે આ ટીપણાના કોઠામાં લખ્યું છે કે-તેરશે 'શિવરાત્રિ'-ચૌદશે 'અમા-પૂણ્યમ્' અને અમાસનો ક્ષય એટલે ૦૦૦૦૦ મીંડા લખાયાં છે. એટલે આ દૃષ્ટિએ પણ અમારો શાસ્ત્રીય પક્ષ સાચો જ છે. અર્થાત્ દેવસૂરતપાગચ્છની આચરણાની માફક ટીપ્પણકારે પણ અમાસના ક્ષયે તેરશનો જ ક્ષય માન્યો છે. બીજું ફાગણ સુદિ પૂર્ણિમાનો ક્ષય આવે ત્યારે ચૌદશે જ હોળી મનાય છે, વૈશાખ સુદિ ત્રીજનો ક્ષય આવે ત્યારે બીજને દિવસે જ અખાત્રીજ મનાય છે, આસો સુદિ દશમનો ક્ષય હોય છે ત્યારે વિજયાદશમી નવમીએ જ લખાય છે. લૌકિક ટીપ્પણનાં આ પ્રમાણેનાં વિધાનો પણ અમારા પક્ષનાં જ સાધક છે.

આ પ્રમાણે આ રામચંદ્રસૂરિજી મહારાજના નિરૂપણની પૂ. આ.
સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજે કરેલ સમાલોચના સંપૂર્ણ

[આ પ્રમાણે પર્વવ્યપદેશ મંતવ્યભેદની લિખિત ચર્ચામાં
પૂ. આ. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજે રજુ કરેલ
આચાર્ય રામચંદ્રસૂરિજીના પક્ષ સ્થાપનની
સમાલોચના સંપૂર્ણ]

卐 વાચકોની નોંધ 卐